UNIVERZITET U SARAJEVU
INSTITUT ZA ISTRAŽIVANJE ZLOČINA
PROTIV ČOVJEČNOSTI I MEĐUNARODNOG PRAVA
S A R A J E V O

Ć O S I Ć E V R A T

- Zbornik radova sa naučne i stručne rasprave o knjizi "BOSANSKI RAT" Dobrice Ćosića, održane 3. maja 2012. godine u Rektoratu Univerziteta u Sarajevu -

Sarajevo, 2013.

IZDAVAČ: Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu

ZA IZDAVAČA: Prof. dr. Smail Čekić

UREDNIK: Dr. Fikret Bečirović

LEKTOR: Samija Rizvanović

NASLOVNA STRANA: Sead Muhić

DTP: Sead Muhić

ŠTAMPARIJA: Štamparija Fojnica d.o.o.

TIRAŽ: 200

Ć O S I Ć E V R A T

- Zbornik radova sa naučne i stručne rasprave o knjizi "BOSANSKI RAT" Dobrice Ćosića, održane 3. maja 2012. godine u Rektoratu Univerziteta u Sarajevu -

S A D R Ž A J

PREDGOVOR **11**

POZDRAVNA RIJEČ I OTVARANJE NAUČNE I STRUČNE RASPRAVE O KNJIZI "BOSANSKI RAT" DOBRICE ĆOSIĆA **13**

Akademik, prof. dr. Muhamed Filipović, **MARGINALIJE UZ JEDNU KNJIGU I UZ HISTORIJU NJENOG PISCA** **15**

Dr. Latinka Perović, **DOBRICA ĆOSIĆ O JOSIPU BROZU TITU – SKICA ZA ISTRAŽIVANJE POLITIČKOG I INTELEKTUALNOG ODNOSA** **29**

Sonja Biserko, **SRPSKA ELITA I REALIZACIJA SRPSKOG NACIONALNOG PROGRAMA** **83**

Prof. dr. Smail Čekić, **"BOSANSKI RAT" DOBRICE ĆOSIĆA - (O)PRAVDANJE AGRESIJE NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU I GENOCIDA NAD BOŠNJACIMA** **171**

Akademik, prof. dr. Ivan Cvitković, **ZA ČIM ĆOSIĆ ŽALI?** **247**

Akademik, prof. dr. Ljubomir Berberović, **O JEDNOJ KNJIZI, JEDNOM PISCU, JEDNOM TRUDU I JEDNOJ SVIJESTI** ..**255**

Dragoljub Todorović, **DEMIJURG ZLA** **259**

Prof. dr. Ismet Dizdarević, **ETNOCENTRIČKI STAVOVI AKADEMIKA DOBRICE ĆOSIĆA** **267**

Dr. Esad Bajtal, **PSEUDODNEVNIČKE KONFABULACIJE DOBRICE ĆOSIĆA** **285**

Mr. sc. Muhamed S. Mujkić, **ZAPISI IZ MRTVOG DOMA (SRJ) DOBRICE ĆOSIĆA O "BOSANSKOM RATU"** **305**

Prof. dr. Šefket Krcić, **ĆOSIĆEVO PSEUDOKNJIŠKO PROIZVOĐENJE GENOCIDA** **355**

Prof. dr. Ismet Grbo, **"BOSANSKI RAT" NIJE ZAVRŠEN (JOŠ JEDAN POKUŠAJ OŽIVLJAVANJA VELIKOSRPSKOG NACIONALIZMA IZ PERA (I GLAVE) DOBRICE ĆOSIĆA)** **375**

Prof. dr. Senadin Lavić, **VELIKOSRPSKI ETNOCENTRIZAM DOBRICE ĆOSIĆA** **381**

Prof. dr. Srđan Vukadinović, **INTELEKTUALNI SUNOVRAT U PERIODU BALKANSKOG NACIONALSOCIJALIZMA I TRAUMA PROŠLOSTI** **393**

Dr. Fikret Bečirović, **BOSANSKI RAT – "MEIN KAMPF" DOBRICE ĆOSIĆA** **407**

Prof. dr. Jusuf Žiga, **GLORIFICIRANJE LAŽI I LAŽNI SADRŽAJ KNJIGE "BOSANSKI RAT", AUTORA DOBRICE ĆOSIĆA** **447**

Prof. dr. Enver Halilović, **DEJTONSKI MIROVNI SPORAZUM O BIH KAO SRPSKO-HRVATSKO RJEŠENJE** **453**

Prof. dr. Azem Kožar, **NEGIRANJE DRŽAVE BOSNE I HERCEGOVINE U "BOSANSKOM RATU" DOBRICE ĆOSIĆA** **465**

Prof. dr. Suad Kurtćehajić, **UBOJITO PERO DOBRICE ĆOSIĆA** **489**

Prof. dr. Muhamed Šestanović, **LIK I DJELO DOBRICE ĆOSIĆA U KONTEKSTU ODGOVORNOSTI ZA ZLOČIN PROTIV MIRA, ZLOČIN GENOCIDA I DRUGIH TEŠKIH ZLOČINA PROTIV ČOVJEČNOSTI I MEĐUNARODNOG PRAVA POČINJENIH U "BOSANSKOM RATU" PROTIV DRŽAVE BOSNE I HERCEGOVINE I NAD BOŠNJACIMA** **497**

Prof. dr. Dželal Ibraković, **PROIZVODNJA MITOVA NA MARGINAMA "TUĐEG" RATA** **511**

Prof. dr. Džemal Najetović, **OSVRT NA VELIKODRŽAVNI PROJEKAT, IDEOLOGIJU I KNJIGU DOBRICE ĆOSIĆA "BOSANSKI RAT"** **523**

Mr. Meldijana Arnaut-Haseljić, **DOBRICA ĆOSIĆ – KREIRANJE LAŽI O "BOSANSKOM RATU" JE KOVANJE ORUŽJA BUDUĆIM GENERACIJAMA** **537**

Mr. Husejin Omerović, **“BOSANSKI RAT” DOBRICE ĆOSIĆA - OZBILJNO UPOZORENJE DRŽAVI BOSNI I HERCEGOVINI**.....**563**

Mujo Kafedžić, **DOBRICA ĆOSIĆ BEOGRADSKI GROBAR ISTINE** **581**

Bahrudin Bijedić, **VREME LAŽI?** **589**

Osman Sušić, **DOBRICA ĆOSIĆ - KREATOR VELIKOSRPSKE FAŠISTIČKE IDEOLOGIJE** **593**

Elvedin Mulagić, **OSVRT NA KNJIGU DOBRICE ĆOSIĆA “BOSANSKI RAT” – NEGIRANJE GENOCIDA NAD BOŠNJACIMA I NASTAVAK KONTINUIRANOG RADA NA OŽIVOTVORENJU PROJEKTA “VELIKA SRBIJA”** **601**

Dr. Izet Bijedić, **POGOVOR NA KNJIGU DOBRICE ĆOSIĆA “BOSANSKI RAT”** **609**

PREDGOVOR

Država Srbija i njena politička i nacionalističko-naučna intelektualna elita i njeno političko i vojno rukovodstvo godinama, decenijama i stoljećima, dakle, u kontinuitetu osmišljavaju, planiraju, organizuju i vode osvajački rat protiv Bosne i Hercegovine, sa dva strateška cilja:

- prvi, teritorijalna ekspanzija – proširivanje, zauzimanje i pripajanje teritorije Bosne i Hercegovine Srbiji, odnosno uništenje države Bosne i Hercegovine, i

- drugi, zločin genocida nad Bošnjacima, uključujući i njegovo negiranje, na bazi potpunog iskrivljavanja istine i falsifikovanja historijskih, političkih, društvenih i vojnih činjenica.

U realizaciji navedenih ciljeva dominantan uticaj ima intelektualna elita – najugledniji srpski intelektualci iz raznih sfera nauke, koji svoju naučnu misao i viziju objedinjuju i artikulišu institucionalno, svjetovno kroz SANU i duhovno preko Srpske pravoslavne crkve.

Jedan od njenih tipičnih predstavnika je akademik Dobrica Ćosić, koji je svojim dosadašnjim djelima iznosio brojne i raznovrsne neistine, laži i falsifikate o Bosni i Hercegovini i Bošnjacima. Jedno u nizu njegovih djela je "BOSANSKI RAT", o kojem je, u organizaciji Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, 3. maja 2012. u Rektoratu Univerziteta u Sarajevu održana naučna i stručna rasprava, s ciljem da se, na bazi naučnog proučavanja i naučne analize, dijagnosticiraju neistine, falsifikati i laži Dobrice Ćosića i ukaže na višestrane i višestruke negativne političke i nacionalne implikacije prema Bosni i Hercegovini kao državi i Bošnjacima kao narodu.

U naučnoj i stručnoj raspravi učestvovalo je 30 istraživača, sa raznim društvenim i naučnim statusima iz Bosne i Hercegovine i svijeta.

Umjesto analitičkog osvrta na podnijete referate i zajedničkih uvodnih i /ili zaključnih razmatranja, pošto je u pitanju multidisciplinarni pristup naučnom istraživanju, opredijelili smo se za autentično predstavljanje svakog referata pojedinačno.

POZDRAVNA RIJEČ I OTVARANJE NAUČNE I STRUČNE RASPRAVE O KNJIZI "BOSANSKI RAT" DOBRICE ĆOSIĆA

Dozvolite mi da vas u ime Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu i u svoje ime najsrdačnije pozdravim i zahvalim što ste se odazvali našem pozivu za naučnu i stručnu raspravu povodom izlaska knjige "BOSANSKI RAT", autora Dobrice Ćosića. Naime, poziv za ovu raspravu nije u funkciji afirmacije i promocije navedenog djela, iako, nažalost, neki bošnjački intelektualci i nakon genocida nad njihovim narodom, to doživljavaju i shvataju kao čin vlastitog poniženja i uvredljivosti ličnim učešćem u naučnoj raspravi o Dobrici Ćosiću i njegovom djelu. Ono je samo polazni osnov i podsticaj za analizu i naučnu raspravu o ulozi, aktivnostima, djelovanju i odgovornosti Dobrice Ćosića, jednog od vodećih srpskih ideologa i političara, kao i svih drugih bitnih nosilaca (pojedinaca i države), u ostvarivanju projekta **konačnog rješenja srpskog nacionalnog i državnog pitanja** – tj. *rat za jedinstvenu i homogenu srpsku državu*, kako kaže Ćosić: (*"...Treba dovršiti nedovršeni posao i stvoriti državu u kojoj će živeti svi Srbi"; "borba za oslobođenje i ujedinjenje srpskog naroda"; "dva veka mi imamo jedan isti cilj, a to je borba za oslobođenje i ujedinjenje srpskog naroda"*), u čemu je agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu imala krucijalnu ulogu. Nažalost, svaka agresija implicira mnogobrojne zločine protiv čovječnosti i međunarodnog prava, a u slučaju Bosne i Hercegovine i zločin genocida nad Bošnjacima.

S obzirom na to da su Ćosićeve ideje i utjecaji imali veoma veliku, čak odlučujuću ulogu u svemu što je srpska nacionalno-državna politika činila u svojoj namjeri potpune destabilizacije i konačnog pokušaja uništenja Bosne i Hercegovine, te da je i u navedenoj knjizi iznio svoju interpretaciju događaja u Republici Bosni i Hercegovini na kraju XX stoljeća, to je dovoljan povod da i naša naučna javnost o tome, ali i o Ćosiću i njegovom djelovanju, te svim nosiocima velikosrpskog projekta formiranja velike etnički čiste srpske države, dadne svoju riječ.

Naš današnji rad će se odvijati na sljedeći način. Na samom početku uvodnim izlaganjem na temu obratiće nam se uvaženi akademik prof. dr. Muhamed Filipović.

S obzirom na to da se prijavilo više učesnika, Odbor za pripremu naučne rasprave je odlučio da se cijenjenom skupu (učesnicima i posmatračima, predstavnicima medija) obrate prvo učesnici koji su blagovremeno u pisanoj formi dostavili referate na određene teme, koje osvjetljavaju i kritički opserviraju pojedinačne i konkretne aspekte teme, a zatim oni učesnici koji su se odazvali ovom pozivu za naučnu i stručnu raspravu, ali koji, još uvijek, iz određenih razloga nisu dostavili u pisanoj formi referate na određene teme, pa to mogu učiniti naknadno, ali oni žele danas učestvovati u ovoj raspravi i time doprinijeti njenom kvalitetnijem radu. Imajući u vidu veliko interesovanje i zainteresovanost za naučnu i stručnu raspravu, što pokazuju značajna imena i broj prijavljenih učesnika, potrebno je, na osnovu ukupno raspoloživog vremena - planiran je rad do 15 sati, da uvodno izlaganje ne traje duže od 30 minuta, referati ne duže od 15 minuta, a diskusije do deset minuta.

Dva prijavljena učesnika, dr. Latinka Perović i Sonja Biserko, iz objektivnih razloga, danas nisu prisutna, a oni su blagovremeno dostavili svoje referate i zamolili nas da osnovne, bitne stavove njihovih izlaganja danas javno saopštimo, dok će šira i potpuna verzija njihovih referata biti objavljena.

Svi referati će biti objavljeni u posebnom izdanju Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu kao organizatora ove naučne rasprave.

Prof. dr. SMAIL ČEKIĆ

Akademik, prof. dr. Muhamed Filipović

MARGINALIJE UZ JEDNU KNJIGU I UZ HISTORIJU NJENOG PISCA

Da ljudi koji su, s razlogom ili bez njega, postali neka vrsta ikone određenog društva, nekog skupa ljudi, ili naroda, postajući ikone, ujedno izgube, ne samo stvarni ljudski lik, da zaborave normalan način mišljenja, u kojem realni elementi na kojima se mišljenje osniva ipak igraju određenu, štaviše, najvažniju ulogu, i da zaborave na svaku kritičnost prema sebi, svojim mišljenjima i djelima i čak i prema riječima koje govore, da se poistovijete sa sopstvenom slikom koju su drugi stvorili o njemu i da se na neki način skočanje, ukrute i da za sebe same postanu samo slika (ikona), a ne i živa bića, dakle da postanu fosili ili zombiji, odnosno živi mrtvaci i slike svojih ideja, da izgube sve kriterije normalnog, logičnog u mišljenju i normalnog, odnosno etičkog, u svome djelovanju i da i sami povjeruju da je ono vjerovanje i mišljenje o njima, koje je očiti znak puke potrebe ljudi da stvaraju ikone i ideologizirane slike koje su im nužne u situaciji kada je njihov stvarni život pun beznađa, kada im ne preostaje ništa drugo nego da stvaraju iluzije o svom sopstvenom položaju i da iz te duboke praznine, u kojoj su i psihološki i socijalno i politički, ali i duhovno zarobljeni upravo od tih ikona koje sami stvaraju, prava istina o njima nije nikakva tajna. Ima mnogo primjera koji dokazuju da je to jedan od načina kako ideologizirana stvarnost uništava realni ljudski svijet i deformira ga, praveći od njega karikaturu života, mišljenja, osjećanja i svega onog što je ljudsko. To je osobito često slučaj sa onim ljudima čije djelo nema dimenzije koje mu se u ikonopisanju pripisuju. Obično se takve pojave javljaju u svijetu koji je izgubio normalnu moć mišljenja i stvaranja i koji tu moć nadomješta pseudostvaranjem, kada se osrednjost proglašava vrhom, a navika pisanja stvaranjem, a kada po prirodi stvari nužno

dolazi do vidljive diskrepancije između stvarnog čovjeka koji je predložak ikone i njegove slike koja je predmet poštovanja. Tako dolazi do dvostruke perverzije stvarnosti. Čovjek postaje ikona, a zatim se ikona ponaša kao čovjek, odnosno oboje zamjenjuju svoja mjesta ne samo u zamišljenom, nego i u realnom svijetu. Tako se događa da u mnogim oblastima života vještački stvorene veličine, lutci, igraju ulogu stvarnih ljudi i stvaralaca, mada je poznato da je to moguće samo ako se stvar posmatra iz daljine. Ali, kad se čovjek približi izlogu u kojem takva lutka stoji, a to je kada sliku suoči sa realnostima života, onda se vidi sva njena bijeda i shvati da je to samo maneken neke ideje, a to znači nosač njene slike i zamisli, njen neautentični predstavnik. Odnos između takve ikone i ljudi koji je stvaraju je pervertirana realnost u kojoj svi sanjaju jedan san koji više nema nikakve veze sa realnostima, ali djeluje na njih, jer određena duhovna stanja, a osobito ona pervertirana, mogu da djeluju veoma snažno na život određenih ljudskih zajednica, tako da obje postupaju izvan okvira normalnosti uopće i ponašaju se po obrascima perverzije, a ne normalne kriteriologije ljudske egzistencije. Da nije takvih stanja i da njih nije moguće proizvesti ideologiziranjem i indoktriniranjem, ne bi bilo ni ljudi a ni pokreta kakve smo vidjeli tokom XX vijeka.

Odavno je primijećeno da takvi baloni od veličine i glorije prskaju čim se dotaknu vruće ili oštre strane stvarnog života i autentičnog mišljenja. Jedan veoma očit primjer takve vrste ikonizacije jedne mentalno nestabilne, duhovno slabašne i misaono nedograđene ličnosti, osobe sa vidljivim manjkom racionaliteta i logičnosti u mišljenju i isto tako viškom ničim opravdanog osjećanja veličine, koje je uvijek praćeno očitim manjkom moralnog osjećanja i sa vidljivim osjećajno-moralnim poteškoćama u ponašanju, jeste ono što se zbivalo tokom druge polovine XX vijeka u srpskoj kulturi i što nastavlja da se zbiva i danas, sa književnikom Dobricom Ćosićem kao najizrazitijim primjerom takve vrste duhovne gradnje svijeta. Čovjek sa vidljivim nedostacima osobina koje čine ne samo velikog nego i normalnog čovjeka, postaje tako oličenje svih vrlina, jer postaje slika realnosti koje nema i koja onda ne

može da ispostavi ni kriterije za ocjenu normalnosti niti da dovode takvu sliku u odnos prema sebi. U fenomenologiji zla može se primijetiti upravo da je takav postupak obrazac stvaranja situacija u kojima jedna ličnost sa prosječnim osobinama, sa vidljivim manama u mišljenju i duhovnosti, ali sa snažnom željom i impulsima koje šalje jednoj realnosti, za koju znamo i da nije savršena i čak da je izvor beznađa, mogu da postanu ikone i da u funkciji idolatrije i oponašanja proizvedu silne nesreće u životu cijelih ljudskih zajednica i čak i cijelog čovječanstva. Takve primjere smo imali u skali od malih i neznatnih, rekli bi provincijalnih, do velikih i svjetskohistorijskih ikona, koje su, kao Hitler, Musolini, Staljin i slični učinili neizmjerna zla čovječanstvu, a sve na temelju nesavršenosti koja postaje na neki čudesan način ideal. U našem slučaju dimenzije ikone koju su sebi stvorili Srbi, odnosno oni koji su od Dobrice Ćosića, jednog sasvim prosječnog pisca ("velikog prosječnog pisca", kako bi rekao pokojni Tomislav Ladan), primjerene su dimenzijama samog stvaraoca i osnove na kojoj se stvara ikona, a to je Srbija, srpski mentalitet, običajnosti i politička kultura puna neobičnih situacija, odnosa i postupaka. On je primjer čovjeka čija književna veličina nije nastala iz značenja i literarne vrijednosti književnog opusa, nego iz prilagođavanja književnog rada određenim političkim tendencijama i potrebama određenih političkih faktora koji su tradicionalno, još od početka XIX vijeka, djelovali u srpskoj sredini, čije je djelovanje imalo osobito teško i porazno značenje i utjecaj ne samo na srpsku najnoviju historiju, nego i na historiju svih onih naroda koje je historijska sudbina dovela u vezu sa Srbima. Bile su to ideje i način mišljenja karakteristični za cjelokupni srpski nacionalizam, pijemontizam ili separatizam, kako je to i kada je to odgovaralo vodećim snagama tog nacionalizma, ali uvijek nasuprot logici historije i suprotno deklariranim vrijednostima i osnovnim etičkim načelima historijskog djelovanja čovjeka. Takve historijske ideje i tvorevine su one u kojima su Srbi učestvovali u stvaranju zajedničkih državnih, političkih, kulturnih ili literarnih zajednica, ali im te zajednice nikada nisu bile cilj i svrha nego samo instrument i put preko kojeg su nastojali da ostvare svoje posebne čisto srpske ciljeve, a tu se mogu "grosso modo" svesti

na ovladavanje cjelokupnim teritorijem od Soluna na jugu, do Virovitice, Siska, Karlovca i Novog Vinodolskog na sjeveru Balkanskog poluotoka. Taj trend je u srpskom političkom mišljenju nastao sa politikom Mihajla Obrenovića i posebno Ilije Garašanina, a odatle je bio prenesen i u sferu kulture i posebno književnosti, da bi živio pokriven idejama jugoslovenstva i započeo ponovno da se intenzivno razvija početkom šezdesetih godina proteklog vijeka i u okviru tog kretanja i na valu obnove cjelokupne agende srpskog nacionalizma, uključujući i misao da su Srbi oni koji imaju pravo rušiti i stvarati države drugih naroda kako to njima odgovara, narasla je politička, pa zatim i literarna ličnost jednog malog partizanskog političkog komesara i poljoprivrednog tehničara, kasnije najvećeg srpskog književnika i "oca srpske nacije" u naše vrijeme, Dobrice Ćosića.

Ono što je duboki nesporazum između Dobrice Ćosića i književnosti, kao i konzekventno tome i njega i srpske kulture, jeste činjenica da se kod njega radi o potpunoj zamjeni vrijednosnih dimenzija njegovog značenja i uloge do koje dolazi kada osrednja književna vrijednost, kroz političku sadržinu književnosti i njenu dominaciju unutar literature iz koje onda izlazi sa novom snagom i značenjem, raste do ogromnih dimenzija na krilima veoma opasne političke aktivnosti, što može biti upravo model ikonizacije i što je karakteristično i ujedno i tragično za ona društva koja nažalost nemaju stvarne političke i umjetničke veličine koja bi svojim djelom i njegovim književnim vrijednostima odredila načine političkog mišljenja, nego je kroz njegovo djelo jedan čisto politički način mišljenja, obučen u literarni kostim, dobio prevagu nad stvarnim literarnim veličinama. Ćosić odista nije veliki književnik kakav je bio Miloš Crnjanski i nikada niko, u brojnim natezanjima o tome koje su to najviše književne veličine srpsko-hrvatske literature XX vijeka, nije nikada usporedio Dobricu Ćosića sa Miroslavom Krležom, Ivom Andrićem ili Milošem Crnjanskim, koji su se u takvim anketama redovito i isključivo pojavljivali. Ali, nisu ni jedan od gore citiranih pisaca odredili način kulturnog i političkog diskursa u srpskoj kulturi, nego je to bio jedan osrednji literata čija se veličina mogla izraziti samo

neprimjerenim obimom njegovog opusa, a srpska javnost je ovu zamjenu vrijednosti: obim za kvalitet, prihvatila na apsolutan način, pa ako su unutar srpske takve veličine i postojale, ona ih previđa za račun one koju ikonizacijom sebi stvara. Možemo reći, ako bi bili cinični, svako stvara prema sopstvenoj mjeri.

Ali, stvar je, kako se meni čini, u tome što je tokom druge polovine XX vijeka srpskoj politici, koja je dominirala srpskom kulturom, trebala upravo takva politički isforsirana književna veličina koja će biti mjesto prebivanja njenih glavnih ideja i namjera, tako da se mimikrija nacionalizma održi što je moguće duže, a da on otkrije svoje pravo lice tek onda kada uhvati korijena i kada bude siguran u svoju nadmoć. To osobito i zanimljivo stanje duha cijele jedne kulture i jednog naroda rezultat je jedne historije koja je sva utemeljena na ideologiziranim slikama i ideologemama u čijem je jezgru prisvajanje osobite historijske uloge na cijelom našem zajedničkom prostoru kojeg dijelimo od dolaska na ove prostore, samo za jedan narod i jednu kulturu. Takvo stanje duha je blisko onom koje je izraženo u antičkim tragedijama u slučajevima kada se jedan junak uzdiže naspram bogova, ali iz tog čina samo je u arhajskom društvu bilo moguće da nastanu heroji i istinske veličine, tada su postojali i takvi bogovi, ali i takvi ljudi koji su dolazili u sukob, a ljudi su isticali ljudsko naspram božanskog, dok su bogovi na kraju prihvatali ono ljudsko (Prometej) kao svoje. Ali, u naše vrijeme, pa i u cijelom našem historijskom postojanju, to nije više bilo moguće. To nije moguće ponajprije zbog visokog stupnja racionalizacije svih odnosa među ljudima zbog čega se svako nastojanje ljudi da se ponašaju kao bogovi redovito pretvaralo i to uvijek i zakonito, u karikaturalno herojsko zbivanje. Ljudi koji su se ponašali kao bogovi, kakvih je bilo i ima sve do danas, danas postaju karikature i bogova i ljudi i završavaju kao smeće ljudske historije. Stvarati historiju u naše vrijeme načinom na koji je ona stvarana u arhajsko doba, tj. bezbožnim činom i protivno svim moralnim načelima na kojima počiva ljudski život i protivno racionalnosti koja je nužna za održavanje cjeline postojanja, kako su to već dvije stotine godina radili Srbi, ne samo da je bezbožno, nego

je i nelogično i nestvarno. Stoga su iz takve aktivnosti mogle proizaći samo velike ljudske tragedije, a zadnja od mnogih koje su Srbi prouzročili svojim načinom stvaranja historije je ona koju smo doživjeli krajem XX vijeka. Ćosić, međutim, nije ni Edip ili Orest, ali ni Sofokle ili Euripid, njegova historijska djela su smiješna i tragična, a pokušaji da se ona literarno opravdaju su karikaturalna. Nažalost, model postoji i djeluje u historiji produženo i mi imamo stalno nekakve Ćosiće kao neku vrstu nadzornika nad našom historijom i prisiljeni smo o ovom Dobrici Ćosiću, koji je jedan od autora velike tragedije koju smo proživjeli i čije užasne učinke još uvijek proživljavamo, ovoriti bez obzira što za to nema nikakvog razloga koji bi se mogao kvalificirati drugačije do onoga koji je za nas važan, a to je da on još uvijek djeluje na veliki broj naših sugrađana i ljudi do kojih nam je stalo, sa kojima mi, a ne on, živimo u historijskom kontinuitetu realnog života koji je jedina realnost i kriterij vrijednosti svega što mislimo, dakle, razlog da ikona još postoji da mnogi još uvijek metanišu pred njom, a ona na njih djeluje, što stvara sliku ideološke, političke i praktičke sinhronije koja se pokazuje kao najveća opasnost za ljude koji su predmet njenog djelovanja.

Nema nekog drugog važnog povoda da se o Dobrici Ćosiću danas govori, osim eventualnog duhovnog mazohizma, ili jednog jedinog razložnog povoda, a to je da je taj čovjek, kako to uvijek biva, sam i to davno već stavio tačku na svoju egzistenciju, onu ljudsku, moralnu, političku i duhovnu i da je sam sebi ispjevao opijelo postajući duhovni otac najvećeg genocida na Balkanu počinjenog u vrijeme kada čovječanstvo osuđuje i odbacuje genocid kao neljudski i barbarski način mišljenja i djelovanja, a koji još uvijek nesvjestan svog stvarnog značenja i dalje insistira na opravdavanju svojih djela, objavljujući, ili odobravajući da se pod njegovim imenom objavi, jedna jadna i bijedna knjiga pod naslovom "Bosanski rat". Ta knjiga i činjenica da se ono grozno zbivanje čije ime je genocid nad Bošnjacima, u terminologiji Ćosića naziva "Bosanski rat", već su veoma simptomatični. Kako je davno još Karl Kraus rekao da "jezik uvijek oda svog lašca", tako je već iz naslova ove knjige jasno da Ćosić bilježi svoja razmišljanja, svoje stavove, poteze i djelovanja o nečemu

što pripada Srbima, tj. da ta sintagma jasno definira autore tog tzv. rata, koji je u stvari bio ničim izazvani masakr, i pokazuje i otkriva istinu o tome da su taj rat zamislili, organizirali i poveli i proveli Srbi, da je on bio njihov rat, a obzirom da se on, po značenju same riječi bosanski, događa Srbima na teritoriji jedne druge i oduvijek od Srbije razlučite zemlje i u tom momentu već legalno i legitimno neovisne i međunarodno priznate, jasno govori da se tu radilo o tipično osvajačkom ratu i da bi za svakog ko može da misli, mada je danas u vremenima totalne indoktrinacije i najgore ideologizacije i sveopće korupcije svega i svačega, jasno da se time, u smislu navedene Krausove ocjene, autor sam odaje kao tvorac i voditelj jednog užasavajućeg rata. Sintagma "Bosanski rat" znači da se radi o ratu koji Srbi kao narod u cjelini vode u Bosni, protiv Bosne i za prisvajanje Bosne i to da ga vode tako da ubijaju, progone, pale i protjeruju one koji su simbol postojanja Bosne, a to su Bošnjaci kao najbrojniji narod te zemlje i države. To potpuno odgovara onom odnosu i načinu govora što ga još Cezar upotrebljava kada piše svoj "Galski rat", u značenju rata kojeg Rimljani vode u Galiji i protiv Gala, a sa ciljem da osvoje i Rimskom carstvu pripoje njihovu zemlju Galiju. Tako sam naslov izdaje pravi smisao svega onog što u knjizi piše, tj. da je knjiga nastala kao pokušaj opravdavanja i pridavanja značenja običnog i normalnog događanja jednom užasnom agresivnom i zločinačkom poduhvatu. Ali, upravo taj Ćosićev napor da se jedan agresivni i genocidni, nelegalan i nelegitiman rat prikaže kao obično i normalno zbivanje građanskog sukoba i govori o tome kako je on svjestan stvarne istine, tj. da je svjestan kako se tu radi o agresiji i genocidu, koje on nastoji svojim odnosom prema njemu i svojim svjedočanstvima o njemu, pogotovo sa tretiranjem tog rata kao da se radi o nečem sasvim običnom i normalnom, opravdati. Zločin se, kako to jasno vidimo u nizu slučajeva tokom suđenja ratnim zločincima, dovršava upravo ondje gdje oni, braneći se od optužbi za najteže zločine koji su svima vidljivi, uporno nastoje opravdati zločine i to na taj način da negiraju bilo kakav zločin i da, štaviše, žrtve sopstvenih zločina nastoje optužiti kao autore zločina, bilo u smislu aktivnog činjenja bilo u smislu postupanja koje navodi, daje povod i opravdava zločin i njegovog stvarnog počinitelja.

Pamtim iz svoje mladosti jednu istinitu historiju, a ona se tiče jednog mojeg komšije, po imenu Omer-efendija Đina. Omer je bio odista efendija, tj. pripadao je ulemanskom staležu i bio je veoma učen, mada se, osim što je klanjao džuma i teravih-namaz u našoj lokalnoj Gazanferpašinoj džamiji u Banjoj Luci, nije bavio ničim osim tradicionalnim zanatom svih banjalučkih Đinova, tj. baštovanstvom. Omer-efendija je bio veoma smiren, tih i uljudan, ali i veoma pametan čovjek. Bilo je to vrijeme intenzivne socijalističke indoktrinacije lokalnog stanovništva i gotovo svaku drugu-treću večer u lokalnom kinu "Vrbas" tadašnji sekretar kvartovskog rukovodstva Fronte Smajo Bišćević govorio je o selametima i blagodatima novog poretka u kojem ćemo svi biti jednaki i živjeti mirno i bogato, baš kao naša braća u Sovjetskom Savezu. Omer-efendija je redovito dolazio na te skupove, ali je šutio, čak nije, kako su to mnogi činili, postavljao ni pitanja. To je Smaji očito išlo na živce i on ga jednom upita: "Što to Omere stalno šutiš, što nešto ne progovoriš?" Na to mu Omer-efendija odgovori: "Upitao bi te ja Smail-beže ponešto, ali ne bih želio da se miješam u tvoju kuhinju." "Nemoj da se šališ sa nama, ovo su ozbiljne stvari Omere, i da znaš ja nisam Smail-beg, jer više nema begova i ovo nije kuhinja nego konferencija", reče mu Smajo. Na to mu Omer-efendija odgovori: "Dragi Smail-beže, svi su se tvoji zvali tako i ja ne bi želio da vam po svome mijenjam ime, ali kad ti tako hoćeš, neka ti bude. Ali, da je ovo kuhinja jeste, jer nam ti praviš novo društvo i daješ nam recept za njega, a ja ne govorim, jer nemam soli pri ruci. Ti si toliko zasladio naš život da bi ga pod hitno trebalo malo posoliti." Svijet se poluglasno nasmija, a Smajo, pošto je izgubio strpljenje sa Omer-efendijom, mu reče: "Omere, ne moraš više ni dolaziti na konferencije i uštedi bogati to malo soli što imaš, jer će ti trebati." Na ovu istinitu anegdotu me podsjetila karijera Dobrice Ćosića. U kom smislu? Oni koji pamte dugo, a ja pamtim sve od vremena kada sam postao dječak i otišao u partizane da se borim za pravdu, da je Ćosić postao književna nada upravo zbog toga što je na neki način zasolio malo sliku naše NOB-e u svom romanu "Daleko je sunce". Sasvim prosječna literarna vrijednost tog romana bila je previđena zbog toga što je pisac donio i neke neugodne i do tada i po

klišeima socijalističkog realizma neuobičajene slike partizana i njihovog života. Ta činjenica, uz činjenicu da je Ćosić bio veoma aktivni ideološki radnik i povjerljivo lice srbijanske UDB-e, budući da je bio politički komesar odreda i imao partizanski pedigre partizanima ne tako odane Srbije, što ga je dovelo u poziciju da postane jedan od trojice koji su sudili srpskoj književnoj javnosti. Ta situacija je dovela do čudnog spoja. Komunistička partija je dobila svog provjerenog i odanog čovjeka, čak i saradnika srbijanske policije, u osobi jednog neortodoksnog književnika, koju ulogu je on uspješno spajao sa ulogom ortodoksnog ideološkog komesara. Taj odnos trajao je dugo, sve dok činjenica neortodoksnosti nije postala važnija od ortodoksije, tj. sve dok Ćosić nije pronašao novu vrstu ortodoksije u formi srpske nacionalne ideje i programa. Ta blizina i ujedno diferencija prema vlasti i to njenom postepeno rastućem nivou proizvela je onog Ćosića koji je postao poznat po svojim putovanjima, prvo na Goli otok, zatim sa Titom na njegovom brodu u Afriku i potom po putovanju u Mađarsku u svojstvu specijalnog izvjestioca iz Budimpešte u vrijeme ustanka u tom gradu, što su sve bili znaci njegove veoma velike blizine samom državnom i partijskom vrhu. Seljački lukavo, kad je postao dovoljno poznat da može da igra svoju igru i bez poštapanja o partijski vrh i ljude iz njega, Ćosić je odigrao početni potez velike srpske antialbanske akcije na Plenumu CK Srbije na kojem je kao najveću opasnost za Srbe imenovao Albance. Dakle, srpski nacionalizam nije se deklarirao protiv komunističke totalitarne ideje i politike, nego je svoju distancu prema režimu našao u Srbima najbolnijoj tačci, a to je u tragediji njihovog bića da su napustili Kosovo, a da je taj prostor popunila albanska masa koja je postala brojno i faktički dominantna na tom prostoru. Tako se dogodilo da onaj program koji su Srbi razvili u odnosu na druge krajeve tadašnje države, kao npr. Vojvodinu, dijelove Hrvatske i Bosne i Hercegovine, Crnu Goru itd., sada se njima samima vraća kao bumerang, a taj čvor će postati izvor svih grešaka srpske politike, a kao kolateralna žrtva te politike javićemo se mi ostali koji smo bili podvrgnuti reparaciji srpstva nakon što su Srbi otkrili da nije moguće da im Jugoslavija posluži kao osnova stvaranja "Velike Srbije". Jugoslavija je bila ipak

prevelik zalogaj za enormni apetit gutanja tuđih teritorija kojeg su Srbi razvili tokom svoje novije historije. Kasnija historija ovog slučaja je poznata. Politički razlaz Tita i Rankovića je bio novi veliki ispit za Ćosića. Naime, prije toga on je bio usko povezan sa srpskom policijskom i političkom vrhuškom oličenom u Peneziću i Rankoviću. O tome mogu lično da svjedočim, a u vezi sa famoznim Simpozijumom o etici koji je održan u Vrnjačkoj Banji 1965. godine. Tada je Ćosić bio domaćin tog simpozijuma i garantirao je, prema pismu Andrije Krešića upućenog meni kao predsjedniku Udruženja filozofa Bosne i Hercegovine, da Ranković garantira sigurnost svima koji u kritici sistema i ličnosti idu do samog vrha. Taj simpozijum bio je način ulaska Ćosića u grupu filozofa okupljenih oko "Praxisa". Poznata je cijela historija tog časopisa i unutar nje i moj sukob sa njenim članovima, a osobito sa Ljubom Tadićem. Ćosić je bio strateg razvoja tog pokreta u smislu u kojem je srpskohrvatska koalicija, utemeljena na prividnom jugoslovenstvu, postala okosnica pokreta za promjene u strukturi jugoslovenskog društva i zahtjeva za promjenu vlasti. I ta je historija poznata. Taj se savez raspao kada je otkriveno da iza tzv. jugoslovenstva stoji puko srpstvo, od kada Ćosić mijenja strategiju, zatvara se u Srbiju i među Srbe, napušta ideju Jugoslavije i jugoslovenstva i oživljava stare projekte o konačnom rješenju srpskog pitanja u izgradnji "Velike Srbije". Njega nije zanimalo što ta ideja implicira rat i krvoproliće, jer je on odavna stao na stajalište da je "rat Srbima uvijek donosio dobitke dok im mir nikada nije ništa dobro donio". Tako je navodni pisac humanista i filozof postao deklarirani pristalica ratovanja kao metoda rješavanja međuljudskih i međudržavnih pitanja i čak se javno falio kako je svojim nastojanjem izradio sporazum o humanom preseljavanju stanovništva sa Franjom Tuđmanom, tj. preseljenje posavskih Hrvata u Slavoniju, a slavonskih Srba u Bosansku posavinu. Nakon Staljina on je postao jedini čovjek koji je smatrao da se historija uspješno pravi preseljavanjem masa stanovništva čak i nakon što je svaka takva akcija bila kvalificirana kao genocidno djelovanje.

Historija je ironična sa svojim lažnim junacima, pa tako i sa Ćosićem. On je postao zarobljenik svojih zabluda i sluga svojih iluzija koje su njegov narod, a posebno narod Bošnjaka, koštale stotinama hiljada ljudskih života i ljudi koji su u ime Ćosićevih zabluda prognani sa svojih vjekovnih prostora. Navešću ovdje istinitu anegdotu o susretu tokom rata između Ćosića i jedne bosanske delegacije u Ženevi u kojoj sam bio i ja. U diskusiji o tome kako zaustaviti rat i spriječiti masovna ubijanja i progone, Ćosić je u jednom kritičnom momentu rasprave iskoristio moje prisustvo da, pozivajući se na naše dugogodišnje poznanstvo i saradnju, iznudi moje priznanje da je on poznati humanista i demokrata. Naravno, ja mu nisam ostao dužan i rekao sam mu da su mnogi humanisti i demokrate postali masovni ubice, jer su davali javne izjave koje su imale demokratski i humani sadržaj, ali su svejedno vršili i naređivali izvršenje masovnih ubojstava. Na to je on rekao kako ipak postoji mogućnost da mi među sobom, obzirom da je on podržavao Izetbegovića, da je sarađivao sa mnom, vrlo lako možemo otkloniti nesporazume do kojih je došlo među nama. Za mene je ovaj cinizam prevršio mjeru i ja sam mu kazao: "Gospodine Ćosiću, ovaj mali, kako kažete nesporazum, predstavlja u stvari brdo od kojih stotinjak hiljada ljudskih leševa koje su Srbi u Bosni i Hercegovini pobili." Na ove moje riječi, nastala je mala konsternacija, a zatim je Ćosić rekao da se ne osjeća dobro i povukao se uz svog liječnika, inače rođenog Sarajliju, da bi dva sata boravio u svojoj sobi u hotelu gdje smo držali konferenciju i tek nakon toga u pratnji Panića došao ponovno u sobu za sastanke.

Toliko o Ćosiću i njegovom duhovnom, moralnom i političkom profilu.

Što se tiče same knjige, ona je upravo pravi izraz lažne veličine i intelektualne i moralne arogancije svog autora. Naime, kada istina i moral ne stoje iza vas i vaših postupaka, tada vam preostaju jedino arogancija i cinizam i to je sadržaj ove knjige. Naime, to uopće nije nikakva knjiga, nije djelo, nego zbirka zapisa i usputnih primjedbi o jednoj tako važnoj stvari kao što je troipolgodišnji rat kojeg je zamislio autor ove knjige,

a koji je donio ogromne ljudske patnje i stradanja. Zamislite čovjeka za kojega sav taj ljudski jad, stradanja i bijeda, sve žrtve i sva užasna događanja i historijski rizici koje je taj rat sadržavao, ne zaslužuju ništa više nego nešto reminescencija i usputnih zapisa, sa lamentacijama nad sudbinom ljudi koje je on u sve to uvukao i sa ogromnim brojem žrtava njegovih ideja za koje bi trebala dvostruko veća knjiga da donese samo njihov popis, a da ne govorimo o popisu svih miliona stradalnika ovog njegovog historijskog poduhvata na ostvarenju vjekovne ideje ujedinjavanja svega srpstva. Ova knjiga ima još jednu poraznu moralnu dimenziju, a to je pokušaj implicitnog opravdavanja prakse najtežih ratnih zločinaca koji su djelovali na ostvarenju njegovih ideja i bili njegovi direktni ideološki, politički i moralni sljedbenici, kao npr. Karadžić ili Koljević i sl. Mene je, moram to da priznam, iznerviralo to na koji način on piše npr. o mom zemljaku i kolegi Nikoli Koljeviću. On tog, za sve nas koji smo ga znali i pratili stvarno njegov rad, kao prosječnog šekspirologa i teatrologa, sada, kad je on u ljudskoj krizi, učinio odlučni korak i izvršio samoubojstvo, hvali preko svake mjere, sa očitom namjerom da tim pohvalama kompenzira pravi smisao njegovog konačnog čina razočaranja u cijeli poduhvat za koji se zdušno angažirao. Ja sam bio prijatelj sa starijim Nikolinim bratom Svetozarom sa kojim sam se igrao u djetinjstvu, išao u školu, igrao fudbal za našu gimnaziju i cijeli kasniji život bio sa njim u dobrim odnosima. Uoči svega onog što se zbilo, susreo sam Svetozara na ulazu u naš fakultet i vidjevši da je jako zabrinut i nekako u licu sav posivio, pa sam ga upitao šta ga to muči. On mi je na to rekao da ga jako brine ponašanje njegovog brata Nikole. Tom prilikom sam mu rekao: "Svetozare, moraš ga razumjeti, on je doživio strašnu stvar da izgubi odraslog sina jedinka." Na to mi je Sveto kazao: "Nije u tome stvar Tunjo, neka on metaniše pred ikonama, ali mene brine što se on udružio sa nekim probisvijetima." Na moje pitanje ko su ti ljudi, Sveto mi je kazao: "Pa, znaš, onaj lopov Karadžić i neki Krajišnik i uopće sve neki mračni tipovi i ja se za mog Nikolu jako brinem." Uskoro se pokazalo da je Svetozar bio u pravu i da je imao veliki razlog da se brine zbog asocijacija njegovog brata sa tom bandom. Kad sam došao u Ženevu, susreo sam se po prvi put nakon početka rata sa

Nikolom. On mi je prišao i zahvalio mi što sam Svetozara izvadio iz zatvora i omogućio mu da otputuje sa porodicom u Novi Sad i ujedno mi kazao. "Tunjo, ovo što se zbiva nije nikako dobro, ljude ubijaju." Na što sam mu ja kazao: "Pa, vi ubijate, Nikola! Prestanite ubijati i sjednimo da razgovaramo u Sarajevu i da vidimo šta je i u čemu je stvar." Na to mi je on kazao: "Pa, ti ne znaš da je u Prijedoru i dolini Sane ubijeno 15.000 ljudi." Ja sam mu kazao: "Što to meni kazuješ, kaži to ovim što su nas ovdje okupili." Nikada nakon toga nisam više razgovarao sa Nikolom, a sada vidim da ga jedan čovjek pomućene svijesti i apsolutno izopačenih moralnih mjerila nastoji pretvoriti u intelektualni dokaz veličine jednog zločinačkog poduhvata.

Knjiga Dobrice Ćosića "Bosanski rat" opijelo je njegovoj svakako napuhanoj veličini, jer po strogim mjerilima ljudske veličine nije moguće da čovjek čije su ideje proizvele toliko ljudskih nesreća i patnji, uopće može biti smatran bilo kakvom veličinom. Ali i zločin, nažalost, ima svoju veličinu i velike zločince, a dobar dio veličine zločina načinjenih prema nama Bošnjacima i ostalim ljudima koji nisu prihvatali srpski diktat, a koji su počinjeni u ovom ratu, pripada nesumnjivo Dobrici Ćosiću. Ako je to veličina, onda je i on veliki čovjek i pisac.

Dr. Latinka Perović

DOBRICA ĆOSIĆ O JOSIPU BROZU TITU
– Skica za istraživanje političkog i intelektualnog odnosa –

Znati nešto, znači poznavati sve odnose te stvari prema drugim stvarima; razumeti nešto, znači razumeti ga istorijski, kako je ono poteklo iz drugih ranijih stvari, tj. znati ga kao rezultat prošlosti. Istorijsko razumevanje je, uopšte, najviši stupanj razumevanja.[1]

Politički i intelektualni odnos Dobrice Ćosića – ilegalca, partizana, učesnika u uspostavljanju revolucionarne vlasti, pisca, nacionalnog ideologa, predsednika Savezne republike Jugoslavije – prema Josipu Brozu Titu – komunističkom vođi, vrhovnom komandantu Narodnooslobodilačke vojske u antifašističkom ratu, protivniku Josifa Visarionoviča Staljina, državniku, doživotnom predsedniku Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije – zahtevan je istraživački zadatak. Uspostavljan kroz vreme dugo pola veka, taj je odnos prošao kroz različite faze čije se granice mogu precizno ustanoviti. U isto vreme, pažljivo istraživanje otkriva nit koja te faze povezuje u politički i idejno složenu celinu.

Inicirajući istraživanje pomenutog odnosa, ovaj rad se koncentriše na tri pitanja: 1. Šta opravdava potrebu istoriografskih istraživanja odnosa Dobrice Ćosića prema Josipu Brozu Titu, 2. Na kojim se izvorima mogu temeljiti pomenuta istraživanja, 3. Kakve upute istraživaču daju prvi uvidi u izvore?

[1] Božidar Knežević, *Misli*. S predgovorom dr. Ksenije Atanasijević, SKZ, Kolo XXXIV, br. 208, Beograd, 1931, str. 53.

1.

Među savremenicima Josipa Broza Tita, Dobricu Ćosića izdvajaju tri činioca: njegov dug, izuzetno aktivan i paradigmatičan život; recepcija i samorecepcija njegove odnosno vlastite uloge. Preko ovih činilaca prelama se istorija Srbije druge polovine XX veka: u borbi za obnovu Jugoslavije, u okviru nje, u sukobu sa njom i posle njenog sloma, kao i istorija ideje komunizma u Srbiji, koja se vremenski ne poklapa sa vlašću Komunističke partije odnosno Saveza komunista Jugoslavije: ona je znatno duža.

Mesto rođenja i poreklo (29. decembar 1921, Velika Drenova, nadomak Trstenika) nisu samo prvi podaci u biografiji Dobrice Ćosića, već ishodišta njegovog angažmana i u politici i u književnosti: "Moji roditelji i preci su seljaci i naravno vojnici svih ratova oko Morava."[2] To je odredilo Dobricu Ćosića. Školovao se u nižoj vinogradarsko-voćarskoj školi u Aleksandrovcu i srednjoj poljoprivrednoj školi u Bukovu, kod Negotina.[3] Njegovu prvu lektiru činili su spisi narodnih tribuna Vase Pelagića, Adama Bogosavljevića... Siromašno selo, prezadužen seljak, korumpirana vlast, tegoban život, posebno seljanke – "te mučenice... kakva je bila moja mati Milka"[4] – to je ambijent u kome mladi Dobrica Ćosić formuliše svoj društveni ideal. Za ostvarenje tog ideala potrebna mu je vera: on je traži, nalazi i zauvek ugrađuje u svoja razmišljanja. U poznom detinjstvu vezuje se za pokret episkopa Nikolaja Velimirovića.[5]

[2] Dobrica Ćosić, *Razgovori*. Priredio Radovan Popović. Dela Dobrice Ćosića, Kolo IV, Knjiga 24, Beograd, januar 2005, str. 10.

[3] Životopis (1921−*2001)*, Isto, str. 329-362. U ovom radu korišten kao osnova za rekonstrukciju života Dobrice Ćosića.

[4] Dobrica Ćosić, *Razgovori*... str. 226.

[5] Bogomoljački pokret se javio u Srbiji pre Prvog svetskog rata, ali sve do dvadesetih godina nije imao organizaciju, zvaničan naziv niti jasnu orijentaciju. Ozvaničen je blagoslovom SPC 1920. godine, a naredne godine su usvojena pravila pokreta i održan prvi sabor. Bogomoljački pokret je bio autohton pokret kod Srba, mada se slični pokreti mogu naći i kod Rusa. Prema mišljenju savremenika ovaj pokret se javio kao reakcija na loše stanje u SPC, ali u bogoslovskom smislu mogu se naći i izvesni uticaji slovenofilskih ideja. Najviše pripadnika pokreta bilo je među seljaštvom. Osnovne crte pokreta bile su striktno poštovanje crkvenih dogmi, siromaštvo, potpuna posvećenost veri, zajednički obredi, izdvajanje sredstava za izdržavanje organizacije

Ćosićevi biografi su ovaj podatak pominjali usput. Nisu na taj podatak obratili pažnju ni srpski istoriozofi. A, on je važan i za jedne i za druge. I ne samo zato što se pisac, kako bi na prvi pogled moglo izgledati, svojim gledanjima na srpsko pitanje, na Jugoslaviju i Evropu, krajem XX veka "približio" teologu. Taj podatak govori o raskršću na kome se mladi Dobrica Ćosić, u potrazi za društvenim idealom, nalazio. Ali bi tek uporedna proučavanja pokazala koliko se od učenja episkopa Nikolaja Velimirovića bio i "udaljio".[6] Bez tog podatka nije moguće razumeti ni komunizam koji je, stupanjem u Savez komunističke omladine Jugoslavije 1939. godine, Dobrica Ćosić prihvatio kao novu veru. "Dete fascinirano 'kukuruzom i lozom, orahom i brestom' Ćosić prvo beše siromašni seljak koji je propustio susret sa hrišćanskom verom. 'Tražio sam odgovore. Svevišnji je odbio da mi ih da. Bio sam zreo za komunizam'."[7]

Susret sa komunizmom, ne kao sa učenjem o kapitalizmu, klasama i socijalnoj revoluciji, već kao sa eshatologijom koja je obećavala ostvarenje pravde, bio je za osamnaestogodišnjeg Dobricu Ćosića, poreklom i školovanjem ukotvljenog u selo, od odlučujuće važnosti:

> Ako je bilo šta značajno u mom životu pre rata, to je svakako što sam 1939. godine postao skojevac. Sve ostalo što se kasnije desilo proizišlo je iz toga. Ja sam, zaista, čovek koga je najbukvalnije rodio komunistički pokret. Čitava moja intelektualna osnova, prve predstave o svetu, prostor za afirmaciju ličnosti, celo moje duhovno biće, pa i njegova emotivna struktura, uslovljeni su komunističkim opredeljenjem, Skojem, Partijom, ratom, Revolucijom. Moja jedina životna i literarna šansa bila je ona – Revolucija! Kad bih ponovo dobio život i mogao da biram, izabrao bih baš ovaj, ništa novo ne bih želeo da doživim, nikakve nove radosti, nikakve nove bolove da osetim.[8]

---

i sl. Vidi Holm Zundhauzen, *Istorija Srbije od 19. do 21. veka*, Beograd, 2008, str. 318-321. Radmila Radić, *Narodna verovanja i spiritizam u Srbiji XX veka*, Beograd, 2009, str. 196-228.

[6] Videti za ovo proučavanje zanimljiv rad poljske naučnice Dorote Gil, "Istorija naroda kao misterija greha, kazne i iskupljenja. Mesto Njegoševih toposa u srpskoj istoriozofiji XX veka" u: *Njegoševi dani*. Zbornik radova, Nikšić, 2009, str. 85-93.

[7] Rafael Soren, *Balkan pod znakom pitanja*. Cit. prema: Milan Radulović, *Roman Dobrice Ćosića*, Beograd, Foča, 2007, str. 333.

[8] Dobrica Ćosić, *Razgovori*... str. 32.

Poznavaoci književnog dela Dobrice Ćosića takođe govore o odlučujućem značaju njegovog otkrivanja komunizma kao nove religije u kojoj je "u zanosu naslutio više pozvanje i viši smisao ličnog života".[9] Pre no u svoju novu veru − kažu oni − Dobrica Ćosić je posumnjao u postrevolucionarnu stvarnost. Ideali su čisti, ali su izdani. To nije samo prva reakcija Dobrice Ćosića na komunističku vlast za koju se borio i u čijem je uspostavljanju učestvovao, već konstanta koja će se kasnije manifestovati kao kritika društvenog poretka posle Revolucije sa pozicija ideala. "Komunistički ideali su, verovao je", kaže Milan Radulović, istoričar romana Dobrice Ćosića, "jedina čovekova nada i uteha, nova i jedina prava vera, a ti ideali se ne ostvaruju onako kako je zamišljeno. I uznemiren i melanholičan, i deprimiran i intelektualno radoznao i bodar, Ćosić je tragao za odgovorom na pitanje zašto je to tako?"[10] Kakve je odgovore davao, kakav su uticaj oni imali, i da li je njemu bilo stalo do uticaja? Pre no što se upusti u razmatranje ovih pitanja, istraživač, ako ne želi da uprošćava, mora kao svoje važno polazište da uzme *odnos Dobrice Ćosića prema komunizmu kao novoj religiji*. A zatim da prati šta u životu Dobrice Ćosića, u njegovom delovanju i delu, proizlazi upravo iz tog odnosa.

Najpre, njegovo mesto 1941. godine: ilegalac, partizan, komesar Rasinskog odreda, urednik lista *Mladi borac*, u kome je, pod pseudonimom *Gedža*, objavljivao svoje književne prvence i dobio prvu od mnogih nagrada kojima će biti ovenčan.[11]

Zatim, učešće u uspostavljanju revolucionarne vlasti. U prvom sazivu Narodne skupštine Srbije (1945), Dobrica Ćosić je bio narodni poslanik, a kasnije je biran i za narodnog poslanika u Narodnoj skupštini Federativne Narodne Republike Jugoslavije. U to vreme, kao narodni poslanik i partijski radnik, mnogo je putovao po Srbiji. A u Srbiji, na selu − siromaštvo, nepoverenje, otpor novoj kao i svakoj vlasti, u svemu

[9] Milan Radulović, *Roman Dobrice Ćosića*...

[10] Isto, str. 61.

[11] Videti: Dobrica Ćosić, jedan od prvih urednika, *Sećanje na ratničke dane "Mladog borca"*, *Mladi borac*, Beograd, 15. februar 1954; Ana Ćosić – Vukić, *Mladi borac (1944−1951)*, Književna istorija, Beograd, 2003, XXXV, 120-121.

– nekakva okrutnost...[12] "Selo neće socijalizam", seljaci "neće da se menjaju".[13] Oni misle da su, još jednom, prevareni: zar im sâm Dobrica Ćosić, nekadašnji propagator komunizma, a sadašnji narodni poslanik, nije obećavao da pod komunistima neće plaćati porez?[14] U gradu, pak, to jest u Beogradu − "luksuz": paketi iz SAD, kladionice, konjske trke... Ponovo, "stari buržuji, i gospoda s gospođama iz 'Mažestika'".[15] Ali i "krađe, malverzacije, korupcije, protekcije, rasipanja i luksuziranje rukovodilaca i funkcionera".[16] Sa koje god strane da je posmatra, Dobrici Ćosiću − "Stvarnost sve manje liči na ideal."[17] Očajan i besan zbog raskoraka između ideala i stvarnosti, bolećiv prema seljacima − tim "jadnicima pod gunjevima i šubarama", i u isto vreme nemilosrdan:

> Ipak, da bi ljudi na srpskoj zemlji bili srećni, mora se uništiti seljaštvo. To jeste surovo i krvavo. Ali svaki progres mora i krvlju da se hrani i plati.[18]

Dobrica Ćosić se na stranicama svoga dnevnika pita: zašto se revolucijom tako malo promenilo, nije li ona izdana, i to najpre od onih koji su je izvršili? Sukob sa Staljinom 1948. godine, kada Dobrica Ćosić prelazi na rad u Centralni komitet Komunističke partije Srbije, kao član Agitpropa zadužen za kulturu i umetnost – odlaže odgovore na ova pitanja. Nema sumnje u ciljeve komunističke ideologije: Staljin je odstupio od Lenjina i izdao ideale komunizma i ne samo rusku revoluciju, već Revoluciju, babicu Pravde i Jednakosti, koja ukida razliku između države i društva, čoveka i naroda, grada i sela.[19]

Profesionalnim partijskim radom Dobrica Ćosić je prestao da se bavi 1951. godine. Tada je izašao njegov prvi roman *Daleko je sunce*.

---

[12] Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1951−1968)*... str. 34.

Izdanja svih šest knjiga *Piščevih zapisa*, koja su korišćena u ovom radu, navedena su u odeljku 2. u fusnoti 114. Sve knjige je za štampu priredila ćerka Dobrice Ćosića, Ana Ćosić – Vukić, književni istoričar. Ako je korišteno neko drugo izdanje, to je u radu navedeno.

[13] Isto, str. 34, 155.

[14] Isto, str. 99-100.

[15] Isto, str. 20.

[16] Isto, str. 106.

[17] Isto, str. 23.

[18] Isto, str. 33-34.

[19] Isto, str. 103.

Uznemiren razlikama između revolucionarnih ideala i postrevolucionarne stvarnosti, Dobrica Ćosić se ne povlači u književnost, već u njoj otkriva novo poprište na kome, fasciniran moći koju je u sebi otkrio − da izmišlja ljude i događaje, može da zadovolji svoj revolucionarni poriv: "da popravlja svet, da usmerava tokove istorije i da promeni ljudsku sudbinu, sopstvenu i sudbinu svoga naroda".[20] *To je drugo važno polazište za istraživača.*

Godine posle prvog romana, koji je doživeo ogroman uspeh, autoru široko otvorio vrata u književnost i doneo mu veliku popularnost izvan književnih krugova, istovremeno su i godine nepojamnog angažovanja Dobrice Ćosića, koje dobro izražava naslov njegove knjige *Akcija*.[21] Angažovanje pisca Ćosić ne smatra "dužnošću, nego srećom, šansom, slobodom". Reč je o sledbeništvu idealima koje pisac ne mora da "iscrpe i ograniči samo na književna dela kao takva u radnoj sobi, za stolom".[22] I, zaista, Dobrica Ćosić nije ostao za radnim stolom, već se našao na "radnom zadatku". Važna spona između političke i intelektualne elite u Srbiji, on je među pokretačima nedeljnika *NIN*, časopisa *Delo*, revije *Bagdala* u Kruševcu... Jedan je od idejnih osnivača Muzeja moderne umetnosti, Ateljea 212, Slobodišta u Kruševcu... Posetio je Goli otok,[23] našao se u Budimpešti 1956. u vreme ustanka protiv Sovjetskog Saveza.[24]

---

[20] Milan Radulović, *Roman Dobrice Ćosića*... str. 298.

[21] Dobrica Ćosić, *Akcija. Zapisi. Pogledi. Odgovori.* Priredio Živorad Stojković, Beograd, 1964.

[22] Isto, str. 87, 358.

[23] "Rodila mi se ideja tada, 30. oktobra 1952, da napišem roman o kominformovcima... Odmah, sutradan, razgovarao sam sa Krcunom (Slobodan Penezić − L. P.) i molio ga da mi pomogne da upoznam istaknute informbirovce. Obećao mi je materijal o njima, mogućnost da vidim 'Mermer' (Goli otok − L. P.) i razgovaram s najznačajnijim staljinistima." Isto, str. 26.

[24] Dobrica Ćosić je u Budimpešti boravio od 23. do 31. oktobra 1956. godine. Odmah po povratku u zemlju, na sugestiju vodećih političkih ljudi Jugoslavije, objavio je dnevnik *Sedam dana u Budimpešti*. Međutim, najzanimljivije pojedinosti o Ćosićevom boravku u Budimpešti postale su poznate tek 2000. godine, kada je objavljena njegova knjiga *Piščevi zapisi (1951-1968)*. U takve pojedinosti spadaju: dolazak sovjetskog oficira na tenku u hotel u kome je Ćosić bio smešten s namerom da ga prebaci u Štab sovjetske divizije, što je Ćosić odbio; specijalni avion koji je u Budimpeštu, po Ćosića, poslao Aleksandar Ranković kao potpredsednik jugoslovenske

Učestvovao je u pisanju Programa SKJ.[25] Putovao je raznim povodima po Srbiji i Jugoslaviji. Kao član književnih i parlamentarnih delegacija putovao je, posle obnove odnosa (1952), po zemljama Istočne Evrope. Davao je intervjue brojnim domaćim i stranim glasilima... U isto vreme, u pomenutoj deceniji je napisao dva romana. Krajem 1954. godine izašao je roman *Koreni*, koji je za Ćosića, već tada, predstavljao osnovu na koju je nameravao da nazida jednu romansijersku građevinu.[26] Kao ostvareni naum, ta građevina je bez presedana u srpskoj književnosti: devet romana u petnaest knjiga. Fascinantno je zapravo to što ona predstavlja ostvarenje rano zamišljenog plana. Ćosić je već tada sebe smatrao piscem "koji sebi dosta precizno i racionalno postavlja zadatak".[27] A uoči pojave *Korena*, on kaže:

Znate već, okrenuo sam se prošlosti. Svakako da bih kroz nju bolje video nas, savremenike. Ima za to i idejnih i estetskih razloga... Otišao sam u XIX vek da nađem koren našim strastima, klonućima i nemirima. Čeprkam po tim starim grobljima, koja su, ipak, još uvek mlada (znate, tako kaže jedan moj junak) i takoreći još nezatravljena. I što bolje vidim te naše uvek uznemirene starce, ubedljivija mi je istina: ovde se uvek od života isuviše tražilo. Naša je prošlost velika drama i ja sam jedan od onih koji su pokušali da jedan njen tamni delić iznesu na videlo... Ne pretendujem na pronalazak, ne zato što ga ne želim. Ali ambicija mi je da imam sluh. Treba na naša domaća ognjišta prižeći još vatri onih koji su danas najdalje stigli.[28]

Nije li to pokušaj razapinjanja luka između stvarnih i izmišljenih vrednosti patrijarhalnog društva i ideala komunizma kao nove religije,

---

vlade; pažnja koju je na Dobricu Ćosića obratio Jurij Andropov, tadašnji sovjetski ambasador u Mađarskoj, potonji šef KGB i generalni sekretar CK KPSS. Isto, str. 114−118.

[25] "Ja sam tu (u Komisiji za izradu Programa SKJ − L. P.) bio jedini običan član Partije, i to sumnjiv kao đilasovac i istaknut modernist u savremenoj srpskoj književnosti... Ne sećam se da sam bilo kada tako i toliko radio... Moji tekstovi u Programu su: uvod, glava o prosveti, nauci i kulturi i kraj, završno poglavlje Programa"... Isto, str. 117, 140.

[26] U razgovoru sa književnikom Miodragom Bulatovićem, 1954. godine, pre izlaska romana, Ćosić kaže: "Želja mi je da na *Korene* dozidam jednu veću romansijersku građevinu"... Dobrica Ćosić, *Razgovori*... str. 8.

[27] Dobrica Ćosić, *Akcija*... str. 67.

[28] Dobrica Ćosić, *Razgovori*... str. 7-8.

nova manifestacija ideja starijih od Dobrice Ćosića o *zaostalosti kao prednosti* i o *srpskoj civilizaciji*?

U poslednjoj godini decenije o kojoj je reč, 1960, izašao je roman *Deobe*. Ali, *Koreni* su ono *treće polazište za istraživača višestrane pojave* Dobrice Ćosića: čeda srbijanskog sela, pripadnika "moravskog čovečanstva", komuniste, pisca, istoriozofa, "oca nacije". Od ovog romana mora poći svako istraživanje kontroverze koja je stvorena oko Dobrice Ćosića. Da li je on demiurg istorijske krize srpskog naroda ili se ta kriza u njegovom delu samo ogleda, zarobljavajući i njega samog? U kom odnosu stoje kriza i njeno tumačenje: da li tumačenje pomaže razrešenju krize ili ono sâmo produbljuje krizu? Da li je u krizi narod ili jedno tumačenje njegove istorije?

Dobrica Ćosić je imao punu svest o onome što je, gotovo do nedeljivosti, činio i u književnosti i izvan nje: sebi i svojoj revolucionarnoj generaciji on je kazivao da ništa ne počinje od njih već da sve ima koren koji su oni nepravedno zanemarili, a treba ga izvući na površinu kao orijentir u borbi za *trajanje*. Jedan od korena, i to možda baš onaj − kako je rečeno "truli korijen srpske kulture"[29] − tek to je nailazilo na odjek koji objašnjava ne samo popularnost Dobrice Ćosića u vanknjiževnoj javnosti, nego i njegov autoritet u političkoj i intelektualnoj eliti u Srbiji i uvažavanje u drugim sredinama bivše Jugoslavije. U istoriji ideja, kako kaže Ričard Pajps, "nije najvažniji smisao nečijih misli već to kako ih publika prima".[30] Posmatrano, pak, sa odstojanja od šest decenija, ono što je Dobrica Ćosić govorio o *Korenima* i povodom *Korena* ne samo da deluje programatski, nego je i bilo program:

U svojoj viziji uspostavljam samo neke kontinuitete između moje generacije i generacije naših očeva i dedova... Mladost je, pre svega, nepravedna. Ne misli o groblju. Ne voli da pamti. Mladost je sebična. Smišlja sutra. Ja sam se zamislio ko su i kakvi su ti koji su nas rodili. Čija je sve to i kakva je to krv u našim žilama? I zašto smo se mi tako naglo i snažno odrekli ideala i vizija svojih očeva i dedova, pa

[29] Videti: Stanko Cerović, *Monitor*, Podgorica, 22. juni 1992.

[30] Videti: Latinka Perović, "Rodonačelnik ruskog socijalizma" u: Aleksandar Hercen, *Ruski narod i socijalizam*, Podgorica, 1999, str. 32.

sasvim drukčije zamišljamo sreću i drukčije se borimo za nju? *Sišao sam u XIX vek i na njegovom dnu, koje sam povukao ka vrhu, pronašao sam neke svoje i korene svoje generacije* (podv. L. P.). Iako nisam hteo da sudim njima što ćute u busenju trava, čini mi se, nepravdu je donelo naše vreme. Čitav vek sam mlađi od njihovih kostiju i njih, sada zemlje, pa ipak, našao sam mnogo nesreće i još više snage tamo dole. Strast je to. Počeo sam da razmišljam o toj divnoj i užasnoj strasti za trajanjem. *Trajanjem protiv svega* (podv. L. P.). Učinilo mi se da je kod čoveka najuzbudljivije to što hoće nečim da se produži posle smrti, što hoće i može sebe da nadživi. Na tom saznanju napisao sam roman *Koreni*.[31]

Iz saznanja koje se kristališe u *Korenima*, dakle, već ranih pedesetih godina prošloga veka i izvire ona nit koja romansijersku građevinu Dobrice Ćosića – koju "valja čitati kao jedan roman" i njegov aktivizam – koji je i po opsegu i po karakteru bez upoređenja, povezuje u teško deljivu celinu. Ona se temelji na patrijarhalnoj kulturi, a sazdana je amalgamisanjem imaginarne prošlosti i aktivnog odnosa prema savremenosti sa stanovišta te i takve prošlosti. "U biću i duši Dobrice Ćosića", kaže Milan Radulović, "deluju duhovne energije patrijarhalne kulture, mitotvorno vizionarstvo, hrišćanska duhovnost i jedan specifičan pragmatizam koji kolektivno empirijsko i istorijsko iskustvo apsolutizuje i kanonizuje, uzdižući ga."[32] Različito nazivana: nova utopija, ideologija, istoriozofija – ta celina je, u svakom slučaju, svoga tvorca učinila nezaobilaznim u istoriji Srbije druge polovine, posebno kraja, XX veka. Otuda i naučna relevantnost odnosa Dobrice Ćosića prema Josipu Brozu Titu: niti je Dobrica Ćosić tek jedan od savremenika Josipa Broza Tita, niti je to lični odnos.

Između romana *Koreni* i *Deobe*, između romana *Deobe* i *Bajka*,[33] Dobrica Ćosić je jednako snažno aktivan i prisutan u javnom životu.

[31] Dobrica Ćosić, *Razgovori*... str. 33.

[32] Milan Radulović, *Roman Dobrice Ćosića*... str. 69.

[33] Roman *Bajka* pojavio se kao novi roman u Sabranim delima Dobrice Ćosića u osam knjiga, koje su, 1966. godine, objavili združeni izdavači – beogradska *Prosveta* i sarajevska *Svjetlost*. Iako je smatrana prelomnom "u Ćosićevom duhovnom razvoju", jeretičkom, jer se u njoj "oslobodio komunizma kao kvazireligije, ali ne i vere u ideale koje je ta nadrireligija propovedala," *Bajka* nije kod čitalaca pobudila interesovanja kao ostali Ćosićevi romani. Videti: isto, str. 69.

Brojna visokotiražna izdanja njegovih dela;[34] njihova ekranizacija, dramatizacija i uvršćivanje u obaveznu školsku lektiru; književne nagrade.[35] U isto vreme, članstvo u Centralnom komitetu Saveza komunista Srbije i funkcija predsednika Savezne republike Jugoslavije. Sa tom dvojnom ulogom u jednom mentalno agrarnom i stvarno autoritarnom društvu, uz veliku ličnu samosvest o toj ulozi, Dobrica Ćosić postaje neka vrsta institucije, svojevrsni kolektivni projekt oko koga se stvara mreža društvenih, političkih i intelektualnih veza. Sa te pozicije on se decenijama prirodno javlja kao jedan od ključnih aktera u politici i kulturi.

Za Jugoslaviju je početak šezdesetih godina prošloga veka bio pun izazova. I država i društvo, prvi put posle 1948. godine, našli su se na važnoj prekretnici i to bez otvorene spoljne opasnosti koja je uvek kao posledicu imala unutrašnju homogenizaciju i jačanje autoritarnosti. Bila je završena industrijalizacija i Jugoslavija je od zaostale agrarne postala srednjerazvijena država sa velikim unutrašnjim razlikama u razvijenosti, koje su se poklapale sa nacionalnim razlikama. Oslabio je vojni i ekonomski pritisak Sovjetskog Saveza i zemalja Varšavskog pakta: uz stalne ideološke napetosti, međudržavni odnosi su normalizovani. To je trajalo sve do 1968. godine, do vojne intervencije trupa Varšavskog pakta u Čehoslovačkoj protiv unutrašnjih reformi u toj zemlji, a za "socijalizam sa ljudskim licem". U blokovski podeljenom

[34] Prema podacima iz 2005. godine "roman *Daleko je sunce* štampan je u milion i po primeraka, *Koreni* u oko 300.000 primeraka, *Deobe* u više od 50.000, *Vreme smrti* u 180.000, *Grešnik* u oko 115.000, a *Otpadnik* u više od 80.000..." Životopis (1921−2001)... str. 353-354.

Po broju izdanja i tiražu roman *Daleko je sunce* može se upoređivati samo sa *Hajduk Stankom* Janka Veselinovića i *Knjigom o Milutinu* Danka Popovića.

[35] Dobrica Ćosić je dva puta dobio *NIN*-ovu nagradu (1955, 1962), a od polovine osamdesetih godina je gotovo svake godine dobijao neku nagradu, ponekad − u istoj godini i tri nagrade: Udruženja književnika Srbije za izuzetan značaj za književno stvaralaštvo, Zadužbine Jakova Ignjatovića iz Budimpešte, zatim − Njegoševa nagrada, specijalna Vukova nagrada, pa nagrade: "Skender Kulenović", "Zlatni krst kneza Lazara", "Meša Selimović", "Svetozar Ćorović", "Kočićevo pero", "Petar Kočić", "Laza Kostić", "Zlatni prsten Stefana Lazarevića"... Isto, str. 334, 337, 348, 350, 352, 354, 359, 360, 361.

svetu, inaugurisana je politika nesvrstavanja. Spoljne granice zemlje bile su meke, a međunarodni kredibilitet Jugoslavije zavidan. U tom ambijentu socijalnom, političkom i kulturnom, otvaralo se pitanje dalje orijentacije u unutrašnjem razvoju. Jugoslaviji su bile potrebne reforme. Vladajuća elita bila je koncentrisana na tri pitanja: ekonomski sistem, Partija i federacija.

Ustvari, početkom šezdesetih godina su se samo izoštrila pitanja koja su postavljena već 1948. godine i ostala latentno prisutna sve vreme posle toga. Razlike u *razumevanju sukoba sa Kominformom − kao odbrane nezavisnosti zemlje i autentičnog socijalizma i kao početak postepenog udaljavanja od sovjetskog modela socijalizma* − vremenom su se kristalisale u različite orijentacije unutar Partije koje se nisu bez ostatka poklapale sa nacionalnim razlikama. Gde u tim podelama stoji Dobrica Ćosić − četvrto je važno polazište za istraživača njegovog odnosa prema Josipu Brozu Titu.

U proleće 1951. godine, Dobrica Ćosić u svojim dnevničkim beleškama piše:

> Svim bićem sam protiv Kominforma. Kominform, to je atak na slobodu čoveka i naroda; Kominform, to je deformacija socijalizma, obesmišljavanje žrtava datih za socijalizam. Ali: nas matica događaja, kao bujica čun, nosi u krila kapitalizma. Amerika kao da nam postaje ono što nam je do 1948. bila Rusija. Boli to čoveka. Vaspitavani smo da mrzimo kapitalizam.[36]

U raspravama o pomenutoj dilemi, najpre zatvorenim, a zatim i otvorenim, koje su šezdesetih godina zahvatile i širu javnost, Dobrica Ćosić je bio veoma angažovan, sve do polovine 1968. godine kao pripadnik Partije, a često i u njeno ime ili sa njenim autoritetom koji se mogao podrazumevati.

Krajem 1961. i početkom 1962. godine, kada je postala aktuelna reforma državnosocijalističke privrede s neizbežnim posledicama po politički sistem, posebno po odnose u federaciji, polemisali su Dobrica

[36] Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1951−1968)*... str. 18, 19.

Ćosić i slovenački intelektualac Dušan Pirjevec.[37] Zajednički su im bili pripadništvo komunističkom pokretu i učešće u antifašističkom ratu. Razlikovalo ih je intelektualno iskustvo: Pirjevec je pripadao već četvrtoj revolucionarnoj generaciji slovenačke inteligencije, Ćosić – novoj inteligenciji koju je KPJ stvarao kao alternativu građanskoj inteligenciji. Polemika je vođena u književnim časopisima.[38] Ali, zbog izrazito političkog karaktera pitanja: nacija – integracija, slovenstvo – jugoslovenstvo, kao i zbog ličnosti polemičara: potonji "otac nacije" i jedan od "najvećih Slovenaca u XX veku"[39] – pomenuta polemka je reflektovala dublje razlike koje su postojale ne samo u intelektualnim elitama nego i u formalno jedinstvenoj komunističkoj političkoj eliti u bivšoj Jugoslaviji. I kao što je dvadesetih godina prošloga veka raspravom o nacionalnom pitanju u zabranjenoj Komunističkoj partiji Jugoslavije formulom o federaciji uspostavljena paradigma za neposrednu budućnost,[40] tako je polemika Dobrice Ćosića i Dušana Pirjevca nagovestila da na staroj paradigmi: državnosvojinskom odnosu, monopolu Komunističke partije, unitarnoj i centralizovanoj federaciji, kao činiocima državne kohezije južnoslovenskih naroda, više ne postoji jedinstvo. I to, kako već tada kaže Pirjevec, sa stanovišta njihove evropske integracije. Vreme polemike može se označiti i kao početak borbe za Tita: nijedna od strana u sporu nije računala sa mogućnošću da premoć ostvari bez njega. Ali je proteklo više od jedne decenije dok se, kao nova paradigma, nije pojavila konfederacija, koja je bila neodvojiva od reforme državne privrede i partije sa političkim monopolom. Sukobi oko konfederalne forme države, uprkos konsenzusu koji se pokazao kao prividan, obeležavali su vreme sve do raspada Jugoslavije u ratovima devedesetih godina. U tim sukobima je Dobrica Ćosić, najpre unutar

[37] Videti: Latinka Perović, *Kako su se izražavali različiti politički interesi u Jugoslaviji? Polemika između Dobrice Ćosića i Dušana Pirjevca 1961/1962. godine*. Dijalog povjesničara/istoričara, 9. Zagreb, 2005.

[38] U Beogradu – časopis *Delo*, u Ljubljani – *Naša sodobnost*.

[39] Taras Kermanuer, *Skupinski portret z Dušanom Pirjevcem. Ob 25-letnici Pirjavčeve smrti*, Ljubljana, 2002, str. 37.

[40] Videti: Latinka Perović, *Od centralizma do federalizma: KPJ u nacionalnom pitanju*, Zagreb, 1984.

Partije, a zatim kao vodeća ličnost vaninstitucionalne opozicije u Srbiji, imao jedinstvenu ulogu. Takvom je ta uloga postala ne samo zbog Ćosićeve samouverenosti da on treba da bude tumač događaja čija je dinamika od polovine šezdesetih godina prošloga veka bila velika, već zbog jednog stanja duha koji je ta dinamika stvarala u Srbiji i koje je pretpostavljalo političku i ideološku kondenzaciju.

Najpre, ekonomska reforma 1965. godine, očima stranog istoričara viđena kao "najambiciozniji skup tržišno orijentisanih promena koji je preduzet bilo gde u komunističkom svetu pre 1989".[41] Njen zamah "zbrisao je njihovog glavnog protivnika Aleksandra Rankovića,"[42] najznačajnijeg predstavnika Srbije u partijskom i državnom vrhu. U svojim dnevničkim beleškama Ćosić je artikulisao i svoje i šire stanovište, koje nije bilo nepoznato Partiji:

> Kako čujem, seljaci su na strani Rankovića. Taj pravi srpski narod odan je njemu i žali ga kao inkarnaciju Srpstva, kao čoveka koga mu je istorija nametnula da joj bude politički personalitet novoga doba i države. Ne poštuju oni njega kao organizacionog sekretara Komunističke partije i šefa Udbe; poštuju ga zato što veruju da je on državni simbol Srbije. Zato mu opraštaju teror Udbe, otkupe, seljačke radne zadruge... Seljaci ne veruju novinama. Sve što one pišu tumače kao podvalu, prevaru, likvidaciju čoveka koji je predstavljao Srbiju i srpski narod, bio nekome smetnja da vlada i čini šta je naumio.[43]

Drugim rečima, imati u jugoslovenskom državnom i partijskom vrhu predstavnika koji ne raspolaže polugama moći, kao Aleksandar Ranković partijskim aparatom i službom državne bezbednosti, za Srbiju je, tumačio je njeno stanovište Dobrica Ćosić, isto što i nemati svog predstavnika.[44] Jer, sila je ugrađena u stvaranje jugoslovenske

[41] Džon R. Lempi, Jugoslavija kao istorija. Bila dvaput jedna zemlja, Beograd, 2004, str. 236.

[42] Isto.

[43] Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1951–1968)*... str. 263.

[44] Posle smene Aleksandra Rankovića, za potpredsednika SFRJ izabran je Koča Popović: intelektualac, španski borac, ratni komandant, diplomata. Tim povodom, Dobrica Ćosić u svom dnevniku piše: "Koča Popović nije nikakva delatna ličnost. To je paradni, spektakularni inteligent kome narcizam i ironija iscrpljuju mudrost." Isto, str. 270.

države 1918. godine.[45] Gubi se iz vida da u državi u kojoj se razlikuju pobednički narod i poraženi narodi sila nema samo političko značenje. "Moguće je", govorio je Monteskije polovinom XVIII veka, "pitati se da li je u suvremenoj Evropi moguće da jedan narod, slično svojevremeno Rimljanima, trajno dominira nad ostalima" i zaključivao: "Mislim da je nešto tako s moralnog gledišta isključeno."[46] Promena odnosa snaga u jugoslovenskom državnom i partijskom vrhu imala je, po Dobrici Ćosiću, koji je o unutrašnjim polarizacijama bio ne samo dobro obavešten, nego je u njima bio i angažovan − višestruke i dalekosežne posledice po jugoslovensku državu i njen društveni poredak. Pre smene Aleksandra Rankovića, Dobrica Ćosić u dnevniku beleži:

Borba protiv Beograda i Srbije, to je borba protiv socijalizma, sa oštrim antisovjetskim stavom. Veruje se da je Srbija sa svojim vođama i svojim političkim raspoloženjem proruski orijentisana. Antisrpsko raspoloženje raste svuda.[47]

Posle uklanjanja Aleksandra Rankovića, u kome je video glavnu branu restauraciji kapitalizma i konfederaciji,[48] Dobrica Ćosić,

---

U jugoslovenskom partijskom vrhu, Srbiju je predstavljao Mijalko Todorović, inženjer, predratni komunista, politički komesar Prve proleterske brigade, jedan od arhitekata reforme privrede i Partije. A istoričar Milorad Ekmečić piše: "Posle pada Aleksandra Rankovića 1966. u saveznom Centralnom komitetu više nije ostao nijedan Srbin stare garde iz vremena revolucije." Milorad Ekmečić, *Dugo kretanje između klanja i oranja. Istorija Srbije u Novom veku*, Beograd, 2007, str. 527.

[45] "To ujedinjenje, ostvareno preko ratnog rova, nije kod Srba, Hrvata i Slovenaca bilo istim ciljevima motivisano, ni ravnopravnim uslovima ostvareno... to ujedinjenje je bilo ujedinjenje ratnih pobednika i poraženih, oslobodilaca i oslobođenih. A u istoriji, oslobodioci nikad nisu bili samo oslobodioci, niti su oslobođeni ikad pravdom, istinom i lojalnošću uzvratili svojim oslobodiocima. Ta, rekao bih, antropološka negativna odrednica ujedinjenja južnoslovenskih naroda u jugoslovensku državu, biće od ogromnog političkog, moralnog i psihološkog uticaja na celokupan život nove države." Dobrica Ćosić, *Promene*. Izbor tekstova Milorad Vučelić, Novi Sad, 1992, str. 271.

[46] Cit. prema: Karel Kosik, *O dilemama suvremene povijesti*, Zagreb, 2007, str. 60.

[47] Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1951−1968)*... str. 242.

[48] "Nasuprot Kardelju i njegovoj nacionalističkoj grupi koja je težila konfederaciji republika – država, stajao je Aleksandar Ranković, s većinom srpskih kadrova i funkcionera koji su verovali u samoupravni socijalizam jugoslovenske strukture. Aleksandar Ranković, koga je u to vreme (1961−1962. – L. P.) podržavao Tito, nije bio teoretičar, reformator i modernizator; zastupao je ideologiju partizanskog

uznemiren zbog, ne samo po njemu, izgubljene pozicije Srbije, bio je do te mere politički angažovan da je zbog toga u svojim dnevničkim beleškama očajavao:

Očajan sam što ovu svesku punim tzv. društvenim i političkim problemima, a malo onim što je moja, valjda, stvarna vokacija i muka: književnost.[49]

Ali, nije drama zbog vremena koje je izgubljeno za književnost, već u tome što je pisac to vreme ispunio politikom, koja "nije nauka ni umijeće, nego igra za moć i igra s moći".[50] Dobrici Ćosiću bile su potrebne dve godine da na sednici Centralnog komiteta Saveza komunista Srbije, kao njegov član, zatraži reviziju politike u nacionalnom pitanju koja je, po njemu, srpskom narodu nanela sramotu, učinila nepravdu i zatvorila istorijsku perspektivu. O nameri da istupi konsultovao je prijatelje i od njih dobio ohrabrenje.[51] Osećao je sigurnost: "Znao sam da će mi inteligencija dati podršku."[52] Retki su bili oni sa rezervom. Ivo Andrić, po Dobrici Ćosiću, "samosvojna i jedinstvena pojava, najautentičniji intelektualac,"[53] savetovao mu je da se čuva "jedne misli" i upozoravao ga da "istorija ima više lica".[54] Ali, Andrić − "Selo ne razume i ne voli... On ne poznaje Srbiju. On je čovek Bosne i biblioteke."[55]

Istupanje Dobrice Ćosića bilo je bez posledica po njegovo članstvo u Savezu komunista. Događaji koji su usledili kao da su ovo istupanje potisnuli u drugi plan. Najpre, studentski nemiri u junu 1968. godine. Na početku reforme, kao što obično biva – revolucija.[56] A zatim,

---

jugoslovenstva i pragmatičnu državotvornost jugoslovenskog karaktera; bio je protivnik svakog nacionalizma, republikanizma i partikularizma; on je za kardeljevske 'reformatore', nacionaliste, republikance i 'kreativne marksiste' bio konzervativni centralist i nosilac velikodržavlja". Ta je linija, 1962. godine, porazila Kardeljevu konfederalističku koncepciju Jugoslavije: "političku pobedu u partijskom vrhu odneo je blok Tito – Ranković". Isto, str. 216.

[49] Isto, str. 312.

[50] Karel Kosik, *O dilemama suvremene povijesti*... str. 60.

[51] Isto, str. 324.

[52] Isto, str. 330.

[53] Isto, str. 372.

[54] Isto, str. 368.

[55] Isto, str. 368, 369.

[56] "To je u Jugoslaviji prvi veliki pokret socijalistički orijentisanih masa 'protiv svoje

okupacija Čehoslovačke o kojoj je na stranicama svojih dnevničkih beležaka razmišljao sa stanovišta posledica koje ona može imati po borbu protiv vladajuće birokratije, koju je video kao glavnu političku smetnju autentičnom socijalizmu.[57] Posle istupanja, Dobrica Ćosić je, kako kaže, smišljao "plan narednih akcija".[58] Pomišljao je da podnese ostavku na članstvo u Centralnom komitetu i u Savezu komunista: "U tom društvu ja više ne mogu biti javni radnik."[59] Nije, međutim, to učinio. Iz Saveza komunista je svojom voljom istupio tek 1971. godine. U međuvremenu, našao se na važnim pozicijama u ustanovama nacionalne kulture.[60] Za predsednika Srpske književne zadruge izabran je 1969. godine. Izbor je ponovljen 1971. godine. Kao cilj "nove misije SKZ", najavio je odbranu jedinstva srpske nacionalne kulture bez obzira na republičke granice.[61] Za dopisnog člana Srpske akademije nauka i umetnosti izabran je 1970, a za redovnog člana 1976. godine. Na svečanom skupu Srpske akademije nauka i umetnosti, 29. marta 1977. godine, održao je pristupnu besedu *Književnost i istorija*.[62] To nikako nije prvi dokaz o opsednutosti Dobrice Ćosića prošlošću koja

---

države' i 'svoje partije', s radikalnom levom i moralističkom kritikom nesocijalističkih sadržaja, odnosa i tendencija, sa zahtevima za bržu i istinsku demokratiju i doslednu socijalilstičku politiku i moral. To je najočiglednije i u najvećim razmerama ispoljeno razočarenje u Tita... Veoma sam zabrinut. Bojim se sektaštva i političke nezrelosti 'crvenog univerziteta Karl Marks'..."

"Bez obzira na ishod, studentska pobuna ima ogroman društveni i politički značaj. Borba za demokratiju i socijalizam ulazi u novu etapu. Započinju masovne revolucionarne akcije... Oni (studenti – L. P.) nisu stigli, nisu sazreli da formulišu potpuniji i dalekosežniji program. Oni su sada sila bunta, izraz gneva, stihijna energija napretka." Isto, str. 338-339, 333-334. Videti i Mihailo Marković, *Juriš na nebo*, knjiga prva, Beograd, 2008, str. 38.

[57] "Ako ostanemo samostalni, jugoslovenska birokratija se ovekovečuje ovom opasnošću po državni suverenitet." Isto, str. 373.

[58] Isto, str. 347.

[59] Isto.

[60] Centralni komitet Saveza komunista je odbio da se meša u izbor predsednika SKZ. Nastojao je da uspostavi dijalog što je u Partiji izazivalo otpor a u SKZ – rezervu. Videti: Latinka Perović, *Zatvaranje kruga. Ishod rascepa 1971–1972*, Sarajevo, 1991, str. 306-315.

[61] Vidi *Životopis (1921–2001)*... str. 342.

[62] Isto, str. 342, 344.

je za njega isto što i istorija. Ali, zbog mesta sa koga je izgovorena, pristupna beseda jeste dala zamajac procesu koji će, po Dobrici Ćosiću, rezultirati masovnom opsednutošću istorijom. Samo nekoliko godina kasnije, on u svojim dnevničkim beleškama piše:

> Istorizam nije više idejna filozofska koncepcija u književnosti i društvenim naukama, istorizam je prožeo i svakodnevicu, svačije mišljenje i razmišljanje o društvu i narodu, osvojio kuće, kafane, međuljudske odnose.[63]

U svakom slučaju, tek sa učvršćenim pozicijama u ustanovama nacionalne kulture, u kojima je po definiciji koncentrisana intelektualna elita, Dobrica Ćosić, koji je važeću politiku u nacionalnom pitanju već odbacio, postao je opasan za političku elitu. Kao da se tada postavilo pitanje: ko će koga?[64] Došlo je do prve zabrane nekog dela ovog najnagrađivanijeg pisca, njegove knjige *Moć i strepnja* (1969), kao i njegove pristupne besede u Srpskoj akademiji nauka i umetnosti.[65] Bez kondicije za dijalog, politička elita je bila u strahu, a njenim kritičarima se žurilo da sa reči pređu na delo. To utiče na položaj Dobrice Ćosića kao javnog radnika, ali ne određuje njegovu sudbinu kao pisca. I to, zahvaljujući u velikoj meri jugoslovenskom okviru. Neodbranjivo je uskraćivanje slobode: dok nje nema, ne raspravlja se ni o idejama, ni o političkim namerama. U Sloveniji su dramatizovana dela Dobrice Ćosića (1975),[66] u Hrvatskoj objavljena njegova Odabrana dela u devet knjiga (1980),[67] a zatim i njegova knjiga *Stvarno i moguće* (1983).[68] U

[63] Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1981–1991)*... str. 196-197.

[64] Tada kao da je narušena podela interesnih sfera: inteligenciji – sloboda stvaranja, političarima – vlast. Petar Stambolić Dobrici Ćosiću, posle uklanjanja Milovana Đilasa, kaže: "Vi radite u književnosti šta god hoćete. Tu Vas slušam. Ali pustite meni politiku. Ne mešajte se." A, Aleksandar Ranković, pošto je otklonio nesporazume sa Titom – "Druga stvar koju sam želeo da ti kažem, to je: da vi pisci i umetnici ne treba da se bojite povratka socijalističkog realizma i staljinizma. Partija će stati u odbranu slobode stvaralaštva. I ne palite vatru čim neki dogmatičar progovori o dekadenciji i zapadnim uticajima. A njih ima dosta u Partiji i CK-u". Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1951–1968)*... str. 55, 240.

[65] Vidi *Životopis (1921–2001)*... str. 342, 344-345.

[66] Isto, str. 344.

[67] Isto, str. 346-347.

[68] Isto, str. 347.

Srbiji, pak, zabrane, ali i prve dve knjige romana *Vreme smrti* (1972), koje će se, kako je Ćosić još 1967. godine pisao u svojim dnevničkim beleškama -

> organski vezati za *Korene* i *Deobe* i činiti s njima i *Zapisima Dušana Katića* o poratnom dobu moju romansijersku viziju nekoliko srpskih generacija.[69]

Velika čitanost romana *Vreme smrti*, a naročito njegova dramatizacija (*Kolubarska bitka* na sceni Jugoslovenskog dramskog pozorišta 1983),[70] učinili su od Dobrice Ćosića ne samo najpopularnijeg srpskog pisca nego i "oca nacije".[71] To zvanje, bez obzira na različita značenja koja su mu pridavana, objašnjava ulogu Dobrice Ćosića u poslednje dve decenije XX veka. Ali, ono, samo po sebi, otvara pitanje društva kome je takva uloga bila potrebna i u kome je bila moguća. Zato je *Vreme smrti − peto važno polazište za istraživača dela Dobrice Ćosića*. U osamdesetim godinama prošloga veka, on je nastavio da nadziđuje svoju romansijersku građevinu − romani: *Grešnik*, *Vernik* i *Otpadnik*. U isto vreme, u javnom životu je delovao sa pozicije "oca nacije", koja se shvatala i bukvalno i metaforično, ali koja je zapravo institucionalna. Od 1980. godine, kada je vlast osujetila izlaženje njegovog opozicionog lista *Javnost*, čije je ime asociralo na list rodonačelnika socijalizma u Srbiji Svetozara Markovića, kome se često vraćao,[72] Dobrica Ćosić je bio u središtu svih inicijativa koje su politički heterogenu vaninstitucionalnu opoziciju, ali jedinstvenu u neprihvatanju tržišne privrede i konfederalne

[69] Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1951–1968)*... str. 306.

[70] Isto, str. 347.

[71] Dobrica Ćosić kaže da je *Vreme smrti* pisao sa ciljem: "Jedan od osnovnih smisaonih zadataka u *Vremenu smrti*, koji je bio u samom motivu stvaranja tog romana, može da glasi: razumno, kritički izneti na svetlost i učiniti opštom svešću – našu ljudsku i nacionalnu veličinu; našu sposobnost za veliki čin; našu moć da se borimo za najviše ideale; našu žudnju za pravdom i dostojanstvom; našu moć da poštujemo, razumemo i volimo drugo i drugačije od našeg; naše nezlopamćenje i plahost naših mržnji itd. To je najviši duhovni zadatak generacije kojoj pripadam." Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1969–1980)*... str. 167.

[72] Dobricu Ćosića su privlačile socijalne ideje mladog Svetozara Markovića: neponavljanje zapadnoevropskog puta, to jest bez kapitalizma usavršavanjem patrijarhalne institucije − zadruge. Kao i Markovićeve ideje o ulozi kritički misleće manjine, to jest malobrojne inteligencije potekle iz naroda, koja sa njim komunicira bez posrednika − birokratije, s pravom da ga vodi.

forme jugoslovenske države, izvele na javnu scenu. Suprotstavljajući se konfederaciji, najpre u Partiji, a zatim na čelu vaninstitucionalne opozicije, Dobrica Ćosić je stvorio ideološku osnovu za savez srpskih elita do koga je došlo u drugoj polovini osamdesetih godina prošloga veka. Ali, ipak, da li je Dobrica Ćosić, kako kaže Predrag Palavestra, jedan "od ključnih tvoraca mišljenja kraja XX veka", pisac čija dela "uokviruju moralnu i duhovnu istoriju epohe"[73] ili je njegovo delo izraz onog mišljenja kome je on, već od polovine pedesetih godina XX veka, tražio koren, izvlačeći ga iz prošlosti, iz "dubina istorije", na površinu?

Dobrica Ćosić je ličnost snažne samosvesti:

> Ja sam lako, čak i strasno, uletao u velika društvena zbivanja u svom vremenu; kao revolucionar, hteo sam da budem učesnik u 'stvaranju istorije' svog društva i naroda. Otuda je 'istorija' povratno fabulirala moj život, čineći ga uzbudljivim, napornim, opasnim.[74]

U sopstvenim očima Dobrica Ćosić je: "protagonist nove nacionalne politike",[75] "u svom naraštaju neka paradigma srpske sudbine",[76] istorijski akter čiji će trag "u drugoj polovini 20. veka da se raspoznaje".[77]

Samosvest Dobrice Ćosića nije, međutim, bez pokrića. Ona ima više uporišta. U intelektualnoj eliti: kod književnih istoričara i kritičara,[78] kod filozofa[79] i istoričara.[80] Dobricu Ćosića niko nije ignorisao: ni Josip Broz

---

[73] Predrag Palavestra, *Istorija srpske književne kritike*, tom II, Novi Sad, 2008, str. 600.

[74] Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1951−1968)*... str. 118.

[75] Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1992−1993)*... str. 366.

[76] Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1993−1999)*... str. 141.

[77] Isto, str. 143.

[78] "Trojica književnih kritičara iz Ćosićevog najbližeg okruženja, Borislav Mihajlović Mihiz, Zoran Gavrilović i Petar Džadžić, prikazani su (u Ćosićevoj knjizi *Moji prijatelji* – L. P.) kao prijatelji i prisni sledbenici iz piščeve radne sobe. Sva trojica su bili konstruktori i utemeljivači Ćosićevog književnog ugleda." Predrag Palavestra, *Istorija srpske književne kritike*, tom II... str. 601.

[79] "Tamo gde su svi putevi bili zatvoreni, a sve rupe zatrpane, on (Dobrica Ćosić − L. P.) ih je otvarao." Ljubomir Tadić, *Kriza i "velikosrpski hegemonizam"*, Izabrana dela, t. VIII, Beograd, 2008, str. 461.

[80] "Prvi koji se suprotstavio tom predlogu (o nacionalnim ekonomijama − L. P.), bio je Dobrica Ćosić. Shvatio je da to vodi ka nacionalnim državama upravo stanju koje je pobedilo do 1990. u smislu unutrašnjeg rastakanja jugoslovenske države."

Tito, ni Aleksandar Ranković, ni Milovan Đilas. Ni Jurij Andropov.[81] A naročito ne srpski partijski vrh, kome nikada nije bilo svejedno gde će se Dobrica Ćosić naći: u svim važnim, za Partiju dramatičnim situacijama, sa njim se posebno razgovaralo.[82] I pažljivo ophodilo: kao sa saborcem i piscem, ali i kao sa nitroglicerinom koji može da eksplodira. Romani Dobrice Ćosića, prema podacima Narodne biblioteke Srbije, u godinama izlaska iz štampe, bili su najčitanije knjige.[83] A prema ispitivanjima javnog mnenja, Dobrica Ćosić je bio "najpopularnija ličnost",[84] i uživao je "najveći ugled".[85] I bez bibliografije radova o Dobrici Ćosiću, zna se da je o njegovom književnom delu napisano više rasprava i knjiga, kao i o njemu i njegovom uticaju. Među ovim drugima su i one knjige u koje je, da bi bio tačnije shvaćen, i lično uložio veliki trud.[86] O čemu govore sve pomenute činjenice? Bez odgovora na ovo pitanje nema objašnjenja pojave Dobrice Ćosića, ni razumevanja njegovog dela kao svojevrsnog kolektivnog projekta, kao ideologije.[87]

Milorad Ekmečić, *Dugo putovanje između klanja i oranja*... str. 524.

[81] "Večeras (2. jun 1973. – L. P.) mi je na vratima zazvonio nepoznat čovek i predstavivši se kao sovjetski diplomata, zamolio me da se spustimo dva sprata niže da mi nešto poverljivo kaže... On mi je na rusko-srpskom išaputao da me drug Andropov obaveštava da mi 'preti opasnost s najvišeg mesta' i da treba da se čuvam: da se ne lečim u vojnoj bolnici, da odlazim samo u kafane i restorane u kojima imam prijatelje, da ne sedam u automobil koji ne vozi moja žena ili blizak prijatelj, da u prometnoj ulici ne idem ivicom trotoara, da se noću ne krećem sporednim ulicama, da ne putujem sâm u selo, da u mom društvu ima provokatora... I da to što mi je rekao – nije mi rekao. A on će biti 'slobodan' da me obavesti o novim događanjima, ako to bude smatrao neophodnim. .. Nisam stigao ni da mu zahvalim, zašto drug Andropov brine o meni... Meni ostaje zagonetka: u kakvu me mrežu uvlači sovjetska obaveštajna služba? Ili je to neka nova kombinacija Udbe? Možda prosto hoće da me zastraše i primoraju da živim kao miš? U svakom slučaju savete neću da zaboravim." Cit. prema Dobrica Ćosić, *Lična istorija jednog doba 2. Vreme otpora 1969–1980*, Beograd, str. 101.

[82] Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1951−1968)*... str. 57, 248, 321.

[83] *Životopis (1921−2001)*... str. 348, 353.

[84] Isto, str. 355.

[85] Isto, str. 359.

[86] Slavoljub Đukić, Čovek u svom vremenu. Razgovori s Dobricom Ćosićem, Beograd, 1989; Šta je stvarno rekao Dobrica Ćosić. Priređivač Milan Nikolić, Beograd, 1995.

[87] U Tezama za novu politiku, koje je, 1991. godine, izložio u Srpskoj akademiji nauka i umetnosti, na skupu "Srpski narod na početku veka", Dobrica Ćosić to i sam kaže: "Na stvaranju novog nacionalnog programa treba da radi kolektivni um.

Koncept, odnosno ideologija, unitarne i centralizovane socijalističke države kao jedino moguće Jugoslavije, bez ostatka suprotstavljen konceptu konfederacije, čijim je oličenjem smatran Ustav od 1974,[88] vratio je Dobricu Ćosića, ali ne samo njega i ne samo pod njegovim uticajem, u XIX vek.[89] Prebacivanje tada neostvarenog cilja – svesrpske države, na kraj XX veka odredilo je i sve ostalo. Prioritete: mobilizacija naroda i njegovo čvrsto jedinstvo prema unutrašnjem i spoljnom protivniku cilja.[90] Sredstva: ratovi za državne granice.[91] Odnos prema svemu što je dinamikom istorije postalo objektivna prepreka na putu prema davno fiksiranom cilju, uključujući razvoj samog srpskog naroda[92] i Evropu,[93] odnosno svet.

Kolektivna mašta. Kolektivni senzibilitet. Mladi ljudi. Program novog preporoda i neophodnih promena, nikako ne može da izrazi pojedinac, ma koliko da je pametan, darovit, obrazovan." Dobrica Ćosić, *Promene*... str. 176.

[88] "Srpski narod je ponovo razdeljen i ispresecan državnim granicama, Srbija je ponovo postala 'Uža Srbija'. Takvim ishodom se, posle četiri rata i jedne revolucije u ovom veku, okončala borba srpskog naroda za oslobođenje i ujedinjenje." Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1969–1980)*... str. 156.

[89] "Mi smo ponovo u XIX veku. Ponovo moramo da stvaramo svoju Srbiju. Moramo da stvorimo takvu Srbiju u kojoj će svi Srbi na planeti videti svoju otadžbinu." Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1981–1991)*... str. 295.

[90] "Strah me za Srbiju. Da bismo pobedili tolike neprijatelje, da bismo od ovog surovog sveta i pokvarene Evrope oteli nešto prava i pravde, moramo da mobilišemo celokupne svoje umne, moralne i fizičke snage"... "Svako ko se bori protiv srpskog nacionalizma, bori se protiv ljudske slobode"... "Ne treba težiti etničkoj Srbiji, ali osloboditi one koji se sa Srbima ne osećaju slobodnim i koji Srbima ograničavaju i zagađuju slobodu na njihovoj zemlji." Isto, str. 402, 416; *Promene*... str. 176.

[91] "Ne verujem da se bez prolivanja krvi može srušiti Jugoslavija, koja je potocima krvi i stvarana"... "Ja verujem u neminovnost rata između Srba i Hrvata, Srba i Muslimana, Srba i Albanaca"... Dobrica Ćosić, *Promene*... str. 193; *Piščevi zapisi (1981–1991)*... str. 303.

[92] "Standard i konformizam razorili su građanski duh i kolektivitet"... "U ovom narodu više niko ozbiljan i mlad nije spreman na žrtvu. Prestajemo da postojimo kao istorijski narod, kao subjekt"... "Malo je Srba koji su spremni da poginu za ujedinjenje Srpstva i svoju državu"... "Živi se Srbima"... Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1969–1980)*... str. 167; Isti, *Piščevi zapisi (1981–1991)*... str. 386; Isti, *Piščevi zapisi (1993–1999)*... str. 150.

[93] "Evropa je protiv nas Evropa sebe smatra uzorom demokratije. A to je i tle zla, zločina, ratova, porobljavanja, laži... Ta Evropa je protiv Srba i Srbije. Ta nemačka Evropa nas mrzi s austrougarskim razlozima i argumentima." Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1981–1991)*... str. 402.

Dobrica Ćosić je 1992. godine, usred rata, postao predsednik Savezne republike Jugoslavije, preostalog dela druge Jugoslavije, ostajući čvrsto usidren u matrici unitarne i centralizovane države.[94] Ako je to i ironija istorije,[95] ona u Srbiji modernog doba nije bez presedana. Pre pisca Dobrice Ćosića, istu je ironiju, kao predsednik jugoslovenske vlade u izbeglištvu za vreme Drugog svetskog rata, iskusio pravni teoretičar i istoričar Slobodan Jovanović.[96] Naučnik je, međutim, bio svesniji te ironije.[97] Pisac, samo povremeno u procepu između "straha" da "ne pogreši" i "borilačke strasti", imao je, od početka, svest o svojoj ulozi i o svom uticaju.[98] O sebi kao paradigmi "srpske sudbine".[99]

Dete srbijanskog sela, i onog koje ga je odvelo u komunizam i Revoluciju, i onog koje je imaginirao, "popravljao", na hiljadama stranica svojih knjiga − Dobrica Ćosić je uvek, bez obzira na retoriku o modernom, imao suštinski otklon prema gradu i građanstvu,[100] tehničkom napretku i mobilnosti,[101] socijalnoj i političkoj pluralnosti,[102]

[94] "Ovako ne ide. To su dve samostalne države u kojima odlučuju partijske vođe"... "U Saveznoj Republici Jugoslaviji, u njenoj državnoj konstituciji – utemeljen je titoizam. To sadašnje balansiranje u ravnopravnosti u svemu neravnopravnih republika, teško je održivo i nije trajno"... "Ja sam predsednik fiktivne države... Ja sam fiktivni predsednik." Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1992–1993)*... str. 87, 100, 104.

[95] "Iz Titovog predsedničkog kabineta u Palati Federacije, u kome on nije radio, u Titov bolnički apartman, u kome se nije lečio." Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1992−1993)*... str. 198.

[96] Videti: *Slobodan Jovanović. Ličnost i delo,* Srpska akademija nauka i umetnosti, Naučni skupovi, Knjiga XC, Odelenje društvenih nauka, Knjiga 21, Beograd, 1998.

[97] Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1992–1993)*... str. 151.

[98] "U drugoj polovini 20. veka moj će trag da se raspoznaje." Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1999–2000). Vreme zmija*... str. 141.

[99] Isto, str. 230.

[100] "U Ženevi sam se osećao otuđeno od sveta; kao na drugoj planeti. Grad Ženeva − apstraktna slika. Ni jezero nije delovalo stvarno; na zemaljski život podsećalo je samo nekoliko divljih, a 'urbanizovanih' pataka, koje su plovile sa svojim nagonskim smislom." Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1992−1993)*... str. 178.

[101] "Standard i konformizam razorili su građanski duh i kolektivitet, automobil je kobna naprava u ovoj seljačkoj zemlji. I sve što se za automobil vezuje, kobno je za čitav ljudski rod: brzina, putovanje, turizam..." Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1969−1980)*... str. 167.

[102] "Srbi su se učili građanskim slobodama i pravima, oni su prihvatali i razumevali njihove vrednosti, ali im je nacionalna sloboda bila iznad građanske." Dobrica Ćosić,

svemu što je izvan "moravskog čovečanstva" – na Zemlji i u Kosmosu.[103] Celokupno pisano delo Dobrice Ćosića govori o tom raskolu. Ali, u tom obimnom delu postoje mesta sinteze, koja daju šifru za njegovo čitanje. To su ona mesta u dnevničkim beleškama Dobrice Ćosića s početka devedesetih godina XX veka na kojima on govori o kraju patrijarhalne civilizacije kao kraju srpskog naroda; posttitoizmu kao novom raskoraku između ideala i stvarnosti; eventualnoj grešci brojnih neprijatelja srpskog naroda kao njegovoj poslednjoj šansi. To su mesta bilansa: na njima je Dobrica Ćosić zatvorio krug koji je decenijama opisivao. Zato su ta mesta u ovom radu i citirana opširno.

Selo u kome sam rođen i odrastao ne postoji. Ljude ne poznajem. Stare kuće su porušene. Stoku su zamenili automobili i traktori. I groblje se promenilo. Stare nadgrobne spomenike, koje su od belovodskog peščara gradili brajkovački i konjuški kamenoresci, zamenili su geometrijski oblici od crnog granita. Ti spomenici svojim izgledom potpuno poriču spomenički duh i njegovu materijalnu kulturu. Nešto tuđe, crno, agresivno. *Kraj patrijarhalne civilizacije. Prelom u tradiciji je drastičan* (podv. L. P.). Narod se odrekao svoje autohtone estetike, svoje arhitekture, svog materijala; prihvatio je nešto novo, tuđe, ružno. Veliki tehnički napredak nije doneo selu red i čistoću; sve je prljavo, zgomilano, u neredu. Stari poredak je srušen, a novi nije uspostavljen. Stariji seljaci su u neurednoj seljačkoj odeći, mladi su u džinsu ili obučeni po poslednjoj modi. Promena je ogromna ali nije civilizacijski osmišljena.

Ničemu se nisam obradovao u Velikoj Drenovi. *Ni groblje, ni selo, ni ljudi, nisu oni koji su tvorili moj zavičaj* (podv. L. P.). Zaplakao sam na grobovima roditelja, dede i brata. Od tuge, ali još više od osećanja besmisla življenja. Zašto je srpski narod obuzelo toliko propadanje? Ili je moja sadašnjost sa svojom optikom toliko naružila i obesmislila svet da ga više ne vidim onakvog kakav on jeste?[104]

Nikome se ne ratuje za Srbe u Hrvatskoj. Beznađe je ljudima razorilo svest i dušu. A narod oseća, vidi, sluti svoje propadanje. Osećaj propadanja – bitna je njegova misao o sebi. Propadanje je neka neminovnost, kao umiranje od neizlečive bolesti.

Piščevi zapisi (1981−1991)... str. 174.

[103] "Ima mnogo razloga u meni što nisam zadovoljan čovekovim doticanjem Meseca." Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1951−1968)*... str. 163.

[104] Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1992−1993)*... str. 12.

Neophodne su promene i preporod koji bi ozdravili narod.[105]

... Okončava se i moje doba u svemu što mi je činilo život. Šta još mogu i treba da napišem? Ono što nastaje nije ono što smo želeli mi kritičari, poricatelji i rušioci titoizma. Promene koje nastaju nesaglasne su s našim idejama i zamislima. Opet smo obmanuli sebe.

... Surovo sam kažnjen za optimizam i oholost u mladosti; ali i za 'kritiku svega postojećeg' u zrelosti.[106]

... Nemačka je u miru dobila Drugi svetski rat, sada ruši sve tekovine svojih ratnih poraza (priznanje Slovenije i Hrvatske − L. P.). Srbiju mora da kazni zbog njene pobede i nacionalne ambicije. Ne postoji sila koja bi Nemačku u tom sprečila. Ne postoji Sovjetski Savez.[107]

Narod obuzelo očajanje, kao aprila 1941. godine. *Srbija nezaustavljivo propada* (podv. L. P.). Izgubićemo i Kosovo i Metohiju. Otići će nam severna Bačka. Gubimo sve oslobodilačke ratove koje smo vodili u XX veku.[108]

... Šta se zbilo sa srpskim narodom? Nesposoban je da postoji? Nedostojan je da postoji? Kažnjava ga neka viša sila za neoprostive grehe?[109]

... Ne znam ko je gori: vlast ili opozicija. A niko ne zna put spasenja. Mi prosto nemamo ni pameti, ni volje, ni veštine da se spasemo. Ako se izbavimo iz ovog istorijskog i političkog bespuća, biće to samo zahvaljujući neprijateljima. Nadam se, načiniće i oni neku grešku koja će nam omogućiti da preživimo.[110]

Već smenjen sa dužnosti predsednika SRJ, Dobrica Ćosić je u dnevničkim beleškama pisao: "Razvoj me skršio. Ali nemam ni volje ni snage da ga sledim."[111] Nezainteresovan je za budućnost, jer u njoj, kako kaže, neće živeti. To, međutim, nije stanovište umornog pisca. To je jedan od toposa srpske istoriozofije. Radovan Samardžić smatra da "ravnodušan i ambivalentan stav Srba prema budućnosti proističe

[105] Isto, str. 12-13.
[106] Isto, str. 13.
[107] Isto, str. 14.
[108] Isto, str. 15.
[109] Isto.
[110] Isto.
[111] Piščevi zapisi (1993 – 1999)... str. 143.

iz uverenja da zbog davnih grehova nemaju na nju pravo".[112] Dobrica Ćosić je jedini spas srpskog naroda nalazio u njegovoj propasti. Ali, zato "srpska propast mora postati njegova (srpskog naroda – L. P.) veličina".[113] U krugu koji je opisao, Dobrica Ćosić se koncentrisao na revitalizaciju sržne ideje srpske nacionalne ideologije, ideje ujedinjenja srpskog naroda u nacionalnu državu.[114] Među pretpostavkama za to, posle poraza na kraju XX veka, od esencijalne je važnosti negativan odnos prema onom istorijskom razdoblju koje simbolizuju Josip Broz Tito i jugoslovenska država kao zajednica naroda. Treba dokazati da u tom razdoblju leže razlozi za propadanje srpskog naroda; one koji to razdoblje imaju u svom iskustvu − uveriti da su bili u zabludi; onima, pak, koji ga nemaju u iskustvu − omraziti i ogaditi. Na tom su tragu romani Dobrice Ćosića *Vlast* i *Vlast II*,[115] ali i njegove knjige koje ne pripadaju romansijerskoj građevini koju je on, sa istrajnošću fanatika,

---

[112] Radovan Samardžić, *Ideje za srpsku istoriju*, Beograd, 1989, str. 24. Videti: Dorota Gil, "Istorija naroda kao misterija greha"...

[113] Isto, str. 214.

[114] U maju 1993. godine, na zasedanju Skupštine Republike Srpske, Dobrica Ćosić je rekao: "Dva veka mi imamo jedan isti cilj, a to je borba za oslobođenje i ujedinjenje srpskog naroda. Ovo je sedmi rat koji se vodi za ostvarenje toga cilja. Živeli smo u uverenju da smo u dve Jugoslavije rešili srpsko nacionalno pitanje... Obmanula nas je istorija; obmanuli smo sami sebe; obmanuo nas je svet; obmanula su nas naša braća, koja su s nama zajedno ušla u tu zajedničku državu... mi pripadamo narodu koji je dobijao ratove, a gubio mir. Evo novog iskušenja (Vens-Ovenov plan, koji je Skupština RS odbila − L. P.) da dobijeni rat pretvorimo u poraz. Nemojmo svoju veliku istorijsku pobedu da pretvorimo u poraz. Mi imamo uslove da u miru dobijemo konačnu pobedu... da u miru dobijemo ono što smo započeli u ratu, ono što smo ratom, žrtvama, rovovima, postavili kao podlogu za konačnu pobedu." Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1992−1993)*... str. 379, 380.

[115] U ovom romanu Dobrica Ćosić zaokružuje svoje viđenje Tita kao najvećeg neprijatelja srpskog naroda: "proradila u Titu hrvatska destrukcija Jugoslavije, vlastodržačka samovolja i austrougarski sindrom, kominternovska ideološka matrica razjedinjavanja Jugoslavije sa antisrpskim motivima..."

"A Srbi su suludo verovali da je Jugoslavija njihova država jer su za nju najviše ginuli, ubeđeni da su iznevereni, umesto da se osećaju oslobođenim i spasenim."

Sada, kada je priroda obavila svoj posao: "Postajemo opet ono što smo bili – mali i nemoćni. A spremni na sve. Na to nas primorava svet. Samo tako, možda, možemo da opstanemo." Dobrica Ćosić, *Vlast II*, Beograd, 2007, str. 162, 358, 378.

podizao više od pola veka. U kakvom su odnosu fanatizam pisca i strast političara?[116] Da li oni izviru iz iste ili iz različitih matrica?[117] Bez odgovora na ova pitanja nije moguće razumeti ni odnos Dobrice Ćosića prema Revoluciji i Jugoslaviji, odnosno prema Josipu Brozu Titu. Ko je u tom odnosu, sa stanovišta stvarne istorije, statičan a ko dinamičan, ne može se ustanoviti bez proučavanja obimnog pisanog dela i dugog političkog delovanja Dobrice Ćosića.

2.

Istraživaču odnosa Dobrice Ćosića prema Josipu Brozu Titu ne nedostaju izvori: njegov problem je kako da savlada izvore. Pre svega, pisano delo Dobrice Ćosića: obim (25 knjiga) i raznovrsnost (romani, publicistika, politički i ideološki tekstovi, razni dokumenti, dnevnički zapisi). I sam Dobrica Ćosić i književni istoričari i teoretičari ukazivali su na unutrašnju poveznost, na jedinstvo, pisanog dela. Ali, istraživački zadatak postavljen u ovom radu zahteva da se uspostavi hijerarhija izvora. Oni se, ionako, ne mogu savladati u jednom zahvatu, a da bi se, za početak, postavila empirijska osnova za proučavanje odnosa Dobrice Ćosića prema Josipu Brozu Titu, treba napraviti funkcionalan izbor izvora. Sa tog stanovišta, na prvo mesto izbijaju *Piščevi zapisi* u šest do sada objavljenih knjiga.[118] Tako ih vidi i Dobrica Ćosić: "Čini

[116] Varlam Šalamov je, naprimer, govorio da je Aleksandar Složenjicin književnost podredio politici i da zbog svog političkog delovanja snosi veliku odgovornost za događaje na kraju XX veka. Zorislav Paunović, *Ruske teme*, Beograd, 2010, str. 121. Videti: Milan Subotić, *Solženjicin anđeo istorije*, Beograd, 2007.

[117] "Ja ne nastavljam ničiju politiku. Ja vodim svoju politiku. Moje knjige su dokaz moje politike i mojih shvatanja. Ideje iz mojih knjiga želim da ostvarim", rekao je Dobrica Ćosić, 1992. godine, u razgovoru za italijanski list *Korijera dela sera*. Dobrica Ćosić, *Razgovori*... str. 137.

[118] Dobrica Ćosić: *Piščevi zapisi (1951−1968)*, Beograd, 2000; *Piščevi zapisi (1969−1980)*, Beograd, 2001; *Piščevi zapisi (1981−1991),* Beograd, 2002; *Piščevi zapisi (1992−1993),* Beograd, 2004; *Piščevi zapisi (1993−1999),* Beograd, 2008; *Piščevi zapisi (1999−2000). Vreme zmija*, Beograd, 2008. Ako je u radu citirano neko

mi se da će *Zapisi* biti moje najznačajnije knjige o titoizmu."[119] Šta ih čini takvima?

Piščevi zapisi pokrivaju dugo razdoblje, od 1951. do 2000. godine.[120] U nekim periodima, vođeni su iz dana u dan, u nekima su pravljeni prekidi u pisanju ili je napisano od Ćosića oduzeto.[121] Nastale na jedan ili drugi način, praznine su popunjavane naknadno dopisanim delovima za objavljivanje *Piščevih zapisa* ili drugih Ćosićevih knjiga.[122] Po karakteru *Piščevi zapisi* su, kaže Ćosić, "neka vrsta autobiografskih romana, u čijoj fabulaciji i dramaturgiji, pored autora, sudeluje i Istorija".[123] Po njima će moći

> da se vide ne samo moja shvatanja karaktera društvenih promena jugoslovenskog poretka za koje se zalažem, nego i moje intelektualne mene i shvatanja.[124]

Dobrica Ćosić je, kao retko koji pisac, u brojnim razgovorima ispričao istoriju svakog svog romana: razne varijante naslova, razlog nastanka, plan i realizacija. Smisao svake od ovih malih istorija bio je da sebi i čitaocima kaže dokle je stigao u svom književnom naumu, u podizanju romansijerske građevine. Međutim, u *Piščevim zapisima* Ćosić ne piše ni o književnim pitanjima, ni o književnom životu, iako aktivno učestvuje u podelama na moderniste i realiste. Ne piše ni o književnim delima pisaca − savremenika (Ivo Andrić, Miroslav Krleža, Marko Ristić, Oskar Davičo, Meša Selimović, Antonije Isaković), već ih procenjuje sa stanovišta njihove vanknjiževne uloge u "Istoriji" njihovog odnosa prema Jugoslaviji i srpskom pitanju.

O privatnom životu Ćosić u *Piščevim zapisima* govori vrlo škrto. Najvažnije događaje: rođenje ćerke, ubistvo brata, smrti svojih najbližih registruje suvo, samo jednom rečenicom. Dnevničke beleške o putovanjima po zemljama Istoka i Zapada, po Africi, nisu opisi ni

drugo izdanje, to je i označeno.

[119] Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1993−1999)*... str. 199.

[120] Za period do 1951. relevantni su Ćosićevi intervjui, kao i štampa iz toga perioda, naročito list *Mladi borac*. Videti fusnotu 10.

[121] Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1992−1993)*... str. 10.

[122] Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1951−1968)*... str. 216; Isti, *Promene*... str. 18.

[123] Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1992−1993)*... str. 9–10.

[124] Dobrica Ćosić, *Promene*... str. 11.

prirode, ni ljudi. Ne postoji utisak koji može da pomeri Dobricu Ćosića. Šta je, onda, predmet *Piščevih zapisa*?

"Politika postaje moje prokletstvo. Kazna mog revolucionarstva i predanosti opštem dobru. Mòra mog angažovanja. Osveta nad oslobođenjem"[125] – piše Ćosić 21. januara 1966. godine. A na više mesta u dnevničkim beleškama očajava što ga političko angažovanje odvaja od književnog rada i uverava i sebe i čitaoca da je on, pre svega, pisac. Političko angažovanje, pak, ima dva nivoa: javni i onaj nedostupan javnosti, sazdan od mnoštva odnosa i veza sa nosiocima najviših partijskih i državnih funkcija, predstavnika humanističke inteligencije, ali i ljudi iz naroda. Tu počinju teškoće za istraživača: neke su savladive a neke nisu, barem ne brzo, i ne bez uvođenja u istraživanje i drugih izvora.

Piščevi zapisi nisu razgovori osamljenog pisca sa sobom, skeptičnog intelektualca koji svoje nedoumice poverava hartiji. Oni su dokument o strasno angažovanom političkom akteru, uverenom i u svoje ideje i u svoju misiju. Oni su pisani da bi bili objavljeni za života autora. Ne može se isključiti pretpostavka da su naročito prve knjige *Piščevih zapisa* mogle biti korigovane. Upućen u celokupno pisano delo Dobrice Ćosića, istraživač to može da ustanovi. Ponajviše, to su baš mesta o Josipu Brozu Titu. Ali, bez obzira i na kontekst *Piščevih zapisa* i na svoju intuiciju, istraživač o eventualnoj naknadnosti sa sigurnošću može govoriti tek ako objavljenu verziju uporedi sa originalom rukopisa. Ne radi se o hvatanju autora *Piščevih zapisa* u nedoslednosti, niti o mogućnosti menjanja njegove perspektive. Posle više godina, posle nekoliko decenija, autor tako dugog zapisivanja, mogao se vratiti na neke događaje. Dobrica Ćosić je to i činio (poseta Golom otoku; polemika sa Jožom Pirjevcem; putovanje po afričkim zemljama, u pratnji Josipa Broza Tita; tekst povodom dvadesetogodišnjice ustanka, u ediciji Srpske književne zadruge).

Neophodna su upoređenja *Piščevih zapisa* i sa drugim istorijskim izvorima. Pre svega, sa arhivskom građom relevantnom za rad Dobrice

[125] Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1951–1968)*... str. 243.

Ćosića na partijskim i državnim funkcijama, kao i u kulturnim i naučnim ustanovama, i u redakcijama. Ne mogu se izbeći ni upoređenja sa sećanjima savremenika, koji govore o događajima i akterima o kojima govori i Dobrica Ćosić.

U *Piščevim zapisima* ima, međutim, mesta koja su neproverljiva ili su teško proverljiva. U takva mesta spadaju razgovori Dobrice Ćosića, u četiri oka, sa Josipom Brozom Titom[126] i sa Aleksandrom Rankovićem.[127] Ali i sa ljudima kao što su Mika Ćurčić[128] i Radisav Keglić,[129] koji su u *Piščevim zapisima* "glas naroda", "glas srpskog naroda". Stvarni ili iskonstruisani, proverljivi ili neproverljivi, ti razgovori, kao i sve drugo u *Piščevim zapisima*, objašnjavaju naratora, koji stvarnost ne posmatra već je u nju uronjen i hoće da je menja prema idejama koje je izložio u svojim romanima. Uz sve već pomenute karakteristike *Piščevih zapisa*, istraživač naročito uzima u obzir ovu poslednju. Međutim, ništa mu ne smeta da *Piščeve zapise*, koji su nastajali tokom pola veka, koristi kao podlogu za rekonstrukciju odnosa Dobrice Ćosića prema Josipu Brozu Titu. Pri tome, on ima u vidu da *Piščevi zapisi* nisu jedini izvor relevantan za pomenuti odnos već jedan od izvora. Njegovi uvidi su, dakle, uvidi na osnovu *Piščevih zapisa* takvih kakvi oni jesu.

Ali, mora se reći i da između istraživača i ličnosti koju on istražuje postoji razlika u shvatanju istorije: otuda i razlika u odnosu prema

[126] Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1951−1968)*... str. 238, 243, 244.

[127] Isto, str. 240.

[128] Mika Ćurčić, "večiti student, koji nije bio komunist, već pristalica agrarnog socijalizma", u julu 1966. godine, posle uklanjanja Aleksandra Rankovića, u Vrnjačkoj Banji, saopštava "opomenu" prijatelja Dobrici Ćosiću, koja glasi: "Zapamti: ovo je, Dobrice Ćosiću, tvoje doba i ti si dužan da mu budeš veran do groba. Da ga slediš i da ga nadmudriš. *To od tebe očekuje i zahteva srpski narod* (podv. L. P.)... Prvo knjige o ovom dobu... Nećemo samo prikaz, hoćemo sud o ovom dobu." Dobrica Ćosić to prima ozbiljno: "Ovo doba i njegova stvarnost nisu meni samo 'materijal' za romane. Moja odgovornost pred ovim dobom i u ovom dobu je veća od odgovornosti pisca." Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1951−1968)*... str. 260, 261.

[129] Dobrica Ćosić piše o ravnodušnosti seljaka prema studentskoj pobuni u junu 1968. godine. Seljaci nisu zainteresovani za ono što im nije neposredno korisno. Oni su "vojska otadžbine" i ginu samo pod njenim zastavama. Ćosićev prijatelj, seljak Radisav Keglić kaže mu: "Bunu se studenti, to ništa ne valja. Neka Arapi i Arnauti vladaju, samo neka bude mir, da narod može da radi i živi." Isto, str. 341.

izvorima. Istraživač pravi selekciju izvora, ali on nijednu vrstu izvora ne ignoriše.[130] On najmanje može da prihvati, makar to bila i samo retorika, da se diskontinuitet sa jednim dobom postiže uništavanjem izvora o tom dobu:[131] to bi istorijsku nauku lišilo ne samo njenih instrumenata nego i njenog smisla.

Istraživač ima u vidu postojanje različitih istorijskih perspektiva: on ne relativizuje istinu već je traži. Laž nikako ne podiže na nivo principa.[132]

3.

Izvor kakav su *Piščevi zapisi* pruža, dakako, više uvida. U ovom radu reč je, međutim, samo o jednom od tih uvida, o onom koji bi se mogao formulisati kao *razlikovanje perioda u odnosu Dobrice Ćosića prema Josipu Brozu Titu*. Za početak, važno je ustanoviti hronološke granice i unutrašnje karakteristike svakog od tih perioda. Uslovno, ti bi se periodi mogli nasloviti: (1) Fascinacija Titom (1941−1961); (2) Borba za Tita (1961−1966); (3) Nepristajanje na poraz (1968−1980); (4) Ideološki rat protiv titoizma kao antisrbizma (1980−1991); (5) Oružani

[130] "Istorija ovog doba (Titovog doba – L. P.) ne može se pisati na osnovu tradicionalnih dokumenata: govora državnika, novina, knjiga, zapisnika sa zasedanja skupština, vlada, reči istaknutih ljudi. Bila bi to čudovišna istorija laži o jednom društvu koje ne liči ni na jedno društvo u Evropi i političkoj civilizaciji." Dobrica Ćosić, *Lična istorija jednog doba 2*... str. 278.

[131] "Buduća revolucija na ovoj zemlji gde su vladali komunisti, staljinisti, titovci, treba da bude: paljenje papira. Paljenje svih knjiga, svih tekstova i novina napisanih od komunista i pod njihovom vlašću. Paljenje svih, 'revolucionarnih' štampanih tekstova od Prvog svetskog rata pa nadalje. Našu pismenost treba početi od Miroslavljevog jevanđelja." Dobrica Ćosić, *Promene*... str. 70.

[132] "De Gol kaže Malrou: 'Kod nas se ništa trajno ne može temeljiti na laži!' A ja kažem svojoj svesci: kod nas može. Imamo istorijsku kondiciju da govorimo laži, da ih slušamo i verujemo u njih. Srbi su dugo bili robovi, primorani na ambivalenciju: boreći se za slobodu i svoju veru, istovremeno su morali da budu sluge i da menjaju veru. Ta dva svojstva jedno drugo podstiču, dajući dualistički karakter srpskom nacionalnom biću." Dobrica Ćosić, *Lična istorija jednog doba 2*... str. 278.

rat za rešenje srpskog pitanja kao državnog pitanja (1992−1999); (6) Antititoizam kao osnova novog srpskog identiteta (1999−2000).

(1) U godinama Drugog svetskog rata, Tito je za Dobricu Ćosića vrhovni komandant oslobodilačke vojske u antifašističkoj borbi.[133] Ni mnogo kasnije nije to dovodio u pitanje: "istorija ne može da porekne njegovu (Titovu − L. P.) borbu protiv fašizma i vođenje najvećeg antifašističkog pokreta otpora u Evropi".[134]

U godinama sukoba sa Kominformom, Tito je simbol jedinstva Partije.[135] Vođa Revolucije, koga je našla istorija:

> To je čovek koji se javlja samo jednom u životu nekoliko naraštaja u istoriji jednog naroda... Ne mogu da zamislim jugoslovensku partiju bez Tita. On je personifikacija jugoslovenske revolucije.[136]

U prvom neposrednom susretu, u leto 1955. godine, Josip Broz Tito je "hipnotisao" Dobricu Ćosića:

> Prvi put sam se rukovao s Titom i sedeo s njim i Markom (Aleksandrom Rankovićem – L. P.). Neobična, impresivna ličnost. Snaga, zdravlje, muška lepota, jednostavnost i superiornost. Bio sam začuđen običnošću velikog vođe.[137]

Izveštaj Dobrice Ćosića o dramatičnim danima u Budimpešti 1956. godine otvorio je put koji je direktno vodio prema Josipu Brozu Titu. Taj izveštaj, kaže Ćosić,

> uveo me je u Komisiju za Program SKJ, a rad u Komisiji popeo me je na 'Galeb' i poveo u Afriku. Bio je to tada prema meni neshvatljivo širokogrud odnos.[138]

---

[133] Videti: Dobrica Ćosić jedan od prvih urednika, *Sećanje na ratničke dane "Mladog borca"...*

[134] Dobrica Ćosić, *Promene*... str. 26.

[135] Povodom rezultata tajnog glasanja na V kongresu KPJ (1948), čiji je delegat bio, Dobrica Ćosić beleži: "Tu julsku, sparnu noć pamtim i po razočarenju: za vođu Partije nije glasalo pet delegata. Od hiljadu i nekoliko stotina prisutnih. Osećali smo se poraženi što pet delegata nije glasalo za Tita. Zar među nama na Kongresu ima nekog ko neće Tita?" Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1951−1968)... str. 27.*

[136] Isto, str. 30.

[137] Isto, str. 104.

[138] Isto, str. 117.

A pre nego što će postati član državne delegacije koja je pratila Josipa Broza Tita na njegovom dugom putovanju, od 14. februara do 26. aprila 1961. godine po afričkim zemljama, Ćosić je pisao da je – "Titovska suština našeg društvenog bića već... istorijska kategorija", a titoizam "stanje duha i okvir naših ambicija".[139] Putovanje "Galebom", u pratnji Josipa Broza Tita, shvatio je kao priliku koju mu je ponudila istorija:

Treba da vidim i saznam kakav je to čovek koji se usudio da sobom uslovljava sudbinu Jugoslavije; kakav je to čovek kome je sopstvena siromašna i balkanska zemlja postala mala za brigu; kakav je to čovek s kojim u svetskom socijalizmu treba da započne antistaljinistička epoha.[140]

Pet godina posle prvog susreta sa Josipom Brozom Titom, nakon dugih razgovora i posmatranja na "Galebu", uz mnoštvo opservacija, Dobrica Ćosić zaključuje:

Tito ostavlja utisak savremenog političara i državnika. Odbacuje hipokriziju klasične diplomatije. On se diplomatama ne smeška, partnere ne tapše, ne krije namere. On ima snage za iskrenost. A spreman je da interese svoje zemlje saobražava interesima sveta i partnera s kojim je u odnosu.[141]

Četrdeset godina kasnije, za *Piščeve zapise (1951–1968)*, prvu od šest knjiga, koja je objavljena 2000. godine, Dobrica Ćosić je naknadno govorio o onome o čemu u dnevničkim beleškama nije pisao, što je "namerno prećutao". A prećutao je zato što je sve što je na "Galebu" video i shvatio bilo "toliko neočekivano, mučno i opasno da sam", naknadno objašnjava Dobrica Ćosić, "mogao samo da ga prevedem u svoja književna raspoloženja".[142] Glavni razlog "dubokog razočarenja" Dobrice Ćosića u Josipa Broza Tita, vrhovnog komandanta i vođu partizanske revolucije, bio je njegov hedonizam:

Ja sam se prosto razboleo od razočarenja u Tita i drugove. Shvatio sam na 'Galebu' da je vođstvo Saveza komunista Jugoslavije, s Titom na čelu – monarhistička, birokratska oligarhija, moralno licemerna i beskrupulozna u svome vlastoljublju. A ja

[139] Isto, str. 165.
[140] Isto, str. 168.
[141] Isto, str. 194.
[142] Isto, str. 213.

socijalizam nikad nisam odvajao od morala, pravde i slobode.[143]

Ni u političkoj, ni u intelektualnoj eliti u Srbiji šezdesetih godina XX veka, Dobrica Ćosić nije bio jedini koji je u Josipu Brozu Titu gledao garanta socijalizma, odnosno pravde i jednakosti kao ideala Revolucije. O masama i da se ne govori. Sa pozicija revolucionarnog ideala i započeta je kritika revolucionarne vlasti i kritika samog vođe Revolucije. Sukob ideala sa stvarnošću rešavan je u korist ideala.[144] A to nije bilo moguće bez nasilja. To je važan uvid koji *Piščevi zapisi* daju istraživaču, važno uputstvo za njegova dalja istraživanja.

(2) Dobrica Ćosić se na "Galeb" popeo dobro obavešten o razlikama u jugoslovenskom partijskom vrhu oko strategije daljeg razvoja države i društva.[145] Predvodnik jedne struje bio je Edvard Kardelj, "ideolog i teoretičar... samoupravnog socijalizma", koji je hteo da i državnopravno utemelji, to jest, da republike "s administrativnim granicama" dobiju status nacionalnih država. Zato je tražio ustavne reforme i donošenje novog ustava.[146]

Drugu struju predvodio je Aleksandar Ranković, "koga je u to vreme podržavao i Tito".[147] Ranković nije bio

> teoretičar, reformator i modernizator; zastupao je ideologiju partizanskog jugoslovenstva i pragmatičnu državotvornost jugoslovenskog karaktera; bio je protivnik svakog nacionalizma, republikanizma i partikularizma

dok je

---

[143] Isto, str. 214.

[144] U Partiji i izvan nje, Dobrica Ćosić je uvek bio na strani ideja i pokreta koji su bili protiv socijalne diferencijacije društva. U vreme rada na Programu SKJ (1958), za koji se verovalo da predstavlja radikalan raskid sa dogmatizmom, Dobrica Ćosić piše: "Izvršni komitet CK SKJ je 17. februara (1958) uputio organizacijama 'Pismo'. Kritikovane su nesocijalističke pojave u društvenim odnosima. To je najrevolucionarniji dokument ove vrste posle dolaska Partije na vlast." Isto, str. 143.

[145] O ovim sukobima Dobrica Ćosić je za *Piščeve zapise* pisao naknadno, 1998. godine, jer su mu beleške s kraja 1961. i početkom 1962. godine nestale iz radne sobe, "zahvaljujući rutinskoj veštini Dolančeve (Stane) policije". Za njima je bezuspešno tragao i kao predsednik SRJ. Isto, str. 215.

[146] Isto.

[147] Isto.

za kardeljevske 'reformatore', nacionaliste, republikance i 'kreativne marksiste' bio konzervativan centralist i nosilac velikodržavlja.[148]

U to vreme, Dobrica Ćosić je, kako beleži u *Piščevim zapisima* 1. aprila 1961. godine, najviše verovao u Aleksandra Rankovića. Pod pretpostavkom da

izabere saradnike, sposobne ljude, van kategorija partijskog staža i ratnih zasluga, on bi, verovatno, najbrže i najefikasnije izveo partizansku revoluciju iz ove kaljuge u kojoj se zaglibila, onda, kada je htela da veruje, kada je verovala, da je u trijumfu.[149]

Kako to nije bilo moguće bez neke vrste partijskog i državnog udara, od presudne je važnosti bilo imati na svojoj strani Tita. Ta procena je imala logiku i pokazala se tačnom:

Pretežno Titovom zaslugom, u tom vremenu bila je potisnuta Kardeljeva konfederalistička koncepcija Jugoslavije; političku prevagu u partijskom vrhu odneo je blok Tito – Ranković.[150]

U pomenutom kontekstu je i polemika koju je Dobrica Ćosić vodio, krajem 1961. i početkom 1962. godine, sa slovenačkim intelektualcem Dušanom Pirjevcem.[151] Preko njih dvojice su zapravo vodeći politički ljudi proveravali do koje granice mogu da idu, ostavljajući dovoljno manevarskog prostora za povlačenje. Da li je Dobrici Ćosiću to bilo jasno već tada, ne može se znati, jer su mu zapisi iz toga vremena oduzeti. Ali, u naknadno napisanim sećanjima na te događaje, on kaže:

Pirjevec je zastupao ideološke i nacionalne stavove vođstva SK Slovenije: mene su na početku polemike podržavali Tito, Ranković i vođstvo SK Srbije, a onda su me napali da sam 'naneo veliku štetu Partiji'...[152]

U istom je kontekstu i predgovor Dobrice Ćosića knjizi Josipa Broza Tita Četrdesetprva, u čast dvadesete godišnjice ustanka 1941. Ujesen 1968. godine, Ćosić u *Piščevim zapisima* kaže:

---

[148] Isto, str. 216.

[149] Isto, str. 220.

[150] Isto, str. 216.

[151] Videti: Latinka Perović, Kako su se izražavali različiti politički interesi u Jugoslaviji? Polemika između Dobrice Ćosića i Dušana Pirjevca...

[152] Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1951–1968)*... str. 215.

Nikad neću uspeti da se nakajem zbog reči hvaljenja i slavljenja koje sam napisao u predgovoru Titovoj knjizi, objavljenoj u plavim koricama Srpske književne zadruge 1961. To je jedini tekst koga se stidim, ali kojeg se neću odreći, koji ću preštampavati dok sam živ. Ali sa post scriptumom: Kako sam verom u budućnost izdao budućnost.[153]

Međutim, u vreme kada je objavljen, Ćosićev predgovor je izražavao pobednički stav centralista nad konferederalistima, trijumf partizanskog jugoslovenstva, čije je oličenje bio Josip Broz Tito.

Pravi predgovor ovoj knjizi je čitava istorija naroda Jugoslavije do 6. aprila 1941. godine. A mi savremenici imamo pravo da joj dopišemo samo jedan predgovor: na šta nas sve ova knjiga obavezuje... U ovim dvema poslednjim decenijama započeli smo mnoga dela za čije su ostvarenje kratki naši životi... Svojim revolucionarnim ciljevima partizani nisu odredili i sve revolucionarne ciljeve potomcima... Njihova deca ne rastu u senci svojih očeva. U tome i jeste stvaralački i humanistički smisao jugoslovenske revolucije. Biti Titov sledbenik znači imati titovski stav prema životu, titovski misliti, titovski se boriti u svome vremenu, u svojoj sadašnjosti, uvek... ova knjiga (Četrdesetprva – L. P.) nije dovršena. I čovek ima neodoljivu potrebu da je dopisuje. Dopisuje je i njen tvorac, i milioni Jugoslovena zajedno s njim.[154]

Dobrica Ćosić je razdoblje od 1945. do 1962. godine ocenjivao kao stabilan period. Smatrao je da su faktori stabilnosti "egzistencijalne prirode": napaćen narod i žrtve, mir, "apsolutni mandat" jugoslovenskog partijskog vođstva. Retrogradno kretanje počinje krajem tog razdoblja i istoričari moraju da postave pitanje:

Kada je jugoslovensko političko vođstvo prestalo da bude jugoslovensko, kada je postalo racionalno, partikularno i u kojim sve vidovima? To pitanje smatram fundamentalnim za razumevanje političke istorije i sudbine Jugoslavije stvorene antifašističkim ratom i revolucionarnim prevratom.[155]

Iako je ovo pitanje za istoričare postavio tek 1992. godine, naknadna sećanja Dobrice Ćosića, umesto onih koja su mu oduzeta, sugeriraju da je on već tada imao odgovor. Nalazio ga je u Ustavu od 1963. godine, koji je, ojačavši republike, utro put konfederaciji. A zatim, u federalizaciji

[153] Isto, str. 383.

[154] Josip Broz Tito, Četrdesetprva. SKZ. Kolo LIV. Posvećeno dvadesetogodišnjici ustanka. Knjiga 364, Beograd, 1961, str. IX–X.

[155] Dobrica Ćosić, *Promene*... str. 279.

SKJ na VIII kongresu 1964. godine. U srpskoj intelektualnoj eliti to nije bilo usamljeno stanovište.[156]

Pomenuti događaji su govorili da se u sukobu između centralista i konfederalista, klatno pomerilo prema konfederalistima. Bilo je važno ne pomerati i Tita. "I ti moraš", savetovano je Dobrici Ćosiću posle uklanjanja Aleksandra Rankovića, "ostati do groba u Titovoj mantiji i pod njegovom kapom. Bez te crvene mantije i titovke, ti ne možeš služiti svom narodu i izvršiti svoju misiju."[157] U govoru na plenumu CK SK Srbije, u martu 1964. godine, na kome se raspravljalo o Titovom pozivu na idejnu akciju u kulturi, Dobrica Ćosić se osam puta poziva na Tita, insistirajući na trajnosti akcije:

> Ove zadatke nije dobro ocenjivati kratkim terminima, jer, ja u to verujem, Tito nas poziva na dalekosežni rad i dugoročne akcije a ne na kampanjske propagande i organizacione operacije... Ako se ostane pri ovakvom stavu, bojim se da ćemo malo postići u oživotvorenju ideja i intencija druga Tita i Izvršnog komiteta.[158]

Međutim, balansiranje u sukobu je obostrano: drugačije – balans ne bi ni bio moguć. U naknadno napisanim sećanjima, Dobrica Ćosić piše da je "17. ili 19. novembra", "oko devet sati" (1966), po njega došao pukovnik i "poverljivo mi rekao da me zove drug Maršal". U razgovoru koji je trajao do ponoći, Josip Broz Tito je Dobrici Ćosiću govorio o postojanju frakcija Kardelj – Ranković i o svojoj nameri da 22. decembra, na Dan armije, izađe pred narod sa istinom. "Ti ćeš da rukovodiš Partijom u Srbiji" – nudi Josip Broz Tito Dobrici Ćosiću. Uznemiren, Ćosić uverava Tita "da je srpska Partija jedinstvena na njegovoj liniji i da ne postoji čovek koji može i sme da stvori organizaciju protiv Tita".[159] A na ponudu, zahtev ili probu – odgovara: "Ja ne mogu da budem predsednik Partije. Ja sam pisac i želim da ostanem samo

[156] "Tendenciju konfederacije sam uočio već prilikom donošenja jugoslovenskog ustava iz 1963. godine". Ljubomir Tadić, *Kriza i "velikosrpski hegemonizam"*... str. 556.

"Glavne promene su došle sa ustavom 1963." Milorad Ekmečić, *Dugo putovanje između klanja i oranja*... str. 523.

[157] Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1958–1968)*... str. 260.

[158] Dobrica Ćosić, *Akcija*... str. 277-278.

[159] Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1951–1968)*... str. 238.

pisac,"[160] što kod Tita izaziva razočarenje i ljutnju.

Osim svom dnevniku,[161] Ćosić je ovaj važan razgovor poverio prijatelju, koga označava inicijalima, a prijatelj je o razgovoru obavestio Aleksandra Rankovića, koga je Josip Broz Tito označio kao vođu jedne od dveju frakcija u jugoslovenskom partijskom vrhu. "Na drugi dan Nove godine 1966", Ranković je pozvao Ćosića na porodični ručak. Tom prilikom,

Ranković mi je rekao da je vrlo spokojan što može da me obavesti da su 'nesporazumi između mene (Rankovića – L. P.) i Tita uklonjeni' i da će se njihova 'saradnja nastaviti u punom drugarstvu'. 'Želeo sam da te obavestim da je ta stvar za koju znaš, sada među nama sređena. A bilo je tu gadnih stvari i intriga. No, to nije tvoja briga.'[162]

Ali, borba za Tita još uvek traje. Na plenumu CK SKJ, 28. februara 1966. –

Aleksandar Ranković je napao samo srpski šovinizam. On je, očigledno, morao da govori samo kao Srbin, a ne kao sekretar CK. Tito je pokazao najviše političke konkretnosti i strasti za nekakvo rešavanje problema u zemlji.[163]

A problemi sazrevanja: u Hrvatskoj buja nacionalizam,[164] u Srbiji se govori samo o nacionalnom pitanju.[165]

U toj atmosferi, Josip Broz Tito, u martu 1966. godine, ponovo poziva Dobricu Ćosića. U zapisima Ćosić pokušava da nazre razloge:

Ne razumem zašto, zbog poverenja ili opet zbog manipulacije, kao 1961. u polemici s Pirjevcem, odnosno sa Slovencima i njihovim vođom Kardeljem.[166]

---

[160] Isto.

[161] Ovaj deo *Piščevih zapisa* je naknadno napisan, jer je original rukopisa oduzet.

[162] Isto, str. 240.

[163] Isto, str. 243-244.

[164] Dobrica Ćosić je u januaru 1966. godine posetio Karlovac i Zagreb, video Kordun. U dnevničkim zapisima sažima utiske: "Hrvati su utonuli u nacionalizam toliko da se ni od ustaša ne distanciraju... Zagreb prosto smrdi na šovinizam". Isto, str. 242.

[165] "Srbija mora da postavi svoje pitanje, svoj životni problem, da iskaže svoju koncepciju budućnosti. Ona ovako dalje ne može". Isto, str. 244.

[166] Isto, str. 244.

U razgovoru, Tito opet govori da je Srbija protiv njega:

Oni iz rukovodstva tajno rade. Šire nacionalizam. Oni su uspeli da zamute i dole, u masama. Beogradska čaršija svašta priča.[167]

Ćosić opet razuverava Tita i predlaže mu

da poseti centralnu Srbiju i proveri raspoloženje naroda prema njemu i Jugoslaviji.[168]

Tito traži da ga Ćosić prati.

Uplašio me taj poziv. Uvući će me u neke političke konfrontacije u Srbiji, što nikako ne smem da dozvolim.[169]

Nakon Titove posete, Tito i Ćosić se, u aprilu 1966. godine, sreću u Vrnjačkoj Banji:

Tito je bolje raspoložen prema Srbima. Radosno je iznenađen dočekom u Srbiji; taj doček je iznad njegovih očekivanja.[170]

Ćosić predlaže Titu da u zdravici na banketu u Vrnjačkoj Banji "govori o jugoslovenstvu".

Poslušao je moj savet i... govorio, kao nekada, o jugoslovenstvu. Posle zdravice pitao me je da li sam zadovoljan. Naravno, rekao sam mu da sam vrlo zadovoljan. A sutradan u novinama, u kojima je objavljena njegova zdravica, nije bilo ni reči o jugoslovenstvu; protestno sam ga upitao: zašto nije objavljena njegova reč o jugoslovenstvu.[171]

Prilikom ovog susreta, Tito je insistirao na novim susretima. Tvrdio je, prema *Piščevim zapisima*, da ceni Ćosićevu

otvorenost, iskrenost i hrabrost u viđenju i prikazivanju našeg stanja i prilika.[172]

A Ćosić mu je govorio "o nekim ozbiljnim greškama u politici" i ukazivao na

opasnost od nepoštovanja nacionalnog dostojanstva srpskog naroda, što se inače, u poslednje vreme, na sve strane ispoljava.[173]

---

[167] Isto, str. 245.
[168] Isto.
[169] Isto.
[170] Isto, str. 246.
[171] Isto.
[172] Isto.
[173] Isto.

Jedinstvena komunikacija Josipa Broza Tita sa Dobricom Ćosićem ne samo mimo nego i protiv rukovodstva Partije u Srbiji; frekventnost tih susreta; sadržaj razgovora koji je u *Piščevim zapisima* samo delimično saopštio, odlažući celinu za neko kasnije i povoljnije vreme – objašnjavaju sigurnost Dobrice Ćosića sa kojom je, odmah po prijemu obaveštenja o "slučaju Ranković" napisao pismo Josipu Brozu Titu. Njega nije obavezivalo stanovište Centralnog komiteta SK Srbije, čiji je član bio: njegova je veza sa Titom bila izravna. Osim toga, Ćosić je znao da se u sukobima centralista i federalista klatno pomera: to se već dogodilo 1961. i 1963. godine. I dalje se trebalo boriti za Tita.[174]

Piščevi zapisi ne daju osnove za pretpostavku da je poštovanje koje Dobrica Ćosić u pismu iskazuje Josipu Brozu Titu, bilo iznuđeno okolnostima:

Ako Vama lično ne bih izgovorio ovih nekoliko rečenica, smatrao bih da sam *Vas izdao* (podv. D. Ć.) i da u mom životu niste ono što jeste.

Kad ne bih znao da znate koliko Vas poštujem i cenim, ne bih imao ni prava, ni razloga, ni hrabrosti da Vam pišem ovo pismo.[175]

Ali je zato sadržaj pisma bio opominjuća reakcija. Jedna istorijska rekapitulacija: Srbi, čiji je predstavnik Aleksandar Ranković, u jugoslovenskoj revoluciji identifikovali su se sa Jugoslavijom, a Tito je otelovljenje i revolucije i Jugoslavije. Svaki poremećaj ove formule ima dalekosežne posledice po revoluciju, Jugoslaviju i Tita.

Dobrica Ćosić piše Josipu Brozu Titu:

Vama je dobro poznato da je Aleksandar Ranković, posle Vas, najautoritativnija moralna i politička ličnost jugoslovenske revolucije, da posle Vas uživa najveće poštovanje i ljubav radničke klase i naroda. Svi ostali značajni i zaslužni ljudi stoje daleko iza njega... Što se posebno Srbije tiče, ona Rankovića vidi sa Vama i uvek *pored Vas* (podv. D. Ć.). U osećanjima ljubavi i poštovanja srpskog naroda, posle Vas, Rankoviću niko nije ravan. I bilo šta da se dogodi u političkoj sudbini jednom ili

[174] O ulozi Josipa Broza Tita u sukobu centralista i konfederalista detaljno je, posle svog pada, govorio Ćosiću i Ranković. Videti: *Piščevi zapisi (1951–1968)*... str. 287–295.

[175] Isto, str. 252.

drugom, biće pogođena obojica... Bez Vas Aleksandar Ranković ne znači mnogo, ali ćete i Vi bez njega biti slabiji... Posle ovakvog pada i kraha Aleksandra Rankovića, bojim se da ni Tito više neće biti Tito, ni SKJ ono što svet veruje da jeste u avangardnoj renesansi socijalizma i prevazilaženja onoga što čini staljinističku epohu.

To je tako i zato što se nijedan od vodećih ljudi Saveza komunista nije toliko poistovećivao sa Vama, toliko skrupulozno ideološki i politički sledio Vas kao Aleksandar Ranković.[176]

Prijatelji su upozoravali Dobricu Ćosića:

Ne treba danas stati uz ljude koji su bili Udba i policija. Ne treba pasti zajedno s prvim funkcionerima Udbe.[177]

I Ćosić je bio svestan da Aleksandar Ranković "nije format", da "nije čovek dostojan velikog gneva i uvređenosti naroda".[178] Ali, on je nacionalni simbol: "afera (je) antisrpska po metodama, karakteru, posledicama".[179] Ipak, na plenumu CK SK Srbije, koji je održan posle IV plenuma CK SKJ na Brionima,[180] Ćosić nije govorio. Za odušak imao je dnevničke zapise:

"Šiptarski komunisti su predvodili furiozni napad na Rankovića i srpski nacionalizam na Kosovu"...

"Juče (zapis 16. septembra 1966. – L. P.) je Srbija, njeno političko vođstvo, Kosovo i Metohiju predalo Albaniji."

"A ja sam, posramljen, ćutao i dizao ruku za odluke Izvršnog komiteta SK Srbije... Izdao sam sebe."[181]

U *Piščevim zapisima* Dobrica Ćosić izvodi zaključke. Uklanjanjem Aleksandra Rankovića, koje je "Tito isplanirao i režirao,"[182] Srbiji je zadat težak udarac, a srpskom narodu je naneta sramota. Ali:

Teško vinovnicima! Osveta će doći i biće skuplja od ijedne političke pobede

[176] Isto, str. 253, 254.
[177] Isto, str. 275.
[178] Isto, str. 260.
[179] Isto, str. 262.
[180] Od tada termin *brionizam* ulazi u *Piščeve zapise*: "Brionizam je sve beskrupulozniji"... Isto, str. 272.
[181] Isto, str. 276.
[182] Isto, str. 267.

mojih političkih savremenika i protivnika. Ljudi imaju pravo da čine sa sobom sve što zažele; ljudi nemaju pravo da pobede po cenu sramote svog naroda, što se upravo u ovim danima dogodilo.[183]

Dobrica Ćosić je osećao veliku ličnu odgovornost "pred ovim dobom i u ovo doba".[184] Ali je, kako kaže da mu je savetovano, ostao, formalno i javno, u "Titovoj mantiji".[185] Bile su mu potrebne dve i po godine velikog angažovanja, ličnog i u okviru vaninstitucionalne opozicije, čiji je epicentar on bio, da u *Piščevim zapisima* svede račune:

Srećan sam što sam tako radikalno raskinuo s Titovim režimom, koji će sigurno upropastiti mogućnosti i smisao narodne revolucije. Pa to se već dogodilo![186]

Oklevanje Dobrice Ćosića da zbaci "Titovu mantiju" nije bilo samo taktika. Postojao je i rizik. Josip Broz Tito je simbolizovao i ideološke vrednosti i interese srpskog naroda. U vladajućoj ideologiji nije bilo ni kapitalizma, ni liberalizma, kao ni u dominantnim ideologijama u Srbiji XIX i XX veka. Ta ideologija je nastajala u osloncu na Rusiju. U obnovljenoj Jugoslaviji živeo je ceo srpski narod. Njome je upravljala partija nalik na partiju – hegemona, koja je držala vlast u najdužem razdoblju srpske države pre stvaranja Jugoslavije. Vojska, treća po snazi u Evropi, sa procentualno najviše Srba i u komandnom i u redovnom sastavu, u čijem su finansiranju republike učestvovale srazmerno svom nacionalnom dohotku, imala je zadatak ne samo da štiti spoljne granice, nego i da rešava unutrašnje sukobe. Uklanjanje Aleksandra Rankovića dovelo je u pitanje tu formulu: morao je biti doveden u pitanje – upozoravao ga je Dobrica Ćosić u svom pismu tim povodom – i sam Tito.

(3) Dve godine posle uklanjanja Aleksandra Rankovića, Dobrica Ćosić je na sednici Centralnog komiteta SK Srbije, 29. maja 1968. godine, u okviru redovne rasprave o nacionalnoj politici, predložio da se kritički razmotri "vladajuća koncepcija Saveza komunista Jugoslavije u

[183] Isto.
[184] Isto, str. 261.
[185] Isto, str. 260.
[186] Isto, str. 388.

nacionalnoj politici i praksi stvaranja društvenog samoupravljanja".[187] Taj govor, za koji je, kako kaže u *Piščevim zapisima*, dobio podršku i pripadnika intelektualne elite, predstavljao je osnovu sa koje je Dobrica Ćosić, ali i ne samo on, određivao odnos prema Jugoslaviji, odnosno prema Josipu Brozu Titu, u godinama njene ustavne transformacije u konfederalnu državu: ustavni amandmani 1968. i 1971. i Ustav od 1974. godine. Ključne tačke tog, u suštini programskog govora, su: jedinstvo srpskog naroda; nedovršenost balkanskog pitanja; srpske pretpostavke za opstanak Jugoslavije; albansko pitanje, to jest Kosovo kao pitanje svih pitanja.

Dobrica Ćosić je odbacio srbijanstvo kao "jedan, u suštini, primitivan i anahron politički mentalitet", kao "viđenje Srbije od Užica do Zemuna", i "odsustvo sluha" za razlike u srpskom narodu, "koji je trajao i razvijao se pod različitim društvenim i kulturnim okolnostima".[188]

Nedovršenu nacionalnu integraciju srpskog naroda, Dobrica Ćosić posmatra u kontekstu nedovršenog balkanskog pitanja: etnički i teritorijalno izmešani, balkanski narodi se nisu konstituisali u nacionalne i državne zajednice, i nalaze se pred izborom. Ako se

> izvesne razvojne tendencije kod nas i u svetu nastave tradicionalnim smerom, 'nacionalno pitanje' ostaće muka i preokupacija i narednih generacija.[189]

Isto važi i za Jugoslaviju. Ako u njoj pobede

> tradicionalne nacionalističko-etatističke politike i partikularističke orijentacije, ako demokratske snage socijalizma ne odnesu konačnu pobedu nad malograđanskim silama i stihijama, mogao bi se u srpskom narodu razgoreti stari istorijski cilj i nacionalni ideal – ujedinjenje srpskog naroda u jedinstvenu državu.[190]

Najzad, treba se "kosovskoj istini" zagledati "u srce". Rešavanje "šiptarskog i albanskog problema" u državno-nacionalističkom okviru

> postavlja... i problem granica, problem tri stotine hiljada Srba i Crnogoraca.[191]

[187] Dobrica Ćosić, *Srpsko pitanje – demokratsko pitanje* I. Drugo izdanje, Beograd, 2003, str. 13.

[188] Isto, str. 15.

[189] Isto, str. 20.

[190] Isto.

[191] Isto, str. 23.

Postoji, po Dobrici Ćosiću, samo jedan put:

To je put stvaranja društva u kome se nacionalna ravnopravnost ostvaruje u društvenim odnosima, bez državnog oblika, državnih atributa, nacionalne ideologije i nacionalnih, odnosno birokratskih 'zastupnika' i 'predstavnika'... To je put stvaranja društvenih odnosa u kojima je svagda klasni, opštedruštveni i individualni interes primarniji od nacionalno-državnog pripadništva.[192]

Da li je Dobrica Ćosić protivrečan ili je doktrinaran?[193] Za odgovor na ovo pitanje važno je kako on vidi Josipa Broza Tita posle uklanjanja Aleksandra Rankovića, odnosno posle poraza koncepcije državnog socijalizma, centralizovane federacije i jedistvene Partije. Definitivno, to je izgubljena bitka za Josipa Broza Tita na svojoj strani. Ali, da li se on priklanja drugoj strani, reformatorima i konfederalistima, ili, makar i nevoljno, još jednom uspostavlja balans?

U zapisima Dobrice Ćosića s polovine sedamdesetih godina,[194] Josip Broz Tito je *veliki manipulator* i *trostruka varalica*. Ipak, da obmane Staljina, svet i jugoslovenski narod, uz natprirodne lične predispozicije, naruku mu je išlo i vreme, epoha u kojoj se pojavio i u kojoj je delovao:

Tita je Kominterna poslala da u njeno ime zavlada Jugoslavijom. On je svoj zadatak apsolutno uspešno izvršio i proširio svoju moć i mandat: posle Staljinove smrti i nepromišljene ekskomunikacije iz kremaljskog sinoda, Tito je dobio američki blagoslov u 'ime slobodnog sveta'. Sasvim je izvesno: onako kako je izmanipulisao i obmanuo jugoslovenski narod, taj 'trostruki narodni heroj', 'veliki', 'mudri', 'svetski' državnik i 'lider trećeg sveta', izmanipulisaće i obmanuće Ameriku i treći svet. Jer on, zaista, jeste svetska varalica. Ne samo što su mu varalačke sposobnosti takvih planetarnih razmera, nego zato što je čitava svetska politika danas zasnovana na špijunaži, obmanama, manipulacijama. Tito je pravi čovek svoga vremena. On jeste političar ove epohe. Epohe varalica.[195]

---

[192] Isto, str. 24.

[193] Na XIV plenumu CK SK Srbije, koji je odbacio njegova stanovišta, Dobrica Ćosić je u završnoj reči kazao: "Ja ću i posle ovoga Plenuma ostati na uverenjima koja sam i do sada imao, a koja smatram komunističkim i humanističkim". Isto, str. 27.

[194] Ovi zapisi objavljeni su prvi put u knjizi Dobrice Ćosića *Promene*...

[195] Isto, str. 34.

Duga manipulacija kao da se pretvorila u hipnozu. U času smrti Josipa Broza Tita – sveopšta pošta: svet, vladajuća birokratija, bivši unutrašnji protivnici (penzionisani generali, "liberali", "rankovićevci"): "Niko da mu se suprotstavi, niko ni mrtvom."[196] U posebno očajanje Ćosića baca narod:

Kolone naroda, nemo cupkanje u mestu, nevidno mileći ka Skupštini, da posle šest-sedam sati stajanja prođu pored Titovog odra... Osetio sam jezu idući suprotnom stranom od naroda; osetio sam se sâm, sasvim odvojen, prvi put sam osetio tu samoću, tu odvojenost od naroda i ljudi svoje zemlje... Ja sam svojim antititovskim osećanjem ovde sâm.[197]

Opet, kao i pre trideset godina, seljaštvo, srpski narod, i sažaljenje i bes: "U stvari, seljaštvo je politički temelj titoizma."[198] Možda je "Tito upravo takav kakav jeste", "Tito birokratski monarh, upravo 'pravi čovek' ovog sveta."[199] Sveta kome prija laž i koji uživa u vlastitoj korumpiranosti, u kojoj su mu atrofirala nacionalna osećanja i iščezla spremnost za žrtvovanje:

taj Jugosloven i Srbin, koji sa malo napora odlično živi; naravno bio je titovac, i, naravno tog Srbina nije se ticalo Kosovo, ni Srbi u Bosni i Hrvatskoj; ni što nemaju svoju državu dok je svi oko njega imaju; nije mu smetalo što mu se ruši istorijski identitet i integritet, što ga eksploatiše Slovenija, što siromašna Srbija pomaže razvijenije od sebe.[200]

Što mu je važno, kako je Dobrici Ćosiću, u junu 1968. godine, govorio njegov prijatelj, seljak Radisav Keglić: "Samo neka bude mir, da narod može da živi i radi."[201] Od tog pragmatizma, koji slabi spremnost na žrtvovanje za nacionalni ideal, na ratovanje, čuvali su narod njegovi osvešćeni predstavnici od XIX do kraja XX veka.[202] Njihovo statusno

[196] Isto, str. 20.
[197] Isto, str. 22, 23.
[198] Isto, str. 49.
[199] Isto, str. 23.
[200] Isto, str. 49.
[201] Videti fusnotu 125.
[202] Videti: Latinka Perović, *Između anarhije i autokratije. Srpsko društvo na prelomima vekova (XIX–XXI),* Beograd, 2006.

izdvajanje iz seljačkog naroda[203] nije značilo i narušavanje njegovog organskog jedinstva: "Srbin je čovek koji nije čovek, ako nije Srbin; ako nema svest o narodu, bilo da ga slavi ili da ga psuje."[204] Status je samo davao pravo na tumačenje ideala i potreba naroda. To su kod Srba uočavali stranci još u XIX veku.[205] A Vladimir Jovanović, rodonačelnik liberalizma u Srbiji, smatrao je da je "narod... imao da bude vođen i pomalo tutorisan inteligencijom... s pristankom naroda imala je da vlada inteligencija".[206] Inteligencija, čije je suštinsko obeležje, mnogo više nego što je Berđajev mislio za rusku inteligenciju, to da je "bila ideološka a ne profesionalna i ekonomska grupacija".[207]

(4) Svestan "dugovečnosti Titovog mita"[208] i "dubokih korena titoizma,"[209] Dobrica Ćosić je u prvoj deceniji posle smrti Josipa Broza Tita, perom i delom, dovodio u pitanje i ličnost i doktrinu, i Tita i titoizam. Mit, međutim, nije destruisao racionalnim saznanjima, već stvaranjem anti-mita, ostajući zarobljenik ideologije.

U Titovoj ličnosti sadržane su karakteristike koje su označile moralni slom revolucije, odnosno početak moralne kontrarevolucije: "hedonist", "podnarednik", "agent Kominterne", tiranin:

Tito je svojim ličnim životom, pohlepom za vlašću, bogatstvom, luksuzom, dvorovima i balovima, slavom i ordenjem, kinđurenjem i farbanjem, neradom i turizmom, neviđenim, neograničenim rasipništvom, označio moralni slom revolucije,

[203] Dobrica Ćosić opisuje kakav je utisak na Ivu Andrića ostavio dom Ćosićevih: "Inače, skrio je iznenađenje našom kućom. Kulturom i ukusom domaćice u nameštanju stana. Dugo je razgledao stvari, slike, kao čudeći se. Intimno je verovao da smo mi spontani, daroviti, ali 'naši ljudi'." Ali, i utiske ministra inostranih poslova Velike Britanije Daglasa Herda: "Bio je zbunjen našom kućom. Pažljivo je zagledao knjige i slike. Verovatno je mislio da živim u balkanskoj kolibi." Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1951–1958)*... str. 369; Isti, *Piščevi zapisi (1992–1993)*... str. 109.

[204] Dobrica Ćosić, *Promene*... str. 109.

[205] Videti: Latinka Perović, *Srpsko-ruske revolucionarne veze. Prilozi za istoriju narodnjaštva u Srbiji,* Beograd, 1993, str. 41-49.

[206] Slobodan Jovanović, *Vladimir Jovanović* u: Moji savremenici, Vindzor, 1962, str. 45-46.

[207] Videti: Latinka Perović, "Rodonačelnik ruskog socijalizma" u: Aleksandar Hercen, *Ruski narod i socijalizam*... str. 32.

[208] Dobrica Ćosić, *Promene*... str. 20.

[209] Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1992–1993)*... str. 188.

podržao i produbio taj slom svojom politikom i stilom vladanja, utvrdivši laž umesto istine u društvu, omogućio najpre duhovnu i moralnu kontrarevoluciju.[210]

Tito je vladao dugo i bez konkurencije. Vladao je tiranski, a njegova tiranija je bez presedana u ljudskoj istoriji:

Tito je nosio Kaligulin kompleks svoje izuzetnosti... U prvom svetskom ratu – podnarednik; u drugom – maršal; u Kraljevini – proleter i robijaš; pod vlašću Komunističke partije – apsolutni monarh; od Kominterninog agenta do vladara kome se dive svi vladari sveta, čovek njegove, prosečne inteligencije nije mogao da izdrži taj napor, tu visinu... To što je Kaliguli mogao biti samo san – postala je Titova stvarnost.[211]

Ali, Tito je i "najveći neprijatelj mog (srpskog – L. P.) naroda u poslednjem stoleću" – kaže Dobrica Ćosić. On, odnosno titoizam, je

paralisao ljudske i prirodne potencijale srpskog naroda, njegove institucije i njegov duh promišljeno i odlučno zamenjivao jednom redukovanom svešću i zabludama, rđavim ustanovama i primitivno birokratskom organizacijom društva, koje su ga odvele u stagnaciju, a to znači u lagano propadanje i truljenje.[212]

Spas je u "detitoizaciji". Ona je počela još za života "Velikog Manipulatora", a demonstracije na Kosovu 1981. godine pokazale su da sa Titom odlazi i titoizam:

Ja smatram da srpski narod u ovim kricima kosovskih Srba počinje da shvata da je istorijski obmanut, izigran i porobljen... Krv će se opet liti na ovoj zemlji rovova i grobalja.[213]

Titova vladavina

počinje krvlju, a traje prljavštinom. I okončaće se opet krvlju, jer je naš život toliko prljav da se jedino krvlju može očistiti.[214]

Ali, socijalno i moralno, titoizam, za Dobricu Ćosića, nije samo hedonizam "brionskog monarha" već je i konformizam masa. Nacionalno, on je, pre svega, konfederalizam utemeljen Ustavom iz 1974. godine, kojim je Tito, "u paničnom strahu od Srba, konačno stao

[210] Dobrica Ćosić, *Promene*... str. 66.
[211] Isto, str. 67-68.
[212] Isto, str. 188.
[213] Isto, str. 125.
[214] Isto, str. 132.

na stranu njihovih neprijatelja, šoviniziranih Hrvata i Slovenaca".[215] Odbacujući ovaj Ustav, "srpski narod se vraća tamo odakle je iskoračio iz sebe i svoje istorije",[216] vlastitom ujedinjenju kao idealu i cilju:

Mi smo ponovo u XIX veku. Ponovo moramo da stvaramo svoju Srbiju. Moramo da stvorimo takvu Srbiju u kojoj će svi Srbi na planeti videti svoju otadžbinu.[217]

Dobrici Ćosiću je jasno da taj cilj nije moguć bez ratova: 1. januara 1991. godine zapisuje:

Ja verujem u neminovnost rata između Srba i Hrvata, Srba i Muslimana, Srba i Albanaca.[218]

(5) Posle 1968. godine, kada se rastao sa iluzijom ili kada je napustio taktiku pridobijanja Tita,[219] Dobrica Ćosić je u svojim dnevničkim zapisima bio obuzet titoizmom.[220] Različito ga je definisao. Kao: "epohu negativnog progresa... kretanje od zla prema gorem";[221] poredak zasnovan "na političkim razlikama u odnosu na druge režime Komunističkih partija sa nadom u bolje",[222] i zato sa podrškom u većini naroda, koja uvek pitanje hleba stavlja iznad pitanja slobode. Sa tog stanovišta –

Titoizam je najugodniji, u svakom pogledu najkomotniji politički režim u dvadesetom veku. Za njim će žaliti, ako nestane. On će biti 'zlatno doba' Jugoslavije.[223]

---

[215] Dobrica Ćosić, *Vlast II*, Beograd, 2007, str. 225.

[216] Isto, str. 190.

[217] Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1981–1991)*... str. 295.

[218] Isto, str. 303.

[219] U *Piščevim zapisima* je registrovan trenutak poslednje nade, odnosno početak beznađa – *9. juni 1968*: "Tito je svojim nadahnutim, gotovo genijalnim potezom, spasio birokratiju. Svojim govorom na televiziji, taktičkim, širokim političkim konceptom, prevazišao je sebe: govorio je kao istorijska ličnost... Taj se čovek iskupio i rehabilitovao za čitavu deceniju... Studenti slave pobedu! ... To je, posle Kominforma, najveća i najskuplja pobeda u jugoslovenskom društvu." *15. juni 1968*: "A Tito nije ni nedelju dana ostao veran svojim rečima i obećanjima. Vulgarna varalica!" ..."Nema nade ovom društvu. Sve će se ovo skršiti u haosu, krvi, u diktaturi i propasti." Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1958 1961)*... str. 342–343, 344.

[220] Videti zapise koje je Dobrica Ćosić prvi put objavio u knjigama *Promene* i *Srpsko pitanje*... I, II.

[221] Dobrica Ćosić, *Srpsko pitanje*... I... str. 103.

[222] Dobrica Ćosić, *Promene*... str. 50.

[223] Isto, str. 50.

Ni za srpski narod, otkad on ima modernu državu, titoizam nije najgori režim zato što je bio nedemokratski režim. Međutim, sa stanovišta nacionalne i državne ideje srpskog naroda, titoizam je, po Dobrici Ćosiću, bio koban. Antisrpski ne samo u krajnjem ishodu, nego ciljano: od Kominterne i AVNOJ-a, preko uklanjanja Aleksandra Rankovića, udaljavanja od partizanskog jugoslovenstva i centralizovane federacije, do ustavnih promena 1963, 1968, 1971. godine, koje su krunisane konfederalnim Ustavom od 1974: "brionskim ustavom", delom "brionskog despota".

Posmatran sa stanovišta Srbije i srpskog naroda, titoizam je, prema Dobrici Ćosiću, ključ za objašnjenje njegove istorijske stagnacije.

U Jugoslaviji se dogodila izrazita regresija Srbije... ona se ogleda u ekonomiji, u građanskim slobodama, u političkoj demokratiji, *u razaranju etničke celine srpskog naroda, u nepostojanju srpske države* (podv. L. P.), u gubljenju grandiozne kulture srednjeg veka. Srbi su jedini narod u Evropi koji nije samo izgubio etničke teritorije i Ustavom od 1974. godine sveden na granice određene Berlinskim kongresom, već i jedini evropski narod kome je jedna ideologija anektirala čitav srednji vek i poništila njegove oslobodilačke ratove.[224]

Tako, *detitoizacija* za srpski narod postaje imperativ, pitanje života i smrti. Na kojim će se osnovama ona vršiti i šta je njen cilj? Na to pitanje nije postojao samo jedan odgovor ni u srpskom narodu. Dobrica Ćosić, sve dok je u ulozi pisca, nije morao da vodi računa ni o istorijskim procesima, ni o normama istraživačke prirode, ni o naučnom objektivizmu. On kaže:

Po mom iskustvu, za pisca i intelektualca najveći je rizik ako poveruje da može biti tumač naroda i proklamator njegovih ciljeva.[225]

U isto vreme, on, opet po samoodređenju, jeste upravo to: ideolog, inspirator, proklamator:

To je moj projekt raskida s titoizmom i sadašnjim poretkom i stvaranja nove demokratske, civilizovane države srpskog naroda – Srbije i Crne Gore.[226]

To kaže Dobrica Ćosić iznoseći svoje Teze za novu politiku, 1991.

[224] Isto, str. 288-289.

[225] Isto, str. 193.

[226] Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1992–1993)*... str. 63.

godine, na skupu SANU *Srpski narod na početku novog veka*.

Sa smrću Josipa Broza Tita nastalo je "novo doba". Kada se shvatilo da je "Tito mrtav" – shvatilo se da je "s brionskim monarhom umrla i brionska Jugoslavija, zajedno s brionskim socijalizmom".[227] Konfederalna forma jugoslovenske države poistovećena je sa titoizmom. Gotovo istovremeno, u vrhu intelektualne[228] i u vrhu vladajuće komunističke elite[229] u Srbiji preovladalo je stanovište o neodrživosti Ustava od 1974. godine.

Svaka Jugoslavija – karađorđevićevska, avnojevska, federativna, konfederativna – pokazala se kao velika zabluda srpskog naroda. On je za nju podneo najveće žrtve, jer je verovao da njenim stvaranjem dovršava svoje ujedinjenje. Zato, po Dobrici Ćosiću, Jugoslavija, "koja je potocima krvi stvarana", "srušena na Brionima, po proceduri 'Brionskog ustava 1974'", ne može i *de facto* biti srušena "bez prolivanja krvi". Nema mirnog rešenja jugoslovenske posttitovske krize: ono se mora pretvoriti

> u krvavo rasturanje jednog monstruma, stvorenog žrtvama, zabludama, obmanama i istorijskom glupošću srpskog naroda.[230]

---

[227] Dobrica Ćosić*, Srpsko pitanje*... I... str. 344.

[228] "Nacrt Memoranduma (SANU – L. P.) ubedljivo razotkriva nedemokratsku ustavnu konstituciju Titove Jugoslavije, utvrđenu Ustavom iz 1974. godine... To je dosada najautoritativnija kritika titoizma." Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1981–1991)*... str. 202.

[229] "Slobodan Milošević, od svih jugoslovenskih komunista najviše je doprineo razbijanju titoističke državne strukture." Dobrica Ćosić, *Srpsko pitanje*... I... str. 346.

"Taj najuspešniji rušilac Titovog državnog poretka, taj najzaslužniji čovek za izlazak Srbije iz poluvekovne potčinjenosti antisrpskoj koaliciji, taj komunist koji je uspostavio srpsku državu koju su srpski komunisti poništili, političar koji je pobudio istorijsku svest miliona Srba"... Dobrica Ćosić, *Promene*... str. 168.

"On je prvi partijski funkcioner u Srbiji koji daje podršku Akademiji i Francuskoj 7 (Udruženje književnika Srbije – L. P.). Podržava progresivne intelektualce, osuđuje dosadašnje osude 'neprijatelja' u Akademiji i Udruženju književnika. To su novi stavovi i nove reči. To liči na reformizam. To je najava antititoizma.

Danas smo u Akademiji nauka posle dugotrajne depresije svi bili ozareni nadom. Slobodan Milošević je reformator i rušilac titoizma. I na ulici smo se pozdravljali s nadom." Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1981–1991)*... str. 275.

[230] Dobrica Ćosić, *Promene*... str. 194.

Još jednom je odnos Dobrice Ćosića prema srpskom narodu između sažaljenja i besa. Između ljubavi i palice:

Zašto i kako je jedan narod sa osmovekovnom političkom i kulturnom istorijom i tradicijom, narod kosovskog mitosa, oslobodilačkih ustanaka, bunta, hajdučije, sa dve srpske države u devetnaestom veku, sa učešćem u dva svetska rata na strani evropske i svetske demokratije, narod 27. marta i julskih ustanaka 1941. godine – postao narod bez istorijske samosvesti i nacionalnog dostojanstva, pretvorivši se u podaničku raju koja beži pred nasiljem manjine, sledi svoje vlastodršce i obožava manjine brionskog monarha, dakle, kojim se nasiljima i korupcijama srpski narod primorao i potkupio da trpi domaće okupatore i političke varalice na vlasti, kako je taj narod mogao da pristane na brionski Ustav 1974. godine.[231]

Ali, još ima nade. Kraj "Titovine" može biti i novi početak. Ako sve drugo odgodi, unutrašnji razvoj i napredak, i koncentriše se na vodeću ideju nacionalne ideologije, srpski narod se "posle dva stoleća borenja" može "konačno skrasiti" u svojoj državi. Sa krajem "titoističke Jugoslavije", kaže Dobrica Ćosić u govoru na svečanosti u čast srpskog kompozitora Stevana Mokranjca, 14. septembra 1991. godine –

Srpski narod kao celina prvi put u istoriji stiče nacionalnu, socijalnu i duhovnu samosvest neophodnu za novo doba koje nastaje. U epohalnom potresu i promenama koje su zahvatile svet i našu zemlju, pored nespokoja i neizvesnosti imamo razloga za nadu i samopouzdanje, jer posle 1912. i 1914-te, nikad nismo bili jači, iskusniji i spremniji da ovladamo svojom sudbinom, kao što to postajemo i jesmo danas.[232]

Sa sigurnošću, koja je karakterisala i druge zatočenike nacionalne ideje,[233] Dobrica Ćosić – pisac, ideolog, ključna ličnost vaninstitucionalne opozicije, intelektualni i politički arbitar – našao se, usred ratova za dekomponovanje titoizma, na najvišem mestu u hijerarhiji vlasti: postao je predsednik Savezne republike Jugoslavije. Ne po svom ličnom izboru:

[231] Isto, str. 245-246.

[232] Isto, str. 214.

[233] Vasilij Štandman, ruski diplomata u Kraljevini Srbiji, beleži svoj razgovor sa Nikolom Pašićem, predsednikom Vlade, pošto je odbijen ultimatum Austro-Ugarske: "Na moje pitanje kojom gotovinom Srbija raspolaže u datom trenutku, odgovorio je (Nikola Pašić – L. P.) uvijeno, rekavši da je sopstveni novac dovoljan za otprilike 20 dana." Vasilij Štandman, *Balkanske uspomene*, Beograd, 2009, str. 333.

Moji prijatelji i ja, koji smo dve i po decenije bili u opoziciji titoizmu, nismo voleli i želeli vlast... u toj intelektualnoj sferi naša uloga (se) i završava... da nije moja zemlja došla u ovako težak položaj, izuzetno težak položaj, ponekad se čini – beznadežan položaj, u toj upornosti svetske zajednice da istraje u sankcijama, kaznama, progonu Savezne Republike Jugoslavije – nove državne tvorevine ujedinjenih Srbije i Crne Gore – nikada ne bih sedeo u Brozovoj kancelariji. Nikada ne bih ušao u ovu odaju.[234]

Za razliku od Vaclava Havela, takođe pisca, koji je pre nego što je postao predsednik Čehoslovačke, robijao zbog svog suprotstavljanja staljinističkom režimu i sovjetskoj okupaciji 1968. godine, koji, piše Dobrica Ćosić, "po svemu sudeći, voli vlast i predsednički položaj... ja ne volim vlast, i nesrećan sam što sam predsednik".[235] Ali, svoju dužnost Dobrica Ćosić ne shvata profano već misionarski, žrtveno.[236]

Na mestu predsednika SRJ, Dobrica Ćosić se sreo sa teškoćama koje, kao ideolog nacionalne revolucije na kraju XX veka, a pogotovo kao pisac, nije očekivao. Najpre, pokazalo se da ni svi protivnici titoističke "brionske Jugoslavije" nisu imali iste motive.[237] Zatim, neki važni činioci, sa stanovišta nacionalne ideologije bitni za stvaranje države srpskog naroda, nisu imali pretpostavljanu snagu, a neki su, neočekivano, izostali. Srpski narod, koji je, po Dobrici Ćosić, u titoističkoj Jugoslaviji izgubio samosvest, nije bio spreman na žrtve koje su u svim ratovima koje je Srbija vodila bile glavni argument za

[234] Dobrica Ćosić, *Razgovori*... str. 146.

[235] Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1992–1993)*... str. 268.

[236] "Ja sam ubedio sebe, i mnogi ljudi, moji savremenici me svakodnevno uveravaju, da sam potreban srpskom narodu danas." "Treba da ispatim patnju svog naroda i podelim je s njim do kraja." "U ovim danima (13. mart 1993. – L. P.) ne smem da napustim dužnost." Isto, str. 237, 294, 299.

[237] U prvom redu, Slobodan Milošević: "Taj čovek je koban po Srbiju. Mora da ode." "Tog čoveka sada, bez malo kolebanja, vidim kao opasnog vlastoljupca. Taj despot neće s vlasti... on je spreman da upropasti Srbiju da bi sačuvao vlast. Znao sam da je samovoljan i vlastodržac, ali nisam znao da je toliko beskrupulozan. I nisam ni slutio da je, zaista, politički lažov." Isto, str. 57, 152.

Ali i antititoistička inteligencija: "Moji prijatelji – Mihiz (Borislav Mihajlović), Mića (Popović), Matija (Bećković), Braca (Predrag Palavestra)... i posle Sabora (Vidovdanski sabor u Beogradu, u junu 1992. – L. P.) nastavće da se bore za demokratsku kraljevinu Srbiju. Naš politički razlaz je neminovan. Opet deobe. Dokle i zašto?" Isto, str. 93.

državne granice. A u ratovima za stvaranje države srpskog naroda na ruševinama antisrpske titoističke "brionske Jugoslavije", odjednom: "Živi se Srbima... današnji Srbi i Srpkinje ne dozvoljavaju da im deca ginu za Kosovo."[238] Uz to, slom Sovjetskog Saveza, gubitak Rusije kao elementa nacionalne ideologije, koji Dobrica Ćosić doživljava i na isti način opisuje kao i Nikola Pašić slom carske Rusije 1917. godine.[239] Najzad, težina zadatka koji na mestu predsednika države rešava Dobrica Ćosić:

> Kako od jugoslovenske ruševine – ideološke, ekonomske i moralne, stvoriti demokratsku, naprednu državu? ... ovde je istorija završla svoj posao, a ja treba da ga počnem.[240]

I osećaj osamljenosti:

> Danonoćno radim. Ne znam dokle ću moći da podnesem ove napore. A mnogo je, zaista je mnogo nesposobnih i nesavesnih ljudi u ovoj državi. Mnogo je glupaka, neznalica, pokvarenjaka. Promeniti ovu državu – taj cilj je samo ludak mogao sebi da postavi.[241]

Međutim, za sve ovo vreme, i mada pisac, Dobrica Ćosić i ne pomišlja da je Josip Broz Tito mogao takođe imati neke teškoće vladanja. Za Ćosića, kao nacionalnog ideologa, Josip Broz Tito je najveći neprijatelj srpskog naroda. A neprijatelj je uvek iz jednog komada: bez protivrečnosti, sumnji, kolebanja, rizika. I dok je u svojim romanima mnoge ličnosti koje je proizvela njegova mašta činio suviše antropomorfnim, Josipa Broza Tita, jednu realnu istorijsku ličnost,

[238] Isto, str. 150, 223.

[239] "Raspadom Staljinove imperije, srpski narod zadesila je velika nesreća. Rusija je ostala bez moći da na Balkanu ispoljava i potvrđuje svoje interese. Ne ljubav za svoju južnoslovensku, jednovernu braću, nego baš svoje interese! Sa tim sebičnim, ruskim interesima, Srbi su u svojoj politici računali od 1804. do 1948, ili čak do 1988. Srpski narod je danas izložen samo dejstvu američkog interesa, odnosno činioca, a on, bez ruskog protivnika, ruskog ili bilo kog evropskog – čak i francuskog, postaje egzistencijalno opasan po srpski narod... Mi Srbi imamo sve razloge za želju da se što pre vaspostavi demokratska Rusija, koja će sa svojim interesima ponovo stupiti na Balkan i jugoistočnu Evropu i uspostaviti ravnotežu spoljnih činilaca u tom delu sveta." Dobrica Ćosić, *Promene*... str. 142.

[240] Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1992–1993)*... str. 68.

[241] Isto, str. 120.

Dobrica Ćosić je pretvorio u utvaru.

(6) Udruženim snagama, radikalni pripadnici one iste opozicije koja se u Srbiji stvarala između Ustava od 1963. i Ustava od 1974. godine, koja se posle smrti Josipa Broza Tita vaninstitucionalno organizovala oko Dobrice Ćosića, i pripadnici vladajuće komunističke elite koji su prvi shvatili da je "Tito umro" i, dovodeći u pitanje konfederalni Ustav od 1974. godine, uzdrmali državnu strukturu "brionske Jugoslavije" – smenili su Dobricu Ćosića sa dužnosti predsednika SRJ. Zaokupljen više od pola veka Josipom Brozom Titom, čija ga je senka progonila i na mestu predsednika SRJ,[242] Dobrica Ćosić, uveren da je na toj dužnosti dosegao najvišu meru,[243] sada je mogao da se posveti ostvarenju svoje davnašnje potrebe da o Josipu Brozu Titu napiše knjigu.[244] Izabrao je književnu formu i u romanu *Vlast II*, završio put od fascinacije Titom do negacije Josipa Broza Tita. Taj je put Dobrica Ćosić smatrao paradigmatičnim ne samo za svoju revolucionarnu generaciju, nego i za srpski narod u drugoj polovini XX veka:

> Komunizam se smenjuje nacionalizmom.[245]

On taj put, međutim, nije trasirao, a nije ni jedini među revolucionarnim narodnjacima koji se na tom putu našao.

---

[242] "Što se grandioznog okruženja tiče, uvek kada ostanem sam, osećam – strah. Ovo je, verovatno, najveća kancelarija na Balkanskom poluostrvu. To je kancelarija Josipa Broza, u koju je on samo nekoliko puta ušao, verovatno samo da popije viski. Inače, kada sam sâm, često mi se priviđa da se ona vrata otvaraju, da se pojavljuje general Žeželj (Milan, ađutant Josipa Broza Tita), ulazi Josip Broz sa Politbiroom, i 'pokazuju' mi vrata (smeh)." Dobrica Ćosić, *Razgovori*... str. 132.

[243] "Ja sam po svemu negacija Titove vlasti, svejedno što i u mojoj maloj vlasti postoji suština vlasti: institucionalizovan autoritet, koji daje neke mogućnosti za realizaciju sopstvene političke volje i ideja, ali i nudi svakojake privilegije i hrani taštinu." Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1992–1993)*... str. 200.

[244] "Opseda me ideja da napišem knjigu o Titu. O njemu treba pisati dok je živ i moćan; danas (januar – april 1976. – L. P.) mu se treba suprotstaviti, ali ne samo politički i ideološki. Treba ga smestiti u nacionalnu istoriju i u sudbinu sadašnjih jugoslovenskih naraštaja. Odlučio sam da proučim biografije velikih tirana. Odložiću rad na četvrtoj knjizi *Vreme smrti*." Dobrica Ćosić, *Lična istorija jednog doba 2. Vreme otpora 1969–1980*... str. 183.

[245] Dobrica Ćosić, *Promene*... str. 145.

Antititoizam je ostao u središtu angažovanja Dobrice Ćosića posle i biološke i istorijske smrti Josipa Broza Tita. Sada, kao osnova obnove identiteta srpskog naroda. Napuštajući državni socijalizam, titoizam je izdao i socijalne, a time posredno nacionalne ideale Revolucije. Standardom je korumpirao srpski narod, njegov epski heroizam i žrtvenost zamenio konformizmom i defetizmom. Učinio ga istorijski umornim narodom.[246] To je glavni unutrašnji uzrok neuspeha nacionalne revolucije na kraju XX veka. Godine 2008. Dobrica Ćosić kaže:

Poražen je zadugo srpski nacionalizam koji je srpsko pitanje izjednačavao sa državnim pitanjem.[247]

Zadugo, ali ne i zauvek, jer to bi značilo kraj dvovekovnog sna o ujedinjenju srpskog naroda u svoju državu.

Slom komunističke, odnosno boljševičke ideologije, ne treba da se pretvori u poraz svake utopije... nova emancipacija ne treba da bude amerikanizacija.[248]

Srpskom narodu, čije su glavne rezerve, po Dobrici Ćosiću, u prošlosti i geopolitičkom položaju, potrebna je ideologija.

[246] "Istorija je u Srbima konačno stala, premorena. Starci se mutno prisećaju negdašnje srpske veličine, hrabrih boraca s velikim ciljevima, a mladi ih ravnodušno slušaju. Srpska istorija se pretvorila u odlazak sa sela i zapošljavanje u gradu, u useljavanje u stan s trosedom i televizorom; vozikanje automobilom, gradnju vikendica, posedovanje žiro računa, kartice 'Ameriken ekspresa'... Srbi su u XX veku jedina evropska nacija koja se u miru, pod dejstvom politike i novca – denacionalizuje…" Isto, str. 278.

[247] Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi* (1999–2000). *Vreme zmija*... str. 159.

[248] Dobrica Ćosić, *Srpsko pitanje... I*... str. 331.

Sonja Biserko

SRPSKA ELITA I REALIZACIJA SRPSKOG NACIONALNOG PROGRAMA

Poslednje dve decenije XX veka vratile su nacionalizam na evropsku političku pozornicu, pre svega u istočnu i centralnu Evropu. Pojava nacionalizma u postkomunističkim istočnoevropskim zemljama bila je rezultat krize identiteta kao posledica kolapsa komunizma i njegovog vrednosnog sistema na kojem je taj identitet počivao, te nesposobnosti i nespremnosti za transformaciju (Jugoslavije) i nespremnosti za tranziciju. Probuđeni nacionalizam u Srbiji bio je karakterističan, pre svega, po teritorijalnim aspiracijama, odnosno osvajačkim pohodima van granica Srbije. Instrumentalizacija vlastitog naroda u cilju mobilizacije za ratne pohode u Hrvatskoj i Bosni, a potom i na Kosovu, tehnologija i karakter ratovanja, srpski nacionalizam krajem XX veka čini najsličnijim nacionalsocijalizmu. Srpski nacizam je izraz palanke, kaže srpski filozof Radomir Konstantinović, pokušaj povratka duhu plemena, istorijska regresija. Svaka apsolutizacija mita, pa naravno i kosovskog, vodi netrpeljivom nacizmu. Srpski nacizam s početka osmadesetih XX veka počeo je reaktiviranjem kosovskog mita, koji je "postao izvor i oblik zla sopstvenom apsolutizacijom".[1] Ivo Banac ga definiše kao "novi oblik srpskog integralnog nacionalizma s naznakama fašističkih i komunističkih utjecaja. Premda prividno podupire parlamentarnu demokraciju, Miloševićeva ideologija povezuje protudemokratske ideje i s leva i s desna. Ona je natopljena komunitističkim zazorom od 'formalizma' demokracije čak i kad zadržava desničarsku vjeru u spontanost homogenog naroda. Miloševićeva je ideologija također protuliberalna i protuzapadna. Ona je preuzela restauratorsku komunističku tezu po kojoj je Zapad odgovoran za propast socijalizma i Jugoslavije, baš kao i SSSR-a. Ona također izražava reakcionarnu

[1] Radomir Konstantinović, *Filosofija palanke*, Nolit, Beograd, 1981, str. 366-397.

panslavensku ideju da je sadašnji rat zapravo sukob što ga je atlantska civilizacija povela protiv evroazijske civilizacije kvaliteta: sukob vulgarnog materijalizma protiv duha i žrtve i plemenitosti."[2]

Fenomenologiju srpskog nacionalizma nije moguće objasniti samo događajima u poslednjih 20 godina, ili samo tokom postojanja druge Jugoslavije. Koreni nacionalizma su mnogo dublji, a njegova ideja vodilja je sadržana u obnovi srpske srednjovekovne države; ideja je već na samom startu početkom XIX veka bila neostvariva, a tokom XX manifestovalo se kao iluzija. Reč je o konzervativnoj ideji, čiji su koreni najupečatljiviji u *Načertaniju* Ilije Garašanina. To je prvi dokument koji jasno govori o aspiracijama srpskih političara koji su utemeljili modernu Srbiju. Ta ideja je ostala dominantna, kako na unutrašnjoj, tako i u spoljnoj politici Srbije, a kasnije i u Jugoslaviji.

Obnavljanje savremene srpske države imalo je u početku karakter oslobodilačkog rata (Prvi srpski ustanak 1804. i Drugi srpski ustanak 1814.) od Turaka: odnosno Srbija je tokom celog XIX veka bila u oslobodilačkom procesu. Početkom XX veka tj. od balkanskih ratova počinju njeni osvajački pohodi i borba za "Veliku Srbiju". Stvaranjem Jugoslavije srpski narod se našao u jednoj državi, što je i bila intencija srpskih političara. Kada je postalo jasno da druga Jugoslavija nije održiva na pretpostavkama koje su jedino bile prihvatljive za srpsku elitu (unitarna Jugoslavija), ona je aktivirala program "oslobođenja i ujedinjenja svih Srba".

Druga Jugoslavija i srpsko pitanje

Nakon Staljinove smrti 1953. u SSSR-u dolazi do društvenih potresa čiji će početak označiti referat Nikite Hruščova na XX kongresu KPSS, 1956. Tada počinje političko otopljavanje, po prvi put se govori o represivnim merama, o odgovornosti određenih komunista, počeo je

[2] Ivo Banac, *Raspad Jugoslavije*, Zagreb, 2001, str. 32.

proces destaljinizacije i uvida u Staljinove zločine. Projekat rušenja kulta ličnosti pripremljen u odeljenjima Centralnog komiteta KPSS bio je prethodnica pokreta za demokratizaciju, koji se istovremeno razvijao i u drugim zemljama centralne i jugoistočne Evrope. Bez obzira na ogromni značaj koji je XX kongres imao za relaksaciju unutrašnjih odnosa, Hruščov je ipak bio prinuđen da uspori proces destaljinizacije zbog otpora birokratskog aparata, koji je više vodio računa o tome da se dobro situira, odnosno da bezbedno ostane na vlasti. Upravo je ta generacija partijske elite odredila i karakter Brežnjevljeve ere koja je označena kao period zastoja. Međutim, niko više nije mogao da postane drugi Staljin. Hruščov je prizemljio ulogu i značaj vođe, spuštajući ga na nivo predradnika na građevini, brigadira ili predsednika kolhoza.[3] Uprkos svim pokušajima nomenklature da ukine odluke XX kongresa, odnosno da uspori proces, to više nije bilo moguće, jer je stvorena napuklina, a partijski aparat je postepeno gubio kontrolu nad duhovnim životom društva. Ove promene u SSSR-u imale su implikacije na celi istočni blok. Jugoslavija koja je iz sovjetske orbite iskoračila još 1948, u tim pokušajima reformi bila je znatno smelija.

U posleratnom periodu osnovna poluga izgradnje države bila je jedinstvena ideologija koja je nivelirala različita nasleđa, dok je istovremeno prosvetiteljska i ujedinjavajuća uloga partije i njene vodeće ličnosti Josipa Broza Tita, uz svesrdnu pomoć armije uspela da slomi raznolike anahrone otpore modernizaciji.

Ekonomska moć države, uz vojnu, pravnu i političku, postala je osnovna poluga vlasti. Stalni pritisak SSSR-a koji je budno pratio jugoslovenski razvoj i veoma često pretio, objektivno je gurao jugoslovensko rukovodstvo ka stvaranju posebnog modela. Uvođenjem radničkog samoupravljanja pojavila se prva pukotina u gotovo apsolutnoj moći države. Doduše i dalje u senci države time je počeo novi tok strukturnih promena, Može se, naime, reći da je uz sva ograničenja, to bio početak demokratizacije društva sa osloncem na reformski demokratski potencijal u partiji i u radničkom pokretu.

[3] Aleksandar Jakovljev, *U vrtlogu sećanja*, Forum pisaca, Beograd, 2000.

Prekretnice u posleratnom razvoju bili su VI kongres SKJ 1952, Program SKJ iz 1958, privredna reforma (1965) i promene u federaciji, 1965-1971.[4] Osim toga, Jugoslavija u to vreme, iako zadržava mnoga svojstva sovjetskog modela, zbog veza sa Zapadom, sve više neguje neke aspekte tržišne ekonomije. Svojim iskustvom, Jugoslavija je otvorila prostor za reformu komunističkog modela.

Prve posleratne godine su nacionalizacijom industrije, transporta, trgovine i banaka, kao i agrarnom reformom i uspostavljanjem nove političke organizacije društva, stvorile institucionalne uslove za masovnu mobilizaciju radne snage i porast proizvodnje. U tom ubrzanom procesu industrijalizacije, država je imala ključnu ulogu, pa je dodatno ojačala svoju poziciju u novoj strukturi društva. Industrijalizacija je dovela do naglih migracija sa sela u grad. Migracije su se odvijale u okviru republika da bi kasnije jedan deo bio usmeren prema razvijenijim zapadnim republikama. Međutim, već šezdesetih godina dolazi do pada stope rasta, raste nezaposlenost (oko milion nezaposlenih). Nespremnost partije da se odrekne političkog monopola nad privredom dovodi do rešenja koja su samo privremeno ublažila ekonomsku krizu, čemu je doprinela i činjenica da je oko 300.000 nezaposlenih radnika i stručnjaka otišlo na rad u zapadne zemlje.

Jugoslovensko samoupravljanje izazvalo je veliko zanimanje levice u zapadnim zemljama i u liberalnim krugovima u Istočnom bloku. Svojim programskim opredelenjem, odnosno svojim "revizionizmom", Jugoslavija je u velikoj meri uticala na kretanja u međunarodnom radničkom pokretu. Osim toga, Titova ličnost, posebno njegova veoma vešto vođena spoljna politika, izazivala je veliki interes ne samo na Zapadu, već i šire u svetu. Tito je uspeo da Jugoslaviji obezbedi mesto u međunarodnim odnosima koje je prevazilazilo njen stvarni značaj. Spoljna politika je postala i važna komponenta ekonomskog razvoja zemlje kroz obezbeđivanje strane pomoći i kredita. Jugoslovenski socijalizam se reformisao pod uticajem unutrašnjih kriza i spoljnih pretnji, posebno SSSR-a. S druge strane, prestiž koji je Jugoslavija

[4] Todor Kuljić.

imala u svetu stvarao je svest o izuzetnosti i jačao konzervativizam komunističke elite.[5]

Pritisak na decentralizaciju dovodi do usvajanja novog **Ustava 1963. godine** popularno nazvanog "poveljom samoupravljanja", jer se samoupravni model uvodi u sve društvene sfere i na sve nivoe. Neminovno se otvara i diskusija o međuzavisnosti nacionalnih i ekonomskih odnosa, što dolazi do punog izražaja na **VIII kongresu SKJ (1964).** Kongres je stavio težište na promene društveno-ekonomskih odnosa, ali se u kontekst ekonomskih stavljaju i međunacionalni odnosi. S obzirom na velike razlike u razvijenosti između pojedinih republika i regija, već tada se otvara i pitanje ekonomske suverenosti i republika. Brzo su se pokazale sve protivrečnosti između "decentralizovanog i demokratskog društva i centralističke partije".

Rasprava na VIII Kongresu dala je smernice za privrednu reformu koja je počela polovinom 1965. godine. Osnovni ciljevi su bili: promene u sistemu proširene reprodukcije i konvertibilnost dinara. Reforma se brzo suočila sa velikim teškoćama, opstrukcijama i sumnjama u pogledu napuštanja socijalizma zbog produbljavanja socijalnih razlika. SKJ je bio inicijator svih promena, ali istovremeno, nije odustajao od svog monopola, što je neminovno vodilo samoponištavanju tako dalekosežnih odluka. Čak je i Tito tada našao za shodno da kaže da se brka "jedinstvo naroda sa likvidacijom nacija i stvaranja nečeg novog, vještačkog, to jest jedne jedinstvene jugoslovenske nacije što pomalo liči na asimilaciju i birokratsku centralizaciju, na unitarizam i hegemonizam".

Sedamdesetih godina postaje sve očiglednije da je ideološki monopol neodrživ i da se postepeno delegitimiše ideja socijalizma, pre svega na ekonomskom planu. U jugoslovenskom kontekstu, birokratski centralizam gubi legitimitet u korist samoupravljanja. *Brionski plenum 1966. godine* znatno je uzdrmao poziciju političke policije (UDBA) i od tada sve su češći sukobi unatar političke elite. Branko Horvat je obračun sa političkom policijom kvalifikovao kao

[5] Ibid.

“formalni početak naše treće revolucije” (prva se, po B. Horvatu, desila 1941, druga 1948). Paralelno, kao odgovor na centralizam i unitarizam, teče proces postepenog pomeranja ka republičkoj državnosti. Brionski plenum je otvorio prostor za pozitivne procese koji su dinamizirali celu Jugoslaviju, uključujući i Srbiju. Izoštren je sukob između konzervativne i reformske struje. Paralelno sa artikulisanjem zahteva za demokratizacijom zemlje, sve se više ispoljava i problem nacionalnih odnosa na širem jugoslovenskom planu. Nacionalna emancipacija otvorila je pitanje karaktera jugoslovenske federacije na svim linijama, posebno na ekonomskoj.

Zahtev za promenama u federaciji bio je unison, sve diskusije su pokazivale da se samo traži nova formula koja bi zadovoljila zajedničke interese. Međutim, brzo se pokazalo da su se reforme, a pogotovo celovite, bez obzira što su dolazile odozgo, suočile sa velikim preprekama: od lične vlasti, partijskog monopola, do snažne ideologije socijalnog egalitarizma i državnog centralizma. To je u suštini bilo konzervativno nasleđe i kulturni obrazac većine balkanskih naroda, koje prvi talas posleratne modernizacije nije uspeo da prevaziđe.

Nacionalno osvešćenje, koje je bilo karakteristično za sve jugoslovenske narode, neizbežno je vodilo zahtevima za većom decentralizacijom. Pad Aleksandra Rankovića stvorio je političku klimu koja je ohrabrila nacionalne pokrete šezdesetih. Dugogodišnja represija koju je on simbolisao, posebno na Kosovu, zamenjena je reformama, što je dovelo do opšte emancipacije svih naroda, uključujući i albansko stanovništvo. Demokratske snage u Srbiji su iskoristile Brionski plenum za značajne promene u političkom sistemu, i naročito za promenu uloge i karaktera Službe državne bezbednosti (SDB), kao i za transformaciju SKJ. Naprimer, i CK SK Srbije je oštro kritikovao rad SDB na Kosovu kao “drastičan vid šovinističke prakse”, odnosno favorizovanja Srba na račun Albanaca na Kosovu.

Labavljenje represije na Kosovu nakon Brionskog plenuma 1966. dovelo je do demostracije albanskih studenata u Prištini 1968. (koje su se proširile i na druge gradove na Kosovu i Makedoniji), sa zahtevom

da Kosovo dobije status republike. Na Kosovu dolazi do ključnih promena, jer se po prvi put uvažava albanska većina (1961. Albanaca je bilo 61 posto, a 1971. godine 73,7 odsto), što se, naravno, odrazilo i na sastav vlade. Tada već stasaju i prvi albanski kadrovi, odnosno elita koja se školovala na albanskom jeziku, u školama koje su otvorene nakon Drugog svetskog rata. U to vreme jačaju veze kosovskih Albanaca sa Albanijom, standardizuje se albanski jezik sa zvaničnim književnim jezikom u Tirani, naziv *Shqiptar* promenjen je u Albanac. Ove promene u kulturnoj sferi našle su odraz i u amadmanima (1971) na Ustav usvojen 1974, koji je afirmisao autonomiju Vojvodine i Kosova. Promenjeno je i ime Kosova i Metohija u Kosovo; 1968. stvoreni su i posebni partijski organi SK Srbije za Vojvodinu i Kosovo.

Istovremeno, u Hrvatskoj se artikuliše masovni politički pokret nastao kao posledica kraha ekonomske reforme iz 1965. Hrvati su tada tražili da se privredna stagnacija reši tako što će se, između ostalog, kontrolisati priliv deviza svake republike kako bi se došlo do "čistih računa", što bi svakoj republici omogućilo uvid u to koliko doprinosi državnoj blagajni i šta dobija zauzvrat. Slovenci takođe, otvaraju pitanje veće ekonomske samostalnosti kroz "cestnu aferu" (zbog raspodele međunarodnih sredstava za izgradnju slovenačkih puteva). U Bosni i Hercegovini je tekao proces koji je doveo do *Deklaracije Saveza komunista Bosne i Hercegovine* (1968) kojom je odlučeno da su "Muslimani posebna nacija". To je bio način da se otkloni pritisak na njih da se izjašnjavaju bilo kao Srbi, bilo kao Hrvati (proglašavanje Muslimana za narod bilo je rešenje za otklanjanje pretenzija Hrvata i Srba). U Makedoniji i Crnoj Gori, s obzirom da pravoslavlje nema univerzalni već nacionalni karakter, pitanje emancipacije se otvorilo na nivou crkve i kulture (u slučaju Crne Gore). Proces osamostaljenja kako makedonske, tako i crnogorske crkve, traje i sada, s tim što je makedonska crkva dobila samo unutrašnju samostalnost.

Ni Srbiju nije mimoišao proces samoosvešćivanja, ali se, s obzirom na sve izraženije zahteve za decentralizacijom, u tom pogledu pokazala velika ambivalentnost. Ona je, naravno, proizilazila iz poimanja

karaktera jugoslovenske federacije koju je uticajna srpska politička elita videla mogućom samo kao "unitarnu i centralističku". Međutim, u tom periodu opšte dinamike u Jugoslaviji, u Srbiji se istovremeno kristališe i liberalna i nacionalna struja.

Liberali (unutar SK 1969-72) su, u suštini, prva politička elita u Srbiji koja je razumela značaj federacije i istinske ravnopravnosti nacija u višenacionalnoj državi. Republička rukovodstva su tada postavila pitanje nacionalnog suvereniteta što je u suštini pokazalo da se nacionalno pitanje u složenim državama ne može rešavati centralističkim konceptom.

Rasprava o amandmanima na Ustav (1963), otvorila je u Srbiji pitanje prava autonomnih pokrajina unutar republike Srbije i federacije. Liberali su shvatili da albansko pitanje na Kosovu zahteva trajno rešenje, jer će u suprotnom albanski nacionalizam bivati sve radikalniji. Iredentistički zahtevi masovnih demonstracija, iz novembra 1968, bili su sekundarani, ali je bilo očigledno da bi se razlike između dve albanske struje - republika u okviru Jugoslavije i separatizam - produbljavale zbog sporosti i otpora rešavanju albanskog pitanja. Albanci su negativno reagovali na osporavanje položaja pokrajina u federaciji. Fadilj Hodža, predstavnik Kosova u Izvršnom birou Predsedništva SKJ, ističe da "niko nije tražio da Kosovo bude republika, niti da bude van Srbije".

Kod liberala je postojala svest i o tome da pitanje Vojvodine zahteva rešenje mimo centralističke matrice zbog njenih istorijskih posebnosti. Ovakav stav liberala nailazio je na veliki otpor u Srbiji, ali su uprkos tome usvojeni amandmani kojim je promenjen naziv *pokrajina* (u, *socijalistička autonomna pokrajina*), kao i načelo njihovog organizovanja.

Liberali, koji su bili na vlasti (1969-72), svoj program su zasnivali na decentralizaciji Srbije od Jugoslavije i bili su izričito protiv srpskog nacionalizma. Zapamćeni su po zalaganju za "modernu Srbiju", okrenutu ekonomskom razvoju. Polazeći od opredeljenosti za reformu, zalagali su se za smanjivanje partijske kontrole nad privredom i za promociju mlađih školovanih kadrova. Ono što ih je posebno razlikovalo

od dominantne političke orijentacije u Srbiji, jeste njihov pokušaj da "oslobode" Srbiju od Jugoslavije, a srpski, od jugoslovenskog identiteta, odnosno da Srbe oslobode od "tereta jugoslovenstva". Latinka Perović, generalni sekretar CK SK Srbije je isticala da je "Jugoslavija najbolje sredstvo za postizanje socijalizma i nacionalnog napretka svakog naroda", te da "jugoslovenska država ne postoji samo po sebi, odnosno da federacija ne postoji odvojeno od republika". Ona je, isto tako, priznavala i "lingvističku decentralizaciju". Liberali nisu prihvatili da Srbija igra ulogu "branioca Jugoslavije", posebno nakon što je hrvatski nacionalni pokret uzeo maha. Njihov odnos prema srpskom nacionalnom pitanju, takođe je bio poseban, jer su smatrali da ujedinjenje svih Srba, u suštini, ne rešava srpski problem. Oni su pokušavali da koncipiraju program zasnovan na Srbiji kao na republici, a ne na srpskom narodu. Iz današnje perspektive to je ujedno bio i jedini program koji bi obezbedio miran raspad Jugoslavije.[6]

Previranja i sasvim nova dinamika u jugoslovenskom društvu otišli su najdalje u kulturi. Nije se intervenisalo u to šta treba da se radi, već šta ne treba. To je stvorilo atmosferu tolerancije, tako da "ideološke ocene i intervencije nisu udarale u koren stvaralaštva".

Dopuštena je individualizacija u kulturi i njen kreativni napor.[7]

Privredna recesija dovela je do javne debate među ekonomistima o tome kakav put izabrati. Prevladalo je uverenje da bi slobodno tržište samo doprinelo diferencijaciji između bogatih i siromašnih. Srpske ekonomiste posebno je brinula tendencija koja je išla ka promeni odnosa između federacije i republika, tako što suverenitet federacije biva okrenut prema vani i služi kao garant suverenosti republika. Ljuba Tadić, filozof, je dokazivao da je isključena mogućnost utemeljenja "tržišnog socijalizma". S druge strane, hrvatski i slovenački ekonomisti i političari su smatrali da decentralizacija omogućuje veću slobodu ekonomske inicijative. Rasprava o tržišnoj privredi bila je tema mnogih seminara i skupova koji su istovremeno bili svojevrsna bitka za reforme.

[6] Latinka Perović, *Zatvaranje kruga,* Svjetlost, Sarajevo, 1991.

[7] Nebojša Popov, *Sukobi, Društveni sukobi/Izazov sociologiji*, Centarfdt, Beograd, 1990, str. 114.

Narasli problemi, pre svega ekonomski, paralelno sa popuštanjem partijske stege, doveli su do niza reakcija koje su ukazivale na potrebu suštinskih promena. U tom su smislu studentske demonstracije 1968. bile od posebnog značaja.

Studentske demonstracije u Jugoslaviji odigravale su se pod snažnim uticajem studentskih zbivanja u svetu, pre svega, u Francuskoj, SAD, Italiji i Nemačkoj. Međutim, zbivanja u Beogradu su imala i svoje specifičnosti koje su odražavale politička previranja iza scene. Pobuna studenata bila je reakcija na ekonomske probleme, pre svega, na nezaposlenost, što je neminovno zahtevalo demokratizaciju političkog života. Međutim, tu spontanost su koristile "veoma organizovane snage čiji je cilj bio prekid tokova započetih privrednom i društvenom reformom i reorganizacijom SKJ". Reformske snage su pokušale da maksimalno iskoriste studentske demonstracije u prilog nastavljanja ekonomskih reformi i demokratizacije političkog sistema; međutim, dogmatske i centralističke snage su zastupale suprotan kurs. Dvostrukost značaja demonstracija Milentije Popović je video na sledeći način: "Demonstracije su se javile u takvim uslovima, u takvoj situaciji da sve to, naročito prvih dana, nije bilo jasno. Još uvek ima ljudi koji ne razlikuju neraspoloženje studenata i njihovo nezadovoljstvo nekim pojavama, od reakcionarne političke zavere koja je iza toga stajala."[8]

Reforme su istovremeno iznele na površinu sasvim novu političku generaciju u svim republikama, ali su one, kako kaže Vlado Gotovac, bile "generacije bez zasluga, bez ratnih dokaza o svojoj vjernosti, bez njihove discipline". Pokušaj da te nove generacije iskušaju slobodu socijalizma bez prethodnih iskustava bio je vrlo brzo onemogućen ratnom generacijom koja je svoj legitimitet još uvek crpila iz herojske borbe. Tako je "život u svim svojim oblastima ostao stvar jedne generacije" i umesto da "odmah proširuje svoju historijsku odgovornost na mlade, ona je nastojala da održi svoju elastičnost".[9]

[8] Latinka Perović, *Zatvaranje kruga*, Svjetlost, Sarajevo, 1990, str. 54.

[9] Vlado Gotovac, *Moj slučaj*, Cankarjeva založba, Ljubljana - Zagreb, 1989, str. 9.

Ustav iz 1974. kao traumatska tačka srpskih nacionalista

Analizom svih jugoslovenskih ustava može se zaključiti da su jugoslovenski narodi tokom gotovo veka postojanja Jugoslavije bili u potrazi za formulom koja bi garantovala ravnopravnost svih naroda. Istovremeno, jugoslovenski okvir je omogućio emancipaciju svih jugoslovenskih naroda što se najbolje može pratiti upravo kroz ustavne promene. Pokušaj da se Jugoslavija ustroji na federalnim principima, bez političke demokratije i ekonomskih sloboda, bio je samo pokušaj integracije jugoslovenskih naroda, ali, kako se pokazalo, i uzrok njenog raspada.

Prvi jugoslovenski ustavi posle Drugog svetskog rata bili su politički ustavi (u funkciji obezbeđivanja političkog-socijalističkog ustrojstva), mada je federalni oblik već bio ugrađen u Ustav iz 1946, temeljeći se na odlukama AVNOJ-a. Nakon Ustava iz 1946, koji je bio replika Staljinovog sovjetskog ustava iz 1936, svi naredni (1953, 1963. i 1974.) imali su "samoupravni" karakter. Ustavi su bili menjani kroz amandmane 1967, 1968, 1971, 1981. i 1988. i odražavali su sociopolitički i kulturno-politički razvoj zemlje.

U prvim poratnim godinama izgledalo je da federalna formula pokazuje integrativnu sposobnost i da je nacionalno pitanje rešeno. Jednopartijsko ustrojstvo i lična vlast Josipa Broza Tita u početku je arbitriranjem između svih nacionalnih centara uspevala da pomiri sukobljene nacionalne interese. Tito je pokušao da uvođenjem nadnacionalnog suvereniteta neutralizuje nacionalne sukobe, ali nije uspeo da trajno spreči njihovo oživljavanje.

Jugoslovenska federacija, čak i u najlabavijem obliku, kako je konstituisana početkom sedamdesetih, još uvek je bila predmet arbitracije saveznog vrha, što je limitiralo prostor i za slobodnog građanina i za slobodu nacije. Postojeći ekonomski i politički sistem nije pružao dovoljno solidnu osnovu za istinsku i trajnu ekonomsku, političku i kulturnu integraciju na jugoslovenskom prostoru. Kraj jednopartijskog sistema jugoslovenski narodi su dočekali kao početak

sopstvene nacionalne i državno-pravne emancipacije, ali bez čvrstih temelja i institucija koji bi održali zajedničku državnu zajednicu.

Sedamdesetih godina, kada je postalo očigledno da je emancipacija jugoslovenskih naroda nezaustavljiva, prvi put se počelo otvoreno govoriti o odnosu srpske elite prema drugim narodima. Zbog toga i dolazi do zaoštravanja u međunacionalnim odnosima unutar Saveza komunista Jugoslavije, koja počinju još šezdesetih, nakon što je Tito shvatio opasnost od "puzeće srpske prevlasti i odlučio se za institucionalne inovacije koje bi 'federalirale federaciju', to jest, udahnule nešto pravog federalizma u retoričke formule. Bila je to posljedica javnog pritiska".[10] Stipe Šuvar tada konstatuje da "velikosrpstvo živi u pokušajima da se ospori nacionalna individualnost crnogorskog i makedonskog naroda, kao i etnička posebnost Muslimana, zatim u pokušajima svojatanja kulturne baštine ne samo tih naroda, nego i hrvatskog naroda (na primer, odnosa prema Dubrovniku i staroj dubrovačkoj i dalmatinskoj književnosti), u izuzetnoj, gotovo rasističkoj netrpeljivosti prema albanskom narodu i njegovoj naseljenosti na Kosovu; u asimilatorskim tendencijama prema nacionalnostima; u težnjama da istakne supremaciju srpske nacionalne historije i kulture, u svojatanju Bosne i Hercegovine i velikih dijelova Hrvatske".[11]

Ustavni amandmani koji su prethodili Ustavu iz 1974, i diskusija koja se tim povodom vodila nekoliko godina, je prelomna tačka u ponašanju srpske političke i intelektualne elite. Ustav iz 1974. je po suštini bio nedemokratski, jer se nije do kraja odredio prema naraslim problemima društva, mada je mnoge identifikovao, pre svega, u ekonomiji, i posebno, u odnosu na tržište kao preduslovu za stvarnu demokratsku transformaciju. Međutim, ovaj Ustav je dovršio formulisanje jugoslovenske federacije, što je bio ključ za buduću transformaciju Jugoslavije. Jedno krilo srpskih komunista na čelu sa Markom Nikezićem i Latinkom Perović prepoznalo je suštinu federalne opcije za budućnost Jugoslavije, a time i Srbije, i učestvovalo je u formulisanju amandmana koji su kasnije ugrađeni u Ustav iz 1974.

[10] Ivo Banac, *Raspad Jugoslavije*, Zagreb, 2001.

[11] Vidi: S. Šuvar, *Nacije i međunacionalni odnosi*, Naše teme, Zagreb, 1970.

Federalizacija Srbije je bila izraz unutrašnjih razlika unutar same Srbije (tri različita istorijska, odnosno nacionalna nasleđa, različite političke kulture i stepen ekonomskog razvoja). Ustav iz 1974. iznuđen je pritiskom republičkih i pokrajinskih elita, uprkos paradoksu da su nosioci tih promena bili sukcesivno smenjivani. Odlazak tih, u suštini liberalnih partijskih struktura, značio je pobedu konzervativnih struja u partiji, koja se kasnije našla u savezu sa nacionalističkom opozicijom.

Do smene je došlo i zbog svojevrsnog pritiska SSSR-a, koji u to vreme pokazuje veliku agresivnost prema Jugoslaviji. Očigledno je bio rukovođen već izraženim slabostima i od tada pojačava prisustvo u Jugoslaviji, pre svega u strukturama koje su bile protiv decentralizacije, znači, u JNA kao i na mnogim drugim punktovima unutar Srbije, a verovatno i unutar drugih republika. Osim toga, SSSR je uvek strahovao da jugoslovenski model komunizma ne dobije podršku u redovima sovjetskih komunista.

Poslednju deceniju vladavine Josipa Broza Tita karakteriše dominacija JNA koja, prema nekim izvorima, *de facto* tada preuzima ulogu garanta Jugoslavije, kakvu je imala i prema Ustavu. JNA je bila protiv konfederalizacije Jugoslavije i stvarnja republika–država (Ustav iz 1974.), koje su kroz sistem teritorijalne odbrane (nastao kao reakcija na sovjetsku agresiju na ČSSR) dobile i značajnu ulogu u odbrambenom sistemu zemlje. Ovakvim stavom JNA se približila stavu dominantnog mišljenja u Srbiji u odnosu na Ustav 1974.

Tito je pristao na promene, jer je smatrao da još uvek ima presudnu ulogu u arbitriranju, u prvom redu posredstvom JNA, preko koje je mogao obesnažiti svako disonantno ponašanje. Armija je tada promovisana u sredstvo kojim će se zavoditi red ako bude potrebno. Osim toga, Tito je naglašavao da je Savez komunista kohezioni faktor Jugoslavije, što je ustvari onemogućavalo da Jugoslavija postane istinska federacija bez obzira na normativne promene.

U okviru diskusija za promenu ustava, s obzirom da je Tito u vreme usvajanja Ustava 1974. već bio u poodmaklim godinama, otvorilo se i pitanje njegovog nasleđa i naslednika. Ideju o kolektivnom

predsedništvu, koje bi posle njega preuzelo funkciju predsednika republike, Tito je izneo 1970, objasnivši to potrebom da na vrhu države "ne budu republikanci", već najbolji ljudi iz republika. Oni bi kao samostalni faktor bili prinuđeni da rešavaju probleme.[12]

Usvajanju Ustava 1974. prethodila je široka javna diskusija u celoj Jugoslaviji. U Srbiji se već tada javlja nezadovoljstvo zbog pravca u kojem su promene išle. Konzervativne snage, kako u dogmatskim strukturama partije tako i u nacionalističkim krugovima, odlazak Aleksandra Rankovića i otvaranje puta za promene Ustava u pravcu veće decentralizacije Jugoslavije, doživljavaju kao ugrožavanje srpskog interesa. Diskusija koja je vođena na beogradskom Pravnom fakultetu bila je prethodnica, ali i okvir, onoga što će se kasnije dešavati. Grupa profesora na čelu sa prof. dr. Mihajlom Đurićem, u suštini, je iznela platformu srpskog nacionalnog programa. Konfederalizacija Jugoslavije tretirana je kao pokušaj potpune dezintegracije srpskog naroda, jer granice Srbije "nisu ni nacionalne ni istorijske granice", te su u tom smislu "granice svih republika više administrativnog nego političkog karaktera". Đurić je smatrao da je shvatanje tih granica kao državnih proizvoljno i neodrživo, tvrdeći da "ni za jednu republiku u Jugoslaviji, izuzev, možda Slovenije, postojeće granice nisu adekvatne, a pogotovo ne za Srbiju", te da srpski narod u slučaju podele ostaje da živi u četiri do pet republika, a ni u jednoj "ne može da živi svojski".[13]

U Srbiji su mnogi novi Ustav shvatali kao poziv Srbima da se bore za svoj "opasno ugrožen nacionalni identitet i integritet, što je osnovni preduslov njegovog daljeg istorijskog samoodržanja". Srpski nacionalisti već tada razvijaju tezu da srpski narod, u suštini, nema mogućnosti za suživot sa drugima, jer nema mogućnost da se služi "ćiriličnim pismom" u Bosni i Hercegovini, dok u Crnoj Gori nema pravo na "vlastito ime". Srpskom narodu je stalo do zajedničkog života sa drugim jugoslovenskim narodima na koje je istorijski upućen, ali mora da se otrezni od zabluda prošlosti, da bi mogao da "misli na svoj opstanak" i na "svoj opasno ugrožen nacionalni identitet i integritet,

[12] *Borba*, 22. septembra 1970.

[13] *Anali* Pravnog fakulteta u Beogradu, maj-jun, 1971.

što je osnovni preduslov njegovog daljeg istorijskog samoodržanja". Diskusija o amandmanima bila je poziv na "istorijsku odgovornost pred srpskim narodom" i otvaranje pitanja od najveće važnosti, pitanja "njegovog identiteta i integriteta, dakle pitanje njegovog, državno-pravnog objedinjavanja".[14] Već je tada bilo jasno da je Ustav iz 1974. otvorio srpsko nacionalno pitanje iz, kako kaže profesor Radoslav Stojanović, "objektivne činjenice da nacije teže svom jedinstvu". Srpski nacionalizam je razvio svoj barjak onda kada je Srbija bila u granicama Beogradskog pašaluka, a ponovo svođenje Srbije na beogradski pašaluk oživeće srpski nacionalizam.[15]

Vreme će pokazati koliki je značaj i uticaj imala ova grupa profesora sa Pravnog fakulteta, ne samo u osporavanju federalnog karaktera Jugoslavije, već i u formulisanju ciljeva antibirokratske revolucije 1989, koja je uvela Jugoslaviju u krvavi rat. Već tada je formulisano pravo na pobunu što su Srbi u Hrvatskoj učinili "balvan revolucijom" (1990). Vredno je spomena da su Vojislav Koštunica i Kosta Čavoški, u to vreme docenti na Pravnom fakultetu, od tada aktivno angažovani na promovisanju srpskog nacionalnog programa.

Ustav iz 1974. Srbi su doživeli kao svojevrsnu traumu i frustraciju, što se bitno odrazilo na njihovo kasnije ponašanje u procesu raspada Jugoslavije. Većina Srba smatra da je ovim Ustavom razbijeno jedinstvo Srbije i da je on uzrok mnogih problema u Srbiji, a kasnije, raspada Jugoslavije. Ovaj Ustav je garantovao status države svim republikama, čime se, po sudu većine Srba, srpsko nacionalno pitanje u Jugoslaviji još više udaljilo od pravih rešenja. Srbi su Ustav iz 1974. doživeli kao početak kraja Jugoslavije onakve kakvom su je oni videli (proširena Srbija) što je dovelo do oživljavanja kosovskog mita, koji je, kao i na početku XIX stoleća, poslužio za političku mobilizaciju Srba.

Demokratski podsticaji koji su se javili u svim jugoslovenskim republikama korespondirali su sa sličnim događanjima u celoj Istočnoj Evropi, posebno u Čehoslovačkoj, ali i u SSSR-u. U jugoslovenskom

[14] Ibid, str. 232.
[15] Ibid.

slučaju oni su najvećim delom bili traženje odgovora na ekonomski zastoj kroz zahteve za liberalizaciju privrede. Slovenija i Hrvatska su prednjačile u zahtevima za većom ekonomskom decentralizacijom i čistom ekonomskom računicom. Savezni vrh je, međutim, brzo reagovao, ne samo zbog činjenice što je to ugrožavalo njegovu poziciju, već i zbog pritiska vam zemlje (SSSR), ali i konzervativnih snaga u samoj zemlji, partiji i JNA. Prikazivanjem hrvatskog masovnog pokreta isključivo kao ustaštva i separatizma, legitimisano je pravo na brutalan obračun, 1971. u Hrvatskoj, a 1972. godine u Srbiji (tzv. obračuna sa liberalizmom). Činjenica da liberali u Srbiji nisu histerično reagovali na događanja u Hrvatskoj, zatekla je savezni vrh i Josipa Broza Tita, jer je po prvi put njegova uloga arbitra između dve najjače republike u Jugoslaviji bila ugrožena. Obračun saveznog vrha sa "prolećarima" (maspokovcima) u Hrvatskoj i liberalima u Srbiji nije bio moguć bez podrške konzervativnog i dogmatskog dela partijskih struktura u Srbiji. Savezni vrh se uvek oslanjao na konzervativnu struju u srpskoj partiji, jer su delili isto poimanje državnog koncepta: centralizam i unitarizam. Smena svih liberalnih republičkih rukovodstava označila je pobedu dogmatske struje u partiji, koja je dovela do degeneracije procesa liberalizacije, mada napuklina do koje je došlo u partiji nikada više nije bila zatvorena. Liberalni talas u Jugoslaviji iznedrio je Ustav iz 1974.

Mobilizacija javnosti na srpskom nacionalnom projektu

Ustavne rasprave pokazale su mnoge protivrečnosti u okviru SKJ, uprkos načelnom opredelenju za demokratizaciju (prihvaćene su promene na ekonomskom planu, ali je i to nailazilo na otpore). U Srbiji je jedan deo humanističke inteligencije na čelu sa Dobricom Ćosićem na sve diskusije reagovao sa zadrškom, jer je već tada bio opsednut rešavanjem nacionalnog pitanja. Razočaran krahom koncepta unitarne Jugoslavije i integralnog jugoslovenstva, i odlaskom Rankovića kao simbola takve Jugoslavije, Dobrica Ćosić je od komunističkog vernika,

jednog od glavnih zagovornika integralnog jugoslovenstva, preuzeo ulogu glasnogovornika srpskog nacionalnog pitanja. On je bio razočaran činjenicom da su republike sticale sve više moći.

Nakon što je odstranjen iz Centralnog komiteta SK Srbije (1968) Dobrica Ćosić se čvrsto vezuje za nacionaliste, uključujući i "srpsku reakciju" i postaje glavni posrednik između njih i dogmatske struje u partiji. *Srpska književna zadruga* (najstarija izdavačka kuća u Srbiji), čiji je tada predsednik Dobrica Ćosić (1969-71), i *Praxis grupa* sa Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, postaju za režim i samog predsednika Tita najveća opasnost. Jedni zbog svog nacionalizma (Ćosić), a drugi zbog dogmatskog (staljinističkog) stava prema političkom razvoju u SFRJ. *Srpska književna zadruga* je postala centar srpske nacionalističke opozicije. Ovaj krug se zalagao za odlaganje svih promena do Titove smrti, kada bi se, po njima, srpsko pitanje otvorilo bez većih smetnji.

Dobrica Ćosić, kao član CK SK Srbije, krajem šezdesetih godina, veoma uticajan, kako u Partiji tako i van nje, prvi se javno pobunio protiv "albanskog nacionalizma" koji u to vreme traži veću ravnopravnost za Albance. Književnik Dobrica Ćosić i istoričar Jovan Marjanović oštro kritikuju zahteve Albanaca i tumače ih kao pojavu nacionalizma, albanocentrizma, separatizma i antisrpstva, zbog čega su isključeni iz CK SK Srbije.

Već 1968. Dobrica Ćosić izlazi sa tezom da Albanci imaju pravo na ujedinjenje i da im u tome treba dati podršku. Pri tome, svestan da Srbija nije u stanju da drži Kosovo pod kontrolom, zalaže se za isto pravo Srba, tj. već tada sugeriše da bi podela Kosova bila najbolje rešenje za Srbiju. Ćosić smatra da je Srbija dobila Vojvodinu i da ona nema demografski potencijal da se na Kosovu nosi sa albanskom demografskom ekspanzijom.

Iz naknadno objavljenih tekstova jasno se vidi da je Dobrica Ćosić diskusiju o ustavnim amandmanima doživljavao kao kraj Jugoslavije. Zbog dolaska Hruščova na vlast u SSSR, on već tada strepi da je nacionalna birokratija Slovenije i Hrvatske, udružena sa svojom

nacionalnom inteligencijom "uverena da joj ne preti intervencija dok Hruščov vlada Sovjetskim Savezom, procenila da su stvoreni unutrašnji i spoljni uslovi da se ubrzaju pretvaranje republika s administrativnim granicama u republike - nacionalne države s državnim granicama".[16]

Dobrica Ćosić je imao centralnu ulogu u beogradskoj "disidentskoj" grupi. Bio je povezan sa "p*raksisovcima*" (okupljeni oko časopisa *Praxis*), učestvovao je na svim seminarima Filozofskog društva Srbije, te na sednicama tzv. Slobodnog univerziteta. Njegove veze sa najrazličitijim ličnostima na alternativnoj sceni dodatno su povećavale njegovu moć i uticaj. Bez obzira što nije bio blizak tadašnjim centrima moći, pogotovo liberalima, njegove knjige su se neometano štampale, a 1977. primljen je u stalno članstvo Srpske akademije nauke i umetnosti. Ćosić je svojim romanima bitno uticao na oblikovanje koncepta srpske istorije kao tragedije.

Naime, njegovi romani, posebno *Vreme smrti*, razrađuju koncept srpske tragične istorije, glorifikuju srpsku patrijarhalnost i otvaraju pitanje Jugoslavije kao državnog okvira u kojem su Srbi na gubitku. Dobrica Ćosić u romanu *Vreme smrti* iznosi tezu koja je krajem XX veka postala dominantna u formulisanju srpskog nacionalnog programa: srpska država nije dovoljno jaka da asimilira teritorije na kojima Srbi žive sa drugim narodima. Otuda Ćosić izvodi zaključak da se Srbi moraju okrenuti ka severu, odnosno da srpsku državu treba pomeriti ka severozapadu (1986. izlazi knjiga Danka Popovića *Knjiga o Milutinu* koja još direktnije govori o razočarenju u Jugoslaviju, ona je doživela više od 20 izdanja i prevedena je na mnoge strane jezike). Izdavačka kuća *L'Age d'Homme* iz Lozane (vlasnik Vladimir Dimitrijević) imala je važnu ulogu u promovisanju upravo ovih knjiga na Zapadu. Sve su prevedene na francuski i druge evropske jezike i značajno su uticale na modeliranje razmišljanja zapadne javnosti, jer do tada nije bilo značajnijih prevoda jugoslovenske književnosti na evropske jezike, osim, Ive Andrića.

[16] Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi* (*1951-1968)*, Filip Višnjić, 2000, str. 216.

Još u svojoj pristupnoj besedi u Srpskoj akademiji nauke i umetnosti (1977) Ćosić ističe da je "jugoslovenska država bila u suštini nepovoljna za Srbe". Njegova poenta sadržana je u iskazu da Srbi dobijaju ratove, a gube u miru, jer pitajući se "kako narod koji je tako dostojanstven, ponosan i velik u ratu može dopustiti da u miru bude tako ponizan i poslušan".[17] Na kulturnom planu, kao i u istoriografiji dominira Ćosićev pogled na položaj Srba u Jugoslaviji. Otuda masovna produkcija knjiga na tu temu, posebno u istoriografiji, gde dominira mit o Jasenovcu, i sledstveno tome genocidnosti hrvatskog naroda.

Na političkom planu, takođe se pokreće pitanje nepovoljnog položaja Srba, u čemu glavnu reč vode Petar Stambolić i Dragoslav Marković. Godine 1977. izlazi *Plava knjiga* koja zahteva promenu Ustava iz 1974, ali koja tada nije dobila podršku drugih republika i saveznog vrha.

Međutim, ova dva pravca, politički i kulturni, polako se stapaju u jedan blok koji je bio veoma širok. Dobrica Ćosić ima ključnu ulogu u stvaranju antijugoslovenske atmosfere, kroz tezu o istrošenosti Jugoslavije kao državnog okvira za srpski narod. Osim toga, izlaz iz "jugoslovenske egzistencijalne krize" vidi u demokratskoj reformi celokupnog društevnog, ekonomskog i državnog uređenja Jugoslavije, čiji osnovni subjekat neće biti suverena država kao "birokratsko kraljevstvo", nego "čovek pojedinac - slobodan građanin".[18]

Srpski nacionalizam posle Titove smrti

Titovom smrću Jugoslavija je ostala bez jedinog političkog arbitra. Monolitno jedinstvo više nije bilo moguće. Ključno je postalo pitanje metoda rešavanja spornih pitanja. Borba za Titovo nasleđe počinje još sedamdesetih, kada postaje jasno da nije moguće sačuvati Jugoslaviju kao centraliziranu federaciju. Međutim, Srbi su Jugoslaviju videli samo

[17] *Književnost*, Dobrica Ćosić, str. 131.

[18] Dobrica Ćosić, *Srpsko pitanje*, Govor na skupštini Udruženja književnika posvećenoj razmatranju Predloga novog Ustava (27. marta 1988).

kao takvu i svaki pokušaj da se ona transformiše doživljavali su kao atak na srpski narod. Brionski plenum (1966), studenstke demonstarcije (1968), prve albanske demonstracije (1968), te usvajanje Ustava (1974), sve su to ključne tačke koje su bitno uticale na tok zbivanja osamdesetih. Već 1977. u Srbiji je inicirana akcija za promenu Ustava iz 1974, pojavljuje se tzv. *Plava knjiga* koja analizira položaj Srbije i njenih autonomnih pokrajina. Dragoslav Marković, jedan od inicijatora ustavnih promena, smatra da se "srpski nacionalizam godinama hranio na nerešenom ustavnom pitanju Srbije posle usvajanja Ustava iz 1974, na njenom nejedinstvu i trodelnosti, na gorućem problemu Srba i Crnogoraca na Kosovu i na albanskom separatizmu".[19]

Pokazalo se, međutim, da promena ustavnog položaja pokrajina nije toliko bila cilj, koliko sredstvo destabilizacije Jugoslavije. Na čelo Srbije, nakon Titove smrti, dolazi general Nikola Ljubičić. Pre toga je 13 godina bio na čelu JNA. Njegovo stanovište "Jugoslaviju će braniti Srbi i JNA" implicira da je Jugoslavija srpska država, a JNA njena vojska. Titov odlazak i nestanak njegove lične vlasti, uz slabljenje ideologije kao vezivnog tkiva, jačali su oslonac na armiju, koja je već od sedamdesetih (učešće u slamanju reformskih pokreta) imala prvorazrednu političku ulogu.

Albanske demonstracije na Kosovu 1981. iskorišćene su za otvaranje srpskog nacionalnog pitanja i za pokretanje srpske nacionalističke euforije. JNA otvoreno izlazi na političku scenu i, u suštini, okupira Kosovo.

Borba za Titovo nasleđe (1980) počinje u situaciji kada Jugoslavija ulazi u duboku krizu na koju politčka i intelektualna elita nije imala odgovor. Nezrelost elita, kao i njihov oportunizam, dali su prostor nacionalnim projektima kao surogatu za ekonomsku krizu koja je u jednom delu zemlje otvorila i pitanje koncepta promena. Nespremnosti za promene uveliko je doprineo i *sui generis* položaj Jugoslavije u prethodnih 50 godina, koji se bazirao na geostrateškom značaju i

[19] Mirko Đekić, *Upotreba Srbije*, Optužbe i priznanja Draže Markovića, Beseda, Beograd, 1990.

bipolarnoj podeli sveta. To je Jugoslaviji obezbeđivalo specijalan tretman i posebnu ulogu na međunarodnoj političkoj sceni, koja je daleko prevazilazila okvire njenog stvarnog značaja. Ta okolnost razvila je svojevrsni narcizam kod jugoslovenskih naroda i nemogućnost sagledavanja realnog položaja zemlje u novonastaloj i potpuno promenjenoj situaciji, kada se celi istočni blok pripremao za tranziciju.

U srži sukoba u Jugoslaviji nalaze se dve koncepcije uređenja zemlje: centralistički i labavo - federalistički. Ovaj potonji je bio i pod snažnim pritiskom nove ekonomske realnosti koja je tražila liberalizaciju u svim sferama. Srž problema se manifestovala na dva nivoa: prvi, liberalizacija, koja je iznela na površinu stare nejednakosti i time stvorila neravnotežu i razotkrila odnos sa centralnom vlašću; drugi, otkrila se slabost političkog sistema da prihvati konfliktne situacije i da ih učini premostivim. Uz ekonomske, te konfliktne situacije su se javljale i kao dramatični etno-teritorijalni problemi, kao, naprimer, na Kosovu gde su se sukobila dva suvereniteta: etnički i istorijski. Najveća slabost jugoslovenske države pokazala se upravo - zbog kolapsa političkog sistema – u tome što nije uspela da konflikte prebaci na nivo otvorenog dijaloga, pregovora i kompromisa.

Bez obzira na udaljavanje od Sovjetskog Saveza, Jugoslaviji nije pošlo za rukom da do kraja nađe formulu koja bi je definitivno okrenula tržišnoj privredi, uprkos svim pokušajima koji su godinama činjeni u tom pravcu. Jedan od razloga za to je i nesposobnost Saveza komunista da se odrekne političkog monopola, ali isto tako i istorijsko nasleđe i nespremnost nekih delova Jugoslavije da prihvate tržišnu orjentaciju i zakonitosti tržišne ekonomije.

Nespremnost za rešavanje otvorenih pitanja i otpor promenama manifestovao se u Srbiji tvrdnjom da je rekonstrukcija Jugoslavije usmerena protiv jedinstva države, što je dovelo do homogenizacije srpskog naroda, koji je rekonstrukciju Jugoslavije u novim okolnostima doživljavao kao gubitak svoje jedinstvene države. Takođe, instrumentalizovanje etničkog identiteta (srpskog) pod parolom "prvo država, pa onda demokratija", blokiralo je demokratizaciju i sprečilo

nužnu pluralizaciju unutar Srbije. Srpska elita se ponovo vraća nacionalnom programu koji se na neformalnom nivou priprema već početkom sedamdesetih, a artikuliše u program 1986, kada je objavljen *Memorandum* Srpske akademije nauka i umetnosti.

Dobrica Ćosić u tom periodu igra ključnu ulogu u profilisanju srpske opozicije i, kako sam kaže u svojim *Dnevničkim zapisima*, "profesor Mihajlo Marković, Ljuba Tadić, Sveta Stojanović i on, predstavljali su čitavo jezgro beogradske i srpske opozicije". On se javno predstavljao kao antititoista, opredeljen za demokratsku transformaciju Jugoslavije. Održavao je redovne kontakte sa slovenačkom intelektualnom elitom i razgovarao o budućnosti Jugoslavije i rešavanju srpskog pitanja. Ćosić pledira za "novi ustav", jer je "Ustav iz 1974, za srpski narod oktroisani ustav, koji je stavio srpski narod u neravnopravan položaj sa ostalim jugoslovenskim narodima" (*Pišečevi zapisi* 1981-1991, str. 94). Osim toga Ćosić traži i opštejugoslovenski referendum, na kome treba da se proveri politička volja građana i naroda Jugoslavije da žive u zajedničkoj državi i u kakvoj državi žele da žive. I pre donošenja *Memoranduma* on se zalaže za aktivnije učešće intelektualaca u političkom životu, jer nas "u bliskoj budućnosti čekaju odluke teže od onih koje smo donosili 1941…kao javne ličnosti, kao naučnici i umetnici koji su se našli u Akademiji, i time prihvatili njenu ulogu u životu srpskog naroda, mi nemamo pravo da preziremo politiku i idelogiju koji se tiču srpske sudbine i budućnosti. Niko danas ne može da nas spreči da javno razmišljamo o svojoj sudbini."[20]

Kriza je otvorila prostor za kritično mišljenje, ali se nije došlo do toga da partija odustane od monopola nad privredom. Dogmatska struja u partiji, koja je sedamdesetih pobedila u gotovo svim republikama, kritične intelektualce je kvalifikovala kao agente "specijalnog rata", čemu posebno doprinosi JNA, koja u to vreme ima izrazito političku ulogu, posebno u odbrani sistema, tj. socijalizma.

Osamdesete su obeležene popuštanjem stege i otvaranjem svih tabu tema, traži se sloboda govora. Pitanje slobode govora okuplja

[20] Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1981-1991),* Filip Višnjić, Beograd, 2002, str. 94.

intelektualce iz cele Jugoslavije. Vlasti reaguju zbunjeno i po inerciji.

Dobrica Ćosić i krug oko njega, odmah nakon Titove smrti, izlaze sa projektom novog časopisa *Javnost,* koji je trebao da posluži za kreiranje nove političke platforme, ali se časopis nikada nije pojavio u javnosti. U suštini, Ćosić i grupa oko njega se pripremaju za ulazak u zvaničnu politiku, a na zabranu reaguju sa objašnjenjem da se "ne želi politizacija inteligencije". Njihova socijalistička orjentacija nije sporna i vidi se i u programskom tekstu, koji su potpisali Dobrica Ćosić i Ljubomir Tadić. U njemu stoji, između ostalog, da "demokratski, humani, prosvećeni socijalizam može biti, zaista, samo delo celokupnih umnih i moralnih snaga naroda, kako je još pre sto godina ukazivao Svetozar Marković, pokretač prve *Javnosti*".

U Beogradu deluje i tzv. Slobodni univerzitet na kojem deluje Ćosić i grupa *parksisovaca.* Univerzitet je izrazito leve orjentacije i rasprave se uglavnom odnose na socijalizam i njegov opstanak. Na jedno od predavanja *Slobodnog univerziteta,* i to baš kada je govorio Milovan Đilas o nacionalnom pitanju, vlast je reagovala i uhapsila 28 učesnika. Svi su pušteni osim "š*estorice*" koji su osuđeni na zatvorske kazne od dve godine, ali su kasnije i oni oslobođeni. Međutim, ovaj slučaj pobudio je pažnju međunarodne javnosti i dodatno je štetio vlasti, s obzirom da nije bilo opravdanja za takvo ponašanje, a pokretanje slučaja, a i kasnije način na koji je "*šestorka*" puštena, ukazuje na urušavanje i nelegitimnost pravnog sistema. Istovremeno, dolazi i do *slučaja Šešelj*. Dok je još bio u Sarajevu, Šešelj je pokrenuo raspravu povodom navodnog plagijata jednog od muslimanskih političara. Kasnije prelazi u Beograd, gde se tretira kao Srbin koji je u Sarajevu bio izložen muslimanskim pritiscima. Uključuje se u beogradski "disidentski krug". Objavljuje tekst "Esej o socijalizmu i intelektualcima" (*Savremenik,* 30/3-4, 1984) u kojem tvrdi da je socijalizam, ograničavanjem slobode govora, izdao vlastite ideale. U tom neobjavljenom tekstu kritikovao je partiju kao nedemokratsku i tvrdio da su Srbi i Srbija u komunističkoj Jugoslaviji bili konstantno diskriminisani. On tada sugeriše da federacija treba da se sastoji samo od četiri republike: Slovenije, smanjene Hrvatske,

Srbije i Makedonije. Ovakvo preuređenje Jugoslavije kasnije ugrađuje i u partijsku programsku deklaraciju svoje Srpske radikalne stranke. Osuđen je na osam godina zatvora, da bi mu nakon žalbe, kazna bila smanjena na dve godine.

Svi ovi slučajevi isprovocirali su protestne reakcije, kao i osnivanje *Odbora za odbranu slobode mišljenja i izražavanja* koji okuplja 23 intelektualca, među kojima i 12 akademika, uključujući i Dobricu Ćosića. Odbor se u javnosti često spominjao kao *Ćosićev odbor*. Borba za političke slobode objedinila je intelektualce u celoj Jugoslaviji, što je dovelo do akcije za promenu Krivičnog zakona, odnosno za ukidanje člana 133, koji je sankcionisao verbalni delikt.

Paralelno sa prvim inicijativama koje su zadirale u promenu političkog sistema, doduše veoma skromnih zahteva, počela je i kosovska drama koja je suštinski ogolila jugoslovensku krizu. Srpski nacionalisti su, polazeći od već izgrađenog stava prema nemogućnosti nošenja sa demografskim problemom Kosova, albanske demonstracije iskoristili za otvaranje srpskog pitanja, a ne za rešavanja kosovskog. Počinje organizovana propaganda o genocidu nad Srbima na Kosovu, njihovom iseljavanju, silovanju Srpkinja i sl. Nema dijaloga između dve strane iako su, očigledno, obe imale razloga za nezadovoljstvo: javna debata nije išla u pravcu rešavanja njihovih problema. Instrumentalizacija kosovskog problema i kosovskog mita imala je za cilj političku mobilizaciju svih Srba. Aktivnosti Srba sa Kosova koordinirane su iz Beograda, a glavnu ulogu ima Dobrica Ćosić, o čemu govore i njegovi Dnevnički zapisi. On organizuje *Peticiju* koju je potpisalo 215 srpskih intelektualaca među kojima nekoliko predstavnika Srpske pravoslavne crkve, i drugih intelektualaca koji su mahom bili jugoslavenski unitaristi (srpsko viđenje Jugoslavije), kao što su pisac i akademik Antonije Isaković, urednik *Književnih novina*, Tanasije Mladenović, publicista Živorad Stojković, profesor dr. Mihajlo Đurić, kome je suđeno zbog kritike povodom ustavnih amandmana, Mića Popović, slikar, Predrag Palavestra, kao i Vojislav Koštunica i Kosta Čavoški, a i Nebojša Popov i Zagorka Golubović.

U toj peticiji se po prvi put spominje "genocid" nad Srbima, jer se zbog pritiska i šikaniranja, kako tvrdi *Peticija*, za proteklih 20 godina sa Kosova iselilo oko 200.000 Srba i Crnogoraca. Jedna kasnija analiza nezavisnih intelektualaca (*Kosovski čvor*) dokumentovala je da na Kosovu nije bilo masovnih silovanja, posebno interetničkih, te da je iseljavanje Srba i Crnogoraca najvećim delom bilo motivisano ekonomskim razlozima. Srbi su sa Kosova migrirali prema većim industrijskim centrima, kao što su Kragujevac (sedamdesetih, *Zastava* je trebala radnu snagu), Kruševac i Kraljevo. Osamdesetih, veliki broj Albanaca odlazi u Zapadnu Evropu, kako zbog represije, koja je bila na pomolu, tako i zbog ekonomskih razloga.

"Politički instinkt" Slobodana Miloševića koji se polovinom osamdesetih godina uspinjao na političku scenu Srbije, pozitivno je ocenjivan od Dobrice Ćosića. Posebno je cenio njegovu "borbu za ravnopravnost Srbije u jugoslovenskoj federaciji, na talasu jednog opšteg raspoloženja u sumraku titoizma i na već pripremljenoj političkoj klimi, osobito na Kosovu i Metohiji, koju nije pripremio on, nego ja". On kaže da je Milošević to "od njega preuzeo i nasledio", jer, kako kaže, "ja sam pokrenuo tu peticiju Srba u Kosovu, to je bila moja inicijativa. Oni su stalno dolazili kod mene da se žale, pošto o njima niko od srpskih velikaša nije brinuo. Praktično su tajno sa mnom sarađivali, policija ih je u stopu pratila i progonila". Slobodan Milošević je "tek kad je uzeo vlast, shvatio da je to jedna jako ozbiljna stvar… to je bila i politička pragma, ali i jednog osećaja za pravdu".[21]

Ćosić deluje na nekoliko koloseka: vrši pripreme za eventualne promene Ustava, priprema kampanju o ugroženosti srpskog naroda i otvara prostor za plasiranje *Memoranduma*. U tom kontekstu u Odelenju za istorijske nauke i u Izvršnom odboru SANU osnovan je *Odbor za skupljanje građe o genocidu protiv srpskog i drugih naroda Jugoslavije u XX veku (1985)*. Ćosić je, uz Vladimira Dedijera, bio jedan od članova tog Odbora i dobio je zadatak da napiše načela na kojima će se zasnivati aktivnost Odbora. On je to smatrao politički rizičnim poslom, ali i

[21] *Duga*, 9-22. jula 1994, Dobrica Ćosić: *Za Jugoslavijom ne treba plakati*.

zadatkom od istorijskog značaja, jer "treba najzad popisati i imenovati zločince. Za pamćenje i opomenu".[22] U svojim tezama za pomenuti Odbor on kaže da je "Jugoslavija jedina evropska zemlja koja još uvek nije egzaktno popisala svoje ratne žrtve, ni obeležila sva genocidna stratišta. Još uvek se sporimo oko genocida, tendenciozno i utilitarno ga tumačimo, licitiramo broj pobijenih, iznalazimo i opravdanja za Jasenovac, ucenjujemo revanšizmom".[23]

Činjenica je da su u poratnoj Jugoslaviji bili skriveni mnogi dokumenti koji su mogli dati jasniju sliku nekih istorijskih događaja, posebno o žrtvama, dok su istovremeno nuđena neka tumačenja koja su išla naruku vladajućoj ideologiji. Međutim, to je bila praksa u gotovo svim evropskim zemljama nakon 1948, odnosno nakon podele na dva bloka. Nikada do kraja nije objašnjena uloga četničkog pokreta, što je ostavilo prostor za manipulaciju i reviziju istorije. Tako je antifašistički pokret mahom pripisan Srbima, dok se učešće drugih naroda marginalizovalo. Četnički zločin je ostao u senci ustaškog zločina.

Jugoslovenske vlasti su nakon Drugog svetskog rata preuveličavale broj žrtava kako bi dobile veću odštetu od Nemačke, pa se tako broj žrtava procenjivao na 1,750.000. Zato su stvarne žrtve ostale tajna sve do početka devedesetih. Međutim, za Srbe su ovako preuveličani gubici, posebno u logoru Jasenovac, gde je, po proceni, u koju Srbi veruju, likvidirano oko 700.000 ljudi, ostali integralni deo mitologije koja je imala posebnu funkciju u mobilisanju Srba u Hrvatskoj za velikosrpski projekt. Upravo u vreme osnivanja *Odbora za utvrđivanje genocida* lansirana je i kampanja kojom su srpski nacionalisti identifikovali tragične sudbine Srba sa Jevrejima. Poistovećivanje Srba sa Jevrejima je vešto korišćeno kroz insistiranje da su Srbi kao i Jevreji ugroženi od Hrvata i Muslimana.

Društvo srpsko-jevrejskog prijateljstva, osnovano u Beogradu 1987. pod pokroviteljstvom srbijanske Vlade, odigralo je veoma važnu ulogu u lansiranju takvih poruka. Ovo društvo je imalo punu podršku Slobodana

[22] Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi* (*1981-1991)*, Filip Višnjić, Beograd, 2002, str. 150.

[23] Dobrica Ćosić, *Srpsko pitanje I*, Filip Višnjić, Beograd 2002, str. 112.

Miloševića i, počev od juna 1990, nekoliko je puta posetilo Izrael. Ciljevi *Društva* su izvedeni iz srpskog otpora nacizmu, povezujući i proglašavajući duhovnu srodnost Srba i Jevreja kao večnih prijatelja i žrtava nacističkih progona. *Društvo* je, međutim, imalo mnogo konkretnije zadatke, kao što je uspostavljanje diplomatskih odnosa između Srbije i Izraela, s obzirom da SFRJ nije imala pune diplomatske odnose sa Izraelom zbog svoje nesvrstane politike i zbog tesnih veza sa arapskim zemljama. U tom kontekstu, Klara Mandić (2001. je ubijena pod nerazjašnjenim okolnostima), koja je bila na čelu ovog društva (uz svesrdnu pomoć filozofa Ljubomira Tadića), je organizovala "Nedelju Srbije" u Izraelu, u čemu joj je pomagao Duško Mihajlović, predsednik Nove demokratije (od 2001. ministar policije Srbije). Klara Mandić kaže da je u "Izrael krenulo 440 Srba i nas desetak Jevreja. Nisu u delegaciji bili samo biznismeni, već ljudi od kulture: Dobrica Ćosić, Matija Bećković… Strepela sam kako ćemo biti dočekani, kako će se premostiti jaz 'dubok' 25 godina, ispunjen besomučnom propagandom i mržnjom. Tek kada sam uveče u šetnji kejom videla nasmejane Dobricu Ćosića, Matiju (Bećkovića), Bobu Selenića, znala sam da smo uspeli."[24]

O Srbima kao Jevrejima kasnog XX veka pisac Vuk Drašković je, obraćajući se piscima Izraela još 1985. napisao: "Svaka stopa Kosova za Srbe je Jerusalim: nema razlike između patnji Srba i Jevreja. Srbi su trinaesto, izgubljeno i najnesrećnije pleme Izrailjevo."[25] U tom periodu srbijanske vlasti svoju "naklonost" prema Jevrejima manifestuju kroz niz feljtona, informacija i tekstova koji govore o prijateljskim odnosima Srba i Jevreja.

U situaciji kada je socijalistička Jugoslavija izgubila svoj legitimitet, osim nacionalnog postrojavanja srpske elite, obnavlja se i diskusija o jugoslovenstvu. Zanimljiva je činjenica da se na popisu 1981, povećao broj deklarisanih Jugoslovena sa 1,3 posto u 1971, na 5,4 posto, 1981. Najveći broj Jugoslovena pojavio se u Hrvatskoj (Srbi u Hrvatskoj su se većinom izjašnjavali kao Jugosloveni), Bosni (određeni procenat u

[24] *Duga*, 11-24. juna 1994: Intervju Gordane Janjićević sa Klarom Mandić, 'Njene rane nema ko da izleči'.

[25] *Naša reč,* br. 373, Middlesex, Engleska, novembra 1985.

sva tri naroda se izjašnjavao kao Jugosleveni, a najviše Muslimani) i Vojvodini (uglavnom manjinsko stanovništvo). Istovremeno, raspravlja se i o karakteru zajedničke države. Srbija je insistirala na ustavnim promenama, sa željom da se Jugoslavija vrati na centralizovanu federaciju; osim u drugim područjima, to je pokrenulo i diskusiju o obrazovnom sistemu. Srbija je težila većoj unifikaciji, dok su se Slovenci zalagali za specifičnije programe u svakoj republici, koji bi više podržali nacionalnu kulturu. U polaznim tačkama za obrazovna jezgra u osamdesetim tražilo se ujedinjeno školstvo na marksističkoj osnovi koje bi moglo da obezbedi mobilnost kadrova - stručnjaka po celoj Jugoslaviji. Unifikaciju je trebalo postići kroz zajednička jezgra u svim nastavnim predmetima, a sadržaj svakog predmeta bi se birao u skladu sa procentom svakog naroda (naprimer, 50 posto sadržaja bili bi relevantni za Srbe, a po sedam posto za Slovence i Albance). Tako bi se rešio problem srpske manjine na Kosovu, koji je nastao Ustavom iz 1974. godine, a koji je dao potpunu nadležnost republikama i pokrajinama u oblasti obrazovanja. Drugi organizacioni principi za biranje ciljeva i sadržaja u pojedinim oblastima su bili oni koji su vodili ka bratstvu i jedinstvu, marksisitičkoj orjentaciji i negovanju tradicije NOB i socijalističke revolucije u Jugoslaviji.

Traženje odgovora na jugoslovensku krizu na liniji "jačanja jugoslovenske države", kao i oživljavanje debate o realnim mogućnostima stvaranja jugoslovenske nacije, nije dobilo značajniju podršku, jer su drugi jugoslovenski narodi u tome videli oživljavanje srpske hegemonije. Jedan deo srpske elite smatrao je da Jugoslavija može opstati samo u slučaju da se konstituišu jedinstvena jugoslovenska nacija (poput američke). Mihajlo Marković smatra da su "Srbi tu opciju prihvatili", te da je "državnu nacionalnost" trebalo "definisati po osnovu državljanstva a ne po etničkim osnovama". (Srbi i sada nakon kolapsa srpskog projekta i dalje vide Tita kao najodgovornijeg za raspad Jugoslavije, jer je presekao mogućnost stvaranja jugoslovenske nacije na VIII kongresu CKJ, 1964, izjavom "da se ne može biti Jugosloven po nacionalnosti i da je on sam po narodnosti Hrvat".

U to vreme se pojavljuje i knjiga Jovana Mirića, politikologa iz Zagreba, koja je verovatno među prvima najpreciznije definisala da je "jugoslovenski sistem u krizi". On se, takođe, kritički osvrće na Ustav iz 1974. i sugeriše restruktuiranje savezne skupštine na tri predstavnička nivoa: predstavništvo radničke klase, građana i republika. Oko ove knjige razvila se veoma široka debata u celoj Jugoslaviji koja je rezultirala zahtevom za usvajanje principa "jedan čovek-jedan glas". Taj zahtev je dobio najveću podršku u krugovima beogradske elite.

Odgovor srpskih intelektualaca i političara na jugoslovensku krizu u tom vremenu bio je različit – od nacionalnog do jugoslovenskog (većeg jedinstva na polju kulture, obrazovanja i politike). Međutim, to se ipak svodilo na isto: ili Jugoslavija po srpskom viđenju ili Srbija u granicama koje je u to vreme crtao Vuk Drašković (Moljevićeva homogena Srbija). Pojava *Memoranduma* je definitivno napravila zaokret ka jasnom definisanju srpskog nacionalnog programa. *Memorandum* je kondenzovao istoriju srpskog naroda, formulisao sve srpske zahteve i odredio pravac srpske nacionalne politike. Jednom kada je usvojen pravac delovanja, nestale su gotovo sve razlike koje su se javljale kao drugačiji pogled na rešavanje jugoslovenske krize.

Memorandum – srpski nacionalni program

U junu 1985. SANU je formirala *Odbor za pripremu Memoranduma o društvenim pitanjima*, koji nikada nije izašao sa zvaničnim tekstom. "Nezavršen" dokument se pod nerazjašnjenim okolnostima pojavio u Srbiji i ostalim jugoslovenskim republikama 1986. U ostalim jugoslovenskim republikama doživljen je kao srpski nacionalni program, dok je u samoj Srbiji došlo do političke podele u rukovodstvu. Ivan Stambolić, tada predsednik CK SK Srbije, okvalifikovao ga je kao "tačku našeg definitivnog razlaza u Srbiji i uvod u politički obračun". On kaže da je "vodio borbu protiv *Memoranduma* i srpskog nacionalizma.

Milošević se iz te borbe povukao. On nije hteo da učestvuje od tada dalje na političkoj sceni javno, potpuno je jasno svakom političkom čoveku bilo, u čemu je sukob i oko čega je sukob."

Akademija je kroz *Memorandum* "pokušala" da odgovori na jugoslovensku krizu s namerom da ga prosledi onima koji su bili nadležni za rešavanje tekućih problema. *Memorandum* je istovremeno i jugoslovenski i antijugoslovenski, jer sugeriše transformaciju Jugoslavije (to i Ćosić javno zagovara), ali kroz njenu recentralizaciju. Međutim, *Memorandum* anticipira i drugačiji ishod, odnosno neprihvatanje takvog rešenja. *Memorandum* zaključuje da "nerešeno pitanje državnosti Srbije nije jedini nedostatak koji bi trebalo otkloniti ustavnim promenama. Jugoslavija je sa Ustavom iz 1974. godine postala veoma labava državna zajednica u kojoj se razmišlja i o drugim alternativama, a ne samo jugoslovenskoj, kao što pokazuju skorašnje izjave slovenačkih poslenika i raniji stavovi makedonskih političara. Ovakva razmišljanja i temeljno izvršena dezintegracija navode na pomisao da Jugoslaviji preti opasnost od daljeg rastočavanja. Srpski narod ne može spokojno očekivati budućnost u takvoj neizvesnosti. Zbog toga se mora otvoriti mogućnost svim nacijama u Jugoslaviji da se izjasne o svojim težnjama i namerama. Srbija bi se u tom slučaju mogla i sama opredeliti i definisati svoj nacionalni interes."[26]

Akademija je kroz taj neformalni dokument u najvećem njegovom delu obradila navodno neravnopravan položaj Srbije i Srba u Jugoslaviji. S obzirom na kontroverze koje su pratile objavljivanje ovog dokumenta, ne samo u srpskoj, već i u široj javnosti, imena njegovih autora tada nisu obelodanjena. Ključnu ulogu u njegovoj izradi imali su Kosta Mihajlović, ekonomista, Vasilije Krestić, istoričar, Antonije Isaković, književnik, Mihajlo Marković, filozof. Krajem septembra 1986. nacrt ovog dokumenta je posredstvom *Večernjih novosti* dospeo u javnost, izazivajući burne reakcije, prvenstveno u drugim jugoslovenskim republikama. Političko rukovodstvo u Srbiji na čelu sa Ivanom Stambolićem, takođe je oštro osudilo *Memorandum*, a sam

[26] *Memorandum SANU*, Odgovori i kritike, Kosta Mihajlović, Vasilije Krestić, SANU, Beograd 1995.

Stambolić o njemu je govorio kao o *In memoriam Jugoslaviji*. Ćosić je zbog toga žestoko reagovao protiv Stambolića, omalovažavajući ga kao "nejakog sestrića Velikog Ujaka" (Petra Stambolića). Čak i nakon što je tragično nestao – 2000. godine neposredno uoči izbora na kojima je pobedila Demokratska opozicija Srbije - Ćosić u svojoj knjizi *Lovljenje vetra,* svojevrsnom političkom testamentu, kaže: "Ako bi poraz ove tradicije bio trajan (porodice Stambolić), onda bismo mogli očekivati ozdravljenje našeg političkog bića."[27]

Bez obzira što Ćosić zvanično navodno nije učestvovao u pisanju *Memoranduma*, ipak se zna da je, u suštini, on stajao iza njega i da odražava njegove ključne ideje o socijalizmu i rešavanju srpskog nacionalnog pitanja. Recepcija *Memoranduma* u drugim republikama bila je nepovoljna, kao i u jednom delu javnosti u Srbiji. Ćosić je od samog početka branio *Memorandum* od napada šire jugoslovenske javnosti, jer se, po njemu, motiv te političke harange protiv Akademije sadrži u činjenici što je "nacrt *Memoranduma* ubedljivo razotkrio nedemokratsku ustavnu konstituciju Titove Jugoslavije, utvrđenu Ustavom iz 1974. godine", i što "dokazuje neravnopravnost srpskog naroda, birokratski i parazitski karakter društvenog samoupravljanja, ograničenost građanskih prava i najsvestranija kritika titoizma".[28]

Memorandum ima dva dela: "Kriza jugoslovenske privrede i društva" i "Položaj Srbije i srpskog naroda". U dokumentu se ističe ozbiljnost jugoslovenske krize koja, ukoliko joj se ne priđe na adekvatan način, "može dovesti do raspada zemlje". Ističe se, da "nerad i neodgovornost, korupcija i nepotizam, odsustvo pravne sigurnosti, birokratski kapric su svakodnevni fenomen. Kolaps moralnih vrednosti i reputacije vodećih društvenih institucija, nedostatak poverenja u kompetenciju onih koji donose odluke vodi u apatiju i nezadovoljstvo ljudi…" U suštini, *Memorandum* se nije odricao socijalizma, već je kritika bila usmerena na Titovu Jugoslaviju tj. njegovu konfederalizaciju Jugoslavije kroz ustav iz 1974, kao i na sve pokušaje ekonomskih reformi.

[27] Dobrica Ćosić, *Lovljenje vetra*, B92, Beograd, 2001, str. 154.
[28] Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1981-1991)*, str. 203.

Najveću odgovornost zbog ekonomskih nedaća *Memorandum* pripisuje ekonomskim reformama iz šezdesetih, kada je "sve pošlo u krivom pravcu". Za dezintegraciju jugoslovenske privrede odgovorna je konfederalizacija zemlje ustanovljena Ustavom iz 1974, posebno zbog činjenice da se sve odluke moraju donositi konsenzusom. U *Memorandumu* se ističe da je proces demokratizacije završio 1960. g. zbog "birokratske decentralizacije".

U delu koji se odnosi na položaj Srbije i srpskog naroda tvrdi se da se Srbi, osim opštih zajedničkih problema svih, suočavaju sa tri dodatna problema: "Ekonomskom zaostalošću Srbije, nerazrešenim pravnim statusom sa Jugoslavijom i pokrajinama, i genocidom na Kosovu." Kaže se dalje, da je Srbija u inferiornom polažaju u odnosu na Hrvatsku i Sloveniju, koje su sve podredile svojim interesima. U delu koji se odnosi na srpski narod izričito se kaže da je srpska populacija na Kosovu "žrtva fizičkog, političkog, pravnog i kulturnog genocida",[29] dok je srpski narod u Hrvatskoj "izložen asimilaciji".[30] *Memorandum* je u suštini aktivirao dva ključna mita srpskog naroda preko kojih je mobilisao Srbe u celoj Jugoslaviji: kosovski i jasenovački.

Kosovski mit i kosovski zavet[31] o oslobođenju Kosova odredili su istoriju Srbije i srpskog naroda tokom vekova sve do balkanskih ratova i oslobođenja Kosova. Radomir Lukić, profesor Pravnog fakulteta ističe da je "kosovski mit ujedinjavao rasuti srpski narod širom Jugoslavije, uprkos mešanju s drugim narodima, prema kojima je bio u manjini". On kaže da je "kosovski mit bio jedan od glavnih činilaca srpskih

[29] U *Memorandumu* stoji da je "Fizički, politički, pravni, kulturni genocid nad srpskim stanovništvom Kosova i Metohije najteži poraz u oslobodilačkim borbama što ih je vodila Srbija od Orašca 1804 do ustanka 1941."

[30] Za Srbe u Hrvatskoj u *Memorandumu,* između ostalog, stoji da su "Lika, Kordun i Banija ostali najnerazvijenija područja u Hrvatskoj, što je silno podstaklo emigraciju Srba u Srbiju, kao i seobe u druge krajeve Hrvatske, gde su Srbi, kao došljačka, manjinska i društveno inferiorna grupa, veoma podložni asimilaciji. Uostalom, i inače je srpski narod u Hrvatskoj izložen rafinovanoj i delotvornoj asimilacionoj politici."

[31] Kosovski mit ima tri elementa: objašnjavanje poraza (narod je oslobođen krivice, a odgovornost je stavljena na srpsku vlastelu), stvaranje nove ideologije (umesto zemaljskog carstva izabrano je nebesko) i 'osveta Kosova' radi povratka zemaljskog carstva junaštvom Obilića.

ustanika u borbi za nezavisnost (od Turaka, Austro-Ugarske, Rusije, i kasnije 1913, 1941, 1948)" i da će on "i dalje igrati svoju ulogu, što nikako ne treba smetnuti s uma ni danas u vezi s kosovskim dramom".[32] Stavljanjem na dnevni red kosovskog pitanja preko zahteva za promenu ustava i reintegracijom Kosova u ustavni sistem Srbije, otvorilo se pitanje granica u Jugoslaviji. *Memorandum* je u suštini samo preuzeo parametre srpskog nacionalnog programa s kraja XIX i s početka XX veka, kada se tražilo "oslobođenje i ujedinjenje svih Srba i obrazovanje srpske nacionalne i državne zajednice na celoj srpskoj nacionalnoj teritoriji".

U tom smislu *Memorandum* je postavio sva ključna pitanja relevantna za ostvarivanje nacionalnog programa. Ključno pitanje su bile granice, u slučaju da se jugoslovenski narodi ne dogovore oko nove jugoslovenske formule. Granice su postale glavna tema javnih debata. Drugo pitanje koje ulazi u javni diskurs je navodni islamski fundamentalizam (imaju se u vidu jugoslovenski muslimani Bošnjaci i Albanci). Podgrevani su negativni stereotipi i o drugim jugoslovenskim narodima, posebno o Hrvatima, na koje se gleda kao na glavnu pretnju opstanku Jugoslavije, zbog njihovih separatističkih težnji. Ističe se da su Slovenci i Hrvati u Jugoslaviji prvenstveno videli spašavanje svojih etničkih teritorija, prebegavanje od poraženih među pobednike, s time da je za njih Jugoslavija "tranzitna država". Kao treće, postavlja se politički i ekonomski model i u tom smislu razvija se teza o "bespartijskom pluralizmu". U praksi to znači upravo ono što je Milošević radio: on regeneriše partiju svojim kadrovima što mu obezbeđuje jedinstvo, mobilizaciju i vraćanje na jaku centralizaciju. Etablira se dogmatska - konzervativna struja u partiji. Slobodan Milošević zagovara "bespartijski pluralizam", onaj koji sadrži "pluralizam socijalistički orijentisnih snaga", čiji je idejni tvorac filozof Mihajlo Marković. Podršku mu daje i Mira Marković, koja u to vreme svoje verovanje u socijalističku budućnost formuliše na sledeći način: "Mobilizacija te većine na osnovu nauke, i u okviru politike, prostor je u kome socijalizam dobija bitku bez teškoća, i nastavlja svoj istorijski, civilizacijski put ka zajednici slobodnih ljudi u komunizam."

[32] Radomir Lukić, Značaj boja na Kosovu, *Pravni život*, 6-7/89 vol. 39. str. 961.

Mada *Memorandum* govori o potrebi uvođenja višepartijskog sistema, njegova kritika tadašnjeg sistema nije suštinska. Osnovna teza *Memoranduma* je da je jugoslovenska decentralizacija koren, kako jugoslovenske krize, tako i problema srpskog naroda. Naime, po njima je "republikanizacija" privreda vodila dezintegraciji privrede i države.

U suštini, Srbija se osamdesetih godina XX veka vraća počecima svoje moderne državnosti, koja se formulisala na patrijarhalnim vrednostima, Srpskoj pravoslavnoj crkvi i svim "elementima masovnog i elitnog nacionalizma". Srpska nacionalna strategija počinje da se artikuliše već 1981, godinu dana nakon Titove smrti. Demonstracije Albanaca na Kosovu bile su okidač propagandnog rata koji je bazirao na svojevrsnoj "retoričkoj strategiji", u čijoj je osnovi, navodno, "etničko čišćenje" Srba sa Kosova, koje je poslužilo za uvođenje represije na Kosovu. Dobrica Ćosić događaje na Kosovu dovodi direktno u vezu sa političkom likvidacijom Aleksandra Rankovića 1966. godine. Radikalizaciju stanja na Kosovu on zato tumači na sledeći način: "Političkom likvidacijom Aleksandra Rankovića i osudom deformacija Udbe 1966. izriču se teške i ne uvek dokazane osude srpskog hegemonizma i srpskog terora nad Šiptarima na Kosovu i Metohiji. Nastupa progon srpskih kadrova i žestoka kampanja protiv srpskog nacionalizma i velikodržavnog centralizma. Ta kampanja protiv rankovićevštine ohrabruje šiptarski šovinizam i dolazi do pravog i masovnog terora nad Srbima i njihovo iseljavanje i bekstvo sa Kosova."[33]

Otpor drugih jugoslovenskih naroda recentralizaciji Jugoslavije, na čemu se Srbija aktivno angažuje kroz pritisak da se menja Ustav iz 1974. (uz podršku JNA), u Srbiji se doživljava kao težnja za rasturanje Jugoslavije. Srbija je, međutim, dobila podršku drugih jugoslovenskih republika da promeni republički ustav, 1989. Amandmani na ustav Srbije su izazvali demonstracije na Kosovu koje su završile uz fizičko nasilje nad Albancima. Paralelno se vrši priprema i za drugu opciju, odnosno za stvaranje srpske države, čime se postavlja i pitanje granica. Lansira se teza da su tzv. avnojevske granice administrativne, odnosno komunističke i da one nisu stoga legitimne.

[33] Intervju Dobrice Ćosića, *Glas javnosti*, 30-31. maja 1998.

Glavni ideolog obnovljenog nacionalnog projekta Dobrica Ćosić "nikad nije priznao avnojevske granice", on se zalagao za "plebiscit, sa pravom na samoopredelenje naroda", a ne republika, jer avnojevske granice su "komunističke, provizorne, jer su nezasnovane (sem Slovenije), ni etnički, ni geopolitički, ni ekonomski, ni komunikaciono". On se zalagao za "demokratski princip samoopredeljenja i mirnog razlaza". Ista prava je tražio za Srbe u Hrvatskoj i bio je spreman, kako sam kaže, da "ista prava da i Šiptarima na Kosovu", jer taj princip je za njega univerzalan. Već ovakvo formulisanje prava na samoopredeljenje nosilo je u sebi klicu sukoba, jer, po tom shvatanju, Srbi su osim svoje matične države Srbije, još pet puta uživali pravo na samoopredeljenje i to u Hrvatskoj, BiH, Crnoj Gori, na Kosovu i u Makedoniji. Kao glavni argument da Srbi imaju pravo na redefinisanje granica, iznosi se teza da je Srbija u toku Prvog svetskog rata mogla da bira između velike Srbije, koja bi obuhvatala gotovo sve Srbe na Balkanskom poluostrvu, što je bilo zajamčeno Londonskim ugovorom saveznika iz 1915. godine (inače, nikad potpisanom), i zajedničke države južnih Slovena u kojoj bi se osim Srba, našli i Hrvati i Slovenci.

Memorandum je samo obelodanio da su u toku pripreme u kojima je učestvovao najveći deo srpske elite. Akademici koji su pisali *Memorandum,* Udruženje književnika, i druge eminentne ličnosti kulturnog i javnog života, postaju promoteri memorandumskog programa. Istoričari dobijaju najznačajnije mesto u interpretaciji svih tema koje se otvaraju, i imaju odlučujući značaj uoči raspada Jugoslavije. Njihov zadatak je bio da kroz dobro osmišljenu dehumanizaciju tzv. neprijatelja, ostalih jugoslovenskih naroda, stvore preduslove za njihovu destrukciju. Hrvati su pominjani isključivo kao ustaše, a Muslimani kao balije. Istovremeno se sugeriše da je "život u svakoj multinacionalnoj i multireligijskoj zajednici politički i psihološki vrlo komplikovan i naporan, pogotovo ako nacionalnost i konfesionalnost nisu samo u okviru ljudskih i građanskih prava". Ćosić još kaže da je "Jugoslavija višenacionalna država bez jedinstvene, dobrovoljno prihvaćene, istorijski vitalne i trajne idejne kohezione osnove". Njegov stav o Jugoslaviji kao neodrživoj zajednici datira još od sedamdesetih, odnosno od "brionske Jugoslavije" iz 1974, za koju kaže: "Zbivanja

u kojima smo i pred kojima smo, po mom uverenju, označavaju slom postojećeg poretka i krah brionske Jugoslavije. U ovom stoleću, mi smo treći put na istorijskom raskršću."[34] Ćosić je upozoravao da se suštinski, istorijski uzroci jugoslovenske drame nalaze "u nejedinstvenim motivima i nepovoljnim uslovima ujedinjenja Srba, Hrvata i Slovenaca u zajedničku državu na samom kraju Prvog svetskog rata… To ujedinjenje, ostvareno preko rova, nije kod Srba, Hrvata i Slovenaca bilo istim ciljevima motivisano, ni ravnopravnim ulozima ostvareno."[35] Nepovoljne okolnosti su se ponovile i prilikom stvaranja druge, "avnojevske Jugoslavije", koja je "posle prividnog jednoglasja zbog spoljne opasnosti i bliskog sećanja na užase minulog rata, ponovo ušla u još veći vrtlog međunacionalnih nesporazuma i sukoba, koji mogu da dovedu u pitanje i sam njen opstanak kao zajedničke države".[36]

Ističe se da su samo Srbi prihvatili Jugoslaviju kao svoju zemlju. Ćosić podvlači da su "Srbi ginuli i izginuli za zajedničku državu", te da su "u stvaranju Jugoslavije videli ostvarenje svog nacionalnog cilja – život čitave srpske dijaspore u jednoj državi", dok su "Hrvati i Slovenci u Jugoslaviji, pre svega, videli spasavanje svojih etničkih teritorija… uslov za stvaranje samostalnih nacionalnih država evolutivnim putem". Zbog otpora drugih jugoslovenskih naroda prema Srbima, Dobrica Ćosić je smatrao da neodložno treba "preispitati svoju društvenu i nacionalnu svest u čijoj srži je jugoslovenstvo", kako bi se "oslobodili tradicionalnih, nacionalnih zabluda i iluzija, koje su nam ozbiljno ugrozile nacionalni integritet, potrošile istorijsko vreme…"[37]

Sve više se govori o Jugoslaviji kao promašenom projektu, posebno nakon niza razgovora sa slovenačkim intelektualcima (1985-1987).[38] Pokušaj ubeđivanja slovenačkih intelektualaca da pristanu na centralizaciju Jugoslavije nije uspeo, između ostalog, zbog toga što

[34] Citirano prema: Kosta Čavoški, Treći put na raskršću, *Borba,* 12-13. avgust 1989, feljton "Jugoslavija i jugoslovenstvo u delima Dobrice Ćosića".

[35] Isto.

[36] Isto, Kosta Čavoški.

[37] Dobrica Ćosić, "Jugoslavija – država izneverenih očekivanja i neizvesne budućnosti", *Književne novine*.

[38] Sa srpske strane tim razgovorima su prisustvovali D. Ćosić, M. Marković, Lj. Tadić, S. Stojanović, A. Isaković, N. Popov i drugi.

su zahtevi srpskih akademika bili da Slovenci svoj jezik usmere na pisanje niže, populističke literature, koja će takođe, s vremenom preći na srpski, a da se srpski koristi u javnom životu i višoj kulturi.[39] U Odgovoru Nebojši Popovu, koji je objavilo *Vreme*, Taras Kermauner, poznati slovenački pisac, između ostalog, piše da "nije ni slutio da ćete (Ćosićev krug) iz demokratizma, inače apstraktnog i humanističkog, ali ipak smatram, poštenog, preći skoro u fašizam".[40]

Jugoslovenstvo se napušta, takoreći, preko noći. Ističu se zasluge srpskog naroda za formiranje Jugoslavije. Ta, u suštini, Ćosićeva teza se razrađuje na način da dodatno iritira druge jugoslovenske narode. Tako Predrag Palavestra kaže da Slovenci poseduju nacionalni identitet čiji je nosilac jezik, dok Srbi poseduju istorijsku svest o sebi, te stoga imaju istorijski identitet. O Hrvatima se isključivo govori kao o genocidnom narodu, zbog čega ne mogu dobiti svoju državu, a o Bošnjacima kako ne mogu dobiti svoju državu krajem XX stoleća u Evropi.[41] Za Makedoniju se govorilo da je to "jedan geografski pojam stariji hiljadu godina od Slovena".[42] Tada se uvodi i novi elemenat koji treba da podrži ideju o razdvajanju jugoslovenskih naroda, a to je vera, čiji je glavni tumač Milorad Ekmečić. Tako Dobrica Ćosić, sada već ljut na Slovence, iznosi sasvim nova gledišta koja upućuju na njihovo (slovenačko) antisrpstvo, koje proizilazi iz militantnog katolicizma, austrijskog duha i kominternovske ideologije komunističke partije.

Srpska intelektualna elita, posebno akademici okupljeni oko *Memoranduma,* preferiraju Jugoslaviju, ali ne po svaku cenu. Antonije Isaković, jedan od pisaca *Memoranduma,* smatra da srpskom narodu istorijski odgovara da živi u federaciji, te da će osnovna bitka biti: federacija ili konfederacija. Ukoliko drugi narodi ne prihvate federaciju, u tom slučaju, kaže on, "Srbi će pristati na konfederaciju ali mnogo

[39] Iz teksta Tarasa Kermaunera *Pisma sa ruba srpskom prijatelju*, koji je objavljen u *Borbi* u tri nastavka 1987.

[40] *Vreme*, 4. maj 1996.

[41] Dragoš Kalajić je govorio da Muslimani ne pripadaju evropskoj porodici naroda, jer po njemu, njihova muzika je nesvesni i spontani izraz semi arapske potkulture, "Kvazi Arapi protiv Evropljana", *Duga*, 13-19. septembar, 1987.

[42] Intervju Vuka Draškovića, *Slobodna Dalmacija*, 11. januar 1990.

se varaju ako misle da konfederacija može da postoji u okviru ovih granica, jer one ne predstavljaju realnu situaciju".[43] Vuk Drašković, takođe, upozorava da Srbi "ne mogu biti za Jugoslaviju u kojoj je nastalo ne znam koliko državica na srpskoj zemlji i ne znam koliko nacija od srpske nacije – ne može srpski narod u nedogled da svojim teritorijama, svojim bićem plaća opstanak te tvorevine".[44]

Srpski islamisti imali su poseban zadatak, pre svega, zbog toga što su "muslimani bili posebno ranjiva zajednica usled specifičnih geopolitičkih prilika, jer je njihov položaj onemogućavao uspostavljanje Velike Srbije".[45] To je imalo ključni značaj za politiku njihovog fizičkog istrebljenja i raseljavanja. Mnogo pre nego što je rat počeo, pisci *Memoranduma* su počeli oblikovati negativne stereotipe o muslimanima kao stranom, inferiornom i opasnom faktoru. Posebna tema je bila njihova brojnost koja preti da potisne srpski narod i pretvori ga u manjinu na vlastitoj teritoriji. Jedan od pisaca *Memoranduma* Miloš Macura, najpoznatiji jugoslovenski demograf je na *Okruglom stolu o naučnom istraživanju Kosova* 1988. godine izneo tezu da se "demografski ciljevi, koji se u biti ne razlikuju od onih iz prošlosti, proizilaze očigledno i iz nekih savremenih aspiracija. Iako preislamska, pronatalistička ideologija ima snažnu podršku islama", što znači "da pronatalističku svest podržavaju i starešine fisa, i hodže i roditelji, tako da iza obilatog i nekontrolisanog rađanja stoje tri najvažnije institucije tradicionalnog društva: bratstvo i pleme, islam kao organizovana verska zajednica i porodica kao značajna institucija društva".[46] Dr. Miroljub Jeftić je, takođe, upozoravao da muslimanski svet svoje ciljeve da živi na Alahovoj reči na balkanskom prostoru može ostvariti samo ako muslimani imaju brojčanu prevlast, tj. snagu za realizaciju tog cilja. Zato se propagira visoki natalitet, čiji je cilj osvajanje geografskog

[43] *Intervju,* 1. septembar, 1989.

[44] *Slobodna Dalmacija*, 11. januar 1990.

[45] Norman Cigar, *Uloga srpskih orjentalista u opravdavanju genocida nad muslimanima Balkana*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo i Bosanski kulturni centar, Sarajevo, 2001, str. 21.

[46] Miloš Macura, *Problem rađanja na Kosovu*, Zbornik Okruglog stola o naučnom istraživanju Kosova, SANU, Beograd, 1988.

prostora koji podrazumeva da se na Balkan nasele muslimani iz Turske, tj. Turci. Za propagiranje visokog nataliteta Jeftić kaže da se koristi vera i muslimanima se nalaže kao verska obaveza da imaju što više dece. On smatra da svetski islamski planeri imaju zadatak islamizacije čitave Srbije, ali samo kao prvi korak ka prodoru u Evropu.[47]

Prof. Darko Tanasković i prof. Miroljub Jevtić su kroz seriju napisa u dnevnoj i revijalnoj štampi, ali i u vojnom nedeljniku *Vojska,* stalno prikazivali islam kao inferioran, nazadan i nasilnički. Međutim, posebna tema je bila izdajstvo bosanskih muslimana koji su navodno konvertirali u islam. U vreme najžešće antiislamske kampanje krajem 1991. i početkom 1992, odnosno kada je postalo jasno da BiH neće ostati u Jugoslaviji, Darko Tanasković njihovo obraćanje za pomoć Turskoj tumači kao "prećutno vraćanje u položaj poturica iz nekih minulih vremena", a poturica za Srbe je, kaže on, "gori od Turčina". Tanasković upozorava da "Srbinu pretiti Turčinom arhetipski je čak teže i zloslutnije no pretiti mu Nemcima".[48] Promoviše se teza o islamskom fundamentalizmu, čija se delatnost smatra najznačajnijom opasnošću po Jugoslaviju, mnogo značajnijom nego srpskohrvatski odnosi. Ukazuje se na ostvarivanje islamskih ideja u Sandžaku i Bosni, ali se poseban akcenat stavlja na Albance. Upozorava se na opasnost albanizacije, jer je ona neminovno i islamizacija. Albanizovanjem nestaju hrišćanske crkve, groblja, stanovništvo, grade se džamije i širi muslimanski način života.[49] Veoma često se korisi i u svetu plasira pisanje Ive Andrića, jedinog nobelovca iz bivše Jugoslavije, o "kontroverzama i nesreći Tamnog vilajeta", pa se u tom smislu citira *Pismo iz 1920*. u kojem se kaže da je "Bosna zemlja mržnje i straha". Posebno se navodi deo pisma koji kaže da u "Bosni ima više ljudi koji su spremni da u nastupima nesvesne mržnje, raznim povodima i pod raznim izgovorima, ubijaju ili budu ubijeni, nego u drugim po ljudstvu i prostranstvu mnogo većim slovenskim ili neslovenskim zemljama". U pripremi rata islamisti

[47] Prof. dr. Miroljub Jevtić, *Turci (opet) žele Srbiju*, Srpska reč, 19. avgust 1991.
[48] *Epoha,* 7. juni 1992, str. 22.
[49] Miroljub Jevtić, "Islam bez maske", *Intervju*, 15. septembar 1989.

se posebno bave i temom laičkog fundamentalizma, koji u rukama ima vlast i na "perfidan način ostvaruje svoje ciljeve maskirajući to interesima muslimanske zajednice u okviru jugoslovenske zajednice".[50]

Vešto je plasirana i teza da su "domaći muslimani bili nosioci genocida od 'istrage knezova' do danas", te da su se ti zločini hteli "pripisati etničkim Turcima, da bi se 'zavarao' trag, da bi se zločini i krivica zaboravili".[51] Osim toga namerno je proturana teza o vezama između islama i delovanja političkih funkcionera u BiH i na Kosovu. Isticano je da je hrišćanska Bosna srušena u ime islama, jer oni koji su "prihvatili islam izdali su Bosnu". Ističe se da je "islam došao kao posledica okupacije, da je prihvatanje islama bila izdaja". Kaže se da današnji muslimani nisu odgovorni za to, ali da su odgovorni oni koji "pokušavaju ne samo da revalorizuju, nego da tu izdaju u potpunosti i opravdaju".[52]

Isticalo se da su "Muslimani genetski kvaran narod koji je prešao u islam, i sada se, naravno, iz generacije u generaciju taj gen jednostavno kondenzuje. Postaje sve gori i gori, izražava se jednostavno, diktira takav način razmišljanja i ponašanja. To je u genima već usađeno."[53] U javnim nastupima prominentnih lidera i intelektualca rat i etničko čišćenje propagirani su kao legitimno sredstvo za ostvarivanje opravdanih ciljeva. Biljana Plavšić je zapamćena i po sledećoj izjavi: "Ja bih više volela da potpuno očistimo Istočnu Bosnu od Muslimana. Kada kažem, očistimo, nemojte da me neko uhvati za reč pa da misli da govorim o etničkom čišćenju. Ali, oni su nam jednu sasvim prirodnu pojavu podmetnuli pod taj naziv etničko čišćenje i okvalifikovali to kao ratni zločin."[54] Biljana Plavšić je, naravno, polazila od brojčane nadmoćnosti Srba i računala da bosanski rat mogu da dobiju samo Srbi, jer "nas je 12 miliona, pa neka šest miliona strada, ostalih šest miliona će pošteno da živi". U krugovima Akademije govorilo se da je i Dobrica

[50] Dr. Miroljub Jevtić, Alahove vojske, *Duga*, 9-22. decembar 1989.

[51] Intervju dr. Miroljuba Jevtića, *Duga,* 9-22. decembar 1989.

[52] Isto.

[53] *Svet*, 6. septembar 1993, Biljana Plavšić, jedan od tri vodeća bosanska lidera optužena za ratne zločine u BiH.

[54] Ibid.

Ćosić izneo sličnu tezu još 1990. godine, kada je navodno rekao da je "80.000 srpskih žrtava prihvatljivo za ostvarivanje nacionalnih ciljeva".

Druga grupa istoričara i pravnika se isključivo bavila Hrvatima i Hrvatskom, među kojima su se najviše isticali Vasilije Krestić, Milorad Ekmečić, Smilja Avramov, Budimir Košutić, ali i sam Dobrica Ćosić. Razočarani Jugosloven Ćosić je o Hrvatima isključivo govorio kao o šovenima, koji nikada nisu osećali Jugoslaviju kao svoju, već kao tuđu tj. srpsku državu. Njihov separatizam datira još od ujedinjenja i stalno su se u miru trudili da otkinu što više za "svoju banovinu". Vešto se manipulisalo i sa zločinima koji su počinjeni nad Srbima u Drugom svetskom ratu, te se otuda ustalila i teza "o genocidnosti hrvatskog naroda". Ona dobija na aktuelnosti posebno nakon prvih višepartijskih izbora u Hrvatskoj, kada na vlast dolaze HDZ i dr. Franjo Tuđman. Jovan Rašković, psihijatar iz Šibenika, inicijator pobune Srba u Hrvatskoj, je tada dao svoju "stručnu" eksplikaciju hrvatskog nacionalnog karaktera, ističući da su "Hrvati feminizirani katoličanstvom, te da zato pate od kompleksa kastracije, čije je porijeklo vezano za primarnu hordu u kojoj sva zadovoljstva i svu vlast ima otac. Sinovi su povinovani do trenutka dok ne reše da smaknu oca – kako bi se oslobodili kastracionog straha i za sebe prigrabili vlast i zadovoljstva."[55]

Prvi demokratski izbori u Hrvatskoj doživljeni su kao obnavljanje NDH, odnosno kontrarevolucija. U tom kontekstu i Milorad Ekmečić, akademik, ističe da će ključnu ulogu u određivanju srpske budućnosti imati evropsko priznanje hrvatske nezavisne države. On naglašava da "koliko god danas izgledala nova kao demokratski odgovor na komunizam, hrvatska ideologija je samo staro vino u novim mehovima." Prerušeni u novo ruho, nošeni na plećima bivših hrvatskih marksista i klerikalaca, kaže Ekmečić, "svi su elementi stare ideologije preneseni u novo vreme. Istorijski uzeto, to je samo još jedan trijumf srednjeevropskog klerikalizma. Kao svaki trijumf, zaneo je intelektualce i vernike."[56]

[55] Jovan Rašković, *Luda zemlja*, Akvarijus, Beograd, 1990.

[56] Milorad Ekmečić, *Srbija između srednje Evrope i Evrope* (Srbi i jugoslovensko pitanje), *Politika*, Beograd, 1992.

Radovan Karadžić ponavlja iste teze i u Bosni tako mobilišući Srbe iz Bosanske krajine za SDS. Ističe da je "srpska inteligencija vidjela da je vrag odnio šalu i da je mogućnost NDH ili NDBiH sasvim realna, te da je jedina brana tome SDS". Otuda je, kaže Karadžić, u stranci mnoštvo univerzitetskih profesora, slobodnih intelektualaca, akademika. I borci su masovno prilazili SDS-u, jer su videli da se "pred njihovim očime tope svi rezultati njihove borbe i uspostavlja NDH, protiv koje su dizali ustanak".[57]

Srpska pravoslavna crkva je aktivno učestvovala u mobilisanju srpskog naroda; sa moštima kneza Lazara krenula je u narod (1981), od mesta do mesta, sa do u tančine razrađenim verskim i nacionalnim ponašanjem, jer Srbi su 'nebeska duša' i jedini Božiji izabrani poslanici. Crkvene procesije i nošenje moštiju kneza Lazara Hrebljanovića bilo je u okviru priprema za obeležavanje 600-godišnjice Kosovske bitke (1389). Paralelno sa proslavom na Kosovu organizovana je i svečanost kod crkve Lazarice na dalmatinskom Kosovu (1989), što je istovremeno poslužilo i za rehabilitaciju četništva. Još 1982. godine SPC je bila veoma aktivna u mobilisanju domaće i inostrane javnosti u vezi sa događajima na Kosovu: 21 sveštenik je potpisao Apel u "zaštitu duhovnog i biološkog bića srpskog naroda na Kosovu i Metohiji";[58] Atanasije Jeftić je krajem 1983. objavljivao svoj feljton "Od Kosova do Jadovna", koji je u fokusu imao isključivo stradanja srpskog naroda u Jugoslaviji. Sabor SPC je 1990. tražio od nadležnih organa dozvolu da se omogući otkopavanje jama iz Drugog svetskog rata zbog "dostojanstvenog sahranjivanja pobijenih". Tokom cele te i 1991. godine u Bosni i Hrvatskoj su organizovana opela žrtvama genocida. O tome se široko obaveštavalo u svim medijima, posebno elektronskim. Sve to bilo je u funkciji mobilisanja Srba u Hrvatskoj na stereotipu o Hrvatima kao genocidnom narodu.

Štampaju se specijalni brojevi pojedinih časopisa koji sugerišu da je svaka nezavisna hrvatska država u suštini genocidna i Srbi se

[57] Radovan Karadžić, intervju *NIN-u*, "Srbi izvan bosanskog lonca", 9. novembra 1990.

[58] *Pravoslavlje*, 1982.

upozoravaju na opasnost od asimilacije. U specijalnom izdanju lista *Duga* 'Srbi u Hrvatskoj', juli 1990. godine, akademik, istoričar, Vasilije Krestić za Srbe u Hrvatskoj kaže: "Nepromenljive vrednosti kojih se srpski narod u Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji držao tokom svog zajedničkog življenja sa Hrvatima mogle su se svesti na činjenice da mu je iznad svega i u svim trenucima stalo do zaštite svoje srpske nacionalne posebnosti i do očuvanja svoje pravoslavne vere. Korelacija između vere i nacije bila je potpuna, jer čuvajući veru, Srbi su branili naciju - štitili veru i tako, stojeći na braniku vere i nacije, spašavali su se brojnih i silnih nasrtaja kojima je bila svrha preveravanje i asimilovanje."

Akademik Jovan Rašković u istom broju *Duge* poručje srpskom narodu: "Malo je naroda u svijetu, izuzimajući Jevreje, Jermene i Cigane, koje je historija raselila diljem svijeta, kao što je slučaj sa Srbima… Stradanje Srba je bilo pravilo historije… Jedino što se Srbima događalo od boja na Kosovu do danas bilo je veliko stradanje. Samo je Božja Pravda spasila Srbe od uništenja, od potpunog brisanja srpskog imena…U svakom vijeku su stotine hiljada, ili milioni, najboljih među Srbima, odanost svojoj vjeri i naciji plaćali vlastitom glavom. Šest vjekova je srpski narod bio silno uništavan… Danas je malo živih Srba, a mrtvih premnogo. Mrtvi Srbi, čija energija nije otišla u prah i pepeo, jer je energija vječna, pomažu danas živim Srbima da vaspostave svoje duhovno, kulturno i nacionalno biće… Vadićemo kosti iz prokletih jama, iz tih dubina pakla. Oko jama ćemo graditi osarijume srpskih duša, dajući tim mučeničkim kostima dostojno mjesto. Njima nije mjesto pri paklu, već pri nebu, jer je srpski narod uvijek bio narod neba i smrti…"

Početkom 1991, kada međunarodna zajednica još uvek podržava integritet Jugoslavije, Dobrica Ćosić u intervjuu *Politici* (u januaru i julu 1991, oba plasirana na udarnom mestu u listu), sugeriše da je "opstanak Jugoslavije utopija", te da "spašavanje Jugoslavije političkim ucenama i ekonomskim pritiscima spoljnih činilaca u ime fiktivne antikomunističke ideologije i evropske konstelacije neće ni jugoslovenskim narodima, ni Evropi, doneti trajno dobro". Ćosić dalje sugeriše da "Srbi nemaju

nacionalni i demokratski razlog i pravo da sprečavaju Hrvate i Slovence da se otcepe od Jugoslavije i stvore svoje samostalne države", ali istovremeno ukazuje na to da oni "zasnivanje samostalnih država mogu da izvrše samo na svojim etničkim teritorijama", te ako "zasnivanje država vrše i aneksijom srpskih etničkih teritorija, oni će biti zavojevači i izazivači rata".[59]

Polazeći od novih međunarodnih okolnosti, posebno kolapsa komunizma, ističe se da je Srbija oduvek bila antikomunistička. Ćosić nagoveštava nove granice i kaže da "u padu komunističkog režima i propašću komunizma avnojevske granice gube svaku istorijsku zasnovanost, a nemaju nikakvu međunarodno-pravnu regularnost". Ističe da se ne može srušiti društveni poredak koji je stvorila Komunistička partija, a da se "ne sruši i njegova istorijsko-politička odrednica - avnojevske granice". Ćosić, takođe, smatra da "srpski narod ne može da prihvati konfederaciju sadašnjih republika, jer njihove granice nisu legitimne ni u istorijskom, ni u državno-pravnom smislu, te su granice određene političkim ciljevima i kriterijumima Komunističke partije Jugoslavije i brionskim ustavom.[60] Milorad Ekmečić, istoričar, tada izjavljuje da je "Konfederacija Jugoslavije moguća samo uz novu deobu teritorija, od mađarske granice do Jadranskog mora. Ne daj bože, jer u to ćemo morati da uložimo novih najmanje milion života."[61]

Srpska pravoslavna crkva nikada nije priznala granice Srbije u okviru Jugoslavije posle Drugog svetskog rata. Početkom 1992. godine, kada je crtanje granica bilo u toku, na Saboru SPC je usvojena Deklaracija koja negira avnojevske granice, dok episkop Atanasije Jevtić ističe da je njihova revizija vitalno pitanje za srpski narod. Nekoliko godina kasnije Sabor apeluje na sve odgovorne da ne priznaju države Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu, jer bi time "zvanično bio priznat podređeni status srpskog naroda u odnosu na ostale južnoslovenske narode, uključujući i one novonastale na ideološkoj osnovi, a srpski narod i njegove države

[59] Dobrica Ćosić, intervju za *Politiku*, juli 1991.

[60] Dobrica Ćosić, intervju za *Politiku*, 21. januar 1991.

[61] Milorad Ekmečić, *TV Studio B*, 14. decembar 2002. (reemitovanje ranije izjave od pre početka rata).

– pre svega Srbija i Crna Gora – morale bi preuzeti svu odgovornost za izbijanje rata i za sve njegove strašne posledice. Pravedni i odbrambeni rat srpskog naroda automatski bi bio tretiran kao agresija."[62]

Kada je postalo jasno da je opstanak Jugoslavije neodrživ ili, kako kaže Milorad Ekmečić, kada je "građanski rat srušio jugoslovensku ideju za koju su se Srbi najupornije i najduže borili", srpski intelektualci lansiraju drugi cilj - jedinstvo srpskog naroda. I predstvanici SPC podupiru takve ciljeve, a Amfilohije Radović kaže da bi "kičmena moždina tih ujedinjenih zemalja koja se - pored svih tegoba - ponovo oblikuje, a to je Srbija, Crna Gora. Zatim, tu spada istočna Hercegovina, jedan dobar dio Bosne i Bosanske krajine, Srpska krajina."[63]

Intelektualci i političari na zajedničkom zadatku

Deset dana nakon što je u septembru 1987. Ivan Stambolić podneo ekspoze u Skupštini Srbije o promenama ustavnog položaja pokrajina, održana je *Osma sednica* Centralnog komiteta Saveza komunista Srbije na kojoj je politika sporazumevanja i kompromisa poražena. Ivan Stambolić je tokom 1985, 1986. i 1987. "postigao dogovor i saglasnost i podršku svih republičkih rukovodstava u Jugoslaviji da se ide na promene onih delova saveznog Ustava koji se odnose na regulisanje položaja pokrajina i Srbije u Federaciji i da se otklone problemi koji dovode u pitanje njenu državnost, njeno jedinstvo, bez narušavanja autonomije u bitnim njihovim odrednicama. Skupština SR Srbije, desetak dana pre Osme sednice, usvojla je dokument o promeni Ustava Srbije."[64]

Međutim, brzo se pokazalo da Kosovo i njena unutrašnja ustavotvorna organizacija nisu prioritet Srbije. Jugoslovenska kriza,

[62] *Svetigora*, br. 38-39, 1995.

[63] *Duga*, 18. aprila 1992.

[64] Ivan Stambolić, *Koren zla*, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Beograd, 2002.

pre svega ekonomska, u to vreme, dobija ozbiljne razmere. U takvim okolnostima građani Srbije sa velikim očekivanjem gledaju na nove lidere koji će rešavati ključne probleme. Pojava Slobodana Miloševića, koji se odlikovao energijom i odlučnošću, dobila je podršku i u nekim drugim sredinama, pre svega, dogmatskim, unutar republičkih partija koje su se pribojavale reformi i tranzicije. U njemu su videli mogućnost ponovne centralizacije Jugoslavije. Najveću podršku je dobio u JNA, a Nikola Ljubičić, prethodnik Ivana Stambolića na kormilu Srbije, imao je važnu ulogu u instaliranju Slobodana Miloševića. Ivan Stambolić je naknadno ocenio njegov mandat kao "vojnu okupaciju Srbije". Slobodan Milošević je došao na gotov projekat koji je već bio razrađen do u detalje u akademskim, vojnim, partijskim i crkvenim krugovima.

Nespremnost saveznog vrha da se suprotstavi Slobodanu Miloševiću, koji je ubrzano rušio sve pred sobom "institucionalno i vaninstitucionalno" ležala je, pre svega, u istrošenosti socijalističkog modela i odsustva spremnosti da se on suštinski menja. Pored toga, postojao je strah od srpskog nacionalizma, pa je pribegavano oportunizmu, što je ubrzo narušilo ionako vrlo fragilan balans u federaciji. Ekonomska situacija već je ozbiljno ugrožavala kredibilitet saveznog vrha, koji je i sam bio svestan krupnih problema na unutrašnjem ekonomskom planu, ali je glavnu opasnost prebacivao na spoljni. Stane Dolanc, tadašnji savezni ministar za unutrašnje poslove je na Odboru za unutrašnju politiku saveznog parlamenta 22. juna 1982. istakao da se "oseća strategija spoljnih pritisaka i izazivanja ekonomskih lomova u Jugoslaviji. Ekstremna politička emigracija orjentisala se na 'ekonomski rat protiv Jugoslavije'", dok je u zemlji "zabilježen veliki porast privrednog kriminala - samo u 1981. godini registrovano je 19.000 djela privrednog kriminala, najvećim dijelom u oblasti spoljne trgovine, bankarstvu i unutrašnje trgovine. Na sceni je bio i tipičan 'jugoslovenski izum'- pojava tzv. 'društveno korisnog kriminala'."[65]

Za impotentnost i nesposobnost, kao i nemaštovitost u rešavanju problema saveznog rukovodstva optužen je uglavnom strani faktor

[65] Prema Raifu Dizdareviću, *Od smrti Tita do smrti Jugoslavije*, Biblioteka Svjedok, Sarajevo, 1999.

(u tome je prednjačila JNA) sa tezom da se protiv Jugoslavije vodi "specijalni rat ". Branko Mamula je na spomenutoj sednici informisao da su u "poslednje tri godine narasli svi vidovi neprijateljskog delovanja prema oružanim snagama", te da se vodi "specijalni rat sijanjem nevjerice, defetizma, širenjem lažnih tvrdnji o vojsci itd."[66]

Već tada se jasno uočavala linija podele između dogmatske struje i onih koji su bili za liberalnije reforme, posebno kada su u pitanju bili pregovori sa Međunarodnim monetarnim fondom, bez čije pomoći Jugoslavija nije mogla da sprovede *Program dugoročne ekonomske stabilizacije*, odnosno privredne reforme. Održano je niz javnih, ali i zatvorenih sednica Predsedništva CKJ SK i Centralnog komiteta na kojima je, prema pisanju Draže Markovića, "jedna ista grupa, među kojima su najuporniji bili Dušan Dragosavac i Hamdija Pozderac, a iz CK Srbije i Miloš Minić, koja je smatrala da prihvatanjem uslova MMF dovodimo u pitanje nezavisnost zemlje, da prihvatamo 'tačerizam' u našoj politici".[67]

Porast nacionalizma, kao odgovor na centralizam i petrificiranost birokratskih struktura, jugoslovensko rukovodstvo, kao i vodeći intelektualci, videli su kao glavnu pretnju opstanku Jugoslavije. Pri tome, u tim krugovina nije bilo ozbiljnijeg promišljanja o krizi samog sistema. Većina je smatrala da Zapad podržava razbijanje Jugoslavije, pa se tako veliki broj naknadnih analiza (posebno kod generala - Branko Mamula, Veljko Kadijević – i generacije starijih političara - Draža Marković) poziva na specijalnu analizu situacije u Jugoslaviji Zbignieva Bžežinskog još iz 1978. godine, koju je on, navodno, izneo na XI kongresu sociologa u Švedskoj. U njoj on, između ostalog, iznosi da je "u interesu SAD da pomažu one centralističke snage u Jugoslaviji koje su spremne na optor SSSR-u. Istovremeno, jednako je važno pomagati i sve separatističko-nacionalističke snage, jer su one 'prirodni neprijatelj' komunizma kao ideologije. Iako je protivrečna, taktika istovremenog pomaganja i centralističkih i separatističkih tendencija ima svoje duboko opravdanje, što se već pokazalo i u

[66] Ibid.

[67] Mirko Đekić, *Upotreba Srbije*, Beseda, Beograd, 1990.

drugim prilikama". Tadašnji analitičari posebno ukazuju na onaj deo analize koja se odnosi na jugoslovenske dugove, jer Bžežinski ističe da je "porast jugoslovenskih dugovanja, dugoročno gledano, koristan za američke interese i Jugoslaviju ne bi trebalo sprečavati da uzima nove kredite, makar privremeno to imalo i negativne efekte na zajmodavce, jer se to lako kompenzira ekonomsko-političkim mjerama". Na kraju analize ukazuje se i na moguće pravce delovanja SSSR-a koji stalno nastoji da Jugoslaviju vrati u 'komunistički lager', te da će u tom smislu prvenstveno podržavati "centralističke snage, jer su po pravilu ispoljavale više prosovjetskih tendencija", sa osloncem na "stare i nove informbirovce, zatim vojne kadrove i u tajnu policiju, kao i one siromašne slojeve društva koji se nisu mogli koristiti privrednim dostignućima samoupravljanja u Jugoslaviji".[68] Insistiranjem na tezi da je, navodno, Zapad planirao raspad Jugoslavije, uklapa se u teoriju zavere i tezu o "specijalnom ratu" protiv Jugoslavije, na čemu se decenijama održavala kohezija Jugoslavije.

Dobrica Ćosić se, takođe, osvrće na ekonomske teškoće Jugoslavije koje tumači time što je Jugoslavija, pošto je odbranila svoju državnu nezavisnost od Staljinovog imperijalizma i kolonijalizma "svojom kobnom politikom dospela u kolonijalnu ili polukolonijalnu finansijsku i tehnološku zavisnost od međunarodnog bankarskog kapitala i multinacionalnih kompanija. Mi smo se oslobodili kremaljskih diktata, ali smo potpali pod diktat Međunarodnog monetarnog fonda."[69]

Masovna podrška koju je Milošević dobio brzo se pretvorila u nacionalni pokret u Srbiji. Koristeći energiju tog pokreta, Milošević je uspostavio autoritarni poredak, što mu je omogućilo da srpsko pitanje u Hrvatskoj i Bosni otvori i kao državno pitanje koje se može rešiti samo stvaranjem države srpskog naroda u tim republikama upravo na tezama koje je Dobrica Ćosić i krug oko njega promovisao: ugroženost srpskog naroda i istrošenost jugoslovenskog okvira, te potreba promene Ustava

[68] Tekst je objavljen u knjizi *Upotreba Srbije - optužbe i priznanja Draže Markovića*, Mirko Đekić, str, 77. Draža Marković napominje da je do teksta došla Služba državne bezbednosti RSUP SR Hrvatske.

[69] Dobrica Ćosić, *Srpsko pitanje I*, Filip Višnjić, Beograd, 2002.

iz 1974, po kojem je Srbija stavljena u neravnopravan položaj u odnosu na ostale republike.

Dobrica Ćosić je aktivno učestvovao u stvaranju atmosfere za promenu Ustava i dao svoju podršku za referendum o Ustavu u Srbiji, zbog čega je bio kritikovan od jednog dela opozicije (zbog podrške Miloševiću). Njegova izjava da najpre treba izglasati Ustav, a onda ići na izbore, imala je, kako kaže Ćosić, "velikog uticaja na ishod referenduma, a bila je motivisana strahom od albanske secesije po postojećem Ustavu, koji im načelno daje pravo na samoopredelenje i otcepljenje".[70] Dobrica Ćosić i Odbor za odbranu slobode misli i izražavanja, čiji je on predsedavajući, izlaze sa Predlogom za ustavnu reformu. Reč je o "Tri predloga za ustavnu reformu", svaki od tri dokumenta je odvojeno predstavljen u beogradskom časopisu *Theoria*, slovenskoj *Katedri* i zagrebačkom *Studentskom listu*. U trećem delu, "Predlogu za uspostavljanje stvarne ravnopravnosti naroda Jugoslavije", Odbor sugeriše, između ostalog, utemeljenje Ustavom SFRJ opšteg načela o teritorijalnoj autonomiji: "Svaka republika može na području posebnog nacionalnog sastava, ili na području posebnog istorijskog i kulturnog razvitka, a na osnovu izražene volje stanovništva tih područja, ustavom obrazovati autonomne pokrajine u oblasti".[71] Time se, pre svega, misli na etničku teritorijalizaciju Hrvatske, što se obistinilo već 1991. godine.

Zapad je u to vreme već uveliko spekulisao sa mogućnošću održanja Jugoslavije, pa su mnoge ugledne ličnosti pokušavale da posreduju u traženju rešenja za njen opstanak. Zanimljiv je podatak o Dobrici Ćosiću (prema sopstvenom kazivanju) da je odbio predlog Vilija Branta da dođe u Beč, kako bi razgovarali o osnivanju socijaldemokratske partije, koja bi, po Brantu, jedino mogla da spasi Jugoslaviju. Vili Brant je smatrao, kako Ćosić navodi, da je "on ličnost koja ima autoriteta da stvori partiju". Još je zanimljivije zašto je Ćosić odbio takvu ponudu; navodno je bio zauzet pisanjem romana. Dobrica Ćosić je već tada bio duboko uvučen u projekat rušenja Jugoslavije i stvaranja nove srpske

[70] Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1981-1991)*, str. 292.

[71] *Start*, br. 530, Ćosićev Odbor između pozicije i opozicije, str. 55-57, 13. maj 1989.

države koja bi ujedinila sve Srbe. Aktivno je uključen u stvaranje Srpske demokratske stranke u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini (1990); u redovnom je kontaktu sa Jovanom Raškovićem, psihijatrom iz Hrvatske, i još jednim psihijatrom iz Bosne, Radovanom Karadžićem. Lično se izborio za njegov (Karadžićev) izbor predsednika te partije u Bosni. Savetovao je "ljudima iz Bosne koji su dolazili kod njega da se povežu sa Radovanom Karadžićem, psihijatrom i pesnikom, glavnim inicijatorom obnove slobodnog i demokratskog života Srba u Bosni i Hercegovini". Sve vreme je održavao veoma bliske kontakte sa Radovanom, koji ga je "često noću zvao telefonom da ga obavesti šta je radio i šta se zbiva u Bosni i Sarajevu, tražeći savet i podršku. A trebao mu je i novac za stranku."[72]

Ćosić je održavao kontakte i sa Miloševićem. Po vlastitom kazivanju, prvi put su se sreli u junu 1990. na nagovor prijatelja, kada su razgovarali "o nacionalnoj i državnoj politici, socijalističkoj stranci, budućnosti srpskog naroda". Tada ga je doživeo kao "komunistu koji ima modernu koncepciju ekonomije, komunikacije i razvoja". O njemu je govorio da je "omogućio intelektualne slobode koje do sada nikada nismo imali", te da "podržava celokupni njegov državni program", iako ga je u demokratskom smislu smatrao nedovoljnim. Jovan Rašković je tvrdio da je Ćosić "postao Miloševićev duhovni otac", kao i da je "Ćosić u osnovi demokratske volje, ali Miloševiću lojalan".[73]

U decembru 1991, nakon što je EU konstatovala raspad Jugoslavije (prema mišljenju Badenterove komisije), srpska elita je to primila kao ultimatum, zbog čega je Ćosić tražio da se sretne sa Miloševićem. Strahovao je da "on nema političke sposobnosti i državničku viziju" za istorijski trenutak u kojem se Srbija tada našla. Milošević ga je uveravao da "neće prihvatiti ultimatum".[74] Sam Ćosić je takvu odluku EU doživeo kao novi "Berlinski kongres" na kojem "imperijalne sile ponovo određuju sudbinu balkanskih naroda". Ćosić koji je na ujedinjenje

[72] Ibid, str. 290.

[73] Dušan Reljić, Daleko je sunce - skica za portret - Dobrica Ćosić, *NIN,* 19. jun 1992.

[74] Dobrica Ćosić, *Piščevi zapisi (1981-1991),* str. 417.

Nemačke gledao sa strahovanjem, smatrao je da na "Balkan ponovo stupa Nemačka koja je podržala slovenačku i hrvatsku secesiju i time rasturila Jugoslaviju". Oduzimanje Srbima prava na samoopredelenje, Ćosić smatra "najtežom odlukom XX veka i oduzimanjem slobode srpskom narodu". On negira da se Srbi bore da bi stvorili "veliku Srbiju", već za državno ujedinjenje, da bi živeli gde sada žive i bili slobodni ljudi, te da "svako ko se bori protiv srpskog nacionalizma, bori se protiv ljudske slobode".[75]

Srpska inteligencija strahuje da će Miloševićevo zalaganje za prisilno očuvanje Jugoslavije završiti tako što će međunarodna zajednica priznati "za neprikosnove postojeće granice republika". Da bi se to sprečilo Borislav Mihajlović Mihiz, jedan od decenijama ključnih ljudi na kulturnoj sceni Srbije i blizak saradnik i istomišljenik Dobrice Ćosića, izlazi sa *Predlogom za razmišljanje u deset tačaka*, u kojima, između ostalog, zahteva: da Srbija izjavi da će priznati legitimitet nezavisne hrvatske države onoga trenutka kada Republika Hrvatska srpskom narodu, na teritorijama na kojima vekovima živi kao većinsko stanovništvo, prizna identično pravo da slobodno odlučuje o svojoj sudbini; zatim, da se Srbija obaveže da će poštovati odluku muslimanskog, srpskog, hrvatskog naroda ako se izjasne da žive u samostalnoj Republici BiH, a prihvatiće i podržati i odluku srpskog i hrvatskog stanovništva u BiH, ako odluče da teritorije na kojima su u većini priključe Srbiji, odnosno Hrvatskoj.[76]

U srpskoj političkoj eliti postojalo je i drugo mišljenje, istina manjinsko, koje je insistiralo na potrebi proevropske politike koja bi Srbiju uvela u modernizacijske tokove. Ta mišljenja su bila na tragu jednog Dimitrija Tucovića, naprimer, koji je početkom XX veka prvi pisao o zločinačkoj politici Srbije prema Albancima tokom balkanskih ratova, Svetozara Markovića iz XIX veka, te srpskih socijaldemokrata i komunista. U drugoj polovini XX stoleća to su bili srpski liberali Marko Nikezić i Latinka Perović, te reformisti iz vremena Ante Markovića koji su zatim prerasli u Građanski savez. Socijaldemokratska unija proizašla

[75] Ibid, str. 416.

[76] Borisav Mihajlović Mihiz, *Kazivanja i ukazivanja*, Beograd, BIGZ, 1994.

je iz Građanskog saveza, koja je radikalnija u pogledu kritike srpske ekspanzionističke politike, zatim Liga socijaldemokrata Vojvodine, reformisti Vojvodine, te neke manje partije, kao što su Koalicija za Šumadiju i, naravno, neke manjinske partije.

Fenomen Milošević

U političkom vakuumu nakon smrti Josipa Borza Tita, znatno drugačijem međunarodnom okruženju u kojem jača prisustvo SSSR-a u Jugoslaviji (bilo je dosta špekulacija o mogućoj agresiji SSSR-a nakon agresije na Avganistan), zatim nagomilanim ekonomskim problemima velikog inostranog duga, sve veće samostalnosti republika, u Srbiji sve veću podršku dobija ideja o recentralizaciji Jugoslavije.

Slobodan Milošević je rastao u senci Ivana Stambolića koji ga je politički promovisao. Mnogi u Srbiji smatraju Stambolića odgovornim za njegov dolazak. Milošević je na vlast došao kao titoista, sa idejom da se Jugoslavija ojača, po mogućnosti pod njegovim vođstvom. On izrazito podržava opstanak socijalizma, jer "ideja socijalizma i samoupravljanja, bez obzira na sve teškoće sa kojima se susreće u praksi, predstavlja ideal malih naroda i svih potlačenih ljudi širom sveta. To su izvori energije koja nam je dovoljna da se rešimo nevolja i da živimo bolje."[77] On ističe da se "mi zalažemo za demokratski socijalizam kao bogato i demokratsko društvo".[78] Napadajući reformiste da "peru ruke od socijalizma", preporučio im je da "izađu iz saveza komunista i njegovih foruma". Ovakvim stavom učvrstio je svoj položaj unutar partije kod dogmatskih struktura. Ostalo je zabeleženo da je 6. jula 1990. godine u knjigu utisaka prilikom polaganja venca neznanom junaku na Avali napisao: "Ponosimo se svojom socijalističkom revolucijom i borbom za slobodu."[79]

[77] Slobodan Milošević, *Godine raspleta*, u govoru povodom Dana boraca 1985. BIGZ, 1989, str. 56.

[78] *Politika,*11. maj 1990.

[79] *Politika*, 7. jul 1990.

U to vreme Milošević vešto izbegava da komentariše nacionalističke pojave, čak je izbegao i javnu kritiku *Memoranduma*, koji u svom prvom delu suštinski odražava njegov koncept o recentralizaciji Jugoslavije. Mihajlo Marković i Kosta Mihajlović, članovi komisije koji su učestvovali u izradi *Memoranduma*, kasnije postaju istaknuti članovi Miloševićeve partije, SPS. Prema nekim izvorima (na sastanku u Institutu bezbednosti) govorio je da je "razvoj nacionalizma u višenacionalnoj zajednici najveći otrov koji i unutrašnji i spoljni neprijatelj nastoji da unese u našu zemlju… šta je drugo nego crni nacionalizam pojava Memoranduma Srpske Akademije, u kome se predlaže razbijanje Jugoslavije. To znači likvidiranje postojećeg uređenja naše zemlje, odnosno razbijanje posle koga nema opstanka nijednom narodu ni narodnosti… Oni kritikuju Titovu politiku "bratstva i jedinstva" na kojoj je jedino moguće da opstane Jugoslavija… nije reč o sentimentalnom odnosu, o odnosu prema istorijskoj ličnosti koja je stvorila ovu zemlju, nego je reč o tome da u ovom trenutku ova zemlja može opstati kao socijalistička, kao federativna, samo na principima Titove politike."[80]

Za Josipa Broza Tita Milošević kaže da je njegova istorijska uloga od ogromne važnosti za jugoslovenske narode, te da su "revolucionarni pokret i Komunistička partija Jugoslavije dali Tita koji je svojim vizionarskim nadahnućem i ličnim sposobnostima uspeo da objedini sve jugoslovenske narode i narodnosti u borbi za nacionalnu i klasnu slobodu. I u borbi za zajednički život vekovni san svih jugoslovenskih naroda."[81]

Njegov prvi odlazak na Kosovo (april 1987), otkrio mu je snagu nacionalizma, što je kasnije dovelo do zaokreta u tretiranju kosovskog problema. Na jednom od sastanaka CK SK Srbije posvećenog Kosovu (juni 1987) Milošević prihvata stav da stanje na Kosovu treba rešavati, ali još nije bio na poziciji nacionalista. On tada kaže da "Jugoslavija kao država nije ukinuta, pa prema tome, treba i mora da vrši svoje funkcije. Ja ne znam preču funkciju države, nego što je njena obaveza

[80] Slavoljub Đukić, *Između slave i anateme*, str. 47.

[81] Ibid, str. 162, govor na Predsedništvu CK SK Srbije, septembar 1987.

da štiti fizički integritet svih svojih građana… Zato, smatram da Srbima i Crnogorcima ne treba više upućivati apele strpljenja… apeli za strpljenje u najmanju ruku zvuče licemerno."[82]

Slobodan Milošević se sve do Osme sednice CK SK Srbije u septembru 1987. ponaša kao političar koji mobiliše Komunističku partiju za suočavanje sa naraslim ekonomskim, socijalnim i političkim problemima, političar koji je zauzeo veoma kritičan stav prema srpskom nacionalizmu. On se oslanja, prvenstveno na stare konzervativne partijske strukture koje su, zajedno sa JNA zaslužne za njegovo dovođenje na političku scenu. To su: Nikola Ljubičić, Petar Stambolić, Dobrivoje Vidić i Branko Mamula. Kao čovek iz sistema brzo je shvatio značaj dobro organizovane partijske strukture, čemu se posvetio kroz veštu kadrovsku politiku, dovodeći svoje ljude na sve važnije funkcije. Posle govora u Kosovu Polju (april 1987) shvatio je i značaj medija, jer ga je njegova rečenica "niko ne sme da vas bije", srpskom narodu prikazala kao odlučnog vođu.

Kroz odbranu titoizma pridobio je podršku vojnog vrha koji je težio očuvanju državne celine i socijalističkog sistema; rekonstruisao je sve redakcije, posebno Politike i NIN-a, kao dve najvažnije srpske novine - dnevne i nedeljne - kao i državnu televiziju; u to vreme smenjena su 72 urednika. Uredrnički timovi novinskih redakcija postali su deo užeg političkog štaba i odigrale ključnu ulogu u pokretanju rata i obezbeđivanju široke podrške narodnih masa. Njegovo izrastanje u nacionalnog lidera nije bilo moguće bez podrške naroda, koji je bio nezadovoljan i željan smene već petrificiranog rukovodstva (tako se gledalo na Ivana Stambolića). Narod je očigledno bio spreman za novog vođu. U njegovim istupanjima na Kosovu mase su ga doživele kao čoveka koji poseduje vladarske osobine.

Osma sednica CK SK održana 23. i 24. septembra 1987. predstavlja svojevrsni udar Miloševića na sva partijska rukovodstva u Srbiji. Dolazi do smene Ivana Stambolića, ali i svih lokalnih i pokrajinskih rukovodstava. Ustoličuju se nacionalisti i vrše se užurbane pripreme

[82] Slobodan Milošević, *Godine raspleta*, str. 154-156.

za promenu Ustava Srbije, ali i Ustava Jugoslavije. Milošević mobiliše sve konzervativne snage partije, nacionaliste i Armiju i suprotstavlja ih reformama saveznog premijera Jugoslavije Ante Markovića. Intenzivira se pitanje Kosova, hapsi se Azem Vlasi, a kao reakcija na Miloševićevu politiku dolazi do štrajka rudara u Starom trgu.

Na najvećem mitingu u Beogradu na Ušću pod imenom "Bratstvo i jedinstvo", koji je okupio milion ljudi 1988, Milošević još uvek govori o Titovoj Jugoslaviji. On svoj govor tada završava sledećim rečima: "Titovu Jugoslaviju su stvarali u jednoj veličanstvenoj revoluciji jugoslovenski komunisti, jugoslovenska radnička klasa i jugoslovenski narodi. Ona neće izdahnuti za konferencijskim stolom, kako se njeni neprijatelji nadaju. Jugoslavija, stečena velikom borbom, velikom će se borbom i braniti."[83] Na istom mitingu književnik Milovan Vitezović lansira kovanicu o 'događanju naroda' koja simbolično označava puni zamah srpskog populizma. Tim sloganom narod je instaliran kao ključni politički fakor kojeg će Milošević obilato koristiti u rušenju Jugoslavije.

Milošević se javno još deklariše za očuvanje "jedinstvene Jugoslavije, za socijalistički sistem, za bratstvo i jedinstvo, za ravnopravnost Srbije sa drugim republikama, za borbu protiv kontrarevolucije na Kosovu, za pravedan i dostojanstven život svih ljudi Jugoslavije".[84] Njegov odnos prema svojini takođe ilustruje njegovo opredelenje za socijalizam. On kaže da je "društvena svojina osnovni, glavni oblik svojine. Privatna svojina je sekundarni i on se može razvijati do određene granice, pod uslovom da ne dovede u pitanje društvenu svojinu kao osnovni oblik svojine koji određuje karakter ekonomskih, a onda i drugih odnosa u društvu."[85]

Miloševićev populizam preko kojeg osvaja vlast se utapa u opštu atmosferu nacionalizma, koji dominira u društvu, posebno u kulturi. Mada je u početku percipiran kao komunistički aparatčik, vremenom

[83] Ibid.

[84] Slobodan Milošević na sednici Predsedništava SR Srbije i CK SR Srbije i Kosova, *NIN,* 11. septembra 1988.

[85] Jugoslavija i socijalizam – istorijske tekovine, Intervju Slobodana Miloševića, *NIN,* 3. jul 1988.

Milošević osvaja simpatije i široku podršku. Samouvereno izjavljuje da "mi u Srbiji nemamo više kompleksa da zato što nas ima najviše u Jugoslaviji treba da sedimo u mišijoj rupi, da se slažemo sa onim što nije u našem interesu, da se ne bi osetili frustriranim od onih kojih je manje". Pitanje promene Ustava republike Srbije je već aktuelizovano, te ga on samo preuzima i najavljuje: "Mi moramo obezbediti da imamo jedinstvenu Srbiju ako želimo da republika koja je najveća, koja je najbrojnija, diktira dalji tok događaja."

Jugoslovensko rukovodstvo koje nije odmah prepoznalo opasnost koja je dolazila iz Srbije u već zakasneloj situaciji pokušava da primeni formulu koju je koristio Josip Broz Tito, a svodila se na balansiranje između republičkih rukovodstava. Kada to nije uspelo, savezno rukovodstvo nastojalo je da udovolji Miloševiću čineći ustupke, što je narušavalo delikatnu jugoslovensku ravnotežu. Naprimer, odazvalo se pozivu za proslavu 600 godišnjice Kosovske bitke na Gazimestanu u junu 1989, na kojoj je Milošević poručio svima da smo "šest vekova posle Kosovske bitke ponovo u bitkama, one nisu oružane, mada ni takve nisu isključene". Reformskom programu Ante Markovića Milošević je suprotstavio radničke mase koje su ga podržavale, jer je stvarao iluziju socijalne sigurnosti. Obećavao im je nacionalno dostojanstvo, pa je neko slikovito rekao da su radnici na mitinge dolazili kao "radnici, a odlazili kao Srbi". Ova koalicija između političke elite i radništva u Srbiji održavala je iluziju socijalne države.

Miloševićeva arogancija i drskost s vremenom samo eskalira. Njegove poruke su sve direktnije i preteće. Na zatvorenom sastanku sa predsednicima opština 16. marta 1991. g. rekao je da "granice uvek diktiraju jaki, nikada ne diktiraju slabi. Prema tome, osnovno je biti jak. Mi jednostavno smatramo da je legitimno pravo i interes srpskog naroda da živi u jednoj državi… Taj legitimni interes srpskog naroda ne ugrožava interes nijednog drugog naroda. Uostalom, šta će im ti Srbi koji im toliko smetaju po Kninu, po Petrinji, Glini, Lici, Baniji, Kordunu, Baranji, ako je taj problem toliki". Istom prilikom, ponovo spominje silu: "Ako treba da se tučemo, bogami ćemo da se tučemo.

Nadam se da neće biti toliko ljudi da se sa nama tuku. Jer, ako ne umemo da dobro radimo i privređujemo, bar ćemo znati dobro da se tučemo."[86]

Osetivši moć masa, sve više se oslanja na populizam i preuzima kontrolu i organizaciju mitinga. Za njih kaže "da su demokratska, poštena i očekivana reakcija… ako se reše uzroci zbog kojih se narod okuplja, oni će sami po sebi prestati. Ljudi se okupljaju na onoj osnovi na kojoj se napadnuti i ugroženi."[87] Mitinzi najavljuju sve političke akcije i ciljeve. Srpski populistički pokret istovremeno deluje u svim delovima Jugoslavije gde žive Srbi. Organizuje se prenošenje moštiju cara Lazara kroz srpske krajeve, osvešćuje se grob žrtava ustaškog genocida. Ovim akcijama, koje su dobile široke razmere i bile dugo pripremane u "štabu" Dobrice Ćosića i SPC, mobilišu se emocije Srba u Hrvatskoj i Bosni i oni se sve više vezuju za Beograd.

Nakon naglog političkog uspona u drugoj polovini 1988. godine, Slobodanu Miloševiću prilazi inteligencija. Nacionalni program, čiji je nosilac Dobrica Ćosić i grupa oko njega, najzad izlazi na scenu, jer je konačno nađen politički lider. Vlast je u rukama Slobodana Miloševića, ali se budućnost srpskog naroda raspravlja u domu Dobrice Ćosića. Srbi su prihvatili Dobricu Ćosića kao idejnog tvorca nacionalnog programa. Bez obzira što između Miloševića i Ćosića postoje razlike – ideološke i političke - Ćosić sledi svoje uverenje, a Milošević je pragmatičan vođa koji ide za svojim interesima. Tako počinje njihovo približavanje.[88]

Razgovori o promeni ustava su počeli pre dolaska Miloševića na čelo Srbije. I Ivan Stambolić je u tom pogledu već obavio neke pripreme. Milošević je samo nastavio u istom pravcu bržim tempom. Pred samo donošenje ustava on kaže da je "…prvi i najvažniji cilj predloženih ustavnih reformi uspostavljanje jedinstvene Srbije, odnosno suverene države na celoj teritoriji naše republike." Ističe da će samo takva Srbija "biti istovremeno sigurna garancija zaštite srpskog naroda koji živi izvan Srbije. Novim ustavom Srbija će u celini povratiti državnost

[86] *NIN*.

[87] Završne reči Slobodana Miloševića na Zajedničkoj sednici Predsedništava SR Srbije i CK SK Srbije i Kosova, *NIN,* 11. septembar 1988.

[88] Slavoljub Đukić, *Između slave i anateme*.

izgubljenu na osnovu rešenja iz 1971. i 1974. godine kada je ustavnopravno, politički i u svakom drugom pogledu razbijena na tri odvojene i međusobno suprotstavljene celine. Ovim rešenjem treba definitivno da se stavi tačka na težnje albanskih nacionalista i separatista o otcepljenju Kosova, o tzv. Velikoj Albaniji, o Kosovu-republici itd."[89]

Ćosić je dao podršku Miloševiću za referendum o ustavu, jer "nudi bitne pretpostavke za uspostavljanje parlamentarne demokratije, pravne i socijalne države". On je pohvalio i predloženi ustav, "njegov demokratizam, njegovu garanciju ljudskih i građanskih prava, njegove državnopravne pretpostavke za uspostavljanje i razvoj jednog neideološkog, otvorenog i slobodnog društva".[90]

Dobrica Ćosić sa odobravanjem prati uspon Slobodana Miloševića i kaže "…da posle Nikole Pašića u Prvom svetskom ratu, nijedan političar nije imao teže uslove i veće breme od Slobodana Miloševića. On se hrabro posvetio obnovi srpske države i spašavanju srpskog naroda od novog porobljavanja i uništavanja... Slobodan Milošević je, po mom mišljenju, od svih srpskih političara u poslednjih pet decenija najviše uradio za srpski narod. Njegova generalna nacionalna politika, strategija i taktika, smatram da je realistična i dobro usmerena…[91] Kada se u svetu prvi put počelo govoriti o Miloševiću kao ratnom zločincu nakon genocida u Bosni i kada je i sam Ćosić doživeo da bude izguran sa predsedničkog položaja SRJ od strane Miloševića, on i tada izjavljuje: "Smatram da posle Nikole Pašića nijedan srpski političar nije imao teže uslove i veće breme od Slobodana Miloševića. Milošević ne zaslužuje da bude izveden pred sud, jer on nije ratni zločinac."[92]

Mnogi prominentni intelektualci i naučnici javno daju podršku Miloševiću i dodatno učvršćuju njegovu poziciju u narodu. Mihajlo Marković, filozof, za njega tada kaže: "Srbima se čini da se najzad pojavio jedan rukovodilac koji se ne stidi svoga naroda, koji je lišen kompleksa krivice, i koji je, čini se, odlučio da ispravi neke očigledne

[89] *Politika*, 26. jul 1990.
[90] *Politika*, 1. jul 1990.
[91] *Politika*, 13. septembar 1991.
[92] *Duga*, 9. juli 1994.

nepravde." Radomir Smiljanić, književnik, izražava uverenje da će Srbija "sa novim rukovodstvom i patriotizmom srpskog naroda i svih njenih građana, za pet godina biti Švajcarska," dok Antonije Isaković, akademik, ističe da je "Milošević nekim svojim potezima i nastupima pokazao jedno iskustvo koje je krasilo Karađorđa, ali i iskustvo koje je krasilo jednog visprenog Knjaza Miloša". Najpatetičnije se o njemu izražava pesnik Milovan Danojlović, koji kaže: "Dunuo si život srpskoj duši. Jeste, ništa ne bi postigao bez naroda, ali ni narod bez tebe ne bi mogao izvesti ono što je izveo." Milorad Pavić, književnik, takođe akademik, je isticao da je Milošević "prvi i poslednji srpski političar koji je usred antisrpske nastrojene Jugoslavije, učinio nešto dobro i veliko za Srbiju". A Desanka Maksimović, poznata pesnikinja kaže: "Milošević svojom dušom želi da nam narod ne bude preveden žedan preko vode, neuk pored neuka, sirot pored bogatog tela, pored tolikog napretka u Evropi, da ne očami zaostao."[93] Miloševićevu popularnost najbolje objašnjava njegov dugogodišnji prijatelj Ivan Stambolić, koji kaže da ga je "Srpski narod obožavao kao boga i verovao da će kroz identifikaciju s njim postati nebeski". Međutim, on se uvek rugao srpskom narodu koji je za njega bio samo sredstvo manipulacije.[94] Kosta Čavoški, profesor Pravnog fakulteta, ističe da je "Slobodan Milošević prvi srpski komunist koji je shvatio da se nacionalno pitanje u Jugoslaviji može postaviti i sa stanovišta legitimnih srpskih interesa".[95]

Na jugoslovenskom nivou u toku su poslednji napori da se dođe do nekakvog sporazuma. Sledi serija susreta na vrhu šestorice republičkih predsednika u Ohridu, na Brionima, Cetinju, Brdu kod Kranja, u Beogradu i Sarajevu. Neslaganja su sve veća. Miloševićevo drsko ponašanje na konferencijama za novinare, nakon ovih skupova, dobija podršku javnosti u Srbiji, koja ga doživljava kao nadmoćnijeg u odnosu na druge. 1990. dolazi do prvih višestranačkih izbora u svim republikama. Milošević parališe rad federacije, jer i dalje ima četri glasa. Ne priznaje novu legitimnu vlast u Hrvatskoj, a time ne prihvata

[93] Ibid.

[94] Ivan Stambolić, *Koren Zla*, HOPS, Beograd, 2002.

[95] Kosta Čavoški, *Slobodan protiv slobode*, Dosije, Beograd, 1991, str. 149.

ni Stipu Mesića kao predsednika Predsedništva Jugoslavije (posle Borisava Jovića). Preuzimajući program nacionalista, mitinge stavlja u funkciju borbe za nacionalne ciljeve, posebno posle događaja u Novom Sadu i smene pokrajinskog rukovodstva. Mesića ustoličuje trojka EZ koja prisustvuje sednici (juna 1990), na kojoj je on inaugurisan kao predsednik.

Slobodan Milošević sve jasnije iznosi srpske ciljeve, te tim povodom ističe da je "srpski narod formiranjem jugoslovenske države realizovao svoj istorijski interes na život u jednoj državi", i dodaje da su Srbi za Jugoslaviju "zato što Srbi žive širom Jugoslavije i što im je stalo da žive u jednoj državi".[96] Ističe "ogromne žrtve koje je srpski narod dao za svoju slobodu i genocid kojem je bio izložen u Drugom svetskom ratu". Kao da upozorava time što ističe da je "previše skupo plaćena cena za nacionalno oslobođenje i ujedinjenje u jednu državu da bi danas iko mogao da se pogađa o tome da li će on živeti u jednoj državi ili neće,"[97] ali da se "sa srpskim narodom i njegovim predstavnicima može razgovarati o svemu osim o tome da živi podeljen u više država".[98] Sve te pretnje su se na kraju uvek svodile na pitanje unutrašnjih jugoslovenskih granica za koje Milošević kaže: "Pošto te administrativne granice nisu okviri u kojim žive pojedini narodi, one se ne mogu jednostavno proglasiti za državne granice."[99] Time je dao na znanje drugim republikama da u slučaju otcepljenja ne mogu zadržati sve "krajeve koji su se našli u administrativnim granicama postojećih republika".[100]

Pripreme za rat

Period do izbijanja ratnih sukoba karakterišu tri faze: pokušaj održavanja starog sistema, kristalisanje dva koncepta za razrešenje

[96] *Politika*, 22. januar 1990.
[97] *Politika*, 1. februar 1991.
[98] *Politika*, 16. januar 1991.
[99] Ibid.
[100] *Politika*, 20. mart 1990.

krize i rata. U prvoj fazi, neposredno nakon Titove smrti, politička i intelektualna elita nastoji da zadrži stečene pozicije bez značajnijih pokušaja da na krizu odgovori reformama sistema. Svaki iskorak menjao je odnos snaga i narušavao ravnotežu uspostavljenu u Titovo vreme. Pojava Miloševića 1986. i 1987. definiše drugu fazu. Milošević je prvi iskoračio sa konceptom prevazilaženja jugoslovenske krize kroz jačanje federalnih institucija, centralne vlasti, uz dominantnu ulogu Srbije. To je bilo dijametralno suprotno onome što se u međuvremenu iskristalisalo kao koncept u Sloveniji, koja je budućnost Jugoslavije sagledavala samo kroz značajnu decentralizaciju i veću ulogu republika. U to vreme Hrvatska se još uvek ne izjašnjava, ali se kasnije tokom 1989. pridružuje zahtevima Slovenije. Dolazak Ante Markovića na funkciju saveznog premijera poslednji je pokušaj da se nađe rešenje za Jugoslaviju. Njegov program je podrazumevao ekonomsku reformu sa nadom da će ona inicirati i političke promene, što se pokazalo kao iluzija.

Uoči XIV vanrednog kongresa SKJ (januar 1990) već su se iskristalisale različite političke opcije, što se ogleda u nepremostivom nejedinstvu unutar Saveza komunista. Uprkos pokušajima da se izvrši temeljna unutrašnja reforma i reorganizacija, pokazalo se da je istorijska uloga SK završena i da u okviru Jugoslavije više nema kohezionu ulogu. Od tri nosioca jedinstva Jugoslavije – partija, JNA, policija – partija kao politički faktor nije mogla da se nosi sa sve većim zahtevima za liberalizacijom i istovremeno, sa naraslim nacionalizmima.

Napuštanjem Kongresa, najpre slovenačke, a zatim i hrvatske delegacije, Savez komunista je krahirao, a Jugoslavija se politički raspala. U pozadini Kongresa sukobila su se dva koncepta. Srbija je tada priznavala "samo onaj pluralizam koji u sebi sadrži pluralizam socijalistički orjentisanih snaga", odnosno "bespartijski sistem". Nakon ovog Kongresa politički sukobi se intenziviraju, nijedna strana ne odustaje od svojih opredeljenja. Iako je Slobodan Milošević pokušao da ignoriše odlazak Slovenaca u cilju očuvanja SKJ, Kongres je samo ubrzao raspad Jugoslavije. Brojni pokušaji da se spasi kakva-takva Jugoslavija ostaju bez uspeha.

JNA na novu situaciju u zemlji odgovora formiranjem svoje partije SK - Pokret za Jugoslaviju, koja treba da odigra ulogu integrativnog jugoslovenskog faktora. U partiju ulazi i Mirjana Marković - Milošević. SK - Pokret za Jugoslaviju je imala važnu političku ulogu. Utočište traži u Bosni i Hercegovini, gde je kasnije obavila tihe pripreme za agresiju na ovu republiku. Zajedno sa JNA i Srpskom demokratskom strankom, ova partija će odigrati ključnu ulogu u razbijanju Jugoslavije. U krajnjem ishodu, njen izbor je bio očuvanje komunizma, a ne Jugoslavije, otuda i njena internacionalistička i antinacionalistička retorika. U *Platformi* ove partije o razrešenju krize u bivšoj jugoslavenskoj republici (BiH) od 7. marta 1995. rat u Bosni se kvalifikuje kao stravičan etničko-verski, genocidni sukob, koji je započeo Tuđmanov režim u Hrvatskoj nasilnom secesijom, a prenesen u Bosnu i Hercegovinu uz dirigovanje i pomoć iz inostranstva" gde je (secesija) "naišla na nepremostive teškoće jer je bivša jugoslovenska republika Bosna i Hercegovina bila država tri ravnopravna naroda, a konstituisana na ideji jugoslovenstva". Zbog toga je, kako se dalje kaže u *Platformi*, "sukob u toj republici dostigao vrhunac varvarske simetrije u ubistvima, pljačkama, paljevinama, progonima i rušenju civilizacije".

Osvajanje Jugoslavije Milošević počinje Kosovom koje mu je poslužilo za političku mobilizaciju Srba i njegovom instaliranju kao nacionalnog lidera. Na Kosovu on izgovara da "Jugoslavija ne postoji bez Kosova! Jugoslavija se dezintegriše bez Kosova! Jugoslavija i Srbija neće dati Kosovo!" Shvativši snagu nacionalizma Milošević učvršćuje svoju vlast, čime se završava prva faza njegovog političkog aktivizma koju je karakterisala komunistička retorika. Poznavajući vrednosti postojećeg komunističkog aparata, on ga je samo dalje učvrstio i obnovio svojim ljudima. Mediji postaju glavna poluga njegove propagandne politike, na sva vodeća urednička mesta postavlja ljude od poverenja. Rekonstruisao je redakcije, pre svega, u Politici, NIN-u i RTS-u. Sa tako obezbeđenim mehanizmom mogao je da počne sa mitinzima, koje je proizveo u glavno političko sredstvo u borbi za nacionalne ciljeve i učvršćivanje lične vlasti. Milošević mitinzima rešava sve, a svoje poruke drugima šalje preko transparenata i vatrenih govora, i sve to u

znaku navodne solidarnosti sa kosovskim Srbima. Ovakvo ponašanje nailazi na otpor jugoslovenskog vrha. Jugoslovensko rukovodstvo polako počinje da podseća Miloševića na pravila igre, međutim, on sa mitinzima dobija novu snagu i kreće u pohod, pre svega na Srbiju, potom Crnu Goru, a zatim i na celu Jugoslaviju.

Na proslavi 600-godišnjice Kosovske bitke na Gazimestanu, sa oreolom spasioca, Milošević dobija podršku JNA, mada kod izvesnih, jugoslovenski nastrojenih generala, sa blagim oklevanjem. S jedne strane, Miloševć igra na nacionalnu kartu i tako učvršćuje svoju poziciju u Srbiji, gradeći jedinstvenu Srbiju a, sa druge, koristi armiju kao sredstvo u odbrani od nacionalizma i zalog za očuvanje Jugoslavije. Deo građana, posebno u Bosni i Hercegovini, verovao je u takvu orjentaciju JNA. Ovo dvojstvo ostaće do kraja prisutno u Miloševićevoj politici, pre svega, zbog održavanja teze o odgovornosti za raspad Jugoslavije "secesionističkih republika", Slovenije i Hrvatske.

U vreme uspona Slobodana Miloševića Jugoslaviju potresaju politički skandali i afere. Jedna od značajnijih je svakako slučaj "Agrokomerc" (novembra 1987). Osim političke dimenzije ove afere, suštinsko pitanje se odnosi na dilemu vezanu za privrednu i društvenu reformu i u direktnoj je vezi sa budućim ustavnim reformama. Hamdija Pozderac, bosanski kandidat za Predsedništvo SFRJ, jedina žrtva ove afere, bio je potpredsednik države i predsednik Ustavne komisije, te veoma značajan funkcioner u BiH. Njegovim padom uzdrmana je stabilnost bosanskog rukovodstva. Ova afera imala je i nacionalnu dimenziju, jer su vinovnici ovog slučaja vezivani sa "verski fundamentalizam". Srpska štampa o njima piše kao o "kvaziarapima" i poziva na savez "jugoslovenskih evropejaca" protiv kvazi Arapa.[101]

Osma sednica CK SK Srbije je prekretnica u odnosu na reševanje jugoslovenske krize. Tada dolazi do raskola među partijskom političkom elitom Srbije. Instaliranje Slobodana Miloševića i odstrel Ivana Stambolića, tada predsednika Srbije, označava pobedu nacionalističke političke orjentacije koja je i dovela do razbijanja Jugoslavije. Tada,

[101] Dragoš Kalajić, "Kvazi Arapi protiv Evropljana", *Duga*, 13-19. septembar, 1987.

odnosno i pre Osme sednice, počinje rehabilitacija četničkog pokreta, a nakon pobede Miloševića počinje "četnizacija" političkog prostora. Sam Slobodan Milošević nije se nikada direktno pozivao na četnički pokret, njegov nacionalni program, niti je težio identifikaciji sa njima. Međutim, sve što je kasnije zastupao politički i nacionalno, poklapalo se sa velikonacionalističkom politikom čiji je tradicionalni izraz bilo četništvo.

U završnoj reči na Osmoj sednici Milošević je čak uputio oštru kritiku srpskom nacionalizmu. Rekao je, između ostalog: "Što se srpskog nacionalizma tiče, mislim da je politički neprihvatljivo da se rukovodstvu Saveza komunista Srbije preti optužbama za srpski nacionalizam. Srpski komunisti i srpski narod nikada nisu bili bolećivi prema svojim nacionalistima. Njih nije mimoilazila osuda - ni krivična, ni politička, ni moralna… Srpski nacionalizam danas to nije samo netrpeljivost i mržnja prema drugom narodu ili drugim narodima, već je sama zmija u nedrima srpskog naroda, koji je uvek i kroz svoju istoriju težio ujedinjenju sa svim južnoslovenskim narodima… Srpski nacionalisti bi najveću štetu srpskom narodu naneli danas onim što mu, kao navodno najbolje, nude da se netrpeljivošću i sumnjom u druge praktično izolira. Ekonomski, politički, socijalno, kulturno - kako da živi sam, a svoj i slobodan mali srpski narod kad sami, a svoji i slobodni, ne mogu da žive ni veći narodi - u ovom svetu gde su svi narodi i ljudi sve više povezani i sve više upućeni jedni na druge ... Mislim da je izvan svake sumnje da nijedno rukovodstvo u Srbiji, koje tu opasnost ne bi videlo, ne bi stvari moglo da vodi u pravcu izlaska iz teškoća u kojima se nalazimo."[102]

Tokom jula 1988. Milošević obara vojvođansko rukovodstvo u tzv. "jogurt revoluciji" i otvara put centralizaciji Srbije pod parolom "jedan narod, jedna država, jedan sud". Ovi događaji izazivaju veliko uzbuđenje u drugim republikama. Nezavisni nedeljnik *Teleks* beleži da "politika koja se poji na neprijateljstvu i manipulaciji masama, ne može bez ekspanzionizma, uvek pored unutrašnjih neophodni su joj

[102] Slobodan Milošević, *Godine raspleta*, 1989, str. 171, govor na Osmoj sednici.

i spoljni neprijatelji i spoljni ciljevi. Kada se na Kosovu i Vojvodini uspostavi novi red, na red će neizostavno doći i Crna Gora, Makedonija, BiH, Hrvatska i Slovenija." Krajem oktobra održan je prvi miting u Crnoj Gori za obaranje rukovodstva zbog navodnog nepodržavanja kosovskih Srba i Crnogoraca. Miting nije uspeo, ali su uvedene vanredne mere. Počinje medijski progon Stipe Šuvara zbog podrške vanrednim merama i crnogorskom rukovodstvu. Time je prvi put doveden u pitanje legitimitet saveznog vrha. Miting će se u Crnoj Gori ponoviti u januaru 1989. godine, kada crnogorsko rukovodstvo pada. Pod firmom kadrovske obnove, u federaciju se dovode ljudi koji slede politiku Slobodana Miloševića. Promenom vojvođanskih, kosovskih i crnogorskih predstvanika Srbija stiče značajnu prednost u federaciji. Krajem januara celo Kosovo je zahvaćeno novim talasom demonstracija zbog smenjivanja Azema Vlasija i dovođenja na čelo partije policajca Rahmana Morine.

U decembru 1988. godine održana je sednica dva srpska predsedništva. Uvodničar, penzionisani srpski general Petar Gračanin, već tada upozorava na "pretnju masovnog obračuna sa neposrednim međunacionalnim sukobima, što se ne može drugačije tumačiti nego kao građanski rat, a takvi ratovi su, kao što je poznato iz istorije obično uvek najjeziviji i najkrvaviji". Povod za sednicu su bili navodni leci sa neprijateljskim sadržajem koji su se rasturali na Kosovu a kojima se Albanci pozivaju na oružani ustanak.

U decembru 1988. srpska glasila pokreću kampanju protiv jugoslovenske diplomatije. Povod su slučajevi hapšenja jugoslovenskog konzula Bijedića u Čikagu (bosanski kadar) pod optužbom da je učestvovao u pranju novca, Vašingtonska "afera Stanovnik" koja se kasnije pretvorila u "slučaj Kovačević" (ambasador SFRJ u SAD), slučaj Gagro (jugoslovnski ambasador u Parizu - hrvatski kadar), koji je u srpskoj štampi prozvan zbog "nedoličnog odnosa prema Soluncima na proslavi 70. godišnjice savezničke pobede u Prvom svetskom ratu".

U februaru i martu 1989. počinju štrajkovi rudara Trepče. Predvodnici štrajkačkog odbora su dva direktora (Albanci) i predsednica

Konferencije SK rudnika (Srpkinja). Oba direktora su nakon štrajka osuđeni na stroge zatvorske kazne. Održava se vanredna sednica Skupštine SFRJ na kojoj tadašnji predsednik države Lazar Mojsov obelodanjuje "štabski dokument" iredente o stvaranju Republike Kosovo. Ustvari, radilo se o letku nađenom na ulicama Prištine koji je posredstvom Tanjugovog internog servisa distribuiran korisnicima u federaciji. Državni vrh dobija zeleno svetlo od Skupštine SFRJ za uvođenje vanrednog stanja na Kosovu, za koje slovenačka štampa kaže da se "preuređenje Jugoslavije ne vodi samo preko rušenja naciokratije u pojedinim republikama, već i neposrednog zastrašivanja i osvajanja savezne državne vlasti".

U februaru 1989. u Cankarjevom domu u Ljubljani (17. februar) održan je skup u znak podrške rudarima Trepče. Milan Kučan, predsednik Slovenije, tada izjavljuje da se "Avnojevska Jugoslavija brani u Trepči". Nakon emitovanja priloga o ovom skupu na beogradskoj televiziji, izlaze studenti na ulice predvođeni rektorom Beogradskog univerziteta, direktorom Studentskog doma i sekretarom SK na Beogradskom univerzitetu (kasnije svi postaju visoki funkcioneri SPS). Na čelu kolone nose se stare srpske zastave i transparent preko cele ulice na kome piše KNIN (mesto u kojem je kasnije počela pobuna Srba u Hrvatskoj). Na mitingu ispred Skupštine Jugoslavije masa je tražila hapšenje Azema Vlasija, na šta je Milošević odgovorio: "U ime rukovodstva Socijalističke Republike Srbije, ja vam to obećavam." Obećanje je izvršeno narednog dana kada je Azem Vlasi uhapšen (u zatvoru je proveo 418 dana). Scenario razgrađivanja Jugoslavije smišljen je do svakog detalja. Događaji se smenjuju na dnevnoj osnovi, a reakcije iz drugih republika su nepripremljene. Odmah nakon demonstracija u Sloveniji, Srbija objavljuje bojkot slovenačke robe čime je započela ekonomska dezintegracija zemlje. Radmila Anđelković, predsednik SSRN Srbije, tada kaže: "Poručujemo da nijedan građanin Srbije neće moliti Slovence da ostanu u Jugoslaviji". Na mitingu povodom skupa u Ljubljani, crnogorski predsednik Momir Bulatović obećava masi oružje, jer "ova Jugoslavija nije stvarana u foteljama SAVA centra, pa se njima ne može ni razgrađivati".

Nakon izolacije Slovenije, beogradski scenario se sve više koncentriše na Hrvatsku, koja uglavnom nije reagovala na beogradske provokacije. U martu 1989. vanredna konferencija SK Vojvodine traži razrešenje Stipe Šuvara i sazivanje vanrednog partijskog kongresa. Hrvatska se posle dugog oklevanja suprotstavlja i tako se otvara konfrontacija između Srbije i Hrvatske.

28. aprila 1989. Skupština Srbije usvaja amandman kojim se omogućava promena Ustava Srbije, odnosno ukida pravo na saglasnost pokrajina, čemu su prethodila brojna savetovanja, pre svega, na Pravnom fakultetu u Beogradu. Ustav SFRJ iz 1974. se kvalifikuje kao "velika istorijska nepravda koja se mora ispraviti". Dr. Miodrag Jovičić smatra da je već "ostvarena homogenizacija nacije, jedinstveno izražavanje građana za državnošću Republike i uređivanje autonomije u njenom sastavu", te da to sve "Srbiji daje veliku snagu i ojačava njenu faktičku poziciju u borbi za promenu ustava".[103] Dr. Ratko Marković, kasnije i pisac novog ustava Srbije, je promenu Ustava Srbije takođe temeljio na narodnoj volji, jer, kako je rekao "danas u Srbiji ustavotvornu vlast počinje da vrši sam narod," te da zbog toga "jedna očigledno besmislena odredba ne može biti nedodirljiva … kriterijum ustavnosti u demokratijama vazda je bila volja naroda, njegove ogromne većine. Narod je ipak preči od ustava."[104] 1990. godine Srbija proglašava Novi ustav, popularno nazvan "narodni ustav", kojim se ukidaju autonomije Vojvodine i Kosova onako kako su bile definisane Ustavom iz 1974. Na Kosovu počinju nemiri u kojima gine 19 Albanaca, što dovodi do još jačeg zaoštravanja situacije u Jugoslaviji. Slobodan Milošević, bez obzira na ustavne promene, zadržava tri mesta u državnom vrhu (dva za pokrajine iz Ustava 1974.) i sa Crnom Gorom uspeva da blokira rad Predsedništva SFRJ.

U jeku je pravi medijski rat koji se vodi iz jednog centra. Prethodno je izvršena temeljna čistka i centralizacija ključnih medija: Politike,

[103] Dr. Miodrag Jovičić, Ustavi i ustavnost Srbije u svetlosti aktuelnih ustavnih borbi, *Anali* Pravnog fakulteta u Beogradu, Beograd, 1989. str. 376.

[104] Dr. Ratko Marković, *Pravni Život*, Savez udruženja pravnika SR Srbije, Beograd, 1988.

RTS-a, NIN-a i pratećih revijalnih izdanja Politikine kuće. Kroz politizovane "slučajeve", predočavaju se šokantne "istine". Pokretanje inicijative za ustavne promene i ravnopravnost Srbije u federaciji je uvod u medijski rat. U redakcijama se zadužuju posebni novinari koji su pratili položaj Srba van Srbije, počinje organizovana kampanja o ugroženosti Srba, prvo na Kosovu, a potom i u Hrvatskoj. Genocid se uvodi u javni diskurs nakon objavljivanja knjige *Vatikan i Jasenovac,* 1987. (Ljubomir Kljakić, TVN, br. 1322, 27. 4. 1990). Početkom 1989. otkriva se ugroženost Srba u Hrvatskoj. Sve su češći napisi na tu temu, ali je svakako indikativan i govor Dobrice Ćosića na protestnoj večeri u Francuskoj 7 povodom hapšenja Jovana Opačića: "Decenijama Srbi u socijalističkoj Hrvatskoj nemaju nacionalna prava koja su imali u Austro-Ugarskoj carevini. A oni to trpe kao nebesku nesreću i mi njihovi sunarodnici o tome ćutimo iz straha, ravnodušnosti, koristoljublja ... Zar je srpska sudbina u Hrvatskoj u ratu – genocid, a u socijalističkom miru – diskriminacija i asimilacija?"[105]

Slovenija donosi *Majsku deklaraciju* o slovenačkoj narodnoj volji za suverenu Sloveniju. Srbija inicira raspravu o Sloveniji u SK sa tezom da je Slovenija "glavni generator jugoslovenske političke i ekonomske krize". Krajem 1989. na Kongresu slovenačkih komunista usvajaju se statutarne promene koje u suštini definišu slovenačko viđenje jugoslovenske krize - savez republičkih komunističkih partija.

Najava mitinga istine u Sloveniji iz Beograda izazvala je konsternaciju i mobilizaciju Slovenaca. Sprečava se održavanje mitinga. Milošević tada optužuje slovenačku vlast da je "osiono i agresivno i sa silom prekinula veze sa narodom iz Srbije", što je Srbija prihvatila sve dok "snage konzervatizma, agresije i nasilništva ne ustupe mesto demokratskom, miroljubivom i bratskom u slovenačkoj politici".

Počinje defamacija Slovenije, a paralelno se organizuju mitinzi po Hrvatskoj. Tokom jula i avgusta proslava godišnjice Kosovske bitke organizuje se u Kninu i drugim srpskim enklavama u Hrvatskoj. U toku je erupcija srpskog nacionalizma vešto vođena i dozirana iz Beograda

[105] *Duga*, br. 406, 16-29. septembar 1989.

preko medija. Dolazi do incidenata na Jadranskoj obali i počinje izvoz "antibirokratske revolucije" van Srbije. Već u septembru iz Vojvodine dolazi inicijativa da se u političkom vrhu otvori rasprava o položaju Srba u Hrvatskoj uz ocenu da su oni tamo neravnopravni. U Sloveniji se istovremeno vodi diskusija o amandmanima na Ustav Slovenije, što Srbija preko Predsedništva SFRJ proglašava neustavnim, pri tome ne obazirući se na činjenicu da je već došlo do promene Ustava Srbije. Pokušaj da se Slovenci "urazume" i odustanu od amandmana nije uspeo, a tadašnji predsednik SFRJ Borisav Jović izjavljuje da bi "trebalo zavesti vanredno stanje u SR Sloveniji i pohapsiti sve koji su doveli do tog čina". Ubrzo nakon toga na prvom zasedanju Skupštine SFRJ slovenačka delegacija napušta sednicu, jer se otvorila rasprava o Sloveniji.

Polako se vrše pripreme i u Bosni i Hercegovini. U novembru 1989. Bosnu potresa policijska afera. SDB Srbije iseljava stnovništvo srpske nacionalnosti iz opština Srebrenice i Bratunca pod izgovorom da se radi o iseljavanju pod pritiskom muslimanskih fundamentalista. Prvi put SDB jedne republike otvoreno "radi tajno" u drugoj republici. Dolazi i do polarizacije i sukoba u državnom vrhu B-H, te sukoba na relaciji Beograd-Sarajevo. Lider bosanskih komunista se u srpskoj štampi upoređuje sa skinutim albanskim liderima, dolazi do svojevrsne kosovizacije B-H.

Slobodan Milošević je uspeo da nametne tempo na jugoslovenskoj političkoj sceni. Pokušaj savezne vlade da mu "udovolji" samo je narušio ionako već narušen jugoslavenski balans. Neodlučnost saveznog vrha ali i republičkih političkih i partijskih rukovodstava pokazala je koliko su se svi pribojavali buđenja srpskog nacionalizma. Odsustvo šire jugoslovenske solidarnosti u konfrontaciji sa srpskim agresivnim ponašanjem takođe je pokazalo koliko su jugoslovenski političari u republičkim centrima bili nepripremljeni za ono što se spremalo u Beogradu.

Upravo u tim ključnim godinama kada se odlučivalo o budućnosti Jugoslavije Slobodan Milošević je uspevao, pribegavajući raznim

mahinacijama i prevarama, oslanjajući se na protivrečnosti i nespremnost svojih partnera iz Bosne i Hrvatske, da izađe kao pobednik iz svih situacija koje su se otvarale ili koje je sam provocirao. Koristeći se mitinzima kao "demokratskom legitimacijom" on je zastrašivao sve svoje protivnike na čitavoj teritoriji bivše Jugoslavije. U jednom svom govoru iz tog vremena rekao je da su "mitinzi bili oblici političkog reagovanja najšire javnosti na nefunkcionisanje društva", te da su u "Srbiji mitinzi omogućili funkcionisanje institucija koje su bile blokirane, ali su izrazili i opredelenja na kojima se danas zasniva naša društvena reforma".

Insistiranje Zapada na demokratskim izborima za višepartijski sistem otvorilo je nove probleme za srbijanski režim i Slobodana Miloševića, mada bi transformisana komunistička u socijalističku partiju Srbije verovatno i u višepartijskim uslovima osvojila vlast. Međutim, po rečima Borisava Jovića, Slobodan Milošević je bio oprezan oko ideje višepartijskih izbora jer bi "u tom slučaju došlo do formiranja albanske partije." S obzirom na to da njih ima skoro dva miliona, Slobodan Milošević je procenjivao da bi oni "bilo kako da nazovu tu svoju partiju preuzeli vlast u svojim sredinama i mi bismo izgubili Kosovo".[106] Pripreme za višepartijski sistem obavljene su iz jednog centra, što će se naknadno pokazati kroz veoma buran politički život u Srbiji u kojem je ogromnu ulogu imala Služba državne bezbednosti. Svedočenje Ratomira Tanića u procesu Slobodanu Miloševiću pred Haškim tribunalom pokazaće koliko je bila važna uloga ove službe u procesu osnivanja višepartijske scene u Beogradu. Naime, Ratomir Tanić je pred sudom u Hagu potvrdio svoju povezanost sa Službom. To naravno nije nikakva novina za jugoslovenske prilike, međutim, Ratomir Tanić je bio jedan od vodećih lidera Građanskog saveza (bio je potpredsednik), pre toga je bio osnivački član UJDI, te Republikanskog kluba, da bi na kraju pristupio Novoj demokratiji. Stvaranje višepartijske scene veoma je dobro osmišljeno tako što Slobodan Milošević u svom programu, kao i u svojoj retorici, nije bio nacionalista, mada je u suštini "postkomunistički" nacionalizam počeo oblikovati još 1987.

[106] Borisav Jović, *Poslednji dani SFRJ*, Beograd, 1996.

Pošto izvoz "antibirokratske revolucije" u druge republike nije uspeo, a samim tim ni okupacija Jugoslavije na prepad, Slobodan Milošević se okrenuo ratnim osvajanjima Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Njegovi ratni glasnogovornici bile su druge partije, koje su u svojim programima obelodanile ratni program Srbije. Tri partije u svojim programima jasno su naznačile granice buduće države koje su se poklapale sa Moljevićevom "Homogenom Srbijom". Te partije bile su Srpski pokret obnove (SPO), na čijem čelu je bio Vuk Drašković, zatim Srpska radikalna stranka (SRS) sa Vojislavom Šešeljem na čelu i Srpska narodna obnova (SNO) na čelu sa Mirkom Jovićem. Ove partije su u suštini promovisale četništvo i pozivale su se na tradiciju četničkog pokreta.

SPO se u svom programu određuje prema srpskom entitetu kao nezavisnim u odnosu na druge jugoslovenske republike, zatim on implicira da je Jugoslavija direktno srpska tvorevina, te kaže "od današnje Jugoslavije ne mogu se otcepiti ili na štetu srpskog naroda konfederalizovati teritorije koje su 1. decembra 1918, na dan stvaranja Jugoslavije, bile u sastavu Kraljevine Srbije, kao ni krajevi, u kojima su Srbi, pre ustaškog genocida, bili u većini – te teritorije su neotuđiva, istorijska i etnička svojina srpskog naroda. Kada je u pitanju Hrvatska, u programu se eksplicitno kaže: "Hrvatska se u svojim sadašnjim granicima, ne može konfederalizovati sve dok od Baranje, delova Slavonije, Korduna, Like, Banije i severne Dalmacije ne budu obrazovana autonomna pokrajina srpske krajine i dok ne bude garantovana autonomija Istri i Dubrovniku." Ukoliko se Hrvatska ipak otcepi od Jugoslavije, "autonomna pokrajina srpske krajine bi ušla u sastav srpske države".

Kada je u pitanju Kosovo, program SPO predviđa "ukidanje albanske države" stvorene na Kosovu i Metohiji. Predviđa se zatim vraćanje imovine Srbima "koja im je oteta u Drugom svetskom ratu", zatim osnivanje Fonda koji bi finansirao "naseljavanje Kosova i Metohije Srbima, s tim da se uspostavi brojčani odnos Srba i Šiptara kakav je bio poslednjeg dana slobode 6. aprila 1941. godine. Posebno se naglašava

da će "sve Šiptare koji su se samovlasno naselili na Kosovu i Metohiji ili ma gde u Srbiji, vratiti kao strane državljane u Albaniju", zatim "proterati sve Šiptare koji su se na ma koji način upleli u okupatorski plan Tirane o 'velikoj Albaniji' do Skoplja, Nikšića, Kopaonika i Morave". U slučaju konfederalizacije predviđa se "ukidanje autonomnog statusa, albanskog jezika bilo gde u Srbiji, pravo Šiptara na albansku zastavu, kao i antisrpski ustrojene škole, policijsku službu, bolnice, pošte i sudove i sl."[107]

Srpska radikalna stranka (SRS) je, pored toga što je gradila svoju reputaciju oslanjajući se na četništvo, istovremeno u svom političkom delovanju primenjivala metode srpskog fašizma, odnosno u velikoj meri se oslanjala na D. Ljotića i njegov "Zbor". Pored određivanja zapadne granice (slično SPO) radikalski program posebno se skoncentrisao na rešavanje albanskog pitanja. Osnovna mera protiv Albanaca bi se sastojala, pre svega, u smanjivanju njihovog broja, pa se tako jasno ukazuje na potrebu da se "odmah protera 360 hiljada albanskih emigranata i njihovih potomaka", zatim da se "srpskim državljanima koji borave u inostranstvu i tamo deluju sa separatističkih pozicija, odmah oduzme srpsko državljanstvo i zabrani povratak", kao i da se "svim Šiptarima, koji to žele, izda iseljenički pasoš". Program takođe predviđa naseljavanje Kosova Srbima tako što bi se na to područje "preselile sve vojne i policijske akademije i sve vojne ustanove koje nisu direktno povezane za komandovanje pojedinim armijskim oblastima, kao i čitav niz drugih državnih ustanova, čime će se stvoriti uslovi za preselenje desetine hiljada oficira, podoficira, policajaca, državnih činovnika, članova njihovih porodica i kompletne prateće infrastrukture".[108] Program sadrži i niz drugih mera koje bi podstakle Albance na iseljavanje u koje spadaju i takve kao što su izgradnja autoputeva koji sa "namerno razdvojenim trakama do 1 km zbog konfiguracije terena i čišćenjem širokog pojasa oko puta kroz najnaseljenije šiptarske ruralne sredine, i ostalih objekata poput kasarni poligona, skladišta, uz koje

[107] *Radikalizacija društva u Srbiji*, Program SPO, str. 152, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, 1997.

[108] Ibid, *Programska deklaracija SRS*, str. 155.

se daju placevi i prostor za naseljeničke kolonije, usitnjava šiptarski etnički prostor čime oni gube 'dubinu' teritorije koja je važan element njihovog osećanja sigurnosti". Nezamislivi su detalji kojima se Program bavi, jer on predviđa namerna isključenja struje "uz prave sabotaže na delovima mreže", ali isto tako i vode, a sve u cilju da im se "život učini nesnošljivim". Predviđene su finansijske policije, izdavanje raznih dozvola, zatim infiltriranje Službe državne bezbednosti u razne albanske organizacije kako bi se uticalo na njihovu "delatnost, ako ne i rukovoditi njima". Srpski fašizam prikazan u ovom Programu kasnije je uspešno i sprovođen nad Albancima sa još mnogo većom maštom sve do NATO intervencije.

Zalaganje za nacionalno pomirenje srpskog naroda (četnika i partizana) počelo je mnogo ranije. Pisane su nove "objektivne istorije", među kojima je najveću popularnost imala Veselina Đuretića. Vuk Drašković je već početkom osamdesetih javnosti postao poznat svojom knjigom *Nož* u kojoj je govorio o zločnima nad srpskim narodom počinjenim od strane Muslimana. Njegova uloga je bila zapažena i u mobilisanju srpske dijaspore u Kanadi, SAD i Australiji. Zajedno sa Milanom Komnenićem, pesnikom i Vojislavom Šešeljem obilazili su ova tri kontinenta, uključujući i Evropu, ne samo radi promovisanja srpskog interesa, već i zbog prikupljanja finansijske podrške.

Srpski nacionalizam je, kako kaže Slobodan Inić, "širi od četničkog pokreta i njegovih nacionalističkih programa u prošlosti i savremenosti, ali nema ni jednog takvog programa niti pokreta u srpskom narodu koji je potpunije i direktnije izražavao tu prirodu, planove i ambicije velikosrpkog nacionalizma, kao što je to bilo i u tom pogledu ostalo četništvo u Srbiji".[109]

[109] Ibid, *Programska deklaracija SRS*, str. 155.

Pripreme i planiranje rata

JNA nije odmah objavila ciljeve rata, ali su oni, kako ih je kasnije definisao Veljko Kadijević u svojoj knjizi "Moje viđenje raspada Jugoslavije", već bili definisani na drugim nivoima. Miloševićev glasnogovornik rata bio je Vojislav Šešelj i mnogi drugi intelektualci koji su dnevno kroz razne medije najavljivali i objašnjavali šta su "srpske etničke teritorije" koje treba osloboditi. List *Narodna armija* u to vreme, umesto nedeljno, izlazi svaka tri dana. Skoro u svakom broju izlaze intervjui Veljka Kadijevića, Borisava Jovića, zatim istoričara Milorada Ekmečića. List je stavljen u funkciju srpskog programa i odatle se upućuju pretnje svima "koji misle da će politikom svršenog čina moći da razbiju Jugoslaviju".[110]

Svesno se potencira opasnost spolja što dobija značajno mesto u beogradskim medijima. Ističe se da je "Vatikan imao vrlo značajnu ulogu u zbivanjima u Jugoslaviji", te da je "Vatikan obezbedio sredstva za naoružavanje hrvatske vojske", zatim da su se kod "Austrije i Turske pojavili stari imperijalni prohtevi" i sl. Lansira se teza o "Četvrtom Rajhu" nakon ujedinjenja Nemačke. General Svetozar Oro tvrdi da je "opasnost spolja iskonstruisana da bi se pod maskom 'spašavanja Jugoslavije' zemlja prekomponovala u 'Srboslaviju'". Istovremeno, Dobrica Ćosić nudi Italiji Istru, a Mile Martić Zadar i otoke.

JNA dolazi na istu poziciju sa srbijanskim rukovodstvom: da su Srbi najrasprostranjeniji narod u Jugoslaviji, da ih to čini integrativnim faktorom Jugoslavije, da su Srbi stvarali obe Jugoslavije, i da su istorijski gledano oni njeni pravi branioci, da srpska nacionalna svest treba da postane protivteža drugim nacionalizmima koji nisu državotvorni, što je u drugim republikama primljeno sa velikim podozrenjem. Bojkotovanje savezne vlade, potčinjavanje TO i njeno razoružanje, uzimanje strane u ratovima u Sloveniji, Hrvatskoj, pa onda i BiH, mobilisanje dobrovoljaca kao način popunjavanja JNA, sve to su razlozi koji su doveli do srbizacije JNA, što je definitivno

[110] Veljko Kadijević, *Narodna armija*, 27. juni 1991.

opredelilo i karakter rata. Armijski vrh je tokom 1990. i posebno u proleće 1991, prema Martinu Špegelju, bivšem generalu JNA i prvom ministru odbrane Republike Hrvatske, razmišljao o vojnom udaru na teritoriju cele tadašnje Jugoslavije, pa i protiv Miloševića. Na taj način htela se "uspostaviti neka Titova Jugoslavija, što je sve trebalo biti oplođeno Markovićevim idejama, uz podršku Zapada. Sve do napada na Sloveniju ta ideja je egzistirala u glavama armijskog vrha, kako bi se jednako zaustavili radikalni procesi u Srbiji i nacionalizam u Sloveniji i Hrvatskoj."[111] Slovenački, a kasnije i hrvatski, rat pokazao je da je JNA izgubila legitimitet kod svih jugoslovenskih naroda (sem Srba) i da zato svi njeni pokušaji da deluje jugoslovenski nisu uspeli.

Akteri

Pripreme za rat trajale su dugo, na tome se radilo na nekoliko nivoa: kroz medije, institucije, neformalno kroz kafane i druženja, škole i univerzitet, crkvu, armiju. Od osmišljavanja projekta do njegove operacionalizacije razne ličnosti su dobijale uloge. Ulogu glasnogovornika rata dobio je Vojislav Šešelj, jedan od najdoslednijih operativaca, sve vreme je delovao kao *alter ego* Slobodana Miloševića. Uvek spreman da pokaže meru nasilja za koju se predsednik u datom trenutku odlučio. I istovremeno, uvek dovoljno nesimpatičan da Slobodan Milošević deluje pristojno i prihvatljivo.

Ime Vojislava Šešelja, pored Vuka Draškovića, vezano je za prve izlive mržnje prema drugim narodima u bivšoj Jugoslaviji. U *Programskoj deklaraciji Srpske radikalne stranke* (februar 1991) stoji da će se zalagati za "obnavljanje slobodne, nezavisne i demokratske srpske države na Balkanu koja će obuhvatiti celokupno srpstvo, što znači da će u svojim granicama imati, pored sadašnje oktroisane srbijanske federalne jedinice, srpsku Makedoniju, srpsku Crnu Goru, srpsku Bosnu,

[111] *Telegraf*, 2. novembar 1994.

srpsku Hercegovinu, srpski Dubrovnik, srpsku Dalmaciju, srpsku Liku, srpski Kordun, srpsku Baniju, srpsku Slavoniju i srpsku Baranju".

Programska deklaracija, posebno akcentirajući Kosovo, zalaže se za "gušenje svim sredstvima albanske separatističke pobune" uz neophodno sprovođenje mera kao što su "onemogućavanje bilo kakvog oblika kosovsko-metohijske političke teritorijalne autonomije, proterivanje 360 hiljada albanskih emigranata, sprečavanje državno finansijskog dotiranja nacionalne manjine, proglašavanje ratnog stanja i zavođenje vojne uprave, raspuštanje tamošnjih organa civilne vlasti i ustanova koje se finansiraju iz državnog budžeta, zatvaranje ili konzerviranje svih fabrika i drugih proizvodnih pogona, ukidanje svih socijalnih davanja Šiptarima, posebno onih koja podstiču previsok natalitet" i niz drugih.

Ovaj program je istovremeno bio neformalni program srbijanskog režima po kojem se odvijao scenario zaokruživanja "Velike Srbije". Socijalisti su zadržali konspirativnost kao meru političke lukavosti, te su partije poput Šešeljeve imale ulogu obelodanjivanja ratnih ciljeva. U Programu stranke se ističe da je cilj državnog uređenja "Velika Srbija". Rešenje jugoslovenske krize vidi kroz stvaranje tri države: Velike Srbije, Male Hrvatske i još manje Slovenije. Drina je srpska reka koja protiče kroz centar Srbije, a što se tiče Muslimana, oni mogu računati samo na deo oko reke Bosne. Mada su većinsko stanovništvo, pripada im samo 18 odsto teritorije BiH. Muslimani u principu nemaju ništa protiv da žive sa Srbima, međutim, ako neće da razgovaraju sa bosanskim SDS-om, onda radikali stupaju na scenu, a s njima "razgovora neće biti". Ni Muslimane u Sandžaku nije štedeo. Pretio im je svojim "dobrovoljcima prekaljenim u ratu" ukoliko se dese barikade ili nekakav muslimanski ustanak.

U Skupštini Srbije pozivao je na retorziju prema Hrvatima, založio se za proterivanje Hrvata iz Vojvodine i Srbije, jer su oni najveći srpski neprijatelji i "zločinački i kukavički narod". Kao peta kolona i neposredni "saradnici ustaša" moraju se proterati. To bi radili na "krajnje human način" tako što bismo im dali adrese Srba iz Hrvatske.

Hrvatska ne može da se otcepi, barem ne u "avnojevskim" granicama. Jedino Slovenci imaju šansu da se otcepe. U Skupštini Srbije Šešelj obećava da u Srbiji neće živeti Hrvati, nudi vozove i kamione da ih odvode, poziva se na zakon retorzije i obećava njihovo "raseljavanje" čim radikali dođu na vlast.

Po Šešelju, pitanje Bosne za Srbiju je pitanje - biti ili nebiti. Popuštanje u Bosni znači dva miliona izbeglica u Srbiji i gubljenje veza sa Krajinom. Srbija ne sme prihvatiti nikakav ultimatum, inače će se svesti na "beogradski pašaluk". "Opsada Sarajeva nije ratni zločin", jer je kriv onaj ko je dozvolio da "Sarajevo postane ratna tvrđava". Ako se vojno ne interveniše protiv Srbije, srpski narod će izdržati "sve ekonomske blokade". Ovo je rat za državu i sada se mora "razmišljati kako sačuvati teritorije pod našom kontrolom". Borba srpskog naroda za samostalnost u zapadnim krajinama može "potrajati pet godina, a sa pritiscima možda i dvadesetak".

Operativni deo plana RAM – i rat u Hrvatskoj

RAM je nastao 1990. u Generalštabu u cilju odbrane socijalizma i Jugoslavije.[112] U to vreme JNA je već vezana za Miloševića, jer joj je "Srbija čvršća uzdanica"[113] i sprema se plan za predstojeće izbore u Hrvatskoj i Sloveniji za koje se očekuje da će komunisti izgubiti. Postojanje plana RAM obelodanjeno je na sednici SIV-a 19. septembra 1991. godine. U suštini, to je plan za povlačenje zapadnih granica Srbije, stvaranje okvira za neku novu Jugoslaviju u kojoj bi svi Srbi sa svojim teritorijama živeli u istoj državi. Prvobitni plan RAM bio je da se Hrvatska veže za Jugoslaviju i u tom smislu RAM je bio anti-

[112] U presretnutom telefonskom razgovoru između Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića 8. jula 1991. godine prvi put se spominje plan RAM. Milošević: "Od strateškog značaja je RAM, znaš šta je RAM.." na šta Karadžić odgovara "Znam, sve znam." Ovaj razgovor prezentiran je u Haškoj sudnici, a zaštićeni svedok B-1793 je potvrdio autentičnost ovog razgovora.

[113] Borisav Jović, *Poslednji dani SFRJ,* str. 146.

hrvatski, jer je Hrvatska jedina bila sposobna da se suprotstavi srpskoj agresiji. Međutim, otpor Hrvata je iznenadio JNA, te se odustalo od zadržavanja cele Hrvatske i okrenulo planu njenog razbijanja i bacanja na kolena tako što će je preseći na dva dela preko Knina (Dalmacija je skroz odsečena sve do 1995). Granice RAM-a su završavale na liniji Virovitica-Karlovac-Karlobag, što je Šešelj jasno isticao kao vojni cilj. Računalo se na zadržavanje BiH i Makedonije bez većeg otpora. Očekivalo se da bi poraz Hrvatske sprečio rat u Bosni. Već početkom 1990. godine Predsedništvo SFRJ na čelu sa Borisavom Jovićem i JNA preduzimaju mere da se Sloveniji i Hrvatskoj oduzme oružje iz civilnih magazina TO i prenese u vojne magacine, sa objašnjenjem da je čuvanje oružja u nadležnosti JNA. Ovom odlukom ove dve republike praktično ostaju bez oružja, posebno Hrvatska. Istovremeno, u prvoj polovini 1990. godine JNA pravi vojni raspored, doneta je odluka o formiranju posebnih motorizovanih korpusa u regionima Zagreba, Knina, Banjaluke i Hercegovine, koji bi po potrebi bili sposobni da budu u funkciji kao na Kosovu (svojevrsna vojna uprava).[114] Plan da se Hrvatska preseče, po mišljenju Slobodana Miloševića, još uvek "čini Jugoslaviju državom od oko 17 miliona stanovnika, što je za evropske prilike dovoljno".[115]

Krajem 80-tih MUP Srbije je već bio prisutan u BiH (afere u Moševcu i Srebrenici), a afera Agrokomerc (koji već tada proizvodi za vojsku) bila je u funkciji destabilizacije Bosne i kompromitacije vodećih muslimanskih političara poput Pozderca, koji je bio kandidat za člana Predsedništva SFRJ. Naime, politička dimenzija beogradskog prisustva u Bosni bila je u funkciji da se Muslimani drže uz Srbiju, kako bio se Bosna vezala za Srbiju. U Hrvatskoj je slično prisustvo kroz fabriku Gavrilović u Petrinji, koja je takođe ekonomski vezana za vojsku. Na čelu te fabrike bio je Mikelić koji je odigrao značajnu ulogu u podeli Hrvatske i kasnije kroz SK-PJ.

Na operativnom nivou RAM u Hrvatskoj pokrivala je obaveštajna služba ratne avijacije - V korpus RV PVO. Prvi višestranački izbori u

[114] Ibid, str.152

[115] Ibid, str. 161.

Hrvatskoj održani su u proleće 1990. godine. JNA je očekivala da će pobediti SPD, tj. Ivica Račan što bi, po njima, garantovalo opstanak socijalizma. U to vreme SDS, koju je predvodio Jovan Rašković tretira se od strane JNA kao četnička partija. Međutim, pobeda Franje Tuđmana promenila je situaciju i JNA počinje da vrši pripreme za presecanje Hrvatske preko plana LABRADOR. Razvija se obaveštajna mreža sa posebnim vezama u Krajini, a Banja Luka i Zagreb su glavni obaveštajni centri. JNA svoju podršku daje SDS-u, jer je "zagovornik Jugoslavije". LABRADOR je pripremio dokumentarni film o Špegelju (uvoz oružja iz Mađarske) kako bi se stvorila klima za prevrat i hapšenje hrvatskog režima. Vojni udar je stalno visio u vazduhu, međutim, Veljko Kadijević se nije odlučio na taj korak i pored pritiska Borisava Jovića i Slobodana Miloševića. Film o Špegelju nije doneo očekivane rezultate, ali je ogolio velikosrpsku struju u JNA. Počinje intenzivna mobilizacija i prvi sukobi u Pakracu i Plitvicama koji treba da razviju motivaciju za rat kod hrvatskih Srba. Medijski se oživljavaju događaji iz 1941, stradanje Srba od strane ustaša podstiče kod Srba želju za osvetom. Provociraju se sukobi na budućim granicama. JNA se pojavljuje u ulozi razdvajanja dveju strana i ostaje na budućim granicama. JNA je razoružala TO Hrvatske, ali je naoružavala Srbe u Hrvatskoj već 1990. g. i 1991. g. dok su se Hrvati naoružavali tek 1991. i 1992.[116]

Hrvatska nije uspela da ostvari punu kontrolu nad svojom teritorijom. JNA je tada već prešla na drugu opciju. Prema rečima Kadijevića, JNA, pored "zaštite Srba" u prvoj fazi rata, sebi je za politički cilj u drugoj fazi postavila "stvaranje nove Jugoslavije od naroda koji to žele, pravedan i miran razlaz sa onim narodima koji ne žele da ostanu u Jugoslaviji, transformaciju JNA u vojsku buduće Jugoslavije".[117] Isto je zapisao i Borisav Jović u svojoj knjizi: "JNA se transformiše u vojsku onih koji žele da ostanu u Jugoslaviji, a najmanje je: Srbija, srpski narod plus Crna Gora."

Zbog neuspešne mobilizacije na koju su uticale razne akcije "roditelja, majki, sestara, mirotvoraca, pacifista itd.", JNA je prihvatila

[116] *Erazmus,* broj 13, 1995, Intervju sa Svetozarom Livadom, str. 19.
[117] Veljko Kadijević, *Moje viđenje raspada*, str. 134.

paravojne formacije, u čijem su se sastavu borile na desetine hiljada ljudi. Sve vodeće paravojske ovog tipa formirale su opozicione stranke. Srpski pokret obnove bio je inicijator stvaranja *Srpske garde*, koja je nastala nakon sloma JNA u Sloveniji, sa ciljem da preraste u srpsku vojsku. Delovala je pod komandom Prve armije, kasnije pod komandom Teritorijalne odbrane Gospić. *Dobrovoljci Srpske radikalne stranke* (prema nekim procenama bilo ih je između 30 do 50 hiljada) učestvovali su u ratu od samog početka. Njihov odlazak na ratište imao je veliki televizijski publicitet. *Dobrovoljačka garda* osnovana je 11. oktobra 1990. ("polako se pripremala za otpor protiv ustaške vojske i bojovnika"). Ona je bila najdisciplinovanija paravojska, delovala je u okviru Novosadskog korpusa. Nju je osnovao Željko Ražnatović Arkan, koji je već bio dugogodišnji saradnik DB najviše u likvidaciji emigracije, posebno hrvatske. Poznat je po pljačkama banki u Švedskoj, bio je zatvaran, ali je uspeo da pobegne iz zatvora u Belgiji. Osamdesetih se vraća u Jugoslaviju, a pred rat se ponovo angažuje za DB. Njegova garda je 1993. godine iznedrila *Stranku srpskog jedinstva*. Arkanove jedinice smatrale su se najdisciplinovanijim i imale su posebnu ulogu u počinjanju rata u Hrvatskoj i u Bosni. Njegova garda je bila najtešnje povezana sa JNA, od nje je dobila naoružanje i u završnici "oslobađanja" Vukovara imala je dominantnu ulogu. Od tada raste njegova slava "srpskog junaka", dolazi na naslovne strane svih srpskih novina: NIN, Borba, Vreme i mnogi drugi. Povodom pogibije nekoliko svojih boraca, Arkan izjavljuje da "mržnja dominira njegovim osećanjima i ne dozvoljava mu da reaguje kako treba" i poručuje "da Srpska dobrovoljačka garda neće imati živih zarobljenika za razmenu, te da će svaki neprijateljski vojnik koga zarobe biti streljan".[118] Bio je direktno povezan sa generalom Simovićem, o čemu je pisala Dobrila Gajić-Glišić u svojim memoarima. Ona opisuje kako su u kabinetu generala Simovića sa strahom pratili intervju sa Arkanom na *Studio B* koji je na pitanje ko mu je vrhovni komandant odgovorio "Patrijarh Pavle" umesto General Simović.[119]

[118] *ON*, 20. septembar 1991.

[119] Dobrila Gajić-Glišić je to potvrdila i u Haškoj sudnici kao Miloševićev svedok.

Paravojne jedinice gotovo da nisu imale odlike paravojske, što su javno tvrdili i Arkan i Šešelj.[120] Branislav Vakić, četnički vojvoda i savezni poslanik Srpske radikalne stranke, kaže da su srpski dobrovoljci i četnici već sa prvim incidentima sa hrvatske strane "krenuli tamo na poziv teritorijalne odbrane i srpskog naroda". On tvrdi da su početkom 1992. godine od tadašnje JNA dobili poziv da "uputimo naše dobrovoljačke jedinice u Krajinu", te da je poslao "veliku grupu dobrovoljaca iz ovog dela Srbije na obuku u kasarnu JNA u Bubanj Potok, ispred Beograda". U toj kasarni su dobrovoljci dobili i naoružanje. Marta meseca 1992. godine smo poslali i veliku grupu dobrovoljaca u Beogradsku kasarnu "4. juli", gde su dobili i oružje i uniforme, i bili na obuci. Za tih šest meseci, od januara do jula 1992. godine, u ovim beogradskim kasarnama je bilo stacionirano i obučavano više od šest hiljada naših dobrovoljaca, koji su bili upućivani kod Drniša, u Divoselo i u Počitelj.[121]

Ono što je paravojne jedinice razlikovalo od JNA je način organizovanja, oznake, zastave, himne i drugačije obraćanje. To potvrđuje i Uredba Vlade Srbije o upisu dobrovoljaca u Teritorijalnu odbranu (23. avgust 1991) koja u članu 1. kaže: "Popuna JNA dobrovoljcima vrši se u skladu sa saveznim propisima." Indikativna je i Naredba Predsedništva SFRJ od 10. novembra 1991. o angažovanju dobrovoljaca u oružanim snagama SFRJ za vreme neposredne ratne opasnosti.

Tokom 1991. bilo je još očekivanja u nekim sredinama da će JNA spasiti Jugoslaviju od raspada. Vojni puč koji je visio kao mogućnost, posebno marta 1991. godine, nije mogao biti izveden iz više razloga. Prvi je taj što se na JNA skoro u svim sredinama gledalo kao na srpsku vojsku, zatim JNA je već više od čitave decenije izgubila legitimnost da igra ulogu garanta Jugoslavije, jer je njen osnovni cilj bio, pored očuvanja integriteta zemlje, i očuvanje socijalizma. U novonastalim

[120] Željko Ražnjatovic Arkan: "Mi nismo paramilitarna formacija, mi se borimo zajedno sa federalnom armijom. Borimo se za ujedinjenje srpskih zemalja i srpske vojske. Želimo novu profesionalnu srpsku vojsku u kojoj bi sa nama bili stvarni heroji i vojnici. Što se mene tiče, ne želim da budem oficir." *Borba*, 30. maj 1992.

[121] Intervju Branislava Vakića, *Telegraf*, 28. septembar 1994.

međunarodnim okolnostima takva orjentacija nije imala opravdanje. Zbog toga je JNA u toku sukoba sa Slovenijom i Hrvatskom sužavala svoje ciljeve: zaštita srpskog naroda i stvaranje novih granica Jugoslavije. Maja 1992. godine dolazi do njene transformacije u tri srpske vojske: vojsku RSK, RS i VJ. Sve tri su delovale pod istom komandom JNA u Beogradu.

KOS je najčešće razmišljao o uvođenju vanrednih mera u SR Hrvatskoj, jer su, kako kaže Aca Vasiljević, koji je u to vreme bio na čelu KOS-a, "u njoj postojali razlozi", što očito govori o neprihvatanju promene sistema, novu vlast u Hrvatskoj i Sloveniji doživljavali su kao kontrarevoluciju.[122] JNA su u međuvremenu napustile druge nacionalnosti i ona se u suštini već svela na srpsku vojsku. Janez Drnovšek je to objasnio rekavši da je "praktično jedini narod koji pod sadašnjim uslovima održava JNA jeste srpski narod i smatram da je sudbina JNA vezana za sudbinu srpskog naroda u Hrvatskoj. Ako armija prestane da pomaže taj narod, to bi praktično bio njen kraj."[123]

Strategija JNA u tzv. "ratu niske intenzivnosti" u Hrvatskoj je propala zbog stalnog nastojanja da se sruši nova vlast, a rat u međuvremenu dobija karakter osvajačkog rata za teritorije. Hrvatska vojska je tokom 1991. slabo naoružana, jer je JNA već prethodno razoružala TO, ali je moralna prednost hrvatske vojske, a i celokupnog stanovništva imala daleko veći značaj nego vojna opremljenost JNA.

Neuspešna vojna mobilizacija uverila je rukovodstvo krnje Jugoslavije da je optimalan cilj u Hrvatskoj stvaranje tzv. Republike Srpske Krajine (RSK). S obzirom da je srpski narod na toj teritoriji već imao vlast (uz prethodno temeljno etničko čišćenje Hrvata), beogradsko rukovodstvo se opredelilo, vrlo lukavo, da od Ujedinjenih nacija zatraži da srpski narod zaštite svojim mirovnim snagama do političkog rešenja jugoslovenske krize.[124] Krnje Predsedništvo SFRJ uputilo je pismo generalnom sekretaru UN u kojem je između ostalog pisalo: "Na taj način mirovne snage UN stvorile bi tampon zonu i razdvojile strane

[122] Aleksandar Vasiljević, *NIN,* 19. juni 1992.

[123] Intervju Janeza Drnovšeka, *Vreme*, 24. avgust 1991.

[124] Borisav Jović, *Poslednji dani SFRJ*, str. 407.

u sukobu, sve dok se na miran način, pravičan i međunarodno-pravno zasnovan način, uz angažovanje i UN, ne reši jugoslovenska kriza. Time bi se stvorili neophodni uslovi da Predsedništvo SFRJ, kao vrhovni komandant oružanih snaga SFRJ, donese odluku o dezangažovanju JNA u sprečavanju međunacionalnih sukoba na teritoriji Republike Hrvatske."[125]

Ulaskom međunarodnih trupa u Hrvatsku JNA i srpski vrh su ostvarili svoj cilj: stvaranje RSK i njeno stavljanje pod zaštitu JNA. Završavanjem ove faze dolazi i do *de facto* nestajanje jugoslovenske vojske. Vrh armije koji je vodio rat u Sloveniji i Hrvatskoj bio je projugoslovenski orjentiran. Nakon obavljene misije oni su penzionisani. Maja 1992. godine penzionisano je 38 generala i admirala. Ukaz je potpisao Branko Kostić. Bosanski rat vodi srednji kadar JNA koji kroz rat u Bosni doživljava svoju promociju. Dolazi do transformacije u srpsku vojsku (sa jakim četničkim elementima) na čije čelo izbijaju novi ljudi: Momčilo Perišić i Ratko Mladić.

Decembra 1991. godine srbijanski vrh donosi odluku o "blagovremenom" povlačenju JNA iz BiH, odnosno povlačenju vojnog kadra koji nije poreklom iz BiH. Očekujući međunarodno priznanje BiH Slobodan Milošević je smatrao da bi se time kasnije izbegao "opšti vojni haos šetanjem vojske iz jednog u drugi kraj zemlje". Veljko Kadijević, kome je objašnjeno da je to "strategijski i politički neophodno" uprkos tome što to nije bilo u skladu "sa politikom i praksom JNA" do 25. decembra 1991. godine, je, u skladu sa dogovorom, dislocirao 90 odsto vojske.[126]

Tada je donesena i odluka o povlačenju JNA iz Makedonije i podeli vojne imovine, očigledno u očekivanju njenog priznanja, mada su je neke zemlje priznale mnogo kasnije zbog protivljenja Grčke. Borisav Jović tada ocenjuje "da je njihovo napuštanje Jugoslavije greška za makedonski narod, jer se njihova republika suočava sa neskrivenim teritorijalnim pretenzijama Bugarske i Albanije".[127]

[125] Ibid, str. 410.

[126] Ibid, str. 420-421.

[127] Borisav Jović, *Poslednji dani SFRJ*, str. 423.

Transformaciju JNA u srpsku vojsku inicirao je Vuk Drašković koji je vršio pritisak na generala Tomislava Simovića (tada ministra odbrane), međutim, Slobodan Milošević je insistirao na imenu Jugoslavije (i države i vojske) kako bi održao svoju tezu da su Jugoslaviju razbili secesionisti Slovenija i Hrvatska uz veliku podršku Nemačke, Austrije i Vatikana. To ime mu je trebalo jer je računao da će SRJ ostvariti kontinuitet sa SFRJ. Milošević je insistiranje generala Simovića da se sprovede opšta mobilizacija odbijao, jer se "za to još nisu stekli uslovi. Srbija nije u ratu". Umesto tranzicije, zalagao se za "delomičnu mobilizaciju, kažnjavanje dezertera", tražio je da se pripreme spiskovi nesposobnih generala i pukovnika za "hitno penzionisanje".[128] I Dobrica Ćosić je u svom pismu Miloševiću pod naslovom "Teze o stanju naroda, društva i države" tražio "hitno reorganizovanje JNA i njeno pretvaranje u srpsku vojsku".[129]

Dobrila Gajić-Glišić u svojoj knjizi navodi da mnogi dobrovoljci nisu prihvatili da idu na ratište pod zvezdom petokrakom. Zato im je odobreno da nose trobojku, a sam general Simović je "ozbiljno razmišljao o trobojci kao simbolu srpske vojske". Na pitanje ratnika "da li će biti srpske vojske", general Simović je odgovorio: "Mogu da vam kažem da se JNA već svela na srpsku vojsku. Nju treba transformisati. Zalagaću se, u okvirima Ustava, da napravimo zakonska rešenja."[130]

JNA je sve vreme ratovanja u Sloveniji, Hrvatskoj i BiH bila pod komandom Generalštaba (Srbija i Crna Gora) i SRJ je bila njena osnovica i pozadina sa "kompletnom, logističkom podrškom i na tome su se angažovale vlade i drugi organi tih republika". JNA je finansirana iz njihovih sredstava (gorivo, ishrana i drugo), a za njene potrebe radila je vojna industrija na njihovoj teritoriji. Sanitetsko zbrinjavanje JNA oslanjalo se na zdravstvene kapacitete ovih republika.[131]

---

[128] *NIN*, 24. april 1992, iz izvoda knjige Dobrile Gajić-Glišić, savetnik ministra odbrane u Vladi Srbije.

[129] Slavoljub Đukic, *Lovljenje vetra*, str. 187.

[130] *NIN*, 24. april 1992, izvodi iz knjige Dobrile Gajić-Glišić.

[131] Ilija T. Radaković, *Besmislena YU ratovanja*, Beograd, 1997.

JNA se transformiše u tri vojske na samom početku rata u BiH. 22. maja 1992. stvorena je vojska RS od delova JNA prevashodno sa bosanskim kadrom, sa glavnim osloncem na već uspostavljenim srpskim autonomijama. Transformaciju 2. Armije u vojsku RS nije zahtevalo mnogo napora izuzev izmene vojničkih simbola i zastava. Objašnjenje za stvaranje nove vojske u BiH polazilo je, prema rečima lokalnih srpskih političara, od potrebe da se "angažuje krajiško stanovništvo radi obrazovanja jedinstvenih oružanih snaga za zaštitu Kninske krajine, Like, Korduna, Banije, Zapadne Slavonije i Bosanske krajine".[132] Za vrhovnog komandanta vojske RS postavljen je Ratko Mladić, a u sastav te vojske ušle su snage Kninskog, Bihaćkog, Banjalučkog, Tuzlanskog, Sarajevskog, Bilećkog i Petog korpusa. Očekivanja beogradskog režima bila su da će rat trajati kratko zbog vojne nadmoći. To najbolje ilustruje činjenica da su mnogi napustili Sarajevo samo na nekoliko nedelja bez uzimanja svojih stvari, jer su Karadžić i Krajišnik tvrdili "kako je sve dogovoreno i kako će rat biti kratak".[133]

U bosanskom ratu je učestvovalo oko 80 paravojnih grupacija, neke su delovale unutar armije, a druge van nje. Svaka opština u Bosni, a pre toga u Hrvatskoj, je osnovala krizne štabove koji su se obično sastojali od lokalnog šefa policije, partijskog sekretara i vojnog lica formacije koja se nalazila na teritoriji. Etničko čišćenje je počinjala Armija da bi ga kasnije nastavljale uglavnom policija i paravojske koje su oni formirali. Oni su počinili najteže zločine tokom rata.

Prva tri meseca rata u Bosni i Hercegovini gotovo da su zaokružene i teritorije Republike Srpske, skoro identično prema programu Stevana Moljevića, ideologa Ravnogorskog pokreta (*Homogena Srbija)*. Beogradski režim je uspeo na brutalan način da markira "srpske etničke teritorije": u Hrvatskoj oko 30 odsto, a u Bosni i Hercegovini preko 70 odsto teritorije i da na njihove granice postavi međunarodne trupe. JNA je na početku rata bila u funkciji razdvajanja etničkih grupa, a međunarodna zajednica je svojim prisustvom u suštini (nenamerno) cementirala etničke podele. Slobodan Milošević je pod velikim pritiskom sveta.

[132] *Borba*, 7. maja 1992.

[133] *Vreme*, 29. avgust 1994.

Tek nakon izbijanja na videlo prvih izveštaja o masovnim zločinima i etničkim čišćenjima u Bosni, Srbiji su uvedene sankcije, a Milošević je pod stalnim pritiskom međunarodne zajednice, koja nažalost u to vreme i sama luta, kada je u pitanju rešavanje jugoslovenske krize.

Bosanski rat zaustavila je međunarodna zajednica posle brojnih pokušaja da posreduje mir. Nisu uspele ni sankcije ni razni pritisci, sve dok NATO nije stupio na scenu, a Muslimani i Hrvati sklopili sporazum o zajedničkom delovanju (Split). Genocid nad Muslimanima u Srebrenici 12. jula 1995. bio je prekretnica rata u Bosni. Posle četiri godine mrcvarenja Sarajeva i sprovođenja genocidne politike nad muslimanskim stanovništvom u celini, SAD je bila primorana da deluje vojno. Masakr u Srebrenici pretio je da diskredituje UN i sve međunarodne posrednike u ratu, koji su u međuvremenu postali aktivni akteri rata. Odmah nakon Srebrenice dolazi do pada Krajine, nakon operacija hrvatske vojske "Bljesak" i "Oluja", što je u sustini prvi vojni disbalans na terenu.

Pokušaj Miloševića da kroz pregovore reši rat u Bosni nije uspeo, jer je naišao na odbijanje Radovana Karadžića i paljanskog rukovodstva. Milošević očajnički želi mir zbog nepodnošljive ekonomske situacije u Srbiji, koju može da ublaži samo ukidanje UN sankcija. Kao poslednju meru pritiska uvodi sankcije protiv RS. Milošević optužuje rukovodstvo sa Pala da je njihova "odluka protiv interesa građana same RS, ali i protiv interesa celog srpskog naroda i protiv interesa SRJ", te da oni odbijaju mirovni plan u "času kada im je priznata Republika Srpska na polovini teritorije bivše BiH i kada se, prihvatanjem mira, skidaju sankcije onima, bez kojih ne bi postojali".[134] Plan *Kontakt grupe* paljansko rukovodstvo je odbilo tako što je organizovalo referendum na kojem je njihov plan odbijen. Milošević ih optužuje da su time "pokazali svirepu bezobzirnost prema interesima ogromne većine srpskog naroda i svih građana Jugoslavije", te da su "uzurpirali pravo da odlučuju o sudbini jedanaest miliona građana SRJ". I Mirko Marjanović se pridružio pritisku na bosanske Srbe, te je na vanrednom zasedanju Narodne

[134] *Večernje novosti*, 18. avgust 1994.

Skupštine Srbije povodom plana Kontakt grupe rekao da "Plan kontakt grupe u potpunosti ispunjava zahteve koje su Srbi imali ulazeći u rat sa Muslimanima i Hrvatima", optužuje da "žele da nastave rat, jer bi mir otvorio pitanje nekih odgovornosti u ratu", te da ih je "strah od razobličavanja takvih motiva i takve istine".[135]

Najžešći napad na Pale došao je od predsednika SRJ Zorana Lilića koji ističe da "srpski narod u RS treba da se zaštiti od svog rukovodstva", koje nema prava da upropasti "žrtve i odricanja zato što im je malo pola Bosne". SRJ je "podržavala odbrambeni rat srpskog naroda u bivšoj BiH zato što je bio opravdan, podržali smo njegovo pravo na samoopredelenje i na njegov etnički prostor, tražili smo garancije međunarodne zajednice za državni i politički entitet RS i to smo postigli u diplomatskom procesu".[136]

Paljansko rukovodstvo je podržala Srpska pravoslavna crkva i velikosrpski nacionalisti, posebno istaknuti intelektualci poput Koste Čavoškog, Matije Bećkovića, Vojislava Koštunice i drugih. Mnogi nezavisni mediji su zbog oponiranja režimu Slobodana Miloševića otvorili medijski prostor za Radovana Karadžića, Biljanu Plavšić i ostale paljanske lidere kao što su Vreme, Radio B92. Velikosrbi strahuju da će Milošević odustati od osvojenih teritorija, tek nakon Dejtonskog sporazuma, koji su mahom svi kritikovali, shvataju da su ostvarili maksimum polazeći od "opštih nepovoljnih okolnosti".

Paljansko rukovodstvo u međuvremenu očajnički pokušava da nabavi oružje iz drugih izvora, stupa u kontakt sa međunarodnim dilerima oružja, ali u tome nije uspeo (Karadžić je pokušao da nabavi oružje i preko Nikole Omana, slovenačkog dilera i Žirinovskog). Karadžić gubi propagandni rat, a posle Srebrenice srpski zločini sve više isplivavaju na površinu. Relativizacija odgovornosti za rat u Bosni, te stalno insistiranje da se radi o etničkim sukobima ili verskim ratovima, vekovnoj mržnji, posle Srebrenice gubi na ubedljivosti. Haški tribunal je već uspostavljen i počinje njegovo profilisanje kao ključne institucije za rasplitanje situacije na teritoriji bivše Jugoslavije.

[135] *Politika*, 26. avgust 1994.
[136] *Politika*, 20. avgust 1994.

Nakon pada Krajine bosanski Srbi skoro su poraženi od strane ujedinjenih muslimansko-hrvatskih snaga, pretila je opasnost da Banjaluka i Prijedor padnu u njihove ruke. Međutim, SAD zaustavlja hrvatsko-muslimansku ofanzivu i u Dejtonu izlazi u susret Srbima tako što su *de fakto* podelili Bosnu na etničkim linijama. Prema izveštaju Komisije za ratne zločine Šerifa Basionija Srbi su u Bosni odgovorni za skoro 90 posto počinjenih ratnih zločina (oko 200.000 žrtava). Projekat "Velike Srbije" je poražen posle četiri godine. RS se održala samo zato što je pod zaštitom međunarodne zajednice.

Prof. dr. Smail Čekić

"BOSANSKI RAT" DOBRICE ĆOSIĆA - (O)PRAVDANJE AGRESIJE NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU I GENOCIDA NAD BOŠNJACIMA

Krajem XX i početkom XXI stoljeća sve su prisutniji mnogobrojni i raznovrsni historijski falsifikati iz političkih i ideoloških razloga, kojima se iznose neistine o događanjima i događajima kojima se oni tumače, bez oslonca na dokumentacionu i arhivsku građu i konstruišu političke istine primjerene aktuelnim okolnostima. Nažalost, na sceni je prisutna najbezočnija zloupotreba nauke od strane naučnika bez moralnog lika i odgovornosti, kao i od kvazinaučnika - kvaziistraživača. To je posebno svojstveno srpskim nacionalističkim intelektualcima i političarima, koji grade i formiraju osnove za ideologiju, politiku i praksu genocida.

Srpski nacionalisti, pod vođstvom Dobrice Ćosića, i dalje istrajavaju na ostvarivanju i sprovođenju srpskog velikodržavnog projekta, uvjereni da će u promijenjenim međunarodnim okolnostima ostvariti nacistički i genocidni plan - **ujedinjenje svih** "**srpskih**" **zemalja** ("**zaokruživanje svih srpskih zemalja**") i srpskog naroda ("**ujedinjenje Srpstva**"), odnosno **formiranja jedinstvene srpske države – "Velike Srbije"**. U tom ostvarivanju aktivnosti koriste se političke metode i sredstva djelovanja primjereni novonastalim okolnostima (uslovima). U okviru navedenog procesa naglašeno se, pod utjecajem velikosrpske ideologije i politike, koristi i nauka/e. Nju jednim imenom možemo označiti kao službena nauka, koja ima zadatak da obezbijedi "argumente" kojima dokazuje svoje teze o potrebi izgrađivanja, konstruisanja i formiranja jedinstvene velikosrpske države.

U tom smislu naročito se koristi historijska nauka u kojoj se pojavljuje sve više tzv. historičara sa "novim" argumentima kojima dokazuju i objašnjavaju prethodno navedenu tezu. S ciljem (o)pravdanja

osvajačkog, agresivnog rata protiv Republike Bosne i Hercegovine i zločinačke namjere i genocidnog plana o istrebljenju Bošnjaka, srpski nacionalisti obmanjuju domaću i međunarodnu javnost svojim lažnim epsko-mitskim tezama:

- o Bosni i Hercegovini kao "**srpskoj zemlji**" (- **dijelu "srpskog prostora"**), u kojoj "**vekovima kao većinsko stanovništvo**" žive pravoslavni Srbi, da su "muslimansko stanovništvo Srbi islamske veroispovesti" ("**islamski Srbi**", "**muhamedanski Srbi**") - u definisanju Bosne kao srpske zemlje ključnu ulogu je imao historičar Milorad Ekmečić;

- da je četnički pokret Draže Mihailovića antifašistički;

- da su za raspad Socijalističke federativne republike Jugoslavije krive tzv. secesionističke republike i vatikansko-njemačko-američka zavjera protiv Srba i islamski fundamentalizam (u raspadu Jugoslavije, po Miloradu Ekmečiću, islamski fundamentalizam je imao ključni značaj);

- da je u Republici Bosni i Hercegovini vođen građanski rat, unutrašnji sukob između tri strane, a ne zločin protiv mira, odnosno klasična oružana agresija (međunarodni oružani sukob) Srbije i Crne Gore/ Savezne republike Jugoslavije na Republiku Bosnu i Hercegovinu, te umjesto genocida koriste pojam i termin "etničko čišćenje", u kome su tri strane (podjednako) vršile zločine, pri čemu jedni negiraju postojanje srpskog velikodržavnog projekta, a drugi mu odriču atribut fašističkog i zločinačkog karaktera.

Među brojnim lažima i obmanama su i "**naknadna saznanja**" i "**istine**" Dobrice Ćosića o "**demokratskim lažima o Bosanskom ratu**", u kome su se, po njemu, narodi u Bosni i Hercegovini "**međusobno gonili, lili krv i jedni drugima palili kuće i bogomolje**"; - "**laž o srebreničkom genocidu postala je sakralna i globalna istina**"; - Srbi su se u Bosni borili "**za svoju slobodu**" i u toj borbi "**opet branili hrišćansku Evropu od džihadskog islama**".

Ukazujući na "opasnost" od "**džihadskog islama**" za "**hrišćansku Evropu**" i "svetu" dužnost Srba "**da se bore za istorijsku istinu o Bosanskom ratu**", tj. za laži, obmane i falsifikate, Dobrica Ćosić u svojstvu "oca nacije" i u punom zločinačkom sjaju - a znajući punu istinu o "Bosanskom ratu" i u nastojanju da, pored ostalog, izbjegne odgovornost za razbijanje ustavnog koncepta odbrane SFRJ, izazivanje i proizvođenje unutrašnje krize u SFRJ i razbijanje zajedničke države, planiranje, pripremanje i organizovanje izvršenja zločina, koristeći sredstva govora mržnje, kojima je razvijan i pojačan intenzitet nacionalne, etničke i vjerske netrpeljivosti među građanima i narodima SFRJ i druge zločinačke aktivnosti u okviru udruženog zločinačkog poduhvata, te da - minimizira, relativizira i negira osvajački rat protiv Bosne i genocid nad Bošnjacima, iznosi koncepciju dostizanja historijskog cilja i strategiju njegovog ostvarivanja: "**od istine o razbijanju Jugoslavije, ratovima koji su vođeni na njenom tlu, posebno od istine o Bosanskom ratu, neposredno je uslovljena budućnost srpskog naroda i njegov ljudski lik u svetu**".

Očigledno je na djelu zločin genocida, od čijeg je amnestiranja "**neposredno uslovljena budućnost srpskog naroda i njegov ljudski lik u svetu**", koga je osmislio i razvio akademik Dobrica Ćosić, na koga je jako mnogo utjecao historičar Ekmečić, koristeći se lažima, falsifikatima i obmanama, kako bi opravdao izvršene zločine, a posebno osvajački rat protiv Bosne, te negirao genocid nad Bošnjacima, što je prema mišljenju najpoznatijih i najpriznatijih naučnih autoriteta o holokaustu i genocidu, ustvari zadnja faza genocida.

Dobrica Ćosić je, po vlastitom priznanju, "**pisac koji konstruiše**", "**pisac konstruktor**", "**lukav pisac koji je podvalio svojim kritičarima**". Mnogi njegovi kritičari su pisali o njemu "**kao piscu koji vaskrsava istoriju iz građe**". Međutim, po njemu, u historiji "**građa nije bitna. Bitna je imaginacija**",[1] **bitne su laži**, jer se kod Srba, kako

[1] Miodrag Petrović, **SUSRETI SA DOBRICOM ĆOSIĆEM** : **necenzurisani razgovori**, Zograf, Niš, 2000, str. 17. Ćosić je, pored ostalog, kako sam priznaje, "**Pašićev telegram poslaniku Spalajakoviću**: '**Klekni pred ruskog cara**'", **izmislio** (" **…** '**izmislio sam**' **…**") - Isto.

to tvrdi dr. Latinka Perović, "**mnogo računa na laž**", a Ćosić je autor eseja o ulozi laži u (srpskoj) historiji.[2]

U realizaciji historijskog cilja – **utvrđivanja** "**istine o Bosanskom ratu**", jer on ("**Bosanski rat**"), po Ćosiću, "**još uvek nije protumačen objektivnom istorijskom istinom**", te da su se "**velike laži**" "**splele o karakteru i ciljevima Bosanskog rata**", a polazeći od lažne ocjene kako su domaći i međunarodni politički subjekti, nacionalni i internacionalni, "**nacistoidno falsifikovali istorijsku istinu o Bosanskom ratu**" i "**toliko**" ga ("**Bosanski rat**") "**iskrivotvorili i prekrili lažima, nepravdama i nerazumevanjem**",[3] Dobrica Ćosić je, koristeći društveno, nacionalno i državno iskustvo (i značajno svoje lično) o (ulozi) laži u srpskoj historiji, 2012. godine objavio knjigu svojih (predsjedničkih) zapisa, pod naslovom "BOSANSKI RAT".

Dobrica Ćosić u knjizi "BOSANSKI RAT", na čijim je koricama naziv djela dijagonalno napisan crvenim slovima po bijeloj korici (podlozi), koja simbolizuju krv, kojom je, u skladu sa srpskim velikodržavnim projektom "svi Srbi u jednoj državi", natopljena teritorija Bosne i Hercegovine, radi konačnog formiranja jedinstvene srpske države na Balkanu, jezički izraz (pojam i termin), "Bosanski rat" (sa velikim početnim slovom B) stalno koristi. Knjigu je objavilo Javno preduzeće *Službeni glasnik*, Beograd, 2012, formata B-5, obima 276 strana.

Knjiga se sastoji iz tri dijela: "*Zapisi predsednika Savezne Republike Jugoslavije*" (str. 5-151); "*Zapisi smenjenog predsednika Savezne Republike Jugoslavije*" (str. 153-227) i "*Iz uvoda za Dnevnik Nikole Koljevića* **Stvaranje Republike Srpske**" (str. 229-276). Naime, riječ je o Ćosićevim zapisima i predsjedničkim zabilješkama od 16. aprila

[2] Olivera Milosavljević, ČINJENICE I TUMAČENJA: **Dva razgovora sa Latinkom Perović**, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Beograd, 2010, str. 157.

[3] Dobrica Ćosić, **BOSANSKI RAT**, *Službeni glasnik*, Beograd, 2012, str. 231, 236 i 254-255. "**Bosanski rat**", po Ćosiću, "**još uvek nije protumačen objektivnom istorijskom istinom**". Taj "**rat**" su, piše Ćosić, "**Muslimani, Hrvati i politički činioci 'međunarodne zajednice' – Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija, Amerika, Evropska unija i njeni mediji, posebno optužnicama i presudama Haškog suda – toliko iskrivotvorili i prekrili lažima, nepravdama i nerazumevanjem**" (Isto, str. 231, 236 i 254-255).

1992. do 17. decembra 1995, kao i fragmentima iz (njegovog) uvoda za Dnevnik Nikole Koljevića *Stvaranje Republike Srpske*.

Dobrica Ćosić, jedan od vodećih srpskih ideologa i jedan od posebno značajnih vođa srpskog velikodržavnog projekta konačnog rješenja srpskog nacionalnog i državnog pitanja, čije su ideje i utjecaji imali veoma veliku, čak odlučujuću ulogu u svemu što je srpska nacionalno-državna politika (u)činila na destabilizaciji i konačnom pokušaju uništenja Bosne i Hercegovine i istrebljenja Bošnjaka, u navedenoj knjizi iznio je ličnu i državnu interpretaciju događaja u Republici Bosni i Hercegovini na kraju XX stoljeća.[4] Dobrica Ćosić, književnik (pisac) i akademik SANU, glavni ideolog *Memoranduma* SANU, jedan od glavnih ideologa osvajačkog rata na Balkanu i genocida nad Bošnjacima na kraju XX stoljeća, te jedan od ključnih srpskih političara koji je od juna 1992. do juna 1993. vršio političku funkciju – dužnost predsjednika Savezne republike Jugoslavije (Srbije i Crne Gore), vrhovnog komandanta Oružanih snaga Savezne republike Jugoslavije, predsjednik Vrhovnog saveta odbrane i predsjednik Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici, politički je predstavljao državu koja je izvršila agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu

[4] "BOSANSKI RAT" je, po ocjeni Mirka Đorđevića, Ćosićevo kazivanje o tome kako je vodio i kako je izgubio "Bosanski rat", pri čemu je, piše Đorđević, "**hroničar smetnuo s uma da i sudski dokazi nešto vrede. Istorija je dopisala epilog koji znamo, i stoga ova knjiga ima samo vrednost jednog svedočenja**. **Ono je na svoj način iskreno, ali istorijski, bez veće vrednosti, u kontekstu istorije koju Ćosić naziva 'razistorijom'. Izraz u sebi krije u smislu složenice i reč *poraz* i** reč ***istorija* - i tu je Ćosić iskren na neki svoj način. Nevolja je u tome što su istorijski porazi ne samo lični nego i kolektivni. Knjigu ovu treba čitati i iz ugla ličnog svedočenja i iz ugla istorije koja je ovog svedoka 'obmanula'. Ne jednom se Ćosić u ovom delu zaklinje da će ostati sa bosanskim Srbima 'do vaše konačne pobede'. Pobede nije bilo. Govorili su mu - brojne izjave sam navodi - da će se sve oko Bosne završiti loše po sve, a posebno za 'nacion koji nestaje polako u bespuću razistorije'. Srpska strana rata nije podstakla ni druge da vide rat s bosanske ili hrvatske strane, ali je istorijski čin jedino mogućeg 'epiloga' svima pred očima**. **Knjigu valja pažljivo čitati iako Ćosić o svojim zabludama govori tek uzgred i kao o nečem ne mnogo važnom. Od hroničara i državnika toliko - ali se od pisca očekivalo više.**" (Mirko Đorđević, **SVEDOK SRPSKE STRANE RATA**, *Republika*, Glasilo građanskog samooslobađanja, internetsko izdanje na: http: // www.republika.co.rs/522-523/33.html).

i genocid nad Bošnjacima. Za vrijeme vršenja političke funkcije predsjednika SRJ (SCG) i vrhovnog komandanta oružanih snaga Savezne republike Jugoslavije na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine u svim okupiranim mjestima i gradovima u opsadi ubijeno je i ranjeno sa genocidnom namjerom i na genocidnoj osnovi, na desetine hiljada civila Bošnjaka, o čemu postoje vjerodostojni i pouzdani dokazi.

Djelo "BOSANSKI RAT" Dobrice Ćosića izloženo je kritičkoj analizi i naučnom proučavanju, sa ciljem razotkrivanja (njegovih) neistina, obmana, manipulacija, falsifikata i laži o "Bosanskom ratu".

1. Uzroci raspada Jugoslavije

Za raspad Jugoslavije Dobrica Ćosić optužuje Evropsku uniju, Badinterovu komisiju, "**secesionističke**" republike (Sloveniju, Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu), Evropu, Ameriku i Njemačku, te Slovence, Muslimane i Hrvate, pri čemu vješto komponuje i uključuje "islamski" faktor ("islamske" ciljeve), u čemu (za raspad Jugoslavije), po njemu, ne postoji odgovornost Srba ili je ona najmanja.

"**Rasturanje Jugoslavije**" su, tvrdi Ćosić, prema "**ideološkom konceptu**" i "**onoj ideologiji koju je proklamovalo Staljinovo rešenje nacionalnog pitanja za Jugoslaviju, i sprovela ga vladavina kominternovskog opunomoćenika u ulozi jugoslovenskog doživotnog predsednika**", "**okončali Evropska zajednica, Badinterova komisija i toliki međunarodni dogovori o pritiscima, sankcijama i prestižu**" (53).[5] "Živo tkivo" srpskog naroda je, po Ćosiću, "**razoreno nasilnim**

[5] "**Evropska zajednica**" je, po ocjeni Slobodana Miloševića, "**napravila**" "**rat u Bosni**" i izvršila "**zločin razbijanja jedne nezavisne države**". S tim u vezi, on je na sjednici *Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici* (Savezna Republika Jugoslavija) 11. augusta 1992, rekao: "**Odgovornost je na Evropskoj zajednici koja je napravila rat u Bosni, a mi im trebamo da budemo krivac za to, da kamufliramo njihov zločin razbijanja jedne nezavisne države**" (AIIZ, inv. br. 2-4070, STENOGRAFSKE BELEŠKE sa prve sednice SAVETA ZA USAGLAŠAVANJE STAVOVA O DRŽAVNOJ POLITICI, održane 11. augusta 1992. godine, str. 13).

secesijama Slovenije, Hrvatske i Bosne i Hercegovine, podržanim od spoljnih faktora koji nisu bili voljni i strpljivi da dezintegraciju, odnosno 'balkanizaciju' Jugoslavije prevedu u 'skandinavizaciju' na principima samoopredeljenja naroda …" (72).

Evropa i Amerika su, zapisuje Ćosić 12. aprila 1993, **rasturili Jugoslaviju**, "**a sada nas zatvaraju u muslimanski kazamat, i to u ime principa 'neetničke' i 'multietničke' države**" (97). S tim u vezi, on tvrdi kako je "**Srpska krivica u razbijanju Jugoslavije najmanja**" (108).

Muslimani i Hrvati su, piše Ćosić, "**bili protiv Jugoslavije**", "**oni su rasturili jugoslovensku zajedničku državu i poveli rat za svoje samostalne države**" (135).

"**Islamski cilj se ostvarivao u razbijanju Jugoslavije slovenačkom i hrvatskom secesijom, uz odlučujuću podršku Nemačke i Badenterovom 'pravnom' procedurom prikazivanja republičkih granica kao državnih.**" Takvo "**Badenterovo 'pravo' iskoristili su Muslimani pod vođstvom Alije Izetbegovića, ali su se tome suprotstavili Srbi, pa su Muslimani i Hrvati bez učešća Srba izglasali otcepljenje od Jugoslavije. Tu odluku odobrila je Evropska unija**" (162). "**Secesionističko razbijanje Jugoslavije**" je, tvrdi Ćosić, "**legitimisano Badenterovim pravom**" (271).

Slovenci i Hrvati su razbili Jugoslaviju, čije je rasturanje (Jugoslavije), po Ćosiću, "**neposredno uzrokovalo međunacionalne, građanske i verske ratove na tlu dijasporičnih nacija koje su tvorile tu višenacionalnu državu**" (216). "**Na hrvatsku secesiju i nov ustav samostalne Hrvatske koji je nacionalno i građanski obespravio Srbe**

Navedenu ocjenu o odgovornosti Evropske zajednice za "**rat u Bosni**" Milošević je ponovio i sedam dana kasnije. Tako je na sjednici *Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici* (Savezna republika Jugoslavija) 18. augusta 1992, pored ostalog, izjavio da je "**Evropska** /zajednica/ **izazvala rat u Bosni**" (AIIZ, inv. br. 2-4071, STENOGRAFSKE BELEŠKE sa sednice SAVETA ZA USAGLAŠAVANJE STAVOVA O DRŽAVNOJ POLITICI, održane 18. augusta 1992. godine, str. 49). S tim u vezi, on je, odbijajući krivicu za raspad Jugoslavije, izjavio: "**Meni je čast da po tome budem 'krivac'. Krivci nisu oni koji su izvršili secesiju, nego su krivci oni koji su bili odani svojoj državi i nastojali da je sačuvaju**" (Isto).

u Hrvatskoj, odgovoreno je otporom, prvo političkim i građanskim otporom, a na hrvatsku agresiju i oružanim otporom" (218).

"**Legalnost separatističkih pokreta Slovenije i Hrvatske**" podstakle su, piše Ćosić, "**i pritajene secesioniste da u organizovanim političkim partijama najave otcepljenje od Jugoslavije i stvaranje samostalnih država, za šta su ustavno-pravnim strukturama po Ustavu iz 1974. bile potpuno pripremljene. U tom sve ubrzanijem procesu dezintegracije Jugoslavije**" Srbi su, piše Ćosić, falsifikujući historijske činjenice, "**na čitavom jugoslovenskom prostoru sudbonosno zaostajali u emancipaciji od titoizma i jugoslovenstva. Ubrzano i saradničko političko organizovanje Muslimana i Hrvata izvršeno je sa jasnim nacionalnim ciljem i u ideološkoj saglasnosti da su im Srbi glavni neprijatelji. Ti događaji su prenuli Srbe iz svog jugoslovenskog bunila, pa su ubrzano krenuli u političku borbu za svoja prava i opstanak**" (250).

Govoreći o "**secesiji Slovenije i Hrvatske**", koju je, po Ćosiću, "**lako i brzo prihvatila Evropska zajednica**" "**i decembra 1991. priznala samostalan nastanak tih država u republičkim granicama**", Ćosić dovodi u pitanje republičke granice, jer su, po njemu, "**te granice odredili komunisti Kominternine ideologije**". S tim u vezi, on tvrdi kako su "**te nove države sa svojim granicama prisvojile četvrtinu srpskog naroda, stavljajući 'rubne' Srbe u potpuno neravnopravan položaj sa matičnim narodom u otcepljenim državama, izlažući ih gruboj nacionalnoj i građanskoj diskriminaciji i ustaškim progonima u Hrvatskoj**" (251).

2. Uzroci "Bosanskog rata"

"**Rat**" u Bosni i Hercegovini su, po Ćosiću, započeli **Bošnjaci**. Tako su "**rat između Muslimana i Srba**" u Bosni, započinje Ćosić svoj "**Bosanski rat**" 16. aprila 1992, "**započeli muslimanski,**

sarajevski razbojnici, ubijajući Srbe, 'četnike'", čime toga dana, po Ćosiću, srpskom Goebbelsu, "**iz Bosne stižu zastrašujuće vesti**" (7). Izetbegović je, tvrdi Ćosić, "**uz političku podršku Evrope i Amerike, krenuo u džihad za** '**nezavisnu i cjelovitu Bosnu i Hercegovinu … Srbi beže iz Sarajeva.** '**Zelene beretke**' **napadaju kasarne JNA. Duž Drine masovni pokolji Srba. Gore srpska sela**" (Isto).

Izmišljajući činjenice kako "**Srbi beže iz Sarajeva**" i da "**duž Drine masovni pokolji Srba**", te da "**gore srpska sela**", Ćosić nalazi opravdanje za srpski genocid nad Bošnajcima, konstatujući kako će na navedene "**masovne pokolje**" nad Srbima - "**Srbi će im** /tj. Bošnjacima - prim. S. Č./ **uzvratiti**", te će to, po Ćosiću, biti "**jedan od najužasnijih građanskih ratova, jer će se voditi i iz osvete**". U tom "**građanskom ratu**", nastavlja Ćosić, "**Muslimani - ustaše i Hrvati - ustaše kreću u osvetu nad Srbima**", pri čemu "**Srbi, potomci ustaških žrtava, krenuće u osvetu iz prošlog rata**", čime je "**proključala crna bosanska krv**" (Isto). Tako je srpski Goebbels na početku svog kazivanja o "Bosanskom ratu", manipulišući činjenicama svjesno i namjerno prikrio uzroke "Bosanskog rata" i pogrešno prikazao prirodu zločina, nudeći svijetu i svojim pokoljenjima srpsku "istinu" o "Bosanskom ratu".

Mjesec dana kasnije (16. maja 1992) Ćosić nastavlja sa svojim lažima kako su "**Muslimani Srbima objavili rat do potpunog osvajanja Bosne i Hercegovine i istrebljenja Srba iz prve muslimanske republike u Evropi**" (9). S tim u vezi, on, na osnovu informacija koje je dobijao iz Sarajeva - od Nikole Koljevića, piše kako su 15. maja u Tuzli "**Muslimani** '**civili**' **ubili i ranili nekoliko stotina vojnika JNA koji su se povlačili iz Tuzle …, bio je to pravi masakr na ulicama Tuzle**" (9).[6]

[6] Ćosić je svoju tezu, zasnovanu na monstruoznim lažima kako su Bošnjaci, po njemu Muslimani, "**Srbima objavili rat**" radi "**potpunog osvajanja Bosne i Hercegovine**" i "**istrebljenja Srba**", prije četiri godine iznio i u svojim (piščevim) zapisima 1999-2000, gdje, pored ostalog, navodi: "**Muslimani su se spremali za rat. Muslimanska stranka demokratske akcije je u januaru 1992. godine imala, po sopstvenom priznanju, 98.000 naoružanih pripadnika. A oni su prvi počeli da ubijaju Srbe u Sarajevu, Tuzli, po čitavoj Bosni. I vojnike JNA koji su napuštali**

Alija Izetbegović je, zapisuje Ćosić 20. juna 1992, "**objavio Srbima rat do konačne pobede Muslimana. I istrebljenja Srba**" (11). U tom "**muslimanskom ratu za islamsku hegemoniju s verskim motivima i aspiracijama**"(12) Savezna republika Jugoslavija nema ("**mi nemamo**") namjeru da **ratuje** ("**ratujemo**") "**s Bosnom i Hercegovinom**", **niti da osvaja** ("**da osvajamo**") **Bosnu i Hercegovinu**, "**ali moramo da pomažemo Srbe, svoje sunarodnike, koji se bore za životna prava**" (11).

Republika Hrvatska je, po Ćosiću, izvršila agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu i aneksirala "**njene teritorije**" (12). **Hrvati su**, tvrdi Ćosić, "**s velikim snagama ušli u Bosnu i Hercegovinu. Oni su s Muslimanima protiv Srba**" (12). S tim u vezi, Ćosić "**odgovorno tvrdi**" (14. jula 1992.), bolje rečeno - "**odgovorno**" laže, da u Bosni i Hercegovini "**nema više nijednog vojnika i oficira Vojske Jugoslavije**". Od 19. maja 1992. Vojska Jugoslavije, nastavlja srpski Goebbels, "**ne pruža nikakvu pomoć u naoružanju i vojnoj opremi Vojsci Republike Srpske u Bosni i Hercegovini, izuzimajući pružanje humanitarne pomoći, i to u ograničenim količinama, niti ima ikakvog udela u komandovanju Vojskom Republike Srpske u Bosni i Hercegovini**". I "**paravojne formacije**" su, po Ćosiću, van njihove (Savezne republike Jugoslavije) kontrole, te, zbog toga, oni ne mogu odgovarati "**za njihovu delatnost**" (13).

Pripremajući se za izlaganje na Londonskoj konferenciji o Jugoslaviji, gdje je 26. augusta 1992. održao govor, sa željom da izloži "**tačne podatke ko je i kada započeo rat u Bosni i Hercegovini**", Ćosić, na osnovu podataka koje mu je dostavio Radovan Karadžić, zapisuje 20. augusta 1992, pored ostalog, da su "**rat u Bosni započeli Hrvati protiv Jugoslavije 25. augusta 1991. godine …**" (16).

"**Islamski fundamentalizam Alije Izetbegovića**", tvrdi Ćosić, "**džihadom hoće od Bosne da stvori prvu islamsku državu u Evropi**?" (54). Izetbegović, po Ćosiću, želi da "**stvori islamsku državu, prvu**

Bosnu" (D. Ćosić, **PIŠČEVI ZAPISI 1999.-2000, VREME ZMIJA, Mali svetski rat protiv Srbije** (u daljem tekstu: **VREME ZMIJA**), *Službeni glasnik*, Beograd, 2008, str. 226).

takvu državu u Evropi" (157). *Islamska deklaracija* Alije Izetbegovića je, piše Ćosić, "**postala ideološka platforma bošnjačkog pokreta za stvaranje prve islamske države u Evropi na fundamentalnim postulatima islamske religije**" (244 i 274). Haris Silajdžić, Ejup Ganić i "**ostala njihova bošnjačka braća**" su, piše Ćosić, "**poveli rat za islamsku Bosnu**". "**Ustaški genocidni nacionalizam Hrvata**" "**ratuje u Bosni**" (53-54 i 270). Republika Hrvatska "**vojskom i oružjem pomaže bosanske Hrvate koji se bore za veliku Hrvatsku i ratuju protiv Srba**" (65).

U svom odgovoru Vijeću Evropske unije, 5. aprila 1993, Ćosić je gospodina Petersona podsjetio "**na istorijske činjenice o razbijanju Jugoslavije i ratu u Bosni, ponavljajući po stoti put da to nije srpska agresija, nego međunacionalni, verski i građanski rat, a da je agresor Hrvatska koja je ušla u Bosnu i rat sa 40.000-50.000 vojnika**" (88) "**da protiv Srba ratuje za veliku Hrvatsku**" (74).

Za početak "**užasnog rata**", "**međunacionalnog, građanskog i verskog rata**", "**svako protiv svakog**", po Ćosićevom "**saznanju i uverenju, najveći krivci su Muslimani i Hrvati. Oni su bili protiv Jugoslavije. Oni su odbili konfederalnu državu Bosnu i Hercegovinu, koju bi činile tri nacionalne zajednice, za šta su se zalagali Srbi predvođeni Radovanom Karadžićem**" (135).

Muslimani i Hrvati su, izmišlja Ćosić, "**prvi počeli da se naoružavaju i pucaju po Bosni**". Hrvati su, po njemu, "**pokretači osvajačkog rata na bosanskoj teritoriji. Hrvatski Zbor narodne garde -** ’**zenge**’**, počeli su da ubijaju Srbe i pale srpske kuće, najprije u Hrvatskoj, potom u Bosni i Hercegovini ...**" (135).

"**Ustaše i pristalice Alije Izetbegovića započele su**", piše Dobrica Ćosić, "**rat napadima na kasarne JNA, ubijanjem vojnika koji su se povlačili iz Mostara, Tuzle, Zenice, pa potom ubijanjem Srba ’komšija’, redom po selima istočne Bosne ...**" (135-136).

"**Islamski fundamentalista**" Alija Izetbegović je "**izazvao građanski rat u Bosni**" (107), gdje po Ćosiću, "**Muslimani vode** ’**sveti rat**’ **za islamsku republiku Bosnu, prvu islamsku državu**

u Evropi", čija je "**ideološka osnova *Islamska deklaracija* koju je napisao Alija Izetbegović sedamdesetih godina prošlog veka i osnovao organizaciju svojih pristalica**" (161).[7]

Muslimani i Hrvati su, nastavlja Ćosić, organizovali "**nacionalne političke stranke i poveli zajedničku borbu protiv Srba**" (162). Andrićeva "zemlja mržnje" "**brzo je i zaista proključala međunacionalnom i verskom mržnjom podstaknutom muslimanskim i hrvatskim nacionalizmom**". S tim ciljem su se, tvrdi Ćosić "**Muslimani tajno naoružali, njihova patriotska liga imala je januara 1992. godine oko sto hiljada pušaka, mitraljeza, bacača, a 6. aprila 1992. godine na Baščaršiji muslimanski fanatik ubio je svata, mladoženjinog oca, Nikolu Gardovića, pa su istog dana po Sarajevu i Bosni podignute barikade**", čime je "**buknuo varvarski, građanski i verski rat. 'Komšije' su izvukle puške i noževe**" (163 i 136).

Ćosić govori o "**istinskoj borbi naroda na život i smrt; borba sva tri naroda i sve tri vere, jer je to bosansko tlo vekovima razdirano etničkom i verskom mržnjom. Pobeda ili smrt je deviza i Srba, i Muslimana i Hrvata**" (197).

U pokušaju da "**istinito tumači**" "Bosanski rat", posebno "**njegovo naglo razbuktavanje i bestijalnu svirepost ispoljavanu u tom ratu**", Ćosić ukazuje na potrebu "**savjesnog**" istraživanja **historijske prošlosti Bosne i Hercegovine**, pri čemu navodi da nema "**nameru da zalazi u dalju prošlost Bosne i Hercegovine**" i imenuje "**sve glavne činioce te velike ljudske i narodne nesreće koja traje nekoliko vekova**". S tim u vezi, on je "**pokušao**" da označi "**samo neke uzroke i činioce Bosanskog rata**", pri čemu, grubo falsifikujući historijske činjenice, polazi od srednjeg vijeka, od onih "**koji se začinju turskom vladavinom**

[7] Tezu o formiranju "**islamske države u Evropi**", "**prve islamske države u Evropi**", Dobrica Ćosić obnavlja i često ponavlja u (svom) "BOSANSKOM RATU". Ta njegova floskula je prisutna i u njegovim drugim "zapisima". Tako, primjera radi, Miodrag Petrović u necenzurisanim razgovorima s Dobricom Ćosićem, pored ostalog, navodi Ćosićevo "saznanje" o tome kako se **srpski narod** "**najsnažnije suprotstavio islamizaciji Evrope, nemačkom, ruskom i američkom imperijalizmu. Ovom poslednjem, naročito**" (M. Petrović, nav. dj., str. 21).

– **1461.-1878, kada islam osvaja Bosnu i osvajači nasiljima i nekim privilegijama islamizuju dobar deo srednjevekovnih Srba - pravoslavaca**", preko austrougarske okupacije i pokatoličavanja Srba, genocidnog pokolja Srba u Prvom i Drugom svjetskom ratu, gdje, po njemu, "**nestaje oko milion i dvesta hiljada Srba**", komunističke vlasti i "**titoističke Republike Bosne i Hercegovine**", u "čijoj su se utrobi razgorevale rezidualne energije međunacionalne i međureligijske netrpeljivosti i mržnje sa nagonima osvete, čekajući uslove za svoju najavu i delovanje" (234-239).

"**Bosanski rat**" Dobrice Ćosića "**1992.-1995. u novim međunarodnim okolnostima i nekim bitnim motivacijama nastavak je**", tvrdi on, "**u Titovoj Bosni i Hercegovini**" "**politike**" **ćutanja, skrivanja i krivotvorenja istine o Bosni i Hercegovini u Drugom svjetskom ratu**" (236). "**Takvom politikom komunističke vlasti**", halucinira otac srpske nacije, "**nije se služilo spokojnoj budućnosti naroda BiH. Neuviđanje i nepriznavanje istine o istorijskoj prošlosti naroda BiH, osobito o zbivanjima u Drugom svetskom ratu, možda sadrži i prvi psihološki, moralni i politički činilac velikih laži koje su se splele o karakteru i ciljevima Bosanskog rata**". U "**sagledavanju istorijske istine Bosanskog rata**" Ćosić ukazuje na knjigu zapisa o *Stvaranju Republike Srpske* Nikole Koljevića, jednog od članova udruženog zločinačkog poduhvata o uništenju Republike Bosne i Hercegovine i genocidu nad Bošnjacima, koja, po njemu, "**pruža saznanja od kapitalnog značaja**", na kojoj bi, vjerovatno, i Joseph Goebbels pozavidio: "**Od zasnivanja Republike Bosne i Hercegovine komunistička vlast učinila je sve da se ustaški zločini Muslimana i Hrvata nad srpskim narodom prikriju propagandom i 'zaborave', pa ih je stavljala u simetrične odnose sa četničkim osvetama nad Muslimanima i Hrvatima. A tu simetrije u istini nije bilo, niti je može biti. U temelje titoističke Republike Bosne i Hercegovine sahranjena je njena istina o Drugom svetskom ratu; šaputanje o toj istini, vlast je smatrala neprijateljskim delovanjem. Srbi komunisti, po Kominterninoj, boljševičkoj ideologiji, nosili su 'praroditeljski**

greh' za stvaranje 'versajske' Jugoslavije u kojoj su bili 'tlačitelji' drugih nacija. Sa tim ideološkim pečatom na svom identitetu, komunistički funkcioneri - Srbi ponašali su se mazohistički; za Srbe komuniste, Srbi su uvek bili najveći neprijatelji novog poretka i njegovi dežurni krivci. To je bila ideološka dogma, neka vrsta, modernim jezikom rečeno, političke 'korektnosti' u socijalističkoj Jugoslaviji" (236-237).

U "**bosanskom društvu**" Srbi su, po srpskom Goebbelsu, "**u celini gledano zauzimali inferioran položaj, bez obzira na svoje masovno i herojsko učešće u antifašističkoj i oslobodilačkoj borbi**" (237), što je ordinarna laž. Historijska istina je da su **Srbi bili konstitutivni narod u Republici Hrvatskoj i Republici Bosni i Hercegovini i** "**apsolutno su vladali Bosnom, dominirali su u vlasti na Kosovu, te je uvek bilo pod kontrolom, a odavde se svaki zahtev za autonomijom tumačio kao separatizam, kao iredentizam**".[8]

Krajnje je manijakalna i zločinačka ocjena Dobrice Ćosića o tome da je "**u kolektivnoj i individualnoj psihi sve tri nacije, tinjala vatra istorijske osvete i čekala svoj vetar**". Iako su, po njemu, "**dokumentovano i hronički gledano, Bosanski rat prvi pokrenuli Muslimani i Hrvati**", taj rat je, tvrdi Ćosić, "**i spontani izraz rezidualne energije samog bosanskohercegovačkog tla, njegove dalje i bliže prošlosti. Inicijatori rata - Hrvati i Muslimani**" su, po njemu, "**iskoristili imanentnu versku i nacionalnu netrpeljivost i isključivost, odnosno biološku, egzistencijalnu nesigurnost zasnovanu na kolektivnom pamćenju prošlosti**. **U kolektivno svesnom i kolektivno nesvesnom, da se pomognem i Jungom, tinjale su strasti za osvetom potomaka žrtvama i odbrambenih nagona potomaka ubica. Sindrom osvete imao je kolektivni karakter, zasnovan na kolektivnom paćeničkom pamćenju. Svi su se Bosanci i Hercegovci osećali ugroženim od 'onog drugog' i kad mrko ne gleda i kad ne preti da će klati. Svako je bio nečija žrtva; skoro sve porodice imale su ubicu ili žrtvu; ili i jedno i drugo. Pokrenut**

[8] O. Milosavljević, nav. dj., str. 54.

strahom od onog drugog, Bosanskim ratom komandovao je biološki strah; otud i tolika svirepost u tom ratu" (237).

Neposredni pokretači "Bosanskog rata" su, po Ćosiću, **Muslimani i Hrvati**, "**motivisani ostvarenjem svojih nacionalnih ideologija, što je odredilo i karakter ovog rata kao međunacionalni, verski i građanski rat**" (275).

Ćosić koristi "dnevničke zapise" Nikole Koljevića, koji, skicirajući "**idejno rađanje i hroniku bosanske krize**", iznosi (Koljević) lažnu tvrdnju da tu krizu "**otvaraju muslimanski intelektualci**: **pisac Alija Isaković tezom da iz državne sintagme** '**Bosna i Hercegovina**' **treba da se izbriše Hercegovina**' **i profesor** '**marksist**' **Muhamed Filipović svojim izuzetno zapaženim tekstom o** '**bosanskom duhu**'**, po kome je** '**više štete Bosni nanela književnost Ive Andrića, no sve osvajačke horde koje su je gazile**'" (239). Za Nikolu Koljevića, navodi Ćosić, "**islamsko bošnjaštvo je i ideološki pokretač i osnovni činilac Bosanskog rata, a kultura je iskorišćena za njegovu matricu**" (240). S tim u vezi, Koljević izmišlja brojne laži i falsifikate, kao što su, pored ostalog, i sljedeće: "**Planski ga je** /"islamsko bošnjaštvo" – prim. S. Č./ **nagovestilo 1963. godine, po Koljevićevom mišljenju, pokretanje biblioteke 'Kulturna baština', koja je stvarala duhovne pretpostavke za rađanje nove muslimanske nacije sa hegemonističkim pretenzijama i revanšističku vladavinu Bosnom i Hercegovinom. Sa dubokim sindromom ugroženosti od same idejne najave obnavljanja bosanske prošlosti, Srbi započinju sa migracijom iz Bosne i Hercegovine. Prvo odlaze intelektualci, umetnici, koji nisu mogli da trpe ideološki teror i sarajevsku teskobu, a za njima vlastima sumnjivi Srbi građanskih profesija i seljaci. Od 1961. do 1981. iselilo se iz Bosne u Srbiju oko 250.000 Srba, a u Hrvatsku oko 80.000 Hrvata. Ekonomski razlozi jesu faktor te migracije, ali nisu osnovni; osnovni činilac je osećanje građanske i nacionalne neravnopravnosti srpskog naroda, koju nije mogao da umanji 'nacionalni ključ' u kadrovskoj politici, ni ideološka retorika o 'bratstvu i jedinstvu'. Drugi činilac srpske**

migracije je nastajanje političke ideologije muslimanstva koje je podstaklo kolektivno sećanje na stravična zbivanja iz prošlosti i Drugog svetskog rata, strah ljudi koji su preživeli ustaške pokolje" (240).

Iznoseći brojne laži i falsifikate o historiji Bosne i Hercegovine u drugoj polovini XX stoljeća, posebno položaju srpskog naroda, te "**muslimansko-hrvatskoj koaliciji Pozderac-Mikulić**", koja je navodno predstavljala "**idejni koren i političku osnovu za sporazum i savezništvo u Bosanskom ratu Alije Izetbegovića i Franje Tuđmana**", "Bosanski rat" će, po Ćosiću, "**biti rat sa trostrukim motivima**" sa "**njegovom totalnom internacionalizacijom izrazito antisrpskom, učiniće rat Srba odbrambeno-oslobodilačkim, a stvaranje Republike Srpske uslovom njihovog opstanka**" (244). Polazeći od te i sličnih lažnih teza, a pozivajući se na "ratne zapise" Nikole Koljevića, srpski Goebbels je došao do zaključka da "Bosanski rat", "**taj po svemu tragičan rat za sva tri bosanska naroda nije bio agresija velikosrpskog nacionalizma, po kome je, po formulacijama optužnica Haškog suda proizašlo 'zločinačko udruživanje za stvaranje Velike Srbije'**". Taj rat su, po njemu, marta 1992. "**skoro istovremeno, usklađeno, prvi započeli Hrvati i Muslimani**", za šta, po Ćosiću "**postoje egzaktne istorijske činjenice**" (245).

"**Egzaktne istorijske činjenice**" na koje se Ćosić poziva su laži i falsifikati nekih srpskih kvaziistraživača (Alekse Buhe, Milivoja Ivaniševića i dr.), koji negiraju srpske nacističke zločine nad Bošnjacima i, pored ostalog, imaju za cilj da pokažu i "dokažu" kako su "**sve srpske političke i vojne odluke izazvane od Muslimana i Hrvata, bile reakcija na njihove akcije, što nesumnjivo dokazuje da su Srbi vodili odbrambeni i oslobodilački rat**" (249 i 254).

U odgovoru na pitanje "**Ko je izazvao Bosanski rat**?", konstatujući kako su "**pakao drugi**", Ćosić priznaje, što je nevjerovatno, kako "**smo pakao i mi**", vjerovatno misleći na Srbe. Nakon tog "otkrića", on konstatuje: "**Svi smo mi i žrtve i zločinci. Takva nas je stvorila Istorija; mi smo jadan, zasvagda pometen i nesrećan narod**" (133),

čime je ponovo izjednačio žrtve i zločince, falsifikujući historijske činjenice i izbjegavajući odgovornost za zločin genocida i druge oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava.

Hrvatski političari i generali (Franjo Tuđman, Bobetko, Šušak, Gotovina ...) su, tvrdi Ćosić, "**poveli rat za Hrvatsku do Drine**". "**Muslimanski generali**" su, nastavlja Ćosić, "**prvi započeli rat, najprije ubijajući vojsku Titove Jugoslavije u povlačenju u Sarajevu, Tuzli, i drugim mestima, a potom za ubistva hiljada Srba civila u Sarajevu i mnoge ratne zločine po Bosni i Hercegovini ...**" (270).

3. O karakteru "Bosanskog rata"

O karakteru oružanog sukoba u Bosni i Hercegovini Dobrica Ćosić govori više puta, s ciljem da pruži "**srpsku istinu**" o "Bosanskom ratu" (8), "**istinu o srpskom pitanju**" (70), o "**bosanskoj stvarnosti**" (69), da "**otkrije istinu o tragičnoj stvarnosti na tlu bivše Jugoslavije**" (70), da "**sagleda celovitiju istinu o Bosanskom ratu**" (231), "**istorijsku istinu o Bosanskom ratu**" (236 i 255), njegovu "**možda**" "**poslednju bitku za istinu o Bosanskom ratu**" (69), njegovu "**odbranu istine, mira i pravde**" (89) i ukaže na "**velike laži koje su se splele o karakteru i ciljevima Bosanskog rata**" (236), na "**epohalne laži o Bosanskom ratu**" (249), "**brutalno falsifikovanje istorije**" (254), na "**laži o srpskoj agresiji na Sloveniju, Hrvatsku, Bosnu i Hercegovinu**" (255), na "**neobjektivne procene karaktera rata u Bosni i Hercegovini**" (21), te "**ospori naopaka uverenja o srpskoj agresiji**" (69) i "**razjasni bosansku tragediju**" (85).

Rat u Bosni i Hercegovini je, po Dobrici Ćosiću, "**verski i međunacionalni rat**" (7); "**najužasniji građanski rat**" (7); "**međuetnički, verski i građanski rat u Bosni**" (10); "**međunacionalni, verski građanski rat u Bosni i Hercegovini**" (13 i 18); "**građanski rat**

u Bosni i Hercegovini" (18); "**građanski rat u Bosni i Hercegovini**" (21); "**građanski rat u Bosni**" (28); "**građanski, međuetnički i verski rat**" (32); "**građanski rat genocidnog karaktera sva ti naroda**" (34); "**verski, civilni i građanski rat**" (68); "**međunacionalni, verski i građanski rat**" (70); "**međunacionalni, građanski i verski rat**" (73); "**građanski rat u Bosni i Hercegovini**" (73); "**međunacionalni i verski rat**" (79); "**građanski rat u Bosni i Hercegovini**" (82); "**to nije srpska agresija, nego međunacionalni, verski i građanski rat**" (88); "**stravični građanski rat u Bosni i Hercegovini**" (90); "**građanski i verski rat**" (97); "**međunacionalni, građanski i verski rat**" (135); "**užasni građanski rat**" (137); "**varvarski, građanski i verski rat**" (163); "**verski rat**" (164); "**građanski i verski rat u Bosni**" (170); "**međunacionalni, građanski i verski rat**" (216); "**međunacionalni rat**" (218); "**verski rat**" (220); "**građanski rat**" (235); "**građanski i međunacionalni rat**" (251); "**međunacionalni i građanski rat**" (252); "**međunacionalni, verski i građanski**" (262); "**građanski rat**" (265); itd., itd.[9]

"**Bosanski rat**", njegov "**početak, njegovi uzroci, karakter i ciljevi**" su, po Ćosiću, praćeni "**krivotvorenjem činjenica**", pri čemu je, kako to on kaže, bio prisutan "**gebelsovski model** '**organizovanog laganja**' **na jugoslovenskom tlu**" (257). Taj model su, po srpskom Goebbelsu (Dobrici Ćosiću), prvi primijenili Slovenci "**u ratu protiv Jugoslovenske narodne armije, pa Hrvati u** '**domoljubnom ratu**' **protiv JNA i srpskog naroda, a sledili su ih Muslimani, da bi**

[9] U (planiranom osvajačkom) ratu Srbije i "**zaokruženju srpske države**" planirano je, po procjeni SANU, "**samo 80.000**" žrtava. To je dr. Latinki Perović lično izjavio akademik Antonije Isaković (potpredsjednik SANU). S tim u vezi, Perović navodi: "**I negde, to je možda 1990. godina, on me je pozivao i počeo je da mi opisuje političku situaciju u Jugoslaviji. Govorio je da Hrvati neće Jugoslaviju, da Slovenci neće Jugoslaviju, da je to trenutak da Srbija jednom reši svoje pitanje. Ja sam ga slušala i rekla sam: '**Čekaj, vi hoćete rat?' On je klimnuo glavom, i tako, napravio je lice, onako, malo šeretski, i rekao: **'Ali znaš, to neće biti rat u Srbiji, i poginuće samo 80.000 ljudi!' Ja sam pitala: 'Ali, čijih glava? Kojih 80.000 ljudi?' U toku tog razgovora neko je ušao, pozdravila sam se i otišla**" (O. Milosavljević, nav. dj., str. 202-203).

istovremeno izum dijaboličnih nacista postao univerzalan za čitavu ’**međunarodnu zajednicu**’ **i osnova srbofobije …**” (257).

Ćosić, također, otvoreno laže koristeći glagol morati u imperativu (“**mora da se zna**”) kako se u Drugom svjetskom ratu “**u BiH, istovremeno sa antifašističkim oslobodilačkim ratom, vodio i užasan građanski rat, u kome su partizani surovim revolucionarnim terorom stvarali** ’**socijalističku Bosnu i Hercegovinu**’, **a četnici im kamom uzvraćali …**” (134). Crnogorski četnici su, po njemu, “**u okolini Foče iz osvete pobili i poklali tri** - četiri hiljade Muslimana i popalili im sela” (134).

“**Bosanski rat**” (1992-1995), po Ćosiću “**treba i nekim bližim, stvarnim činjenicama tumačiti i rastumačiti**” (134). U iznošenju tih “**stvarnih činjenica**” Ćosić, po uzoru na Goebbelsa, laže, falsifikuje, obmanjuje i vrši reviziju historije (134-135). Tako je, po njemu, “**Titov socijalizam sa** ’**bratstvom i jedinstvom**’ **samo privremeno utulio bosansku mržnju, ne uspevši, na nesreću sva tri naroda, da stvori trajno podnošljivu, normalnu ljudsku zajednicu**” (134).

U Ćosićevom “**međunacionalnom, verskom i građanskom ratu**” postojale su tri “**zaraćene strane**” (13, 92 i 155), “**tri ratujuće strane**” (31, 32, 173, 231, 255, 262 i 263), podjednako krive i odgovorne za njihova “**zločinačka djelovanja**” (32): “**međusobna ubijanja, etnička čišćenja, logore za civilna lica**” (19); za “**surove ratne zločine**” (255); “**svi su ratovali protiv svih i svi su bežali od svih**” (262 i 263); “**svako protiv svakog**” (135).

“**Bosanski rat**” je, po Ćosiću, i “**genocidni rat**”, u kome, po njemu, zločinački djeluju **tri zaraćene strane** (32), “**sva tri naroda**” (34), koja “**stradaju**” (“**stradanje sva tri naroda**” – 75). S tim u vezi, on je iznio tvrdnju da taj genocidni rat (“**…, s neprijateljem, s kojim se vodi genocidni rat**”) vode Srbi protiv svojih neprijatelja (str. 87), čime je priznao i potvrdio prirodu zločina u Republici Bosni i Hercegovini, odnosno genocid u Bosni i Hercegovini.

Agresorski srpski rat države Savezne republike Jugoslavije (Srbije i Crne Gore) protiv Republike Bosne i Hercegovine Ćosić kvalifikuje

i kao "**oslobodilački rat**", "**oslobodilačku borbu**" (47, 142, 166, 197-199, 218, 220, 235), "**oslobodilački pokret srpskog naroda**" (111), "**odbrambeni i oslobodilački rat**" (172, 249), "**odbrambeno-oslobodilački rat**" (244). Očito je Ćosić primijenio "**gebelsovski model** '**organizovanog laganja**'" i kada govori o karakteru oružanog sukoba u Republici Bosni i Hercegovini na kraju XX stoljeća, za čije je planiranje, pripremanje i izvođenje, kao i ciljeve i rezultate, on jedna od nesumnjivo najodgovornijih ličnosti.[10]

Ćosić uporno negira da je oružani sukob u Republici Bosni i Hercegovini međunarodni oružani sukob, odnosno klasična agresija, osvajački rat za teritorije, zauzimanje Republike Bosne i Hercegovine od strane Savezne republike Jugoslavije (Srbije i Crne Gore). On tvrdi da je Republika Hrvatska izvršila agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu. Međutim, on ne govori, pa čak i ne spominje *Sporazum Milošević-Tuđman* (26. mart 1991.) o podjeli i uništenju države Bosne i Hercegovine i njegovu operacionalizaciju na terenu od strane njihovih kolaboracionista i petokolonaša (Karadžić-Boban), niti priznaje da je i Savezna republika Jugoslavija (Srbija i Crna Gora) planirala, pripremila i izvršila agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu. S tim u vezi, on tvrdi "**da to nije srpska agresija nego međunacionalni, verski i građanski rat, a da je agresor Hrvatska, koja je ušla u Bosnu i rat sa 40.000 - 50.000 vojnika, itd.**", a srpski narod "**brani goli život i pravo na opstanak**" (88), "**slobodu i demokratsku državu**" (179), dajući "**ogromne žrtve**" (179). Negirajući "**srpsku agresiju**", Ćosić navodi kako on nije "**predsednik i predstavnik naroda agresora i zločinaca**", već je on, po njemu, "**predsednik i predstavnik naroda žrtve, naroda koji je obespravljen i izigran od nemačke Evrope**" (107).

[10] "**Gebelsovski model 'organizovanog laganja'**" Ćosić je potvrdio i u svojim zapisima 1999.-2000.: - "**srpski odbrambeni rat**"; - "**Mi smo vodili odbrambeni rat i branili svoj narod u Hrvatskoj i Bosni**"; - "**vodio se odbrambeni rat, branio se srpski narod od ustaško-muslimanskog genocida**"; - "**Mi nismo vodili osvajačke ratove, mi smo pokušali da zaštitimo Srbe u Hrvatskoj i Bosni od pretećeg i dejstvujućeg genocidnog ustaštva i islamskog fundamentalizma**" (D. Ćosić, **VREME ZMIJA**, str. 226, 232-233 i 235).

4. Ćosićev zločinački odnos prema Bosni

Bosna i Hercegovina, po Ćosiću, "**nema ni istorijsko, ni etničko utemeljenje**", što navodno "**dokazuje građanski rat genocidnog karaktera sva tri naroda**" (33-34). Stoga Ćosić, kao i Franjo Tuđman,[11] ne vjeruje "**u opstanak države Bosne i Hercegovine**" (33). Bosna i Hercegovina je, po Ćosiću, "**veštačka državna tvorevina, kojoj su komunisti i Tito dali istorijsku egzistenciju**" (34).[12] I Jugoslavija je, po Ćosiću, bila "**zaista 'veštačka tvorevina'. Rođena u krvi, Jugoslavija u krvi i umire**", zapisuje Ćosić 26. aprila 1992, na Vaskrs (8).

Bosna i Hercegovina je, tvrdi Ćosić, "**privremena tvorevina, koju je Nemačka stvorila**", a koja je (Nemačka), pored ostalog, "**razbila Jugoslaviju**" (44). Bosna i Hercegovina je, po Ćosiću, "**nasilna državna tvorevina**" (78).

Ćosić tvrdi kako je Bosna i Hercegovina "**mučenička zemlja, natopljena i nevinom i zločinačkom krvlju**; **njom hukte i ćarlijaju vetrovi mržnje; iza njenih noći čuče zasede i sevaju handžari**; **u njenim danima marširaju vojske ubica i danonoćno cvokoće goloruka raja ...**" (133), a u kojoj žive "**tri zakrvljena naroda**" (71). S tim u vezi, on se poziva na Andrića, koji je Bosnu i Hercegovinu "**nazvao 'zemljom mržnje'**", u kojoj "**velika ljudska i narodna nesreća traje nekoliko vekova**" (98, 234, 239, 242, 254, 262 i 263). "**Ako je Bosna stvarno 'zemlja mržnje', kako je tumačio njen najveći pisac**" (Ivo Andrić), a koju je Ćosić "**smatrao svojom otadžbinom**", on je postavio

[11] Franjo Tuđman je, još šezdesetih godina XX stoljeća, zastupao tezu da je Bosna i Hercegovina komunistička izmišljotina, te da je "**najbolje tu iluziju zatrijeti još u zametku, dok još nije uhvatila korjene**". Tvrdio je kako su "**republičke granice nepravedne, kako je Bosna umjetna Titova tvorevina i kako je trebala pripasti Hrvatskoj**" (S. Čekić, nav. dj., knjiga 2, str. 939).

[12] Neposredno prije nego što je postao predsjednik Savezne republike Jugoslavije Dobrica Ćosić je otvoreno izjavljivao da "**mir u BiH ne može biti sačuvan priznavanjem tih komunističkih postojećih republičkih granica**" ili "**unutrašnjih administrativnih granica**" (N. Cigar, **GENOCID U BOSNI – POLITIKA ETNIČKOG ČIŠĆENJA**, Bosanski kulturni centar - Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 1998, str. 53).

trajnije otvoreno pitanje: "**ima li granica ta bosanska mržnja**?" (10).

Bosna i Hercegovina, piše Ćosić, "**veštačka, ultimatumima uspostavljena država je inostrana konstrukcija, koja ne uvažava stvarnost, autohtone interese tla i nema nikakvu budućnost**" (126). "**Multietnička država Bosna i Hercegovina**" je, po Ćosiću, "**neodrživa**" (130). Tu političku floskulu Ćosić ponavlja više puta (214).[13]

Ćosić navodi kako je prilikom razgovora u Ženevi 8-15. novembra 1992. "**vođenim pod neizbežnim rukovodstvom Sajrusa Vensa, u ime Saveta bezbednosti UN, i lorda Ovena, kao predstavnika Evropske zajednice**", sa Izetbegovićem i Tuđmanom o **"Bosanskom ratu, miru i uređenju Bosne i Hercegovine**", a "**uz učešće Radovana Karadžića, Momčila Krajišnika, Nikole Koljevića i Alekse Buhe**", gdje "**nije postignut nikakav napredak**" (33), u razgovoru sa Tuđmanom u "četiri oka" "**izrazio punu saglasnot sa Tuđmanovim stavom**" "**da Bosna i Hercegovina kao država nikada u istoriji nije postojala niti može da postoji**" (str. 37). Tada su se Tuđman i Ćosić dogovorili "**da na toj osnovi**" utiču "**na svoje sunarodnike u Bosni: Ćosić na Srbe, Tuđman na Hrvate, i učine ih saveznicima. Bosna je do sada jedino pitanje o kome su se Tuđman i Ćosić saglasili. Ako bi se Karadžić**

[13] U *Predlogu za istorijski kompromis na Kosovu*, od 18. maja 1999, u kome konstatuje da su "**Kosovo i Metohija prostor sukobljenih nacionalnih interesa**", koji se "**trajno i pravedno mogu rešiti samo kompromisom**", te da se "**istorijski kompromis i trajno rešenje vekovnih albansko-srpskih sukoba, koji potresaju čitav balkanski prostor, može ostvariti teritorijalnim razgraničenjem Srba i Albanaca i podelom Kosova**", Ćosić iznosi tezu o tome kako je "**sasvim izvesno da posle građanskog i etničkog rata ne može opstati ni multietničko Kosovo**". Kako bi što "kvalitetnije" argumentovao svoju tezu, Ćosić se poziva na iskustvo "**multietničke, dejtonske Bosne i Hercegovine**" ("**Ako nije mogla da opstane multietnička Titova Jugoslavija, ako nije uspeo eksperiment sa multietničkom dejtonskom Bosnom i Hercegovinom, sasvim je izvesno da posle građanskog i etničkog rata ne može opstati ni multietničko Kosovo**"), pri čemu njegove ocjene o neuspjelom "eksperimentu" s multietničkom Bosnom i Hercegovinom (D. Ćosić, **VREME ZMIJA**, str. 110) nemaju nikakvo utemeljenje. Ustvari, riječ je o velikosrpskom cilju Dobrice Ćosića i njegovih sljedbenika o uništenju države Bosne i Hercegovine.

i Boban sporazumeli, Alija bi se našao u teškom položaju" (37).[14]

[14] Dobrica Ćosić je, tvrdi Dragoljub Todorović, bio "**jedan od najvećih i najupornijih zagovornika zamena i podela teritorija i tzv. humanog preseljenja. U vrlo opširnom intervjuu datom Miloradu Vučeliću koji je objavljen u '*Politici*' 26. jula 1991. Ćosić kaže**:

'Moguća su planska preseljenja i razmena stanovništva, što je najteže, najbolnije, ali i to je bolje od života u mržnji i međusobnom ubijanju'" (Dragoljub Todorović, **BILANS SRPSKOG TERMIDORA, Mali lični brevijar**, Treći milenijum, Beograd, 2010, str. 126).

U Ženevi se, 30. septembra 1992, Dobrica Ćosić, kao predsjednik Savezne republike Jugoslavije, sastao s predsjednikom Hrvatske Franjom Tuđmanom. Razgovor između njih dvojice je, prema knjizi Slavoljuba Đukića, "*Lovljenje vetra*", "**tekao ovako**:

'Đukić: **Prema tvrđenju Franje Tuđmana, vas dvojica ste se u Ženevi dogovorili i o 'humanitarnim preseljenjima'. Da li je to tačno**?

Ćosić: **Jeste, razgovarali smo i o tome. Bili smo saglasni u tome da Bosna i Hercegovina ne može da postoji kao unitarna država, kako je zamišljaju Alija Izetbegović i njegovi štićenici. Razgovarajući o mogućnostima srpsko-hrvatskog kompromisa, Tuđman je ponudio razmenu stanovništva zapadne Slavonije sa stanovništvom hrvatske Posavine koja je u Republici Srpskoj. Ja sam tu ponudu prihvatio, a Vens je odobrio uz formulaciju da se nazove** '*humanitarno preseljenje*'**, i tako izbegne utisak etničkog čišćenja. Onda smo se dogovorili da preseljavanje i razmena kuća i imanja budu dobrovoljni, da države finansijski pomognu taj proces i da se odredi razuman rok. Tuđman je pošao od stanja na terenu, napominjući da u hrvatskoj Posavini ima samo trideset pet hiljada Hrvata i da nije problem da se oni presele u Zapadnu Slavoniju. To preseljenje imalo je i ekonomsku podobnost, jer su obe teritorije bogate, plodne. Možda je to preseljenje bilo najviši stupanj naše saglasnosti i spremnosti na izvesne kompromise. Naravno, ja nisam mogao da tu razmenu punopravno zastupam bez stava Radovana Karadžića i vođstva Republike Srpske. Radovan se sa predlogom saglasio bez ikakvih uslovljavanja**'" (Isto, str. 127. O tome, također, vidi: Ž. Papić, **BOSNA I BALKAN**, Sarajevo, 2002, str. 134; S. Čekić, nav. dj., knjiga 1, str. 327-328 i 564, te knjiga 2, str. 939).

U razgovorima i dogovorima u vezi s navedenim projektom zločinačkog karaktera o "**preseljenju i razmjeni stanovništva**", "**humanitarnom preseljenju**", učestvovao je, pored ostalih, i Slobodan Milošević, predsjednik Republike Srbije. S tim u vezi, on je na sjednici *Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici* Savezne republike Jugoslavije, 21. januara 1993, izjavio da je "**pitanje Posavine ključno pitanje**", "**vitalno pitanje za interes srpskog naroda u Bosni i Hercegovini**", o čemu je Savezna republika Jugoslavija pokrenula to pitanje i razgovarala s Vensom i Ovenom. Savezna republika Jugoslavija je, u pregovorima za Ženevu, krajem 1992. i početkom 1993, tvrdi Milošević, "**zamolila da se to uvaži. Oven je rekao 'Shvatio**

Dobrica Ćosić je u *Borbi* 12. marta 1993. u svojstvu šefa države Savezne republike Jugoslavije, državu Bosnu i Hercegovinu nazvao "**istorijskom nakazom**" ("**Velike sile ultimativno diktiraju srpskom narodu u Bosni i Hercegovini kako da žive tri naroda u državi koja je istorijska nakaza.**")[15]

I Tuđman je dijelio njegovo mišljenje "**da je Bosna i Hercegovina država - nakaza koju je stvorio Tito i dao joj državnu egzistenciju**".[16]

---

sam poentu, mi na tome radimo"' (AIIZ, inv. br. 2-4074, STENOGRAFSKE BELEŠKE sa proširene sednice SAVETA ZA USAGLAŠAVANJE STAVOVA O DRŽAVNOJ POLITICI, ODRŽANE 21. JANUARA 1993. GODINE, str. 43). To pitanje Savezna republika Jugoslavija je otvorila "**i sa Tuđmanom u razgovoru**", u kome su učestvovali Dobrica Ćosić, Slobodan Milošević i Momir Bulatović. Tuđman je, po Miloševiću, "**pokazao vrlo veliko razumevanje da to prihvati**" (Isto).

Radovan Karadžić je na sjednici *Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici* Savezne republike Jugoslavije, održanoj 21. januara 1993, na kojoj je vođena rasprava u vezi s mirovnim pregovorima za Ženevu, pored ostalog, izjavio kako "**nas mnogo raduje**" "**sukob između Hrvata i Muslimana**", koji je, po njemu, "**ustvari, autentičan sukob, da i naši, gde mogu, pomognu da se taj sukob produbi**" (Isto, str. 5).

"**Rat**" "**između Muslimana i Hrvata u srednjoj Bosni, koji postaje sve žešći**", u kome je Ćosić 26. aprila 1993. vidio srpski spas ("**za naš spas**") "**možda će**", tvrdi Ćosić, "**najzad, ubediti Amerikance i Evropsku zajednicu da je multietnička država Bosna i Hercegovina neodrživa**" (D. Ćosić, **BOSANSKI RAT**, str. 130).

[15] Mirko Đorđević, **OD ROMANA DALEKO JE SUNCE DO POMRAČENJA**, *Republika*, Glasilo građanskog samooslobađanja, broj 524-525, internetsko izdanje na: http: //www.republika.co.rs/524-525/09.html.

[16] Mirko Đorđević, SVEDOK SRPSKE STRANE RATA, *Republika*, Glasilo građanskog samooslobađanja, internetsko izdanje na: http: //www.republika.co.rs/522-523/33 html. O hrvatskoj nacionalističkoj ideologiji, te posebno Tuđmanovoj politici i praksi prema Bosni i Hercegovini i Bošnjacima detaljnije vidi: Smail Čekić, **AGRESIJA NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU – planiranje, priprema, izvođenje**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2004, knjiga 2, str. 935-1115.

5. Ćosićev genocidni odnos prema Muslimanima/Bošnjacima

Ćosić negira i Muslimane, odnosno Bošnjake i, s tim u vezi, po ugledu na Josepha Goebbelsa, nacističkog ministra za propagandu, otvoreno laže i falsifikuje historijske činjenice. Tito i Kardelj su, po Ćosiću, "**s bosanskim komunistima 1967. Muslimane proglasili nacijom, a njihovo vođstvo se ujedinilo sa hrvatskim komunistima u muslimansko-hrvatsku koaliciju, koja je politički dominirala Bosnom i Hercegovinom i nacionalno diskriminisala Srbe**" (134-135). Bosnom je, piše Ćosić, "**od sedamdesetih godina gospodarila hrvatsko-muslimanska koalicija Mikulić-Pozderac, koja je Bosnu i Hercegovinu učinila republikom s najmanje slobode …**" (135 i 243-244), a koja je "**predstavljala idejni koren i političku osnovu za sporazum i savezništvo u Bosanskom ratu Alije Izetbegovića i Franje Tuđmana**", čiji je cilj njihovog "**ratnog savezništva**" "**poraz, potčinjavanje i progon Srba iz Bosne**" (244). Brionskim ustavom iz 1974, kojim je, po Ćosiću, "**u titovini**" izvršena "**dezintegracija srpskog naroda**" (225), "**ozakonjena je država Bosna i Hercegovina s pravom na otcepljenje**" (135), tvrdi Ćosić. "**Muslimanska religiozno-etnička grupacija**" se, piše Ćosić, "šezdesetih godina, odlukom Saveza komunista", "**proglasila nacijom**". To će, po njemu, "**isključiti mogućnost da se Bosna i Hercegovina zasnuje kao republika građana**" (214).

"**Zvanično proglašenje muslimanske nacije, prve nacije na planeti kojoj je religija - islam - osnovno određenje, identitet i naziv …**", donijelo je, cinično tvrdi Ćosić, "**krunu tom bosanskom blaženstvu**" ("**Bilo je to vreme u kome se BiH činila uzorno titoizovanom republikom; Bosna i Hercegovina je dugo bila ideološki bastion titoizma**; **ona se slavila kao uzor** '**bratstva i jedinstva**' **među narodima**" (238).

Polazeći od ocjene kako se "**sve do početka šezdesetih godina**" XX stoljeća "činilo da je novi, socijalistički poredak sa snažnom industrijalizacijom i pravom prosvetnom revolucijom uglavnom

prevazišao mučnu prošlost '**zemlje mržnje**'" i da se "**novi politički poredak u Bosni i Hercegovini do tih šezdesetih godina**" "činio najstabilnijim u Titovoj Jugoslaviji", Ćosić tvrdi da je to bio "**privid jedne višeslojne društvene stvarnosti, u čijoj su se utrobi razgorevale rezidualne energije međunacionalne i međureligijske netrpeljivosti i mržnje sa nagonima osvete, čekajući uslove za svoju najavu i delovanje**" (239).

"**Pod Titovim i Kardeljevim patronatom, odlukama Centralnog komiteta Saveza komunista Bosne i Hercegovine 1967. godine na religijskoj osnovi**" je, piše Ćosić, **proglašena** "**prva muslimanska nacija u svetu, motivisana i postepenim, prikrivenim, pa zvaničnim odricanjem Saveza komunista od jugoslovenstva kao integrativne ideologije. Ona je bila omogućena i depresijom dezintegrisanog srpstva i samoobmanjujućom demokratizacijom srpske komunističke birokratije posle političke likvidacije Aleksandra Rankovića kao 'kočnice samoupravljanja', nosioca policizacije društva i zastupnika** "**jugoslovenskog centralizma i unitarizma**" (241).

Tito i Kardelj su, tvrdi Ćosić, "**sa bosanskim komunistima proglašenjem Muslimana za naciju, zasnovali islamsku Bosnu i stvorili od Sarajeva centralni grad svih jugoslovenskih i balkanskih Muslimana**", što je notorna laž.

Govoreći o Muslimanima, Ćosić iznosi brojne laži, među kojima navodimo sljedeće:

- "**1941. hiljade i hiljade Muslimana su postale Pavelićeve ustaše, koje su počinile stravične zločine nad Srbima po istočnoj Bosni, Hercegovini, Krajini**" (134);[17]

[17] Kakvu personalnu politiku prema Bošnjacima je vodila Pavelićeva država – tzv. Nezavisna država Hrvatska "**najbolje se**", navodi Muhamed Hadžijahić, "**vidi iz statističkih podataka koje su iznijeli predstavnici Muslimana na sastanku u Sarajevu 28. i 29. aprila 1944. g. koji je održan sa predstavnikom vlade dr Nikolom Mandićem. Prema toj statistici, koju Mandić nije mogao osporiti, bilo je do nedavno**:

	katolika	muslimana
Ministara	**18**	**2**
Državnih tajnika	**6**	**0**
Glavnih ravnatelja	**11**	**0**
Narodnih zastupnika	**193**	**13**
Vijećnika državnog vijeća	**12**	**3**
Viših činovnika državnog vijeća	**10**	**0**
Viših činov. predsjedništva vlade	**6**	**0**
Viših činovnika upr. sudišta	**32**	**0**
Računski dvor	**30**	**0**
Ministarstvo spoljnih poslova	**48**	**0**
Poslanici na strani	**7**	**0**
Konzuli i zastupnici	**6**	**0**
Viši činov. poslanstva i konzulata	**33**	**0**
Glavno ravnatelj. za rad i sigurnost	**20**	**0**
Kotarski predstojnici	**112**	**13**
Upravitelji ispostava	**5**	**0**
Glavno ravnateljstvo za javni rad	**39**	**0**
Glavno ravnateljstvo za zdravstvo	**21**	**0**
Udružba	**20**	**1**
Velikih župana	**10**	**3**
Podžupana	**16**	**6**
Viši činovnici žup. red. oblasti	**121**	**11**
Viši činov. ministar. pravosuđa	**27**	**2**
Viši činov. državne riznice	**159**	**2**
Viši činov. riznice uprave i straže	**168**	**14**
Državna banka	**32**	**1**
Ministarstvo prosvjete	**13**	**1**
Ministarstvo nar. gospodarstva	**208**	**3**
Krugovalnih ravnatelja	**7**	**0**
Krugovalnih namještenika	**462**	**0**”

(M. Hadžijahić **POSEBNOST BOSNE I HERCEGOVINE I STRADANJA MUSLIMANA: Rukopis dostavljen savezničkim snagama 1944**, Kulturno društvo Muslimana “Preporod”, Centar za bosanskomuslimanske studije, Sarajevo, 1991, str. 39-40).

- "**1943. preko dvadeset hiljada Muslimana dobrovoljno se prijavilo u Handžar diviziju**[18] **da ratuje za Hitlerovu Nemačku i da je oko četrdeset hiljada Muslimana ratovalo u Hitlerovim armijama**" (134);

- "**na strani nacističke Nemačke … ratovalo je oko sto hiljada bosanskih Muslimana u raznim formacijama, a hiljade i hiljade Muslimana bilo je u domobranskoj i ustaškoj vojsci Hrvatske, koja je izvršila stravične genocide osobito u Hercegovini, Krajini, Kozari, Lici, Baniji, Kordunu, Semberiji, istočnoj Bosni …**" (238).

6. Srpski ratni ciljevi

Dobrica Ćosić je podržavao Radovana Karadžića "**u borbi za srpsku republiku u Bosni**" (34 i 191),[19] iako su se "**ozbiljno**" razlikovali "**u**

[18] O historiji 13. SS divizije "Handžar", posebno, kako to tvrdi Dr Vladimir Geiger, o zabludama, iskrivljavanjima i neistinama, vidi: Zija Sulejmanpašić, **13. SS DIVIZIJA "HANDŽAR": ISTINE I LAŽI**, Kulturno društvo Bošnjaka Hrvatske Preporod, Zagreb, 2000.

[19] Dobrica Ćosić, piše Dragoljub Todorović, "**u svojoj kući okuplja srpske intelektualce iz Hrvatske i Bosne, a i pobunjeni kosovski Srbi su prve kontakte sa njim uspostavili i u njemu nalazili najveću podršku. Zajednički biograf Miloševića i Ćosića Slavoljub Đukić u knjizi** '*Između slave i anateme*' **opisuje taj rad Dobrice Ćosića sa Srbima iz Hrvatske i Bosne:**

'Radovan Karadžić je najbliže sarađivao sa Ćosićem u vreme formiranja Srpske demokratske stranke u Bosni. Skoro svakog dana, posle ponoći, a to je vreme normalno za telefonske pozive u Ćosićevoj kući, sa njim se savetovao u donošenju delikatnih odluka. Ćosić ga je ubedio da prihvati položaj predsednika stranke, jer je Karadžić predlagao Nenada Kecmanovića. U vreme parlamentarnih izbora u Bosni, Dobrica se angažovao u prikupljanju finansijskih sredstava za Srpsku demokratsku stranku. On je, najzad, povezao Miloševića sa dvojicom lidera, Karadžićem iz Bosne i Jovanom Raškovićem iz Krajine. Vlast je u rukama Miloševića, ali se o budućnosti srpskog naroda raspravljalo u domu vodećeg opozicionara' /misli se na Dobricu Ćosića – primedba D. T./" (D. Todorović, nav. dj., str. 119-120; S. Čekić, nav. dj., str. 200).

Na osnovu citiranog teksta S. Đukića Todorović zaključuje kako se "**vidi ko je konkretno i direktno podbunjivao i organizovao Srbe iz Bosne za rat protiv**

svojih komšija Hrvata i Bošnjaka i gde se raspravljalo o budućnosti srpskog naroda" (D. Todorović, nav. dj., str. 120).

Ćosić se, po ocjeni Dragoljuba Todorovića, "**apsolutno i bez ikakvih rezervi stavio na stranu vlasti, koju u tom periodu vrše SPS i Slobodan Milošević. Za takav angažman Ćosić je nagrađen mestom Predsednika Savezne Republike Jugoslavije, na koje je izabran u junu 1992, pa tako i oficijelno postaje Vrhovni komandant vojske koja velikim delom svojih resursa i potencijala u Bosni vodi rat za srpstvo i Srbiju**" (Isto, str. 122).

Na skupu Srpske demokratske stranke u beogradskom *Centru Sava*, početkom novembra 1990, Ćosić je pozdravio skup riječima: "**Ovaj trenutak je istorijski: ostvaruje se oslobodilačko i demokratsko jedinstvo srpskog naroda u težnji za novom državom i novim društvenim poretkom. U Beogradu su među nama, svojima, predstavnici Srpske demokratske stranke Bosne i Hercegovine koja označava početak duhovnog i političkog preporoda srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, dojučerašnje raje Titovih vezira**" (Isto).

I navedenim govorom Ćosić, navodi Todorović, "**još jednom formuliše i precizira svoje ratne ciljeve u Bosni i Hercegovini koji su obelodanjeni u Memorandumu SANU**" (Isto).

Dobrica Ćosić je, po Todoroviću, "**Karadžića izmislio, stvorio, promovisao, podstrekavao, pomagao i podržavao u svim njegovim aktivnostima i akcijama i sa njim bio u najprisnijem, najprijateljskijem i najpoverljivijem mogućem odnosu sve vreme rata u Bosni. U najmanju ruku je čudno da Karadžić, kao krivac broj jedan za rat u Bosni, odgovara pred Tribunalom u Hagu, a da se njegov promoter i najveći autoritet, savetodavac, mentor, guru i Vrhovni komandant Ćosić slobodno šeta, drži govore na komemorativnim skupovima, piše uvodnike, protestna pisma protiv privatizacije 'Prosvete' i 'Večernjih novosti', promoviše Zbornik tekstova iz rada 'Odbora za odbranu slobode mišljenja i izražavanja', piše tekstove za priredbe povodom jubileja Vojne akademije, drži uvodnu reč u SANU, na skupu povodom stogodišnjice rođenja Meše Selimovića.**

Samo ilustracije radi, navodimo još neke primere, pored već navedenih, o povezanosti Ćosića i Karadžića. Slavoljub Đukić u knjizi *'Između slave i anateme'* **o odnosima Ćosić – Karadžić piše:**

'Dok je srpski predsednik /Slobodan Milošević, primedba D. T./ prihvatio Karadžića kao 'nužno zlo', Ćosić je sačuvao prisne odnose sa predsednikom bosanskih Srba još iz vremena kada je on sebi krčio put nacionalnog vođe... Po Ćosićevom mišljenju Karadžić je najdarovitiji srpski političar'.

U istoj knjizi Đukić navodi Ćosićevu izjavu o Karadžiću, koju je zabeležio nakon što je Ćosić smenjen sa funkcije predsednika Republike jula 1993.:

'Mislim da je on imao najimpresivniji razvoj od mladih političara. Komunikativan, lukavo uporan, koncentrisan na glavni cilj, maštovit u kombinacijama, uspevao je da istraje u svojim gledištima, a istovremeno sebe ne

važnim pitanjima strategije i taktike", "**za srpsku državu preko Drine**", čijim će formiranjem "**Srbi ostvariti svoja nacionalna i građanska prava**". To je, po Ćosiću, "**veliki istorijski događaj. Drina im više neće biti 'krvava međa'**" (34).[20]

dovede u položaj čoveka s kojim nema šta da se razgovara'" (Isto, str. 122-123).

Dobrica Ćosić je i u razgovoru s Radovanom Karadžićem, iz druge polovine 1991, otvoreno iznio i ukazao na historijski značaj srpskog velikodržavnog projekta o "**ujedinjenju Srba**", u čemu su, pored ostalog, očigledne pripreme za genocid i druge oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Republici Bosni i Hercegovini:

"D. Ć. (Dobrica Ćosić) – **Vi ste, vi, stvarno da upotrebim tu kategoriju, vaša politika je egzistencijalna. Vi dovršavate jedan istorijski proces**.

R. K. (Radovan Karadžić) – **Da, da**.

D. Ć. – **Jugoslovenstvo ima 2 tadeja, ima ujedinjenje južnih Slovena i ima ujedinjenje Srba. Ujedinjenje južnih Slovena je istorijski propalo, ali ujedinjenje Srba nije, sada se istorijski dovršava ili gubi**.

R. K. – **Da, ali prirodno je što polazi od onih koji su najviše ugroženi**.

D. Ć. – **Jeste, i koji su ugroženi i na kraju krajeva to je od Karađorđa naša ideologija. Ta vaša taktika, vaša strategija, ja ne znam što bi bilo da niste vi onakvi kakvi jeste**" (S. Čekić, nav. dj., knjiga 1, str. 211).

Dobrica Ćosić je osamdesetih i devedesetih godina XX stoljeća djelovao u više pravaca, od zalaganja za donošenje novog Ustava, usmjeravanja srpskih akcija na Kosovu, pripremanja kampanje o ugroženosti srpskog naroda, posebno u Bosni i Hercegovini, gdje su Srbe navodno ugrožavali Muslimani, otvaranja prostora za plasiranje *Memoranduma* SANU, do zastupanja teze o "**neminovnom raspadu Jugoslavije**", čime je bio duboko privržen projektu razaranja i rušenja Jugoslavije (SFRJ) i formiranju srpske države, koja bi ujedinila sve Srbe (Detaljnije o tome vidi: S. Čekić, nav. dj., knjiga 1, str. 196-200, 215 i dr.).

[20] I patrijarh Pavle je, zapisuje Ćosić 4. decembra 1994, **održavao** "čestu i tesnu vezu sa Karadžićem" (191). O ulozi i odgovornosti patrijarha Pavla i Srpske pravoslavne crkve za srpske zločine u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i na Kosovu Dragoljub Todorović piše kako je patrijarh Pavle "**na samom početku rata u Hrvatskoj pisao lordu Karingtonu predsedavajućem na Konferenciji o Jugoslaviji, da Srbi i Hrvati ne mogu zajedno da žive. Poznato je da je kriminalac i masovni ubica Željko Ražnatović-Arkan rekao: Moj vrhovni komandant je patrijarh Pavle, od čega se on nije ogradio. Arkan je sa svojim naoružanim ljudima ulazio u pravoslavne manastire i u Patrijaršiju. Patrijarh Pavle nikad nije osudio zločine koje su srpske oružane formacije počinile u Hrvatskoj, Bosni i na Kosovu. Takođe se nije oglasio kada su rušene džamije i drugi verski objekti Muslimana u Bosni, među kojima i istorijski spomenici upisani na listu spomenika svetske baštine, čuvene džamije Aladže (sagrađena 1549) u Foči i Ferhadija (sagrađena**

Negirajući masovne zločine nad Bošnjacima, posebno srpske koncentracione logore u Republici Bosni i Hercegovini ("**nepostojeće** '**nacističke logore'**", "**koje su smislile i čije su slike montirale njihove** /po Ćosiću – Sjedinjene Američke Države – prim. S. Č./ **televizije i novinari**" – 14),[21] za koje ih (Srbe) Evropa i Amerika, piše Ćosić,

1579) u Banjaluci. Neke džamije su preuređene u pravoslavne crkve, kao ona u selu Divič kod Zvornika. Pojedini episkopi i sveštenici Srpske pravoslavne crkve (SPC) blagosiljali su ratne zločince pre ili posle izvršenih zločina. Patrijarh Pavle je lično potpisivao peticije u korist Radovana Karadžića optuženog za genocid pred Haškim tribunalom. Tokom rata na prostoru bivše Jugoslavije SPC-i je zbog uloge u tom ratu pretilo izbacivanje iz Svetskog saveza crkava. Možda su zbog toga na sahranu patrijarha Pavla od 14 pravoslavih patrijarha u svetu došla samo dvojica" (D. Todorović, nav. dj., str. 154).

[21] Dobrica Ćosić u (svom) "BOSANSKOM RATU" negira i srpske koncentracione logore (logore smrti) i "etničko čišćenje", odnosno genocid nad Bošnjacima u Republici Bosni i Hercegovini, što mu je bilo dobro poznato, posebno imajući u vidu činjenicu da su najteži i najmasovniji zločini izvršeni u vrijeme kada je on bio predsjednik Savezne republike Jugoslavije, predsjednik Vrhovnog saveta odbrane (Savezne republike Jugoslavije) i predsjednik Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici. Na tim najvišim državnim organima vođena je rasprava i iznošeni podaci o zločinima protiv čovječnosti i međunarodnog prava. Tako je, primjera radi, na sjednici *Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici*, 11. augusta 1992, bilo govora o koncentracionim logorima i "etničkom čišćenju", "**medijskoj bombi o koncentracionim logorima**" (AIIZ, inv. br. 2-4070, STENOGRAFSKE BELEŠKE sa sednice SAVETA ZA USAGLAŠAVANJE STAVOVA O DRŽAVNOJ POLITICI, ODRŽANE 11. AVGUSTA 1992. GODINE, str. 57-58, 98-99, 136, 142, 159, 170). S tim u vezi, tada je Slobodan Milošević rekao: "**Nemojmo da budemo naivni i da verujemo da oni ne znaju šta je stvarno stanje ovde, .. da ne znaju da nemamo logore....**" (Isto, str. 65).

Svjesni činjenice da svijet zna "**stvarno stanje**" u Republici Bosni i Hercegovini i činjenicu da je politika i praksa genocida "**smišljena, rukovođena i izvođena od strane Vlade Srbije**" (Isto, str. 99), kako su to rukovodstvu Savezne republike Jugoslavije "**drsko rekli**" John Major (Britanski premijer) i Douglas Hogg (pomoćnik ministra vanjskih poslova) - (Isto), državno (političko i vojno) rukovodstvo Savezne republike Jugoslavije, na čelu s Dobricom Ćosićem, tada je smišljalo taktiku kako da obmane međunarodnu zajednicu u vezi sa saznanjem o koncentracionim logorima. Tako je Momir Bulatović (predsjednik Predsjedništva Republike Crne Gore), pored ostalog, rekao: "**Mi sada moramo da pokažemo da smo došli do nekog tajnog dokumenta, da ga grunemo u javnost, da svi o njemu pričamo i da pokažemo da je ovo samo smišljeno da nas bombarduju i unište, a neka se pravdaju da to nije tako**" (Isto, str. 144).

"**duhovno i moralno poništavaju: varvarizuju nas. Optužuju nas za etničko čišćenje i silovanje šezdeset hiljada Muslimanki, za mučenje i izgladnjivanje 'jadnih Muslimana' u koncentracionim logorima … A sve te zločine vrše Hrvati i Muslimani, koji su proglašeni srpskim žrtvama**", Ćosić navodi kako su Srbi opet "**sa svojim nacionalnim ciljevima sami u ovome svetu**", kao što su, po "Dobrici", bili "**u XIX veku**", kada su "**započeli oslobodilačku borbu**" (46).

U vrijeme razgovora i dogovora u vezi sa prihvatanjem i/ili neprihvatanjem Vens-Owenovog mirovnog plana (marta 1993) Ćosić zapisuje kako nema "**pravo da izda Srbe**", da nije "**sklon napuštanju Srba u Bosni i Hercegovini**" i naglašava da, "**kao pisac** *Vremena smrti* i *Vremena zla*", treba da ostane ("**treba da ostanem**") "**veran vekovnom srpskom idealu**: **nacionalnom i državnom ujedinjenju srpskog naroda, ali i opstanku i slobodi srpskog naroda preko Drine i Save**" (66).

Ćosić u više navrata nastoji prikriti nacistički projekt, genocidnog karaktera - formiranje "Velike Srbije" – "**vekovni srpski ideal: nacionalno i državno ujedinjenje srpskog naroda**". S tim u vezi, on tvrdi da "**uporno nastojanje Srba iz Bosne da sačuvaju teritorijalnu vezu sa Srbijom ne znači političku težnju za stvaranjem 'velike Srbije'**, što im se pripisuje", već se, po njemu, radi "**o odbrani puta**

Vladislav Jovanović (bivši savezni ministar za inostrane poslove) je, na sjednici Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici 21. januara 1993, potvrdio postojanje srpskih koncentracionih logora. S tim u vezi, on je predložio kako bi delegacija kolaboracionističke i paradržavne tvorevine Republike Srpske trebalo "**da učini jedan humanitarni gest, možda malo spektakularnije prirode, da na taj način još više proširimo polje simpatija međunarodne javnosti za našu stvar, u vezi sa razmenom zatvorenika, zatvaranjem svih logora, itd**." (AIIZ, inv. br. 2-4074, STENOGRAFSKE BELEŠKE sa proširene sednice SAVEZA ZA USAGLAŠAVANJE STAVOVA O DRŽAVNOJ POLITICI, ODRŽANE 21. JANUARA 1993. GODINE, str. 68). Na to je Radovan Karadžić odgovorio: "Što se tiče razmjene, vrlo rado; ali, više ne smijemo jednostrano puštanje; jer nećemo moći da **'otkupimo' Srbe. Sada je Kušner izvukao jedva 28 Srba iz Sarajeva, za šta smo mi dali 33 Muslimana, čime smo i mi priznali da jedan Srbin vredi 1,2 Muslimana.**

Mi na tim stvarima dobijamo simpatije koje traju dva sata; to se zaboravi. Moramo sada ponovo da hapsimo da bi mogli razmjenjivati…". (Isto, str. 68-69).

kojim su u Drugom svetskom ratu Srbi iz Hrvatske i Bosne od ustaškog genocida bežali u Srbiju" (76).

Ćosić negira srpski velikodržavni projekt "Velike Srbije", za koga tvrdi da je navodno riječ o fantomu Austro-Ugarske, čime su, po njemu, Evropa i Amerika opsjednuti, a "**koji se danas tretira kao srpski nacionalizam**" (124). "**Ideološku floskulu**" "**velikosrpstva**" je, navodi Ćosić, "**od Austrougarske prihvatila Kominterna, a kojom se danas kao neposrednim argumentom protiv srpskih nacionalnih prava služe Hrvati, Muslimani i njihovi zaštitnici u Evropi i Americi ...**" (124).

Ćosić otvoreno laže u iskazu kako "**nikada ozbiljan političar u ovoj zemlji nije definisao nacionalni cilj stvaranje** '**velike Srbije**'." Iznoseći i tu laž, a "zaboravljajući" svoju vlastitu aktivnost na tom projektu (od *Memoranduma* SANU, srpskog *Mein Kampfa* – "**ideološke osnove 'zločinačkog udruživanja' srpskog političkog vođstva za osnivanje** '**Velike Srbije**'" – 256, političke i finansijske pomoći Srpskoj demokratskoj stranci, do pružanja savjeta i podrške Radovanu Karadžiću), Ćosić vješto prikriva postojanje tog nacističkog projekta tvrdnjom kako Srbima "**nikako nije cilj stvaranje** '**velike Srbije**'", već "**da se srpskom narodu, koji je ostao bez svog prava na samoopredeljenje, obezbede osnovna nacionalna i ljudska prava**" (147 i 162). Govoreći o "**velikoj Srbiji**", Ćosić uporno tvrdi da je to "**jedna sintagma koja se rodila u fazi nacionalne romantike, kakvu su u svom državotvorstvu iskazivali narodi koji su bili razjedinjeni na Balkanu i u Evropi, pa su takvu sintagmu upotrebljavali i neki srpski nacionalisti. Austrougarska je 1908. godine, u danima aneksije Bosne i Hercegovine, tu** '**veliku Srbiju**' **proglasila svojom i evropskom opasnošću …**" Taj, po njemu, "**austrougarski fantom je danas osnovni argument protiv srpskog naroda u evropskoj i američkoj politici**". S tim u vezi, on ponovo laže kako nikada nije vjerovao, "**iz mnogo razloga istorijskih, nacionalnih i drugih, u mogućnost zasnivanja** '**velike Srbije**'", jer je njegovo shvatanje "**državnosti i nacionalne ideologije srpskog naroda sasvim**

drugačije" (147). Tu laž Ćosić je iznio i 18. aprila 1993, u razgovoru s Adamom Mihnjikom, bivšim poljskim disidentom i Ćosićevim istomišljenikom "**u borbi protiv staljinizma**", na večeri u Beogradu, gdje su prisustvovali i njegovi prijatelji: Ljubomir Tadić, Svetozar Stojanović (specijalni savjetnik predsjednika Savezne republike Jugoslavije, tj. Ćosića, 1992-1993) i Miodrag Perišić. Tada je Mihnjik od Ćosića tražio da **prekine** "**rat po svaku cenu**", da se **ratom ne bori** "**ni za kakve nacionalne ciljeve**", da se javno odrekne "**Velike Srbije**" i **osudi** "**srpske zločine**". Umjesto toga, Ćosić je ponovo iznio najgrublje laži: "'**A kako da se odreknem velike Srbije, kad ona nije moj politički cilj? Mi, Adame, ne želimo nikakvu veliku Srbiju; mi želimo samo prava koja imaju svi narodi koji su činili Jugoslaviju. Ništa više. Pred kim da kleknem, Adame? Pred proustašom i šovinistom Franjom Tuđmanom i islamskim fundamentalistom Alijom Izetbegovićem, koji je izazvao građanski rat u Bosni? Ja nisam predsednik i predstavnik naroda agresora i zločinaca; ja sam predsednik i predstavnik naroda žrtve, naroda koji je obespravljen i izigran od nemačke Evrope. Znam bolje od tebe greške i zločine koje su Srbi počinili u osveti. Osudio sam ih, i osuđujem ih. Ti zločini mene ne užasavaju manje nego tebe… Znaš li ti šta radi Tuđmanova vojska po Hrvatskoj i Bosni?**'

'**Znam, ali ti treba da budeš iznad svega toga i da klekneš kao Vili Brant.**'

'**Tražiš da priznam poraz. Srbi u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini ne priznaju poraz. Ja nemam pravo da u njihovo ime priznam poraz. Ja nemam pravo da u njihovo ime priznam poraz, jer u tom slučaju ne bih ni mogao da obavljam ovu dužnost. Ogromna većina srpskog naroda je protiv takve kapitulacije. Doživljava je kao nepravdu i pristajanje na ropstvo. Tako je i ja doživljavam. Moram da se borim za prava svog naroda sve dok postoje izgledi da se ta prava odbrane. A ja verujem da još uvek postoje neki izgledi. Nisu veliki, ali moram da se borim....**'" (107).

Savezna republika Jugoslavija je, piše Ćosić, "**svoju političku sudbinu povezala s političkom sudbinom srpskog naroda u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj**", sprovodeći politiku **"rešavanja srpskog nacionalnog pitanja kao državnog pitanja**" (110-111).

Srpski narod u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj je, navodi Ćosić, "**posle razbijanja Jugoslavije, uporan da stvori svoju državu i ujedini se sa Srbijom, po svaku cenu …**" (127). "**A mi odavde** /tj. iz Srbije, iz Beograda - prim S. Č./ **nastojimo da evolucijom, uvažavajući međunarodne prilike, izuzetno nepovoljne po Srbe, korak po korak, rešavamo srpsko životno pitanje**" (127). S tim u vezi, on piše kako je Srbija u XIX i XX stoljeću, posebno u Prvom i Drugom svjetskom ratu, postigla značajne pobjede "**u borbi za oslobođenje i ujedinjenje čitavog srpskog naroda**" (128). On je izražavao veliko "**poštovanje i divljenje srpskim vođama u Bosni zbog njihove upornosti i herojstva koje postaje antičko**: **Srbi ponovo ne priznaju** '**božansku granicu**' **svojih moći …**" (128). On je izražavao "**divljenje i zahvalnost srpskom narodu Bosne i Hercegovine za njegovo herojstvo, za njegovu odista paćeničku i pobedničku borbu za stvar slobode, dostojanstva i opstanka srpskog naroda**". Savezna republika Jugoslavija je od početka njihove borbe bila s njima i ona će, po Ćosiću, ostati s njima do njihove "**konačne pobede**" (138 i 166).

Srbi, tvrdi Ćosić, "**dva veka**" imaju "**jedan isti cilj, a to je borba za oslobođenje i ujedinjenje srpskog naroda. Ovo je sedmi rat koji se vodi za ostvarenje tog cilja**" (138). Srpska intelektualna i politička elita, na čelu sa Dobricom Ćosićem, smatrala je da devedesetih godina XX stoljeća postoje uslovi (unutrašnji i međunarodni, posebno međunarodna politička situacija) za realizaciju navedenog fašističkog projekta genocidnog karaktera. Dobrica Ćosić je smatrao da Srbi trebaju iskoristiti treći veliki događaj u XX stoljeću (propast komunizma u Evropi), kako bi konačno riješili srpsko nacionalno i državno pitanje – **uspostavljanje jedinstvene srpske države na Balkanu**.[22] Tada je, po Ćosiću, "**u ovom veku**" **postojala** "**treća prilika**" / prve dvije su

[22] Dragoljub Todorović, nav. dj., str. 117-118 i 155.

Prvi i Drugi svjetski rat – prim. S. Č./ ("**Evo treće prilike u ovom veku**") "**da se stvori jedna nova država i da srpski narod ponovo dođe do zajedničkog krova i pretpostavki za zajednički život, …**" (139). U tom stoljeću Srbi su, navodi Ćosić, ostvarili "**veliku istorijsku pobedu**" (139).

Ukazujući na srpske ratne ciljeve - **konačno formiranje jedinstvene srpske države na Balkanu**, Dobrica Ćosić otvoreno i jasno utvrđuje i određuje granice te (srpske) države: "**Tu gde živi narod, gde postoji srpska kuća i srpska njiva, gde se govori srpskim jezikom, tu će biti srpska država**" (141). Riječ je o projektu "**nacionalnog i državnog ujedinjenja srpskog naroda**" (271), "**stvaranja države srpskog naroda**", "**jake srpske države na Balkanu**" (272).

Cilj Srba je, po Ćosiću, "**da se ujedine i stvore jedinstvenu srpsku državu**", pošto im "**dva veka**" "**evropske sile onemogućuju ujedinjenje**" (164). Riječ je, po njemu, o rješavanju "**srpskog nacionalnog i državnog pitanja**" ("**nacionalnom i državnom cilju**" - 186), **politici** "**državnog ujedinjenja Srba**" (184) i **ratu** "**za jedinstvenu srpsku državu**" (182), "**ratu Srba za svoju državu**" (194, 215, 216), "**ratu za ujedinjenje i stvaranje svoje države**" (166), "**oslobodilačkom ratu u Bosni i Hercegovini**" (199, 212, 214, 215, 216 i 220), "**oslobodilačkom pokretu srpskog naroda u Bosni**" (111), "**oslobodilačkoj borbi srpskog naroda**" (142 i 166), "**državnom ujedinjenju srpskog naroda**" (221), "**borbi za oslobođenje i ujedinjenje srpskog naroda**" (140 i 142), **borbi "za ujedinjenje Srba u jednu državu**" (165), "**srpskom oslobodilačkom pokretu**" (215),[23] "**o odbrani same egzistencije srpskog naroda**"

[23] Dobrica Ćosić je i na sjednici *Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici* (Savezne republike Jugoslavije), održanoj 21. januara 1993, u svojstvu predsjednika Savezne republike Jugoslavije i predsjednika tog savjeta, pored ostalog, ukazao na značaj "**oslobodilačkog pokreta Srba u Bosni**". S tim u vezi, on je odao priznanje svojim saradnicima - članovima udruženog zločinačkog poduhvata (Radovanu Karadžiću i njegovoj zločinačkoj družini): "**Razume se, možemo da budemo srećni što imamo ljude na čelu oslobodilačkog pokreta u Bosni i Hercegovini, koji su imali toliku moralnu i političku snagu da zadobiju poverenje koje imaju**" (AIIZ, inv. br. 2-4074, STENOGRAFSKE BELEŠKE sa proširene sednice SAVETA

(231-232), "**nacionalnom i državnom ujedinjenju srpskog naroda**" (271). Srpski narod, tvrdi Ćosić, vodi "**dva veka oslobodilačke borbe, ustanke i ratove za ujedinjenje i stvaranje svoje države**" (166). On je "**ubeđen**" da srpska "**hrabrost i moralna snaga imaju svetsko-istorijski značaj**". Stoga je on (11. aprila 1994.) vjerovao u (srpsku) "**konačnu istorijsku pobedu, koja će se moralno realizovati u 21. veku**" (170), kada će "**srpski narod ostvariti svoje ciljeve**" (179).[24]

"**Ustanak Srba u Bosni i Hercegovini, njihov oslobodilački rat**" je, po Ćosiću, "**samosvojna i autonomna pojava sa tradicionalnim, jasnim i neizmenjivim ciljem da se ujedine sa Srbijom …**" (197-198), što je u suprotnosti s društvenim i historijskim činjenicama i društvenim i historijskim procesima tendencija formiranja "**jedinstvene srpske države**".

"**Oslobođenje**" srpskog naroda, po Ćosiću, "**nije nikad**" odvajano "**od ujedinjenja i stvaranja jedinstvene države. Na takvom životnom i nacionalnom cilju, temeljilo se i srpsko jugoslovenstvo koje je u 20. veku činilo osnovni sadržaj srpske nacionalne ideologije**" (216).

Srbi su, po Nikoli Koljeviću, čije ocjene prenosi Dobrica Ćosić, iz njihovog razgovora u Ćosićevoj kući, 17. decembra 1995, pet dana

---

ZA USAGLAŠAVANJE STAVOVA O DRŽAVNOJ POLITICI, ODRŽANOJ 21. JANUARA 1993. GODINE, str. 71).

[24] Navedene ciljeve – "**stvaranje jedinstvene nacionalne države**" ("**težnja za stvaranje jedinstvene srpske države**") i "**rat za jedinstvenu srpsku državu**" Ćosić je otvoreno iznio i priznao i u *Piščevim zapisima 1999.-2000.* S tim u vezi, on tvrdi kako je devedesetih godina XX stoljeća "**izneo skicu nacionalne strategije**" za "**rat za jedinstvenu srpsku državu**". Riječ je, kako on tvrdi, o "**težnji za stvaranje jedinstvene srpske države**", koju je Dobrica Ćosić zastupao "**podržavajući Srbe u Hrvatskoj i Bosni**" (D. Ćosić, **VREME ZMIJA**, str. 29, 30, 218 i dr.).

Procjenjujući 3. aprila 1999. "**sadašnje stanje**", Ćosić je, pored ostalog, konstatovao: "**2. Srbi i dalje treba i moraju da teže stvaraju jedinstvene nacionalne države**"; "**4. Republika Srpska mora svim sredstvima da se bori da sačuva svoju dejtonsku osnovu... i intenzivno raditi na ujedinjenju sa Srbijom: ekonomskom, kulturnom, institucionalnom...**" (Isto, str. 30).

Više od šest mjeseci kasnije (28. oktobra 1999.) Ćosić tvrdi da je "**bila pogrešna težnja za stvaranje jedinstvene srpske države**", što je i on, po njegovom kazivanju ("**do 1992.**"), "**zastupao podržavajući Srbe u Hrvatskoj i Bosni ...**" (Isto, str. 218).

nakon Koljevićevog povratka iz Pariza, dobili "**državu Republiku Srpsku**", "**bez Sarajeva**" – "**nismo uzaludno ratovali**", ali su "**skupo platili prvu srpsku državu preko Drine**" (224 i 232). To je, po Dobrici Ćosiću, "**epohalan događaj**". "**Stvaranje Republike Srpske**", je, tvrdi Ćosić, "**u istoriji srpskog naroda posle 1878. i ujedinjenja Vojvodine i Crne Gore sa Srbijom**", "**najznačajniji događaj**" (224).

"**Ogromnim žrtvama stvorena je Republika Srpska**" - "**prva srpska država preko Drine**". To je, tvrdi Ćosić, "**velika, istorijska pobeda**" (271).[25]

I pored te "**velike, istorijske pobede**", Ćosić zaključuje kako su Srbi izgubili sve ratove "**u dvadesetom veku. Ostalo nam je pravo na samoironične paradokse.**" S tim u vezi, Ćosić se poziva na velike srpske "pobede" i otvoreno laže, izmišlja i falsifikuje historijske činjenice: "**Pobedili smo Tursku carevinu da bi bila stvorena Makedonija, nacija koja nam je preotela kulturne spomenike i umetničke vrednosti iz Dušanove i Milutinove države; pobedili smo Austrougarsku da bi bila stvorena Slovenija i Hrvatska, koja će nas, svoje oslobodioce,**

[25] Nakon što je Radovan Karadžić uhapšen i izručen u Hag (21. jula 2008), Ćosić je 1. novembra 2008, kao "**veliki podržavalac i podstrekač Radovana Karadžića i bosanskih Srba**" (D. Todorović, nav. dj., str. 105), u *Politici* objavio jedan tekst, u kome je veličao i branio Radovana Karadžića, navodeći da nije riječ o ratnom zločincu, i ukazao na srpske ratne ciljeve u Bosni, gdje je, po njemu, ostvarena "**jedna velika istorijska pobeda ... prva srpska država preko Drine**": "'**Da ne poredimo Aliju Izetbegovića i Franju Tuđmana sa Radovanom Karadžićem, jer oni su neuporedivi po ljudskim, moralnim i duhovnim vrednostima i političkim ciljevima. Radovan Karadžić je jaka politička ličnost sa velikim zaslugama u borbi za ljudska i nacionalna prava srpskog naroda, on zaslužuje pravedan sud Istorije i poštovanje svog naroda koje ima od početka borbe za Republiku Srpsku, a nikako ponižavanje, progon, hapšenje i Haški sud. On nije ratni zločinac; on je politički vođa naroda Republike Srpske**.

… **imamo i jednu veliku, istorijsku pobedu**: **ogromnim žrtvama stvorena je Republika Srpska**; **ponavljam**: **prva srpska država preko Drine koja mora postati demokratska, pravna, civilizovana**. Njen **najznačajniji tvorac je Radovan Karadžić**'" (D. Todorović, nav. dj., str. 124).

Navedenim "Ćosićevim rečima", tvrdi Dragoljub Todorović, "**nije potreban nikakav komentar, sem zaprepašćenja nad stepenom ignorancije i drskosti sa kojom jedan čovek može da govori o ratnom vođi i ratu u kome je stradalo preko 100.000 ljudi**" (Isto).

osvetnički poraziti na kraju veka; prvi smo na Balkanu poveli antifašistički rat i revoluciju, da bi nastala nova Jugoslavija i u njoj antisrpska Bosna i Hercegovina sa muslimanskom nacijom koja nam je u svetu za decenije nagrdila ljudski lik, oglašavajući nas zbog bombardovanja Sarajeva i zločina u Srebrenici - narodom sotonom i ubicom" (219-220). Očigledno je da u tim svojim lažima Ćosić nije mogao prikriti mržnju prema Muslimanima, iskazujući je u formi tvrdnje o "**antisrpskoj Bosni i Hercegovini sa muslimanskom nacijom**", koja je, po njemu, odgovorna što im je "**u svetu za decenije nagrdila ljudski lik**", oglašavajući ih "**zbog bombardovanja Sarajeva i zločina u Srebrenici – narodom sotonom i ubicom**" (220), dakle, okrivljujući žrtvu genocida – Bošnjake za "patološku" predstavu o Srbima "**u svetu**", čime je indirektno priznao vlastitu krivicu i vlastitu odgovornost.

7. Ćosićevo viđenje zločina

Svoje zapise o "Bosanskom ratu" Ćosić započinje 16. aprila 1992. tvrdnjom kako "**iz Bosne stižu zastrašujuće vesti: počeo je rat između Muslimana i Srba. Započeli su ga muslimanski, sarajevski razbojnici, ubijajući Srbe** 'četnike' **... Duž Drine masovni pokolji Srba. Gore srpska sela ...**" (7).

Srbi su, nastavlja Ćosić, "**samo u dvadesetom veku preživeli tri genocida**", te da su "**i danas izloženi genocidnom teroru u Hrvatskoj i genocidu od strane fanatizovanih Muslimana u Bosni i Hercegovini**" (73). Polazeći od ocjene da se nad Srbima u Republici Hrvatskoj i Republici Bosni i Hercegovini vrši genocid, Ćosić je "**s tugom i zabrinutošću**", saopćio "**da u sadašnjem međunacionalnom, građanskom i verskom ratu i srpski ekstremisti u Bosni vrše osvete i zločine nad Muslimanima**", koji "**užasavaju ogromnu većinu srpskog naroda**" (73). S tim u vezi, on, pored ostalog, piše

da "**Vlada Savezne republike Jugoslavije i naša javnost odlučno osuđuju zločine, etnička čišćenja i držanje talaca, granatiranje gradova, posebno Sarajeva, razaranje sela, industrijskih objekata, komunikacija, crkava i kulturnih spomenika**" (75).

Srbi su, tvrdi Ćosić, zločine "**počinili u osveti**" (107), "**vršeći krvave osvete**" (127). Ćosić uporno **negira zločine nad Bošnjacima**. "**Muslimansko rukovodstvo**" je, piše Ćosić na osnovu informacije Uprave bezbjednosti Vojske Jugoslavije (20. aprila 1993), "**na diplomatskom i propagandnom planu**" "**fabrikovalo laži o navodnim srpskim zločinima nad nedužnim civilnim stanovništvom, pri čemu se posebno manipuliše Srebrenicom, Žepom i Goraždom, kako bi se sprečio njihov potpuni vojnički poraz ...**" (121).

Ćosić ponavlja ocjenu o srpskom iskustvu "**dva ustaško-muslimanska genocida 1941.-1945. i 1991.-1993.**" (127).

Muslimani su, piše Ćosić, "**započeli** 'čišćenje' **Bijeljine od Srba**", nakon čega je "**Arkan sa svojim gardistima upao u Bijeljinu i pobio Muslimane**" (135). Muslimani su, po njemu, u "**Tuzli ubili oko 350 vojnika JNA, koji su u kamionima napuštali grad**", a "**u Sarajevu ubili 28 vojnika i dve medicinske sestre u koloni JNA koja je napuštala Sarajevo**" (135).

"**Pristalice**" Alije Izetbegovića su, po Ćosiću, "**klale svoje** '**komšije**' **Srbe, sekirama im odsecali glave, pekli ih na ražnju kao brave, silovali devojčice pred očevima, odsecali šake staricama, činili zverstva**" (136). To je Ćosiću, po njegovom kazivanju, potvrdio general Mladić, koji mu je "**pokazivao fotografije masakriranih Srba ...**" (136).

"**Takvim zločinima Muslimani su**", po Ćosiću, "**izazvali surovo osvetništvo Srba. Srbi su na zločine odgovorili zločinima. Osvetama i za ustaške zločine u Drugom svetskom ratu. Na progone Srba iz Mostara, zapadne Hercegovine, Zenice i centralne Bosne, Srbi su odgovorili progonom Muslimana iz istočne Bosne**; **na progon Srba iz zapadne Hercegovine i bosanskih gradova i sela koji su vršili**

Hrvati, Srbi su uzvratili progonom Hrvata iz Posavine …" (136, 242, 247).

Na osnovu navedenih i drugih falsifikata o **srpskim zločinima iz osvete i u osveti**, a prikrivajući istinu, Ćosić dolazi do "genijalnog" otkrića kako se "**u Bosni i Hercegovini zbiva trostruko etničko čišćenje**: **Muslimani gone Srbe i Hrvate**; **Srbi gone Muslimane i Hrvate**; **Hrvati gone Srbe i Muslimane ...**". Ta Ćosićeva "**užasna istina je toliko očigledna da je statistika ubijenih danas od drugorazrednog značaja. Ko je veće zločine počinio, možda će utvrditi mir, ako je mir moguć u toj zemlji posle totalnog rata**. **Sve tri nacionalnosti zatrovane su šovinističkom i verskom mržnjom**" (107 i 136).

U iznošenju "činjenica" o zločinima nad Srbima Ćosić, pored ostalog, navodi kako je "**samo u Sarajevu, gdje je Silajdžić sa svojom vladom i verskom braćom stolovao za vreme rata do sada izbrojano blizu sedam hiljada ubijenih Srba, a vjeruje se da broj ubijenih Srba prelazi deset hiljada**" (270). Ova Ćosićeva "saznanja" su na ivici fantastike ili je možda u pravu ukoliko govori o broju poginulih boraca Vojske Jugoslavije koji su izgubili živote napadajući Sarajevo i vršeći genocid nad civilnim stanovništvom.

U Sarajevu je, "**pod neposrednom Silajdžićevom komandom, u njegovom prestonom Sarajevu**", izmišlja Ćosić, "**postojalo oko 125 logora za Srbe, a na teritoriji kojom su vladali Izetbegović, Silajdžić sa svojim generalima i verskom braćom, postojalo je oko 336 logora za Srbe**" (270). U tom smislu, nastavlja Ćosić, "**Hrvatske logore**" **ne zbraja** ("**ne zbrajam**"), "**a bilo ih je na stotine, po surovosti ravnim muslimanskim**" (270).

U vrijeme kada su jedinice Vojske Jugoslavije, na osnovu Ukaza predsjednika Savezne republike Jugoslavije i predsjednika *Vrhovnog saveta odbrane* (Dobrice Ćosića), vodile ofanzivna borbena dejstva u istočnoj Bosni i vršile genocid nad civilima Bošnjacima (decembar 1992 - mart 1993), pri čemu su i oficiri Vojske Jugoslavije u Skelanima učestvovali i u klanju djece, što, pored ostalog, potvrđuju i dokumenta

Vojske Jugoslavije, čiji je on vrhovni komandant,[26] Dobrica Ćosić 30. decembra 1992, pored ostalog, iznosi sljedeće laži: "**Muslimanska ofanziva u Bosni ugrožava hidrocentralu na Drini. Granatiranjem**

[26] AIIZ, inv. br. 2-3110, Komanda lpbr/Lake pješadijske brigade – prim. S. Č./ Bratunac, Str. pov. br. 2-1942/24, 24. januar 1993.- GŠ/Glavnom štabu – prim. S. Č./VRS i K-di DK/Komandi Drinskog korpusa-prim. S. Č./; Isto, inv. br. 2-3497, Komanda UK/Užičkog korpusa – prim. S. Č./, Str. pov. br. 171-05/1, 25. januar 1993. godine – OG/Operativnoj grupi – prim. S. Č./Drina i Komandi Drinskog korpusa VRS, *Razmena podataka;* Isto, inv. br. 2-3498, Komanda Užičkog korpusa, Str. pov. br. 172-07/2, 26. januar 1993. - Glavnom štabu Vojske Republike Srpske, Komandi Drinskog korpusa i OC GŠ VJ/Operativnom centru Generalštaba Vojske Jugoslavije - prim. S. Č./; ICTY, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, **TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA**, *ODLUKA PO PRIJEDLOGU ZA DONOŠENJE OSLOBAĐAJUĆE PRESUDE*, 16. JUNI 2004, paragraf 263; □ MILOŠEVIĆU DOKAZAN GENOCID U BOSNI: MEĐUPRESUDA HAŠKOG TRIBUNALA OD 16. JUNA 2004, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2007, str. 152-153; ICTY, Predmet br. IT-02-54-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, **TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA,** *DRUGI PRETPRETRESNI PODNESAK TUŽILAŠTVA (OPTUŽNICE U VEZI SA HRVATSKOM I BOSNOM I HERCEGOVINOM)*, Hag, 31. maj 2002, paragrafi 408-415.

U paragrafu 263 *Odluke po prijedlogu za donošenje oslobađajuće presude* u procesu protiv Slobodana Miloševića se, pored ostalog, navodi: "**Jedne noći u januaru 1993. godine neposredno prije nego što su ljudi (oko 300 njih iz 72. brigade)** /Vojske Jugoslavije – prim. S. Č./ **prešli preko granice u Bosnu, promijenili su uniforme i zamijenili oznake VJ-a simbolima VRS-a koje su im dali njihovi pretpostavljeni. Pošto su prešli granicu, sastali su se s pripadnicima 63. padobranske brigade iz Niša i napali Skelane** /opština Srebrenica – prim. S. Č./. **Napad je počeo otvaranjem vatre iz ručnih raketnih bacača i paljenjem plastova sijena, kako bi se ljudi** /tj. Bošnjaci – prim. S. Č./ **uspaničili i napustili svoje domove. Kada su ljudi zaista napustili svoje kuće, vojnici su otvorili vatru iz automatskog oružja i bacali ručne bombe. Naoružani ljudi i civili koji su pokušavali pobjeći dočekani su vatrom iz puškomitraljeza. Kada je otpor oslabio, vojnici su ušli dublje u selo i prije ulaska u kuće bacali su u njih ručne bombe da bi bili sigurni da se tamo niko ne krije. Djecu u selu pobio je jedini vojnik koji je bio spreman to uraditi – poručnik Zolotić (zvani Zombi) iz 72. brigade**" (ICTY, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, **TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA**, *ODLUKA PO PRIJEDLOGU ZA DONOŠENJE OSLOBAĐAJUĆE PRESUDE*, 16. JUNI 2004, paragraf 263; □**MILOŠEVIĆU DOKAZAN GENOCID U BOSNI: MEĐUPRESUDA HAŠKOG TRIBUNALA OD 16. JUNA 2004**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2007, str. 152-153).

naše teritorije, Muslimani me primoravaju da vršim dužnost i vrhovnog komandanta Vojske Jugoslavije" (38). Dvije sedmice kasnije, 16. januara 1992, Dobrica ponovo, u svojstvu predsjednika Savezne republike Jugoslavije, vrhovnog komandanta Vojske Jugoslavije, te predsjednika *Vrhovnog saveta odbrane* i *Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici*, otvoreno laže: "**obaveštavaju me da su Muslimani minobacačima bombardovali Bajinu Baštu i Perućac. Oko Skelana se vode žestoke borbe. Muslimani ubijaju redom, pale srpska sela, proteruju Srbe preko Drine. Bije se bitka za Drinu. To je etničko čišćenje Srba. Velike žrtve na obema stranama**" (42).

Zaista, neviđeno, sramno, žalosno, začuđujuće - da li je moguće da čovjek koji posjeduje razum može tako lagati, izmišljati, falsifikovati? Očigledno je da, nažalost, može. To može Dobrica Ćosić i njegovi saradnici na srpskom velikodržavnom projektu, genocidnog karaktera. Dva dana kasnije (18. januara 1993) Ćosić obavještava svoju klijentelu kako je "**pre dva dana muslimanski garnizon iz Srebrenice, kojim komanduje neki zlikovac Naser Orić, bivši oficir JNA** /ni to nije tačno - prim. S. Č./ **ubio je i masakrirao u Skelanima više od pedeset civila**" (43).[27]

[27] Za sve vrijeme agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu i genocida nad Bošnjacima, posebno na području srednjeg Podrinja, političko i vojno rukovodstvo Savezne republike Jugoslavije (Srbije i Crne Gore) vršilo je kontinuiranu propagandu o napadima "muslimanskih snaga" na srpska sela i masovnim zločinima nad Srbima, iako činjenice govore o genocidu nad Bošnjacima. Komisija Vlade Republike Srpske za istraživanje događaja u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995. evidentirala je **13.569** žrtava, koje se odnose na period 1992-1995. "**za šire srebreničko područje**" (VLADA REPUBLIKE SRPSKE, **KOMISIJA ZA ISTRAŽIVANJE DOGAĐAJA U I OKO SREBRENICE OD 10. DO 19. JULA 1995**, *DODATAK IZVJEŠTAJU OD 11. JUNA 2004. O DOGAĐAJIMA U I OKO SREBRENICE OD 10. DO 19. JULA 1995*, Banja Luka, 15. oktobar 2004).

Ćosić govori o Naseru Oriću kao zlikovcu, pri čemu svjesno i namjerno "zaboravlja" činjenicu da je u procesu protiv Orića ICTY utvrdio da Orić nije izvršio zločine, koje mu i u ovom slučaju pripisuje Dobrica Ćosić (ICTY, PRED ŽALBENIM VIJEĆEM TUŽILAC PROTIV NASERA ORIĆA, **PRESUDA**, 3. juli 2008.).

Ćosić je 11-12. marta 1995. boravio u Višegradu, "**s one strane Drine**", gdje je, povodom pedesetogodišnjice objavljivanja romana "Na Drini ćuprija" i dvadesetogodišnjice smrti Ive Andrića, pored njega, i akademikâ Milorada Ekmečića i Ljubomira Tadića ("**najboljih ljudi**" Ćosićeve generacije), po Ćosiću bilo, "šezdesetak srpskih književnika". O toj posjeti Miodrag Petrović, na osnovu necenzurisanih razgovora sa Ćosićem, piše na stranama 55-76 knjige "SUSRETI SA DOBRICOM ĆOSIĆEM" (Zograf, Niš, 2000.). U vezi sa zločinima na području Višegrada Ćosić tvrdi kako su "**sve kuće**, **od graničnog prelaza do Višegrada**" "**uništene topovskim granatama. Sve. Razvaljenih zidova, bez krova, spaljene**", "**do temelja**" (str. 57 i 74-75). U Višegradu je tada, po njemu, "**sve mrtvo, jer nema ljudi, samo je Rzav, koji teče s leve strane, živa prisutnost …**, **svugde naokolo divljina korova i zapuštenost**" (str. 57). Tada je (sredinom marta 1993) u Višegradu bilo oko 11.000 Srba, a Bošnjaka nije bilo - "**nijednog**" (str. 75).

Sve bošnjačke kuće u Višegradu je, po Dobrici Ćosiću, **porušio** "**Užički korpus**", jer su se tu, kako je to Ćosić objašnjavao C. Vanceu, "**muslimani uklinili i da je to njihovo uklinjavanje nadomak granica Srbije bila njihova potajna i svesno vođena politika**" (str. 75). Govoreći o tome, Ćosić tvrdi da je **Užički korpus** on "**poslao na borbene zadatke**", prilikom čega su ubijeni brojni Bošnjaci i izvršeni i drugi oblici zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava. Kada su "**posle, kada su mi javljali o žrtvama, san me nikako nije hteo**", tvrdi Ćosić (str. 76).

O navedenoj posjeti Višegradu Ćosić piše dvanaest godina kasnije i u knjizi "**BOSANSKI RAT**". Naime, u Zapisima predsjednika Savezne republike Jugoslavije, odnosno "BOSANSKOM RATU", Ćosić 13. marta 1995. opisuje događaje od 11. i 12. marta 1993. u Višegradu, pri čemu je posebno naglasio masovne zločine koje su Bošnjaci (po njemu Muslimani) izvršili nad Srbima ("**…, krenuli protiv Srba, ubijajući i paleći sve redom …**"). Ti zločini Bošnjaka nad Srbima su, po Ćosiću, trajali sve "**dok nisu stigli arkanovci i vojnici Užičkog korpusa …**" (195-196).

U "**Bosanskom ratu**" Ćosić iznosi potresno svjedočenje o teškim zločinima na području Višegrada, ne imenujući izvršioce: "**A čim pređosmo granicu** /11. marta 1995. - prim. S. Č./, **ugledasmo spaljene i porušene kuće**; **selo Dobrun - sve su kuće srušene i spaljene. Nigde stoke, ni psa, ni svrake**; **polja se pretvaraju u ledine. Pustoš nas onemljuje. Ćutimo i zgranuto gledamo prizor** '**etničkog čišćenja**'" (195-196). Očigledno je riječ o genocidu nad Bošnjacima. Međutim, Ćosić je svjesno izbjegao da navede nad kojim narodom je izvršen taj zločin.

Završavajući svoje kazivanje o masovnim zločinima na području Višegrada, Ćosić konstatuje da su "**Muslimani odmah po proglašenju nezavisne Bosne i Hercegovine, 6. aprila 1992. godine, krenuli protiv Srba, ubijajući i paleći sve redom …**", čime je pružio odgovor na pitanje ko je izvršilac teških zločina na području Višegrada, o kojima on iznosi dokaze.

Da bi prikrio srpski genocid nad Bošnjacima na području Višegrada, Ćosić tvrdi kako su "**ti Muslimani**, '**dojučerašnje komšije**', **osvetno proterani iz svojih kuća**", čime je na najgrublji način falsifikovao historijske činjenice i pronašao opravdanje za izvršeni genocid Savezne republike Jugoslavije (Srbije i Crne Gore) i njihovih (bosanskohercegovačkih) kolaboracionista nad Bošnjacima. I pored namjernog i svjesnog manipulisanja historijskim činjenicama, Ćosić nije mogao prikriti historijsku istinu kako su "**sve do Višegrada srušene muslimanske kuće. I u Višegradu su srušene kuće muslimanskih vođa**" (Isto).

U svom kazivanju o događajima u Višegradu (11-12. marta 1995) Ćosić je u "BOSANSKOM RATU", navodeći činjenicu kako su "**arkanovci i vojnici Užičkog korpusa stigli da organizuju Srbe za otpor i rat za oslobođenje i Republiku Srpsku**" (196), krajnje otvoreno potvrdio srpske ratne ciljeve. Međutim, Ćosić je u "BOSANSKOM RATU" vješto izbjegao da navede zločine koje je nad Bošnjacima, po njegovoj naredbi, izvršio Užički korpus, koje je opširno iznio u "necenzurisanim razgovorima" s Miodragom Petrovićem.[28]

[28] M. Petrović, nav. dj., str. 55-76.

Nameće se pitanje zašto je Ćosić (svoja) navedena kazivanja s M. Petrovićem isključio iz "BOSANSKOG RATA".

Knjigu "SUSRETI SA DOBRICOM ĆOSIĆEM", autora Miodraga Petrovića (prijatelj Dobrice Ćosića), objavio je Despot Despotović 2000. godine u tiražu od 500 primjeraka. Kada je knjiga objavljena, Petrović je poslao Ćosiću knjigu da je vidi, a već naredni dan Ćosić je pozvao Despotovića da hitno dođe (iz Niša) njemu u Beograd. U Ćosićevoj kući na Dedinju, čitao mu je (Ćosić) dijelove iz knjige i tražio od Despotovića da knjigu uništi, da je ne pusti u prodaju, "**jer će ga ta knjiga direktno odvesti u Hag**". Despotović je ispoštovao Ćosićev zahtjev i knjigu nije pustio na tržište, "jer knjiga sadrži, ne samo njegova dela vezana za Hag, već i mišljenje o Andriću, Paviću, Crnjanskom, političarima tadašnjeg doba, kao i mišljenje njegove supruge o mnogim stvarima". Despotović je sačuvao desetak primjeraka knjige i, zahvaljujući Dragoljubu Todoroviću, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu posjeduje jedan primjerak.

Nepuna dva mjeseca kasnije, 6. maja 1993, Ćosić je, nakon posjete Palama, 5. maja u vezi s raspravom (na tzv. Narodnoj skupštini Republike Srpske) o Vens-Ovenom planu za Bosnu i Hercegovinu, na sljedeći način i s "nevjericom" iznio dokaze o zločinima genocida u Podrinju: "**Sklopio sam oči i zagledao se u spaljena muslimanska i srpska sela uz Drinu … Zašto su Srbi spalili i porušili muslimanska sela i nekud prognali preživele**? **Zašto su Muslimani spalili i porušili srpska sela i nekud prognali nepoklane Srbe?** (133). Na taj način je Dobrica Ćosić, u stilu srpskog Goebbelsa, falsifikujući historijske činjenice i relativizirajući zločin genocida nad Bošnjacima u Podrinju, proglasio žrtve genocida (Bošnjake, po njemu Muslimane) zločincima, izjednačavajući ih sa Srbima zločincima, onim Srbima koji su izvršili genocid nad Bošnjacima.

Izjednačavanjem žrtava i zločinaca, pri čemu je kod Ćosića proradio kvazimoral i kvazihumanizam, on sa "**zabrinutošću**" postavlja više pitanja: "**Za koga se** '**oslobađaju**' **spaljena i pusta sela**? **Ko će posle**

rata da živi na mrtvoj zemlji? **Kakvo se društvo može zasnovati na opštem razbojništvu, kakva država može stajati na klanici i zgarištima Bosanskog rata**?" (133).

Ćosić je 5. maja 1993. ("**u pet ujutro, pod zaštitom vojske i policije, u blindiranim mercedesima**") sa svojim saradnicima sjurio s Jahorine i Romanije u Podrinje, **projurivši "kroz popaljena i granatirana sela, u kojima nismo videli ni ovcu, ni kokoš, ni psa lutalicu … Stravičan prizor srpskog oslobađanja Podrinja**" (137). Ovim je Ćosić otvoreno, javno i jasno priznao srpski genocid nad Bošnjacima u Podrinju. Međutim, on ne bi imao lidersku ideološku poziciju kad ne bi lagao, izmišljao, falsifikovao, obmanjivao, manipulisao …, te je tako srpski genocid nad Bošnjacima Podrinja ("**srpsko oslobođenje Podrinja**") komparirao i identifikovao sa sličnim zločinima od strane Bošnjaka i Hrvata nad Srbima, konstatujući da je: "**takva pustoš i na muslimanskim i hrvatskim** '**oslobođenim**' **teritorijama …**" (137), što predstavlja nesumnjivi apsolutni falsifikat.

Ćosić negira, pored ostalog, pisanje *New York Timesa* "**da su Srbi ubijali muslimansku decu pred majkama, a srpska bestijalnost je dokazivana užasom da su Srbi prisilili nekog muslimanskog starca da jede džigericu unuka**" (226).[29] U svom negiranju genocida nad Bošnjacima, izvršenog u svim okupiranim mjestima i gradovima

[29] ICTY, IT-95-18-I, THE PROSECUTOR V. RADOVAN KARADŽIĆ, RATKO MLADIĆ, REVIEW OF THE INDICMENT, *Decision of 16 November 1995*; **ZLOČINI NAD BOŠNJACIMA U SREBRENICI ZA VRIJEME AGRESIJE NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU 1991.-1995**, Zbornik radova sa Međunarodnog naučnog skupa, održanog u Sarajevu, 12. jula 1997, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 1998, str. 451-458. U *ODLUCI* sudskog Vijeća (ICTY-a) *O POTVRDI OPTUŽNICE PROTIV RADOVANA KARADŽIĆA I RATKA MLADIĆA*, od 16. novembra 1995. se, pored ostalog, navodi: "**Nakon što je Srebrenica pala poslije opsade srpskih snaga jula 1995. izgleda da je počinjen istinski užasan masakr nad muslimanskim stanovništvom. Tužilac je dostavio dokazni materijal koji opisuje scene nezamislivog divljaštva: na hiljade muškaraca je pogubljeno i pokopano u masovne grobnice, a na stotine njih živi su zakopani, muškarci i žene su sakaćeni i klani, djeca ubijana na očigled majki, djeda natjeran da pojede džigericu sopstvenog unuka. Ovo su zaista scene iz pakla, napisane na najmračnijim stranicama ljudske historije**" (Isto).

u opsadi[30], Dobrica Ćosić je posebnu pažnju usmjerio na negiranje

[30] Na sjednici *Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici* (Savezna republika Jugoslavija), održanoj 18. augusta 1992, najviši predstavnici političke i vojne vlasti Savezne republike Jugoslavije, u razgovoru o **Platformi za učešće delegacije Savezne republike Jugoslavije na konferenciji o Jugoslaviji** u Londonu, iznijeli su nedvosmislene dokaze o izvršenom genocidu nad Bošnjacima i time potvrdili njegovo nesumnjivo postojanje. Tako je Milan Panić (predsjednik Savezne vlade), pored ostalog, izjavio: "**Mislim da je naš suštinski problem rat u Bosni. To je suštinski problem ove Konferencije .... Biće tu pitanja, recimo, da li učestvujemo u Bosni kao participanti – da, da li razgovaramo stalno sa Karadžićem – da, da li ga kritikujemo – da, da li im šaljemo pomoć – da. Mi moramo da znamo šta je istina, a to je istina i zbog toga su sankcije. U stvari mi ništa ne radimo da sklonimo sankcije, čak i ja radim sa Karadžićem, što su oni osudili. Mi finansijski pomažemo Karadžića, a to sam rekao da nećemo da radimo...** " (AIIZ, inv. br. 2-4071, STENOGRAFSKE BELEŠKE sa sednice SAVETA ZA USAGLAŠAVANJE STAVOVA O DRŽAVNOJ POLITICI, ODRŽANE 18. AUGUSTA 1992. GODINE, str. 15).

"**Problem je**", po Paniću, "**da smo mi optuženi za rat u Bosni, da mi pomažemo taj rat u Bosni, da smo ostavili oružje tamo da se oni bore; pomažemo finansijski Karadžića. Mi smo ovde pričali o etničkom čišćenju...**" (Isto, str. 16).

Govoreći o "**etničkom čišćenju**", "**problemu koji je nastao za ovu državu**", Milan Panić je obavijestio političko i vojno rukovodstvo Savezne republike Jugoslavije da je tada (18. augusta 1992. – "**danas posle podne**") "**etničko čišćenje počelo: 15 hiljada Muslimana iz Sanskog Mosta, kojima je dato 8 sati da se odsele i da pređu 20 km do Jajca da bi bili sa Muslimanima**. **To je stiglo iz Ujedinjenih nacija. Oni me pitaju i kažu da to zaustavim.**" Na to je general Života Panić (načelnik Generalštaba Vojske Jugoslavije) rekao kako je mnogo više kilometara od Sanskog Mosta do Jajca ("**Dvadeset kilometara? Mnogo je više.**"), na što je Milan Panić izjavio: "**To nije važno – fakt je da dolazi iz Ujedinjenih nacija i da mi pomažemo etničko čišćenje, da gađamo avione** /Srbi su na britanski transportni avion u humanitarnoj misiji prilikom polijetanja sa Sarajevskog aerodroma ispalili dva projektila – prim. S. Č./. **Da li gađamo, ili ne – to više nije važno. Šta mi kažemo – nije važno. Važno je šta ceo svet misli. Govorim vam o tragediji. Pre su rekli da Milošević pomaže Karadžića, a sada ja da pomažem**" (Isto, str. 15-16 i 18).

U nastavku svog izlaganja Milan Panić je, pored ostalog, naglasio važnost diskusije "**- da li može da se zaustavi rat, da napravimo poziciju takvu da ne pomažemo etničko čišćenje i da ne finansiramo rat Srba u Bosni. To je fundamentalno pitanje na koje odgovaramo svakom predsedniku svake države...**" (Isto, str. 18).

Slobodan Milošević je, pored ostalog, negirao "**ratnu pomoć Srbima u Bosni**", pri čemu je, ipak, priznao kako "**nikako ne možemo da prihvatimo da ih ostavimo bez pomoći**", pri čemu je izjavio: "**to nije ratna pomoć, to je humanitarna – hrana,**

genocida nad Bošnjacima u sigurnoj zoni UN-a Srebrenici, jula 1995. S tim u vezi, on odbacuje "**muslimanske, džihadske, lažne, 'statistike' o Srebrenici, 'genocidu' i** '**etničkom čišćenju**'" (234). Umjesto tih "**statistika**", Ćosić ukazuje na činjenice koje se, po njemu, mogu naći u radovima Alekse Buhe i Milivoja Ivaniševića, "čija je dokumentarnost nesumnjiva" (233-234), pri čemu samo usput spominje *Komisiju za istraživanje događaja u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995.* Vlade Republike Srpske, ne navodeći njene rezultate istraživanja.[31]

---

odelo, novac. Ali, njih ne možemo ostaviti bez te pomoći..." (Isto, str. 45).

Priznajući pomoć Srbima u Bosni, Milan Panić je, također, izjavio: "**Pomoć koju im mi dajemo, moralno ih pomažemo da ratuju**" (Isto, str. 48).

Prof. dr. Svetozar Stojanović (specijalni savjetnik Dobrice Ćosića) je, pored ostalog, izjavio: "**To što Srbi nastavljaju da rade u Sarajevu i oko njega, po mom mišljenju je neodrživo i nepotrebno**", što je Milan Panić potvrdio i proširio, navodeći, pored Sarajeva, još "**Bihać, Tuzla, itd.**" (Isto, str. 71). Stojanović je, također, izjavio: "**Umesto da čuvaju svoje delove grada gde su većina u Sarajevu, oni drže celo Sarajevo u okruženju. Nije mi jasno zašto ....**" (Isto).

Srbi, po Milanu Paniću, "**imaju topove oko Sarajeva. Sigurno je bombardovanje. Ja sam u to siguran. O tome više ne moram da mislim**" (Isto, str. 77).

General Života Panić je tada, pored ostalog, izjavio da raspolaže informacijama da **Srbi** "**gde naiđu na muslimansko selo, od deteta do starca likvidiraju**" (Isto, str. 92).

Navedenom sjednicom *Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici* je, u svojstvu predsjednika, predsjedavao Dobrica Ćosić, predsjednik Savezne republike Jugoslavije, koji, kao ni bilo ko od (ostalih) prisutnih, nije reagovao na navedeni podatak o srpskim zločinima genocida nad Bošnjacima u Republici Bosni i Hercegovini. Tu istinu i druge slične informacije o genocidu Dobrica Ćosić je svjesno i s namjerom prešutio u (njegovom) "BOSANSKOM RATU".

[31] **KOMISIJA ZA ISTRAŽIVANJE DOGAĐAJA U I OKO SREBRENICE OD 10. DO 19. JULA 1995. Vlade Republike Srpske** svoje rezultate istraživanja objavila je u sljedećim dokumentima i materijalima:

- *Događaji u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995*, Komisija za istraživanje događaja u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995, Vlada Republike Srpske, Banja Luka, juni 2004;

- *Dodatak Izvještaju od 11. juna 2004. o događajima u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995*, Komisija za istraživanje događaja u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995, Vlada Republike Srpske, Banja Luka, 15. oktobar 2004;

Umjesto da prizna genocid nad Bošnjacima, a pozivajući se na "**statistike u knjigama**" Milivoja Ivaniševića, Ćosić navodi da je "**u Bosni i Hercegovini 'etnički očišćeno' oko 550 hiljada Srba, 'etnički je očišćeno' 1.094 srpskih sela; Muslimansko-hrvatska federacija, Tuzlanski region, zapadna Hercegovina, dolina Neretve i gradovi Sarajevo, Zenica, Travnik, Mostar, Bihać, Tuzla, pa mali, nekad čisto srpski gradovi Drvar, Bosansko Grahovo, Glamoč, Petrovac, Ključ … - ostali su sa ponekim očajnim Srbinom, mahom staricom i starcem, da umru u svom zavičaju i budu sahranjeni na svom groblju**" (264).

Iznoseći lažnu tvrdnju kako su "**neke lokalne vlasti tuzlanskog regiona, i posle zaključenja Dejtonskog sporazuma, donele odluku 'o trajnoj zabrani povratka u ovaj grad svim građanima koji su, bez obzira na razlog, otišli u Jugoslaviju'**" (264), pri čemu citira Milivoja Ivaniševića, *Izgon Srba iz BiH 1992.-1995*, ne navodeći stranu knjige, Ćosić naglašava kako su za takvo "**etničko čišćenje Srba**" "**potpuno ravnodušna Evropa, Amerika, Savet bezbednosti", te da "za Haški sud takvo istrebljenje Srba iz svoje vekovne postojbine - nije ratni zločin i genocid**" (264).

- *Izvještaj za sprovođenje zaključaka iz konačnog Izvještaja Komisije za Srebrenicu*, Radna grupa za sprovođenje zaključaka iz konačnog Izvještaja Komisije za Srebrenicu, Vlada Republike Srpske, Banja Luka, 30. mart 2005;

- *Dopuna Izvještaja od 30. marta 2005*, Radna grupa za sprovođenje zaključaka iz konačnog Izvještaja Komisije za istraživanje događaja u i oko Srebrenice od 10.-19. jula 1995. godine, Vlada Republike Srpske, Banja Luka, 30. septembar 2005.

KOMISIJA ZA ISTRAŽIVANJE DOGAĐAJA U I OKO SREBRENICE OD 10. DO 19. JULA 1995. Vlade Republike Srpske postigla je rezultate od **historijskog značaja**: izvršila je rekonstrukciju počinjenih zločina, pri čemu je utvrdila da je izvršen genocid nad Bošnajcima, utvrdila broj i identitet žrtava genocida (8.742 žrtve genocida: za 7.108 imena, datumi nestanka ili smrti su unutar razdoblja od 10. do 19. jula 1995, uključujući 10. i 19. juli 1995; za 698 imena najmanje jedan datum nestanka je van perioda od 10. do 19. jula 1995, s tim što je taj datum unutar jula 1995, te 936 lica, za koja je najmanje jedan datum nestanka unutar predmetnog perioda, od 10. do 19. jula 1995, a ostali su datumi van jula 1995) i broj i identitet pripadnika/učesnika u zločinu genocida (oko 25.000), među kojima je najveći broj izvršilaca, kao i odgovornost nosilaca, organizatora i izvršilaca zločina.

Govoreći o zločinima nad Srbima, Ćosić "žali" "što ne raspolaže" "**egzaktnim podacima o 'etničkom' čišćenju Muslimana i Hrvata**", pri čemu je "**uveren u to da su stradanja i tih naroda bila strahovita, osobito Muslimana**", te smatra da "**Srbi počinioci i takvih zločina treba da odgovaraju pred sudovima svoje Republike i pred svojim narodom**". S tim u vezi, indikativno je, po njemu, da "**Haški sud od svog ustanovljavanja do kraja jula 2008. nije bio sud pravde jer su mu se optužnice zasnivale na lažima, na odbacivanju istine i činjenica, na srbofobiji, i nastojanjima da se Muslimani i po 'međunarodnom pravu' ovekoveče kao srpske žrtve ...**" (264).

"**Srebrenički zločin**" je, piše Dobrica Ćosić, "**dao argumente Muslimanima i njihovim štićenicima na Zapadu i Istoku da od Srebrenice stvore muslimanski žrtveni simbol, metaforu srpskog ratnog zločinjenja, muslimanski Aušvic u Bosni i Hercegovini**." S tim u vezi, on tvrdi kako su "**srbofobski, nesavesni i nekim interesom motivisani političari, 'međunarodne zajednice' - Amerike, Evropske unije i islamskih zemalja, pomoću svojih medija srpske zločine oko Srebrenice proglasili genocidom**". Svjesno "**zaboravljajući**" da političari, kako on kaže, "**međunarodne zajednice**" "**srpske zločine oko Srebrenice**" nisu "**proglasili**" genocidom, već meritorni međunarodni i nacionalni sudovi, kao i brojni naučnici istraživači, Ćosić nastavlja s halucinacijama kako je "**Muslimanska komisija u Sarajevu utvrdila da je u Srebrenici i Potočarima ubijeno osam hiljada ljudi, a tu cifru - osam hiljada pobijenih, na zaprepašćenje patriotske i kritičke srpske javnosti preuzela je i Vlada Republike Srpske u strahu da će je smeniti bosanski gaulajter Pedi Ešdaun**" (266).

Dobrica Ćosić je navedenim lažima, obmanama, falsifikatima i manipulacijama prevazišao nacističkog Goebbelsa. Nije tačno, odnosno laž je da je postojala "**muslimanska komisija u Sarajevu**", koja je, po njemu, utvrdila spomenuti broj žrtava u Srebrenici i Potočarima. Riječ je o vlastitim rezultatima istraživanja Vlade Republike Srpske, odnosno njene *Komisije za istraživanje događaja u i oko Srebrenice od 10. do*

19. jula 1995, u kojoj je radilo pet Srba, jedan Britanac i samo jedan Bošnjak.

U traženju "argumenata" za negiranje genocida nad Bošnjacima u sigurnoj zoni UN-a Srebrenici, jula 1995, Ćosić opijen lažima bunca i sljedeće: "**Proglašenje Srebrenice i Potočara muslimanskim Aušvicom u Evropi, delo je Alije Izetbegovića, njegovih najbližih saradnika, generala, verskih velikodostojnika, muslimanskih medija**, '**Društva za ugrožene narode**' **i drugih muslimanskih** '**nevladinih organizacija**'**... Ali, u tom** '**humanom**' **istorijskom poslu na svoj način su učestvovali i predsednik SAD Vilijam Klinton, državni sekretar Madlin Olbrajt sa funkcionerima Stejt departmenta i NATO-a, komandanti Unprofora, visoki predstavnici – okupacijski vladari posle dejtonske Bosne i Hercegovine, Volfgang Petrič, Karl Bilt, Pedi Ešdaun i drugi, neki funkcioneri Međunarodnog crvenog krsta, neki članovi Lekara bez granica, agenti raznih obaveštajnih službi i brojni belosvetski** '**humanisti**'**... U propagiranju srpskog genocida u Srebrenici učestvovali su i učestvuju u Srbiji neke** '**internacionalistički**' **i** '**mondijalistički**' **nastrojene političke grupe, NATO-intelektualci, nekoliko** '**nevladinih organizacija**' **koje predvodi Helsinški komitet i Fond za humanitarno pravo. Njih slede konjunkturni poštovaoci** '**evropskih vrednosti**' **– političari, neki pisci, ideološki istoričari, korumpirani novinari,** '**liberalni**' **profesori prava i političkih nauka, apatridi i, naravno, raznovrsne neznalice**" (266).

Po Ćosićevom mišljenju, "**postoje razlozi da se u džihadsku, hašku i tekuću političko-propagandnu 'istinu' o Srebrenici, ozbiljno posumnja**" (266-267). Ukazujući na tu "**ozbiljnu sumnju**", a u nastojanju da na svake načine i po svaku cijenu negira genocid nad Bošnjacima u i oko sigurne zone UN-a Srebrenice, jula 1995, Ćosić piše: "**Objavljene su dokumentarne knjige Milivoja Ivaniševića i drugih autora, poznati su brojni dokumenti, svedočenja komandanata Unprofora, američkih obaveštajaca i funkcionera Ujedinjenih nacija da je broj muslimanskih žrtava (da ne govorimo o srpskim**

žrtvama u Podrinju) koji se zvanično i medijski koristi apsolutno netačan, da u Potočarima i Srebrenici nije izvršen genocid nego težak, bestijalan zločin nad zarobljenim Muslimanima, koji se mora osuditi i krivci biti kažnjeni." Stoga Ćosić zaključuje kako se "**mora uložiti napor da se objektivno istraži istina iz srebreničkih događanja 1992.-1995**" (267). S tim u vezi, on je, u cilju "**objektivnog istraživanja istine iz srebreničkih događanja 1992.-1995.**", ukazao na značaj, potrebu i razloge "**egzaktnog**" istraživanja "**srebreničkih događanja 1992-1995. godine. Ostanu li sadašnje brojke žrtava, vladajuće tumačenje i značenje ljudske tragedije u Srebrenici i oko Srebrenice, tragedije Muslimana i Srba, Srebrenica će silinom atomske radijacije da proizvodi samo zla osećanja i zle misli, patnju, prezir, žudnju za osvetom oba naroda, muslimanskog i srpskog. Ako srpska državna politika, nauka, crkva, pravo, patriotski i moralno odgovorni činioci, istoričari i intelektualci kojima je stalo do istorijskog razuma i ljudskog, časnog lika Srbina u svetu, svi koji brinu za istorijsko bivstvovanje svojih potomaka, dakle, ako mi savremenici Srebrenice egzaktno ne istražimo i ne obznanimo sa institucionalnim autoritetom i u najrasprostranjenijoj medijskoj formi istinu muslimanske srebreničke i srpske podrinjske tragedije, da ne pominjemo Sarajevo i druge, one će ostati živi izvor muslimanske, evropske i svetske srbofobije. Ali i osećanja nepravde i poniženosti srpskog naroda i izvor njegove ksenofobije**" (267).

U nastavku svog izlaganja o "**objektivnom**" istraživanju "**srebreničkih događanja**" i negiranju genocida Dobrica Ćosić iznosi "**podatke**" nekoliko izvora o broju žrtava, kako bi, prije svega, doveo u pitanje broj žrtava genocida. S tim u vezi, on je iznio "**nekoliko činjenica**" do kojih je "**došao proučavanjem nekih izvora i knjiga**", pri čemu je, ipak, "**svestan da je to nepotpuna dokumentacija srebreničkih i podrinjskih nesreća**". Naime, u nedostatku argumenata na osnovu kojih bi negirao genocid nad Bošnjacima u i oko sigurne zone UN-a Srebrenice, jula 1995, Ćosić u skladu s ideologijom, politikom i praksom naciste Goebbelsa, pokušava naturiti tezu o genocidu nad

Srbima Podrinja, gdje je, po njemu, "**muslimanska vojska, pod komandom Nasera Orića, ubila na najsvirepiji način 3.262 srpskih žitelja i popalila i opljačkala više od osamdeset podrinjskih sela. U ovom genocidnom zatiranju srpskog življa učestvovala je i masa muslimanskih civila, seljaka. Bio je to 1992. godine pravi masovni pokret Muslimana za ubijanje Srba, za pljačkanje imovine, stoke i paljenje srpskih kuća. Muslimanski seljaci u većini nisu ubijali Srbe oružjem nego sekirama, vilama, pajserima, motkama... neke pobijene i masakrirane Srbe i Srpkinje njihove 'komšije' spalili su u njihovim kućama. O tom muslimanskom masakru u Podrinju, Jugoslovenska vlada je posebnim Memorandumom 2. juna 1993. obavestila Savet bezbednosti i Generalnu skupštinu Ujedinjenih nacija. Ali njihova osuda muslimanskih zločina nije usledila**" (268).

U svojim lažima i bestijalnosti Ćosićev manijakalni um, zarobljen u (kosovskom) mitu i "**epskoj vatri u srpskoj svijesti**" (219), a u želji da negira srpski genocid nad Bošnjacima, zastupa tezu o tome kako su Muslimani, žrtve genocida, ubijali vlastiti narod, optužujući Srbe kao zločince. Tako 28. maja 1992. Ćosić, pored ostalog, zapisuje: "**Noćas su mi javili s Pala da general Mladić tvrdi da nije srpska granata pogodila ljude pred pekarom u Ulici Vase Miskina. To tehnički nije moguće, potvrdili su balistički stručnjaci. Tvrdi se iz Mladićevog štaba da Srbi nemaju položaj s kojeg bi mogla da se gađa Ulica Vase Miskina. Time se tvrdi da su taj zločin izvršili Muslimani da bi optužili Srbe i imali argumente da odustanu od lisabonskog dogovora...** " (10).

Iznoseći tu tešku i sramnu laž, Ćosić se, bez imalo stida i morala, pita i pruža odgovor: "**Da li je to moguće**? **Ubijati svoj narod zbog političkih ciljeva, a zločin pripisivati protivniku, nije li to moguće samo u islamskom fanatizmu, u džihadskoj politici**? **Da li je za takav zločin sposoban ozbiljni, zamišljeni, tromi Alija Izetbegović**? **Radovan i Nikola me uveravaju da je on podmukao i lažljiv čovek**" (10).

Srpski zločin genocida u Ulici Vase Miskina, 27. maja 1992, kada su granatiranjem ubijena 24 civila (muškarci, žene i djeca) i ranjeno 107 civila (muškaraca i žena), u redu za hljeb, Dobrica Ćosić negira više puta i prikazuje ga kao "**muslimansku inscenaciju**". S tim u vezi, on 13. aprila 1993. u "**predsedničkim beleškama**" navodi: "**Zločin u Ulici Vase Miskina, kada su pobijeni ljudi i žene koji su čekali u redu za hleb, što je bila muslimanska inscenacija da se prekine Lisabonski sporazum i za to optuže Srbi, pa miniranje pijace Markale, gde je pobijen silan svet, a za šta su opet optuženi Srbi, da bi se pred svetskom javnošću imao 'moralan' i 'pravedan' izgovor za vojnu intervenciju NATO-a protiv Srba u Bosni, uprkos kompetentnom razotkrivanju te zločinačke igre Muslimana pod vođstvom Alije Izetbegovića, za širu svetsku javnost i danas nisu dobili odgovarajuće tumačenje**" (99).[32]

I u otvorenom pismu Edgaru Morenu (Edgar Morin) i razgovoru s Adamom Mihnjikom Dobrica Ćosić je uporno negirao srpski genocid nad Bošnjacima. Naime, Edgar Moren, poznati francuski filozof i sociolog (porijeklom Jevrej), dobar poznavalac Ćosićevog književnog djela i njegove zločinačke ideologije, politike i prakse, u (pariskom) *Le Mondeu*, 20. januara 1993, objavio je tekst *Vreme smrti i zla*, odnosno otvoreno pismo Dobrici Ćosiću, na koje je Ćosić, u saradnji sa Žikom Stojkovićem, odgovorio devet dana kasnije. Moren je, pored ostalog, optužio predsjednika Ćosića za, "**vatrom i mačem**", "**uništavanje Bosne i Hercegovine**", za zločinački projekt o osvajanju "životnog prostora i **etničkog čišćenja**" "**za srpski narod**" (49-50), za "**strašne priče o pokoljima, silovanjima, pogubljenjima, koje su potvrdile međunarodne istražne komisije i bezbrojni evropski svedoci**" (49). Naglašavajući Ćosićevu "**ogromnu istorijsku odgovornost**", koja se "**ne tiče samo budućnosti Srbije…**", Moren otvoreno Ćosiću

[32] Navedene laži o ubijanju vlastitog naroda, "**muslimanskoj inscenaciji**" i "**zločinačkoj igri Muslimana**", srpski Goebbels, opijen kosovskom mitološkom sviješću, iznio je i u zapisima 1999-2000: "**Muslimani su izvršili zločine u ulici Vase Miskina u Sarajevu i dva puta na Markalama, a optuženi su Srbi i od NATO avijacije bombardovani za podmetnute krivice**" (D. Ćosić, **VREME ZMIJA,** str. 226).

saopštava da je "**rat započela i vodi Srbija**" (49). Taj **požar** (osvajački rat protiv Republike Bosne i Hercegovine), "**koji preti da se proširi izvan Balkana**", upozorava Moren, "**već je doveo u pitanje evropsku građevinu**". Znajući ko vodi osvajački rat protiv Republike Bosne i Hercegovine i ukazujući na Evropu "**koja želi da se gradi**", francuski mislilac Moren naglašava činjenicu da će se Evropa graditi "**po uzoru na Bosnu i Hercegovinu**" i otvoreno optužuje Dobricu Ćosića da je on i država (Savezna republika Jugoslavija) na čijem je čelu uništio/la Republiku Bosnu i Hercegovinu ("**To je Evropa koja bi se stvarala po uzoru na Bosnu i Hercegovinu koju ste uništili**" - 50).[33]

Ćosić u odgovoru Morenu "nastoji", pored ostalog, "uvjeriti" francusku javnost o "**neobaveštenosti svog kritičara**" (51), iznoseći svoj i stav države čiji je predsjednik, koga će zastupati na Ženevskoj konferenciji, o "**pravednom i trajnom rješavanju srpskog pitanja na tlu Jugoslavije**", pri čemu, u vrijeme kada Vojska Jugoslavije direktno učestvuje u borbenim dejstvima u i protiv Republike Bosne i Hercegovine i genocidu nad Bošnjacima, iznosi čiste fraze o demokratskom, humanističkom i mirotvornom rješavanju srpskog "**nacionalnog pitanja**", obmanjujući domaću i međunarodnu javnost, i ukazuje na "**osvetničke pretnje" Albanaca, Hrvata i Muslimana**, koji, po njemu, "**neposredno ugrožavaju demokratski karakter**" države Savezne republike Jugoslavije (52).

U nastavku svog odgovora Ćosić upozorava Morena kako se, prateći događaje, mogao "**uveriti**" da je "**i samom sebi**" učinio "**nepravdu prihvatajući kao gotovo mišljenje masmedijski stereotip o Srbima, koji 'mačem, vatrom i etničkim čišćenjem' uništavaju Bosnu i Hercegovinu**", iznoseći s čuđenjem Morenovo spominjanje "**strašnih priča o pokoljima i silovanjima koje su potvrdile međunarodne istražne komisije i bezbrojni evropski svedoci**". Sve takve dokaze Ćosić negira i izmišlja činjenice o "**fizičkom i kulturnom uništavanju Srba u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj**" (52-53), nalazeći

[33] M. Đorđević, **SVEDOK SRPSKE STRANE RATA**, *Republika*, Glasilo građanskog samooslobađanja, internetsko izdanje na: http://www.republika.co.rs/525-523/33.html

"**pravu istinu o ratu**" "**u onoj ideologiji koju je proklamovalo Staljinovo rešenje nacionalnog pitanja za Jugoslaviju…**", prema kojem "**ideološkom konceptu**" su, po Ćosiću, Jugoslaviju rasturili "**Evropska zajednica, Badenterova komisija i toliki međunarodni dogovori o pritiscima, sankcijama i prestižu**" (53). Ćosić podsjeća Morena na "**ustaški genocidni nacionalizam Hrvata, …**, "**islamski fundamentalizam Alije Izetbegovića**" (53-54) i, s tim u vezi, bestidno ukazuje na "ozbiljno" "**suočavanje sa osnovnim uzrocima krize**", pri čemu se, po njemu, "**gubi vreme na njene povode i veća briga se posvećuje sprovođenju veštačkih rešenja nego njihovom temeljnom preispitivanju**" (54).

Ćosić se "slaže" s Morenom kako je "**i naša sadašnjost vreme smrti i zla**", u kome, po njemu (Ćosiću), "živimo i u lažima i manipulacijama koje totalitarizuju današnju svest…" (54), pri čemu nastoji prikriti svoje laži i manipulacije. I Ćosić se "**zalaže**" da Evropa otvori "**granice između naroda koja omogućava pripadnicima svake nacije da rade i žive u drugim evropskim državama**", pri čemu to, po njemu, zavisi "**najprije otvaranjem barijera za istine**". Tu "želju" Ćosić "**u najvećoj meri**" "**deli**" s Morenom, "**francuskim prijateljem**" (54), na način kako bi bila prihvaćena njegova istina o "Bosanskom ratu", koja je protivrječna Morenovom saznanju i činjeničnoj istini.

U razgovoru s Adamom Mihnjikom (bivšim poljskim disidentom), 18. aprila 1993, u Beogradu, Dobrica Ćosić tada, pored ostalog, nije mogao pristati ("**ne mogu da pristanem ...**") "**na zločine koje nismo počinili, na laži skrojene po gebelsovskom modelu**". S tim u vezi, Ćosić je, da bi, "**po gebelsovskom modelu**", uvjerio Mihnjika u vlastite laži, pitao: "**Znaš li ti da su Muslimani u Sarajevu svoj narod ubijali minama, a uz pomoć američke i evropske televizije i štampe Srbe proglašavali ubicama? ...**" (107).

Ćosić negira i srpski zločin genocida na tržnici Markale. O zločinu koji je izvršen 5. februara 1994, kada je artiljerijskom minobacačkom granatom ubijeno 68 i ranjeno 142 civila,[34] Ćosić piše: "**Grozan**

[34] Veoma je zanimljivo i indikativno što Ćosić nikako ne spominje srpski zločin

događaj! Na sarajevskoj pijaci Markale minama iz bacača ubijeno je šezdeset osam ljudi i stotinjak ranjeno. Naravno, optuženi su Srbi. Ako bi to bila istina, Karadžić, Mladić, Koljević, Krajišnik treba odmah da podnesu ostavke, Skupština Republike Srpske da osudi taj zločin i sve političke ustanove u SR Jugoslaviji moraju najoštrije da osude taj masakr civila u Sarajevu na pijaci. Došli gladni, ustrašeni mučenici da kupe krompir, luk, neku glavicu rotkve i cvekle...." (159).

Da bi provjerio tu "**užasavajuću vijest**", Ćosić je nazvao "**prijatelja**" Gojka Đogu **da čuje** "**njegovo mišljenje jer on je prilično obavešten o zbivanjima u Bosni. 'Ni govora o srpskom zločinu. Razgovarao sam sa Tolimirom. To je muslimanska nameštaljka, kao i ona pred pekarom, spremaju nam nešto opasno...'. Zovem Milorada Ekmečića jer on svaki događaj tumači znanjem i istorijom: 'To varvarstvo nikako ne može biti srpsko. To je džihadsko. Samo se u islamskom 'svetom ratu' tako svirepo za Alaha ubijaju i Alahovi vernici.' To mi potvrđuje i Nikola Koljević koga sam pozvao telefonom i on mi je rekao, čvrsto uveren, da je to muslimanski zločin. General Mladić i svi sarajevski komandanti tvrde da srpski bacači nikako ne mogu da dobace do Markala. 'To je Alijin i Silajdžićev uvod u nastavak ženevskih pregovora. Pred svaki pregovor oni serviraju poneki 'srpski zločin' i idu u Ženevu na pregovore kao 'srpske žrtve', govori mi Nikola Koljević. Svetski mediji talambasaju po čitavoj Planeti – satanizuju Srbe kao poslednje evropske varvare, surovije i od nacista, a bosanski Muslimani postaju žrtve koje treba da brani ne samo islamski svet nego čitavo čovečanstvo. Savet bezbednosti i drugi međunarodni forumi donose odluku da Srbi moraju da povuku svoju artiljeriju 25 kilometara od Sarajeva. Ako to ne učine, NATO će ih zasuti bombama. To je novi ultimatum i uvod u vojnu intervenciju. Predsednik Amerike, Klinton, izjavljuje da Amerika više ne može samo diplomatski da deluje na Bosanski rat i politički brani Muslimane. 'Rat u Bosni ugrožava interese**

genocida na Markalama od 28. augusta 1995, kada je minobacačkom granatom ubijeno 43 i ranjeno 104 civila.

Amerike i vređa našu čast.' Alal mu čast! Nalazimo se, dakle, pred neposrednom agresijom NATO-a u Bosni. A to ne može biti samo napad na Bosnu i Srbe u Bosni" (160).

Dva dana kasnije (7. februara 1993) Nikola Koljević je otišao kod Ćosića u Beograd, "**posle razgovora s engleskim ambasadorom Robertsom**", gdje je, na pitanje Ćosićeve žene Božice: "**Nikola, jeste li vi stvarno sigurni da tu sarajevsku pijacu nisu granatirali Srbi?**", Koljević, po Ćosićevom zapisu, odgovorio: "**Naravno, Božice! Ko može da opravdava ubijanje žena, civila, dece, koji gladni kupuju mrkvu i glavicu luka? Kunem ti se u decu, proverio sam, to je muslimanski zločin. Ako bi Srbi tako nešto uradili, mada i naši vojnici čine zločine i svete se Muslimanima i Hrvatima, ja bih se spakovao i sa Milicom i Bogdanom napustio Bosnu. Zatražio bih službu u Srbiji da negde predajem deci narodnu poeziju....**" (161).

Kako razuman čovjek (*homo sapiens*) da objasni i shvati ovakve laži?

U nastojanju da u lažima i falsifikatima bude što uvjerljiviji srpski Goebbels, pored ostalog, ukazuje kako "**brutalno falsifikovanje istorije ne vrše samo Izetbegovićevi sledbenici i 'sveti ratnici' za prvu islamsku državu u Evropi i Tuđmanovi ustašoidni 'domoljubi', nego i srpski 'borci za ljudska prava', mondijalisti, apatridski intelektualci i kriptotitoisti.**[35] **'Međunarodna zajednica'**

[35] D. Ćosiću smeta antiratni otpor u Srbiji, posebno Nebojša Popov i *Republika*. U vrijeme kada je grupa istraživača nastojala da (međunarodnoj i domaćoj javnosti) objasni "srpsku stranu rata", objavljujući rezultate istraživanja na nekoliko jezika, Ćosić 15. jula 1995, u vrijeme kada su oružane snage Savezne republike Jugoslavije, čiji je on vrhovni komandant, (iz)vodile agresorski rat protiv Republike Bosne i Hercegovine i (iz)vršile genocid nad Bošnjacima, mirno zapisuje i sljedeće: "**Nebojša Popov, urednik** *Republike***, obrazovao je agitprop NATO pacifista i izabrao tim stručnjaka da dokaže intelektualnu odgovornost za rat - Srpske akademije nauka i umetnosti, Srpske pravoslavne crkve, Udruženja književnika Srbije, odnosno Francuske /i moje /**tj. Ćosićevo – prim. S. Č./, **personalno, razume se. Pišu se studije o mojim 'ratnohuškačkim i velikosrpskim koncepcijama' koje su ideološki inspirisale srpsku agresiju na Hrvatsku i Bosnu. Srpski 'mirotvorački' i 'antinacionalistički' intelektualci pišu optužnicu protiv Srbije, dokazujući njenu krivicu za razbijanje Jugoslavije i komunistički antinacionalizam. Rat se ispoljio**

pod vođstvom Sjedinjenih Američkih Država, forumi Ujedinjenih nacija, Evropska unija, Haški tribunal i dugi niz islamskih zemalja, kojima služi planetarna sila 'organizovanog laganja' i manipulacija – elektronski mediji i štampa, finansirana od raznih centara moći, beskrupulozno, nacistoidno su falsifikovali istorijsku istinu o Bosanskom ratu" (254-255). S tim u vezi, on ponovo negira srpski genocid nad civilima u Sarajevu u opsadi, pozivajući se na zapise Nikole Koljevića, pripisujući te zločine Muslimanima: "**ubijanje svog naroda pred pekarom u Miskinovoj ulici, na pijaci Markale, granatiranje grobalja za vreme sahrana, ubijanje dečaka na Alipašinom polju, a za sve to, kao i za Srebrenicu, optužuju se Srbi kao monstruozni zločinci**" (255).

Ne zadržavajući se samo na tim lažima, Ćosić nastavlja: **"Inostrani mediji i sam KFOR i Unprofor u BiH, Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija i Evropska zajednica 'stručno' su optuživali Srbe za muslimanske zločine nad svojim narodom kako bi sticali 'moralno' i 'humano' pravo da NATO vojno interveniše u Bosni i**

---

kao iskorenjenost i saradništvo sa srpskim neprijateljima; to je potkazivački antinacionalizam, to je savremena ideološka peta kolona" (204).

Navedenim ocjenama Ćosić, s pravom tvrdi Mirko Đorđević, "**zapravo svedoči - ovde i sada - u korist onoga što je N. Popov dokazao i što je prihvaćeno u svetu - i što se kasnije pokazalo u raspadu koji se dovršio na prostoru Jugoslavije. I danas smo tu gde smo - Ćosić je zapravo pravi svedok srpske strane bosanskog rata, jer ovo što iznosi pokazuje kako je bilo i kako se završilo. On je krunski svedok, jer je bio ideolog i državnik na čelu države SRJ. Ćosić možda i hoće nešto da sakrije, ali mu to ne polazi za rukom**" (M. Đorđević, **SVEDOK SRPSKE STRANE RATA**, *Republika*, Glasilo građanskog samooslobađanja, internetsko izdanje na: http://www.republika.co.rs/525-523/33.html).

Ukazujući na "činjenicu" kako "**i Srbi iz Srbije**" "čine malo da se istinama suprotstave lažima, poluistinama, srbomržnji koju diktira ideologija 'novog svetskog poretka' i evrobirokratije da 'zaboravimo prošlost' i 'okrenemo se budućnosti'", Ćosić iznosi sljedeće "saznanje": "**U manjem delu srpske intelektualne javnosti i omladine, propagandna, plaćena laž NATO intelektualaca još uvek je nadmoćnija nad istinom i istinama Bosanskog rata**" (D. Ćosić, **BOSANSKI RAT**, str. 231).

O ulozi Srpske akademije nauka i umetnosti, Udruženja književnika Srbije i Srpske pravoslavne crkve u planiranju, pripremanju i izvođenju agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu i genocidu nad Bošnjacima vidi: S. Čekić, nav. dj., knjiga 1, str. 169-229, 478, 479, 562 i 1025 -1026.

Hercegovini, da bombarduje srpske položaje, naseljena mesta, čak i srpske staje! A nemački, američki i evropski mediji pisali su o silovanju šezdeset, pa i sto hiljada Muslimanki! Srpske glave koje su odsekli mudžahedini, prikazivane su kao muslimanske glave koje su odsekli Srbi! Kofi Anan, kao generalni sekretar Ujedinjenih nacija, brutalnim opisom muslimanskog kasapljenja Srba, dokazivao je na sednici Saveta bezbednosti suprotno: kao srpsko kasapljenje Muslimana! Kofi Anan u tom svom sramnom izveštaju o 'srpskim zločinima', da bi bio ubedljiv u svom laganju, ispričao je kako je Srbin ubica primorao starca Muslimana da jede džigericu svog unuka! A tu grozotu učinio je upravo Musliman u masakru Srba! Sumnjam da je u istoriji Ujedinjenih nacija neko tako ponizio i oskrnavio istinu za govornicom Ujedinjenih nacija kao Kofi Anan. Naravno, tu 'autorizovanu' laž objavili su svi 'ugledni' svetski mediji. S ciljem širenja laži o srpskoj agresiji na Sloveniju, Hrvatsku, Bosnu i Hercegovinu, surovi ratni zločini, koje su inače vršile sve tri ratujuće strane, pripisivani su samo Srbima, da bi ih satanizovali u svetskom javnom mnenju i opravdali sankcije i blokadu Srbije. Za te ciljeve korišćene su hiljade agenata obaveštajnih službi, plaćeni novinari, izdašno honorisani lobiji, domaći i strani pisci, francuski 'novi' filozofi, saradnici međunarodnih humanitarnih organizacija, Crvenog krsta, Lekari bez granica ... Opšte je poznato da je u istoriji ratova najviše onih koji se motivišu lažima, vode se lažima i okončavaju lažima" (255-256).

U necenzurisanim razgovorima "SUSRETI SA DOBRICOM ĆOSIĆEM" Miodraga Petrovića Dobrica Ćosić je, ipak, priznao srpske "**velike zločine**" i iskoristio priliku da ukaže na beznačajnost ICTY-a za Srbe, priznajući krivicu i odgovornost vlastitog naroda za izvršeni genocid i druge oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava: "**U ratovima u Sloveniji, Bosni, Hercegovini, Kosovu i Metohiji, činili smo i velike zločine, vršili smo pljačke, palili smo kuće i bogomolje. Ponašali smo se kako se od Karađorđevićevog rata nismo ponašali prema svojim neprijateljima. Takvim ratničkim**

nemoralom, zamračili smo odbrambene i oslobodilačke ciljeve i osramotili se pred savremenim svetom i potomcima. O tome se pragmatično ćuti zato što svi oko nas koji su činili i čine slična i veća zla ćute. Ali mi ne smemo više da sakrivamo od sebe i od sveta svest o zlima i gresima koje smo počinili. Mi smo istorijski narod i moramo podneti posledice svog moralnog pada. Naš sud nije Haški tribunal, jer to nije sud pravde. Mi smo sami sebi sudije."[36]

Dobrica Ćosić je tada (Miodragu Petroviću) priznao da su **Sarajevo i Vukovar srpski** ("**naši**") "**veliki ratni zločini**".[37] Tu historijsku istinu Ćosić je priznao i u svojim zapisima **VREME ZMIJA**, gdje, pored ostalog, navodi da su u "**srpskom odbrambenom ratu**" "**Srbi počinili neoprostive greške i zločine: rušenje Vukovara, napad na Dubrovnik, bombardovanje Sarajeva…** ."[38] Time je Ćosić, pored ostalog, potvrdio da su Srbi izvršili zločine nad civilima u ulici Vase Miskina i na Markalama, za koje u (svom) "**BOSANSKOM RATU**", po "**gebelsovskom modelu 'organizovanog laganja'**", uporno tvrdi da su "**muslimanska inscenacija**", "**zločinačke igre Muslimana**", "**muslimanski zločin**", čime je iznio kontradiktorne iskaze i tako dokazao da kontinuirano i sistematski laže, izmišlja, falsifikuje, manipuliše, obmanjuje …

U svojim zapisima **VREME ZMIJA** Dobrica Ćosić se, pokazujući, u skladu sa svojim imenom, (svoju) "dobru" stranu ličnosti, te

---

[36] M. Petrović, nav. dj., str. 126.

[37] Isto, str. 115. U razgovoru sa Miodragom Petrovićem Dobrica Ćosić je priznao i srpske zločine nad Albancima na Kosovu. S tim u vezi, Ćosić tvrdi: "**Pričao mi je patrijarh Pavle: 'Sve što nam se događa zaslužili smo. Na Kosovu – navodi patrijarhove reči – nisam video zločine nad Šiptarima, ali je pljačkanja bilo, paljenja kuća je bilo i bilo je rušenja šiptarskih bogomola'**" (M. Petrović, nav. dj., str. 115).

Genocid nad albanskim narodom Ćosić je otvorenije potvrdio u svojim zapisima 1999-2000: - "**Naša vojska i policija proterala je sve Šiptare iz Peći i Dečana; šiptarski deo grada preko Bistrice je spaljen i razrušen...** "; - "**Ubijanje albanskog življa u selu Korišu kod Prizrena, stotinjak ih je ubijeno, potvrđeno je; zaista se zbiva biblijsko stradanje i albanskog naroda...** " (D. Ćosić, **VREME ZMIJA**, str. 7, 26, 98, 100, 128, 177, 185-186 i dr.).

[38] D. Ćosić, **VREME ZMIJA**, str. 226.

ukazujući na dužnost Srba da govore istinu ("**Mi smo dužni danas da govorimo celu istinu…**") o "**ratovima sa Hrvatima, Muslimanima i Albancima**", a znajući faktičku istinu i tekuće "istine" o osvajačkim ratovima koje je Savezna republika Jugoslavija (Srbija i Crna Gora) sa svojim kolaboracionistima i petokolonašima vodila na Balkanu na kraju XX stoljeća, zauzeo (u interesu budućnosti srpskog naroda) za priznavanje svojih (srpskih) zločina. S tim u vezi, on piše: "… **Da priznamo svoje krivice i zločine…. Mi moramo priznati svoje zločine zbog našeg duhovnog i moralnog zdravlja. Sa tekućim 'istinama' o ratovima koje smo vodili braneći se, pre svega, mi ne možemo u političku budućnost srpskog naroda da stupimo kao istorijski punoletan narod.**"[39]

Ćosić je 28. maja 1992, zapisujući kako je "**dvadeset sedmi maj 1992. godine koban dan po čitav srpski narod**", jer je "**u Sarajevu, u Ulici Vase Miskina, pred pekarom, eksplodirala granata i izmasakrirala grupu muškaraca i žena, koji su čekali u redu za hleb**" ("**Taj stravičan prizor prenele su sve svetske televizije. Svet je zgrožen srpskom svirepošću** …" – str. 9-10), priznao "**rušenje Vukovara**", "**besmislenu crnogorsku 'ofanzivu' na Dubrovnik**" i "**bombardovanje Sarajeva**" (str. 9-10). "**Bombardovanje Sarajeva**" je, po njemu, "**samoubilačko ludilo**" (str. 10).

I u svom govoru pred Komitetom za spoljne poslove i sigurnost Evropskog parlamenta, 30. marta 1993, Ćosić je ponovo priznao "**granatiranje gradova, posebno Sarajeva**" (str. 75).

Skoro sedam godina kasnije (4. decembra 1999), iznoseći tezu kako su Srbi ("**Mi smo**") "**vodili odbrambeni rat i branili svoj narod u Hrvatskoj i Bosni**", Ćosić je ponovo potvrdio svoje priznanje kako su se "**i u takvom ratu**" ("**odbrambenom**") "**učinili i zločini koje moramo osuditi**".[40]

Govoreći o pitanju "**srpske krivice**", po uzoru na "**Jaspersovo razmišljanje o krivici Nemaca u doba nacionalsocijalizma i Hitlera**"

[39] Isto, str. 226-227.
[40] Isto, str. 232.

s kojim je (Ćosić) u svojim zapisima 1999-2000. vodio "**dramski dijalog**", Ćosić zastupa tezu da su "**srpske krivice**" opravdane. Pošto je, po Ćosiću, vođen "**odbrambeni rat**", u kome "**se branio srpski narod od ustaško-muslimanskog genocida**", "**srpske krivice za počinjene ratne zločine u borbama za odbranu Jugoslavije i od ustaša ugroženog naroda u Hrvatskoj**", **po njemu**, "**imaju suštinsko opravdanje**".[41] S tim u vezi, on tvrdi kako se srpske krivice ("**naše krivice**") "**ni po čemu ne mogu porediti sa nemačkim, na čemu uporno insistiraju srbofobi**" i ponovo iznosi ordinarnu laž, koja je posebno njemu svojstvena: "**Mi nismo vodili osvajačke ratove; mi smo pokušali da zaštitimo Srbe u Hrvatskoj i Bosni od pretećeg i dejstvujućeg genocidnog ustaštva i islamskog fundamentalizma.**"[42]

8. Kvalifikacija odnosa međunarodne zajednice prema Saveznoj republici Jugoslaviji i Srbima

Govoreći o odnosu Evrope i Sjedinjenih Američkih Država, posebno Amerike i Njemačke, te "čitavog sveta", prema Srbima i Srbiji, Dobrica Ćosić iznosi takve laži, falsifikate, izmišljotine, obmane i manipulacije, koje, zaista, ni, kako on kaže, "**divljačka, gebelsovska kampanja**", ne bi mogla izmisliti, pri čemu on, pored ostalog, permanentno i kontinuirano negira genocid nad Bošnjacima i druge oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Republici Bosni i Hercegovini. Predsjednik Clinton je, po Ćosiću, "**veći lažov od Hitlera**", a međunarodna zajednica je "**u moralnom smislu ekstrakt nacizma**" (206). Komparirajući naciste i "**sadašnje vođe zapadne demokratije**", Ćosić zaključuje da su ("**sadašnje vođe zapadne demokratije**") licemjerniji od nacista i da "**njihovi propagandisti, novinari, javna glasila i diplomatija više lažu no nacisti i staljinisti**" (207).

[41] Isto, str. 234.
[42] Isto, str. 231-235 i 268.

Povodom usvajanja *Rezolucije 757* (1992) Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija[43] o donošenju sankcija protiv Srbije i Crne Gore,

[43] Ambasador Diego Enrique Arria je prisustvovao toj sjednici, gdje je govorio i glasao za *Rezoluciju 757*. S tim u vezi, on je pred ICTY-em iznio sljedeće: "**Prošlo je jedva deset dana od prijema Bosne i Hercegovine u UN kad je Vijeće procijenilo da situacija u Republici Bosni i Hercegovini predstavlja prijetnju za međunarodnu sigurnost i da je nametanje sankcija Saveznoj Republici Jugoslaviji neizbježno zbog agresije na njihovu zemlju članicu UN-a.**"

Jasno je da su i Generalna skupština UN-a i Vijeće sigurnosti UN-a bili svjesni ozbiljnosti situacije sa kojom je Bosna i Hercegovina bila suočena kad su odlučili da je prime u UN, no ipak je primljena sa istim pravima i odgovornostima kao ostale članice UN-a – ni više ni manje od drugih zemalja.

Ubrzo nakon toga Beograd je predložio rasparčavanje te republike po etničkim linijama, a međunarodna zajednica je to podržala.

Tom sam prilikom u ime svoje zemlje dao sljedeću izjavu: 'Koliko još dugo ovo vijeće mora da čeka prije nego nešto preduzme? Koliko još dugo mora da pregovara sa vođama koji su bezosjećajni i nefleksibilni: do potpunog nestanka Bosne i Hercegovine.'

'Hiljade mrtvih, hiljade i hiljade ranjenih; skoro milion izbjeglica; stotine hiljada uništenih kuća; 700 spaljenih crkava, sve džamije sravnjene sa zemljom; bombardovane bolnice, klinike, porodilišta; koliko još dugo moramo čekati?'

'Međunarodna zajednica je isuviše dugo odgađala iznošenje tog problema pred Vijeće (tada je bilo vrijeme Evrope/Hour of Europe?/). Moja zemlja ne može da propusti da jasno iznese naša gledišta u pogledu masakra koji nas sada obavezuje da usvojimo sankcije protiv Savezne republike Jugoslavije, jer ako danas ne budemo dejstvovali, prepustićemo narode Bosne i Hercegovine najgoroj mogućoj sudbini…'

(Pregovori su) tragično osujećeni nepomirljivošću i nasilnošću vođa u Beogradu, koji su svalili te sankcije sami na sebe.

Ovo više nije unutrašnji problem bivše Jugoslavije. Beograd vodi rat protiv drugih država, suverenih članica naše organizacije.

'Vijeće sigurnosti UN-a došlo je do ove tačke nakon svih neuspješnih pokušaja međunarodne zajednice da zaustavi masakre u Bosni i Hercegovini. Dugotrajni pregovarački proces doveo je samo do zaoštravanja nasilja, smrti i razaranja. Upravo su beogradske vođe tako doveli do ove rezolucije, čije će ukidanje ovisiti isključivo o volji Beograda.'

Kao odgovor, u pismu poslanom Vijeću sigurnosti UN-a, potpredsjednik Jugoslavije Branko KOSTIĆ napisao je kako slijedi: 'Savezna republika Jugoslavija ponovo potvrđuje sljedećih pet tačaka:

1. … nema teritorijalnih pretenzija prema drugima,

2. ... upotrijebiće sva sredstva da bi zaustavila borbe i štitila od spoljašnjeg

odnosno Savezne republike Jugoslavije, 30. maja 1992, Ćosić toga dana, konstatujući, pored ostalog, kako je i "**Rusija podržala sankcije; pravoslavna slovenska Rusija, naša poslednja nacionalna nada, izdala nas je pod američkim i nemačkim pritiskom**" (11), zapisuje: "**Svetska zajednica je osudila srpski narod na ropstvo i izbeglištvo; na poniženja i prosjačenja; na ustaško i muslimansko klanje, kao osvetu naših vekovnih neprijatelja; na razbijanje srpskog nacionalnog bića; na komadanje srpske nacionalne celine; na državu u okviru Kneževine Srbije, ograničene Berlinskim kongresom... U takvim okolnostima, i Srbi će vršiti zločine i osvete. Nastupaju haos, kriminal, nemaština, glad, pljačka, špekulacija,**

---

miješanja u konflikt,

3. ... spriječiće svaku vojnu organizaciju ili operaciju na teritoriji SRJ usmjerenu prema Bosni i Hercegovini,

4. požuruje stvaranje uslova za omogućavanje humanitarne pomoći ... i stavljanje Sarajeva pod međunarodnu kontrolu,

5. ... svoje snažno protivljenje etničkom čišćenju.'

Činjenice na terenu očigledno su protivrječile svakoj tvrdnji u ovom pismu.

U vezi sa prvom tačkom, njihovi su srpski partneri i opunomoćenici unutar Bosne i Hercegovine aktivno i s punom podrškom Beograda osvajali teritorij pretežno u područjima bližim matici Srbiji.

U vezi sa drugom tačkom, njihovo naoružanje, oficiri i vojnici već su bili u Bosni i Hercegovini. Ko bi se drugi mogao umiješati spolja? Samo međunarodna zajednica. A to je i uradila, sa petogodišnjim zakašnjenjem.

Treća tačka je irelevantna. Njihove oružane snage već su bile promijenile uniforme i upravljale ratnim aparatom koji je obezbijedio Beograd. Bosanski Srbi nisu imali sredstava da to postignu bez Beograda. Osim toga, njihove su vođe i dalje dejstvovale uglavnom iz beogradskog štaba. I MLADIĆ i KARADŽIĆ tamo su imali kancelarije.

U vezi sa četvrtom tačkom, upravo Srbi su bili strana koja je stvarala probleme pružanju pomoći, a opsada Sarajeva, prijestonice Republike Bosne i Hercegovine, stavila je Republiku u podređeni položaj.

U vezi sa petom tačkom, šta bi oni drugo mogli reći? Nisu to mogli priznati, ali međunarodna zajednica i svjetska javnost svjedočili su tim užasnim radnjama" (ICTY, IZJAVA SVJEDOKA: Diego E. Arria, 11. i 14. april 2003. i 22, 23, 24. i 25. septembar 2003, paragrafi 76-91, □ **GENOCID U KONTINUITETU – Svjedočenje ambasadora Arrie -**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011, str. 23-25).

korupcija... Nasilje svih vrsta" (11).

Amerika, piše Ćosić 7. augusta 1992, "**pojačava pritisak na Srbe. Predsednik Buš je neobično oštro govorio protiv Srbije. Podržava sve secesionističke države. Traži izolaciju Srbije. Podgreva pobunu Albanaca na Kosovu i manjina u Vojvodini. Očigledno je da žele da razdrobe Srbiju**" (14).

Sljedećeg dana Ćosić zapisuje: "**Divljačka, gebelsovska kampanja u Americi, Evropi i Britaniji protiv Srba i Srbije. Nikada čitav svet tako klevetnički, s tolikom mržnjom, s tolikim lažima nije napadao jedan narod, kao što se to čini u ovim danima sa srpskim narodom. Upropastiće srpski narod. Zar toliko smetamo Americi, Nemačkoj, Velikoj Britaniji? Ili se to savest Amerike pere za Hirošimu i Vijetnam, a nemačka za Aušvic, Dahau i krematorijume?**" (14)

Navodeći kako je "**izvesno da su na Zapadu odlučili da poraze Srbe u Bosni i s njima čitav srpski narod**", Ćosić je postavio pitanje: "**Kakav je strateški interes Evrope da uništava srpski narod? Ako je to verski cilj islamskih zemalja, da bi osnovali prvu islamsku državu u Evropi – Bosnu, ako je interes Amerike zbog nafte i arapskog kapitala da pomaže islamski svet i istovremeno osvaja Balkan, zar Evropa sme danas da sledi islamski i američki imperijalizam? Kako se to ukrstiše mračne sile istorije da Srbi postanu žrtveni jarci na kraju XX veka?**" (14-15)

Evropa je, piše Ćosić "**septembra 1992**", bez preciznijeg navođenja vremena, **odbacila Srbe** ("**Evropa nas je odbacila**"). "**Velika Britanija, Francuska i Rusija su nas žrtvovale, onako kako su pred Drugi svetski rat žrtvovale Čehoslovačku, Poljsku, Norvešku. Amerika nas je prodala Arapima i Muslimanima za petrolej i svoju strategiju na Balkanu. Nemačka ubedljivo dobija Drugi svetski rat. Poraženi i sami – kako da ne kapituliramo**? (30).

"Čitav Zapad", tvrdi Ćosić, "**pristrasno i snažno podržava Muslimane. Zapad sa islamskim svetom je antisrpski raspoložen i neće nam dozvoliti da ostvarimo svoja nacionalna prava. Nastavljaju se naša sudbinska iskušenja**" (42). U Britaniji, Americi i Evropi,

halucinira Ćosić, postoji "**antisrpska propaganda i srbofobija**" i "**satanizacija srpskog naroda**" (48).

Ćosića je, piše 19. februara 1993, "**obuzimalo**" "**mučno osećanje: nad srpskim narodom se vrši i duhovni genocid**". U tom "**mučnom osećanju**" Ćosić, kako je to samo njemu svojstveno, bez imalo stida i(ili) griže savjesti, iznosi brojne laži i falsifikate, kako bi "razotkrio", kako to on kaže – "**propagandni scenario**" i "**organizovano laganje**" Evropske unije i Sjedinjenih Američkih Država o (srpskim) zločinima genocida nad Muslimanima, a sve u cilju negiranja (srpskog) genocida nad Bošnjacima, pri čemu, pored ostalog, iznosi tvrdnju da su Srbi "žrtveni jarci kraja jednog zločinačkog veka": "**Mi smo se jedini, baš kao i 1941. godine, u borbi za svoja prava suprotstavili 'novom svetskom poretku'; sada jedino mi Srbi ne pristajemo da nam Evropska zajednica i Amerika omeđe tor, po svome iseku narodni organizam na tri dela i primoraju nas na potčinjavanje. Stavili su nas u geto, a sada peru svoju prljavu savest, napadajući nas kao agresore, pa kada ta laž od dugotrajne upotrebe postane sumnjiva, Evropa i Amerika nas duhovno i moralno poništavaju: varvarizuju nas. Optužuju nas za etničko čišćenje i silovanje šezdeset hiljada Muslimanki, za mučenje i izgladnjivanje 'jadnih Muslimana' u koncentracionim logorima… A sve te zločine vrše Hrvati i Muslimani, koji su proglašeni srpskim žrtvama. Taj propagandni scenario je postupno razvijen: najpre smo bili agresori u vlastitoj zemlji; onda smo pred pekarom i na pijaci minama ubijali vlastiti narod; pa smo postali osnivači koncentracionih logora. Kada se i to pokazalo kao politički nedovoljna laž, po inerciji srbofobije i totalitarnog 'organizovanog laganja' u Nemačkoj i Americi, smišljena je najapsurdnija kleveta: silovanje šezdeset hiljada, pa sto hiljada Muslimanki, već kako ko od novinara i 'lobista' proceni da će biti ubedljivije i šokantnije. Treba u očima sveta da postanemo narod varvara i zločinaca da bi gospodari 'novog svetskog poretka' imali moralno pravo da nas unište. Tako Amerika, rušilac Hirošime, Nagasakija i osvajač Vijetnama, i Nemačka, pokretač**

Drugog svetskog rata, u kome je ubijeno više od dvadeset pet miliona ljudi, tvorac logora Dahau, Mauthauzen i Aušvic, graditelj krematorijuma u kojima je sagorelo šest miliona Jevreja – danas na Srbima peru svoju savest, da kao miroljupci, čovekoljupci i pravdoljupci okončaju XX vek i stupe u 'novi svetski poredak'. Srbi su žrtvovani jarci kraja jednog zločinačkog veka." (46)

"**Francuska i Amerika**", "**sa Nemačkom i Velikom Britanijom**", tvrdi Ćosić, "**otvoreno su se stavile na stranu Muslimana...**" (165). Zapad je, po njemu, "**odlučio da skrši svaki otpor svojoj dominaciji svetom, odnosno Amerika i Nemačka satiru srpski narod koji ne pristaje da mu se ponište dva veka oslobodilačke borbe, ustanaka i ratova za ujedinjenje i stvaranje svoje države**. **Srbi su konačno proglašeni i osuđeni kao** *neposlušan narod* " (166).[44]

Klinton je, zapisuje Ćosić 5. augusta 1995, "**veći lažov od Hitlera**. **'Demokratski zapad', Savet bezbednosti, 'međunarodna zajednica', to je u moralnom smislu ekstrakt nacizma. Nacisti nisu bili toliko licemerni kakvi su licemeri sadašnje vođe zapadne demokratije; njihovi propagandisti, novinari, javna glasila i diplomatija više lažu no nacisti i staljinisti. Bestijalno lažu. Svet je prosto – amoralan. Zlo trijumfuje. Nihilizam trijumfuje**" (206-207).

Govoreći o položaju srpskog naroda ("**Srpski narod je u agoniji zbog niza vojnih poraza i egzodusa, defetizama. Paralizovan je, zbunjen, obeznađen. Porazan je i nepatriotski i nehrišćanski odnos Srbijanaca prema izbeglicama. Ima, čujem, ljudi gadova koji žednim izbeglicama u koloni i vodu prodaju! Na graničnim prelazima u Srbiju sjatile se izelice i pljačkaši koji trguju s očajnicima. Najviše zgražava moral srpskog građanstva i odnos prema izbeglicama. Građanska, ljudska, nacionalna solidarnost je toliko niska da se čovek pita: kakvi smo to ljudi – mi Srbi? Zar je toliko u titoizmu i 'progresu' upropašćen naš etos? Preživljavamo kritične trenutke**"), Ćosić 16. septembra 1995. optužuje Ameriku i Evropsku uniju:

[44] Amerika je u Ćosićevim zapisima od 25. marta 1999, "**na Balkanu zaštitnik samo Muslimanima i Šiptarima**" (D. Ćosić, **VREME ZMIJA**, str. 18).

"**Slomio nas je NATO, odnosno Amerika. Tolika bombardovanja i rušenja Republike Srpske ne bi niko sem Srba i Kurda izdržao. Čak su i Čečeni kapitulirali pred ruskom bombarderskom avijacijom. Amerika i Evropska unija stale su otvoreno na stranu Muslimana i Hrvata i omogućile im velike vojne uspehe. Večeras javljaju da je i Banjaluka ugrožena. Slobodan Milošević i dalje ćuti. Sam vodi nekakvu 'tajnu' diplomatiju; po svaku cenu hoće da se oslobodi sankcija i sačuva vlast**" (212).

Nevjerovatno je da srpski Goebbels, "**bestijalno lažući**", iznosi zaključak o nemoralnosti svijeta ("**Svet je prosto – amoralan**"), u kome, po Ćosiću, "**zlo**" i "**nihilizam**" "**trijumfuju**".

9. I ostale laži Dobrice Ćosića

Dobrica Ćosić u svom "BOSANSKOM RATU" iznosi i druge brojne laži i falsifikate, koje potvrđuju najviši organi vlasti države (Savezne republike Jugoslavije), na čijem je čelu, kao što su to, primjera radi dokumenta *Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici*, među kojima je, između ostalog, potrebno ukazati na sljedeće:

- Srpska pravoslavna crkva "**jedina govori o tragediji sva tri naroda, raspolaže najtežim, a sasvim konkretnim podacima o fizičkom i kulturnom uništavanju Srba u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj**" (53);

- "**posle 20. maja 1992. na teritoriji Bosne i Hercegovine nema nijednog vojnika Vojske Jugoslavije**" (74 i 247);

- "**20. maja 1992. povučen je i poslednji vojnik JNA iz BiH**" (247);[45]

[45] Tri dana kasnije (23. maja 1992) je, primjera radi, a pored ostalog, vojnik Marko Hrnjak, iz 63. padobranske brigade Vojske Jugoslavije, poginuo u okolini Mostara, u borbenoj akciji svoje jedinice (*Politika,* 18. maj 2012; *Dnevni avaz*, 19. maj 2012, str. 4; www.haler.bloger.ba, B. Turković, *Porodica vojnika Jugoslovenske narodne armije pita se za šta je dao život: Čituljom traže od Srbije da prizna agresiju na Bosnu i Hercegovinu*). Umjesto da prizna učešće u agresiji na i protiv Republike Bosne i Hercegovine, što, pored ostalog, pokazuje i potvrđuje i čitulja, koju porodica Marka Hrnjaka svake godine objavljuje u srbijanskoj štampi, tražeći od Srbije da prizna

- u govoru pred Komitetom za spoljnu politiku i sigurnost Evropskog parlamenta, 30. marta 1993, Ćosić je, pored ostalog, ponovio svoje laži o tome kako u Republici Bosni i Hercegovini "**posle 20. maja 1992. nema nijednog vojnika Vojske Jugoslavije**" (74);

- Savezna republika Jugoslavija je pružala samo "**humanitarnu pomoć delu svog naroda, koji živi van matične države, a bori se za goli život**" (83);[46]

- "**avioni Vojske Jugoslavije nisu 13. 3. o. g.** /ove godine, tj. 1993. - prim. S. Č./ **leteli iznad Srebrenice**" (99, 101);

- i četnički pokret je bio antifašistički pokret (" **… oba antifašistička pokreta, partizanski i četnički …**") – (218).

Ćosić opširno govori i o unutrašnjim političkim sukobima između državnog rukovodstva Savezne republike Jugoslavije i političkog i vojnog rukovodstva njihove kolaboracionističke i paradržavne tvorevine Srpske Republike Bosne i Hercegovine/Republike Srpske i obrnuto, posebno u vezi s njihovim zajedničkim stavom i odnosom prema mirovnim pregovorima i dogovorima u Republici Bosni i Hercegovini. Po njemu se radi o oštrim sukobima, u kojima se Savezna republika Jugoslavija pojavljuje (i prikazuje) kao mirotvorac, koja nastoji da se u Republici Bosni i Hercegovini postigne mir, itd., što potvrđuju i dokumenta *Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici* (Savezne republike Jugoslavije). Međutim, riječ je o navodnom sukobu, odnosno dogovorenom sukobu,[47] što se, pored ostalog, vidi i iz Ćosićevog pisanja,

---

agresiju, Dobrica Ćosić i dalje laže.

[46] General Života Panić (načelnik Generalštaba Vojske Jugoslavije) je na sjednici *Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici* Savezne republike Jugoslavije, održanoj 21. januara 1993, pored ostalog, rekao: "**Mi maksimalno pomažemo Srbe u Bosni i Hercegovini**" (AIIZ, inv. br. 2-4074, STENOGRAFSKE BELEŠKE sa proširene sednice SAVEZA ZA USAGLAŠAVANJE STAVOVA O DRŽAVNOJ POLITICI, ODRŽANE 21. JANUARA 1993. GODINE, str. 34).

[47] Između Slobodana Miloševića i rukovodstva paradržavne Republike Srpske Bosne i Hercegovine/Republike Srpske, posebno Radovana Karadžića, postojala je dobro razrađena taktika i o njihovim nastupima pred međunarodnim faktorima. Cilj je bio dokazati da se radi o političkom i vojnom rukovodstvu dviju različitih država, a ne o jednoj (Savezna republika Jugoslavija) i njenoj kolaboracionističkoj tvorevini ("Republika Srpska Bosna i Hercegovina"), pri čemu je to kolaboracionističko

jer je on u stalnom kontaktu s Karadžićem, Mladićem, Koljevićem i drugim članovima zajedničkog zločinačkog poduhvata, koje stalno pomaže i pruža im podršku, koji, prije svega, ima za cilj da prikrije pravo činjenično stanje o ulozi Savezne republike Jugoslavije u agresiji na Republiku Bosnu i Hercegovinu i genocidu nad Bošnjacima i obmane Zapad, odnosno njihove savjetnike i saradnike (predsjednika Miterana i mnoge druge). S tim u vezi, Ćosić iznosi i određene podatke, koji to potvrđuju, kao što su: "**Srbi će rat izgubiti ako ostanu sami i bez podrške Srbije**" (183); "**Mladić veruje da bez Srbije oni ne mogu dugo da vode rat**" (198).

---

rukovodstvo predstavljalo navodno samostalan politički i vojni faktor. Postojale su dobro razrađene "**kombinacije**", kako da se to međunarodnim faktorima predstavi. Milošević, vođa Velikosrpskog pokreta, je "**radio po svome**", a vrtio glavom "**kako ne zna kako će rukovodstvo Republike Srpske postupiti**". Dakle, Milošević je nastupao potpuno samostalno, a njegovi kolaboracionisti iz Bosne i Hercegovine bili su navodno "**nepredvidljivi ludi Srbi**" (S. Čekić, nav. dj., str. 481-482).

Na sastanku predstavnika najvišeg političkog i vojnog rukovodstva Savezne republike Jugoslavije i (njihove) paradržavne tvorevine Republike Srpske, održanom 25. augusta 1995. u rezidencijalnom objektu Vojske Jugoslavije u Dobanovcima, povodom rasprave o ponuđenom mirovnom rješenju Kontakt grupe, Karadžić je predložio Miloševiću "**- da on radi po svome, a da 'vrti glavom kako ne zna kako će rukovodstvo Republike Srpske postupiti**'". Na to ga je Milošević upozorio "**da nema više vremena za takve kombinacije**". Karadžić mu je uzvratio: "**Mi onda možemo da se dogovaramo za brzi mir, ali da naš neprijatelj to ne zna; da ne učinimo kakvu taktičku grešku**" (S. Čekić, nav. dj., str. 482).

U raspravi o mirovnom rješenju Kontakt grupe između političkog i vojnog rukovodstva Savezne republike Jugoslavije i "Republike Srpske Bosne i Hercegovine" na spomenutom sastanku u Dobanovcima Karadžić je "**preporučio**" "**da je bolje da se jugoslovenska strana, prvenstveno predsednik Milošević, 'bori kao i do sada', a da oni i dalje ostanu 'nepredvidljivi ludi Srbi'**". Na to je Milošević sljedećim riječima podsjetio Karadžića: "**Tako smo prošle godine razgovarali …, i nakon našeg odbijanja plana, izgubio se deo teritorije i palo mnogo žrtava**". Karadžić je zatim upitao: "**A istorija**", na što je Milošević uzvratio da "**nama treba živ narod, a ne istorija**" (Isto).

U nastavku diskusije Karadžić je, pored ostalog, predložio: "**Neka Slobodan Milošević ide i neka pritiska Srbe iz Republike Srpske, kao i do sada, ali je dobro da i mi očuvamo status pregovaračke strane**." Prema Karadžićevom mišljenju **lakše je bilo i Miloševiću** "**da kaže kako donekle može uticati, ali moramo i njih (Srbe iz Republike Srpske) čuti**" (Isto).

10. **Zaključna razmatranja**

Djelo "**BOSANSKI RAT**", autora Dobrice Ćosića, sastoji se od tri međusobno povezana dijela, u kojima on iznosi svoje viđenje "**Bosanskog rata**" i svoju "istinu" o "Bosanskom ratu". Sistem iskaza i stavova, prvenstveno vrednosnih, prva dva dijela autor iznosi u svojstvu "**predsednika Savezne Republike Jugoslavije**" i "**smenjenog predsednika Savezne Republike Jugoslavije**", a u trećem, povodom objavljivanja knjige "**dnevničkih zapisa** *Stvaranje Republike Srpske* **Nikole Koljevića**", "**svojim savremeničkim i učesničkim saznanjima i uvidima**", iznosi svoje viđenje "**celovitije istine o Bosanskom ratu**" (232).

Ćosićeva knjiga obiluje brojnim lažima i falsifikatima, kojima je cilj **da se izmanipuliše i obmane domaća i međunarodna javnost**, kako bi se prikrila istina o događajima u Republici Bosni i Hercegovini na kraju XX stoljeća, odnosno po Ćosiću, o "Bosanskom ratu", (o)pravdala agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu i genocid nad Bošnjacima i ukazalo na nužnost potrebe realizacije nacističkog projekta, genocidnog karaktera – **formiranje jedinstvene srpske države** ("**nacionalno i državno ujedinjenje srpskog naroda**"; "**ujedinjenje srpskih zemalja**"; "**svi Srbi u jednoj državi**").

Analiza sadržaja i proučavanje djela upućuje na više značajnih saznanja, od kojih ovom prilikom ukazujemo samo na tri bitna:

- prvo, otvoreno iznosi, objašnjava i potvrđuje srpske ratne ciljeve, čime opravdava **teritorijalnu ekspanziju** - *borbu za životni prostor* (*lebensraum*) i (**srpski**) **zločin genocida nad Bošnjacima**;

- drugo, potvrđuje da je **glavni politički subjekt - država Savezna republika Jugoslavija (Srbija i Crna Gora) najneposrednije učestvovala u agresiji na Republiku Bosnu i Hercegovinu i genocidu nad Bošnjacima**, pri čemu je njena politička, intelektualna i naučna (nacionalistička) elita podržavala – planirala, organizovala i usmjeravala genocid i druge oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava;

- treće, potvrđuje **da je (entitet) Republika Srpska genocidna tvorevina** (velikosrpskog nacizma, odnosno države Savezne republike Jugoslavije/Srbije i Crne Gore), nastala na teškim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava, posebno na **zločinu genocida nad Bošnjacima**, omeđena i prekrivena brojnim masovnim i pojedinačnim grobnicama.

Navedena saznanja predstavljaju bitne postavke o političkoj, vojnoj i drugoj odgovornosti države (Savezna republika Jugoslavija), kao glavnog političkog subjekta u planiranju, organizovanju i izvođenju agresije i genocida, u čemu je očigledna uloga i odgovornost ideologa i političara – rukovodstva, političkog i vojnog, za genocid i druge oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava. U tome je posebna odgovornost Dobrice Ćosića – u planiranju, pripremanju i (iz)vršenju zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, posebno u Republici Bosni i Hercegovini - neupitna, nesumnjiva i nesporna. Pored toga, on je imao i komandnu odgovornost za period 1992-1993, kada je bio predsjednik Savezne republike Jugoslavije, u vrijeme kada je ta država učestvovala u agresiji na Republiku Bosnu i Hercegovinu i genocidu nad Bošnjacima. Za njegovo ime vezana su i dva zločina nad Bošnjacima u Srbiji (Sjeverin, 22. oktobar 1992. i Štrpci, 23. februar 1993), koja su sastavni dio (veliko)srpske ideologije, politike i prakse genocida u Bosni i Hercegovini.

Ćosić i u svojstvu svjedoka i (političkog) učesnika – sudionika i bitnog aktera događaja prvi put govori o *Savetu za usaglašavanje stavova o državnoj politici* (Savezne republike Jugoslavije), čiji je on (bio) predsjednik, na čijim je sjednicama, pored najvišeg državnog, političkog i vojnog rukovodstva Savezne republike Jugoslavije (Srbije i Crne Gore), povremeno učestvovalo i rukovodstvo njihovih kolaboracionista i petokolonaša iz njihove (tj. Savezne republike Jugoslavije) paradržavne tvorevine Srpske Republike Bosne i Hercegovine/Republike Srpske, aktivno učestvujući u raspravama, kao što je to, primjera radi, bilo 21. januara i 19. aprila 1993. Na osnovu tih rasprava pouzdano se, pored ostalog, može utvrditi da Savezna republika Jugoslavija (Srbija i Crna

Gora) učestvuje u osvajačkom agresorskom ratu protiv Republike Bosne i Hercegovine i genocidu nad Bošnjacima, da Beograd drži "sve konce u rukama", osmišljava, planira, usmjerava, koordinira i vodi strategiju i taktiku oko mirovnih pregovora i dogovora, usmjeravajući i dajući savjete Radovanu Karadžiću i njegovim saradnicima – članovima zajedničkog zločinačkog poduhvata. To, pored ostalog, potvrđuje tezu da političko i vojno rukovodstvo paradržavne tvorevine Republike Srpske nije predstavljalo nikakav samostalni ni politički ni vojni subjekt, već je riječ o državi Saveznoj republici Jugoslaviji.

Akademik, prof. dr. Ivan Cvitković

ZA ČIM ĆOSIĆ ŽALI?[1]

Kad god imamo u ruci nečije Dnevnike, nameće nam se pitanje: jesu li oni valjan povijesni izvor, s obzirom da se njihovi autori ne mogu osloboditi svojih osjećanja i opterećenja, a često je u pitanju i "trgovanje uspomenama" (D. Sušić). E. Sioran, u knjizi *Suze i sveci*, zapisa: "Velika je Isusova sreća što je umro mlad. Da je živio 60 godina, umjesto što je nosio križ, napisao bi memoare. A danas bismo duvali prašinu sa Božjeg sina, lišenog sreće".[2] Danas su pred nama dnevni zapisi Dobrice Ćosića. Za njih bi se moglo reći da ne vrijede lule duhana, da nije u pitanju iskrivljivanje činjenica o događajima o kojima piše.

Teško je danas doći do jedinstvene ocjene o uzorcima, početku, i karakteristikama rata koji se vodio na tlu Bosne i Hercegovine od 1991-1995. godine. To pokušavati – izgleda raditi "jalov posao". Ništa već nepoznato. Pa ni kršćani se nisu mogli dogovoriti koje je evanđelje vjerodostojno, a sva govore o istim događanjima, pa ih do danas imaju, u oficijelnoj verziji, četiri. Ne bi ni nama trebali smetati različiti pristupi i ocjene o proteklom ratu, ukoliko oni nisu zasnovani na iskrivljivanju bitnih činjenica ratnih događanja. A izgleda da nas je okupilo upravo to što se desilo s činjenicama u Ćosićevom "*Bosanskom ratu*".

Knjiga mi je vratila sjećanja na Ćosićevo viđenje *srpskog nacionalnog programa u predvečerje raspada Jugoslavije*. Još u ožujku 1983. godine, u intervjuu TELEX-u Ćosić ističe da je srpska nacija u XX stoljeću "dezorijentirana". U raspravama vođenim u SANU, povodom kritika upućenih na poruke Memoranduma, Ćosić, braneći Memorandum,

[1] Rasprava, u organizaciji Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, o knjizi Dobrica Ćosić, *Bosanski rat*, "Službeni glasnik", Beograd, 2012, održana u Sarajevu 3. 5. 2012. god.

[2] Navedeno prema: Đ. Šušnjić, *Nedovršen razgovor*, Beograd, "Čigoja štampa", 2008, str. 125.

ponavlja da je "srpsko pitanje" u Jugoslaviji "dramatično". A onda, u ljeto 1989. godine iznio je cjelovitije svoje viđenje "srpskog nacionalnog pitanja" na Tribini koju je održao u Budvi. Srpski narod je "u Titovoj Jugoslaviji doživio 'razistoriju'", a posebno je u "brionskoj Jugoslaviji" srpski narod "neravnopravan i obespravljen, eksploatisan i tutorisan … podvrgnut diskriminacijama i asimilacijama"; vrši se "diskriminacija prema Srbima u Bosni i Hercegovini"; Srbi su "obespravljeni u Hrvatskoj".[3] A ako drugi neće da žive sa Srbima "poštujmo njihovu volju da budu sami i srećni", poručio je iz Budve Ćosić. Zašto će se ta "volja" drugih, samo dvije godine kasnije, pokušati slomiti tenkovima i artiljerijom JNA i zašto je to Ćosić podržavao? To on sam zna. Na tom "nacionalnom programu" Ćosić će ostati i kasnije. U veljači 1994. godine zapisuje da Srbi hoće da se "ujedine i stvore jedinstvenu srpsku državu", ali "dva veka nam evropske sile onemogućuju ujedinjenje" (str. 164).

No, krenimo redom. *Kako Ćosić vidi početak rata u BiH*? On još nije raščistio s time tko je započeo rat u Bosni i Hercegovini. Jednom će reći "započeli su ga muslimani, sarajevski razbojnici" (str. 7). Zaboravlja na okupaciju istočne Hercegovine i Mostara od strane Nikšićko-užičkog korpusa i rušenje Ravnog u Hercegovini. Nisu ni Muslimani ni Hrvati iz Mostara otišli na brda iznad Nikšića i Užica i pucali po naseljima tih gradova, kao što su to pripadnici Nikšićko-užičkog korpusa uradili iznad Mostara. Pa (na str. 16) kaže da su rat započeli Hrvati. Na str. 107 čitamo da je rat izazvao "islamski fundamentalista" Alija Izetbegović. Onda kao da se predomislio, pa kaže (str. 135) da su za početak rata "najveći krivci Muslimani i Hrvati. Oni su bili protiv Jugoslavije". Svi su, proizlazi iz Ćosićevih zapisa, krivi za rat u Bosni i Hercegovini, samo nisu srpski nacionalisti i unitaristi, potpomognuti JNA. Samo ponekad, kao da iz dnevnih bilježaka progovori neki drugi Ćosić, pa će

[3] Istovremeno će slične ocjene iznijeti "Glas Crkve" u "Predlogu srpskog crkvenonacionalnog programa" (srpanj 1989. godine): "Prvenstveno mislimo na sadašnje nesređeno stanje u Hrvatskoj, Sloveniji i Bosni i Hercegovini. Također tražimo od svoje države Srbije da svim zakonskim sredstvima štiti i čuva prava, slobode i duhovni integritet svoga naroda na čitavom jugoslavenskom prostoru …"

na str. 133 zapisati: "Ko je izazvao Bosanski rat? Pakao su drugi. Ali, pakao smo i mi. Svi smo mi i žrtve i zločinci."

Poznato je da rat koji dugo traje, kao što je to bilo s ratom u Bosni i Hercegovini, vremenom dobiva i nove karakteristike. *Kakav je rat, po Ćosiću, vođen u Bosni i Hercegovini?* Ćosić će reći da je to bio "džihad" (str. 7); "verski i međunacionalni" (str. 8); "međunacionalni, verski i građanski rat" (str. 13 i 70); "međunacionalni, građanski i verski rat" (str. 73). Uvijek iste kvalifikacije rata, samo se smjenjuje redoslijed riječi kojim ga opisuje. Dakle, za Ćosića rat u Bosni i Hercegovini "nije srpska agresija nego međunacionalni, verski i građanski rat, a da je agresor Hrvatska" (str. 88). Kako da se čovjek, koji je rat proveo u Sarajevu, ne zgrozi nad riječima Dobrice Ćosića: "Bosna je bila i internacionalno, islamsko, mudžahedinsko bojište. Historijski gledano, bio je to rat fundamentalističkog islama za islamsku državu u Europi. Ratom u Bosni i Hercegovini dirigovala je Amerika."[4]

Neću govoriti o svim Ćosićevim kvalifikacijama rata u Bosni i Hercegovini. Kao sociolog religije zadržat ću se samo na njegovoj, konstantno ponavljanoj, tvrdnji da je rat bio "verski rat". Moj stav je poznat, ali ću ga ponoviti: rat u Bosni i Hercegovini nisu započele crkve i religijske zajednice, niti je zbog toga vođen, iako su takozvane "tradicionalne" religijske zajednice bile u njega itekako involvirane. Šire o tom svom stavu, i inače o ulozi konfesije u ratu, tko želi, može pročitati u mojoj knjizi *Konfesija u ratu*.[5] U njoj sam naveo i pokazatelje za jednu, drugu i treću "tradicionalnu" religijsku zajednicu, koliko su same doprinijele tomu da se, sa dužinom trajanja rata, stvara utisak kako je riječ o međukonfesionalnom i međuvjerskom ratu, iako po meni, ponavljam, u svojoj suštini on to nije bio. Druga je stvar što su pojedinci, pa i grupe, nastojali, preko rata, voditi svoje obračune s islamom i kršćanstvom. Pravu, potpunu ocjenu o tomu, o umiješanosti konfesija u rat, mogli bismo imati ako bi svi dostojanstvenici u religijskim zajednicama uradili ono što su uradila trojica biskupa. Oni su objavili

[4] Dobrica Ćosić u intervjuu tjedniku "Vrijeme" iz Ljubljane kojeg je prenio NIN, 29. 12. 2006, str. 34.

[5] Cvitković, Ivan (2004), *Konfesija u ratu*, Sarajevo, "Svjetlo riječi".

sve ono što su napisali u ratu: pisma, saopćenja, obraćanja povodom blagdana itd., dakle sve što su pisali i govorili u vrijeme rata. Kad bi to uradili i episkopi i muftije, imali bismo realnu osnovu za sociološku i politološku analizu o stvarnom utjecaju religijskih zajednica i njihovih vodstava u ratu. Toliko o Ćosićevom viđenju karaktera rata vođenog u Bosni i Hercegovini.

Pažnju mi je privukao i njegov o*dnos prema počinjenom zločinu*. Za njega je zločin u ulici Vase Miskina "muslimanska inscenacija" (str. 99) kao i "Markale" (str. 99). Ponavlja staru priču srpskih nacionalista kako "Muslimani u Sarajevu svoj narod ubijaju minama … a Srbe proglašavaju ubicama" (str. 107). U knjizi mi je pažnju privukla jedna užasna, ničim potkrijepljena, optužba za zločin: "Alijine pristalice su klale svoje 'komšije' Srbe, sekirama im odsecali glave, pekli ih na ražnju kao brave, silovali devojčice pred očevima, odsecali šake staricama, činili zverstva." (str. 136)

Ćosić piše o "ustaškom genocidu u Zapadnoj Slavoniji", a naravno o zločinima počinjenim od strane srpskih nacionalista i ekstremista nema ni slova. Za njega su Muslimani činili zločine nad "svojima" da bi za njih optuživali Srbe, širili laži o ratu "zaključno sa Srebrenicom" (str. 248), te da "postoje razlozi da se u džihadsku, hašku i tekuću političko-propagandnu 'istinu' o Srebrenici, ozbiljno posumnja". (str. 267) Što reći na sve ovo? Ovakav odnos jednog književnika prema strašnim zločinima koji su počinjeni je zapanjujući.

Zločin se želi relativizirati, pa se navodi da su etničko čišćenje "sa istom surovošću vršile sve tri ratujuće strane" (str. 262); svi "su ratovali protiv svih i svi su bežali od svih". Ovo me podsjeća na Krležine riječi: svi smo Hrvati, ali smo svi Hrvati na svoj način. Jesu svi činili zločine, svi su bježali – ali ne na isti način i istim povodom. Uz osude svakog progona i etničkog čišćenja – ne može se, na osnovu toga da su te stvari činile sve "tri strane", izjednačavati odgovornost za počinjene zločine i progone u Bosni i Hercegovini. A stiče se utisak da je u toj funkciji njegova ocjena "svi su bežali".

Kakav je Ćosićev odnos prema drugima? Ponajprije da vidimo kakav je njegov odnos prema Bosni i Hercegovini. Bosna i Hercegovina je za njega "veštačka tvorevina, kojoj su komunisti i Tito dali istorijsku egzistenciju" (str. 34). Zato će na više mjesta zabilježiti svoje stajalište "o neodrživosti multietničke i samostalne države Bosne i Hercegovine" (str. 36). Tu je na istim pozicijama s pobratimom Tuđmanom – suglasni su da Bosna i Hercegovina, kao država, nikad nije postojala, niti može postojati. Otud ne iznenađuje Ćosićev zapis: "Dogovorili smo se da na toj osnovi utičemo na svoje sunarodnike u Bosni: ja na Srbe, on na Hrvate, i učinimo ih saveznicima. Bosna je do sada jedino pitanje o kome smo se Tuđman i ja saglasili" (str. 37). Kako se lako suglasiti i dogovoriti o podjeli tuđeg! Njemu ne "miriše", kako bi rekli u Bosni, Bosna i Hercegovina, zato se raduje stvaranju "srpske države preko Drine" (str. 34), što je "veliki historijski događaj" (isto). On se raduje ratu između "Muslimana i Hrvata u srednjoj Bosni". "Možda će taj rat, najzad, ubediti Amerikance i Evropsku zajednicu da je multietnička država Bosna i Hercegovina neodrživa" (str. 130).

Kod Ćosića nalazimo tezu, koja se često i danas spominje kod mrzitelja Bosne i Hercegovine: Ako nije mogla opstati multietnička Jugoslavija, ne može postojati, ni opstati, ni multietnička Bosna i Hercegovina. Možemo samo pretpostaviti koliko bi bile pogubne teorije po kojima mogu opstati samo države s etnički čistim teritorijem. Pa iz tih teza i rođena je praksa progona, ili prisila na odlazak, sa "naše" teritorije svakog onog tko ne spada u grupu "MI". Samo će Ćosić jednom, (na str. 133) priznati da je "Bosna i Hercegovina mučenička zemlja, natopljena i nevinom i zločinačkom krvlju".

Ništa bolji nije ni njegov odnos prema Muslimanima/Bošnjacima i Hrvatima.[6] Za njega su Muslimani "slavenski poturčenjaci" (str. 212) koje su "Tito i Kardelj s bosanskim komunistima 1967. proglasili nacijom". (str. 135). A Hrvati su "ustaše" (str 7), postoje samo "ustaške brigade" (str. 9) i "ustaški genocidni nacionalizam" (str 53). Ne vjeruje

[6] Autor ovog osvrta koristi termin Musliman za razdoblje do 1993. (do kada je to bio oficijelan naziv za ovu nacionalnu zajednicu), a za razdoblje nakon 1993. godine naziv Bošnjak.

ni u "hrvatsko jugoslavenstvo" u Strossmayerovoj koncepciji. To je bila, za Ćosića, "taktička varka" kroatocentrizma nošenog katoličkim klerom "sa unijatskim namerama" (str. 217). Čak i iza Krležine odluke (kad ga, svatko iz svojih razloga, nisu ljubili ni u Zagrebu ni u Beogradu) da sabrana djela objavljuje u Sarajevu, Ćosić vidi "političke tendencije" za "kroatizacijom" Bosne (str. 243)!

Poslije vojnog poraza Srpske Republike Krajine on (7. 8. 1995.) zapisuje: "Sav srpski narod, sav, krenuo je u bekstvo u Bosnu i Srbiju" (str. 207). Dakle, on ne govori o "progonu", već o "bekstvu".

Ovdje bih želio iznijeti jedan Ćosićev zapis iz druge knjige, a koji, ukoliko je istinit, govori o licemjernosti nekih predstavnika međunarodne zajednice kad je riječ o događanjima na prostoru bivše Jugoslavije. "Holbruk mu je (Vojislavu Koštunici – I. C.) u Skoplju rekao: 'Za nas na Balkanu postoje samo Grčka i Srbija. Ostali su beznačajni.' O Hrvatima je na Koštuničino pitanje Holbruk odmahnuo rukom."[7] U istoj knjizi, Ćosić poručuje svojim obožavateljima kako trebaju gledati na Hrvate: "Mi ne mrzimo iz strasti kao Hrvati … To je, zaista, mrzilački narod. Dučić je rekao da su Hrvati narod bez stida. Ne! To je narod mržnje"[8]; "… eksplozija nacionalne mržnje nepoznata u Evropi, a svojstvena samo Hrvatima i Albancima…"[9]

Da ne bismo bili previše kritički: može se u pojedinim zapisima, naći i drugačijeg Ćosića. Rušenje i "osvajanje" Vukovara smatra besmislenim, kao i ofenzivu na Dubrovnik, a bombardiranje Sarajeva naziva "samoubilačkim ludilom" (str. 10). U jednom trenutku kao da se pojavljuje pisac kojeg bi čitatelj htio, pisac iza kojeg neće stajati nacionalizam, već moralne vrijednosti: "Sklopio sam oči i zagledao se u spaljena muslimanska i srpska sela uz Drinu … Zašto su Srbi spalili i porušili muslimanska sela i nekud prognali preživele? Zašto su Muslimani spalili i porušili srpska sela i nekud prognali nepoklane Srbe? (Muslimani su "preživeli", a Srbi su "nepoklani" – I. C.). Za koga se 'oslobađaju' spaljena pusta sela? … Kakva se država može

[7] Ćosić, Dobrica (2011), *U tuđem vremenu,* "Službeni glasnik", Beograd, str. 103.
[8] Isto, str. 168.
[9] Isto, str. 240.

zasnovati na opštem razbojništvu, kakva država može stajati na klanici i zgarištima Bosanskog rata" (str. 133). "Sve do Višegrada srušene su muslimanske kuće. I u Višegradu srušene su kuće muslimanskih vođa" (str. 197). Dakle, ponekad kao da mu proradi savjest pa samokritički zapisuje: "Mnogo grešaka su učinili Srbi u nacionalnoj politici od Drugog svetskog rata, osobito od početka raspada Jugoslavije" (str. 172).

Na kraju, z*a čim Ćosić žali*? Za neostvarenim vizijama njegovog srpskog nacionalnog programa: "A u miru i povoljnijim međunarodnim okolnostima, evolucijom, ostvarivalo bi se državno jedinstvo srpskog naroda. Ta mogućnost je, možda, zasvagda propala" (str. 10).

Akademik, prof. dr. Ljubomir Berberović

O JEDNOJ KNJIZI, JEDNOM PISCU, JEDNOM TRUDU I JEDNOJ SVIJESTI

Stoljećima je zapamćena izreka nekog davnog mudraca: kako god se ko pokazivao – pokazuje samo sebe. Ili – vuk može promijeniti dlaku, ali ćud mu se uvijek pozna.

Već sam naslov "Bosanski rat" zapravo saopštava cjelinu piščevih osnovnih stavova i poruka, sadržanih u ostatku Ćosićeve knjige. To nije bio tek rat u Bosni, nego baš i isključivo bosanski rat – tamo, dakle nije bilo šešeljevaca, arkanovaca belih orlova, crnih pantera i drugih stranih zvijeri, nije bilo JNA, HV, ruskih dobrovoljaca, pa čak ni mudžahedina. Bosna iz Ćosićevog naslova nije geografsko određenje bojišnice, nego odrednica sadržaja i prirode sukoba. Pisac se čvrsto i bez ikakvih rezervi opredjeljuje za ocjenu, koju stavlja u naslov svog djela, da je to bio građanski rat, reprizna epizoda neprekidnih lokalnih gložnji. Bosnu, prema tome, nikad niko nije dirao spolja, susjedi (i šira okolina) su samo tiho sjedili i gledali gužvu. Takvom shvatanju karaktera posljednjeg rata Ćosić ne vidi alternative, na njega nimalo ne utiče čak ni nedvojbena istorijska činjenica što su mirni susjedi, po volji međunarodne zajednice, morali svojeručno i direktno potpisati sporazum o prekidu rata (Dayton – Dejton). Jednostavno, pisca ne zanimaju znanja i mišljenja o događajima iz prošlosti kojim se bavi njegova knjiga, ako su drugačija, ako se ne slažu s njegovim. Uostalom, ne zanimaju ga ni najobičnije činjenice, što je izričito posvjedočeno u jednom detalju teksta.

*

Na beogradskoj promociji "Bosanskog rata", 6. marta ove godine, Dobrica Ćosić je ocijenio karakter svog napora da proizvede tu knjigu:

"Pisac se trudio da zapisuje i govori istinu, potpuno svestan da njegova istina nije jedina i cela istina..."

Međutim, 14. aprila 1993, tačno u podne, piscu je došao specijalni izaslanik američkog prodsjednika Klintona, Bartolomju.[1] Pisac je dao prilično opširnu ocjenu o sagovorniku, u kojoj savjesni Ćosić navodi: "Osion, pruski krut, tup u mišljenjima, silnik koji ne razgovara, ne sluša..." Odmah nakon tako oštrih i preciznih ocjena ličnosti sagovornika pisac njega jednostavno preimenuje i daje mu ime Redmond, a čovjek se zove Redžinald. A ne radi se o nekom slučajnom posjetiocu s ulice, nego o visokom službenom predstavniku vodeće sile savremenog svijeta. Nije li to upozorenje da baš autor "ne razgovara i ne sluša", nema ozbiljnog interesovanja za sagovornika? Nije li to znak da u razgovore i pregovore autor "Bosanskog rata" stupa sa pijedestala apriornog sveznanja i svemudrosti, koji dodjeljuje sam sebi i samo sebi, naravno unaprijed. Ne poštovati tuđe ime, ime drugoga, ukazuje na grubi nehat i silništvo, što sigurno nisu poželjne vrline za jednog visokopozicioniranog učesnika i bilježnika istorije. Možda se pisac zbunio zbog činjenice što na scenu događaja kojima se bavi Ćosić izlazi i jedan Redman (doduše to nije bilo ime nego prezime).

Uopšte, cijeli slučaj govori jasno i glasno da piscu i bilježniku Ćosiću nisu osobito važni objektivni podaci. Ćosić sebi lako prašta različite greške i nesigurnosti u sjećanjima. Pa, kako onda gledati na njegova svjedočenja istoriji, odnosno na sadržaj i pouzdanost njegovih notesa? I šta vidjeti u jednom proizvodu njegovog truda i njegove svijesti (savjesti)?

Nemam namjeru da istražujem i argumentujem lažnost ili neispravnost mnogih piščevih stavova i iskaza, naročito onih sa geo-etno-političkim sadržajem, a lično sam ubijeđen da ih je velika množina vrlo diskutabilnih. Želim samo zapaziti da pogrešno nazivanje sabesjednika svakako ne govori u prilog autorovom uvjerenju da "zapisuje i govori

[1] Redžinald Bartolomju = Reginald Bartholomew, specijalni izaslanik predsjednika SAD za Balkan, imenovan februara 1993. Ubrzo po imenovanju premješten na dužnost američkog ambasadora u Italiji (1993-1997). Osamdesetih godina bio ambasador u Libanu i Španjolskoj.

istinu". Ne govore ni u prilog istinitosti piščeve izjave o vlastitoj "potpunoj svesti ... da njegova istina nije jedina i cela istina". Naročito ne govori u prilog vjerodostojnosti ostalih sadržaja knjige.

Nameće se kao zaključak: pisac koji sam sebe hvali da "zapisuje i govori istinu" i još "potpuno svestan da njegova istina nije jedina i cela istina", nepovoljno legitimiše ove prisvojene kvalitete kad pokaže da je nesiguran u navođenju najočiglednije faktografije.

DEMIJURG ZLA

Glavni ideolog, inicijator, inspirator, podstrekač, organizator, propagator i realizator projekta "Velika Srbija" s kraja osamdesetih i početka devedesetih godina prošlog veka, srpski "otac nacije" Dobrica Ćosić objavio je ovih dana knjigu pod naslovom "Bosanski rat" u kojoj je sabrao svoje zapise, sećanja, dnevničke beleške, pisma, govore, razgovore, polemike koje se odnose na Bosanski rat, a koji su ranije objavljeni u njegovim knjigama. Ova Ćosićeva knjiga na nesumnjiv i, moglo bi se reći, magistralan način potvrđuje, na osnovu drugih izvora i dokaza već utvrđenu, glavnu, prvorazrednu i odlučujuću ulogu Dobrice Ćosića kada je reč o uzrocima rata na prostoru bivše Jugoslavije, početku i karakteru tog rata kao i razlozima raspada Jugoslavije.

Ćosićeva knjiga odličan je povod da se analizira njegov uticaj, njegov angažman i delovanje u svim segmentima rata na prostoru bivše Jugoslavije u kojima je njegova misija najznačajnija, nezaobilazna i nezamenjiva. Razmotrićemo ulogu Dobrice Ćosića u ratovima na prostoru bivše Jugoslavije sa posebnim osvrtom na pripreme i početak rata, uzroke i karakter rata.

Dok je Aleksandar Ranković bio čovek broj 2 u Jugoslaviji i glavni zagovornik unitarističke i centralističke Jugoslavije, Dobrica Ćosić je visoko kotirao u samom vrhu države uključujući i Josipa Broza sa kojim putuje brodom "Galeb" u posetu Africi 1961. godine. Unitarističku Jugoslaviju Ćosić je tretirao kao proširenu Srbiju i zalagao se za rigidni centralizam i unitarizam pod upravom UDBE i partije. Svoje unitarističke pozicije Ćosić je najočiglednije predstavio 1961. godine u polemici sa slovenačkim intelektualcem Dušanom Pirjevcem u kojoj se zalaže za ukidanje republika pod izgovorom uspostavljanja socijalističkog jugoslovenstva, jedinstva i solidarnosti.

Posle pada Rankovića, Ćosić prelazi u opoziciju, deluje u Srpskoj književnoj zadruzi (SKZ), Srpskoj akademiji nauka i umetnosti (SANU) i nizu drugih ad hoc formiranih institucija, stvara vrlo uticajan i snažan paralelan centar vlasti. Takođe, piše "roman reku" o srpskom narodu u XIX i XX veku. Ističe svoju krilaticu o tome da Srbi dobijaju u ratu, a gube u miru. Sve više insistira na konačnom rešenju srpskog nacionalnog i državnog pitanja ne skrivajući misao i uverenje da je srpska država svuda gde žive Srbi. Ćosić i njegovi intelektualci, kojih ima veliki broj, sve češće spominju Berlinski kongres 1878. godine kada je po njihovom mišljenju Srbija trebala da dobije Bosnu i Hercegovinu, jer je to srpska država. Takođe, stalno kritikuju odluke AVNOJ-a iz Jajca i Ustav Jugoslavije iz 1974. godine. Dakle, teritorijalne aspiracije prema Bosni i Hercegovini Ćosića i njegovih dugogodišnjih i odanih istomišljenika, intelektualaca iz Srbije, postoje godinama pre početka rata.

Polovinom osamdesetih godina kada se već oseća propast komunizma u Evropi, kada na vlast u Srbiji dolaze mlađi ljudi, a koji su međusobno dugogodišnji saradnici i prijatelji, Ivan Stambolić, Slobodan Milošević i Buca Pavlović, i kada je Ćosić uspeo da u SANU-u obezbedi skoro potpunu podršku za svoje političke i nacionalne ideje, dolazi do dogovora srpske nacionalističke inteligencije oko Ćosića i SANU da sastave neki dokument ili manifest u kome će pismeno izneti program za rešenje srpskog državnog i nacionalnog pitanja u kome se Bosna i Hercegovina tretira kao srpska zemlja.

Početkom septembra 1986. godine Ćosić zakazuje sastanak sa književnikom, tada svojim prijateljem i izdavačem Vidosavom Stevanovićem, koji je školski drug sa Bucom Pavlovićem i vrlo blizak prijatelj sa Ivanom Stambolićem. Pošto su Stambolić i Pavlović uz Miloševića tri najvažnija političara u to vreme u Srbiji, Ćosić traži od Stevanovića:

"Ti dobro pamtiš. Zapamtićeš ovo što ću ti ispričati. Sve što kažem prenećeš Pavloviću i Stamboliću. To je moja politička poruka njima... Država u kojoj živimo nije više Jugoslavija već brionska Jugoslavija.

Tito je napravio za svoje potrebe, a protiv Srba. Federalizacija iz 1974. napravila je države od republika, a Srbi su ostali u bar tri republike. Srpsko nacionalno biće je razbijeno i podeljeno. Jugoslavija se mora menjati zbog nacionalnog pitanja, pre svega zbog našeg nacionalnog pitanja. Srpski komunisti moraju temeljno promeniti svoju politiku, ona mora biti nacionalna. Treba dovršiti nedovršeni posao i stvoriti državu u kojoj će živeti svi Srbi. Ako drugi neće s nama, u redu, neka idu, ali neka ostave ono što nama pripada. Izlazak iz Jugoslavije mora da se plati. Moja poruka Pavloviću i Stamboliću glasi: Ili će sprovoditi srpsku politiku ili će nestati sa scene, biće izdajnici kao i njihovi prethodnici. Spreman sam da razgovaram sa njima o tome. Neka me javno napadaju, ako im je to privremeno potrebno, ali treba da razgovaramo. "

Stevanović je preneo Ćosićevu poruku Pavloviću i Stamboliću koji su mu rekli da je to zastareo, lud i opasan predlog. Stevanović je o toj njihovoj reakciji obavestio Ćosića koji je na to rekao: "*To je najveća glupost koju su učinili u svojim životima punim gluposti.*" Ubrzo posle ovog Stevanovićevog posredovanja pojavio se pisani tekst Memoranduma SANU koji predstavlja pravi poziv srpskom narodu na rat protiv ostalih naroda u Jugoslaviji i obrazloženje zbog čega srpski narod treba da se pobuni i reši svoje državno i nacionalno pitanje. Memorandum SANU je zaista akt sa kojim počinje drama naroda koju su živeli na prostoru bivše Jugoslavije. Tvorac Memoranduma i autor svih ključnih formulacija u njemu je nesumnjivo Dobrica Ćosić. To proizilazi iz njegovog položaja u SANU, činjenice da o političkim pitanjima u Akademiji nema diskusije bez Ćosićevog imprimatura. Zatim, svjedočenjem Vidosava Stevanovića pouzdano se može utvrditi da je Ćosić Stevanoviću tri nedelje pre objavljivanja Memoranduma saopštio sažetu verziju tog akta sa zahtevom da o tome obavesti Stambolića i Pavlovića. U knjizi "Memorandum SANU pod udarima politike", koju su napisali akademici Kosta Mihailović i Vasilije Krestić, objašnjava se da Ćosić nije bio član Komisije za izradu Memoranduma, ali da je održano ukupno tri sednice Komisije i na sve tri je učestvovao Ćosić sa iznošenjem svojih predloga. Dugogodišnji Ćosićev prijatelj, saradnik

u paralelnom centru vlasti i politički istomišljenik Tasa Mladenović u memoarskoj knjizi "Usputne skice za portrete" piše:

"kako je Dobrica Ćosić bio jedan od glavnih inicijatora ideje da Srpska akademija konačno izvrši celokupnu analizu položaja srpskog naroda, sama ta činjenica po sebi bila je dovoljna da se u sve uključi i dr. Jovan Rašković."

To je još jedan dokaz da je Ćosić pravi autor Memoranduma. Na to ukazuje i tekstološka analiza Memoranduma iz koje proizilazi Ćosićev stil, retorika, njegove preokupacije, rečenički sklopovi, njegova deviza da Srbi dobijaju u ratu, a gube u miru. Dakle, autor Memoranduma SANU je bez ikakve dileme i bilo kakve sumnje Dobrica Ćosić.

Vladajuća politička garnitura u Srbiji na čelu sa Ivanom Stambolićem oštro je osudila Memorandum SANU. Međutim, uskoro dolazi do Osme sednice CK SKS, smene Stambolića, dolaska na vlast Slobodana Miloševića i nacionalističkih mitinga istine i podrške Miloševiću.

Ćosić pozdravlja dolazak Miloševića na vlast navodeći:

"Odlika svih nacionalnih pokreta je nastajanje nacionalnih vođa. U srpskoj istoriji tako se zbiva od Karađorđa do Slobodana Miloševića. Miloševića nije stvorila srpskim vođom partija ni socijalistička ideologija; takvim su ga mogli učiniti samo nacionalne energije i državotvorstvo ... Slobodan Milošević je postao političar sa svojstvima i harizmom vođe, državotvorstvom kao nacionalnim ciljem - odbrana srpstva i odbrana moderne srpske države... Milošević je hrabro, pragmatično i neskrupulozno kako to biva u politici, izvanredno iskoristio svoju istorijsku priliku: da obnovi srpsku državu srušenu u Jugoslaviji i titoizmu i zadobije ugled i značaj kakav posle Pašića u srpskom narodu niko nije imao. "

Nema konkretnih dokaza da je Ćosić direktno doprineo smeni Stambolića i usponu Miloševića, ali svi događaji iz druge polovine osamdesetih godina, posebno Ćosićeve aktivnosti, ukazuju na to.

Dobrica Ćosić je smatrao da su Srbi bili među pobednicima u Prvom i Drugom svetskom ratu, a da u miru nisu uspeli da ostvare svoju državu

u kojoj bi živeli svi Srbi, pa je zato računao da iskoristi treći veliki događaj u Evropi u XX veku - propast komunizma (prva dva su Prvi i Drugi svetski rat) da proširi Srbiju. Smatrao je da će to moći da učini jednim blickrigom, koristeći JNA, koja je bila, po njegovom mišljenju, pod dominantnim uticajem Srba. Međutim, JNA se ubrzo raspala po nacionalnim šavovima, tako da blickrig nije uspeo. Bez obzira na to u Bosni rat vode vojne i policijske snage Savezne republike Jugoslavije, koje su za taj rat obezbedile oružje, oruđe, oklopna i druga vozila, avione, helikoptere, granate, municiju, starešinski kadar, finansije, logistiku, pozadinu, slobodnu teritoriju, prihvat ranjenih i bolesnih na VMA u Beogradu, dok su bosanski Srbi davali samo živu silu ili "topovsko meso".

Biograf Dobrice Ćosića i Slobodana Miloševića, Slavoljub Đukić, koji je o njima pisao više knjiga, koji ih obojicu odlično poznaje, a takođe i prilike u Srbiji, piše:

"Srbi su primili Dobricu kao idejnog tvorca nacionalnog programa, a Slobodana kao izvršioca toga programa, mada među njima postoje krupne razlike, moralne i političke. Ćosić sledi svoja uverenja, a Milošević je pragmatični vođa koji ide za svojim interesima. Tako počinje njihovo približavanje u predvečerje rasturanja Jugoslavije i straha za nacionalnu sudbinu."

Dobrica Ćosić je svojim političkim delovanjem postavio vođe srpskog naroda u Bosni i Hrvatskoj, Radovana Karadžića i Jovana Raškovića. O tome Slavoljub Đukić piše:

"Dok je srpski predsednik prihvatio Karadžića kao nužno zlo, Ćosić je sačuvao prisne odnose sa predsednikom bosanskih Srba još iz vremena kada je on sebi krčio put nacionalnog vođe. Po Ćosićevom mišljenju, Karadžić je najdarovitiji srpski političar."

Karadžićeva Srpska demokratska stranka početkom novembra 1990. godine održava skup u Centru Sava u Beogradu. Dobrica Ćosić pozdravlja skup sledećim rečima:

"Ovaj trenutak je istorijski: ostvaruje se oslobodilačko i demokratsko jedinstvo srpskog naroda u težnji za novom državom i novim društvenim poretkom. U Beogradu su među nama, svojima predstavnici Srpske demokratske stranke Bosne i Hercegovine koja označava početak duhovnog i političkog preporoda srpskog naroda u Bosni i Hercegovini dojučerašnje raje Titovih vezira."

Ovo je otvorena, potpuno ogoljena i bez okolišenja izrečena pretnja Bosni i Hercegovini. Ćosić mnogo pre početka sukoba u Bosni preti da će Bosna biti srpska država, da Karadžić i njegova stranka "oslobađaju" Bosnu. Dakle, Ćosić poziva na osvajanje Bosne i formiranje na njenoj teritoriji srpske države. To je otvoren poziv u rat, za teritorijalno osvajanje, za konstituisanje "Velike Srbije".

U dnevnom listu "Politika" 26. jula 1991. objavljen je intervju Milorada Vučelića sa Dobricom Ćosićem u kome on govori o etničkom čišćenju bosanske teritorije:

"Moguća su planska preseljenja i razmena stanovništva što je najteže, najbolnije, ali i to je bolje od života u mržnji i međusobnom ubijanju."

U to vreme u Bosni nema nikakve mržnje, sukoba ili ubijanja. To je Ćosićevo huškanje na rat, njegova ratna propaganda i promovisanje ideja iz Memoranduma SANU.

U skladu sa Ćosićevim položajem u to vreme u Srbiji i Saveznoj Republici Jugoslaviji, Slobodan Milošević ga postavlja za predsednika Savezne republike Jugoslavije i Vrhovnog komandanta vojske koja ratuje u Bosni. Ćosić je predsednik Savezne republike Jugoslavije (SRJ) u vreme najžešćeg rata u Bosni u periodu od juna 1992. do juna 1993. godine.

Dok je bio predsednik SRJ desila se otmica i ubistvo 19 Bošnjaka iz voza u stanici Štrpci, koji su ubijeni. O toj otmici Ćosić je bio obavešten mesec dana unapred, ali ništa nije poduzeo da je spreči. U knjizi Miodraga Petrovića, književnog kritičara iz Niša, "Susreti sa Dobricom Ćosićem" koja je izašla 2000. godine, Petrović pita Ćosića ko je porušio tolike

kuće Muslimana u okolini Višegrada pošto su zajedno bili u Višegradu. Na to pitanje Ćosić mu odgovara:

"Užički korpus... Tu su se Muslimani uklinili i to njihovo uklinjavanje na domak granica Srbije bila je njihova potajna i svesno vođena politika. Ja sam poslao Užički korpus na borbene zadatke, a posle kad su mi javljali o žrtvama san me nikako nije hteo."

Tu knjigu je Ćosić odmah po izlasku povukao iz prodaje, jer se plašio Haškog tribunala koji se tada interesovao za njegovu ulogu. U vreme dok je bio Vrhovni komandant vojske koja je ratovala u Bosni, Ćosić je bio povezan i sa mnogim drugim tragičnim događajima u Bosni.

Krajem maja 1993. godine Dobrica Ćosić je održao sastanak sa generalima vojske Jugoslavije u Dobanovcima gde je izgleda pokušavao da dobije njihovu naklonost i obezbedi podršku za vojni udar i smenu Miloševića. Međutim, Milošević je to naslutio i ekspresno u roku od 24 sata smenio Ćosića sa mesta predsednika.

U svojoj knjizi "Bosanski rat" Ćosić je na samom početku tvrdio da su rat započeli Muslimani ubijajući Srbe, da je ubijen srpski svat na Baščaršiji, da su "zelene beretke" krenule u džihad za nezavisnu i celovitu Bosnu i Hercegovinu, da se u Bosni odvijao verski, međunacionalni i građanski rat. Iz svega što smo naveli u ovom tekstu vrlo jasno proizlazi da se radilo o agresorskom ratu Srbije protiv Bosne i Hercegovine, o srpskom ratu za teritorije, o osvajačkom pohodu na Bosnu i Hercegovinu koja je po Ćosiću srpska zemlja. A glavnu ulogu u tom agresorskom ratu za teritorije, za "Veliku Srbiju" imao je Dobrica Ćosić.

Navešćemo nekoliko Ćosićevih opservacija o tom ratu iz knjige "Bosanski rat":

"Kao pisac Vremena smrti i Vremena zla treba da ostanem veran vekovnom srpskom idealu: nacionalnom i državnom ujedinjenju srpskog naroda; ali i opstanka i slobodi srpskog naroda preko Drine i Save danas."

"Dva veka mi imamo jedan isti cilj, a to je borba za oslobođenje i ujedinjenje srpskog naroda. Ovo je sedmi rat koji se vodi za ostvarenje tog cilja."

"Evo treće prilike u ovom veku da se stvori jedna nova država i da srpski narod ponovo dođe do zajedničkog krova i pretpostavki za zajednički život, nadamo se, najzad u konačnom miru."

"Stvara se srpska država preko Drine, Srbi će ostvariti svoja nacionalna i građanska prava. Veliki istorijski događaj. Drina više neće biti krvava međa. Sada treba svim snagama u mir. Sačuvati izboreno i stvoreno."

Knjiga "Bosanski rat" potvrđuje sve relevantne i značajne izvore o ratu u Bosni: da je rat u Bosni bio srpski agresorski napad na Bosnu, da je bio srpski rat za teritorije i rat za stvaranje "Velike Srbije" koju srpska nacionalna, politička i intelektualna elita priželjkuje još od Berlinskog kongresa 1878. godine. Bez obzira na Ćosićeve tvrdnje da je rat u Bosni bio verski, etnički i građanski iz same njegove knjige proizlazi suprotno.

U ovom kontekstu treba citirati najboljeg poznavaoca srpske istorije u XIX i XX veku eminentnu beogradsku istoričarku Latinku Perović koja na jednom skupu istoričara 2003. godine govori:

"Središno mesto političke misli srpskog naroda u XIX i XX veku jeste njegovo sjedinjenje. Nijedna realno postojeća srpska država nije smela da odloži ostvarenje ovog zavetnog cilja. Otuda se njenom razvitku u dubinu pretpostavlja teritorijalna ekspanzija..."

Na kraju, neophodno je istaći i to da iz knjige "Bosanski rat" proizlazi da srpski političari u Bosni pre početka, za vreme trajanja i neposredno posle završetka rata ništa nisu mogli odlučiti bez znanja i odobrenja Dobrice Ćosića. S obzirom da je u ratu u Bosni ubijeno preko 100.000 ljudi, da je izvršen genocid, prosto je neverovatno da važan akter toga rata Dobrica Ćosić nije izveden pred Haški tribunal.

Prof. dr. Ismet Dizdarević

ETNOCENTRIČKI STAVOVI AKADEMIKA DOBRICE ĆOSIĆA

Psihosocijalna analiza politički koncipiranog i tendenciono usmjerenog teksta sadržanog u knjizi *Bosanski rat* vidljivije otkriva ko jeste Dobrica Ćosić, šta i kako brani, a šta osporava i, posebno, zašto sada oživljava svoja ranija osobna viđenja događaja i ljudi koji su se, kako ih on prezentira, odvijali u periodu agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu Ne otkriva miroljubivost i tolerancije različitosti, već posljedice duboko ukorijenjenog sindroma etnocentričkih stavova akademika Dobrice Ćosića.[1] Naravno on, u skladu sa svojim stereotipima i predrasudama, ne polazi od povijesnih činjenica o agresiji, već vidi Bosnu i Hercegovinu i događaje i ljude u tim vremenima u kontekstu onako kako je njegova kći Ana Ćosić-Vukić, u napomeni priređivača, "objasnila" nastanak i karakter naše države. Ana Ćosić-Vukić piše da iz "obimne i tematski raznovrsne građe dnevničkih zapisa, publicističkih tekstova i lične arhive koji hronološki korespondiraju sa vremenom Bosanskog rata, priređivač je nastojao da konstruiše celinu koja autentično odražava Ćosićevu koncepciju karaktera Bosanskog rata. Ćosić ovaj rat vidi i tumači kao nastavak složenog procesa razbijanja SFR Jugoslavije. Neposredni pokretači Bosanskog rata bili su Hrvati i Muslimani motivisani ostvarenjem svojih nacionalnih ideologija, što je odredilo i karakter ovog rata kao međunacionalni, verski i građanski."[2]

[1] Etnocentrizam je "sindrom stavova ili čitava ideologija u čijem je središtu precenjivanje i idealizovanje pripadnika sopstvene nacije i, istovremeno, potcenjivanje pripadnika drugih, obično susednih naroda ili nacionalnih manjina. Etnocentrizam se ispoljava u negativnim *etničkim predrasudama* prema drugim etničkim zajednicama i narodima (drugi su "glupi", "lukavi", "nemoralni" itd.) i u pozitivnim prema svom narodu ("stari", "kulturan", "miroljubiv" itd.) koji se smatra izabranim i superiornim." (Žarko Trebješanin, *Rečnik psihologije, Stubovi kulture*, Beograd, 2001.)

[2] Dobrica Ćosić, *Bosanski rat*, Službeni glasnik, Beograd, 2012.

Opisani i interpretirani događaji i ljudi u njima, sadržani na stranicama knjige, od početka, od prvih gledišta utkanih u knjizi "dokumentarnog karaktera o istorijskim zbivanjima", ustvari od prvih subjektivno konstruiranih viđenja stvarnih zbivanja do završetka, do komentara o knjizi-dnevniku, ustvari do slavospjeva djelu Nikole Koljevića "Stvaranje Republike Srpske", *uočavaju se pokazetelji povijesno nezasnovanih gledišta, izraženih u latentnim i manifestnim vidovima etnonacionalnog sindroma, u psihosocijalnim indikatorima etničkih stereotipija svojstvenih akademikovom načinu mišljenja i ponašanja*. Vidljivo je, zapravo, koliko akademik Dobrica Ćosić nastoji da u dnevniku u kojem je, od 26. aprila 1992. do 17. decembra 1995. godine, bilježio i interpretirao događaje i ponašanje značajanih pojedinaca u njima, pokaže i dokaže istinitost svojih spoznaja, posebno svoje "osobne nepristrasnosti" i širih humanističkih uvjerenja. Knjiga jeste opis događaja onako kako ih je on percipirao, ali nije samo to. Ona je i ishod njegovog aktivnog sudjelovanja u kreiranju i dosljednom ostvarivanju državnih mjera u periodu vladavine Slobodana Miloševića, njegovih dugodišnjih višestranih, javnih političkih aktivnosti, plodnog književnog stvaranja i Ćosićevog izrazito aktivnog sudjelovanja u Srpskoj akademiji nauka i umetnosti, posebno u analizi političkog stanja u Srbiji nakon Ustava 1974. godine i formuliranja stavova sadržanih u prvom i drugom Memorandumu SANU koji su rezultirali iz tih analiza.

Početak knjige - "Iz Bosne stižu zastrašujuće vesti: počeo je rat između Muslimana i Srba. Započeli su ga muslimanski, sarajevski razbojnici, ubijajući Srbe "četnike". Za Muslimane i njihove "zelene beretke" svi su Srbi "četnici." Alija uz političku podršku Evrope i Amerike, krenuo je svoj džihad za "nezavisnu i cjelovitu Bosnu i Hercegovinu" - i njen završetak, izraženo u veličanju zasluga Nikole Koljevića "za stvaranje prve države preko Drine" - "istorija će, verujem, ljudski, umni, patriotski podvig Nikole Koljevića da postavi u duhovne i moralne temelje Republike Srpske"[3] - su zorne *ilustracije etnocentričkih preokupacija Dobrice Ćosića.*

[3] Isto.

Knjiga "Bosanski rat" je uvjerljivi pokazatelj prirode i usmjerenja stereotipnih stavova autora. **Spoznajama, emocijama, vrednovanjem i načinom reagiranja Dobrica Ćosić izražava izrazito pozitivne stavove prema svom etnicitetu, a izrazito negativno prema drugim etničkim skupinama, posebno prema Muslimanima.** Vidljivo je koliko su autorove interpretacije događaja i ljudi zasićene pozitivnim stereotipima o Srbima i potrebi da se ideje i ponašanja koje su Srbi ispoljavali u toku proteklih dvadeset godina, podrže, pomognu i zaštite. Dobrica Ćosić, visoko inteligentna osoba, priznati književni stvaralac i životnim iskustvima bogat čovjek, "ne vidi" ili neće da vidi ono što se stvarno dogodilo i što se i sada događa u Bosni i Hercegovini. On negira oružanu agresiju na nezavisnu i međunarodno priznatu državu Bosnu i Hercegovinu i dokazani genocid nad Bošnjacima u Srebrenici. Za njega Republika Srpska nije entitet u Bosni i Hercegovini, koji je stvoren na genocidu, **već druga srpska država**, koja je u drugoj polovini 20. stoljeća, "časnim ratničkim pobjedama Srba" ostvarila ovaj status. U obraćanju okupljenim na promociji knjige "Bosanski rat" u Domu omladine u centru Beograda Dobrica Ćosić svoje velikosrpske pretenzije izrekao je riječima: "Knjiga o bosanskom ratu je moja odbrana slobode i istine i nacionalnih prava koja se sadrže u Republici Srpskoj, toj preskupoj ali jedinstvenoj političkoj i ratnoj pobedi srpskog naroda u drugoj polovini 20 veka." Koliko u svojoj knjizi akademik i ideolog "Velike Srbije" nastoji da dokaže da je istinito ono što je lažno, vidljivo je iz činjenice što termine *agresija, nezavisnost i genocid* piše sa navodnim znacima. Pisanje bez navodnih znakova protivrječe njegovom, subjektivno iskonstruiranom uvjerenju. Konstrukt sukob "triju stranaka u građanskom, međuetničkom i verskom ratu" je kamen temeljac utkan u sve njegove predsjedničke govore, u procese međunarodnih kontakata i, posebno, u pismeno ili usmeno, izricanoj sintagmi "istorijska istina". Sintagmu "istorijska istina" Dobrica Ćosić često koristi u obraćanju srpskom narodu, osobito Srbima preko Drine, svojim saplemenicima koje "divljačka, gebelsovska kampanja u Americi, Evropi i Britaniji" lomi. Časni, dobronamjerni i miru skloni Srbi su prisiljeni da opstaju, da se brane od dugo spremane svjetske

urote, da trpe pritisak i napade, jer "nikada čitav svet tako klevetnički, s tolikom mržnjom, s tolikim lažima nije napadao jedan narod, kao što se to čini u ovim danima sa srpskim narodom ..."[4] Dobrica Ćosić je shvatio da je Republika Srbija poražena u tri rata i da Republika Srpska, jedina svijetla tačka, svojim postojanjem "ublažava" težinu i mučninu poraza i budi nadu u mogućnost da se, političkim putem, ostvari ono što se nije moglo ostvariti oružanim putem.[5]

Autor nekritički prihvata mišljenja i stavove nositelja i izvršitelja zločina i genocida vodećih pojedinaca iz Republike Srpske. Mišljenja i ponašanja određenih pojedinaca i skupina pojedinaca iz Srpske Republike koji pokušavaju da *mehanizmima odbrane ličnosti* (posebno racionalizacijom, projekcijom, obrnutim ponašanjem, regresijom) poreknu izvršenje genocida u Srebrenici - *autor prihvata kao "istorijske istine"*. Izjave koje Dobrica Ćosić tumači kao vidove pravedne borbe srpskog naroda - vlada Republike Srpske nije slijedila politiku istrebljivanja u "međureligijskom ili građanskom ratu", svi su u "bosanskom ratu" podjednako krivi, genocid nije, kako je rekao njegov prijatelj Milorad Ekmečić, izvršen nad Bošnjacima, već nad Srbima, presude Međunarodnog suda pravde su dokazi ne o pravdi već o satanizaciji Srba i slično - su, u svojoj biti neistine, ustvari reljefne ilustracije korištenja *mehanizama odbrane ličnosti ispoljenih u cilju sakrivanja stravičnih zločina i genocida izvršenom nad bošnjačkim narodom i potrebe namjernog zavaravanje i obmanjivanje svjetske javnosti.*

[4] Dobrica Ćosić, *Bosanski rat*, Službeni glasnik, Beograd, 2012.

[5] U drugom Memorandumu SANU, u devet tačaka su sadržani putevi i postupci kojima se, kako misle, raniji i savremeni ideolozi i sljedbenici, može na najbolji način danas voditi bitka za ostvarenje velikosrpskih teritorijalnih pretenzija. To je, kako misle akademici SANU, posebno glavni pokretači Memoranduma SANU-a 2 Dobrica Ćosić i Ljubomir Tadić, moguće ostvariti: umanjivanjem odgovornosti Srbije za zločine, sprečavanjem slanja najavljenih tužbi međunarodnom sudu susjednih država, insistiranjem na zatvaranju Haškog tribunala, podržavanjem preobražaja srpskih zajednica u jedinstvenu, svesrpsku zajednicu, izazivanjem nemira i nezadovoljstva kod stanovnika susjednih država, opravdavanjem i neposrednim podržavanjem otcjepljenja Republike Srpske i drugim "prilagođavanjima" sadašnjim političkim okolnostima. U "Bosanskom ratu" su u manifestnom i latentnom vidu iskazane ove i druge ideološke pretenzije akademika Srpske akademije nauka i umetnosti.

Dobrica Ćosić u knjizi uporno želi pokazati da je prilježan miru, da u skladu sa principima ljudskog prava poštuju druge ljude bez obzira na njihovu nacionalnost i vjeru, da treba kazniti sve koji vrše zločine nad drugima a, ustvari, je udaljen od ovih, zaista, prihvatljivih stavova. Knjiga nije to, već je ono što svojim tekstom izražava, vjerna ilustracija *njegovih osobnih uvjerenja izraženih etnocentričkim stavovima.* Dobrica Ćosić takođe nastoji da pokaže kako ne voli vlast, pa na pitanje novinara o razlici između vladavine Havela i njegove odgovara: "Vaclav Havel, po svemu sudeći, voli vlast i predsednički položaj, a ja ne volim vlast i nesrećan sam što sam predsednik."[6]

Istinitost sintagme "istorijska istinitost"

Opisi događaja i ljudi u njegovoj knjizi ustvari su *više subjektivna rekonstrukcija stvarnih zbivanja, a ne prezentacija uvjerljivih dokaza vlastitih tvrdnji.* Ali je i očito da on kao "otac nacije", u govoru, pisanju i ponašanju izražava ono što srpski narod, u najvećem broju, misli o sebi. Dragoljub Todorović ocrtava šta Srbi stvarno nisu, a šta misle da jesu konstatacijama da "srpski narod u ogromnoj većini, nažalost, nema osobine kapetana Hornblowera, niti one za koje u svojoj paraboli pledira Kertes. Veliki deo srpske populacije, naprotiv, preferira opciju da su najstariji narod, nebeski narod, izabrani narod, narod na čijem se srednjovjekovnom dvoru jelo zlatnim kašikama, narod sa najslavnijom istorijom; da su najbolji ratnici, naučnici, pisci, sportisti; da su najveći ljubavnici, da su najpobožniji narod; da je srpska rakija najbolja, da je hrana najzdravija, vazduh najčistiji.[7] Legenda doživljavanja sebe kao "nebeskog naroda" je stoljećima prenošena iz generacije u generaciju i kroz dugo opstajanje prerasla je u svijet o istinitom "identitetu" srpskog naroda. Psihološka analiza visoko racionalnih, književno bogatih i praktično dosljedni pragmatičkih političkih stavova akademika Dobrice

[6] Isto.

[7] Dragoljub Todorović, *Bilans srpskog termidora*, Treći milenijum, Beograd, 2010.

Ćosića otkriva da unutar njegovih iskazanih stavova "žive" tragovi mita o "dokaznoj" duhovnoj veličini srpskog naroda. Žive "zaboravljena" predanja i legende koje je, u svom rodnom mjestu, slušao od starijih ili učitelja u školi. Kult Kosova je, iz generacije u generaciju, prenošen stoljećima. U predanjima i legendama poraz srpske vojske preoblikovan je u pobjedu nad Turcima, a stvarni nacionalni identitet srpskog naroda prerasta u mit o Srbima kao "nebeskom narodu." Od tog vremena su, više latentno ili više manifestno, povijesne činjenice o toku i ishodu rata iskazivane ne onako kako je stvarno bilo već kako su crkveni propovjednici željeli da bude. Stoljećima je u srpskom folkloru, epici, u pjesmama slijepih guslara njegovana legenda o knezu Lazaru Hrebljanoviću (u mitu knez Lazar je "sveti car Lazar") koji je u dilemi između "zemaljskog carstva" izabrao "nebesko carstvo". Legenda o Srbima "kao nebeskom narodu" je tumačena kao dokaz velike vrijednosti srpskog naroda koji je, zbog svoje duhovne veličine, stalno proganjan, mučen i ubijan od drugih, ranije od Turaka, a u novijoj povijesti od Albanaca, Hrvata i Muslimana. Zato su, tvrde, morali i ratovati, ali ne zbog osvajanja i pokorovanja drugih naroda, već da ne bi od Hrvata, Albanaca i Bošnjaka, koji "prijete", bili okupirani i istrijebljeni.

U interpetaciji događaja u kojima je autor važan politički akter, Dobrica Ćosić ustvari ne otrkriva "istorijsku istinu", već prirodu i smjer svojih etnocentričkih stavova. On je uvijek ostao ono što on stvarno jeste, ostao je prilježan nagomilanim i tradicionalno njegovanim mitovima o Srbima, kao uzvišenom, plemenitom i neagresivnom narodu, a o drugim narodima, posebno Bošnjacima je, najvjerovatnije, razmišljao slično razmišljanju Biljane Plavšić o Bošnjacima kao "genetski kvarnoj skupini". Njegova somnabulna opsesija pripisivanja drugima najgoreg, a sebi najboljeg, se osjeća na svim stranicama hronološkim redom opisivanih ljudi i zbivanja u tim vremenima. Ono što želi Dobrića Ćosić da vidi, on stvarno vidi. Kako neko može pripisati Srbima masakr na Sarajlijama, ubijanje nedužnih muškaraca i žena koji su u redu čekali kruh? Dobrica Ćosić je upoznat sa činjenicama kojima su svjetski mediji prenijeli ovaj stravični zločin. Iako je suočen sa očiglednim

dokazima da je granata jedino mogla doći sa srpskih položaja, on se pita: "Koji je ludak i zlikovac mogao topom da gađa ljude koji čekaju hleb?" U njegovoj, mitovima i predrasudama opterećenoj svijesti o svojim saplemenicima, Srbima i o drugima, posebno Bošnjacima, odnosno Muslimanima kako ih on naziva, ne uklapa se istina da je to zločinački čin tobdžija srpske vojske. Lažne opise ovog i drugih sličnih prizora, koje su mu uvijek prenosili Mladić, Karadžić, Koljević i drugi "vitezovi srpstva" sa odobravanjem racionalizira, dopunjuje svojim zabludama i "obogaćuje", kako kaže, "istorijskim istinama" Koliko je osobno uvjeren u istinitost neistinitog, rezultira iz njegovog uvjerenja da je Bosna, kako je rekao Ivo Andrić, "zemlja mržnje", da je cijeli svijet protiv Srba, jer se u svijetu "ne može naći čovek kome je savest iznad interesa i koji će da digne glas protiv srbofobije, tog modernog antisemitizma i rasizma, protiv satanizacije Srbije", da se, kako on misli, jednake pojave svijetu tumače nejednakim, jer se "Memorandum SANU proglašava velikosrpskim manifestom, a ćuti se o *Islamskoj deklaraciji* i legalizovanoj ustaškoj ideologiji u Hrvatskoj".[8]

Životni put Dobrice Ćosića

Današnji čitatelji knjige "Bosanski rat", kako oni koji veličaju tako i koji osporavaju izrečene stavove autora sadržane u njoj, svoje sudove o ličnosti i ponašanju akademika Dobrice Ćosića obično baziraju na aktualnim političkim uvjerenjima ili na nagomilanim etničkim stereotipijama, a ne i na sagledavanju *sveukupnih korijena, posebno psihosocijalnih,* koji su imali značajni udio u procesima formiranja etnocentričke strukture ličnosti autora. Njegovi u knjizi jasno ispoljeni etnocentrički stavovi ne mogu se tumačiti samo uticajima ratnih događaja koje je on od 1990. do 1999. zabilježio i prokomentarisao u svom dnevniku, već je nužno uzeti u obzir činjenice iz njegovog osobnog razvoja, književnih preokupacija i, posebno, njegovo

[8] Dobrica Ćosić, *Bosanski rat*, Glasnik, Beograd, 2012.

djelovanje u Akademiji nauka i umetnosti Srbije.[9] U raznim periodima dugogodišnjeg političkog djelovanja od prve političke funkcije, koju je vršio u toku Narodnooslobodilačkog rata (od 1941. godine komesar KPJ u Rasinskom partizanskom odredu) i kasnije, kako vrhunskih državnih funkcija (izbor za prvog predsjednika Savezne republike Jugoslavije, 1992. godine) tako i aktivnim sudjelovanjem u raznovrsnim oblicima ispoljavanja velikosrpskih teritorijalnih pretenzija Srbije, Dobrica Ćosić je pokazao različite stavove u različitim periodima i okolnostima, posebno političkim, svog životnog puta. Detaljnim opisom življenja u rodnom selu "oca nacije", njegovog školovanja i obnašanja važnih funkcija u "moćnim centrima vlasti", Dragoljub Todorović otkriva pozadinu crta ličnosti i ispoljenog ponašanja Dobrice Ćosića. Dragoljub Todorović, između ostalog, ističe da je Dobrica Ćosić ostao *dosljedan komunističkoj ideologiji*, doduše onako kako je on osobno shvata i prihvata, i kada je bio "obožavalac Tita ili njegov oštri kritičar, otac nacije ili protivnik crkve i monarhije, stubova te iste nacije, pobornik srpskog nacionalizma i gesla – svi Srbi u jednoj državi ili najveći zagriženi i patološki protivnik Draže Mihailovića i njegovih četnika, također boraca za srpsku nacionalnu stvar i državu svih Srba, glorifikator Slobodana Miloševića ili njegov ljuti protivnik, veliki podržavalac i podstrekač Radovana Karadžića i bosanskih Srba ili

[9] Dobrica Ćosić je rođen 1921. godine u selu Velika Drenova u blizini Trstenika. Nakon završetka osnovne škole upisao se u Srednju poljoprivrednu školu u Drveniku. Početkom Drugog svjetskog rata prekida školovanje i uključuje se u partizanski pokret. Maturski ispit je položio 1942. godine u Srednjoj poljoprivrednoj školi u Valjevu. Poslije završetka Drugog svjetskog rata Dobrica Ćosić završava Višu političku školu "Đuro Đaković."

Mada se od 1951. godine, od štampanja njegovog prvog romana "Daleko je sunce" do danas piše i govori o Dobrici Ćosiću kao istaknutom srpskom književniku, ipak su u pravu oni koji smatraju da je on više poznat kao političar, kao ideolog srpskih etničkih pretenzija, kao pristalica nacionalističkih gledišta sadržanih u "Načertaniju", političkom programu Velike Srbije Ilije Garašanina objavljenom 1844. godine, "Homogena Srbija", velikog srpskog i četničkog ideologa Stevana Moljevića koji je 1941. godine zagovarao i opravdavao stvaranje Velike Srbije i protjerivanje i ubijanje svakog ko nije Srbin i, vjerovatno, misli Vuka Stefanovića Karadžića sadržani u studiji "Srbi svi i svuda" objavljene u njegovoj knjizi "Kovčezić za istoriju, jezik i običaje Srba sva tri zakona" 1849. godine u Beču.

protagonista uvođenja sankcija na Drini kada ga nisu poslušali i odbili da potpišu Vens-Ovenov plan, predsednik Republike i razvlašćeni i kao poslednji kriminalac oterani predsednik te iste Republike, akademik ili nesvršeni učenik Srednje poljoprivredne škole u Bukovu kod Negotina." Inspirator je, savjetnik i neposredni pomagač u osnivanju i djelovanju prve nacionalističke stranke Srpske demokratske stranke i današnji aktivni branitelj Republike Spske, dejtonske tvorevine. Iako je Dobrica Ćosić aktivnim sudjelovanjem u političkom životu - prvo u toku Narodnooslobodilačkog rata (politički komesar u Rasinskom partizanskom odredu, član Pokrajinskog komiteta SKOJ-a za Srbiju), neposredno poslije završetka Drugog svjetskog rata (član AGITROP-a, funkcija republičkog i saveznog poslanika koju je obavljao 12 godina) i u zadnje dvije decenije dvadesetog stoljeća i prvoj deceniji dvadesetprvog stoljeća (osnivanjem Odbora za odbranu slobode misli i izražavanja i izborom, na prijedlog Slobodana Miloševića, za prvog predsjednika Savezne republike Jugoslavije) - *slijedio stavove vladajućih struktura i preferiranih ideologija*, ali pri tome nikad nije zanemario svoje primarno određenje, ostao je, zapravo, dosljedan, latentno prisutnom ili manifestno ispoljenom uvjerenju o *prednosti svog srpskog, etničkog identiteta i vjerskog, pravoslavnog identiteta.* U njegovom neslaganju sa drugim etničkim i vjerskim identitetima, posebno nad albanskim, bošnjačkim i hrvatskim, jasan je njegov stav.

U analizi etnocentričnog sindroma stavova Dobrice Ćosića duboko utkanih u knjizi "Bosanski rat" naslućuju se i mogući razlozi njegovih iskrivljavanja uzroka i posljedica agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu. Jedan od razloga leži i u njegovoj *konformizmu sklonoj ličnosti*. Uvijek se priklanjao moćnim državnicima, ali ih je uvijek, među prvim, napuštao, jer je nazirao njihov pad. Njegov životni put od svršenog učenika srednje poljoprivredne škole do akademika i "oca nacije" je put čovjeka odanog *protivrječnim ideologijama*. U prvim koracima svoga političkog uspinjanja strasno je branio ideju *proleterskog internacionalizma*. Kasnije, nova politička strujanja u kojima je zagovarana opravdanost jačanja *jugoslovenskog integralizma*,

su značila i promjenu njegovih političkih uvjerenja. U periodima prevladavanja ovih političkih trendova on je ispoljio isto tako snažnu, i u mišljenju i u ponašanju, prilježnost jugoslovenskom integralizmu. Nakon prvih nagovještaja buđenja srpskog etnonacionalizma, Dobrica Ćosić izrasta u najistaknutijeg branitelja *pansrbizma*.

Iako se uvijek priklanjao moćnim vladajućim ideologijama, posebno ideologijama proleterskog internacionalizma i jugoslovenskog integralizma, ipak je u njemu stalno živjela ta ideja, ali nikada nije zanemarivao, pa čak kada je zbog političkih razloga osporovao vrijednost nacionalnog i vjerskog identiteta u ime jedinstvene jugoslovenske nacije, nije mijenjao svoje uvjerenje o časnosti, neporočnosti, miroljubivim i nenasilnim sklonostima svog etniciteta. Iako kritikuje Slobodana Miloševića i njegovu vladavinu, on ne kritikuje njegov politički koncept "svi Srbi u jednu državu", već ga kritikuje zato što lošim rukovođenjem i opterećenošću moćima vladavine nije uspio da ostvari ono što i on intimno želi da se ostvari - "svi Srbi u jednoj državu". Iako i danas tvrdi da je on samo književnik i da se u politici slabo snalazi, ipak njegovi stavovi izrečeni u knjizi govore drugačije. On i danas na implicitan ili eksplicitan način, izražava za srpski narod prihvatljiva politička gledišta Koštunice i ranijeg predsjednika Republike Srbije Borisa Tadića, sina njegovog bliskog prijatelja i istomišljenika akademika Ljubomira Tadića. Zločinačko ponašanje glavnih aktera negiranja osobnog nacionalnog identiteta Bošnjaka i ispoljenog nasilja nad njima, Radovana Karadžića, Ratka Mladića, Nikole Koljevića i drugih, on, u svojoj svijesti opsednutoj etnocentrizmom, vidi kao časne neimare srpske države. Za njega je Ratko Mladić visoko inteligentan čovjek, dobar strateg i časni srpski komandant, a ne naredbodavac genocida u Srebrenici. Radovan Karadžić je "nevin čovek" s kojim se on rado dogovara o svim važnim pitanjima, koji rado sluša njegove savjete i od koga on saznaje istinu o zbivanju u Bosni i Hercegovini.

Utkanost Memoranduma SANU u knjizi "Bosanski rat"

U knjizi "Bosanski rat" je vidljivo koliko su u njoj utkane velikosrpske aspiracije sadržane u Memorandumu SANU.[10] Na kraju ne treba zaboraviti da je akademik Dobrica Ćosić jedan od glavnih tvoraca etnocentričnog dokumenta - Memoranduma SANU. U Memorandumu SANU sadržani su psihosocijalni korijeni etnocentrizma. U "Bosanskom ratu" Dobrica Ćosić konkretizira na implicitan i eksplicitan način ideološke postavke Memoranduma. Poznati istražni sudija i advokat iz Srbije Dragoljub Todorović piše da "kada se sa vremenske distance od 25 godina analizira tekst Memoranduma SANU, dolazi se do nesumnjivog zaključka da je taj dokument osnovna i potpuno nesporna, politička, nacionalna i srpska velikodržavna platforma za ratove koje je započeo i u poslednoj deceniji XX veka vodio Slobodan Milošević."[11] U širem i vrlo kritičkom tretmanu Memoranduma SANU Dragoljub Todorović ukazuje na karakteristike suštinskih odrednica sadržaja, na osnove motivacione intencionalnosti i na strahotne posljedice koje su rezutirale iz ishoda realizacije ovog velikosrpskog projekta. Vrsni analitičar društvenih zbivanja u Srbiji i ratnih događaja u regionu koncem 20. stoljeća, dobar poznavalac crta ličnosti akademika Dobrice i njegove uloge u kreiranju i formuliranju sadržaja Memoranduma SANU, u svojoj sintetičkoj ocjeni ukazuje na ono što ovaj projekat stvarno jeste, ustvari da "Memorandum SANU predstavlja elaborat, program i manifest velikosrpske državotvorne ideje, apel za uspostavljanje jedinstva srpskog kulturnog prostora bez obzira na republičke, zahtev za reviziju međurepubličkih granica

[10] Memorandum SANU je objavljen 1986. godine. U ovom dokumentu sadržane su ocjene članova Srpske akademije nauka i umetnosti o vremenu i okolnostima u kojima se nalazila Srbija osamdesetih godina dvadesetog stoljeća. Dobri poznavaoci sadržaja i intencija Memorandumu tvrde da je Memorandum nastavak nacionalne velikosrpske politike iskazane u dva ranija srpska nacionalistička programa. U prvom Političkom programu Velike Srbije, u "Načertaniju", ustvari u knjižici koju je 1844. godine objavio Ilija Garašanin je, između ostalog, naglašeno da je stvaranje "Velike Srbije" iskonsko, i povjesno i državno pravo, srpskog naroda.

[11] Dragoljub Todorović, *Bilans srpskog termidora*, Treći milenijum, Beograd, 2010.

uspostavljenih na zasedanju AVNOJ-a u Jajcu 1943, traktat u zaverama, ugroženosti i neravnopravnom položaju srpskog naroda u Jugoslaviji, upozorenje o brojčanoj nadmoći srpskog naroda u Jugoslaviji u odnosu na sve ostale, izraženo statističkim pokazateljima, podsećanje na srpske žrtve i srpsku krv prolivenu za zajedničku državu, isticanje do besmislenosti uveličanih i glorifikovanih problema Srba u Hrvatskoj, Bosni i Kosovu, upoređivanjem položaja Srba u Jugoslaviji osamdesetih godina sa stanjem za vreme fašističke okupacije, ustaške vlasti i zločina balista u Drugom svetskom ratu."[12]

Konstatacije Dragoljuba Todorovića o sadržaju i intencijama Memoranduma SANU su vrlo srodne ishodima psihosocijalne analize ovog ratno usmjerenog velikosrpskog državnog projekta. U ishodu svoje studiozne analize Dragoljub Todorović ističe sedam bitnih odrednica sadržaja Memoranduma koje su slične sa sedam odrednica u tumačenju nacionalističke doktrine fašizma i psihosocijalnih dimenzija Memoranduma, poznatih socijalnih psihologa, profesora dr. Rudi Supeka i dr. Ivana Šibera. U interpretaciji sedam odrednica Memoranduma SANU Dragoljub Todorović otkriva njegove polazne osnove i intencije. Konstatira se (1) da jedino srpski narod nema svoju državu, i da je, zbog toga, opravdano "stvaranje jedinstvene srpske države koja bi obuhvatala sve teritorije na kojima žive Srbi", (2) insistira se na "uspostavljanju punog nacionalnog i kulturnog identiteta srpskog naroda", (3) da Srbi "od samog početka, od prvog formulisanja budućeg uređenja Jugoslavije", nisu bili u položaju da ravnopravno sa predstavnicima drugih naroda odlučuju o svom državnom ustrojstvu, (4) da je "poznata i u srpskom narodu relativno široko prihvaćena teorija zavere protiv Srba, čiji su tvorci i nosioci najčešće Vatikan, Kominterna, katolički narodi Jugoslavije: Slovenci i Hrvati", (5) prezentiraju se podaci o većoj brojnosti srpskog naroda i da, upravo "ovakvim i sličnim statističkim podacima sugeriše se neophodnost i nužnost dominantnog uticaja srpskog faktora na vođenje politike u Jugoslaviji, što je varijanta preuređenja Jugoslavije u velikosrpskom duhu", (6) nastoji se da se "isticanjem srpskih žrtava palih za oslobođenje i zajedničku državu

[12] Isto.

i prolivanje srpske krvi za iste vrednosti" dokaže "srpsko istorijsko, moralno i ratničkom slavom stečeno pravo na povlašćen status i glavnu ulogu Srba i Srbije u upravljanju državom" i (7) da se "ključni argumenti Memoranduma odnose na detalje kojima treba izazvati revolt srpskog naroda i usmeriti na akciju za promenu odnosa u državi u pravcu jačanja velikosrpskog uticaja", pa se, u cilju podstrekavanja srpskog naroda na rat, pretjeruje u opisu strahota, poteškoća i zlostavaljanja kojima su izloženi Srbi u drugim republikama.[13]

Prof. dr. Ivan Šiber, na osnovu psihosocijalne analize Memoranduma ukazuje na *etnocentrične poruke* sadržane u njemu. U psihosocijalnom tumačenju Memoranduma on ukazuje na srodnost stavova Memoranduma sa stavovima ideologa i realizatora fašističke doktrine. Kolika je sličnost sadržaja i intencionalnosti Memoranduma SANU sa tvorcima i realizatorima ideologije fašizma, najbolje je iskazano u stavovima prof. dr. Rudija Supeka. Socijalni psiholog Supek, u svojoj knjizi *Društvene predrasude. Socijalno-psihološka razmatranja*, ukazuje na **sedam dominantnih tema** koje karakteriziraju nacionalistički sindrom. Teme su: "1. tema **oštećenosti** (varaju nas, potkradaju nas, pljačkaju nas, tlače nas, a mi to podnosimo); 2. tema **zavjere** (postoje u našem društvu mračne sile, koje namjerno rade na našem propadanju, koje imaju svoje agente, domaće i tuđince u svojoj službi, koje su prodrle u upravne organe društva i sam organizam naroda, i truju ga); 3. tema **biološke ugroženosti** (ne samo materijalnim izrabljivanjem, nego raznim ideološkim i moralnim teorijama i shvaćanjima, u ime univerzalizma, internacionalizma i sličnih, nastoje oslabiti otpornu moć našeg naroda, iznutra ga razjediniti i rastvoriti, i izručiti ga polakom ali sigurnom propadanju i iščezavanju); 4. tema **ideološkog alarma** (naš narod je suviše pošten, iskren i naivan, da bi vidio što se njime događa, on srlja u vlastitu propast, potrebno je da mu otvorimo oči, da mu kažemo svu istinu, da ga pokrenemo iz drijemeža, organiziramo kao jedinstvenu falangu protiv brojnih neprijatelja, naša je uloga i povjesni zadatak

[13] Šire objašnjenje svake od sedam odrednica Memoranduma SANU sadržane su u knjizi Dragoljuba Todorovića *Bilans srpskog termidora* (Treći milenijum, Beograd, 2010).

da ostvarimo njegov preporod); 5. tema **etnocentrične superiornosti** (čitava naša povijest dokazuje da je naš narod hrabar, pošten, radin, nadaren i da zaslužuje da služi kao primjer drugim narodima, da vlada drugim narodima, koji su od njega gori, a uspijevaju samo lukavstvom i pokvarenošću); 6. tema **autoritarnosti** ili **sado-masohizma** (mase poštuju samo moć i snagu, njima trebaju ljudi od moći, koji će znati vladati njima kao snažne, neprikosnovene vođe, kojima će se potpuno pokoravati i s njima se identificirati u društvenim poduhvatima, mase preziru slabe, neodlučne, sentimentalne, plačljive, humanističke i pacifističke ličnosti; pacifistički humanizam biće dobar samo onda kad ovladamo čitavim svijetom); 7. tema **osvete i odmazde** (sve ove koji izrabljuju i razaraju naš narodni organizam mi ćemo nesmiljeno likvidirati, uništiti, zbrisati sa kugle zemaljske, tako da nikad više neće doći u dodir sa našim narodom, niti mu na bilo koji način prijetiti; što je korisno našem narodu, pravedno je, sudbina i božja volja odredila me je da budem osvetnik ovoga naroda)."[14] U obrazloženju razloga za stavljanje u isti okvir opis nacionalističkog ponašanja, kojim je Ivan Supek okarakterizirao njemački fašizam, sa sadržajem "Memoranduma SANU", Ivan Šiber ističe da "Supek (1973) naglašava psihologijske sadržaje manipulacije i usmjeravanja ponašanja. Tako on navodi sedam dominantnih tema (uglavnom na primjeru fenomena nacizma, ali svakako primijenjenih u analizi svake pojave nacionalne isključivosti i mržnje), na pregledan i pregnantan način i ovdje ćemo ih u cijelosti navesti. U ilustraciji pojedinih "tema" uglavnom ćemo se zadržati na poznatom "Memorandumu SANU", budući da je u tom tekstu na najpregnantniji način izložen "srpski nacionalni problem i interes". To, naravno, ne znači da i u drugim sredinama bivše Jugoslavije nije bilo i nema sličnih pristupa, ali nigdje nisu dani kao sažeti programski materijal, koji je, nažalost, poslužio i kao racionalizacija agresije i hegemonističke politike."[15]

[14] Rudi Supek, *Društvene predrasude. Socijalno-psihološka razmatranja*, Beograd, 1973.

[15] Ivan Šiber, *Osnove političke psihologije*, Zagreb, 1998.

“Mudro” prilagođavanje sadašnjosti

Knjiga “Bosanski rat” je vizija Dobrice Ćosića i njegovih sljedbenika da Srbija, nakon četiri ratna poraza u dvadesetom stoljeću, nađe “spasonosni izlaz” u dvadeset i prvom stoljeću “mudrim” prilagođavanjem okolnostima i vremenu. U knjizi su vidljiva nastojanja Dobrice Ćosića da se neoružanom taktikom, “taktikom mira“ ostvare poznate velikosrpske pretenzije koje nisu, zbog “subjektivne slabosti“ političkih lidera, posebno Slobodana Miloševića, realizirani u osvajačkim ratovima Srbije od 1991. do 1999. godine. Potrebno je, a i moguće je, kako misli Dobrica Ćosić, “istinom“ o građansko ratu, a ne o stvarnoj agresiji, smanjiti odgovornost Srbije za zločine i genocid, onemogućiti ili potpuno spriječiti opravdane tužbe država koje su doživjele posljedice ratnih zločina i genocida (BiH, Hrvatska i Kosovo) međunarodnim sudovima, negirati odluku Međunarodnog suda o genocidu u Srebrenici tvrdnjama da nije pravna već politička, posticati nemir i nezadovoljstvo u susjednim državama i doprinijeti otcjepljenju Republike Srpske.

Neosporno je da je Dobrica Ćosić visoko inteligentan i životno iskusan čovjek, ali zbog etnocentričnog sklopa ličnosti on ne percipira ljude i događaje u skladu sa takvim, visokim kognitivnim potencijalom, već ih doživljava onako kako ga njegovi etnocentrički stereotipi usmjeravaju. Na svakoj stranici, više ili manje, izraženo je neracionalno, misaono nekritično, ljudski neispravno i povijesno neistinito tumačenje agresije i genocida u Bosni i Hercegovini. Dobrica Ćosić se čudi zašto svjetska zajednica ne “uviđa da je rat u Bosni i Hercegovini međunacionalni, verski i građanski,” da nije agresija vojnički i oružano moćne države na međunarodno priznatu državu Republiku Bosnu i Hercegovinu, već da je, kako on misli, “ustanak Srba u Bosni i Hercegovini, njihov oslobodilački rat, samosvojna i autonomna pojava sa tradicionalnim, jasnim i neizmenljivim ciljem da se ujedine sa Srbijom i da se na taj rat nikakvim spoljnim, “razumnim” i “konstruktivnim” savetima ne može

uticati."[16] U njegovom nacionalizmom i srbofobijom opterećenom mozgu, svako tumačenje je istinito ako se uklapa u unaprijed formiranu šemu da nije istina ono što jeste istina - da je izvršena agresija i genocid - a ne da je istina laž izražena u "istorijskoj činjenici" o međunacionalnom, građanskom i vjerskom ratu, o ratu u kojem su "etničko čišćenje" podjednako, ustvari "sa istom surovošću vršile sve tri ratujuće strane, treba dopuniti i produbiti psihološkim činiocima – egzistencijalnim strahom koji je ontološka matrica ljudi koji bivstvuju u "zemlji mržnje". U Bosanskom ratu da ga smestimo u tu najopštiju sintagmu, svi su ratovali protiv svih i svi su bežali od svih."[17] Mišljenja i ponašanja Dobrice Ćosića, izražena na više mjesta u njegovoj knjizi "Bosanski rat", srodna mišljenju i ponašanju svakog etnonacionalizmu sklonog pojedinca. On ne vidi ili ne želi vidjeti osobno ili društveno nepoželjno ponašanje, a pogotovo nasilničko i genocidno kod pripadnika svoje etničke skupine, a kod pripadnika drugog etniciteta, posebno kod Bošnjaka, ne vidi ništa pozitivno, već kod njih "vidi" svojstva koja im nisu svojstvena. Srbi nisu, a niti mogu, biti zločinci, a pogotovo planeri i izvršitelji genocida u Srebrenici i drugim mjestima Bosne i Hercegovine. Sve što je i*stinito* i izrečeno ne samo u medijima, već i u presudama svjetski poznatih i priznatih sudija su, po ocjeni Dobrice Ćosića, laži.

Nepristrasni čitalac pažljivim iščitavanjem knjige "Bosanski rat" će i sam uvidjeti da li je u njoj sadržana "istorijska istina" ili laž, da li je ona poziv na mir ili pak podrška i podsticaj zločinima sljedbenika velikosrpske ideologije, da li je to razumna procjena visoko inteligentnog čovjeka ili pak snažni etnocentrički stereotip kojim izražava svoje dugo učvršćivane stavove o svom i drugim etnicitetima. Knjiga, ustvari, više govori o "perceptualnoj odbrani" autora od snage stvarnih činjenica, govori o mehanizmu racionalizacije kojim Dobrica Ćosić nastoji opravdati ono što se stvarno ne može opravdavati, jer se negiranjem ne mogu opravdati ratni zločini i genocid nad Bošnjacima učinjeni od njegovih istomišljenika, od ideologa i izvršilaca velikosrpskih

[16] Dobrica Ćosić, *Bosanski rat,* Službeni glasnik, Beograd, 2012.

[17] Isto.

pretenzija. Pažljiva analiza sadržaja knjige pokazuje, također, kako se autor "perceptivno brani" od onoga što protivrječi njegovom formiranom složaju stereotipa i predrasuda prema svojoj etničkoj skupini i drugim etničkim skupinama, posebno prema Bošnjacima i koliko misli da je istinito ono što piše i koliko želi da i drugi misle kao on, ustvari da prihvate da je sve ono što je sadržano u knjizi čista "istorijska istina"

Dr. Esad Bajtal

PSEUDODNEVNIČKE KONFABULACIJE DOBRICE ĆOSIĆA

Metodološki korektno, etički i istinosno valjano, Ćosića i njegovu knjigu "Bosanski rat", ovakvu kakva je, moguće je čitati samo sa stanovišta – *imanentne kritike*.

Idejna intencija autora knjige "Bosanski rat"[1] je politički sasvim jasna, odnosno, ideološki i promemorandumski[2] apriori zacrtana. Međutim, uprkos toj pažljivo sofisticiranoj zacrtanosti, postoje brojne logičko-semantičke kontroverze koje, uprkos izvornoj spisateljsko-obmanjivačkoj nakani autora, izmiču i odaju ga. Na neke od bezbroj logičkih Ćosićevih kontroverzi biće konkretno analitički ukazano na narednim stranicama. Evo prve idejno tempirane rečenice koja (po principu prvog utiska), ima zadatak da čitaoca knjige, odmah na startu, mentalno i vrijednosno opredijeli za stranu one strane koja bi da svoje krvavo-anticivilizacijsko činodejstvije nekako prikrije. Odnosno, što je još licemjernije, pripiše nedužnim žrtvama vlastitog pogroma

[1] Tekst predstavlja za štampu adaptiranu verziju izlaganja autora na naučnoj raspravi (3. 5. 2012) koju je u sali Rektorata Univerziteta u Sarajevu, a povodom izlaska knjige Dobrice Ćosića - *Bosanski rat* - organizirao Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu. Učešće u raspravi uzelo je tridesetak eminentnih znanstvenika humanističkih znanosti iz Sarajeva, Tuzle, Beograda, Novog Pazara ...

[2] Memorandum SANU, 1986. koji je osmislio i pokrenuo velikosrpski šovinizam i ratni nered širom bivše Jugoslavije, čiji krvavi vrhunac je bila agresija na Hrvatsku, Bosnu i Kosovo kao logičan nastavak ekspanzionistički i geopolitički zaošijane velikosrpske ideologije etno-isključivosti po kojoj "Srbi više ne mogu živeti ni s kim zajedno", ustajući na krvavo-teritorijalna osvajanja susjednih zemalja, a prije svega BiH, pod simptomatično nezajažljivim geopolitičkim sloganima "Ovo je Srbija" (grafit na zidu Glavne pošte u Sarajevu), "Srbija do Tokija" (na jednom zidu u Bijeljini), itd., itd.

koji je skončao u ljudski poraznom sunovratu genocida, dobivši uz to i kvalifikaciju – najvećeg ratnog zločina u Evropi nakon Drugog svjetskog rata.

Knjiga počinje ovako:

Iz Bosne stižu zastrašujuće vesti: počeo je rat između Muslimana i Srba. Započeli su ga muslimanski, sarajevski razbojnici ubijajući Srbe "četnike" (str. 7).

To je za prosječnog, nekritičkog i, usto, etno-orijentisanog srpskog čitaoca, vjerovatno, samorazumljiv i prihvatljiv iskaz. Ali, kod svih drugih čitalaca, iskaz porađa neka logička pitanja:

Zašto bi muslimani u BiH počinjali i vodili rat?

U ime čega?

Šta bi bio njegov smisao i konačni cilj?

Ključni dio autorski nenamjeravanog odgovora na ovo pitanje, dat je na početku knjige gdje se vrlo jasno i precizno konstatuje razlog i smisao začinjanja rata i velikosrpske agresije na Bosnu i Hercegovinu:

Stvara se srpska država preko Drine! (34), jer, kako to desetak stranica poslije, programski dosljedno definiše sam Ćosić – *BiH je privremena tvorevina* (44).

Dakle, idejno-logički uzrok rata, kako se vidi iz rečenog, nije na muslimanskoj, nego na drugoj – srpskoj strani, koja je krenula u razaranje "privremene tvorevine" BiH, a radi stvaranja "srpske države preko Drine".

Ali, da bi se genocidna logika krvavog ratnog razaranja Bosne i Hercegovine (kao "privremene tvorevine"), prikrila, za rat moraju biti optuženi drugi. Oni, "osuđeni na nestanak" (R. Karadžić). Naravno, logikom Ćosićevih licemjernih etiketiranja i čitalački sugestivno namjenskih kvalifikacija, upravo ti, na nestanak osuđeni, u knjizi su imenovani kao – "muslimanski sarajevski razbojnici".

Logično, zar ne?

Da, ali samo prividno i na trenutak koji traje taman toliko koliko i čitanje sljedećih tridesetak zbrda-zdolisanih stranica Ćosićeve totalno ideološki obojene knjige.

Za ilustraciju evo i dokaza.

Navodim dva Ćosićeva stava koji se idejno sasvim dobro slažu, ali se uzajamno logički potiru bez ostatka:

Kao dijasporičan narod Srbi svoj nacionalni identitet i duhovni integritet ne poistovećuju sa državnim i teritorijalnim identitetom i integritetom. Protivnici smo svakog nacionalnog ekskluzivizma, etničkih homogenosti, i 'etnički čiste' države (str. 73).

Lijepo zvuči, ali praktično ne stoji.

Jer, Ćosić, u svojoj staračkoj i ideološki posredovanoj demenciji, zaboravlja šta je napisao koju stranicu ranije, pa, brzopleto, umjesto onoga što idejno nastoji da prikrije, nes(p)retno otkriva i pokazuje ono što je – na djelu.

A na djelu je, kako to sam kaže: *Uporno nastojanje Srba iz Bosne da sačuvaju teritorijalnu vezu sa Srbijom* (str. 76).

Ali, da bi nekako relativizirao očiglednost velikosrpskog teritorijalno-osvajačkog projekta (*nacionalne grandomanije i fikcijskog uverenja da smo "veliki" narod,* str. 219), Ćosić sve češće zapada u nove i nove logičko-ideološke besmislice. Pa, kao vrlo upućen u idejno memorandumski zacrtane poslove "rušenja privremene tvorevine BiH" i stvaranja "nove srpske države preko Drine", brže-bolje, na istoj strani, i u istoj rečenici, tvrdi da, to čuvanje teritorijalne veze sa Srbijom "ne znači političku težnju za stvaranjem velike Srbije":

Uporno nastojanje Srba iz Bosne da sačuvaju teritorijalnu vezu sa Srbijom ne znači političku težnju za stvaranjem "velike Srbije" (str. 76).

Međutim, uprkos licemjerno izrečenoj negaciji, za njom dolazi priča koja, poričući rečeno, još jednom, posredno i neporecivo jasno ilustruje upravo te, integralističke, ratnoosvajačke velikosrpske tendencije. Naime, pedesetak stranica kasnije, Ćosić nas obavještava kako je *Skupština Republike Srpske* donijela odluku o ujedinjenju sa *Republikom Srpskom Krajinom*. Nastojeći nekako opravdati genocidno-krvavi velikosrpski ekspanzionizam, Ćosić ga, jednom pseudomoralnom kontekstualizacijom i promjenom aksiološkog predznaka aktera velikosrpske agresije ("očajnici slobode", "osvetnici pravde"), amaterski prozirno relativizira, suštinski i dalje ostajući na fonu temeljnog ratnog, velikosrpskog, idejno-državotvornog cilja:

Srbi teraju svoje! Grme nacionalni fanatici, očajnici slobode, osvetnici pravde, demagozi – svi u otporu prema svakom kompromisu koji narušava njihov nacionalni cilj: svoju republiku sa svojim teritorijama (str. 126-127).

Citat, kako je vidljivo, očito ne govori o Srbima braniteljima nego o: "nacionalnim fanaticima", pobunjenicima, osvajačima bh. teritorija i graditeljima srpske republike u okvirima već postojeće bh. države. Međutim, uprkos svemu tome, i nasuprot činjenici da su u pitanju

beskompromisni nacionalni fanatici i ubice muslimana (i drugih nesrba), oni za Ćosića nisu razbojnici. Razbojnici su, kako smo to vidjeli već na prvoj stranici knjige, sarajevski muslimani. Dakle, oni koji sasvim legitimno brane svoje živote i uporedo s tim, jednu (u tom momentu), samostalnu, međunarodno priznatu državu.

Pa zar to nelogično preimenovanje branilaca u "razbojnike", a napadača u "pravednike" (*osvetnici pravde*), nije smišljeno-lažno i licemjerno-neistinito prikazivanje povijesti, ljudi i događaja?

Jeste!

Naravno da jeste!

I zato taj analfabetsko-moralni sunovrat "velikog pisca" automatski porađa čitav niz etički i spisateljsko-zanatski neizbježnih pitanja: Kako objasniti činjenicu da jedan "veliki pisac" dozvoljava sebi nešto tako spisateljski nevješto i prozirno; moralno srozavajuće i ljudski porazno? Nešto mimo i protiv svake elementarne etike i logike.

O čemu se, dakle, ovdje radi?

Očito, radi se o tome da Dobrica Ćosić, kao kreator i (istovremeno) mentalni talac velikosrpske ideologije, nema ni logičkog ni političkog izlaza, pa, i sam svjestan iracionalnog ćorsokaka u kome se našao, otvoreno priznaje svoju krajnje nezahvalnu poziciju u kojoj djeluje i piše:

Treba da ostanem veran vekovnom srpskom idealu: nacionalnom i državnom ujedinjenju srpskog naroda (str. 66), jer, kako opet sam kaže: *narodu se služi svagda, bez uslovljavanja, samo mu se tako služi* (str. 47).

To Ćosićevo nemoralno i poslušnički neodložno služenje protiv svakog razuma i dobrih običaja ("svagda i bez uslovljanja"), ovdje znači samo jedno: poltronski prizemno, pubertetski nekritično i narcisoidno sluganstvo u ime slave i velikosrpske ideologije. Čak i po cijenu žrtvovanja neporecivo očiglednih istina i vlastitog ljudskog dostojanstva.

Nekih stotinjak stranica kasnije, čitamo (još jasnije i direktnije iskazano), upravo ono što Ćosić (svim sredstvima sluganske književne nebuloze), uporno nastoji prikriti na ostalim stranama svoje iracionalne i idejno-politikantski tempirane knjige:

Razgovor sa Karadžićem i rukovodećim ljudima, RS, još jednom me opominje: ustanak Srba u BiH, njihov je oslobodilački rat, samosvojna i autonomna pojava, s jasnim i neizmenljivim ciljem da se ujedine sa Srbijom, i da se na taj rat nikakvim spoljnim, 'razumnim' i 'konstruktivnim' savetima ne može uticati (str. 197).

Projektovano bezumlje tog i takvog rata kao "neizmenljivog cilja", na koji se, kako to prizna i sam Ćosić, *nikakvim spoljnim, 'razumnim' i 'konstruktivnim' savetima ne može uticati,* ogledaće se (iz dana u dan), u onome čemu smo svjedočili 1992–1995.: u ekstremnoj iracionalnosti velikosrpskih zločina; u besmislu silovanja djevojčica i starica; u masovnom granatiranju, divljačkom klanju i ubijanju civila; u pljačkanju, rušenju i paljenju svega što im se našlo na planski zacrtanom krvavo-državotvornom putu. A sve to, kako kaže sam Ćosić, *s jasnim i nezmjenljivim ciljem da se ujedine sa Srbijom.* Završno i neporecivo svjedočanstvo svog tog osvajačkog etno-bezumlja sadržano je u postojanju više od 300 (tri stotine) masovnih grobnica na području manjeg, krvlju stvaranog bh. entiteta.

Da bi se takav krvavi pir naknadno (*post festum*) ipak nekako (o) pravdao pred domaćom i svjetskom javnošću, neophodna je čitava

jedna *lažna istorija* čijeg se pisanja Ćosić dohvatio upravo ovom bestidnom i neistinama krcatom knjigom, namjenski sugestivnog naslova – "Bosanski rat". Naravno, ne treba posebno napominjati da je baš Ćosić stručnoj, književnoj i najširoj književnoj i političkoj javnosti poznat kao kreator doktrine srpske laži, o čemu, ponosno, i bez imalo nelagode i samopoštovanja, piše ovako:

Mi lažemo da bismo obmanuli sebe, da utešimo drugoga;

Lažemo iz samilosti, lažemo iz stida, da ohrabrimo, da sakrijemo svoju bedu;

Lažemo zbog poštenja;

Lažemo zbog slobode;.

Laž je vid srpskog patriotizma i potvrda naše urođene inteligencije;

Lažemo stvaralački, maštovito, inventivno;

Dakle, laže se uvijek, na svakom mjestu, u svakoj prilici, s razlogom i bez njega. Ako je vjerovati Ćosiću, i zahvaljujući njemu i sličnima, Srbi žive u laži, od laži, i za laž. Laž je njihov životni, društveni i državni okvir. Po Ćosiću, bez nje (bez Gospođe Laži) Srbi niti postoje niti bilo kome bilo šta kolektivno i pojedinačno znače. Laž je njihova ljudska i nacionalno prepoznatljiva odrednica; kolektivna lična karta Srba.

Naravno, znajući i ne poričući da se jedan dio Srba (veliko-Srba), zajedno (i na čelu) sa Ćosićem, ponaša upravo tako, ipak nisam sklon toj vrsti generalizacije i govora laži kao svevažeće, monolitne etno-ontološke kategorije, uprkos činjenici što se, tragajući internetom, tome u prilog, mogu naći i sljedeće Ćosićeve tvrdnje, koje (ubjeđujući nas u istinitost vlastite besmislice) Ćosić neselektivno i generalno pripisuje čitavom srpskom narodu i zemlji Srbiji:

Laž je srpski državni interes.

Laž je u samom biću Srbina.

U ovoj zemlji svaka laž na kraju postaje istina.
Srbe je toliko puta u istoriji spašavala laž.

Tako je Ćosić na najbolji način opisao više sebe i svoj moralni i metodološko-spisateljski kredo, nego narod iza koga se, samo kukavički-lecemjerno i karijeristički sračunato, krije.

Svjetski poznati masakri na Markalama (Sarajevo) i Kapiji (Tuzla), opisani u ovoj knjizi kao tobožnje samogranatiranje muslimana, najbolji su primjeri te patološko-maštovite kreativnosti koju Ćosić preduzima po nalogu dnevno-političke pragme (*Laž je srpski državni interes*), a u ime "istorijskog spasa" Srba (*Srbe je toliko puta u istoriji spašavala laž*), ubjeđujući svijet i Srbe u sveistinitost svoje doktrine (*U ovoj zemlji svaka laž na kraju postaje istina*).

Ali, u slučaju knjige "Bosanski rat", Ćosić ne laže samo iz gore opisanog, ontološkog razloga; razloga suštinski lažnog "srpskog bića" (*Laž je u samom biću Srbina*). Ćosić ovdje laže iz svojih, znatno širih, opipljivijih, istorijsko-praktičnih, idejno-pobuđujućih razloga i politikantski niskih pobuda: On laže uprkos svemu viđenom. Uprkos cjelosvjetski poznatom i riječju i slikom obznanjenom povijesnom dogodu. Pri tome, i na svoju nesreću (a našu sreću), Ćosić laže *post festum*, što je najgori i ujedno beznadežno promašeni oblik laži koji se, nikakvom književnom ni pseudo-dnevničkom sofisterijom, ne može održati. Dakle, tvrdoglavo dosljedan vlastitoj doktrini srpske laži, Ćosić, ima dovoljno sulude hrabrosti da beznadežno laže čak i o onom očiglednom (televizijski posredovanom), odnosno, faktički neporecivom. O zločinu koji je kamerama snimio, sudski utvrdio i pravno osudio cijeli svijet.

Čemu sve to?

Odgovor je vrlo jednostavan:

Počinjeno je Zlo bilo toliko golemo da – *još samo laž* – pristaje da ga brani. Još *samo laž* prihvata da bude bestidno-licemjerni advokat zločina u ime velikodržavnog, anticivilizacijskog, užasavajućeg i ljudski poraznog genocidnog velikosrpskog antibosanskog projekta, krvavo ostvarenog na samom kraju XX stoljeća.

Otuda naše ključno, kritički urgentno i čitalački neizbježno pitanje:

Kako, s obzirom na sve rečeno, Ćosića logički i metodološki valjano, odnosno, analitički korektno čitati? I kako ga značenjski uvjerljivo interpretirati, a da se, pritom, ne sklizne u prljavu baruštinu njegovog ideološki diktiranog i etički poraznog diskursa pisanja?

Jedini mogući odgovor je:

Metodološki korektno, etički i istinosno valjano, Ćosića i njegovu knjigu "Bosanski rat", moguće je (što je ovdje i učinjeno) **čitati samo sa stanovišta – *imanentne kritike*.**

Dakle, one kritike koja neki sistem prosuđuje polazeći od njegovih vlastitih pretpostavki, tj. unutrašnje dosljednosti (i nedosljednosti) teksta. Tim prije što *imanentna kritika* po svojoj definiciji uključuje *društveni* i *idejni* stav autora. I to je, hermeneutički govoreći, ključni momenat tako izabranog pristupa Ćosićevom djelu koje je pred nama.

Imanentna kritika ne insistira toliko na *ocjeni* koliko na *tumačnju* djela. Odnosno na njegovoj *interpretaciji*, težeći prepoznavanju načina

kako je takvo djelo nastalo. Imanentna kritika traga za *smislom* djela, jer je jedino smisao djela bitan i relevantan za njegovo suštinsko i vrijednosno razumijevanje. Čitana na taj način, knjiga *Bosanski rat* vrvi od logičkih besmislica i antinomija ambicioznog, srednjoškolski poludorečenog, ciničnog, idejno-mizantropski i etno-ideološki zatrovanog uma Dobrice Ćosića. Evo slikovitog primjera matrice takvog pisanja sa stanovišta zagovaranog – imanentno kritičkog čitanja ove knjige.

Najprije slijedi trodijelni niz negativnih i smišljeno tempiranih tvrdnji, deskriptivno funkcionaliziranih kao opis tobožnjih događanja:

Srbi beže iz Sarajeva.
Duž Drine masovni pokolji Srba.
Gore srpska sela.

A onda dolazi, jedna svjesno moralizatorski obojena, a faktički unaprijed funkcionalizirajuće pravdajuća projekcija (već počinjenih srpskih zločina) koje Ćosić namjenski podastire kao tvrdnju o tobožnjim budućim događanjima:

Naravno, Srbi će im uzvratiti.

A zatim, na tragu iste instrumentalne logike, dolazi iskustveno precizan i tačan opis krvavih, ali lažno (osvetnički) kvalifikovanih događaja:

Biće to jedan od najužasnijih građanskih ratova, jer će se voditi iz osvete (str. 7).

Jedno je tačno: bio je to užasno krvav i neljudski rat naoružane velikosrpske armade protiv nedužnih civila Bosne i Hercegovine.

Laž je da se rat vodio iz osvete, tj. uzvratno.

I laž je da je rat građanski.

I, konačno, laž je da to Dobrica Ćosić (kao tobože pametan i vidovit) predviđa (*Biće to jedan od najužasnijih ...ratova*).

Istina je, zapravo, da Ćosić samo lažno-dnevnički opisuje ono što je dobro znao i vidio uredno (u znak podrške) svih ratnih godina, posjećujući mjesta zločina srpske vojske nakon pogroma i paljevina izvršenih nad nesrbima Bosne i Hercegovine.

Ukratko, Ćosić samo naknadno i precizno opisuje ono što je *već bilo*, dajući tom opisu lažno dnevničku (odnosno, pseudobudućnosnu) formu (*Biće to jedan od najužasnijih građanskih ratova, jer će se voditi iz osvete* (str.7)), e da bi, makar donekle, relativizirao užas srpskih zločina. Dajući tim pasažima knjige pseudo-budućnosnu formu (ideološki i post festum idejno stiliziranog dnevnika), sve je, očito, semantički tempirano i podređeno svrsi namjenskog krivotvorenja povijesti i obmane čitateljstva.

Dakle, laž u laži.

Pojmovno govoreći: tobožnja srpska *osveta* i tobožnje srpsko *uzvraćanje* samo su instrumentalno-pravdajući termini velikosrpskog bezumlja. Bezumlja kojega je Ćosić ne samo potpuno svjestan, nego mu je i direktno kumovao.

I to dvostruko: teoretski i praktično!

a) *teoretski*, kao pisac i ideolog velike Srbije i autor doktrine "humanog preselenja", s jedne; i

b) *praktično*, kao predsjednik tadašnje agresorske Jugoslavije, s druge strane.

Međutim, ratna istina, koju Ćosić, zajedno sa cijelom Srbijom, sasvim dobro zna, potpuno je obrnuta: Drugi su se branili od Srba, i Drugi su se svetili Srbima. Činili su to odgovarajući na krvavu velikosrpsku agresiju kojoj je Ćosić, kako rekosmo, direktno-idejno i praktično-politički kumovao. Sistematski uporan u branjenju organizovanog sistema obmana i laži iza kojeg stoji i u ime koga piše i govori, Dobrica Ćosić, već na samom početku knjige, taktički se okomljuje (napad je najbolja odbrana), na nedužne žrtve krvave velokosrpske agresije. Anuliranjem i negiranjem faktičnosti velikosrpskih zločina koji su užasnuli svijet, na sedmoj strani (koja je ujedno i prva tekstualna strana knjige), dakle, odmah na startu (da bi knjizi priskrbio quasi-hermeneutičku uvjerljivost kod neobaviještenih i nedovoljno kritičkih čitalaca), Ćosić licemjerno i minhauzenovski uzorno, iznosi nekoliko prepoznatljivih idejno-marketinški lažiranih i mas-medijski kontinuirano opetovanih tvrdnji toga vremena:

Otpočela je snažna antisrpska propaganda. Cilj joj je da nas pred svetom učini agresorima i zločincima, da bi nas potom kaznili kako agresori i zločinci zaslužuju. Mi se toj antisrpskoj propagandi ne umemo i ne možemo suprotstaviti (str. 7).

Shodno gore citiranim tvrdnjama, na ovom mjestu, valja se podsjetiti na analogan način kojim je, gebels-ćosićevski uzornom perfidijom, Adolf Hitler izvršio agresiju na Poljsku. Ukratko, oblačenjem njemačkih vojnika u poljske uniforme, Hitler najprije napada jednu pograničnu njemačku vojnu postaju, a nakon toga, Njemačka žestoko-osvetnički "uzvraća" na tobožnji zločin Poljaka.

Šta nam, ti, gore navedeni, iracionalno-kontradiktorni citati Dobrice Ćosića govore?

Govore samo jedno: da je kod autora *Bosanskog rata* na djelu jedna čista *pseudologia phantastica*, odnosno, psihijatrijski govoreći, "simptom psihopatske konstitucije (autora) koji se manifestira neodoljivom sklonošću za laganje". I to je u tolikoj mjeri minhauzenovski simptomatično da ni sam Ćosić više nije u stanju razlikovati svoje laži od istine; ni svoju "istinu" od vlastitih laži.

Evo još jedan ćosićevski tipičan primjer te vrste:

Ćosić, po već ustaljenom velikosrpskom ideološkom običaju, krivce za rat traži i nalazi negdje vani. Ovaj put optužuje za to "srbofobske snage u Evropi i Americi", koje su, kako on to ideološki racionalizira, "uz pomoć srpskog titoizma, istorijskih zabluda političkog vođstva Srbije i nacionalno-odbrambenog zanosa prožetog ekstremnim nacionalizmom koji nije sledila većina Srba, naročito mladih[3] – uveli čitav srpski narod u tragediju na kraju 20. veka" (str. 253).

[3] Evo najnovije priče (2. 6. 2012) o mladima Beograda i Srbije na koje se Ćosić poziva, i koje je, valja to reći, upravo on, ovom i sličnim knjigama učinio ovakvima kakvima se pokazuju tokom svečane proslave mature, odnosno u trenutku simboličkog polaganja ispita ljudske zrelosti:

Maturanti Vazduhoplovne škole u Beogradu proslavljali kraj školovanja uz klicanje Ratku Mladiću i pevanjem pesama koje pozivaju na linč. Okupljeni na Trgu republike, njih oko stotinu, peli su se na štandove postavljene na Trgu, kao i na spomenik Knezu Mihailu. Većina njih sa dvolitarskim pivskim flašama u rukama i u alkoholisanom stanju, ponašala se u najmanju ruku razuzdano i bahato. Viseći sa spomenika, i na očigled mnogih Beograđana, klicali su ime jednog od optuženih za ratne zločine – Ratka Mladića, i pevali pesme o Kosovu, a mogli su se čuti i neukusni pokliči poput: "Ubij, zakolji, da Šiptar ne postoji." U jednom trenutku preko samog trga se teško moglo proći, pa su tako školske ekskurzije koje su prolazile kroz centar u tom trenutku tražile asistenciju prisutnih policajaca, kako bi deca mogla neometano i bezbedno da prođu. Umesto da slave završetak školske godine kao većina njihovih vršnjaka koje ovih dana možemo sresti po gradu, maturanti Vazduhoplovne škole odlučili su da 'zaposednu' grad, pa su tako sa Trga krenuli preko Terazija i Ulicom kralja Milana, gde su na kratko zaustavili saobraćaj, dok su pevali srpsku himnu "Bože pravde" i pesme posvećene Kosovu.

Vidi: http://www.pressonline.rs/sr/vesti/vesti_dana/story/223812/Maturanti+u+Beogradu+skandirali+Ratku+Mladi%C4%87u.html,

A samo šezdesetak strana prije toga, zločine nad muslimanima (shodno Ćosićevoj eufemističko-semantički obojenoj logici) ne čine pomenuti "ekstremni nacionalisti" (velikosrbi u svom krvavom etno-zanosu i pohodu), nego povrijeđeni "osvetnici", koji, u svojoj ćosićevski apsolutnoj nevinosti, samo odgovaraju na tobožnje muslimanske zločine:

Ti Muslimani, dojučerašnje 'dobre komšije', osvetno su proterani iz svojih kuća. Sve do Višegrada srušene su muslimanske kuće. I u Višegradu srušene su kuće muslimanskih vođa (str. 196).

A onda, na dnu te iste stranice (potpuno zaboravljajući šta je rekao na njenom vrhu), Ćosić nas, sasvim nesmotreno, obavještava da se, zapravo, ne radi, ni o kakvoj osveti, nego o bestijalno-zločinačkoj borbi za srpsku državu na teritoriji druge, samostalne i međunarodno priznate države – Bosne i Hercegovine:

... do četiri ujutru (piše Ćosić) u kancelariji hotela (u Višegradu, E. B.) *razgovaramo u grupi: Radovan Karadžić, Nikola Koljević, Aleksa Buha, Biljana Plavšić, Voja Maksimović, i mi iz Srbije: Ljuba Tadić, Tasa Mladenović, Mile Perišić, Milorad Ekmečić, Dragan Nedeljković i ja* (Dobrica Ćosić, E. B.).

Bitan zaključak tog razgovora mogao bi da glasi: Srbi ni u kom slučaju neće prestati da se bore dok ne dobiju suverenitet svoje države, granice i međunarodno priznanje (str. 196).

Za podsjećanje, samo stotinjak stranica ranije, taj isti Ćosić, sudarajući se sam sa sobom, tvrdi nešto sasvim suprotno; dakle, to da:

Kao dijasporičan narod Srbi svoj nacionalni identitet i duhovni integritet ne poistovećuju sa državnim i teritorijalnim identitetom i integritetom.

Čak štaviše, vrlo eksplicitno, tvrdi i kaže još i ovo:

Protivnici smo svakog nacionalnog ekskluzivizma, etničkih homogenosti, i 'etnički čiste' države" (str. 73).

Tako, dakle, piše kreator i autor fašističke doktrine "humanog preselenja naroda", odnosno idejni začetnik "etničkog čišćenja" koje će svoj vrhunac dostići u dobro isplaniranom srebreničkom genocidu (juli 1995.), koji se (uprkos svjetski relevantnoj sudskoj presudi Međunarodnog suda u Haagu), od počinjenja pa do danas, uključujući i ovu knjigu – cinički uporno negira i (govorenjem o zločinu, a ne genocidu) idejno-sistematski relativizira i umanjuje.[4] A usto, redovno i stadionski uredno veliča i slavi na ogromnim transparentima čija sadržina (*Nož, žica, Srebrenica*), čini se, u Srbiji, i u manjem, na krvi zločina sazdanom entitetu, slovi kao kulturni slogan za koji, nikad, niko i nigdje nije odgovarao.

Šta li bi tek Ćosić pisao i govorio u faktički i analogno obrnutoj situaciji?

Ne treba, naravno, ni znanja ni pameti za odgovor na to, ionako, retoričko pitanje.

Međutim, jedno je idejno tempirana i namjenski instrumentalizirana javna priča, a nešto sasvim drugo, ideološka, čak neurotička, velikodržavna ambicija, čiji fanatizam ne bježi od najgrubljih falsifikovanja stvarnosti, sasvim kompatibilnih sa opsesivnim fantazmom ideološki obojene istine "oca nacije".

[4] http://www.24sata.hr/svijet/nema-prekrajanja-povijesti-u-srebrenici-se-dogodio-genocid-268710

Užasna nedjela velikosrpskih zločinaca, u Ćosićevoj knjizi, se modifikuju i prikazuju ne kakva jesu (*planska protjerivanja, paljenja i masovna ubijanja civila u ime stvaranja etničke državne teritorije*), nego, potpuno suprotno istini i oporim činjenicama gole stvarnosti: kao *tobožnja osveta* za prethodne zločine muslimana i nesrba. Grubo i totalno falsifikovanje povijesne istine nošeno je Ćosićevom spisateljskom željom da se sopstveni sistem laži pošto-poto učini važećim i za sve druge. A sve po prećutnoj logici implikacije koja nam sugerira Ćosićevu podrazumijevanu i neiskazanu želju: "Treba da vidite stvari ne vašim vlastitim očima, nego onako kako vam ih ja pokazujem."[5] Komparativno, i psihoanalitički govoreći, još od Freuda znamo da naknadna sjećanja korespondiraju stvaranju idejnih mitova koji imaju za cilj da falsifikuju istoriju, a u smislu realizacije i potvrde vlastitih želja i ideologema na čijoj osnovi počivaju.[6] Naravno, kod Ćosića se ne radi ni o kakvim "naknadnim sjećanjima", nego o namjenski i ideološki obojenoj deskripciji ratnog, zločinačkog haosa što ga je sam projektovao a kojim je, predsjednikujući, i lično rukovodio.

Otuda sva gomila vrijednosnih, *apriori* tempiranih, idejno-mrzačkih i ljudski degradirajućih diskvalifikacija koje se sistematski provlače kroz cijelu Ćosićevu knjigu. Na sceni je čitav arsenal personalno i kolektivno ponižavajućih i poražavajućih etiketa koje negativistički određuju svijet i ljude oko Ćosića, dok sistematski uporno grmi i tlapi o:

razbojništvu, srbofobiji, totalitarno organizovanom laganju, (str. 46);

o plišanom Havelčiću (str. 148);

o Ćurkinu kao običnom kuriru (str. 86);

o Klintonu kao većem lažovu od Hitlera (str. 206);

[5] O. Fenichel, M. D., *Psihoanalitička teorija neuroza*, Beograd-Zagreb, 1961, str. 226.

[6] Ibid.

o Bosni kao nakaradnoj državi; veštačkoj tvorevini;
kao nasilnom državnom improvizorijumu (str. 265)
o "ustaškoj Hrvatskoj" (str. 278);
o "sarajevskim muslimanskim razbojnicima" (str. 7) itd., itd.

I tako ad infinitum.

O neurotičkoj kompulsiji, diskvalificiranja, ponižavanja i sistematiziranja ljudi i događaja na uvredljivo etiketirajućem principu, psihijatrija je davno rekla svoje. Riječ je o težnji da se unaprijed isključi svaka mogućnost iznenađenja, i da se svaki događaj falsifikuje i klasifikuje u već poznate kategorije.[7]

Kad je to u pitanju (kod mitomanski ambicioznog i spisateljski nezrelog Ćosića), valja imati na umu sljedeći metodološki princip koji Ćosića znanstveno-logički, ljudski i spisateljski potpuno podriva i devalvira. A princip kaže da "rasporediti nepoznato u poznate kategorije, stvar je nauke", dok, kompulsivna apriorna etiketiranja i sistematiziranja, preduzeta – ne radi upravljanja realnošću, nego u svrhu poricanja njenih već poznatih aspekata – predstavljaju karikiranje stvarnosti i činjenica. Kod Ćosića se radi upravo o tome. Odnosno, i najblaže govoreći, radi se o instrumentaliziranoj književnoj mašti u službi sistematski ideologizirane istorije, okrenute protiv povijesne istine. Tako se Ćosićeva *istorija* "bosanskog rata" pokazuje kao smišljena, programski idejno obrnuta, lažno prepričana *povijest* krvave velikosrpske agresije na Bosnu i Hercegovinu.

Naučne i povijesne istine su istine zasnovane na događajima, a ne konstatacije pisane u dosluhu sa željama iskrivljenim i (konta) miniranim ličnim doživljajem tih događaja. Jer, u prirodi želje je da svaku nepoželjnu životnu istinu lažira u svoju korist. Odnosno,

[7] Ibid, str. 227.

psihoanalitički dosljedno misleći i govoreći, laž igra ulogu denegacije istine i realnosti o kojoj namjenski govori. A sve se odvija po ideološki-svjesno tempiranoj prevarantskoj formuli: moguće je uvjeriti ljude da je imaginarno istina. I obrnuto (tome shodno): moguće je, da su realne činjenice, čija me uspomena salijeće, imaginarne.[8]

Za podsjećanje: *Helena Deutsch* (1884–1982), davno je dokazala da pseudologije poput Ćosićevih predstavljaju iskrivljene opise realnih činjenica i mogu se uporediti sa nacionalnim mitovima koji, također, opisuju povijesne događaje deformisane sopstvenim željama.[9]

Naravno, na prvi (i samo na prvi) pogled (dakle prividno), laž prekriva istinu. I to je ono na šta Ćosić računa kod prosječnog, kritički dezorijentiranog i činjenički neupućenog čitaoca.

Međutim, u stvarnosti, i analitički precizno sagledana, sama laž otkriva upravo onu istinu koju želi da potisne. Odnosno, na personalnom tragu te logike, patološke laži odraz su napora neke osobe da sačuva poljuljano osjećanje vlastite vrijednosti. A Ćosić je (ako freudovski promislimo situaciju u kojoj se nalazi), imao sasvim dovoljno ličnih razloga i za laži takve vrste. Da budem konkretan: Zamislimo Ćosića dok sjedi u SANU, čiji je član. Kao (ne)svršeni (???) srednjoškolac, među gomilom formalno pismenih doktora znanosti i stvarnih učenjaka, on je pod stalnom presijom osviještene ili neosviještene nelagode i osjećanja lične inferiornosti zbog deficitarnog formalnog obrazovanja. Da bi, tako školski malen i nedorastao okolini (u kojoj se idejnom podobnošću obreo), sačuvao osjećaj kakvog-takvog digniteta i razvikane vrijednosti ("veliki pisac"; "otac nacije"), te da bi prislio i druge da ga cijene i u njega vjeruju, on mora pisati baš ovakve, idejno-sluganski jeftine knjige. Knjige kojima se prividno sofisticiranim lažima izdiže daleko iznad okruženja kojemu, kao uljez, ni formalno ni suštinski ne pripada.

Ukratko, knjiga "Bosanski rat", pisana je manirom svjesne i ideološki licemjerne zamjene teza: žrtva se optužuje za zločin, a zločinci, krajnje cinično, predstavljaju tobožnjom žrtvom vlastitih žrtava. Pri tome, svoje

[8] Ibid, str. 417.
[9] Ibid.

izvrtanje činjenica i logike ratnih zbivanja, te njihovog prikazivanja po principu zamjene teza, Ćosić konstantno pravda pozivanjem na "ozbiljna" uvjeravanja Karadžića i Mladića i drugih "prvih ljudi" velikosrpskog ratnog pohoda na BiH; dakle, paradoksalnim pozivanjem na svjedočenja ideologa i izvođača brutalnih zločina i genocida srpske vojske po Bosni i Hercegovini.

A o kakvim ljudima je riječ, najbolje svjedoči sam Ćosić kada na jednoj od stranica svoje knjige izražava doslovnu zapanjenost (Zapanjen sam nedoraslošću "prvih ljudi", "najodgovornijih ljudi" SRJ i Republike Srpske), neljudskošću i nezrelošću političkih vođa s obje strane Drine. Uostalom, evo doslovnog iskaza samog Ćosića:

Milošević je bahat, neubedljivo samouveren, pragmatičan u okviru svog istrajavanja, nespreman na veći ulog i radikalniju promenu svoje politike. .... Razišli smo se posle večere, posle ponoći. Zapanjen sam nedoraslošću "prvih ljudi", "najodgovornijih ljudi" SRJ i Republike Srpske (str. 88).

I konačno, možda hermeneutički najvažnija misao za korektno tumačenje knjige i njenog autora, sasvim dovoljna za razumijevanje suštine i smisla "bosanskog rata", ispisana je na 138. strani Ćosićeve knjige:

A ona kaže upravo ono što knjigu i njenog autora ideološki do kraja ogoljuje i povijesno sasvim uvjerljivo raskrinkava:

Dva veka mi imamo jedan isti cilj, a to je borba za oslobođenje i ujedinjenje srpskog naroda. Ovo je sedmi rat koji se vodi za ostvarenje tog cilja.

Čiji je, dakle, *Bosanski rat*???

I ko ga je stvarno započeo???

Ako laže koza, ne laže rog.[10]

[10] A rog kaže: Laže Dobrica. Dobrica Ćosić. I to dvostruko: a) Laže da ne laže. Odnosno, b) Ćosić toliko laže, da – laže i kad ne laže.

Mr. sc. Muhamed S. Mujkić

ZAPISI IZ MRTVOG DOMA (SRJ) DOBRICE ĆOSIĆA O "BOSANSKOM RATU"

Uvod

Nakon obimnog "Uvoda (preko 40 stranica) u dnevničke beleške za knjigu Nikole Koljevića 'Stvaranje Republike Srpske'", koja je objavljena 2008. godine, Dobrica Ćosić je 2011. objavio knjigu "Lična istorija jednog doba U TUĐEM VEKU – od 4. januara 2000. do 15. marta 2003.", da bi početkom 2012. godine iz štampe izašli njegovi zapisi pod naslovom "Bosanski rat." Izdavač sve tri knjige bio je "Službeni glasnik R. Srbije", Beograd, znači državna institucija, sa nezapamćeno velikim tiražom od preko 51.000 primjeraka. I dok Nikola Koljević svoje "dnevničke beleške (za dvotomno izdanje knjige "Stvaranje Republike Srpske", obima 1.118 stranica) ciljano počinje zapisivati 29. januara 1993. godine, a završava u januaru 1996, Dobrica Ćosić zapise o "Bosanskom ratu" piše počev od 16. aprila 1992. do 17. decembra 1995. godine. Već sam pomenuo da je "beleške" za knjigu "U tuđem veku" zapisivao od 4. januara 2000. do 15. marta 2003. godine. Ni jedan ni drugi autor u navedenim knjigama nisu, barem u kratkim crtama ili datumima, naveli zbivanja vezana za pripreme i proglašenje Srpske Republike Bosne i Hercegovine odnosno Republike Srpske, ništa bitno zapisali i objavili o periodu oktobar 1991 - 15. april 1992. godine, odnosno u Koljevićevoj knjizi do 28. januara 1993. godine. Upravo u mjesecima 1991. i 1992. godine o kojima Ćosić i Koljević nisu željeli da objave svoje "beleške", desili su se najkrupniji, "istorijski" događaji vezani za stvaranje "prve srpske države preko Drine" - Srpske Republike Bosne i Hercegovine/RS, započela planirana

okupacija 37 bh. gradova, počinjeni najveći zločini prema nesrpskom stanovništvu, opsada Sarajeva, uz masovne progone, etničko čišćenje i zločine genocida, te formiran 391 logor za nedužne civile – Bošnjake, Hrvate, Rome i Albance. U svojim tekstovima u navedenim knjigama Ćosić, uporno, na desetine puta iznosi svoje stavove: da su rat u Bosni i Hercegovini započeli Muslimani i Hrvati odnosno Hrvati i Muslimani, da je rat imao "međunacionalni, vjerski i građanski karakter", da "međunarodna zajednica već dva veka onemogućava Srbima da stvore jedinstvenu srpsku državu", da su ratom u Bosni i Hercegovini Muslimani "planirali stvoriti prvu islamsku republiku u Evropi" da je "Bosna oduvijek bila zemlja mržnje", da su Srbi u Bosni i Hercegovini vodili "oslobodilački i otadžbinski rat" za svoje teritorije, da nije "rešeno srpsko pitanje" na prostoru "bivše SFRJ" , da će "istorija" pokazati da su "srpski nacionalni ciljevi" u ratovima u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini bili realno postavljeni, da nije izvršeno "dokončavanje državno političkog prekomponovanja Jugoslavije", "da Bosna i Hercegovina ne može opstati jer nema ni istorijsko ni etničko utemeljenje", da je "Bosna veštačka tvorevina", da "Bosna kao država nikad u istoriji nije postojala", itd., itd. Za sve iznesene stavove Ćosić ne iznosi relevantne činjenice, izvorne dokumente, pa njegove knjige nemaju ni jedne fusnote, jer njemu svi moraju "verovati na reč".

Knjiga Dobrice Ćosića "Bosanski rat" ima tri poglavlja: Zapisi predsednika Savezne Republike Jugoslavije; Zapisi smenjenog predsednika Savezne Republike Jugoslavije; Iz uvoda za Dnevnik Nikole Koljevića "Stvaranje Republike Srpske". U prvom poglavlju objavljuje zapise od 16. aprila 1992. zaključeno sa 1. junom 1993. godine, drugo poglavlje obuhvata period od 15. januara 1994. do 17. decembra 1995. godine, dok treće poglavlje ima samo jedan datum "jul 2008". Već sam napomenuo da je Ćosić, prije knjige "Bosanski rat", objavio "beleške" pod naslovom "U tuđem veku", za period januar 2000 – mart 2003, znači zapise osam godina "starije" od zapisa o "Bosanskom ratu"

Zašto je Dobrica Ćosić baš tako uradio može se odgonetnuti kad se pročitaju zapisi "U tuđem veku", u kojima autor, između ostalog, piše o

hapšenju i suđenju Slobodanu Miloševiću u Haškom tribunalu. Takođe piše da se i on, D. Ćosić, optužuje za zločine u vrijeme trajanja njegovog mandata (juni 1992 – juni 1993.) kada je bio predsjednik Savezne republike Jugoslavije. Valjalo je, barem za neko vrijeme, odgoditi objavljivanje zapisa iz tog zločinačkog perioda u kojem su u Bosni i Hercegovini, nakon srbijansko–crnogorske agresije i vojne okupacije 60% teritorije naše države, počinjeni najveći zločini protiv čovječnosti nad nesrpskim civilima uključujući i genocid nad Muslimanima. Ćosić u toj knjizi na više mjesta pominje bosanski rat, kao i novi rukopis za knjigu "Bosanski rat", koji "piše s velikim naporom". (Znači, on dnevničke zapise iz 1992-1993. piše 2002. godine!?) Na osnovu toga može se zaključiti da se u knjizi "Bosanski rat" ne nalaze autentični, već naknadno modificirani dnevnički zapisi Dobrice Ćosića – Gedže* (Ćosićev pseudonim), uz izostavljanje mnogobrojnih datuma za koje je Gedža procijenio da ih treba za sada ostaviti u vlastitoj arhivi i objaviti kad za to "dođe vreme", ako uopće dođe. Jer, siguran sam da neke bilješke koje se odnose na planirani projekt svesrpske države Ćosić neće nikada objaviti.

Rekonstrukcija Ćosićevog puta

Naviknuti se na zlo,
gore je od zla. (A. Camus)

Francuska intelektualka Luise L. Lambrichs autorica knjige *Vukovar nikad nećemo vidjeti*, učinila je pažnje vrijedan pokušaj da promisli i napiše "rekonstrukciju Ćosićevog puta". Smatrajući da čitatelji/čitateljke mogu bolje shvatiti i razumjeti zapise Dobrice Ćosića o "Bosanskom ratu", i moj odgovor na te "zapise iz mrtvog doma – bivše, ratne Savezne Republike Jugoslavije (SRJ)", objavljujem (u nastavku) tekst francuske intelektualke o Ćosićevom putu, koji autorica, kao i cijelu knjigu piše u

formi dijaloga/monologa upućenog neimenovanom intelektualcu, koji nije opterećen nacionalizmom, ideološkim predrasudama, mitovima, i sl. koji je, ustvari, njen istomišljenik. Ćosićeva literatura, pročitaj samo naprimjer *Vreme smrti* ili *Vreme zla*, pravo uprizorenje nacionalističke aveti, osvajačke, rušilačke, ubilačke, čistačke aveti koja se u cijeloj Istočnoj Europi, kada je dignut komunistički zasun, ponovo pojavljuje u raznim oblicima, aveti kao što je misao da jedan narod može biti superioran drugome, aveti koju naši temeljni tekstovi još nisu iskorijenili – pravo naroda da raspolažu sami sobom, stvarno veličanstveno načelo, no nismo li mi proglasili ta načela samo zato da ih možemo ismijavati? Što u biti određuje neki narod? Jezik, kultura, tradicija? Ne proviruje li iz tog načela možda ideja da postoje veliki i mali narodi, te skupine ljudi koje sebe zovu narodom, ali zapravo nisu narod, ukratko, opet nema jednakosti, ponovo hijerarhija, opet je netko legitimniji, opet je netko više čovjek od drugih... Stvarnost znači, da, pa jasno! Dimitrijević je htio reći da je ta literatura u službi stvarnog cilja, a čime je to urodilo vidiš... Na jugoslovenskom prostoru, mrtvih kao u Drugom svjetskom ratu! U ovom slučaju, pitanje je bilo znati gdje je on, i što zastupa... A literatura je nepogrešiva, kad znaš čitati, kad si daš vremena i načina da naučiš razlikovati ono što drugi govori, i ono što je tvoja projekcija. U to vrijeme Ćosić je bio predsjednik Nove Jugoslavije, drugim riječima Srbije i Crne Gore. I bio je autor srpske sage na tri tisuće stranica, a Dimitrijević ga je u Francuskoj predstavljao kao protivnika Titova komunističkog režima i kao suvremenog Tolstoja. Naravno, ta medijska slika ne može duže izdržati pred pomnijim ispitivanjem njegova puta i stvarnog lika...

Jasno da je Srbin, rođen 1921. u Srbiji. Što se njegove karijere tiče, ona počinje dosta dobro, jer sa dvadeset godina, odabire dobro. Između postrojbi monarhističkog nacionalista Mihailovića i Tita, odlučuje se za ovog posljednjeg i od 1941. angažira se na strani otpora nacizmu. Postaje čak i politički komesar jedne partizanske jedinice. Stvari se počinju kvariti poslije oslobođenja, tada dopušta da ga očaraju sirene vlasti... Počinje pohađati visoku partijsku školu u Beogradu, što

pogoduje njegovoj karijeri i omogućuje mu da preuzme različite kulturne i političke funkcije... i to ne beznačajne, jer je bio predsjednik Udruženja književnika, a poslije šef političke propagande Komunističke partije Srbije i član Centralnog komiteta. U to vrijeme, sve do 1968. kad se razišao s Titom, postaje jedan od najuglednijih režimskih pisaca. Ništa čudno, pa bio je zadužen za propagandu... Ali, ima talenta, nesumnjivo. Godine 1947. objavljuje seriju novela, a 1951. roman *Daleko je sunce*, 1954. *Korene*, prvi svezak sage o srpskom narodu, koji prikazuje dramu jedne zemljoradničke obitelji pod dinastijom Obrenovića, 1961. Deobe, politički roman koji uprizoruje suprotstavljenost između boraca protiv nacizma i nacionalističkih četnika, koja razdvaja – deli – srpski narod; na kraju, u Bajci, 1966, uoči raskida, bavi se apsurdnom stranom totalitarizma, no ne razabire se jasno neki politički ključ. Do tada, reklo bi se, slučaj je jasan: Ćosić je režimski čovjek, službeni pisac i visoki politički dužnosnik. Kao šef propagande čak je i angažirani komunist koji usko surađuje sa svojim prijateljem Rankovićem, šefom političke policije, u Jugoslaviji poznatim predstavnikom tvrdog, staljinističkog krila Partije. Kao jedini intelektualac koji je početkom pedesetih godina posjetio Goli Otok, Ćosić zna za logor i groblje neistomišljenika režima, dakle savršeno je upoznat s monstruoznim kotačićima totalitarizma i može se pretpostaviti da ih pokriva, budući da ih tada javno ne prokazuje (to će učiniti tek petnaest godina poslije, kad mu se učini prikladnim). Rankovićevom (Aleksandar) smjenom situacija se zakomplicirala i Ćosićev govor postaje dvostruk, za Francuze bi bilo dobro da ga dešifriraju. Godina 1968. je vrijeme kada se Tito odlučuje osloboditi tvrde, staljinističke politike u Partiji, i prihvaćajući liberalniju liniju, nastavlja svoju politiku integriranja jugoslovenskih naroda. Titov je stav da će Jugoslavija opstati – Jugoslavija u kojoj će svi građani, bez obzira na porijeklo, imati jednaka prava – jedino pod uvjetom da se zatru nacionalističke aspiracije i, u to ime, on jednako osuđuje hrvatske i slovenske secesionističke militante, kao i borce za velikosrpsku ideologiju. Ćosić taj politički zaokret tumači kao uklanjanje "srpskog elementa" iz jugoslavenske politike, buni se, sve češće drži govore i malo-pomalo

prelazi u nacionalističku oporbu koja se rađa. Od toga vremena njegov se jezik mijenja, rascjepljuje, o tome na svakoj stranici svjedoči njegova biografija – Čovek u svom vremenu: tvrdeći da se bori za demokraciju, on veliča srpski narod, podržava nacionalističke aspiracije, i ne pravi razliku između Srbije i Jugoslavije. Naivnost? Teško je vjerovati, on je bivši šef propagande. Iz njegova pera "Jugoslavija" se javlja više kao drugo ime za "Veliku Srbiju", prirodnu naknadu za narod koji je, prema njemu, od kraja prošlog stoljeća jedini u regiji prošao tolike kušnje. Od tog trenutka njegova literatura postaje borbena, u njoj netko poput Dimitrijevića prepoznaje stvarnost o kojoj mi govori i koja mu je na srcu. Buntovnik – ali ne i slobodoumni, za njega je srpski narod jedini "državotvorni" narod u Jugoslaviji, a ostali su samo plemena, odnosno preobraćeni Srbi koji to ne znaju – dakle buntovnik počinje pisati sagu o svojim patnjama. Nakon *Korena*, još uvijek natopljenih krvavim obiteljskim metaforama iz tradicionalne srpske poezije – na svakoj stranici nalazimo riječi "nož", "zaklati", "groblje" - mijenja stil, europeizira ga. Od 1972. do 1979. piše *Vreme smrti* (radnja se zbiva u Prvom svjetskom ratu), zatim *Vreme zla* (Drugi svjetski rat), djela koja će ga učiniti pjesnikom srpskog junaštva i "ocem" nacije. Ta djela, zbog kojih je u Francuskoj uspoređivan s Tolstojem, zaslužuju da se malo zaustavimo na njima... Zanimljivo je vidjeti kako njemu, izvan romanesknog zapleta koji pokazuje neporecivo spisateljsko umijeće, forma povijesnog romana omogućuje da miješa prošlost i sadašnjost i da iz prošlosti koju pohodi ta nacionalizmom obuzeta, izmučena duša, crpi novi identitet, i nove razloge za borbu. Tako naprimjer, njegov junak iz 1914. kaže: "... ne treba da se zaboravi da smo mi, ostali Srbi, u velikim seobama napokon krenuli prema severu i prema zapadu. Uveren sam da se u tom pravcu zauvek nalazi naš put i naši nacionalni ciljevi." Prema sjeveru i prema zapadu ... "Imaš pred očima kartu Jugoslavije i kretanje srpsko-federalnih trupa 1991." Malo dalje piše i ovo: "Došlo je vreme kada jedan mali narod ne može više da izgubi rat. Može samo da izgubi mir" - zapamti da će u jednom političkom govoru ponoviti tu formulu i ona će postati jedan od Miloševićevih slogana. U Ćosićevim romanima – za razliku od Tolstojevih koji nikad ne udaraju

u nacionalističku žicu – sve je srpsko: bijeda je srpska, hrabrost je srpska, topovi su srpski, narod je srpski. Ponavljanje neke riječi katkad i četiri – pet puta po stranici, iz pera jednog majstora propagande ne može biti slučajno. A te, stalno iste gusle, otkrivaju i pisca s bolnim identitetom i angažiranog političara u borbi koju ne kani izgubiti... Nastavak njegove karijere uklapa se naime u tu logiku. Kad je Tito umro, bude se nacionalističke strasti – potpirene njegovim romanima koji su imali velik uspjeh – pa se Ćosić, koji nadahnjuje Miloševića, vraća na političku scenu. I sad ti meni reci: to je to, biti pisac vizionar? Poslužiti se romanom da potpiriš nacionalni osjećaj i onda provedeš politiku koju propovijedaš. To što je od laži napravio svoje političko oružje, to i nije baš orginalno, ali iznenađujuće je kako se on time ponosi: "jedan vid našeg patriotizma i potvrda naše urođene inteligencije", eto kako on kvalificira laž, kao patriotsku kvalitetu, možeš zamisliti? I u toj oluji, plovi tako dobro da postaje predsjednik "Nove Jugoslavije", smatrajući se demokratom i podupirući politiku osvajanja i etničkog čišćenja koju vodi Beograd. I niječući da je 1986. sudjelovao u pisanju Memoranduma Srpske akademije, koji je potpalio fitilj, izjavit će u pogodnom trenutku da je bio njegov incijator: način da sa sebe skineš odgovornost i istodobno izvučeš političku korist. To bez daljnjega! Strašno spretan ... Ali kako raskrinkati te ljude, to mi reci? Jer oni podjaruju mržnju i izazivaju prolijevanje krvi – ne okrvavljujući naravno svoje ruke... Kako će ih onda međunarodni zakon ikad prikliještiti, ako ne bude oštriji, odlučniji, inteligentniji? Očito strah! Strah od drugoga, to je istrument svih diktatura. A od straha do mržnje samo je jedan korak, osjećaš da smo na rubu ponora, misliš da si ti na sigurnom? Ne vidiš da posvuda imaš pravo, završimo sa Ćosićem... On je siva eminencija, na kraju krajeva neka vrsta Richelieua Miloševićevog nacional–komunizma... on potiče na zločin. Ne znači to da on vjeruje u nešto, kao ni Milošević, uostalom. I kad se dešifrira njegov dvostruki govor koji služi za pridobivanje zapadnog mnijenja i varanje intelektualaca u vlastitoj zemlji, čovjek ima dojam da je to više jedan cinični nihilist koji se okoristio bolešću svog naroda i pogoršao je, samo zato da bi se lakše oslobodio bolesti koja izjeda njega samoga... On

nikad nije uspio progutati svoj politički poraz u odnosu na Tita. I upravo pjesničkim zanosom veliča tu bolest, to je ono najčudnije, slušaj: "Bolest je stvaralački faktor istorije... Bolesnici su stvaraoci skoro svih velikih čuda ... Strah i ludilo Bolesnika gradili su i rušili gradove, veličanstvene hramove... i sva ona neponovljiva arhitektonska ljudska dela... U svom očaju Bolesnici su začeli ideje koje su potresle cele generacije. U mržnji prema zdravima izazvali su zla koja razumni ljudi ne mogu da objasne." Čuješ kako on dobro poznaje tu bolest iznutra? I kako uživa širiti je... ali u jednom se vara, mogu razumni ljudi savršeno objasniti tu bolest, mogu, mogu... Samo treba malo raditi, i znati čitati ... Pa, i sam kaže: "Mržnja, njoj se uvijek vraćamo... Taj čovjek je koncentrat mržnje, mržnje koju prešućuje, presvlači i sa užitkom prenosi na druge. I k tome se sigurno smatra kršćaninom."[1]

Buđenje D. Ćosića Gedže u vrtlogu "Bosanskog rata"

Iz dubokog zimskog sna (1991/1992) Dobrica Ćosić, zvani Gedža,[2] (njegov vlastiti pseudonim), tadašnji kandidat za predsjednika republike Jugoslavije (SRJ), probudio se glede događaja u Republici Bosni i Hercegovini tek 16. aprila 1992. godine kada je počeo pisati, "bacati na papir", svoje Zapise iz mrtvog doma o Bosni i Hercegovini (na mrtvi dom je svedena Savezna Republika Jugoslavija, koju su činile Srbija i Crna Gora). Već u prvoj rečenici svoje knjige, koja nosi naslov *Bosanski rat*,[3] Ćosić piše: "Iz Bosne stižu zastrašujuće vesti: počeo je rat između Muslimana i Srba. Započeli su ga muslimanski, sarajevski razbojnici, ubijajući Srbe "četnike" (str. 7). Na drugom mjestu (str. 196) Ćosić piše: "Muslimani su odmah po proglašenju nezavisnosti Bosne

[1] Louise L. Lambrichs, *Vukovar nikad nećemo vidjeti*, Zagreb, 2007, str. 113-119.

[2] Gedža / Gedžo – "neprosvijećeni srbijanski seljak, ob. iz perspektive građanina s druge strane Save i Dunava (iz Srijema i Bačke)"; Vladimir Anić, *Rječnik hrvatskog jezika*, Treće prošireno izdanje, Novi liber, Zagreb, 2000, str. 246. (Inače, na početku spisateljske karijere, D. Ćosić je svoje tekstove pisao pod pseudonimom – Gedža.)

[3] Dobrica Ćosić, *Bosanski rat*, "Službeni glasnik R Srbije", Beograd, 2012.

i Hercegovine, 6. aprila 1992. godine, krenuli protiv Srba, ubijajući i paleći sve redom dok nisu stigli arkanovci i vojnici Užičkog korpusa da organizuju Srbe za otpor i rat za oslobođenje i Republiku Srpsku." Naravno, nijedna od ovih tvrdnji senilnog akademika Ćosića – Gedže, nije tačna. Zaboravio je da "činjenice, ne dolaze niotkuda i da bi se dogodio rat, ljudi moraju donijeti odluke, održati govore da ujedine javnost, ukratko, prije djela ide govorni čin. Kao i svi ratovi, i ovaj dakle počinje riječima, tekstovima koji potpaljuju fitilj, govorima koji podsjećaju na povijesne mitove, pozivaju se na Boga... Ljudi se uvijek idu ubijati u ime povijesti, u ime legende koju su naslijedili od starijih, a onda naučili u školi i poistovijetili se s njom. Srbija je s toga gledišta školski primjer: mitska povijest i Bog tamo."[4]

Da je Ćosiću bilo stalo do istine, a ne laži, on bi svoju knjigu započeo svojim zapisima "o zbivanjima u 1991. i (prva tri i po mjeseca) 1992. godine", o čemu je, kako tvrdi u svojoj knjizi, "nešto kasnije zapisao o događajima iz tog perioda". A upravo u tom periodu desili su se najkrupniji događaji vezano za pripreme i početak rata u suverenoj i međunarodno priznatoj državi Bosni i Hercegovini. Bosanski Srbi, potpomognuti Miloševićevom i Ćosićevom krnjom Jugoslavijom, posebno Srbijom i bivšom JNA, počeli su rat protiv Republike Bosne i Hercegovine rušenjem njenog ustavnog poretka i "mirnom" okupacijom oko 60% državne teritorije, te uspostavljanjem paradržavnih tvorevina srpskih autonomnih pokrajina i srpskih opština krajem 1991. i formiranjem protivustavne paradržave Srpske Republike Bosne i Hercegovine – 9. januara 1992. godine. Prema navedenim i brojnim drugim činjenicama, uključujući i dokaze iznesene u sudskim procesima pred MKS u Hagu – Srbi, ne samo bosanski već i srbijanski i crnogorski – započeli su rat u Bosni i Hercegovini. To ću argumentovati i na drugim mjestima u ovom tekstu. Ovom prilikom želim podsjetiti da su "rat" u Bosni i Hercegovini započeli 4. aprila 1992. godine, prvog dana Bajrama, bosanski Srbi, potpomognuti bivšom JNA i paravojnim formacijama, u ranim jutarnjim satima u Trnavi, općina Sanski Most, na koju su bez ikakvog povoda ispalili oko 500 granata. Istog dana izvršena je vojna

[4] Louise L. Lambrichs, n. d., str. 163.

okupacija Bijeljine u kojoj je ubijeno desetine Bošnjaka. Dva dana, kasnije, 6. aprila 1992. godine, granatirano je Sarajevo sa položaja srpskih nacionalista odnosno bivše JNA koji su izvršili opsadu ovog grada u prva tri mjeseca iste godine. Tih dana okupirana je i varošica Janja, kod Bijeljine, gdje je među 8.000 žitelja bilo 90% Muslimana i ovo mjesto je preko noći postalo Srpska Janja. Nakon toga je 8. aprila uslijedila vojna okupacija Zvornika, Foče, Bratunca, Vlasenice i Višegrada... o čemu ne piše akademik i bivši komunjara Ćosić. Jer sve to, i mnogobrojne druge činjenice, ne uklapaju se u njegovo viđenje "Bosanskog rata" koji su po njemu započeli Muslimani i Hrvati, na dan proglašenja nezavisnosti i suverenosti RBiH, 6. aprila 1992. godine. Međutim, definiranje Bosne i Hercegovine kao "Suverene države izvršeno je Amandmanom LX na Ustav SR Bosne i Hercegovine, donešenim 31. jula 1990. godine,[5] dakle u vrijeme vladavine komunista, a ne u vrijeme raspada SFRJ 1991. godine, o čemu su odlučivali i srpski poslanici.

Zanimljivo je napomenuti da jedan akademik piše knjigu o "Bosanskom ratu", koji je godinama bio predmet interesovanja i međunarodne zajednice (koja se uključila u njegovo konačno rješavanje Dejtonskim mirovnim sporazumom (1995. godine) i Međunarodnog krivičnog suda za ratne zločine na prostoru Jugoslavije u Hagu - bez ikakvog uvodnog teksta u kojem bi pojasnio i genezu predratnih i ratnih zbivanja u Bosni i Hercegovini i same svoje Zapise - kao "predsednika SRJ" i " smenjenog predsednika" te državne zajednice. Ćosić to pokušava ispraviti u zadnjem 'poglavlju' svoje knjige, naslovljenog: "Iz uvoda za Dnevnik Nikole Koljevića 'Stvaranje Republike Srpske'" za koji piše da je: "Poslednje književno delo dnevničko memoarskog - karaktera" (str. 232). A, "Dnevničke zapise Nikola Koljević započinje tek 29. januara 1993. godine", godinu i kusur dana nakon "Stvaranja Republike Srpske" čiji je on, zajedno s Biljanom Plavšić, bio prvi v. d. predsjednik. Znači, ne kasni za događajima u istoriji "prve srpske države preko Drine" samo Dobrica Ćosić, već i njegova i Karadžićeva desna ruka Nikola Koljević. Ne vjerujem da je to slučajna omaška,

[5] "Službeni glasnik SRBiH", broj 21, 1990.

već ciljano prikrivanje istine o stvaranju paradržavne ratne genocidne tvorevine Srpske Republike Bosne i Hercegovine, odnosno (od avgusta 1992. godine) Republike Srpske. I ovo ću dokazati na stranicama ovog teksta. Vezano za 16. april 1992. godine, datumom s kojim D. Ćosić počinje svoje Zapise (ne kao običan građanin već kao predsjednik SRJ), želim da izrazim čuđenje zašto Ćosić pod znake navoda stavlja "četnik". SDS oružane jedinice i srpska policija u Bosni i Hercegovini bile su zadojene četničkom velikosrpskom ideologijom. Te jedinice su početkom rata zajedno sa JNA i paravojnim srbijanskim i drugim jedinicama okupirale više od 60%, a do kraja 1992. oko 70% države teritorije Bosne i Hercegovine. Tom prilikom su, baš kao i četnici u Drugom svjetskom ratu, počinili velike, stravične zločine, uključujući i genocid nad Muslimanima i izvršili progone na stotine hiljada nesrpskog stanovništva ... Kasnije su u mnogobrojnim srpskim gradovima najvećim ulicama dali nazive najvećeg četničkog vođe i đenerala Draže Mihailovića, a u Brčkom su u centru grada podigli spomenik ovom ratnom zločincu iz Drugog svjetskog rata. Suštinu četničke ideologije, koju sam pomenuo, definisao je još 1941. godine četnički ideolog Stevan Moljević, a potvrdio u praksi četnički đeneral Draža Mihailović u Moljevićevom projektu Homogena Srbija (drugo ime za "Veliku Srbiju") "koji ima da obuhvati celo etničko područje na kome Srbi žive …"

Po Moljevićevom projektu, osim Srbije, "Velika Srbija" bi trebala da obuhvati "Makedoniju ("Južna Srbija"), Kosmet (Kosovo – nap. M. M.),Vojvodinu s Baranjom, Bosnu i Hercegovinu i velike dijelove Hrvatske, njezinu zapadnu obalu sve do Karlobaga, sve otoke na tom području, pola Like, Pokuplje do Karlovca s Kordunom i Banijom pakračko – daruvarsko - virovitički koridor ..., cijelo priobalje od Ravnih Kotara do Brača." Ovaj projekt dorađuje đeneral Draža Mihailović: "Stvoriti veliku Jugoslaviju i u njoj veliku Srbiju, etnički čistu u granicama Srbije – Crne Gore – Bosne i Hercegovine – Srema, Banata i Bačke... Čišćenje državne teritorije od tih narodnih manjina i ne – nacionalnih elemenata. Stvoriti zajedničke granice između

Srbije i Crne Gore, kao i Srbije i Slovenačke čišćenjem Sandžaka od Muslimanskog življa i Bosne od Muslimanskog i Hrvatskog življa". "Ta ideologija kojoj je cilj stvoriti "homogenu Srbiju" koja obuhvaća "ceo etnički prostor na kome žive Srbi", citiram Moljevićeve riječi - definira stanovništvo prema etničkoj pripadnosti: Srbi koji se smatraju Srbima, Srbi koji ne znaju da su Srbi, i one koje treba protjerati ili istrijebiti, jer su druge pripadnosti. Dakle, riječ je opet o hijerarhizaciji ljudskog, no ovaj put to ne ide preko "rase" – poslije nacizma ta riječ je odbačena – nego preko etniciteta", napisat će u svojoj knjizi 15 godina kasnije (2001. g.) francuska znanstvenica Louise L. Lambrichs.[6] Svaki komentar o navedenim stavovima je suvišan i nepotreban, jer se rečenom nema šta dodati. D. Ćosić Gedža u svojim zapisima ne piše da je Milošević 30. aprila 1992. g. u Dobanovcima pokrenuo i aktuelizirao ideju o prelasku Srbije na lijevu obalu Drine kao jedan od prioritetnih zadataka (srpskog naroda), što je SDS Bosne i Hercegovine ugradio u svoj program – uspostaviti koridore u Podrinju i ukloniti granicu između srpskih država. I Milošević i Ćosić su znali da se ta ideja može ostvariti samo ratom, etničkim čišćenjem, progonima, ubijanjem nesrpskog stanovništva. Realizacija projekta "Velike Srbije" u Podrinju (Foča, Zvornik, Srebrenica, Bratunac...) – kao i u Semberiji i Posavini, bila je uspješna i potpuna. Njen rezultat je, pored navedenog, bio "Stvaranje prve srpske države preko Drine", kako je i u ratu i dan-danas u miru pisao i piše Ćosić. Također, želim podsjetiti da je na Konferenciji o Evropskoj bezbjednosti i saradnji (KEBS) u Helsinkiju usvojena Deklaracija o Jugoslaviji, kojom se oštro osuđuje Srbija, srpske paravojne snage i JNA, kao vinovnici krize u Bosni i Hercegovini. Vladi Srbije i JNA je postavljen ultimatum da do 29. aprila obuzdaju ili povuku snage koje se nalaze pod njihovom kontrolom u Bosni i Hercegovini. U suprotnom Srbiji preti da bude isključena iz KEBS-a."[7] "Također, moram podsjetiti Ćosića da je već 4. aprila 1992. g. izvršena vojna okupacija Bijeljine, koja je potpuno pala pod kontrolu Srpske nacionalne garde i izvršen je

[6] Louise L. Lambrichs, n. d., str. 144.

[7] Bosna i Hercegovina – jezgro velikosrpskog projekta, Helsinški komitet za ljudska prava Srbije, Beograd, 2007, str. 34.

napad na Foču. 9. aprila su u Zvornik ušle jedinice Arkanove "Srpske dobrovoljačke garde".[8] Siguran sam da je za ove i brojne druge činjenice znao i Ćosić, kao predsjednik države, ali ih nije uvrstio u svoje Zapise. A zapisao je da se: "Duž Drine vrše masovni pokolji Srba. Gore srpska sela, naravno, Srbi će im uzvratiti" (str. 7). Naravno, akademiku Ćosiću ne pada na pamet da navede barem jedan pokolj Srba ili spaljeno srpsko selo, a pogotovo aprilska ubistva Muslimana po ulicama Bijeljine, Foče i Zvornika, koja su putem medija prezentirana i srbijanskoj, jugoslovenskoj kao i bh. i međunarodnoj, javnosti.

Nepostojeća "prva islamska republika u Evropi"

Iste optužbe, ovog puta u najradikalnijem vidu, akademik Ćosić zapisuje pod datumom 16. maj 1992. godine. "Muslimani su Srbima objavili rat do potpunog osvajanja Bosne i Hercegovine i istrebljenja Srba iz prve muslimanske republike u Evropi." To ilustruje podatkom o "masakru na ulicama Tuzle. Ubijeno je najmanje tri stotine vojnika", kako je Ćosića "obavijestio iz Sarajeva Nikola Koljević" (str. 9). To ponavlja i u zapisu 20. juna '92. (str. 11). Nema ni jednog dokumenta, čak ni jedne službene izjave muslimanskih dužnosnika o objavljivanju rata "Srbima do potpunog osvajanja Bosne i Hercegovine i istrebljenju Srba iz (nepostojeće) prve muslimanske republike u Evropi". U to vrijeme bile su uspostavljene i funkcionisale paradržavne tvorevine Srpska Republika Bosna i Hercegovina i Hrvatska Republika Herceg Bosna. Jedino bh. Muslimani nisu ni razmišljali, niti uspostavili bilo kakvu "muslimansku republiku" u Bosni i Hercegovini. Takvih ideja nema ni u Islamskoj deklaraciji autora Alije Izetbegovića, koju Ćosić pominje (str. 9) i neargumentovano je poredi sa Memorandumom SANU. Zašto akademik Ćosić iznoseći bombastične, izmišljene stavove o muslimanskom osvajanju Bosne i Hercegovine i uspostavi muslimanske republike u Bosni i Hercegovini, itd., a potpuno zanemaruje jedan od

[8] Isto, str. 26 i 34.

ključnih datuma paradržavne tvorevine Srpske Republike Bosne i Hercegovine - 12. maj 1992. godine? A, upravo tog 12. maja održana je za bosanske Srbe "istorijska sjednica Skupštine srpskog naroda Bosne i Hercegovine" (tako su je tada nazvali) u Domu JNA u Banjoj Luci, gdje su doneseni "Strateški ciljevi" srpskog naroda i formirana Vojska Srpske Republike Bosne i Hercegovine, te za komandanta srpske vojske imenovan general Ratko Mladić.[9] I ovom prilikom moram citirati "Strateške ciljeve srpskog naroda", jer iz njih se jasno vidi kakvi su bili planovi udruženog ratnog poduhvata bosanskih Srba u njihovoj domovini Bosni i Hercegovini, čiji su ustavni poredak srušili i koji su u potpunosti izdali proglašavajući je bivšom, nepostojećom, nemogućom itd., državom.

Strateški ciljevi

- "Uspostaviti državne granice koje bi odvojile srpski narod od druga dva naroda.

- Uspostaviti koridor između Semberije i Bosanske krajine" (znači koridor koji prolazi kroz dio općine i grad Brčko, čije je funkcionisanje obilježeno najvećim zločinima u skoro 450-godišnjoj historiji Brčkog /nap. M. M./). Za ostvarenje ovog cilja već od 17. aprila 1992. godine "JNA i oružane formacije SDS su artiljerijom i oklopnim jedinicama opkolile Brčko u kome se, inače, nalazio jak vojni garnizon... Na raskrsnici prema Brčkom (u Lončarima – M. M.) bile su stacionirane oklopne jedinice JNA."

- "Uspostaviti koridor u Podrinju. Znači ukinuti stanje Drine kao granicu srpskih država.

- Uspostaviti granicu na Uni i Neretvi.

- Podijeliti Sarajevo u srpske i bošnjačke dijelove i uspostaviti sposobne državne vlasti u oba dijela.

[9] Uporedi: Smail Čekić, *Agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu*, knjiga 2, Sarajevo 2004, str. 839 i 840.

- Osigurati pristup moru za Srpsku Republiku BiH." (Odluka o strateškim ciljevima srpskog naroda u Bosni i Hercegovini imala je oznaku najveće tajnosti, zbog čega je objavljena tek nakon godinu i po dana, 26. novembra 1993. godine.)[10]

Novoimenovani komandant VRS general Ratko Mladić je, obraćajući se ovom skupu, "zatražio da se odrede ratni ciljevi koje će on realizovati ... Tražio je da se tačno definiše neprijatelj." Mi ne možemo očistiti, niti imati rešeto da prosijemo da samo ostanu Srbi, a ostali da odu. Ja ne znam kako će gospodin Krajišnik i Karadžić objasniti svijetu. To je, pa ljudi, genocid".[11] Taj isti general Mladić bit će u julu 1995. godine glavni planer i izvođač najvećeg genocida nad muslimanima poslije Drugog svjetskog rata – Srebrenici, zašto mu se, počev od 2012. godine, uz ostale zločine, sudi pred MKSJ u Hagu. A što se tiče Gedžine tvrdnje da je na "ulicama Tuzle ubijeno najmanje tri stotine vojnika", taj podatak je proizvoljan i nije tačan. U vojnom sukobu branilaca Tuzle poginulo je pet pripadnika MUP-a Tuzla, a ranjeno 34 milicionera i 5 civila. Prema izvršenoj identifikaciji, u ovom sukobu poginilo je 50 pripadnika bivše JNA, a 39 ih je ranjeno i svi su liječeni u Kliničkom medicinskom centru na tuzlanskoj Gradini.[12]

U Bosni i Hercegovini su se desile desetine Markala

Akademik Ćosić – Gedža bilježi i događaj od 27. maja 1992. godine kada je u Sarajevu, u Ulici Vase Miskina sa položaja VRS ispaljena i "eksplodirala granata i izmasakrirala grupu muškaraca i žena koji su čekali u redu za hljeb... Pa mi ćemo sami sebe uništiti, služeći svojim neprijateljima ... Ovo bombardovanje Sarajeva je samoubilačko ludilo …" (str. 10).

[10] "Službeni glasnik RS-a", broj 22, od 26. novembra 1993.

[11] Medina Delalić – Suzana Šačić, *Balkan Bluz*, Sarajevo, 2007, str. 208.

[12] Dževad Pašić, *Zemlja između istoka i zapada: Tuzla: odbrana kontinuiteta državnosti Bosne i Hercegovine*, Tuzla, 1996, str. 300.

Nakon ovog prvog utiska, iskrenosti, istog dana naveče pošto je čuo da Ratko Mladić negira ovaj zločin, Ćosić se ibreti i okrivljuje 'muslimanske zlikovce'. "Ubijati svoj narod zbog političkih ciljeva a zločin pripisati protivniku, nije li to moguće samo u islamskom fanatizmu, u džihadskoj politici?" – pita se i sam sebe ubjeđuje Ćosić. A u Bosni i Hercegovini su se te i narednih godina desile na desetine Markala i na stotine drugih oblika masovnih zločina, uključujući i genocid srpskih nacionalista nad Bošnjacima, Hrvatima i Romima. I mogli su Karadžić, Mladić, Koljević, Krajišnik, Plavšićka, pričati priče o ovom zločinu u kojem je "ubijeno 17, a ranjeno 140 ljudi"[13]: istina je samo jedna – srpski zločinci su ispalili s položaja opkoljenog Sarajeva granatu kojom je ubijeno i ranjeno na desetine civila, čija su imena, identitet utvrđeni. Ovaj crni datum Ćosić završava riječima: "Ako je Bosna stvarno 'zemlja mržnje', kako je tumačio njen najveći pisac (konačno je priznao da je Ivo Andrić bosanski pisac, nap. M. M.) ima li granica ta bosanska mržnja" (str. 10). Čini se da akademik Ćosić nije pročitao do kraja pripovijetku "Pismo iz 1920", Ive Andrića, a pogotovo nije razumio šta pismo kaže.

Dakle, D. Ćosić – Gedža 1992. godine sjetio se pripovijetke "Pismo iz 1920", koju je Ivo Andrić napisao prije 50 godina, ne slučajno već ciljano. Trebale su mu riječi najvećeg bosanskog pisca i nobelovca "Bosna je zemlja mržnje" izrečene tuđim ustima, da bi na raznim varijantama riječi Bosna i mržnja gradio svoju teoriju o bosanskom ratu, podjeli, uništenju Bosne kao "države nakaze", formiranju "prve srpske države preko Drine" i rješavanja "srpskog nacionalnog pitanja" formiranjem srpske države na području Srbije, Crne Gore i dijelovima Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Da je Ćosić, umjesto citiranja riječi: Bosna je zemlja mržnje, i slično, htio da stvarno analizira i spozna šta u Pismu piše i šta Pismo kaže, morao bi barem u najkraćem u svojim zapisima navesti da je autor Pisma iz 1920. (koje Andrić u cjelini bilježi i navodi u svojoj pripovijetki) Maks Levenfeld, koji je rođen u Sarajevu u vrijeme kada je Bosna bila pod okupacijom i upravom Austro-Ugarske monarhije. Njegov otac je bio Austrijanac, ljekar, koji

[13] BiH – jezgro velikosrpskog projekta, n. d., str. 40.

je službovao u Sarajevu, a majka Italijanka, iz Trsta. Maks je nakon završetka gimnazije otišao u Beč na studije medicine gdje su ga pri kraju studija mobilisali u austrougarsku vojsku u Prvom svjetskom ratu – i to kao ljekara, koji je upravo kao ljekar doživio rat na najgori mogući način – svakodnevno liječeći ranjenike gledajući kako vojnici umiru u najgorim mukama, sa ranama na glavi, stomaku, grudima, nogama, rukama... I to je trajalo, kao i rat, oko četiri godine, nakon čega se Maks vratio u Sarajevo. Saznao je da mu je otac umro od pjegavog tifusa, a majka odselila u Trst. Ogorčen, najprije ratom, a potom i smrću oca i majkom koja je u očaju napustila Sarajevo, Maks, očajan na sve to, ali i na svijet, posebno Evropu u kojoj je započeo i sa najvećim žrtvama okončan Prvi svjetski rat, odlučuje da napusti Bosnu navodeći svom prijatelju s kojim razgovara, kao glavni razlog svog odlaska: mržnju. Maks je kasnije istom prijatelju iz gimnazijskih dana u aprilu 1920. godine napisao Pismo koje doslovno prenosi u svojoj pripovijetki Ivo Andrić, sa Maksovom porukom da je "Bosna zemlja mržnje", i sl. Naravno, ovo Pismo jednog politikom neopterećenog ljekara je pisano u okolnostima i pod utiscima "jednog stranca" nakon strahota Prvog svjetskog rata i raspada njegove porodice, nakon čega Maks ne želi ne samo da živi u Sarajevu, već ni u Beču (rodnom mjestu njegovog oca), ni u Trstu (gdje je rođena i do udaje živjela njegova majka), već želi, kako je rekao prijatelju, da ode u Južnu Ameriku - Argentinu ili Boliviju. Znači za njega Maksa L. su i rodno Sarajevo, Bosna, Beč, Trst i cijela Evropa – bili gradovi države i kontinent sažeti u jednoj riječi – mržnja. A glavni razlog toga bio je rat.[14] Želim da podsjetim akademika Ćosića da je unuk Maksa Levenfelda - Moritz Levenfeld, u zaostavštini svog djeda Maksa našao drugo pismo koje je on (Maks) napisao na njemačkom jeziku svom sarajevskom gimnazijskom prijatelju. Ključne misli u ovom drugom Pismu su: "Sada više ne mislim tako, naprotiv siguran sam da stvari stoje upravo suprotno od onoga što sam tada mislio" (o "Bosni kao zemlji mržnje" zbog različitosti njenih naroda i vjerskih zajednica) …

[14] Dževad Karahasan, *Izvještaji iz tamnog vilajeta*, Sarajevo, 2007, str. 91-97.

“Ja sam medicinar, a ne političar, ja služim konkretnom ljudskom životu a ne državi i njezinim sistemima, tako da su moja pitanja i odgovori uvijek oslonjeni na konkretni život pojedinačnog čovjeka... Mene ne usrećuje ponuda da svojim postojanjem i svojim jedinim životom služim nekoj mašini, ma kako dobra i efikasna ona bila ... Može li čovjek koji se vraća iz rata, gdje se bavio ljudima preko svake mjere, i to onom tamnom (možda i najjačom, možda najstrašnijom?) ljudskom stranom, željeti, može li podnijeti, da se upusti u sasvim lično susretanje sa svim stanovnicima svog grada? Naravno da ne može, meni je ljudi bilo dosta preko svake mjere, trebali su mi prije svega tišina i odsutnost”... “Ja se iz rata nisam vratio kući nego u rodni grad u kojem sam bio stranac, jer u njemu nisam više imao nikoga... Sigurno sam onda (prvo Pismo - nap. M. M.) bio u pravu, nema sumnje u to da bosansko uzgajanje razlika često liči na mržnju, a ponekad jeste mržnja, ali to nije razlog da ja odustanem od svog grada i odem, jer strašno njegovanje razlika među nama samo znači da smo jedni drugima važni i prisutni... Rado mislim kako u mojoj odluci da se pridružim internacionalnim brigadama u odbrani Španjolske (protiv fašizma - nap. M. M.) ima makar malo borbe za Bosnu, rado te brigade uspoređujem sa Bosnom i zamišljam ih kao nju. “Šarene i lijepe kao livada i bosanski ćilim” ... Ove akcente iz drugog Pisma Maksa Levenfelda treba pročitati i čuti šta oni kažu. A kažu nešto sasvim suprotno stavovima ratobornog, “srpskim nacizmom” opterećenog D. Ćosića – Gedže.

Borcima Armije Bosne i Hercegovine, koji su se skoro četiri godine borili za svoju državu Bosnu i Hercegovinu, ranjavani i ginuli za nju, jedna od psovki bila je: “Jebem ti državu.” Pri tome, oni nikada nisu mislili da tu državu treba uništiti, da je ova “država nakaza”, ili “nemoguća država”, ili “islamska republika” - već da je treba pod svaku cijenu, uključujući i vlastiti život, braniti i odbraniti. Oni su psovali rat, a ne BiH kao državu. Ako ona danas nije u evropskom smislu riječi “normalna, demokratska država”, krive su političke elite i nacionalisti, prije svega iz reda srpskog naroda, a ne srpski, bošnjački i hrvatski narod iz Bosne i Hercegovine, koje niko nije pitao da li žele da ratom ili

mirnim putem rješavaju svoja etnička, vjerska, kulturna i druga pitanja. Za ratnu opciju bili su: Milošević, Tuđman, Ćosić, Karadžić, Koljević, Krajišnik, B. Plavšićka i brojni drugi nacionalistički i nacistički lideri, koji su već osuđeni, ili im se sudi pred Haškim tribunalom za počinjene zločine u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Kosovu. U našem narodu je poznata misao: Pročitaj mi pismo, pa da čujem šta kaže. A glavni lik Pisma iz 1920. godine doktor Maks Levenfeld otišao je iz Bosne u Francusku zbog mržnje i završio svoje putovanje po Evropi u Španiji, gdje je bjesnio građanski rat. Kao ljekar je radio u jednoj od bolnica liječeći španske revolucionare, borce protiv fašizma i zajedno s bolesnicima stradao od granate ispaljene na poljsku bolnicu u kojoj je radio. Puno je granata u ratu 1992-1995. g. ispaljeno i na Sarajevo i na brojnim drugim mjestima širom Bosne i Hercegovine, najviše od srpskih nacionalista. Nije valjda da su to Srbi uradili da našu zemlju oslobode mržnje. Upravo ta ubijanja, progoni, silovanja, okupacija 37 bh. gradova – to je mržnja prema drugom, u ime interesa navodno ugroženog, a stvarno, što se Bosne i Hercegovine tiče, povlaštenog srpskog naroda.

Rezolucije Savjeta bezbjednosti UN-a ne zanimaju Ćosića

U Zapisima 'predsednika SRJ' Ćosića morao se naći 30. maj 1992. godine (a nije) kada je "Savjet bezbjednosti (SB) UN usvojio Rezoluciju 757 o uvođenju sankcija protiv Srbije i Crne Gore",[15] kao i 30. juni kada je SB UN usvojio Rezoluciju 761 vezano za funkcioniranje Sarajevskog aerodroma i prekida vatre. Umjesto citiranja i komentarisanja navedenih međunarodnih dokumenata, akademik Ćosić Gedža 14. jula '92. u svom govoru pred Skupštinom SRJ u svojstvu 'predsednika' izjavljuje: "Odgovorno tvrdim: U Bosni i Hercegovini nema više nijednog vojnika i oficira Vojske Jugoslavije, a sva ratna tehnika JNA nije povučena zbog oružanih dejstava hrvatsko-

[15] BiH – jezgro velikosrpskog projekta, n. d., str. 40 i 41.

muslimanskih snaga na kasarne i blokiranja saobraćajnica." Ćosić dalje navodi, 'od čibuka', koliko je naoružanja bivše JNA ostalo VRS, a koliko muslimansko-hrvatskoj koaliciji (str. 12 i 13). Poznata nam je velikodušnost JNA prema Hrvatima i Muslimanima glede otimanja oružja od TO BiH, a ne ustupanja naoružanja, pa ove proizvoljne podatke koje prezentira Ćosić neću komentarisati na ovom mjestu. Postavljam pitanje D. Ćosiću Gedži, velikom kritičaru Josipa Broza Tita i njegovog revolucionarnog, državničkog i međunarodno priznatog djela: zašto kao vrhovni komandant Vojske Jugoslavije nije uzeo pušku i stao na čelo tri srpske vojske u odbrani srpskih teritorija i projektovane "jedinstvene srpske države" na prostorima bivše Jugoslavije? Ne, on nije kalibar vojskovođe i državnika Titovog i De Golovog formata, već kukavica koji voli da uz "viski, sir i pršut" priča i baljezga o ratu, deobama, podjelama, etničkom čišćenju i preseljavanju naroda, vazda u zemljama izvan Srbije, a nikada unutar njenih granica. Zadesila ga je sudbina da se to upravo desilo u njegovoj Srbiji - otcjepljenjem Kosova, koje je postalo samostalna, međunarodno priznata republika i nagovještajem za vraćanje autonomije Vojvodini, koja više ne želi da trpi jaram i vazalski položaj u Ćosićevoj Srbiji. Moram komentirati njegovu tvrdnju po kojoj "od 19. maja 1992. g. nijedan borbeni avion i helikopter Ratnog vazduhoplovstva Vojske Jugoslavije nije preleteo granice Bosne i Hercegovine i Hrvatske"... (str. 13) "Avijacija JNA (odnosno Vojske Jugoslavije - M. M.) je 12., 13., 14. i 15. septembra 1992. g. borbeno djelovala po slobodnim teritorijama Brčkog, Gradačca, Gračanice i naseljima u dolini Drine". Napalm i "kasetnim bombama" razoreni su mnogi privredni i stambeni objekti na području (slobodne teritorije) Brčkog, gdje je od posljedica bombardovanja poginulo 25 lica, među kojima jedna trudnica i dvanaestero djece, dok su 32 civila ranjena... Slobodna brčanska teritorija, na kojoj se nalazilo oko 40.000 civila, bila je poprište žestokog vazdušnog napada i 20. septembra 1992., prilikom kojeg su od "kasetnih i napalm bombi" poginula 42 civila, a 86 ih je ranjeno …"[16] Ovome treba dodati da "i pored Rezolucije 781 Savjeta bezbjednosti OUN-a o uspostavi zabrane za vojne letove u

[16] Smail Čekić, *Agresija na RBiH*, n. d., knj. 2, str. 786 i 787.

zračnom prostoru Bosne i Hercegovine (9. oktobra 1992.), velikosrpski agresor je sa teritorije Srbije (s aerodroma Lađevci i Ponikve, Batajnice i drugih) i aerodroma i heliodroma u Banja Luci, nesmetano koristio avijaciju i helikoptere... To se nastavilo i u februaru 1993 godine... Samo u periodu od 1. do 10. februara 1993. od dejstava aviobombi agresorske avijacije u rejonu Srebrenice poginulo je 56, a ranjeno 100 civila. Od sredine aprila do novembra 1992. u Jajcu je registrovan 191 aviolet, u Brčkom 90, Gradačcu 76, Goraždu 60, Tuzli i Maglaju 21…"[17] Znao je 'predsednik Ćosić' za ove i druge vojne podatke o Bosanskom ratu, ali ih je prešućivao i tada (u ratu) i sada (17 godina nakon rata). Zaista sramota za jednog akademika, a možda ponos za Gedžu, njegovo drugo lice i identitet. Sa iste skupštinske govornice njen 'predsednik', tog 14. jula '92. izjavljuje: "... Što se tiče paravojnih formacija, one su van naše kontrole i ne možemo odgovarati za njihovu delatnost." (str. 13) Većina paravojnih formacija formirana je i djelovala je i na ratištima Hrvatske i Bosne i Hercegovine – po odlukama službi bezbjednosti – civilnih i vojnih – SRJ i Srbije i one su predstavljale sastavni dio srpskih vojnih snaga koje su u Bosni i Hercegovini učestvovale u vojnoj okupaciji 37 bh. gradova i opština, progonima, etničkom čišćenju, ubijanjima, silovanju i genocidu nad Bošnjacima, Hrvatima i Romima. Na spisku paravojnih jedinica nalazi se pedesetak srpskih naoružanih formacija – od arkanovaca, šešeljevaca, Srpske nacionalne garde, Žutih osa, Sivih vukova, Dobrovoljačke garde Ljubiše Savića Mauzera, specijalaca Kapetana Dragana, Crvenih beretki, Srpskih sokolova, do raznoraznih četničkih odreda "Karađorđe", Dragan Nikolić, Janković, Nikačević, "Gvozden puk Pavle Đurišić," Škorpije, Knindže, Gerila, Rojalisti, Gučevska brigada, Dobrovoljački odred "Kraljica", Četnički odred Mirka Blagojevića, itd, do jedinica SDS-a, srpske policije, aktivnog i rezervnog sastava bivše JNA protivzakonito organizovanih, najprije u vidu srpske TO, a potom Vojske Srpske Republike (VRS), te Desetog diverzantskog odreda čiji su pripadnici bili najagilniji izvršitelji zločina genocida u Srebrenici.

[17] Isto, str. 789.

Memorandum SANU i Islamska deklaracija

Dobrica Ćosić Gedža je očajan na međunarodnu zajednicu – Evropu, SAD, Rusiju koju, između ostalog, opominje: "Kako to da se Memorandum SANU proglašava velikosrpskim manifestom, a ćuti se o Islamskoj deklaraciji...? (str. 9) i islamskom fundamentalizmu Alije Izetbegovića, koji džihadom hoće od Bosne da stvori islamsku državu u Evropi?" (str. 54) "Njena ideološka osnova je Islamska deklaracija koju je napisao Alija Izetbegović sedamdesetih godina prošlog veka (!?) i osnovao organizaciju svojih pristalica" (str. 161). Treba i ovom prilikom podsjetiti da je američki ambasador u SFRJ Warren Zimmermann još krajem oktobra 1991. g. razgovarao sa Izetbegovićem, koji je tom prilikom "kategorički odbacio optužbu da bosanski Muslimani žele stvoriti islamsku republiku. Mi želimo građansku državu temeljenu na individualnim pravima građana i ustavnoj zaštiti prava manjina."[18]

"Odbor za odbranu slobode misli i izražavanja, čiji predsednik sam bio ja, u ime prava na 'slobodnu misao' tražio je oslobođenje Alije Izetbegovića i njegovih pristalica" (str. 161). A sada D. Ćosić Gedža ciljano zaboravlja tu svoju humanu dimenziju, jer za isto djelo, koje je branio kao "slobodu misli i izražavanja", optužuje autora da je tom beznačajnom brošurom želio "džihadom da stvori islamsku državu u Evropi". I dok ukratko podsjeća da je svojevremeno (1983. g.) ukazivao da je Islamska deklaracija vid prava na "slobodnu" misao i tražio da se Alija Izetbegović oslobodi krivice, što će kasnije objasniti svojom "naivnom principijelnošću motivisanoj jugoslovenstvom i demokratijom" (str. 162), Ćosić ni jednom rečenicom ne piše o "Memorandumu SANU kao velikosrpskom projektu". Osnovna teza Memoranduma SANU, čiji su dijelovi prvi put objavljeni u štampi 24. septembra 1986. godine,[19] bila je da su, Srbi u Jugoslaviji nakon Drugog svjetskog rata dovedeni u nepravedan položaj i njihova egzistencija ugrožena. Žrtve su ekonomske i političke diskriminacije Hrvata i Slovenaca, a na Kosovu se suočavaju s genocidom. "Sve nacije

[18] Medina D. – Suzana Š., *Balkan Bluz*, n. d., str. 137.

[19] "Večernje novosti" (dnevni list), Beograd, 24. septembar 1986.

nisu ravnopravne: srpska nacija, naprimjer, nije dobila pravo na vlastitu državu. Dijelovi srpskog naroda koji u znatnom broju žive u drugim republikama nemaju prava, za razliku od nacionalnih manjina, da se služe svojim jezikom i pismom, da se politički i kulturno organizuju, da zajednički razvijaju kulturu svog naroda", kaže se u Memorandumu SANU. "Srpski narod u Hrvatskoj je izložen rafinovanoj i djelotvornoj asimilacionoj politici. Izuzimajući period postojanja NDH (Nezavisne države Hrvatske – nap. M. M.), Srbi u Hrvatskoj nikada u prošlosti nisu bili toliko ugroženi koliko su danas. Rješenje njihovog nacionalnog položaja nameće se kao prvorazredno političko pitanje. Ukoliko se rješenja ne pronađu, posljedice mogu biti višestruko štetne, ne samo po odnose u Hrvatskoj već i po čitavu Jugoslaviju." Kao najveća smetnja razvoju Srbije naveden je Ustav iz 1974. godine koji je "Srbiju oslabio i podijelio na tri dijela". Osnovna poruka Memoranduma SANU bila je: "Mi ne možemo živjeti zajedno", sa poentom "Svi Srbi u jednoj državi" – "Velikoj Srbiji" ili Savezu srpskih zemalja na prostorima bivše SFRJ Jugoslavije. To će biti strategija budućeg rata jer je 24% Srba živjelo van teritorije matične države – Srbije.[20] Dvojica sarajevskih profesora (Filozofskog fakulteta) i akademika Milorad Ekmečić i Slavko Leovac, koji su učestvovali u izradi Memoranduma SANU, objašnjavali su: "Ako dođe do diobe (u SFRJ – M.M.), granica će se tada naći jednim novim unutrašnjim ratom. Očigledno će ići znatno više na zapad nego je ušće rijeke Bosne, uz najmanje još jedan milion ljudskih glava na tom oltaru."[21]

Po mišljenju beogradskog advokata Dragoljuba Todorovića: "Kad se sa vremenske distance od skoro 20 godina analizira tekst Memoranduma SANU, dolazi se do nesumnjivog, nepobitnog i pouzdanog zaključka da je taj dokument osnova i potpuno nesporna, politička, nacionalna i srpska velikodržavna platforma za ratove koje je započeo i u posljednjoj deceniji XX veka vodio Slobodan Milošević."[22] Dakle, rat u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i Kosovu, najavljen je

[20] Medina D. – Suzana Š., n. d., str. 45 i 46.

[21] Isto, str. 51.

[22] *Hag među nama*, Zbornik tekstova, Fond za humanitarno pravo, Beograd, 2005, str. 255.

još 1986. Memorandumom Srpske akademije nauka i umetnosti – SANU, od najumnijih srpskih glava koje su slušali i političari i vjerski velikodostojnici, na čelu sa Slobodanom Miloševićem i patrijarhom SPC Pavlom. Jedna od potvrda je govor Slobodana Miloševića 1989. godine na Gazimestanu pred oko milion Srba iz cijele SFRJ. Vezano za Memorandum SANU želim ovom prilikom podsjetiti da je taj dokument pisan u skladu sa stavovima Centralnog komiteta Saveza komunista Srbije iz decembra 1981. godine. Na toj trodnevnoj sjednici (održanoj krajem decembra 1981. godine) "… iznesene su teze i tvrdnje koje opasno zasežu u ustavne odnose u zemlji (SFRJ - nap. M. M.) – od tvrdnje da se Srbiji osporavaju svojstva nacionalne države (!?), optuživanje Federacije (SFRJ – nap. M. M.), a time i drugih republika da izdvoje pokrajine iz Srbije i izjednačava ih sa republikama; da Srbija nije ostvarila punopravnost u Jugoslaviji; da je Srbija Republika svih Srba u Jugoslaviji, a to znači i Srba u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj (podv. M. M.); ... u niz sličnih tvrdnji i teza kojima se na negativan način otvara pitanje odnosa u Jugoslaviji i teži njihovo redefinsanje i rekonstruisanje Srbije sa posebnim položajem u Jugoslaviji. Doveden je, ustvari, u pitanje princip ravnopravnosti republika i pokrajina, naroda i narodnosti (u Jugoslaviji – nap. M. M.). U tome su izražene nacionalističke i velikosrpske tendencije." Pomenuti i brojni drugi stavovi CK SK Srbije iznijeti su, dakle, 20 godina prije srbijanske agresije na Hrvatsku i 21 godinu prije agresije SR Jugoslavije na Bosnu i Hercegovinu. Kontinuitet takvih "negativnih stavova" zabilježen je, između ostalog, i 1990. godine, kada je (2. jula) "Srbija donijela Zakon kojim se ukidaju Parlament i Vlada Kosova, uvodi policijska uprava nad Pokrajinom (čime je) likvidirana autonomija" Kosova.[23] Na plenumu CKSK Srbije Draža Marković, tadašnji predsjednik Skupštine SFRJ, pomenuo je Bosnu i Hercegovinu, ali ne i Muslimane, što je bio njegov stav, a vjerovatno i stav srpskih komunista o nepriznavanju Muslimana u Bosni i Hercegovini kao naroda. U Islamskoj deklaraciji[24]

[23] Raif Dizdarević, *Put u raspad*, Sarajevo, 2011, str. 28, 29 i 372.

[24] *Deklaracija*, 1. službena ili svečana izjava o temeljnim načelima ili stanovištima, očitavanje stava o čemu (~ o nezavisnosti, ~ o pravima čovjeka), Vladimir Anić, *Rječnik hrvatskog jezika*, str. 149.

ni jednom riječju se ne pominje ni Jugoslavija, ni Bosna i Hercegovina, ni stvaranje "prve islamske republike u Evropi" na ovim teritorijama. U ovoj brošuri obima 60 stranica (džepnog formata) građanina Bosne i Hercegovine Alije Izetbegovića objavljenoj 1970., posvećenoj "islamizaciji Muslimana", autor piše o: Zaostalosti muslimanskih naroda, Islamskom poretku (koji se može ostvariti samo u zemljama u kojima Muslimani predstavljaju većinu stanovništva, što nije slučaj ni sa SFRJ, ni sa SR Bosnom i Hercegovinom), problemima islamskog poretka i zaključkom koji završava riječima: "Upućujući ovu poruku svim Muslimanima svijeta, mi jasno ističemo da nema obećane zemlje, čudotvorca i mehdija. Postoji samo put rada, borbe i žrtve."[25] Još da pomenem da je u Islamskoj deklaraciji: objekt posmatranja islamski svijet od Masada do Indonezije i od Centralne Azije do tropske Afrike", kako je napisano na str. 46 ove brošure, sa mišljenjem da bi na tim prostorima trebalo stvoriti "veliku islamsku federaciju". Dakle, nigdje se ne pominje Jugoslavija u kojoj je u strukturi stanovništva (popis iz 1981.) bilo 9 posto Muslimana, te u Bosni i Hercegovini u kojoj je (kao tronacionalnoj republici unutar SFR Jugoslavije) bilo 39,3% Muslimana. Čak ni tokom rata i agresije na Bosnu i Hercegovinu ni jedan zvanični organ SR Bosne i Hercegovine i R Bosne i Hercegovine, nije, niti je mogao, zagovarao ili predlagao formiranje islamske/muslimanske države/republike Bosne i Hercegovine. Ovo nije urađeno ni u periodu nakon formiranja Srpske Republike Bosne i Hercegovine i Hrvatske Republike Herceg-Bosne, jer su bosanski Muslimani/Bošnjaci i tada i danas smatrali da Bosna i Hercegovina može opstati samo kao država sva tri naroda i ostalih građana kako je to bilo i kako je opstajala vijekovima.

[25] Alija Izetbegović, *Islamska dekaracija*, Sarajevo, 1970., str. 60.

“Alija Izetbegović objavio rat Srbima do istrebljenja”

Ćosić u svojoj noti od 20. juna 1992. g. bilježi da je “Alija Izetbegović objavio rat Srbima do konačne pobede Muslimana i istrebljenja Srba” (str. 11). A Srbi su se do tada naratovali i okupirali oko 60% državne teritorije R Bosne i Hercegovine. Međutim, D. Ćosić Gedža ne bilježi u svojim Zapisima 28. juni 1992. kada je francuski predsjednik François Miterrand, ne slučajno na godišnjicu Kosovske bitke i ubistva Franje Ferdinada, posjetio Sarajevo. “I ne samo to, što čini došavši u Sarajevo? Rukuje se s Mladićem, izvršiteljem etničkog čišćenja u Bosni... Najgore je što to putovanje odvraća pozornost međunarodne javnosti s onog što se zbiva na terenu: to je trenutak koji velikosrbi odabiru za probijanje koridora Brčko, njime će povezati odvojena područja. Bez toga srpske snage mogle bi biti zagušene. Probijanjem koridora osvojena područja mogu se revitalizirati i rat može još dugo trajati …”[26] “Uprkos činjenici o srpskoj ideologiji etničkog čišćenja Miteran staje u odbranu Srbije... Hrvati su za Miterana jedva pleme, i nemaju pravo na svoju državu. Što se bosanskih Muslimana tiče oni u njegovim očima kao i da nisu narod, tek neki povijesni detalj.”[27] Ove i druge stavove F. Miterana prijatelja Srbije dobro je znao D. Ćosić, ali to ne objavljuje u svojim zapisima u junu 1992, ali je to zabilježila historija. Sve do 8. avgusta 1992. godine Dobrica Ćosić Gedža se “pravi” da ne zna šta se dešava u logorima za civile nesrpske nacionalnosti u Bosni i Hercegovini. Tvrdi da je to “… divljačka, Gebelsovska kampanja u Americi, Evropi i Britaniji protiv Srba i Srbije... Predložiću Savetu bezbednosti i Butrosu Galiju obrazovanje međunarodne komisije, sastavljene od bivših logoraša, da proveri istinitost te bezumne propagande. Upropastiće srpski narod” (str. 14). Iz Ćosićevih Zapisa čitalac ne može saznati da li je obrazovana pomenuta “međunarodna komisija od bivših logoraša” kao ni informacija “Šta se dešava u logorima” za nesrpske civile. Da se Gedža malo potrudio mogao je to, prije objavljivanja svoje knjige (“Bosanski rat”), saznati na osnovu dokumenata Haškog tribunala, posebno u predmetu

[26] Louise L. Lambrichs, n. d., str. 210 i 211.

[27] Isto, str. 267.

ratne zločinke Biljana Plavšić, bivše v. d. (ratne) predsjednice Srpske Republike Bosne i Hercegovine i poslijeratne predsjednice entiteta Republike Srpske. U sporazumu o priznanju krivice pred MKS u Hagu "Biljana Plavšić pojedinačno imenuje 391 logor koji su srpske snage uspostavile širom teritorije Bosne i Hercegovine. Ona također priznaje ubistva desetine zatvorenika u Manjači, 14 u Bratuncu, najmanje 266 u KPD Foča, 190 u selu Grabovice, stotine u logoru Omarska, streljanje 250 zatvorenika u Prijedoru, ubistva neutvrđenog broja u Karakaju, logoru Sušica, Keraterm, Luka i još 15 logora ili objekata. U vezi sa logorima: ona priznaje ubistva tokom napada na sela i gradove, 78 u Bijeljini, 65 ubistava u Bratuncu, 10 u Brčkom (preko 50 puta manje u odnosu na stvarno stanje nap. – M. M.), streljanje 30 Muslimana u Prohovu, ubistvo i spaljivanje tela 70 Muslimana u naselju Bikavac, likvidaciju više stotina muškaraca, žena i dece u Višegradu i na mostovima Drine, ubistvo 15 Muslimana u Zvorniku i masovna ubistva u još 15 mesta u Bosni i Hercegovini. Biljana Plavšić takođe priznaje uništavanje preko 140 kulturnih i verskih spomenika Hrvata i Muslimana u Bosni i Hercegovini."[28] I uspostava logora u kojima su počinjeni mnogobrojni zločini protiv čovječnosti, kao i drugi zločini progona, silovanja, ubijanja po ulicama, kućama i mjestima nezakonitog zatočenja – vršena su u cilju stvaranja srpske pravoslavne države na teritoriji međunarodno priznate Republike Bosne i Hercegovine. I o tome svjedoči priznanje krivice zločinke Biljane Plavšić, gdje je pred Međunarodnim krivičnim sudom priznala, kako su: "Vojska bosanskih Srba, policija i civilne snage i vlasti pod vođstvom i kontrolom SDS-a i vlasti Srpske Republike Bosne i Hercegovine, uključujući i kolektivno i prošireno kolektivno Predsjedništvo, sarađivali sa JNA, Ministarstvom unutrašnjih poslova (MUP) Srbije i paravojnim jedinicama iz Bosne i Hercegovine i van nje u ostvarivanju cilja razdvajanja etničkih grupa upotrebom sile. Vojska bosanskih Srba, policija i civilne snage u saradnji sa JNA, MUP-om Srbije i paravojnim jedinicama vršili su progone nesrpskog stanovništva kroz kampanju progona... Djela progona i navedeni događaji počinjeni su u svrhu ostvarenja cilja da se etničke grupe silom razdvoje, kao

[28] *Hag među nama*, Zbornik, iz teksta Jovana Nicića, n. d., str. 31.

što pokazuju dokazi, a gospođa Plavšić priznaje da su se ti događaji zaista zbili... U kreiranju i provođenju cilja razdvajanja etničkih grupa upotrebom sile učestvovali su mnogi pojedinci, uključujući Slobodana Miloševića, Radovana Karadžića, Momčila Krajišnika i Ratka Mladića."[29] Rezultati progona bili su katastrofalni za stanovništvo Bosne i Hercegovine. Sa svojih ognjišta prognano je i raseljeno preko dva miliona stanovnika, među kojima je najviše bilo Bošnjaka, zatim Hrvata, ali i Srba koji su se, po nalogu vođstva bosanskih Srba morali naseljavati na novoosvojena, "oslobođena", srpska područja Srpske Republike Bosne i Hercegovine, odnosno Republike Srpske. Tako je naprimjer, na područje Brčkog doseljeno 32.000 Srba iz 128 opština Bosne i Hercegovine i bivše Jugoslavije. Ćosić u zapisima ništa ne "zapisuje" o 11. avgustu 1992. kada je održana prva sjednica "Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici" (Saveta koji je formiran na inicijativu tadašnjeg predsjednika SRJ – Dobrice Ćosića). Na toj sjednici održanoj u Dobanovcima učestvovali su: "Dobrica Ćosić, predsjednik SRJ i ovog Savjeta, Milan Panić, predsjednik Savezne vlade, Slobodan Milošević, predsjednik Republike Srbije, Momir Bulatović, predsjednik Predsjedništva Republike Crne Gore, Vladislav Jovanović, savezni ministar za inostrane poslove, Pavle Bulatović, savezni ministar za unutrašnje poslove, general-pukovnik Života Panić, načelnik Generalštaba Vojske Jugoslavije, Milo Đukanović, predsjednik Vlade Crne Gore, Radoman Božović, predsjednik Vlade Srbije. Oni su bili članovi Savjeta. Uz njih, sjednici su prisustvovali prof. dr. Svetozar Stojanović - Sveta, specijalni savjetnik predsjednika SRJ, Teodor Olić, savjetnik predsjednika Savezne vlade, Miodrag Mitić, generalni sekretar predsjednika SRJ, Petar Vajović, savjetnik predsjednika SRJ, i Ivan Mrkić, šef kabineta predsjednika SRJ. Na dnevnom redu bile su sljedeće tačke: Pitanje državnog kontinuiteta; Pitanje priznavanja bivših jugoslovenskih republika; Jugoslovensko-albansko pitanje na Kosovu, Metohiji i u Crnoj Gori; Konferencija o Jugoslaviji u Londonu i razno. No, Ćosić je odmah na početku predložio promjenu dnevnog reda tražeći da kao prvu tačku stave – zbog

[29] Isto, str. 30.

vijesti koju je tu noć čuo o mogućnostima vojne intervencije u Bosni i napada na Jugoslaviju – razmatranje spoljnopolitičke situacije, "da se razmotri naša politika" i da se dogovore o preduzimanju određenih mjera za sprečavanje "takvog čina koji je po meni realan". Milošević je tom prilikom rekao: "Naša je pozicija da smo sve uložili da se stvori Jugoslavija i da opstane. Govorićemo o pitanju državnog kontinuiteta i svim drugim pitanjima. Na prošloj konferenciji smo saopštili, pošto je proglašen Ustav Jugoslavije, da delegacije Srbije i Crne Gore smatramo jedinstvenom delegacijom SRJ. Od prošle konferencije konstituisan je Parlament. Prema tome, hoćemo li da poštujemo tu državu ili nećemo? Ovo uopšte nije odbijanje da se ide na Konferenciju, nego idemo u novom statusu koji je stvoren, uvažavajući promene u našoj zemlji, uvažavajući sopstveni stav. Ako ne uvažavamo sopstveni stav, kako će ga oni uvažavati? I šta uopšte može lošije da nam se dogodi? Moramo da pokažemo, jer je glavno pitanje osporavanje postojanja Jugoslavije i oni znaju da im je vrlo "tanka žica na kojoj sviraju". Jer, mi postojimo. Ne mogu da kažu da ne postojimo. Dakle, ide delegacija SRJ i ona tamo razgovara. Treba da se ponašamo kao država koja je formirana, a ne kao ona koje nema i da čekamo od njih saglasnost da postojimo da bismo nastavili s njima da razgovaramo. Ne možemo tako."[30]

Međunarodna konferencija o bivšoj Jugoslaviji u Londonu

Iako je 20. avgusta 1992. pravio "beleške za pripremu izlaganja na Londonskoj konferenciji o Jugoslaviji", predsjednik SRJ, Dobrica Ćosić Gedža 25. avgusta zapisuje: "Putujem u London s Miloševićem i Bulatovićem na Konferenciju o čijem sam dnevnom redu tek sinoć obavešten ... Najgore mi je što na aerodromu moram da dam optimističku izjavu" (str. 18). Ustvari, Ćosić je veoma dobro znao šta će se naći na dnevnom redu Londonske konferencije (održane od 26. do 28. avgusta 1992. g. u Londonu), jer je za taj skup unaprijed pripremio

[30] BH Dani, Sarajevo, broj 777, od 4. maja 2012, str. 24.

i već 26. avgusta (prvog dana rada Konferencije) održao govor sa preko 20 raznih prijedloga o "okončanju međunacionalnog, verskog i građanskog rata u Bosni i Hercegovini, dokončavanju državno političkog prekomponovanja Jugoslavije i obezbeđivanju objektivnih pretpostavki za stabilizaciju i trajan mir na Balkanu" (str. 18). Tako Ćosić predlaže da sve tri strane u Bosni i Hercegovini odmah prestanu sa međusobnim ubijanjem, etničkim čišćenjem, organizovanjem logora za civilna lica, da omoguće svim izbeglicama i prognanicima da se vrate u svoje domove, ukinu sve oblike nacionalne, verske i građanske diskriminacije i pod patronatom Evropske zajednice nastave i da vrše pregovore o političkom uređenju Bosne i Hercegovine" (str. 19). U Ćosićevom, slatkorječivom i srpskim nacizmom obojenom govoru Gedži ne pada na pamet da navede da je 60% državne teritorije već etnički očišćeno, da je na tim prostorima protivustavno formirana paradržavna tvorevina Srpska Republika Bosne i Hercegovine/Republika Srpska, da su riječi o ukidanju srpskih i drugih, logora i povratku izbjeglica i prognanika itd., čista utopija, kao što je čista utopija da bosanski Srbi, Ćosić i Milošević žele pregovore i dogovore o političkom uređenju Bosne i Hercegovine kao međunarodno priznate države tri naroda i svih građana koji u njoj žive. Umjesto navedenog, Ćosić dalje predlaže "da vođstvo Srba u Bosni i Hercegovini učini Muslimanima odgovarajuće teritorijalne ustupke na prostorima koje sada Srbi brane kao svoje i time stvore zdravu osnovu za buduće uređenje na temelju sporazuma tri konstitutivna naroda" (str. 20).

Iz navedenog prijedloga se vidi da Ćosić, kao predsjednik SRJ, dakle susjedne države, uopće ne priznaje Republiku Bosnu i Hercegovinu, da bulazni o "ustupanju Muslimanima srpskih teritorija", zaboravljajući pomenuti da su bosanski Srbi uz pomoć Srbije, Crne Gore i JNA - do avgusta 1992. godine okupirali 37 bh. gradova i općina i okupacijom zaposjeli oko 60% teritorije države Bosne i Hercegovine. U nastavku D. Ćosić Gedža daje prijedlog kojim razotkriva svoje i namjere delegacije SRJ kojim se traži: "- da međunarodni činioci jugoslovenske krize uspostave ravnopravnost svih učesnika u odlukama i pravima

u dokončavanju državnopolitičkog prekomponovanja na prostoru bivše Jugoslavije"... te "- da rehabilituje poreknuta načela i norme međunarodnog prava, a pre svega pravo svih naroda na samoopredelenje kao fundamentalno načelo Ujedinjenih nacija" (str. 20-21). Iza ovih naizgled "velikih riječi", posebno novokomponovanog pojma "prekomponovanja na prostoru bivše Jugoslavije", krije se projekt stvaranja "Velike Srbije" na prostorima Srbije, Crne Gore, Hrvatske i BiH – kojim bi Republika Bosna i Hercegovina trebala da nestane. U tom smislu "pravo svih naroda na samoopredelenje" D. Ćosić Gedža vidi samo kao "samoopredelenje Srba u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj", ali ne i Muslimana i Hrvata u Srbiji i Crnoj Gori. Ukratko, po Gedži, umjesto "bivše Jugoslavije" treba "prekomponovanjem, njene bivše teritorije – stvoriti Srboslaviju ili Savez srpskih država, ili, možda nešto treće ako bi, kako Ćosić dalje naklapa, došlo do "državno-političkog prekomponovanja balkanskog" područja (str. 23).

Ćosić u svom "govoru" ni jednom riječju nije pomenuo stavove Predsjedništva i Vlade Republike Bosne i Hercegovine (koji su mu bili stavljeni na uvid), koje je 26. avgusta učesnicima Londonske konferencije (na ovom skupu je bilo preko trideset zemalja i organizacija) prezentirao Alija Izetbegović predsjednik Predsjedništva Bosne i Hercegovine[31] u četiri suštinska pitanja: "(1) o miru, gdje je zauzet stav da treba ispoštavati sve rezolucije koje je Vijeće sigurnosti UN donijelo u vezi sa agresijom na Bosnu i Hercegovinu, (2) o principima za ustavno uređenje Bosne i Hercegovine povodom čega je zauzeto stanovište da Bosna i Hercegovina treba da bude decentralizovana država, sa razvijenom regionalnom i lokalnom samoupravom, (3) o sukcesiji gdje je zauzet stav da tzv. Savezna Republika Jugoslavija ne može biti izravni nasljednik SFRJ, (4) o odnosima među državama nastalim disolucijom SFR Jugoslavije gdje se stalo na stanovište da treba u potpunosti prihvatiti mišljenje Badinterove komisije i ostvarivati saradnju na principima ravnopravnosti i dobrosusjedskih odnosa." Na Londonskoj konferenciji, pored brojnih dokumenata, usvojeno

[31] Alija Izetbegović, *Tajna zvana Bosna, govori, intervjui, pisma, 1989-1993*, Sarajevo, 2004, str. 217-220.

je trinaest principa akcionog programa od kojih izdvajamo: "princip o obavezi poštovanja nezavisnosti, suvereniteta i teritorijalnog integriteta svih država u regionu i nepovredivosti granica, zatim da hitno moraju sve strane prekinuti borbe i upotrebu sile, princip o poštovanju najviših standarda ljudskih prava i sloboda i punoj saradnji sa međunarodnim posmatračima, mirovnim snagama i vojnim kontrolama na teritoriji bivše Jugoslavije",[32] itd. Treba još navesti da je na ovom skupu usvojena i posebna Deklaracija o Bosni i Hercegovini u kojoj se "predviđa prestanak svih neprijateljstava, povratak izbjeglica, integritet granica, garancija o poštovanju ljudskih prava i prava nacionalnih manjina, te uspostavljanje odnosa sa susjedima od strane onih republika koje je još nisu priznale, uz prisustvo posmatračkih grupa na granicama Bosne i Hercegovine Srbije."[33] Nezadovoljan navedenim i drugim stavovima, principima i dokumentima usvojenim na Londonskoj konferenciji, D. Ćosić Gedža vidno razočaran zapisuje: "Vratili smo se iz Londona potišteni, povređeni, posvađani i poraženi" (str. 24). Ovaj trenutak iskrenosti D. Ćosić Gedža je vrlo brzo zaboravio. Bulaznio je kako "međunarodna zajednica: kažnjava Srbe koji su stvorili Jugoslaviju" (!?), ne prihvata da SRJ bude nasljednica SFRJ, osuđuje Srbe kao agresore na Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu, itd. Ćosić, sam sebi i za sebe, pominje Jaltu i Pariz (1945. g.), sjeća se Berlinskog kongresa (1878. g.), Ustava SFRJ iz 1974, koji je "Srbiju podelio na tri dela", itd... Na kraju citira nobelovca A. Kamija koji "kaže da je tragedija svest o sebi. Ja je imam." D. Ćosić Gedža ima "svest o sebi", ali je to zločinačka svijest. I to je njegova tragedija (str. 27). Žalopojku D. Ćosić Gedža nastavlja u septembru: "Evropa nas je odbacila. Velika Britanija, Francuska i Rusija su nas žrtvovale, onako kako su pred Drugi svetski rat žrtvovale Čehoslovačku, Poljsku, Norvešku. Amerika nas je prodala Arapima i Muslimanima za petrolej i svoju strategiju na Balkanu" (str. 30). Svi su krivi, samo Srbi nisu! A i kako bi to mogli biti kao "nebeski narod", koji 's neba' može raditi šta hoće, jer ima blagoslov Srpske pravoslavne crkve da radi šta hoće u ime srpstva i pravoslavlja.

[32] Begić J. Kasim, *BiH od Vanceove misije do Daytonskog sporazuma*, Sarajevo, 1997, str. 103.

[33] Isto, str. 104.

Ćosić i Tuđman ne vjeruju u opstanak Bosne i Hercegovine

"U Ženevi, na razgovorima sa Izetbegovićem i Tuđmanom (8. -15. novembar 1992. g. – po Zapisima) o bosanskom ratu, miru i uređenju Bosne i Hercegovine, vođenim pod rukovodstvom Sajrusa Vensa, u ime Saveta bezbednosti UN-a i Lorda Ovena, kao predstavnika Evropske zajednice, uz učešće Radovana Karadžića, Momčila Krajišnika, Nikole Koljevića i Alekse Buhe, nije postignut nikakav napredak. Radovan je uporan u tvrdnji da Bosna i Hercegovina može biti samo država tri nacionalne zajednice koje su konfederalno povezane; Alija je još uporniji u stavu da Bosna i Hercegovina treba da bude unitarna država; Tuđman i ja ne verujemo u opstanak Bosne i Hercegovine, koja nema ni istorijsko, ni etničko utemeljenje što dokazuje građanski rat genocidnog karaktera sva tri naroda (!?), pa zato treba uvažavati političku volju tih naroda" (str. 33-34). Međutim, piše dalje Gedža u svojim zapisima, "Vens i Oven neće podelu Bosne i Hercegovine; hoće po svaku cenu da sačuvaju tu veštačku državnu tvorevinu, kojoj su komunisti i Tito dali istorijsku egzistenciju" (str. 34). Ovo posljednje, ako je i od Gedže, previše je. Bosni egzistenciju nisu dali ni komunisti, ni Tito. Ona je uspostavljena prije oko hiljadu godina i nadživjela je i proživjela sve moguće režime, pa će opstati kao država i nakon ovog srpskonacističkog režima Miloševića , Karadžića i Ćosića. Nije problem Bosne i Hercegovine što Ćosić Gedža i Tuđman ne vjeruju u njen opstanak, jer ona je opstajala i opstaje i 1992. i nakon toga kada su Tuđman i Milošević otišli u zasluženi pakao, i danas 2012. – kada D. Ćosić Gedža objavljuje svoje Zapise iz mrtvog doma, mrtve SRJ kojoj je on bio predsjednik i smijenjeni predsjednik, i krnje Srbije čiji je bio otac, ali i očuh nacije. Gedža će i umrijeti, a neće doživjeti ostvarenje svojih velikosrpskih ciljeva koji su uključivali i nestanak Bosne i Hercegovine kao suverene države.

Prema dosadašnjim presudama MKSJ u Hagu, genocid u Bosni i Hercegovini su počinili samo bosanski Srbi, i ne može se govoriti i

pričati o genocidnom ratu sve tri strane, a pogotovo navodnom genocidu bosanskih Muslimana najvećih stradalnika u Evropi nakon Drugog svjetskog rata. I to piše u presudama Haškog tribunala. Kad optužuje Muslimane da su "još uporniji u stavu da Bosna i Hercegovina treba da bude unitarna država" (str. 33), akademik D. Ćosić Gedža ne navodi ni jedan argument za takvu tvrdnju. (Unitarna je u to vrijeme jedino bila, a i danas je, Republika Srpska, koja je bila ne samo genocidna tvorevina, već paradržava utemeljena na principima fašističkih država iz Drugog svjetskog rata: jedna stranka (SDS), jedan vođa (Radovan Karadžić) i jedna "država" (RS). Znao je, i zna to, dobro D. Ćosić Gedža. Zaboravljajući da se u svojim zapisima barem ukratko osvrne na održavanje Međunarodne konferencije o bivšoj Jugoslaviji (16. decembar 1992. u Ženevi) na kojoj je Lavrence Eagleburger u ime SAD rekao: "S jedne strane imamo moralnu obavezu da se po drugi put u ovom stoljeću ne izmaknemo kad jednom narodu (muslimanskom - nap. M. M.) prijeti nestajanje. Ali, imamo i političku obavezu jasno upozoriti narod u Srbiji kako se sada izlaže opasnosti da dijeli neizbježnu sudbinu onih koji u njegovo ime izvode etničko čišćenje. Srbi moraju dobro shvatiti da ih čeka drugi Nirnberg."[34] D. Ćosić Gedža, kao učesnik ove Međunarodne konferencije o bivšoj Jugoslaviji i kao predsjednik SRJ i vrhovni komandant Vojske Jugoslavije (VJ), slušao je ove riječi, ali nije ništa poduzeo. Čak, kao pravi gedža, nije ni zapisao (ni objavio to) ni u rečenim ni u drugim svojim zapisima.

Kao "vijest dana" 19. decembra 1992. g. saopštava: "Javili su mi večeras da je Radovan Karadžić izabran za predsednika Republike Srpske. On jeste politički najsposobniji čovek koga ima Republika Srpska... Stvara se srpska država preko Drine, Srbi će ostvariti svoja nacionalna i građanska prava. Veliki istorijski događaj. Drina više neće biti "Krvava međa" (str. 34). Zašto ovakvo oduševljenje, kao da R. Karadžić nije i prije formiranja Srpske Republike Bosne i Hercegovine, odnosno Republike Srpske bio glavni vođa i vožd srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, prvi predsjednik Nacionalnog savjeta, predsjedavajući

[34] Florens Hartman, *Mir i Kazna*, Sarajevo, 2007, str. 67.

Predsjedništva Srpske Republike (12. 5. 1992.), apsolutni gospodar unitarne paradržavne tvorevine od njenog osnivanja do potpisivanja Dejtonskog sporazuma, kada je ova paradržava prestala da postoji i definisana kao jedan od dva entiteta države Bosne i Hercegovine.

"Ako nije mogla da postoji multietnička Jugoslavija, ne može ni Bosna i Hercegovina"

Na samom kraju 1992. g. (30. decembra) Ćosić u Ženevi razgovara sa francuskim ministrom Rolanom Dimom "koji na nas (Srbe - M. M.) vrši pritisak da prihvatimo Vensov i Ovenov plan o Bosni. Zahtevao je da mu iznesem svoje mišljenje o Kosovu i Metohiji. Pokušao sam da ga ubedim da se Albanci ne bore za demokratska prava, nego za Kosovo republiku i otcepljenje od Srbije i Jugoslavije opstruirajući građanska prava koja imaju. Nije mi verovao, moju koncepciju trajnog rešenja albansko-srpskih odnosa razgraničavanjem i podelom teritorije na Kosovu nije prihvatio, smatrajući da se time ugrožavaju makedonski interesi" (str. 35). D. Ćosiću Gedži su, kako se vidi, stalno na pameti 'podele unutar bivše SFRJ' kako bi se stvorila "Velika Srbija" ili Savez, Federacija srpskih država na području Srbije, Crne Gore, Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Kosova. Ćosića iznenađuje što se Rolan Dima nije saglasio ni sa njegovim "shvatanjima o neodrživosti multietničke i samostalne države Bosne i Hercegovine" (str. 36). On je rekao Rolanu: "Ako nije mogla da postoji multietnička Jugoslavija, kako može posle ovakvog užasnog građanskog rata da postoji multietnička Bosna i Hercegovina? Na to pitanje nije imao odgovor" (36). Odgovor je poznat: Jugoslavija, koja je kao multietnička zajednica i federacija šest republika postojala oko 70 godina, ne može se porediti sa multietničkom Bosnom, i Bosnom i Hercegovinom, koja kao zemlja, po historijskim dokumentima, postoji skoro hiljadu godina. Bosna i Hercegovina se kao multietnička zajednica uključila, zajedno s drugim državama, republikama u Jugoslaviju, a potom voljom njenih građana, izraženom

na državnom referendumu 29. 2. i 1. 3. 1992, osamostalila i postala nezavisna, suverena i međunarodno priznata država. To su na isti ili sličan način uradile i Slovenija, Hrvatska, Makedonija, Srbija, a potom i Crna Gora i Kosovo. Porediti samo multietničku Bosnu i Hercegovinu, sa Jugoslavijom, a ne, naprimjer i Srbiju koja je takođe bila multietnička zajednica, kao što su to bile i druge republike – nije utemeljeno ni sa kakvim relevantnim historijskim i drugim činjenicama. Isto tako su neutemeljeni stavovi Franje Tuđmana, tadašnjeg predsjednika R Hrvatske koji, kako navodi Ćosić, "smatra da Bosna i Hercegovina kao država nikada u istoriji nije postojala, niti može da postoji", s kojim stavom je D. Ćosić Gedža "izrazio punu saglasnost" (str. 37). Međutim, u istoj knjizi (str. 239) Ćosić piše da je "avnojevska republika Bosna i Hercegovina prvi državni oblik na tom prostoru poslije propasti srednjovjekovne države." Dakle, država Bosna i Bosna i Hercegovina je postojala i tada, i prije nadripolitičara i kvazinaučnika Ćosića i Tuđmana, i postoji i danas kao međunarodno priznata, savezna država i članica UN-a. Pa, neće valjda nacionalistički, velikosrpski i velikohrvatski lideri određivati koja bivša jugoslovenska republika može biti država, a koja ne. Umjesto toga, svako od njih i drugih lidera i liderčića treba da gradi svoju državu na osnovu međunarodnih kriterija i principa, a ne da u ime tih principa vode rat za teritorije drugih republika, kao što su radili Milošević, Tuđman, Ćosić, Karadžić i drugi. Predsjedavajući Savjeta ministara Evropske zajednice, Danac Jansen rekao je Ćosiću: "Vi ste odgovorni za rat u Bosni i sve njegove nesreće i da nas čeka mračna budućnost ... Ili će Srbi da žive zajedno sa Muslimanima, ili neće postojati." Predsjednik SRJ Ćosić mu je uzvratio: "Tako nam je samo Hitler pretio. Nova evropska demokratija neodoljivo podseća na Hitlerov 'novi poredak'." … "Očitao sam političku lekciju tom evropskom ignorant ... i odbio ultimatum" (str. 39). Naravno, činjenice govore suprotno, da je EZ nepobitno utvrdila ko je odgovoran za rat i zločine u Bosni i Heregovini i da narodi naše države, uprkos svemu, moraju i dalje živjeti zajedno. Jer, podjela Bosne i Hercegovine po modelu Miloševića i Tuđmana iz 1991. g., (koji Ćosić ne pominje) kao i ova između Tuđmana i Ćosića iz 1993., ne bi donijela dobro ni srpskom,

ni hrvatskom ni bošnjačkom narodu u Bosni i Hercegovini, kao ni Srbiji i Hrvatskoj kao matičnim državama bosanskih Srba i bosanskih Hrvata.

P. S. Vrijeme je pokazalo ko je kome održao političku lekciju. U narednim godinama raspala se i Savezna Republika Jugoslavija, nakon čega je formirana Državna zajednica Srbije i Crne Gore, koja se raspala, razjedinila na dvije nezavisne države: Republiku Srbiju i Republiku Crnu Goru. Napokon, 2010. godine od Srbije se odvojilo Kosovo, koje je međunarodno priznato kao Republika Kosovo.

"SRJ je svoju sudbinu povezala s političkom sudbinom srpskog naroda u BiH i Hrvatskoj"

Tek 19. aprila 1993. g. D. Ćosić-Gedža "znanstveno" zaključuje da je "SR Jugoslavija" svoju političku sudbinu prirodno povezala s političkom sudbinom srpskog naroda u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj. Ali, konstatuje da "... politike Republike Srpske i RSK često nisu usklađene: ponekad su i suprostavljene interesima matičnog naroda i matične države (nap. – M. M.) U tim nacionalnim politikama ima i opasnih zabluda, koje mogu postati tragične. Izvorište nekih takvih zabluda je i Beograd. Ta politika – rešavanje srpskog nacionalnog pitanja kao državnog pitanja, zahteva temeljno preispitivanje i usaglašavanje s državnom politikom Savezne republike Jugoslavije i njeno prevođenje iz sfere nacionalne romantike i ideologije u sferu realnosti u kojoj živimo i mogućnosti kojima raspolažemo za ostvarenje svojih opštih nacionalnih ciljeva" (str. 110). Šta to znači da je "SRJ svoju političku sudbinu prirodno povezala sa Republikom Srpskom i RSK"? Ne znači ništa, jer je SRJ uspostavljena u junu 1992., Republika Srpska u januaru 1992., i RSK 1991., i tada (1993.) se pozivati na nekakvu prirodnu političku povezanost bosanskih i hrvatskih Srba koji su vijekovima živjeli u svojim državama – Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj, predstavlja najobičniju političku, gedžovansku podvalu. Jer

istinski takve "prirodne političke povezanosti" Srba u tri države nikada nije bilo. Političke povezanosti u smislu da se na području Srbije, Bosne i Hercegovine i Hrvatske – ratom i zločinima formira svesrpska država, iliti "Velika Srbija". Slično je i sa Gedžinim floskulama o "matičnom narodu i matičnoj državi". Bosanski Srbi i hrvatski Srbi su kao narodi formirani kao politički narodi tokom XIX i u prvoj polovini XX stoljeća u Bosni (BiH) i Hrvatskoj, a ne u Srbiji, pa je stav o "matičnom narodu" u "matičnoj državi"- historijski neodrživ. Može Srbija "glumiti" da je matična država svih Srba, kao i Hrvatska u odnosu na sve Hrvate, ali to ne može u sebi sadržavati bilo kakve teritorijalne pretenzije prema teritorijama susjednih država u kojima vijekovima žive pripadnici svih "matičnih država". To isto važi i za Bosnu i Hercegovinu u odnosu na Bošnjake koji žive u Sandžaku u Republici Srbiji, itd. Navedene činjenice moraju se imati u vidu i kada se govori o "rešavanju srpskog nacionalnog pitanja kao državnog pitanja", kako ističe D. Ćosić-Gedža, ne objašnjavajući ili ne priznavajući da se tu radi o projektu "Velike Srbije", koji je već doživio poraz u Republici Hrvatskoj, kao što će, vrijeme će pokazati, biti odbačen i u Bosni i Hercegovini.

I dok se u pomenutim stavovima zalaže za "veliku Srbiju", koja bi se prostirala na teritorijama četiri bivše jugoslovenske republike, Ćosić je, tih dana uveliko zabrinut za opstanak jedinstva Srbije i Crne Gore, odnosno SR Jugoslavije, pa pojašnjava: "Naše iskustvo s politikom Evropske zajednice, Amerike i Ujedinjenih nacija, od početka raspada Jugoslavije do ovoga dana, jeste nedvosmisleno: Svaka se njihova pretnja obistinila! Ne vidim nijedan razlog da verujemo da se i pretnje, sadržane u poslednjoj Rezoluciji Saveta bezbednosti, neće obistiniti; a totalna izolacija Savezne republike Jugoslavije vodi našu državu u ekonomsko i političko iscrpljivanje i upropašćivanje ljudskih i prirodnih potencijala, što se može završiti pravom nacionalnom katastrofom. Bojim se da u takvim uslovima ne može da se očuva ni ovo rovito jedinstvo Srbije i Crne Gore" (str. 111). Kao što se pokazalo njegova bojazan je bila opravdana, jer je ubrzo sa međunarodne političke scene nestala SRJ i od nje su, srećom mirnim putem, nastale dvije međunarodno priznate i suverene republike: Crna Gora i Srbija.

"Oslobodilački pokret srpskog naroda u Bosni" i kritika Vens-Ovenovog plana za BiH

"Vojna intervencija NATO-a protiv Srba u Bosni, uz razaranje komunikacija i onemogućavanje dostavljanja naše pomoći, ukidanje embarga Muslimanima na uvoz oružja, vodi vojnom i moralnom slomu oslobodilačkog pokreta srpskog naroda u Bosni; vodi i upropašćivanju svake objektivne mogućnosti da Srbi u Republici Srpskoj Krajini sačuvaju bilo kakav suverenitet i integritet. Savezna Republika Jugoslavija nema mogućnosti i snage da vojno i oružjem brani Srbe u Bosni i Hrvatskoj, niti više ima čime da im pokaže ako ratuju" (str. 111). U neko doba noći (19/20. aprila 1993.) D. Ćosiću Gedži je naumpalo da bi "vojna intervencija snaga NATO pakta protiv Srba u Bosni i ukidanje embarga na uvoz oružja Muslimanima vodi(la) vojnom i moralnom slomu oslobodilačkog pokreta srpskog naroda u Bosni." Kakav 'oslobodilački pokret', kakvi bakrači. Radilo se, još od oktobra 1991. g. pa dalje, o rušenju ustavnog poretka SR Bosne i Hercegovine, odnosno Republike Bosne i Hercegovine, suverene i međunarodno priznate države, o formiranju paradržavne, protivustavne tvorevine Srpske Republike Bosne i Hercegovine, odnosno genocidne i zločinačke Republike Srpske, stvorene agresijom i okupacijom 60-70% teritorije Bosne i Hercegovine, itd., itd. Netačna je tvrdnja da SRJ ne može da brani Srbe u Bosni i Hrvatskoj. Bez oružja, oficira, vojnih i paravojnih jedinica SRJ – paradržave SRK i Republike Srpske, ne bi mogle biti ni formirane kao samozvane republike. Takođe se i u vrijeme dok Gedža piše svoje zapise (april 1993.) ove samozvane republike održavaju, produžavaju svoj život i ratuju zahvaljujući oružju i drugoj materijalnoj pomoći svoje "matične države" – SRJ. Oštru kritiku D. Ćosić Gedža upućuje na adresu Vens-Ovenovog plana koji "razbija etničko-teritorijalnu celinu Republike Srpske i ostavlja više od jedne trećine srpskog naroda u muslimanskim i hrvatskim provincijama" (str. 112). Naravno, Gedži ne pada napamet koliko bi u tom slučaju ostalo Muslimana i Hrvata u "srpskim provincijama", jer zna da su

potpuno očišćene od nesrpskog stanovništva. Ćosić u svojim zapisima navodi: "Vens-Ovenov plan ekonomski degradira srpski narod u Bosni i Hercegovini, sabija ga u pasivna i privredno nerazvijena područja. Vens-Ovenov plan je etnički, politički, ekonomski neodrživa konstrukcija nekakve privremene Alijine države. Tih deset provincija, tobože koncipovanih da ne budu etnički čiste, uveren sam, najdalje za tri meseca biće mononacionalne …" (str. 112). Upravo zato taj plan nije prihvaćen.

U Bosni nikada nije postojala ni Alijina ni islamska država

Ne mogu se ovom prilikom upuštati u sve zapisane gluposti D. Ćosića Gedže, ali ću pokušati da komentarišem neke od njih. Prije svega, nikada u Bosni i Hercegovini nije postojala "Alijina država", ni "muslimanska islamska država" kako to tvrdi Ćosić. Bilo je pokušaja i od srbijanskih i hrvatskih političara, Miloševića, Ćosića, Franje Tuđmana i srpskih zločinaca Karadžića, Krajišnika, Koljevića, i B. Plavšićke, pa i nekih predstavnika međunarodne zajednice, da se u Bosni i Hercegovini formiraju, umjesto jedne, međunarodno priznate države, tri državice. Ali, ne samo "muslimanska/islamska", već i prva pravoslavna i katolička republika, odnosno tri nacionalne, vjerske države, kakvih nema u Evropi. Naravno, najžešći zastupnici takve podjele bili su bosanski i srbijanski Srbi i hrvatski nacionalisti koji su tražili podjelu države Bosne i Hercegovine na tri nacionalne, vjerske države, odnosno, kako kaže Ćosić, "postojaće jedna federacija naroda". Naravno, on ne kaže da bi u toj federaciji, teritorije tri naroda, svaka od njih tri, bila jednonacionalna i očišćena od druga dva naroda. A upravo je takav nacionalističkovjerski koncept Bosne i Hercegovine potpuno suprotan viševjekovnom biću naše zemlje i države. U njoj bi svoj bosanskohercegovački identitet izgubili i Bošnjaci, i Srbi, i Hrvati. Jer, bosanski muslimani/Bošnjaci – nisu Turci, ni turski muslimani, kao što bosanski Srbi nisu Srbijanci i srbijanski Srbi, što se odnosi i na

bosanske Hrvate, koji su bosanski, a ne Hrvati R. Hrvatske, bez obzira što mogu biti državljani tih država. To D. Ćosić Gedža nije nikada, pa ni danas, mogao da shvati, ali je, srećom to shvatila međunarodna zajednica, koja, bez obzira na sve manjkavosti Dejtonskog sporazuma, nije dozvolila da se u međunarodno priznatoj i suverenoj državi Bosni i Hercegovini – formiraju tri nacionalno-vjerske državice. Prema svjedočenju francuskog filozofa, intelektualca i novinara Bernarda Henri Levyja, koji je za vrijeme rata bio u Bosni i Hercegovini i pisao o strahotama "Bosanskog rata", u interviju "Slobodnoj Bosni"[35] ističe: "Uprkos našim razlikama, svih ovih godina zadržao sam ubjeđenje da Alija (Izetbegović – M. M.) nikada nije odustao od multikulturalne i multietničke Bosne i Hercegovine i njenog identiteta kao takvog... Nikada nije želio podjelu Bosne, ali je u jednom trenutku jednostavno morao odustati od tog bosanskog sna ... Bio je primoran da potpiše sporazum (u Dejtonu, M. M.) koji je zaustavio krvoproliće, ali je ubio jednu ideju o Bosni ... Ne mogu zamisliti Bosnu koja bi živjela prema nekakvim vjerskim zakonima i pravilima (tri nacionalno-vjerske državice u Bosni i Hercegovini – M. M.) i vodila takvu regresivnu politiku ... Siguran sam da će sekularni identitet Bosne pobijediti," zaključuje ovaj francuski filozof i evropski intelektualac. Naravno, ovim stavovima se nema šta dodati, jer je u njima sadržano sve ono što, nažalost Bosna i Hercegovina još uvijek nije, a što bi u svojoj budućoj evroatlantskoj orijentaciji i uključenosti u te procese – trebala da postane.

[35] Suad Kurtćehajić – Omer Ibrahimagić, *Politički sistem BiH*, Knjiga treća, Sarajevo, 2007, str. 107-112.

Odluke ZAVNOBiH-a nije mogla poništiti Narodna skupština paradržave RS

Od 2. juna 1993. do 15. januara 1994. godine D. Ćosić Gedža, "smenjeni predsednik SRJ", se, možda samo prividno, odmarao i od SRJ, i od RS-a, i od sebe i svojih "gedžovanskih" zapisa. A puno toga je mogao zapisati. Izdvajam ovom prilikom, od Ćosića nezapisanu historijsku sjednicu zasjedanje Narodne skupštine RS-a od 20. jula 1993. godine u Mrkonjić Gradu, na kojoj je ova samozvana Skupština paradržave RS-a, zaključila:

1) "Proglašavaju se u cijelosti nevažećim odluke ZAVNOBiH-a (Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja BiH – nap. M. M.), donešene na zasjedanju u Mrkonjić Gradu 26. novembra 1943. godine."

2) "Utvrđuje se da između ustavno-pravnih rezultata zasnovanih na nevažećim odlukama ZAVNOBiH-a i Republike Srpske, kao države zasnovane na orginernom pravu srpskog naroda na samoopredjeljenje, ne postoji nikakav oblik državno–pravnog kontinuiteta."[36]

U odnosu na državnost Bosne i Hercegovine ova Odluka Skupštine RS-a je ništavna i nepostojeća, jer je Srpska Republika BiH, odnosno RS od početka formiranja bila pravno nepostojeća republika. To znači da nije ni mogla donijeti Odluku o proglašenju nevažećim odluke ZAVNOBiH-a iz 1943. godine.[37] Također, treba napomenuti da su za Odluke ZAVNOBiH-a od 26. 11. 1943. godine glasali, pored muslimanskih i hrvatskih i srpski delegati, i to jednoglasno. To su historijske odluke koje se ne mogu naknadno poništiti od predstavnika jednog, u ovom slučaju, srpskog naroda, pa čak ni od predstavnika sva tri naroda – nakon 50 godina od donošenja pomenutih odluka. U novim historijskim uslovima mogu se donijeti nove odluke o ustroju države Bosne i Hercegovine, kao nezavisne, suverene i međunarodno priznate države, ali samo voljom sva tri njena naroda i ostalih građana. Ili, u

[36] Isto, str. 95, 113.

[37] Mirko Kovač, *Dobrica Ćosić Kobni Otac nacije*, Peščanik, od 28. 4. 2009., htpp: // pescanik.net - , str. 26.

uslovima rata, zbog nemogućnosti da se to uradi na pomenuti način, međunarodnim sporazumom uz učešće predstavnika sva tri naroda, što je učinjeno u novembru 1995. godine u Dejtonu, SAD, donošenjem Dejtonskog mirovnog sporazuma. Dejtonskim Ustavom države Bosne i Hercegovine, obezbijeđen je njen državni kontinuitet, a samim tim i historijske odluke ZAVNOBiH-a iz 1943. godine.

Jer, htjeli to ili ne priznati aktuelni političari entiteta RS (2012. g.), Bosna i Hercegovina je ostala i srpska, i hrvatska, i bošnjačka (muslimanska), baš onakva kakva je definisana odlukama ZAVNOBiH-a u Mrkonjić Gradu 1943. godine, i kakva je bila "od Kulina bana do današnjih (i budućih) dana".

"Dva veka evropske sile onemogućuju ujedinjenje Srbima"

"Srbi sa narušenim državnim ustanovama i nestvorenom pravnom državom hoće da se ujedine i stvore jedinstvenu srpsku državu! U najgore vreme – najteži cilj. Dva veka nam evropske sile onemogućuju ujedinjenje. Da bismo u tome uspeli, ujedinili smo se u prošlosti sa Hrvatima i Slovencima u Jugoslaviji. Oni pobegoše i vratiše nam istoriju čitavo stoleće unazad" (str. 164). D. Ćosić Gedža potpuno zanemaruje da su prije ujedinjenja u Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca 1918. godine – na ovim prostorima postojale države Srbija, Hrvatska, Slovenija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora i Makedonija, koje su ušle u sastav pomenute Kraljevine Jugoslavije. To, dakle, nije bila samo srpska/srbijanska Kraljevina Jugoslavija, već i drugih naroda, od kojih Muslimani, Crnogorci i Makedonci nisu bili ravnopravni već narodi drugog reda.

Prije svega, želim podsjetiti da je Bosna i Hercegovina ušla u sastav Kraljevine Jugoslavije 1. decembra 1918. godine sa granicama koje je imala u vrijeme austrougarske uprave od 1878. do 1918. godine. Međutim, Ćosić kao pravi Gedža to tumači ovako: "Pobedili smo

Tursku Carevinu da bi bila stvorena Makedonija, nacija koja nam je preotela kulturne spomenike i umetničke vrednosti iz Dušanove i Milutinove države; pobedili smo Austougarsku da bi bila stvorena Slovenija i Hrvatska...; prvi smo na Balkanu poveli antifašistički rat i revoluciju da bi nastala nova Jugoslavija i u njoj antisrpska Bosna i Hercegovina sa muslimanskom nacijom..." (str. 219-220). To je Ćosić zapisao u vrijeme parafiranja Dejtonskog mirovnog sporazuma, kojeg smatra ultimatumom za srpski narod, "dugotrajnom okupacijom Bosne i Hercegovine" (str. 221), koji je, po ovlaštenju Karadžića i Miloševića u Parizu potpisao Nikola Koljević, Ćosićev miljenik. Tek u Titovoj Jugoslaviji, odnosno NR Jugoslaviji, kasnije FNRJ i na kraju SFRJ - svih šest republika i naroda dobili su status ravnopravnih naroda i republika od kojih je danas nastalo šest nezavisnih suverenih država. Aspiracije Srba samo za svoju, projektovanu srpsku državu na području četiri od šest bivših republika – bile su oduvijek, pa i danas, ravne utopiji i neostvarivom cilju, kojim bi se narušila nezavisnost i teritorijalni integritet Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Crne Gore. Takav nerealan velikosrpski cilj i projekt bio je glavni uzročnik rata na prostorima Hrvatske, Bosne i Hercegovine i pokrajine Kosovo. "Dva veka se Srbima onemogućuje da formiraju jedinstvenu srpsku državu." Ustvari "dva veka" srbijanski Srbi održavaju takvu, kako je pisao Radomir Konstatinović, palanačku ideologiju po kojoj bi svi srpski saplemenici na području Balkana morali da žive u "jedinstvenoj srpskoj državi. Iz takve velikosrpske, plemenske, palanačke ideologije iznjedrio se, da citiram R. Kostantinovića "srpski nacizam", o kojem ovaj veliki filozof iz Srbije opširno piše u svojoj antologijski vrijednoj knjizi "Filosofija palanke". Naravno, D. Ćosić Gedža ni na jednom mjestu ne citira filozofa Radomira Konstatinovića, već šekspirologa Nikolu Koljevića, koji je, baš zato što se čitav radni vijek bavio Šekspirom i njegovim, svi to znaju, veličanstvenim književnim djelom napisanom u srednjem vijeku, sa univerzalnim ljudskim, a ne ratnim, porukama. Profesor Koljević nije shvatio takve univerzalne ideje Šekspira. Naprotiv, on se odrekao Šekspirovog univezalizma i humanizma i pod stare dane

prešao na makijavelizam – politiku po kojoj cilj opravdava sredstva, pa makar se tim sredstvima činili zločini protiv čovječnosti, uključujući i zločin genocida.

"Ustanak Srba u Bosni i Hercegovini"

D. Ćosić Gedža, stalno se u svojim Zapisima vraća na početak rata u Bosni i Hercegovini, za koji stalno (pa i 13. marta 1995. g.) optužuje Muslimane, koji su "odmah po proglašenju nezavisnosti Bosne i Hercegovine, 6. aprila 1992. g., krenuli protiv Srba ..." To sam već komentarisao. Međutim, ono što Ćosić "otkriva" u zapisima pod navedenim datumom zaslužuje da bude citirano i pojašnjeno. Već sam pomenuo da je rat u Bosni i Hercegovini počeo 4. aprila 1992. godine, kada su srpske vojne i paravojne jedinice izvršile oružane napade i okupirale Bijeljinu i Trnavu kod Sanskog Mosta. A 6. aprila 1992. godine započelo je granatiranje i snajpersko djelovanje pripadnika Sarajevsko-romanijskog korpusa (srpskih vojnih snaga) na grad Sarajevo koje je počev od tog datuma bilo 44 mjeseca pod vojnom opsadom. Konačan rezultat masovnih i pojedinačnih zločina bilo je ubijanje 11.841 Sarajlije - Bošnjaka, Hrvata, Srba, Roma i Albanaca ..., koliko ih je identifikovano do 6. aprila 2012. godine. "Razgovor sa Karadžićem i rukovodećim ljudima Republike Srpske, još jednom me opominje: Ustanak Srba u Bosni i Hercegovini, njihov oslobodilački rat, samosvojna i autonomna pojava sa tradicionalnim, jasnim i neizmijenjenim ciljem da se ujedine sa Srbijom i da se na taj rat nikakvim spoljnim, "razumnim" i, "konstruktivnim" savetima ne može uticati" (str. 197). Po definiciji "ustanak je oružana pobuna naroda",[38] u konkretnom slučaju "oružana pobuna" srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, protiv ustavnog poretka Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine, odnosno nezavisne, suverene i međunarodno priznate Republike Bosne i Hercegovine. Dakle, sam Ćosić, pišući da

[38] Vladimir Anić, *Rječnik hrvatskog jezika*, n. d., str. 1265.

se radi o "ustanku Srba u Bosni i Hercegovini", priznaje da su bosanski Srbi "oružanom pobunom" započeli rat u Bosni i Hercegovini, koji on, u nastavku, naziva, "oslobodilački rat", što je neadekvatno tumačenje pojma "srpskog ustanka". Jer, bosanski Srbi u svojoj domovini Bosni i Hercegovini nisu imali potrebe da se putem ustanka, rata "oslobađaju" od bilo koga. Ono što su oni "oružanim ustankom i pobunom" radili u Bosni i Heregovini, uz pomoć Srbije i SR Jugoslavije – bila je vojna okupacija teritorija u Bosni i Hercegovini s ciljem osvajanja teritorija za stvaranje paradržavne srpske republike i njenog priključenja Srbiji ili Savezu srpskih država. Na drugom mjestu u svojoj knjizi o "Bosanskom ratu", D. Ćosić Gedža piše: "Istoričari znaju za četrnaest srpskih pobuna i ustanaka u Bosni i Hercegovini od 1805. godine do ujedinjenja 1918., računa se da je samo u ustanku 1875. – 1878. srpsko stanovništvo bilo desetkovano…" (str. 253). Ali, akademik Ćosić, navodi samo jedan od 14 pobuna i ustanaka, onaj od 1875. – 1878. godine. Međutim, Ćosić ne piše i ne pojašnjava protiv kojeg zavojevača, carevine su pravoslavci/Srbi, ali i muslimani/Bošnjaci i katolici/Hrvati dizali bune i ustanke. Zna D. Ćosić Gedža da su to (u naznačenom periodu) bile Turska carevina i Austro-Ugarska monarhija, a nikada (samostalna) država Bosna, odnosno (od 1878.) Bosna i Hercegovina, u kojoj su sva tri njena naroda vijekovima zajedno živjela. Ni u ratu 1992. – 1995. godine, bosanski Srbi kao potpuno ravnopravan narod u državi Bosni i Hercegovini nisu imali nikakav razlog da dižu "srpski ustanak" protiv svoje države, da povedu rat i počine mnogobrojne zločine i genocid u cilju formiranja svoje srpske paradržavne tvorevine, koja je kao takva nestala Dejtonskim sporazumom, i prerasla u entitet Republika Srpska, kao jedna od dvije oblasti države Bosne i Hercegovine. Nakon toga je, po Dejtonskom sporazumu, nastala i treća oblast – Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine. Potpuno je besmislen i historijski netačan stav D. Ćosića Gedže da su "tri vere (u Bosni i Hercegovini – nap. M. M.) koje su evolucijom postale nacije živjele u stalnim sukobima i uzajamnom istrebljenju. 'Harmonično' su 'zajedno' živjele samo pod okupacijom i diktaturama" (str. 253). Da je ovakav stav tačan Bosne/BiH već odavno ne bi bilo. A zemlja država i društvo Bosne/odnosno

Bosne i Hercegovine opstalo je upravo zbog toga što njeni stanovnici muslimani, pravoslavci, katolici/Bošnjaci, Srbi i Hrvati nisu nikada dozvolili okupatorima i diktatorima da im uništi njihovu zemlju i historijsku/istorijsku/povijesnu državu. To neće dozvoliti ni ubuduće, bez obzira na trenutno, Dejtonskim sporazumom uspostavljeno državno uređenje, koje još uvijek (2012. g.) nije osiguralo stabilnu državu u skladu sa evropskim standardima. Samo u jednom se slažem sa D. Ćosićem Gedžom, naravno pod uslovom da se on pridržava svojih stavova koje je sam zapisao: "Ako se za života generacija koje su učestvovale u 'jugoslovenskim ratovima' i Bosanskom ratu, za života generacija koje pamte te događaje i genocidne egzoduse, a ne saznaju prave istine o njima, ili znaju samo propagandne medijske laži, ako se egzaktnom istorijskom istinom moralno i demokratski ne posvete sadašnji naraštaji – civilizacijski, pacifistički preporod Bosne i čitavog Balkana nije moguć" (254). Rekoh da se slažem sa navedenim stavom D. Ćosića, ali ne mogu reći da vjerujem njegovim riječima, pogotovo onim u kojima se poziva na "prave istine", a misli na svoje, srpsko–srbijanske istine, njegova upozorenja drugima na "propagandne medijske laži", za koje je on pravi čarobnjak, što je potvrdio i u knjizi o "Bosanskom ratu" riječima o "genocidnim egzodusima" koje su, po Ćosiću, činili drugi, a ne Srbi čak ni u Srebrenici iako je to dokazano i u brojnim pravosnažnim presudama Haškog tribunala i naučnim djelima međunarodno priznatih znanstvenika.

Sažetak

Dobrica Ćosić već 20 godina zapisuje i u zapisima komentariše, a potom u knjigama "dokumentarno-publicističkog karaktera" objavljuje svoja, velikosrpskom ideologijom i velikosrpskim projektima, stajališta o stvaranju "jedinstvene srpske države" iliti "Velike Srbije", na prostoru četiri republike bivše SFR Jugoslavije, posebno svoje viđenje i stavove o "Bosanskom ratu", ponuđenim planovima međunarodne zajednice o

okončanju rata i uspostavi mira u Bosni i Hercegovini, uključujući i završni dokument Dejtonski mirovni sporazum iz novembra/decembra 1995. godine, kojim je konačno zaustavljen rat i uspostavljen mir u našoj državi koji i danas traje.

Iz "rekonstrukcije Ćosićevog puta" može se uočiti da je on poruke iz svojih romana koji se bave događajima iz prošlosti, po kojima je postao jedan od najpopularnijih pisaca u srbijansko-srpskim javnostima, posebno kod srpskih nacionalista – transformiše u sadašnjost poruke koje prihvataju i oružanim sukobima pokušavaju realizirati Slobodan Milošević, Jovan Rašković, Radovan Karadžić i brojni drugi srpski nacionalisti i nacisti. Ćosić smatra da je "srpski narod jedini državotvorni narod u Jugoslaviji, dok su ostali samo plemena odnosno preobraćeni Srbi". Zato, po njemu, srpski narod, kojeg već "dva veka" Evropa i Amerika onemogućavaju da se ujedini u jednu državu na prostoru bivše Jugoslavije "ima pravo na" jedinstvenu srpsku državu. Takav "realan srpski projekat" onemogućen je priznavanjem nezavisnosti Hrvatske i Bosne i Hercegovine, zbog čega je došlo do ratova u ove dvije bivše jugoslovenske republike, za koje su odgovorni Hrvati i Muslimani. To se posebno potvrdilo u Bosanskom ratu u Bosni i Hercegovini, koji su, po Ćosiću, izazvali Muslimani s ciljem da na osnovama "Islamske deklaracije" Alije Izetbegovića stvore prvu islamsku/muslimansku državu u Evropi. Ćosić za ovu neargumentovanu tvrdnju ne navodi ni jednu naučno utemeljenu činjenicu, ne citira ni jednu rečenicu iz "Islamske deklaracije", kao ni jedan državni dokument Bosne i Hercegovine, ni "Alijine SDA". Ćosić, takođe, tvrdi da su se Franjo Tuđman i on saglasili da Bosna kao država nema istorijsko utemeljenje ni istorijski identitet. Jedan od "argumenata" koje Ćosić često citira, bez ikakvih pojašnjenja, je pripovjetka Ive Andrića "Pismo iz 1920", iz kojeg on izvlači generalni, potpuno pogrešan, zaključak da je za Andrića "Bosna zemlja mržnje". U toj pripovijetci Andrić objavljuje i doslovno citira Pismo Maksa Levenfelda, koji je rođen i živio u Sarajevu do odlaska na studij medicine u Beč, gdje mu je rođen otac, dok je njegova majka bila Italijanka, iz Trsta. Kao mobilisani vojnik Austrougarske vojske učestvuje u Prvom svjetskom ratu, čije je strahote kao ljekar

upoznao "preko svake mjere". Nakon rata Maks se vraća u Sarajevo, gdje ne zatiče ni oca, koji je umro, ni majku, koja se odselila u Trst. Ogorčen, on odlučuje da "pobjegne" iz Bosne u Južnu Ameriku i kao razlog svom prijatelju iz gimnazijskih dana navodi – mržnju, koju će u drugom pismu, koje ne pominje Ćosić, osporiti. Andrić kao najveći bosanski pisac i čovjek, nikada Bosnu nije smatrao "zemljom mržnje", već zemljom "koju treba razumjeti i voljeti".

Ćosić u svojim knjigama o Bosanskom ratu (Uvod za Dnevnik Nikole Koljevića "Stvaranje Republike Srpske", "U tuđem veku" i "Bosanski rat") više piše i uveličava zločine koji su počinjeni nad Srbima, a minimizira zločine, uključujući i genocid nad Muslimanima, najveće zločine poslije Drugog svjetskog rata u Evropi. Takođe, potpuno netačno piše o zločinima na Markalama, ulici Vase Miskina, genocidu u Srebrenici, uopće ne pominjući srpsku vojnu okupaciju u 37 bh. gradova i općina, masovne zločine u Prijedoru, Foči, Bratuncu, Vlasenici, Brčkom, Bijeljini, Sarajevu, Tuzlanskoj kapiji, itd.

Pomenute knjige o bosanskom ratu, predstavljaju pokušaj da se, u ime velikosrpskih nacionalističkih ciljeva, opravdaju agresorski ratovi SRJ, Srbije, bivše JNA, i vojski RS – a i RSK, kao opravdani, jer su njima Srbi željeli da ostvare "pravo da svi Srbi žive u jednoj državi". To "pravo" nije dato drugim narodima – Hrvatima, Bošnjacima, Albancima. Kao glavne krivce što to Srbi kao "pravedan cilj" nisu ostvarili, Ćosić optužuje Muslimane i Hrvate, te međunarodnu zajednicu koja je, po njemu, odgovorna za raspad SFRJ i onemogućavanje Srbima da stvore "jedinstvenu srpsku državu" na prostoru bivše Jugoslavije. Kao jedini uspjeh u realizaciji velikosrpskog projekta o "jedinstvenoj srpskoj državi", Ćosić smatra stvaranje "prve srpske države preko Drine" – Republike Srpske koja je Dejtonskim sporazumom (decembar 1995.) prestala da postoji kao paradržavna tvorevina i Ustavom Bosne i Hercegovine definisana kao jedan od dva entiteta države Bosne i Hercegovine. Ćosić u svojim knjigama ne odustaje od konačnog cilja – stvaranje "jedinstvene srpske države" na prostorima bivše Jugoslavije, srpskog svenacionalnog cilja u čije ostvarenje srpski nacionalisti i dalje vjeruju.

Prof. dr. Šefket Krcić

ĆOSIĆEVO PSEUDOKNJIŠKO PROIZVOĐENJE GENOCIDA

Predmet ovog rada je kritička analiza Ćosićeve publikacije "Bosanski rat". U tom smislu Ćosić nije usamljen, uz njega stoje čitavi timovi, Akademije i instituti, koje svoje projekte objavljuju pod imenom "Dobrica Ćosić".

Glavni srpski i najmoćniji državni izdavač "Službeni glasnik" iz Beograda – prije mjesec dana objavio je skribantski i pseudoknjiški Ćosićev publicistički spis "Bosanski rat" (na 276 strana, urednici: Slobodan Gavrilović i Marko Krstić). S obzirom, da ovaj svojevrsni pamflet donosi tendenciozne velikosrpske pretenzije prema Bosni, ne može nas ostaviti ravnodušnim, te se u povodu toga želimo oglasiti, javno saopćiti stavove koje smo i ranije od 1990. naovamo iznosili u reviji "Sandžak", zbog čega nam je suđeno, a časopis zabranjivan od strane srpskog režima.

U ovoj publikaciji Ćosić (partizanski i antipartizanski pisac) se predstavlja iracionalnim svjedokom i političkim učesnikom (kao predstavnik krnje SR Jugoslavije, a tu ulogu je nastavio da obavlja i nakon smjene 1. juna 1993. i dalje). U spomenutoj publikaciji, koja je po svemu sudeći koautorsko nedjelo više sudionika, izloženi su raznovrsni naknadno rekonstruisani **dnevnički zapisi** (kako bi se dalo više na značaju kontinuitetu opsjedanja Bosne, posebno iz agresije na BiH 1992-1995. g. – sve do potpisivanja Dejtonskog sporazuma u Parizu, decembra 1995.).

Ključni zadatak ove publikacije, kojom se na visoko medijski način **proizvodi genocid** u novom srpskom pakovanju, je svojevrsno formiranje Republike Srpske, anahrone tvorevine BiH, kakva nikad u povijesti nije postojala. To je fundamentalna metodološka koncepcija

Ćosićevog medijskog rata za uništenje Bosne, kojim se jasno daje do znanja da se velikosrpska politička strategija nije odrekla Bosne. Prema njemu, glavni neposredni pokretači bosanskog rata bili su Hrvati i Muslimani (kako on naziva Bošnjake) suprotno **istini** i stavovima međunarodne zajednice, kao i Suda u Hagu, koji smatraju da su zvanični Beograd i zvanična Podgorica stvarni pokretači rata na čelu sa moćnom Miloševićevom ekspanzionističkom armadom JNA.

U ovoj publikaciji Ćosić zlonamjerno prikazuje izbijanje rata u Bosni, ističući da je to bila ratna akcija NATO-a uperena protiv Srba. Prema njemu, Bosanski rat je postao obrazac novog zapadnog intervencionizma. U biti, Ćosićeva skribantska publikacija "Bosanski rat" je plod rata moćnih tajnih kabineta pojedinih profesorskih grupa sa Pravnog fakulteta u Beogradu, kompletne SANU, političkog vrha SPS-a (raniji i sadašnji patrijarh), kao i izraz Dodikove i Tadićeve ekspanzionističko-nacionalističke ideologoije. U tom smislu, da li je Milošević živ ili mrtav (pretpostavlja se da je u Rusiji, a tamo mu se nalazi kompletna porodica), njegov sistem je prisutan u zvaničnom Beogradu, posebno prema Bošnjacima i regionu.

Pored toga, Ćosićeva publikacija je sačinjena od "Piščevih zapisa 1992-1993." (Lična istorija jednog doba, Vrijeme mržnje, knjiga 4, "Službeni glasnik", Beograd, 2009, te Srpsko pitanje II "Filip Višnjić", Beograd, 2009). Zatim, zapisi i fragmenti iz Dnevnika Nikole Koljevića "Stvaranje Republike Srpske", Službeni glasnik, Beograd, 2009.

U publikaciji "Bosanski rat" samim objavljivanjem naknadnog izvještaja 17 godina nakon okončanja agresije nad Bosnom i uspostavljanja kakvog-takvog mira u Bosni i Hercegovini, gdje je čitavu metodologiju zločina želio usmjeriti u drugom pravcu. Čitava publikacija vrvi od jezika mržnje i predrasuda sa ciljem da se javno mnijenje u Srbiji drži pod kontrolom ratno-huškačke politike. Zato ovu publikaciju ne treba prešutjeti, već je shvatiti zvaničnim stavom Beograda, jer iza nje stoji državni izdavač, zato treba izvršiti širu kritičku analizu sa raznih aspekata, jer ona kao takva predstavlja zvanične stavove Beograda i njegove pretenzije prema Bosni.

U ovoj publikaciji na brojnim mjestima jasno su definirani ratni ciljevi velikosrpske politike, posebno na strani 147 i drugim. Prema Ćosiću, cilj Bosanskog rata je stvaranje Republike Srpske, kao zasebnog entiteta što je verificirao paradoksalni Dejtonski dogovor novembra 1995, kojim činom je nagrađen genocid nad Bosnom. Dalju ekspanzionističku harangu nad Bosnom nastavile su brojne grupe predvođene dr. Darkom Trifunovićem, dr. Darkom Tanaskovićem, dr. Miroljubom Jeftićem, izvjesnim Trifkovićem i drugima iz velikosrpskog klana protiv Bosne. Zacijelo, Ćosić nikada nije osudio zločine, niti dok je bio na čelu SRJ, niti kako je sišao sa tog trona, već je stalno bio na strani Karadžića, Mladića, Krajišnika, Koljevića i drugih. Ćosić je, dok je bio na čelu SRJ, okupio oko sebe izvjesne pseudo-filozofe, lažne disidente: Svetu Stojanovića, Ljubu Tadića (otac Borisa Tadića), Mihaila Markovića, Mileta Perišića i druge. Njih je pozvao na večeru sa poljskim disidentom Adamom Mihnjikom, koji ga je posjetio 18. aprila 1993. g. Ćosić nije uspio da okupi filozofe dr. Miladina Životića (koji je stradao u Miloševićevim čistkama marta 1997.), niti dr. Zagorku Golubović i dr. Nebojšu Popova (vidi str. 106 i 119).

I u ovom spisu, kao i ranijim publikacijama i intervjuima, Ćosić uporno ponavlja devizu iz ideologije velikosrbizma – **da su Srbi dobitnici u ratu, a gubitnici u miru**. Zato njegovo uporno potenciranje velikosrpskih političkih ciljeva ukazuje na novu prijetnju krhkom miru, a samim tim publikacija "Bosanski rat" predstavlja novi pokušaj izazivanja rata, a to i sam naslov o kojem ovdje vodimo riječ, relevantno upozorava.

Prema tome, potrebna je puna historijska istina o događajima koji su se odvijali na prostorima ex-Jugoslavije, nakon nasilnog Miloševićevog razbijanja zajedničke nam domovine, jer očigledno postoje pretenzije iz Beograda i Podgorice da se izvrće historijska istina i čak poriču filmski materijali, što najrelevantnije svjedoče o ratnim zločinima nad opkoljenim Sarajevom i gotovo čitavom Bosnom. Oni koji izvrću historijsku istinu, oni uporno nastoje da rehabilitiraju ratne četničke komandante i zločince: Dražu Mihailovića i Pavla Đurišića, u čemu

nema nikakve razlike između zvaničnog Beograda i zvanične Podgorice. U tom smislu, dobro je primijetio odvjetnik i publicista **Dragoljub Todorović**, jedan od malobrojnih kritičkih mislećih ljudi i humanista iz Beograda, koji je u svom izlaganju, između ostalog, naglasio: "Ćosićeva knjiga odličan je povod da se analizira njegov uticaj, njegov angažman i delovanje u svim segmentima rata na prostoru bivše Jugoslavije u kojima je njegova misija najznačajnija, nezaobilazna i nezamenjiva. Razmotrićemo ulogu Dobrice Ćosića u ratovima na prostoru bivše Jugoslavije sa posebnim osvrtom na pripreme i početak rata, uzroke i karakter rata..." Ovaj Todorovićev stav, jasno ukazuje na ogromnu odgovornost Dobrice Ćosića za izazivanje rata kao i agresiju i genocid u Bosni i Hercegovini.

Prema tome, prof. dr. **Smail Čekić**, inicijator ovog skupa, je u pravu kada je kao rukovodilac Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, koji djeluje kao članica Univerziteta u Sarajevu, potencirao i organizirao raspravu o nedavno objavljenoj publikaciji – pamfletu "Bosanski rat", autora D. Ćosića. On zaslužuje pohvalu za ispoljenu intelektualnu hrabrost, da se bez distance raspravlja o Ćosićevim nebulozama iza kojih stoje države Srbija i Crna Gora. U tom pravcu, prihvatam stav uvaženog akademika i filozofa dr. **Muhameda Filipovića**, da se znanstvenici javno odrede o Ćosićevom ideološkom prostakluku i postupku, jedne mentalno nestabilne i duhovno slabašne i misaone nedograđene ličnosti, kao što je pisac Ćosić i njegove politikantske iluzije, koje su koštale života stotina i više hiljada ljudi. Zacijelo, ako netko prolazi pored takvih blasfemija i ideologijskih konstrukcija, koje plasiraju Ćosić i ini ćosićevci, onda ih nažalost i sami odobravaju. U tom pravcu, istinski bošnjački znanstvenici i prvaci ne smiju zatvarati oči pred ovim pitanjima, jer je u pitanju opstanak vatana njihovog života, tj. opstanak Bosne i Hercegovine i Sandžaka, bez čijeg razvoja bi bila ugrožena i dalja egzistencija bošnjačkog naroda.

Ko je Dobrica Ćosić?[1]

Kao jedan od najuticajnijih članova SANU, Ćosić je sa akademicima Raškovićem, Tadićem i inim, bio tvorac Memoranduma SANU, kojim je projektovan rat u bivšoj Jugoslaviji i inspirirana agresija na Bosnu i Hercegovinu sa kobnim rezultatima Srebrenice i drugih krvavih stratišta. Zatim je Ćosić, kao lažni disident i opozicionar, značajno podupro Miloševića, ne samo u smjeni već i likvidaciji Ivana Stambolića, osvjedočenog prijatelja Bosne.

---

[1] Dobrica Ćosić (Velika Drenova, 29. 12. 1921.), je javnosti poznat kao srpski kontroverzni književnik, akademik i nacionalistički političar, koji je od 15. juna 1992. do 1. juna 1993. godine, bio prvi predsjednik SR Jugoslavije. Smjenjivanje prvog predsjednika SRJ izazvalo je revolt više hiljada Beograđana, okupljenih ispred zgrade Skupštine SRJ, bivše SFRJ (na mjestu gdje je nekad bila Batal džamija, najveća muslimanka bogomolja u Beogradu, koja je srušena koncem XIX vijeka). Prema našim istraživanjima, koje smo dobili od akademika dr. M. Dašića i filozofa dr. S. Tomovića (iz Crne Gore), Ćosićeva mržnja prema Bosni proizilazi iz činjenice da vodi porijeklo (5-6 koljeno unazad) iz Gacka (BiH), otuda i njegova velika mržnja prema zavičaju predaka, što predstavlja paradoks za nekog ko se bavi pisanjem. U mladosti Ćosić je bio komunist, a u Drugom svjetskom ratu se borio u partizanima što je bila i inspiracija za njegovu **prvu fazu** književnog opusa, koja je trajala od 1945. do 1965. godine. U tom 20-togodišnjem periodu, Ćosić je čak ušao u udžbenike i školske programe sa romanima: "Daleko je Sunce" (1951), "Koreni" (1954), "Deobe" 1-3 (1961), "Akcija" (1964) i "Bajka" (1965). Nakon suprotstavljanja politici J. Broza i uklanjanjem Rankovića na Brionskom plenumu 1966. godine, Ćosić postaje nezadovoljan ustavnim preuređenjem SFRJ te vješto djeluje kao lažni politički disident. Krajem 1980-ih bio je jedan od predvodnika i ideologa velikosrpskog nacionalističkog pokreta u tadašnjoj Jugoslaviji, te pristaša ekspazionističke diktature Slobodana Miloševića, s kojim se razišao sredinom 9. decenije XX stoljeća. U drugoj njegovoj spisateljskoj fazi, nakon 1965. godine do danas, Ćosić uz pomoć suradnika, preko SANU u **drugoj fazi** objavljuje slijedeće knjige: *Moć strepnje* (1971), *Vreme smrti* 1-4 (1972–1979), *Stvarno i moguće* (1981, odmah poslije Brozove smrti), *Vreme zla – Grešnik* (1985), *Vreme zla – Otpadnik* (1986), *Vreme zla – Vernik* (1990), *Vreme vlasti* 1 (1996), *Piščevi zapisi* 1-4 (2001–2002), *Srpsko pitanje* 1-2 (2002–2003.), *Pisci moga veka* (2002), *Kosovo* (2004), *Prijatelji* (2005), *Vreme vlasti* 2 (2007), *Piščevi zapisi 1993-1999*, (2008), *Piščevi zapisi 1999-2000*, *Vreme zmija* (2009), *Srpsko pitanje u XX veku* (2009) i na kraju, *Bosanski rat* (2012).

U prvoj partizanskoj fazi, Ćosić poletno stremi humističkim idealima, kojima je nošen bio u partizanskom pokretu. Za razliku od prve faze, koja se završava 1965. g., Ćosić pravi radikalni okret, ideološki "salto mortale" i postaje četnički velikosrpski ideolog, tj. ideolog zla. U ovoj fazi on svojim knjigama traži prostor za osvajanje vlasti, što će se i desiti početkom 90-ih prošlog stoljeća, kada je zahvaljujući svojoj aroganciji, argonatnom ponašanju i ratno-huškačkim intervjuima ispoljavao ratne ciljeve "Velike Srbije", postao predsjednik SR Jugoslavije 15. juna 1992. i na tom mjestu ostao sve do 1. juna 1993. godine. Da podsjetim, u tom vremenu kao glavni i odgovorni urednik revije "Sandžak" - Nezavisne revije za politiku i kulturu (Novi Pazar), prvog glasila kojeg je zabranio Miloševićev režim u dva navrata, kritički sam elaborirao i prikazivao Ćosićeve, Miloševićeve, Karadžićeve, Šešeljeve, Mladićeve, Đukanovićeve, Bulatovićeve stavove, zbog čega sam optužen i na kraju osuđen (nakon devet i pol godina sudskog procesa), uz prijetnju desetogodišnje robije. Na kraju, zbog Ćosića i inih sam osuđen na godinu dana zatvora, i to nekoliko mjeseci prije 5. oktobra 2000. godine, kada je opozicija na čelu sa dr. Z. Đinđićem srušila Miloševićev diktatorski režim.

Zatim, da podsjetim da je Ćosića nakon svrgavanja sa vlasti optužio pred beogradskim sudom sandžački biznismen i pjesnik Šefko Alomerović (predsjednik Helsinškog komiteta za Sandžak), zbog tragedije Bošnjaka otetih u Štrpcima. Alomerovića je zastupao sandžački odvjetnik prof. dr. Sefer Međedović. Nažalost, Alomerović je krajem 90-ih preminuo i taj proces je sud u Beogradu zataškao.

Da podsjetimo, brojni su događaji ispirirani Ćosićevim zahtjevima i potezima. Tako su 24. aprila 1992. g. snage bosanskih Srba blokirale Sarajevo zahtijevajući podjelu grada. Blokada i granatiranje grada trajali tokom cijelog bosanskog rata, završenog potpisivanjem Dejtonskog sporazma u novembru 1995. godine. Zatim 25. aprila 1993. g. u prisustvu mirovnog posrednika Lorda Ovena, predsjednici SRJ, Srbije i Crne Gore Dobrica Ćosić, Slobodan Milošević i Momir Bulatović pokušali su da ubijede lidera bosanskih Srba Radovana

Karadžića da potpiše korigovani Vens-Ovenov mirovni plan. Narednog dana Skupština RS-a je odbila ovaj plan, rat u Bosni je nastavljen, a SRJ su pooštrene sankcije međunarodne zajednice.

Dalje, iznijeću nekoliko činjenica kako se Ćosić zlonamjerno odnosio prema bosanskim i bošnjačkim piscima. Prvo, vješto je navukao proslavljenog pisca Mešu Selimovića, koristeći njegove nesporazume sa bosanskim vlastima, da ga pozove u Beograd, a zatim da ga vješto okrene protiv svog naroda. Naime, Ćosić je podsticao visokog bosanskog političara Mijatovića da ugrožava stvaralačke slobode Selimoviću, pa čak da ga i udalje sa Filozofskog fakulteta u Sarajevu, bez obzira što je napisao epohalna djela, kao što su "Derviš i smrt", "Tvrđava" i druga, kako bi vješto ta djela uključio u korpus srpske kulture. Zatim, Ćosić je direktno uticao na rad žirija za prestižnu NIN-ovu nagradu, januara 1977. g., koji je prvo odlučio da dodijeli ovu nagradu književniku Skenderu Kulenoviću i to mu je javljeno telefonom u 7 sati uveče, a zatim u večernjem dnevniku u 7:45 sati je saopšteno da je tu nagradu dobio pisac Petko Vojnić Purčar za roman kojeg se niko od nas i ne sjeća. Kako nam je saopštila supruga Kulenovića, to je bio presudan trenutak da, kad je Skender saznao da nije dobio nagradu koja mu je prethodno javljena, on je dobio srčani napad i na ležaju kraj televizora je preminuo. O ovom događaju se malo zna u bosanskoj javnosti, a dobro je poznata činjenica da je Skender Kulenović uz Miroslava Krležu bio najelitnija književna veličina na prostoru ex-Jugoslavije 70-ih godina prošlog stoljeća. Tako da je Ćosić imao pred sobom jasne ciljeve razvijajući ideologiju kako da Bosni stavi omču oko vrata, kako na vojnom, tako i na kulturnom i svakom drugom planu.

Morenova kritika i upozorenje Ćosiću

Na samom početku agresiju na Bosnu i Hercegovinu, mnogi europski utjecajni intelektulaci su stali u odbranu Bosne i žestoko kritikovali i upozoravali zvanični Beograd. O tome svjedoči i polemika **Edgara Morena**, francuskog mislioca, filozofa i sociologa sa Ćosićem. Želim podsjetiti da se ta polemika odvijala u uglednom pariskom časopisu "***Le Monde***", koji je renomirano glasilo u Europi i ima zapažan utjecaj na inteligenciju. E. Moren izvrsno poznaje Ćosićevo književno djelo, ali do tada (1992), interesantno nije poznavao njegovu velikosrpsku ideologiju. Francuski mislilac Moren je znao iz kojih razloga se vodi agresija na Bosnu i Herecegovinu i zato opominje Ćosića i upozorava ga riječima da će se to kobno završiti po Srbiju. U tom kontekstu E. Moren piše: "**Danas se multietnička Europa stvara po uzoru na Bosnu i Hercegovinu, koju ste uništili.**" Na ovaj način, E. Moren, je na uzaludan način opominjao zadrtog starog pisca i lisca Ćosića. U tom vremenu odgovaralo se sa svih strana na Balkanu da se vodi svjetska zavjera protiv Bosne i Bošnjaka. Međutim, i pored upozorenja Ćosić se oglušio na Morenove kritike, upozorenja i prijedloge i nastavio da žestoko podupire agresiju na Bosnu i Hercegovinu. Sve ostalo svi znamo o ratnim zbivanjima, kao što znamo kakav je historijski epilog svega toga, tako da nema potrebe da se na tome posebno zadržavamo, samo da ukažemo da hajka na Bosnu nije prestala.

Velikosrpska strana rata

Ćosićeva publikacija "**Bosanski rat**" je iskrivljena slika o Bosni i srpsko-crnogorskoj agresiji na Bosnu. O ovoj knjizi različito misle čak mnogi i u Srbiji. Odmah po izlasku publikacije "Bosanski rat", svoj kritički stav među prvima iznijela je "Republika", veoma časno glasilo koje izlazi u Beogradu.

Od 1992. do 1995. godine Ćosić bilježi zbivanja uz obilje dokumenata i reminiscencija - razmišljanja o istoriji posebno - i na domaćoj sceni i u evropskim razmjerama. Naravno, pisac i državnik nije bio samo svjedok već i učesnik - u najneposrednijem smislu, jer u tom razdoblju je na čelu SRJ. Od samog početka opsjeda ga izdaja svijeta i sumnja u punu istinu za koju Ćosić vjeruje da je zna: "Pravoslavna slovenska Rusija naša poslednja nacionalna nada nas je izdala. U Ženevi sa F. Tuđmanom bilo je neke nade da će BiH biti podeljena, ali se R. Karadžić i M. Boban nisu sporazumeli, iako je Tuđman delio moje mišljenje da je BiH država koju je stvorio Tito i dao joj državnu egzistenciju." Kako su se ratna zbivanja odvijala, Ćosić je sve više opsjednut činjenicom da se "stvara prva srpska država preko Drine" i da bosanske srpske ratovođe konačno "neće iz istorije" i to su spremni da plate najskupljom cijenom. Rješavanje je bilo - po Ćosiću - u diobi i on je to kasnije nudio i za Kosovo, ali se svijet *en bloc* tome opirao.

Ćosićeva pseudoknjiga "Bosanski rat" ustvari predstavlja ideologiju prljavog rata, jer se njenim tekstom i sadržajima otkrivaju ratni ciljevi i planovi za nove genocide, kao i pripremanje novih generacija da izazivaju netrpeljivost u društvu i podstiču zločince na mnogim drugim prostorima, poput Brejvika nedavno u Norveškoj, kojeg su inspirirali pristaše Ćosićeve ideologije, da bez ikakvog razloga ubije skoro sto nedužnih civila, što je isti pred sudom i priznao. Na ove prljave Ćosićeve stavove reagovala je srpska filozofesa dr. Zagorka Golubović, koja se u brojnim svojim tekstovima osvrtala na njegovu ideologiju zla. Nažalost, stavovi *Helsniške povelje, Republike*, te kolega Todorovića, Mirka Đorđevića, Latoja Martinova, dr. Zagorke Golubović, dr. Nebojša Popova su usamljeni u Beogradu, koji se javno suprotstavljaju ciljevima velikosrpske politike.

Publicista **Dragan Banjac** u svojoj kolumni "Petokraka i na šubari"/ Republika, Beograd – 30. april 2012. g., između ostalog piše: "U ovom posljednjem bestidnom spisu Ćosić posebno apostrofira postojanje "dodiklenda", tj. tzv. R. Srpske, čije postojanje on karakterizira "**kao jedinu i najveću pobedu Srba u XX veku**". U tom kontekstu,

interesantno je zapažanje ovog publiciste koji u aprilskom broju "Republike" piše: "'Bosanski rat' Dobrice Ćosića pojavljuje se nedavno i kao naslov knjige, dakako, ne slučajno – Gedža je pravio istoriju. Brižljivo ređajući, od aprila 1992. pisac beleži zbivanja u kojima je bio akter kao pisac-ideolog i kao državnik, ali (setite se njegovog udvaranja Zoranu Đinđiću i *Otporu*) sada ispravlja stvarnost, recimo hvalospeve Slobodanu Miloševiću (poredio ga je sa Nikolom Pešićem!) u Ženevi se saglasio sa Franjom Tuđmanom (da je BiH "država-nakaza" i izložio svoj plan 'humanog preseljenja naroda' …"

Na prikazu u Domu omladine (Dragoslav Bokan, Vladimir Kecmanović, Darko Tanasković i Marko Krstić) Ćosić je pretežno vremešnim poštovateljima kazao da se radi o njegovoj "odbrani slobode i istine i nacionalnih prava koja se sadrže u RS, toj preskupoj ali jedinstvenoj političkoj i ratnoj pobedi srpskog naroda u drugoj pobovini 20. veka", navodi Branka Mihajlović za Radio Slobodna Evropa. Profesorka Zagorka Golubović vjeruje da je ova knjiga "zakulisna rehabilitacija vrednosti koje su promovisale ideju o velikoj Srbiji, pa dovela do rata", a istoričarka Branka Prpa da je "zastrašujuće da se ideja rata afirmiše i ponovo pokušava postaviti u politički milje kao pitanje političke budućnosti ključno za Srbiju".

Jasno, Ćosićeva vješto naknadno napisana knjiga u obliku dnevnika u kojem se otkrivaju njegova pisma i savjeti Karadžiću i njegovim sljedbenicima, jasno ukazuje da je on razvijao teze da svi Srbi žive pod jednim državnim krovom, kao i da je prvobitno SFRJ, a zatim SRJ trebale biti drugo ime za Srbiju. Zbog svega toga, ne samo vlasti u Srbiji nego i evropski sud za zločine u Hagu je zatvorio oči pred Ćosićevim zlim mislima, kojima truje brojne generacije.

Svi Srbi pod jednim državnim krovom

Ćosić u knjizi iznosi svoj i državni stav i program o bosanskom ratu. To znači, da taj rat i dalje traje i time mlade generacije poziva i truje genocidnim planovima. D. Ćosić je sasvim jasan: "Savezna republika Jugoslavija je svoju političku sudbinu prirodno povezala s političkom sudbinom srpskog naroda u BiH i Hrvatskoj." Nije skriven ni konačan cilj - "Da srpski narod ponovo dođe do zajedničkog krova", a misli se na državni krov svih srpskih zemalja na prostoru bivše Jugoslavije. To je po Ćosiću "treća prilika u ovom veku" da se Srbi okupe u jednoj državi.

Tu zapravo sve zapinje i započinju sukobi sa svetskom i evropskom diplomatijom i tako zapravo započinje ono što se zove sunovrat. Jednako bivše Jugoslavije kao i BiH i udes Ćosića kao ideologa i državnika. Prema Ćosiću, svi su krivi za raspad Jugoslavije - od Rusije do SAD i svih zemalja Evrope koje pojedinačno nabraja. Pisac i državnik tako stoji sam sa svojom istinom. Usred sunovrata koji zahvata ne samo Balkan, nego i samu, sve usamljeniju, Srbiju. Ove činjenice jasno ukazuju na destruktivno viđenje historije, koje podstiču da se zločinci proglašavaju herojima.

Ćosiću smetaju listovi "Republika", "Helsinška povelja", "Danas", Revija "Sandžak", koji saopštavaju istinu o njegovoj ideologiji zla

Nije neobično što se malo marilo za antiratni otpor u Srbiji, ali je sasvim neobično da se nije vodilo računa o faktorima iz svijeta.

Ipak je jedan detalj iz Ćosićevog kazivanja o bosanskom ratu veoma važan, jer se iz njega čita zaljubljenost u sunovrat države. Ćosić čini napore da pomogne Srbima u BiH organizuje pomoć, ali ratovođe čine svoje. U momentu kada se grupa istraživača prihvatila posla da objasni "srpsku stranu rata" - pojavila se i knjiga prevedena na nekoliko evropskih jezika - Ćosić mirno zapisuje: "**Nebojša Popov** urednik *Republike* obrazovao je agitprop NATO pacifista i stvorio je tim stručnjaka da dokaže intelektualnu odgovornost za rat – SPC, SANU, UKS i drugih."

Time Ćosić zapravo svedoči - ovde i sada - u korist onoga što je N. Popov dokazao i što je prihvaćeno u svetu - i što se kasnije pokazalo u raspadu koji se dovršio na prostoru Jugoslavije. I danas smo tu gdje smo - Ćosić je zapravo pravi svjedok srpske strane bosanskog rata, jer ovo što iznosi pokazuje kako je bilo i kako se završilo. On je krunski svjedok, jer je bio ideolog i državnik na čelu države SRJ. Ćosić možda i hoće nešto da sakrije, ali mu to ne polazi za rukom.

Kada se danas ova zbivanja uporede sa drugim dokumentima, izlazi na isto - i kod nas u Srbiji i u Evropi.

Neke Ćosićeve reminiscencije djeluju zaprepašćujuće i skoro nevjerovatno. Jednako ponavlja da mu je ćudljiva boginja Klio dosudila da "ponavlja sudbinu kneza Pavla". Sve je zavjera - "Prvo zasedanje AVNOJ-a održano je u Jajcu, a ne u Kragujevcu." Pominje Ćosić i Štrpce, naravno, ali bez detalja i bez ukazivanja na eventualnu odgovornost, a danas znamo kako je bilo kao što se i svojevremeno znalo. Sve je zavjera koja traje protiv naroda - a narod patnici su Srbi i Jevreji. Jermene, ali i druge, i ne pominje niko, a ne pominje ih ni ovaj svjedok. "Posebno se manipuliše Srebrenicom" i to je sve o Srebrenici i zločinima koji su Karadžića i Mladića doveli pred Međunarodni sud u Hagu. Jesu ovo zapisi Ćosićevi iz dana u dan i svojevremeni, ali knjiga ova se pojavila ove 2012. godine i bilo je prilike da svjedok nečim dopuni ili makar u napomenama kaže ono što se u međuvremenu doznalo. Pali se Ćosić na "srpski hibris" bosanskih ratovođa, ali se to vidi i na primjeru njegovoga svjedočenja. Neke reminiscencije djeluju čudno. Pominje Ota Habsburškog, koji kao zvaničnik posjećuje Sarajevo, ali je on za njega "arheološki ostatak Habsburške monarhije", a danas se zna za poruku koju mu je uputio vojvoda Ž. R. Arkan. Svjedok ne mora biti istoričar, pa ni pisac, ali se istina mora reći - makar i sa zakašnjenjem. A to je ovdje izostalo. Naravno, nije D. Ćosić ni prota Matija ni Juvenal, ali je bio na čelu države i morao je znati da će neko njegovu riječ čitati - a neko će se i zapitati o smislu ovog svjedočenja koji nema osim svojih ni jedan drugi dokaz.

Protiv Ćosića je ustao i dnevnik "Danas" (Beograd), kritikujući javno Ćosićeve nebuloze čiji stavovi izazivaju gnušanje demokrata beogradskog demokratskog intelektualnog kruga. Cilj čitavog spisateljskog postupka D. Ćosića nije da literaturom oplemenjuje ljude, već da stvara politiku kojom teži da osvaja vlast i baviti se politikom ne u autentičnom plemenitom smislu, već u najprimitivnijem prljavom obliku kakav je njegov stav prema Bosni, Kosovu i svim nesrpskim narodima na prostoru ex-Jugoslavije. U tom pravcu je veoma interesantan stav kolege prof. dr. **Murisa Osmanagića**, koji kaže: "Nije ova knjiga odštampana radi afirmacije Ćosića, koji je polupismen, nego je odštampana za odgoj 20-godišnjih mladića i to u totalnoj mržnji prema komšijama, ne Srbima, dok publicista **Mujo Kafedžić** potencira težnju da Ćosićeva knjiga nastoji rat u Bosni prikazati kao građanski, a ne kao organiziranu agresiju Beograda i Podgorice na BiH.

Ne priznaje zabludu

Drugim riječima, i lična kazivanja i svjedočenja imaju smisla ako se porede s drugima, a posebno sa saznanjima koja postoje. Svjedočili su mnogi, i same ratovođe u svojim memoarima državnika čija bi riječ morala da obavezuje. Postoje napokon desetine hiljada "transkripata" sa suđenja o bosanskom ratu. Ovo je kazivanje na temu kako sam vodio i kako sam izgubio bosanski rat, pri čemu je hroničar smetnuo s uma da i sudski dokazi nešto vrijede. Istorija je dopisala epilog koji znamo, i stoga ova knjiga ima samo vrijednost jednog svjedočenja. Ono je na svoj način iskreno, ali istorijski bez veće vrijednosti u kontekstu istorije koju Ćosić naziva "razistorijom". Izraz u sebi krije, u smislu složenice, i riječ poraz i riječ istorija - i tu je Ćosić iskren na neki svoj način. Nevolja je u tome što su istorijski porazi ne samo lični nego i kolektivni. Ovu knjigu treba čitati kako iz ugla ličnog svjedočenja, tako i iz ugla istorije koja je ovog svjedoka "obmanula". Ne jednom se Ćosić u ovom djelu zaklinje da će ostati sa bosanskim Srbima "do

vaše konačne pobede". Pobjede nije bilo. Govorili su mu - brojne izjave sam navodi - da će se sve oko Bosne završiti loše po sve, a posebno za "nacion koji nestaje polako u bespuću razistonije". Srpska strana rata nije podstakla ni druge da vide rat s bosanske ili hrvatske strane, ali je istorijski čin jedino mogućeg "epiloga" svima pred očima.

Knjigu treba pažljivo iščitavati, iako Ćosić o svojim zabludama govori tek uzgred i kao o nečem ne mnogo važnom. Od hroničara i državnika toliko - ali kao pisca.

Zvanična vlast u Beogradu se nikada nije distancirala od Ćosićeve prljave ideologije i njenih ratno-huškačkih ciljeva, već naprotiv preko pseudopublikacije "Bosanski rat" nastoji da truje mlade generacije i da izaziva nove nesporazume.

Bašićeva kritička recepcija agresije na Bosnu i Hercegovinu

U ovom izlaganju želim se osvrnuti na jednu od prvih knjiga koja zavređuje znanstveno-istraživačku pažnju, koje su objavljene o agresiji na Bosnu i Hercegovinu, to je djelo dr. Nedžada Bašića **RAT U BOSNI** - Međunardno-pravni aspect, Nezavisni sandžački Univerzitet i časopis "I*straživanja*" Novi Pazar, 1993. Ista knjiga je objavljena i na engleskom jeziku u Kanadi, početkom 1994. g., preko istoimenog časopisa koji je izlazio paralelno u Kanadi i Sandžaku. Kolega N. Bašić, aktuelni prorektor Univerziteta u Bihaću za vrijeme agresije na BiH zatekao se kod nas u Sandžaku, gdje je imao posebnu kolumnu u reviji "Sandžak", u kojoj je objavljivao svoje kritičke priloge o međunarodnom aspektu agresije na Bosnu i Hercegovinu. Da podsjetim, dr. Nedžad Bašić je bio profesor Međunarodnog prava na Univerzitetu u Tuzli, Mostaru i Rijeci, pa je svoje djelo "Rat u Bosni - Međunarodno-pravni aspect" posvetio svojim stradalim studentima i kolegama sa Univerziteta u Tuzli. Predgovor za njegovu knjigu napisao je prof. dr. **Ferid Muhić**, koji je, između ostalog, napisao:

“Naša stalna tema: NITKOVI PROGRESA! Tema koja se mora neumorno obrađivati, do najsitnijeg detalja. Tema o najbesramnijem (ili: najsramotnijem!) periodu ljudske historije, i zato, tema najžeše, apsolutno rigorozne moralne osude. Tema o zločincima nad Bosnom i Hercegovinom, posvećena žrtvama tog androidnog zločina – ljudima te iste zemlje nevinosti i heroizma.

Ko su ti zlikovci bez presedana, pokazano je, i jasno je. Njihovo razobličavanje samo je dio onoga što predstoji da se učini: demaskiranje nitkova treba pojačati istovremenom afirmacijom ljudskog integriteta njihovih žrtava.

Zločin protiv čovječnosti prirode i savjesti, na koje pristaje i u kojima sudjeluje svojom pasivnom voajerskom strašću gotovo čitav ljudski rod danas, veći su od svega što je sunce posvjedočilo od kada je svijeta i vijeka. Veći su i od zla prema Jevrejima nacista Njemačke jer, njih je svijet mogao osuditi, pravdaju sebe faktorom neznanja. Konclogore i dušegupke znali su, može se spekulirati, samo najviši vrhovi Njemačkog Reicha; saveznici i svijet, te užasne činjenice otkrili su tek post festum! Neka bude tako. **A o Bosni, jasno je, svi znaju sve**. Svi to gledaju, svako veče na svojim TV ekranima! Isključuju ih, prebacuju na sport i muziku, da sebi ne pokvare raspoloženje, da im se ne izgubi ukus večere. A Nitkovi Progresa skiciraju nove i nove planove kako će satrijeti ono posljednje ljudsko, što je još kadro i da ih podsjeti na mjeru njihovog zločina.

Analitički okvir više nije zanimljiv: potpuno je jasno i onome bez imalo pronicljivosti, da je na djelu sinhronizovan plan uništenja entiteta Bosne i Hercegovine, kao jasnog i nepobitnog dokaza da je moguć život koji afirmira univerzalne ljudske vrijednosti i koji marginalizira distinktivne biljege religije, tradicije, nacije... **Uništiti takvu Bosnu, imperativ je onih koji svijet dijele na Prvi, Drugi i Treći Svijet.** Dakle, na svijet u kojem treba da se razdvoje prostori u kojem žive bića Prvog, Drugog i Trećeg reda. Bosna je primjer prema kojem će sutra biti moguće zamisliti da se izgube segregacijske razlike među ljudima!

Da dio svijeta koji sebe promovira u superiorna bića mora živjeti ravnopravno, i smatrati sebe jednakima, sa onima za koje uporno dokazuju da su inferiorni i da im nije mjesto u "razvijenom", "demokratskom"i "slobodnom" svijetu!

Upravo ova prozirnost opterećuje savjest svijeta preko granica svega što je do sada bilo u historiji. **Zločin je šutnjom umanjiti taj teret, nedopustivo je zaboraviti i jednu jedinu podlost nitkova i izvršitelja.** Svijet tačno zna da je Bosna mjesto u kome se masakriraju civili uz podršku i garanciju najmoćnijih sila. I svijet ostaje nijem. Neće mu taj grijeh biti apsolutan dok na zemaljskom šaru živi makar i jedini čovjek.

Bosna, to posljednje što je ostalo od svekolike ljudskosti svijeta, može još samo da čeka kada će je kaljavo dno bezdušnika progutati. I da pamti istinu o sebi: da nije ni kaljuga, ni baruština, nego da je, do posljednje kapi "More Ljudskosti"! I za to je ona More u svakoj svojoj kapi! A nema te jare koja može isušiti jedno More, i nema tog blata koja može More progutati!

Svaki čovjek Bosne i Hercegovine, jeste jedno cijelo More ljudskosti u jednoj Kapi - jeste ta kap! I neka žega pali, I neka hiato guta - svaki njen čovjek osta cijelo More. Preveliko za sav mulj ovoga svijeta, preduboka za svu njegovu snagu isušivanja.

Cilj onih koji bi da ospore potrebu neprekidnog, do izluđivanja sistematskog i iritirajućeg govora o zlu nad ljudima Bosne i Hercegovine, ravnodušnost svijeta prema krivici inspiratora, jasan je: oni bi da se ostvare uslovi javnog pomirenja ubica, da se cijena njihovog uspjeha ne spominje, da se gleda u novu budućnost. Tragajući za slijedećom žrtvom. "To što smo ih pobili, ne daje im pravo da nas stalno podsjećaju na sebe", govore ovi pobornici "real politike". Mrtvi su sasvim mrtvi - ne možemo ih oživjeti! Osvojeno i oteto - ne mogu sada ponovo oduzimati! Prognani su daleko otjerani - ne možemo ih prikupljati ni vratiti. Nasilnike, naseljene u naseljima žrtava ne možemo sada tjerati.

Ali, pitanje svijeta o tome "zašto je to zlo u Bosni?" samo je optužba više protiv njegove svirepe androidne glupavosti. Samo je potvrda više da je taj svijet postao ogromna kaljuga, blato, tinja, mulj...

"Pa opet, zar svo blato ovoga svijeta mora poreći čistotu jedne jedine kapi u kojoj je čitavo more! ..." napisao je, između ostalog, suvremeni bošnjački filozof predsjednik BANU prof. dr. **Ferid Muhić**. Ovaj Muhićev predgovor koji je svojevremeno objavljen u reviji "Sadžak" u vidu kolumne prije pune dvije decenije, kao da je pisan iskustvom današnjeg Muhića. Svaka riječ mu je na mjestu. U ovom prilogu Ćosić i svi njegovi sljedbenici i Srbi i Crnogorci su prepoznati.

Pored predgovora i zaključnih razmatranja, autor dr. N. Bašić je, nakon objavljivanja feljtona u reviji "Sandžak" 1992-1993. g., ovo djelo koncipirao u četiri temata ukazujući na specifičnosti velikosrpske politike, kao klice raspadanja SFRJ. Ti temati su slijedeći:

1. Ekonomski i politički uzroci raspada Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije - Pravno-političke rekonstrukcije sistema 1963. i 1974; Ekonomska kriza i prvi zahtjevi za samoodređenjem, Ekonomski i politički zahtjevi republika, Novi i stari koncepti zajedništva jugoslovenskih naroda;

2. Srpska politika i raspad Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije - Novi svjetski poredak, Otpor promjenama, Srpski nacionalni program i međunarodno pravo, Prava i slobode čovjeka u okviru srpskog nacionalnog programa, Povelja OUN o pravima i slobodama čovjeka, Opća deklaracija o pravima čovjeka, Drugi opći akti OUN i prava čovjeka, Prava i slobode čovjeka u okviru EZ, Novi koncept svjetskog mira, Nedostatnosti prava zaštite novog koncepta svjetskog mira i sigurnosti, Agresija srpskog režima na svjetski mir i sigurnost, Novi pristup određenju i zaštiti mira i sigurnosti u svijetu, Nacionalne manjine i srpski nacionalni program, Zaštita manjinskih naroda u okviru međunarodnog prava, Srpski režim i manjinsko pitanje, Specijalni status kao metoda međunarodno-pravne zaštite manjinskih naroda, Srpski "bellum iustum" i međunarodno pravo, Međunarodno-pravna zabrana rata, Od "pravednog rata' do genocida, Srpski "bellum iustum" i novi svjetski sukob;

3. Rat u Bosni i Hercegovini - Agresija ili građanski rat?, Srpski ratni zločin u Bosni i Hercegovini, Ko je ko u ratu?, Etničko čišćenje kao

novi oblik srpskog genocida, Međunarodno pravo i srpski ratni zločini, Okupacija ili aneksija, Hrvatska politika prema Bosni i Hercegovini, Obrana ili agresija, Međunarodno-pravni aspekt i posljedice hrvatske politike prema Bosni i Hercegovini;

4. Međunarodna zajednica i rat u Bosni i Hercegovini - Raspad Jugoslavije, Hronologija događaja, Pravni nestanak Jugoslavije, Londonska konferencija i principi razrješavanja jugoslovenske krize, Pravno-politički koncept rješavanja krize u Bosni i Hercegovini, Nemoć međunarodnog pravnog poretka, Slom političkog koncepta.

Knjiga "**Rat u Bosni**", dr. Nedžada Bašića predstavlja paradigmu jednog serioznog znanstvenika kako treba rasvjetljavati velikosrpsku ideologiju sa stanovišta međunarodnog prava, a da nigdje ne izazove mržnju prema srpskom i crnogorskom etnosu. To je ujedno i prilika da se baci svjetlo na sažet način o svakoj knjizi koje su u novije vrijeme napisane i objavljene o Bosni i Hercegovini i njenoj novijoj povijesti, kako bi se lakše ova zemlja, koja je na meti krvoloka, zaštitila od nasrtaja Ćosićevih spisateljskih iluzija.

Završno razmatranje

U ovoj mučnoj raspravi i teškoj temi, dok sam iz Sandžaka planirao dolazak na ovaj skup u Sarajevo, sreo sam se diskretno u Podgorici sa dva jedina evropska intelektulaca u Crnoj Gori, sa filozofom **S. Tomovićem** i historičarem akademikom **M. Dašićem**. Od ova dva visoka intelektualca i istraživača, saznao sam da Ćosić 6-7 koljena unazad vodi porijeklo iz Hercegovine, tj. bliže lokacije iz mjesta Gacko. Otuda se tumači da je to i njegova velika osveta i mržnja prema zavičaju njegovih predaka, što je svojevrstan anticivilizacijski čin priznanja zabluda o porijeklu.

Bez sumnje, izdavač "Službeni glasnik" snosi veliku odgovornost za objavljivanje ove Ćosićeve publikacije. Prije svega, radi se o

najmoćnijem državnom izdavaču, ne samo u Srbiji, već i na prostoru ex-Jugoslavije. Iza ovog izdavača prije svega stoji Vlada Srbije, i još bliže Demokratska stranka Borisa Tadića, koja se zauzela za objavljivanje sabranih djela dr. Ljubomira Tadića, Borisovog oca, koji je jedan od najbližih suradnika Ćosića kao velikosrpskog ideologa. Imali smo priliku da u javnosti Srbije i Crne Gore kritički reagiramo i da naše stavove publiciramo i javno objelodanimo u magazinu "**Bošnjaci.net**" (New York), kao i da izdavaču *Službenom glasniku* i Televiziji Srbije predložimo sučeljavanje sa Ćosićem na šta su se oni oglušili, što je i prvenstveni bio povod da prihvatim vaš poziv da u Rektoratu Univerziteta u Sarajevu, pod okriljem znanstvenog Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, govorim o ovoj temi i iznesem svoje stavove, svjestan da nisu do kraja sistematski zaokruženi. S obzirom na to da se sa ovog skupa namjerava objaviti **Zbornik radova**, kao kontra stav Ćosiću, tj. knjiga na knjigu. Imajući to u vidu, izdavač Službeni glasnik, ako želi da bude pravi izdavač i da poštuje drukčije mišljenje, trebao bi objaviti izlaganja sa ovog skupa u okviru nove publikacije zbog širenja demokratske kulture i tolerancije na prostorima bivše Jugoslavije. Ali, gledano sa jednog filozofsko-etičkog i sociološkog aspekta, ova tema ne može biti tako brzo zaokružena i završena dok se ne poduzmu određeni koraci na suzbijanju velikosrpske politike u Bosni, koju predvodi aktualni predsjednik R. Srpske M. Dodik, jedan od najvećih pristaša Ćosićeve ideologije, koji se mnogo pita u vezi konstituisanja Vlade u Beogradu.

Na Dodikove stavove i izazove imam utisak da odgovorni, kako u Beogradu tako i u Bosni, zatvaraju oči. Sve to upućuje na činjenicu da se zvanični Beograd i zvanična Podgorica nisu odrekli pretenzija prema Bosni. Zatim, međunarodna zajednica raznim ustupcima nije jasno dala do znanja Beogradu i Podgorici da udalje ruke od Bosne. Štaviše, događa se da nedužni građani Sarajeva budu namamljeni da slušaju i gledaju predstave velikocrnogorske politike, gdje se u salama Bosanskog centra širi bajrak - crvena krpa sa "kokoškom" sa kojom su počinili brojne genocide u Plavu i Gusinju, Šahovićima, Rožaju,

bihorskim i pešterskim selima i drugim mjestima Crne Gore i Sandžaka.

Sa pseudoknjigom "Bosanski rat" Ćosić direktno poziva na genocid i izazivanje novih zločina. Takvo brutalno stanje duha u Srbiji, Crnoj Gori i izv. R. Srpskoj govori činjenica brutalnog odnosa novoizabranog predsjednika Srbije T. Nikolića, kako pratimo u medijima njegove česte izjave da genocida nije bilo u Srebrenici i Vukovaru, što se i odrazilo da se niko ozbiljan iz državnog establišmenta bivših jugoslovenskih republika nije odazvao na njegovu inauguraciju izuzev predstavnika privatne karadžićke "države".

Bestidni i kaljavi pisac Ćosić je u pseudoknjižju "Bosanski rat" otvorio sve karte svoje politike velikosrbizma čiji je cilj uništenje države Bosne i Hercegovine i svih njenih žitelja. Zato je sramno da takvi idiotski postupci mogu ostati nekažnjeni od međunarodne zajednice. A što se tiče Srbije i Crne Gore, Ćosić je za sve zločine što je uradio prema Bosni i Bošnjacima, prema Kosovu i Albancima, nagrađen najvećim priznanjima.

Ćosićevo nedjelo "Bosanski rat", kao pamflet i kukavičije jaje, predstavlja sunovrat velikosrpske ideologije, koja je puna laži i najmorbidnijih podmetanja. Njegovo nedjelo "Bosanski rat" je rasadnik mržnje, koja zaslužuje da bude podvrgnuta Sudu pravde. Publikacijom "Bosanski rat" Ćosić se, bez dileme, predstavio kao Gebels srpske politike i kulture. U tom pravcu, velikosrpska ideologija mora doživjeti europsku reviziju ukoliko ova zemlja želi buduću europsku promociju.

Prof. dr. Ismet Grbo

BOSANSKI RAT" NIJE ZAVRŠEN (JOŠ JEDAN POKUŠAJ OŽIVLJAVANJA VELIKOSRPSKOG NACIONALIZMA IZ PERA (I GLAVE) DOBRICE ĆOSIĆA)

Historija južnoslovenskih naroda izgleda nije u postmoderno doba na adekvatan način poučila protagoniste velikosrpske ideologije. Nisu to učinili ni humanisti, ni intelektualci, ni političari demokratske orijentacije, jer su oni, boreći se za "svoju" naciju–državu ostali zaslijepljeni i stoga zarobljeni u sopstveni obrazac stvaranja zamišljene države. Ni agresija na Bosnu i Hercegovinu 1992-1995. g., ni genocidni rat koji su projektovali velikosrpski ideolozi nisu bile dovoljne činjenice koje upozoravaju da ostvarenje sna o životu svih Srba u jednoj državi "milom ili silom" nije prihvatljiv projekat, posebno ne u Bosni koju bosanski Srbi kao prostor i državu dijele sa Hrvatima i Bošnjacima. Ono što je posebno iznenađujuće i okrutno jeste lažno svjedočenje koje Ćosić kao poruku iznova šalje svojim sunarodnicima: da je rat vođen zato što je bio nužan, da umjesto priznanja agresije valja poučavati nove generacije da je to bio rat u kojem su se Srbi branili od islamske državotvorne politike i sl.

Objavljivanje Ćosićevih dnevničkih zapisa pod naslovom "Bosanski rat" ("Službeni glasnik", 2012, Beograd) nije slučajna i nije ni na koji način posljedica nastojanja priređivača ovog zlog duha da javnosti prezentira piščeve zapise kako bi se dopunilo literarno nasljeđe poznatog književnika. Već iz prvog Ćosićevog teksta, zapravo iz prve rečenice raspoznaje se vrlo tendenciozno podsjećanje na propagandu bez koje i nije bilo moguće sugerirati javnosti da su Srbi nedužni ("Iz Bosne stižu zastrašujuće vesti: počeo je rat Muslimana i Srba. Započeli su ga Muslimani..." str. 7., Bosanski rat, 2012.). Rat, dakle, nije posljedica agresije. On je odbrana slobode i prava i historijska nužda naroda koji

je ugrožen. Ćosić, dakle, nakon gotovo dvije decenije od Dejtonskog sporazuma, u okolnostima posvemašne globalne, regionalne i lokalne krize obnavlja svoju poruku, prije svega, Srbima koje valja iznova uputiti na to što se dogodilo kako bi i što trebalo dalje raditi.

Kad se u cjelini, istina s velikim naporom, pročita Ćosićeva knjiga, ostaje dojam da je ovom velikosrpskom ideologu veoma bitno da se za budućnost očuvaju tri bitne poruke, koje imaju karakter historijske zadaće:

1. Međunarodna zajednica je odgovorna što se dogodila disolucija Jugoslavije zbog čega se Srbi moraju ponovo boriti da bi živjeli zajedno.
2. Osamostaljenje BiH i njeno međunarodno priznanje Srbi ne mogu prihvatiti.
3. BiH treba definitivno osvojiti ili podijeliti kako bi se ostvario historijski san o jednoj srpskoj državi, a to dalje znači silom stvoreni entitet – RS i u "prvoj prilici" priključiti matici Srbiji.

1. Zašto je Ćosić proglasio međunarodnu zajednicu odgovornu za raspad Jugoslavije? Ćosić, naime, na više mjesta u ovoj knjizi ukazuje na odgovornost međunarodne zajednice za raspad Jugoslavije, ali ne spominje da je zapravo Slobodan Milošević kao njegov praktik-političar pokrenuo taj proces i u tu svrhu vojsku bivše države i njeno naoružanje usmjerio u rat za „Veliku Srbiju" pod idejom očuvanja Jugoslavije. Kada su konačno međunarodna zajednica i velike sile shvatile da je to tako, pružile su mogućnost osamostaljenja članicama jugoslovenske federacije i odredile kako da provedu taj postupak.

Ćosić nezadovoljan činjenicom osamostaljenja BiH u svom obraćanju na Londonskoj konferenciji (26. 8. 1992.) traži od međunarodnih faktora "da napuste dvostruke kriterijume u tumačenju prava jugoslovenskih naroda kojima je teško oštećen srpski narod osobito olakim legaliziranjem secesije i rušenjem spoljnih državnih granica..." (cit. str. 20). Takvo tumačenje raspada Jugoslavije, prema Ćosiću, ustvari daje pravo Srbima da isprave grešku "međunaordnih faktora"

kako bi "teško oštećeni srpski narod" promijenio položaj, što dalje ima značiti, kako bi se opravdao započeti rat za „Veliku Srbiju". Zapravo, Ćosić u svom nacionalizmu ne podrazumijeva svoju odgovornost za svoj projekat - Memorandum SANU koji je predstavljao temelj raspada Jugoslavije, jer su uvijek "drugi" krivci što su Srbi ugroženi i što moraju ratovati. Međutim, istina je da je proces raspada Jugoslavije inciran tim projektom, a da je lociran u središtu velikonacionalnih odnosa Srba i Hrvata, te da su u tom procesu Bošnjaci (Muslimani) sudjelovali onoliko koliko je to nalagala potreba za samoodržanjem. Jer, Jugoslavija je nastala (i kao Kraljevina i kao komunistička tvorevina) i nestala kada su to htjeli Srbi i Hrvati. Istina je, također, da je velikosrpski državni projekt u realizaciji Slobodana Miloševića bio agens raspada Jugoslavije i da međunarodna zajednica ima u tome svoju ulogu, ali to nije bilo presudno, jer rušenje komunizma kojeg je podržavao razvijeni Zapad (demokracije) nije podrazumijevao i raspad Jugoslavije. Prema tome Ćosić svjesno krivotvori kako bi se opravdala agresija na Hrvatsku i BiH.

2. Ideja o osvajanju odnosno o podjeli Bosne i u Srpskom i u Hrvatskom (može se čak reći zajedničkom) povijesnom velikodržavnom odnosu prema ovoj zemlji jeste razaranje njene državnosti. U posljednjem ratu Srbija i Hrvatska, iako i same u međusobnom sukobu, vodile su političku saradanju oko podjele Bosne. To Ćosić dobro zna, kao što zna i da je sukob između Bošnjaka i Hrvata generiran upravo tom politikom. Iz tih razloga osamostaljenje Republike Bosne i Hercegovine, Referendum (kraj marta 1991. g.), prijem BiH u UN, priznavanje bosanske državnosti od strane cijelog niza zemalja i za Ćosića kao i za druge velikosrpske ideologe djelovalo je negativno. To je ugrožavalo koncept podjele Bosne. Upravo zbog toga Ćosić pribjegava napadu na muslimansku politiku nadaleko čuvenog i ozloglašenog Alije Izetbegovića, opasnog islamskog fundamentaliste koji predstavalja prijetnju Evropi i demokratskom svijetu u cjelini. To je ono što se zapravo, trebalo i treba svidjeti Zapadu koji već duže vrijeme javno prezentira svoje protivljenje politici značajnog broja zemalja islamskog svijeta. U tom kontekstu i

zbog Muslimana-Bošnjaka, posebno je sporan bosanski suverenitet. U biti on je sporan ne zato što ugrožava evropsku arhitekturu i demokratski poredak, već zato što predstavlja prepreku podjeli BiH. Valjda stoga i jeste u velikosrpskoj propagandi snažno naglašeno da je Bosna srpska zemlja. Prve podjele dok se Jugoslavija još raspadala, kako je poznato, stvorene su odvajanjem od država BiH tzv. SAO, a nakon toga ratom i srpska paradržava koja će u Dejtonu biti i službeno označena i priznata kao Republika Srpska.

3. Zbog čega BiH treba podijeliti? Ovdje se nećemo baviti historijskom analizom koncepta podjele Bosne, ali valja naznačiti da je taj koncept u velikosrpskoj projekciji veoma važan i da je zapravo poveden agresivni rat sa takvim okrutnostima (urbicid, kulturocid, genocid, i sl.) da bi se osvojila teritorija na kojoj više nema Bošnjaka niti tragova da su oni tu živjeli, iako je to njihova jedina zemlja. U bilješci od 18. maja 1994. g. Ćosić piše: "Posetili su me Lord Oven i Tornvald Stoltenberg. Razgovarali smo dva i po sata o Bosni, podeli teritorija i pogledima na budućnost." Dakle, podjela je, zahvaljujući agresiji, postala dio realnosti i o njoj se samo dalje kalkuliralo sa (svim) međunarodnim predstavnicima koji su tragali za rješenjem ratne krize u BiH. Na jednom mjestu ovdje Ćosić otvoreno priznaje da je Stoltenberg bio sklon Srbima i da su mu Srbi "verovali".

Šta je podjela donosila Srbima i koliko su Srbi uložili ratne energije i diplomatske vještine u podjelu vidi se posebno iz Ćosićevog odnosa prema Nikoli Koljeviću, kojem je posvetio posljednju trećinu svoje knjige. To je poglavlje pod naslovom "Iz Uvoda za dnevnik Nikole Koljevića; stvaranje Republike Srpske." Taj respekt Koljevića pokazuje da je rezultat agresije, rata, zločina i patnje u Ćosićevoj svijesti nevažan. Važno je da je stvorena, (kako je to izjavila i Biljana Plavšić nakon izlaska iz zatvora po odsluženju kazne po presudi Haškog tribunala) Republika Srpska ("taj dragulj" – B. Plavšić) – koje je velikosrpska politika razumjela kao novoostvarenu srpsku državu – proširenje Srbije preko Drine. Međutim, ono što ostaje skriveno između redova u Ćosićevom lamentiranju nad Koljevićevom sudbinom i između

redova opaski na unutarsrpske nesuglasice koje su utjecale na njegovu sudbinu, nije humanizam i mudrost tog vremešnog pisca, nego skriveno zadovoljstvo postignutim rezultatom kojeg u budućnosti valja "do kraja dovesti". Ostalo je, naime, sporno što je novostvorena srpska država: RS-entitet pod državnim suverenitetom BiH, suverenitetom kojeg tvore i bosanski Srbi, a ne država Srbija. Otud valja zaključiti da Ćosićevo pisanje i lamenti, propagandne poruke i skaradne ideje nisu slučajne. One, nažalost, imaju značaj u okolnostima društvene krize koja se u Bosni generira i spolja i iznutra. Poseban problem jeste zapravo u tome što je politika očuvanja i razaranja bosanske državnosti i dalje na djelu i što su oštro suprotstavljene. No, problem je sve složeniji i upozoravajući stoga što su tzv. probosanske politike međusobno suprotstavljene, personalizirane, a njihovi lideri zaglavljeni u kaljuži egoizma i sitnosopstveničkih, za današnje prilike megalomanskih interesa. Taj problem je upozoravajući i ne ostavlja prostora zavaravanju da je Ćosićev Dnevnik pamflet, a poruka benigna. To bi bio krajnje pogrešan zaključak koji bi Bosnu mogao voditi u novu stranputicu. Jer krize jesu šanse za iskorak, ali, nažalost, jesu i ozbiljna prilika za pogreške i sunovrate. Trenutna kriza probosanske svijesti, pogreške koje čine političke elite i lideri - "nacionalisti", "socijaldemokrati" i "demokrati" nisu u skladu sa potrebom za historijskim zadatkom i odgovornošću. Naprotiv, one bodre Ćosićeve namjere da se ratne stečevine u Bosni moraju čuvati, a bosanski suverenitet slabiti srpskom politikom, srpskom diplomatskom vještinom i strategijom i oskudnošću političkog uma, egoizmom i nemoći probosanskih lidera koji su, boreći se za prevlast, Bosnu uveli u opasnu političku krizu i neizvjesnost.

Prof. dr. Senadin Lavić

VELIKOSRPSKI ETNOCENTRIZAM DOBRICE ĆOSIĆA

Većina ideja iz korpusa velikosrpske ekspanzionističke konstrukcije iz 19. stoljeća tražile su svoje definitivno ispunjenje u 20. stoljeću kroz ispunjenje teritorijalnih pretenzija srpskog političkog i vojnog vodstva. Nacionalromantizam srpskog političkog koncepta izražen je pregnantno u *Načertaniju* 1844. kao programu za stvaranje velike države srpskog naroda. Pritom, ništa ne bi bilo sporno da se u tome programu ne radi o zadatom cilju kojim se drugi narodi postepeno pretvaraju u srpski. Konstruiraju se optužbe i velikosrpski narativ o izdaji i navodnom pravu da se svi drugi potčine pod srpstvo. To nije bilo moguće izvesti, jer su svi narodi u okruženju znali ko su, odnosno znali su da nisu Srbi. Otuda dolazi konstrukcija o poturicama, poturčenjacima i poturčavanju. Namjerno se koristi izraz koji površno označava nešto drugo – kao da su Bošnjaci postali Turci prihvatanjem islama. Naglašavanje *poturčavanja* je skrivanje bosanskog i bošnjačkog određenja bivstvujućeg koje se vremenom gubi iz upotrebe.

Velikosrpski plan je uvijek bio određen neostvarivim historijskim ciljevima. U tim ciljevima srpski megalomanski projekt je zahtijevao da se srpskom upravljanju i vlasti potčine sve okolne zemlje. U maju 1995. Ćosić bilježi da Srbi tada "nemaju snagu i međunarodne uslove za ujedinjenje", da ostvare svoj "najteži istorijski cilj" *ujedinjavanja* u veliku srpsku državu.[1] To ujedinjenje ide na štetu Bošnjaka i Hrvata. Srpski političari nisu uspjeli da konačno ostvare svoj politički i historijski cilj, smisao velikosrpske ideologije – državno ujedinjenje srpskog naroda.[2]

Bošnjaci su u Osmanskom carstvu već imali iskustvo sa srpskim teritorijalnim pretenzijama 1831. godine kada je s desne strane Drine

[1] Dobrica Ćosić, *Bosanski rat*, Službeni glasnik, Beograd, 2012, str. 204.
[2] Ibid, str. 220-221.

oduzeto šest bosanskih nahija i dato vazalnoj kneževini Srbiji. Borbu Huseina Gradaščevića za autonomiju Bosne tada nisu podržali bosanski susjedi. Bošnjaci i muslimani su već u 18. stoljeću prognani i iskorijenjeni iz Slavonije, Like, Dalmacije, Kliškog okružja. Provođenje projekata iz prošlih stoljeća u današnjem vremenu vodi u ponore ljudskog. Ćosić se naslanja na velikosrpsku naraciju iz 19. stoljeća koja u 20. stoljeću ne može biti ništa drugo nego tragična i katastrofalna destrukcija života ljudi koji žive u okruženju velikosrpskih mitova. Jedan takav komprehenzivni mit je narativ o "srpskom narodu s tri vjere" koji govori štokavskim narječjem, mit koji se pojavljuje u 19. stoljeću, a prepričava ga V. S. Karadžić.[3] Pored ovoga jezičkog osnova identifikacije srpskog naroda ukazuje se i drugi u frazi "gdje je slava, tu je Srbin". Dakle, po navedenom kriteriju srpski narod definira se i pravoslavljem. U vezi s ovim Olivera Milosavljević piše:

"Pokušaj kombinacije ova dva koncepta srpske nacije stvorio je unutrašnje neusklađenosti, pošto je prvi kriterijum spajao različite veroisposvesti, a drugi ih isključivao. Prvi kriterijum je vukao 'nacionalni prostor' na zapad, a drugi na jugoistok. Prvi kriterijum je prepoznavao srpstvo kod Hrvata i muslimana, a drugi kod Makedonaca. Nacija je romantičarski zadržavana na nivou 'jezik ili pravoslavlje', nekad komplementarno, nekad uz međusobno isključivanje."[4]

Ove kriterije preuzimaju svi velikosrpski ideolozi i historičari, pa sve do Ćosića i Ekmečića u današnjem vremenu. Ćosić u knjizi *Bosanski rat* ponavlja da su Srbi u Bosni islamizirani i pokatoličeni, da nisu bili čvrsti, da su bili "malosrbi". On ne priznaje Bošnjake i samostalnu Bosnu. On ne prihvata zajednički život u multietničkoj zajednici i pluralnom društvu. On ne vjeruje u zajednički život ljudi različitih uvjerenja, etničkih karakteristika i opredjeljenja. Ćosić se kao pijan plota drži Andrićevog *Pisma iz 1920. godine* i fraze koju izriče

[3] Vidjeti: Vuk S. Karadžić, "Srbi svi i svuda", u: Miroslav Brandt et al. *Izvori velikosrpske agresije: Rasprave, dokumenti*, *kartografski prikazi*, priredio Bože Čović, August Cesarec – Školska knjiga, Zagreb, 1991.

[4] Olivera Milosavljević, *U tradiciji nacionalizma ili stereotipi srpskih intelektualaca XX veka o "nama" i "drugima"*, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Beograd, 2002, str. 29.

Maks Levenfeld: "Bosna je zemlja mržnje."[5] Ni jednog časa Ćosić to ne zaboravlja naglasiti, dodajući "i tjeskobe". Za njega je Bosna nesreća koja traje vijekovima, zemlja mržnje koju Srbi nisu potčinili. Za sve su krivi osvajači-muslimani koji su islamizirali dio "srednjevjekovnih Srba" pravoslavaca u Bosni!? Ćosić nam ne nudi precizan odgovor na pitanje: Otkud Srbi u Bosni? On nam ne objašnjava kako su nestali Bošnjaci i Hrvati s nekih bosanskohercegovačkih područja, to jest onih koja su ratnom silom pretvorena u jedan od bosanskohercegovačkih entiteta: Republiku Srpsku (RS)?!

Dobrica Ćosić Bosnu vidi kao srpski ratni *plijen* i s Aleksom Buhom govori o pokrajinama, ali ne o *državi* Bosni. Ne spominje Bošnjake! A hvaleći Nikolu Koljevića, kao jednog od najzaslužnijih tvoraca RS, Ćosić dodaje – "prve srpske države preko Drine".[6] Netom navedeno, također, u Banjoj Luci 9. januara 2012. kaže i patrijarh Srpske pravoslavne crkve (SPC) Irinej. Ćosić jasno govori da velikosrpski projekt "entitet RS" shvata samo kao jednu fazu u stvaranju jedinstvene velike srpske države. On traži da se entitetu RS prizna državno-pravni subjektivitet. Već sad ga nazivaju *država* kako bi u glavama ljudi to postalo nešto prihvatljivo, uobičajeno, samorazumljivo i što bi sa svojom simboličkom vrijednošću bilo neupitno. Time bi se trebalo zaboraviti da je taj entitet nastao na masovnim grobnicama Bošnjaka, ratnim zločinima, razaranjima i genocidom. Preko jezika se "uštimavaju" mišljenja. Ako

[5] Ivo Andrić je svoj kratki tekst *Pismo iz 1920. godine* prvi put objavio u časopisu *Pregled*, u Sarajevu 1946. godine. U njegovim sabranim djelima, u knjizi *Deca* (Sarajevo, 1977.) objavljeno je *Pismo iz 1920. godine* (str. 172-189). U ovom pripovijednom obliku Andrić se prisjeća pisma koje je napisao doktor Maks Levenfeld, sasvim ličnog pisma u kojem jedan čovjek govori o vlastitim perspektivama i vizijama, o tome kako subjektivno doživljava svijet u kojem živi. To nije apsolutno objektivna ili istinita pripovijest. To je priča ili impresija jednog čovjeka. Zašto bi ono što on govori, doživljava ili misli moralo imati univerzalno važenje ili predstavljati nesumnjivu istinu koju bi prihvatili? Pismo nije znanstveno djelo u kojem se metodski prezentira rezultat nekog istraživanja. Svi oni koji se pozivaju na *Pismo iz 1920. godine* kao dokaz o "vekovnoj mržnji" zloupotrebljavaju djelo Ive Andrića. Iz takvih zloupotreba dolaze najmizernije stranice književnog ili političkog-publicističkog rukopisa velikosrpskog hegemonizma. Eklatantan primjer toga je navedena knjiga Dobrice Ćosića.

[6] Dobrica Ćosić, ibid, str. 232.

u ovome povijesnom trenutku nije moguće objedinjavanje osvojenih teritorija, onda ih treba održati u "konfederalnom statusu" sa zemljama na čijim teritorijama su nametnute, a kad dođe povoljan trenutak ujediniti sve "srpske zemlje". Zato srpski političari smatraju Dejtonski sporazum samo formalnim okvirom koji ih ne obavezuje da priznaju Bosnu.

Ćosić istrajava na mitu o islamu kao opasnosti za kršćanstvo i Evropu.[7] "Očinskom brigom" kori Evropu i Rusiju što ne vide da u Bosni "Srbi ratuju i za Evropu, da je Amerika zainteresovana da se Evropa potkopava islamom iz Bosne i sa Balkana".[8] Ćosić agresiju na Bosnu i Hercegovinu predstavlja kao "odbrambeni i oslobodilački rat" srpskog naroda, ali bez jasnog objašnjenja od koga se Srbi posredstvom Jugoslovenske armije oslobađaju. U Ćosićevim konstrukcijama rat koji se vodio protiv Bosne 1992–1995. bio je nastavak Drugog svjetskog rata 1941–1945. godine. U tom ratu ponovo se srpski narod "digao na ustanak" da se oslobodi?! Ponovo je srpski narod "primoran da se osveti", jer nikada nije "prvi započeo". Uvijek neko drugi zgriješi rat i zločine, a onda se srpski narod ne može zaustaviti i on mora da se osveti. To je Ćosićeva mitska matrica srpske kosovske osvete Turcima i drugima. Tako su i posljednji rat protiv srpskog naroda pokrenuli drugi, sada Bošnjaci i Hrvati. Srpski narod primoran je da se brani i da očuva Jugoslaviju, a srpski osvajači i zločinci su nevini!?!

[7] U srednjovjekovnoj strukturi svijeta Raška je prihvatila pravoslavlje uobličivši ga svojim svetosavljem koje slijedi vjersku isključivost i netolerantnost spram drugih religija. U isto vrijeme u Bosni, srednjovjekovnoj banovini i kraljevini, vjeruju svoju vjeru krstjani Crkve bosanske, katolici i pravoslavci. U okolnim područjima vladaju progoni "nevjernika" i vlada pravilo čija vlast toga i religija. Zato su Tvrtko I Kotromanić i Stjepan II Kotromanić veliki i važni vladari u bosanskoj povijesti i bosanski uzori.

[8] Dobrica Ćosić, ibid, str. 188.

Rat protiv Bosne

Ćosićeva knjiga *Bosanski rat* je falsificiranje o srpsko-srbijanskoj agresiji na Republiku Bosnu i Hercegovinu 1992–1995. Knjiga predstavlja velikosrpski prikaz dijelova događanja disolucije Jugoslavije i ratova za stvaranje "Velike Srbije" koji su vođeni iz Beograda.[9] Ćosić u svojim "dokumentarnim" sjećanjima neprestano koristi izraz "bosanski rat" i pokušava da nas uvjeri da nam nudi njegovo precizno

[9] Priređivačica, Ćosićeva kćerka Ana Ćosić-Vukić, u "Napomeni priređivača" naglašava: "*Bosanski rat* je knjiga dokumentarnog karaktera o istorijskim zbivanjima u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1995. godine i potpisivanja Dejtonskog sporazuma u Parizu kada je pod protektoratom Saveta bezbednosti i Evropske zajednice od Republike Srpske i Muslimansko-hrvatske federacije stvorena država Bosna i Hercegovina." (str. 275.) U navedenoj rečenici se oslikava sva velikosrpska "dokumentarnost", neodgovornost i nepoštovanje drugih naroda. Prije svega, ova rečenica je po sadržaju tako konstruirana da čitalac može pomisliti da su izrazi "Muslimansko-hrvatska federacija" i "stvorena država Bosna i Hercegovina" doista službeni izrazi iz Okvirnog sporazuma o miru iz Dejtona koji je potpisan u Parizu. Ovim se, primarno i esencijalno, iskazuje nepriznavanje i nepoštivanje države Bosne i Hercegovine koja je bila republika od 1946. godine. Nigdje se ne spominje riječ *entitet*, kao administrativni dio države koji nema ovlasti države. Država Bosna i Hercegovina nije nastala u Dejtonu, nego je u tom gradu ozvaničena agresija koja je omogućila teritorijalno razgraničavanje bosanskohercegovačkih građana i naroda unutar bosanskohercegovačke države. Naravno, priređivačica ne može napustiti intencije autora, jer iver ne pada daleko od klade. Oni koji su ovu knjigu konstruirali i priredili htjeli bi da ona ima dokumentarnu vrijednost. Ali, ustvari, knjiga samo dezavuira velikosrpske laži i podvale.

U ovoj "dokumentarnoj građi" Ćosićeve provenijencije sve je tako grandomanijsko, iskrivljeno, podmetnuto, nakaradno interpretirano, upitno, tako da čitalac koji nema snage da se suočava s konstrukcijama, Ćosićevim verzijama istine, iz stranice u stranicu vrlo brzo odustaje od čitanja. Tek onda kada nema kritičkih čitalaca, to djelo se pojavaljuje kao "neupitan" historijski dokument "oca nacije" kroz kojeg govori "viši" interes srpskog naroda. Njezin pravi cilj je da u budućnosti regrutuje nove zločince u velikosrpskim pohodima, da im posluži kao opravdanje za počinjene zločine. Zato je potrebno adekvatno kritičko razračunavanje s ovom vrstom licemjernog publicističkog odnosa prema društvenoj zbilji, da bi očuvali prave historijske dokumente koji se ovakvim tekstovima obezvređuju i potiskuju. Ova Ćosićeva knjiga nema nikakve veze sa znanstveno-istraživačkim pristupima kojima se pokazuje karakter i struktura rata protiv države Bosne i Hercegovine. Toliko o "dokumentranom karakteru" piščevih zaspisa ili ćosićevskih konstrukcija.

određenje. Njime Ćosić pokušava nametnuti definiciju karaktera rata. Izgleda sasvim bezazleno kada se kaže "bosanska kriza", "bosanska katastrofa" ili "bosanski rat". Šta nam kazuje ova sintagma? Prije svega, to da se radi o građanskom, vjerskom, etničkom, civilizacijskom ratu – a ne o velikosrpskoj agresiji na nezavisnu državu Republiku Bosnu i Hercegovinu. Sintagma *bosanski rat* djeluje kao neki uobičajen izraz za svakodnevnu djelatnost, gotovo bezazleno, kao da se radi o nekoj mirnodopskoj vojnoj vježbi. U njoj se ne prepoznaje ništa zločinačko ili antibosansko. Iz nje ne prepoznajemo o čemu se radi u ratu koji se vodi na tlu Bosne i Hercegovine. No, iz čitanja ovog rukopisa vidi se da Ćosić tlo Bosne vidi kao prostor konfrontacije srpskog i hrvatskog ekspanzionizma. Pritom, uvijek vidi Bošnjake kao one koji su se priklonili Hrvatima. On vidi agresiju Hrvatske vojske (HV) u Bosni i Hercegovini, navodi oko pedeset-šezdeset hiljada vojnika, ali nikada ne govori o agresiji Srbije i Crne Gore na Republiku Bosnu i Hercegovinu. On selektirano servira čitaocima samo dijelove događanja koji mogu potkrijepiti njegovu naraciju. Sintagma bosanski rat ne kazuje ko je agresor na Republiku Bosnu i Hercegovinu, ne spominje Jugoslovensku armiju koja zauzima teritorije bosanske države za srpske pobunjenike i Srpsku demokratsku stranku (SDS), ne spominje zločine nad civilima, opsade bosanskih gradova, razaranja, pljačke, ratne zločine, silovanja i genocid. Nigdje nema 11. jula 1995. godine i zločina genocida u Srebrenici. Ne spominje Ćosić ništa što bi moglo dovesti u pitanje velikosrpku ideju kao "opravdanu i oslobodilačku" nužnost. Ćosićeva knjiga je revizija historijskih činjenica i pokušaj novog utemeljenja velikosrpskih mitova iz 19. i 20. stoljeća.

Velikosrpskim ideolozima za sve je "kriv" Ustav iz 1974. godine kojim je izvršena "dezintegracija" Jugoslavije i srpskog naroda. Tako misli Ćosić i akademici SANU koji su pripremili *Memorandum* (1986) i u njemu nagovijestili buduća prekrajanja granica. Krivnju za uzdizanje "bosanskog duha" (sintagma M. Filipovića iz 1967.) snosi i biblioteka "Kulturno naslijeđe" preko koje je Bosna razvijala duhovnu stranu svoga bivstvovanja. Sva kulturno-duhovna nastojanja

Bosne, politička i intelektualna emancipacija naroda, shvatana je kao ugrožavanje velikosrpskih ciljeva, a prije svega, potčinjavanja Bosne srpskoj supremaciji i prevođenju Bošnjaka u srpstvo. Svi takvi pokušaji se karakteriziraju najmizernijim konstrukcijama, a ličnosti koje u tome učestvuju difamiraju se i podvode pod omalovažavajuće oznake. Zato je osamdesetih godina 20. stoljeća započela destabilizacija Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine i strateška priprema za devedesete, za disoluciju Jugoslavije, za ratne godine.

Historijski cilj sve velikosrpske politike i ideologije predstavljen je u cilju da se "svi Srbi ujedine u jedinstvenu veliku srpsku državu". To naravno ne bi bio nikakav problem da su Srbi sami na Balkanu i da ne postoje drugi narodi. Zbog tog srpskog cilja mnogi narodi u njihovom okruženju su vojno napadnuti već nekoliko puta u posljednjih dvije stotine godina. Taj cilj je postavljen i prilikom disolucije Jugoslavije devedesetih godina, a jasno je nagoviješćeno njegovo ostvarenje *Memorandumom* SANU iz 1986. i inauguracijom S. Miloševića za vođu srpskih komunista 1987. godine nakon Osme sjednice CKSK Srbije. Velikosrpska politika nije bila u stanju da osmisli koncept suživota s drugim narodima, a ne neprijateljskog odnosa koji je određen ratovima i mržnjom. Pokušaji da se iskorijene Bošnjaci iz Bosne kod Ćosića se predstavljaju kao dva vijeka srpske borbe za oslobođenje ili "oslobodilačke borbe". Na ovo treba postaviti pitanja: Od koga su se Srbi oslobađali prilikom njihove višegodišnje opsade Sarajeva devedesetih godina dvadesetog stoljeća? Od koga se Srbi oslobađaju prilikom progona Bošnjaka iz Podrinja, Krajine, Hercegovine, Posavine, Semberije? Od koga tada oslobađaju Bosnu srpski vojnici? Lažno predstavljanje karaktera osvajačkih ratova u kojima se iskorjenjuju drugi narodi govori o licemjernom i bahatom mentalitetu ljudi koji mogu za sebe misliti da su hrabri kada ubijaju djecu, žene i starce. Velikosrpstvo je zasnovano na lažima i zločinu, a Ćosić je egzemplaran glas toga zla. On je jedan od huškača koji su širili strah među Srbima i predstavljali im njihovu poziciju kroz narativ o ugroženosti. On je jedan od najodgovornijih ljudi za stravične zločine nad Bošnjacima.

Ćosić nigdje ne vidi odgovornost velikosrpskih zločinaca, jer svugdje se muslimani sami "ubijaju" od opkoljenog Sarajeva do Srebrenice. On podmeće velike fraze o "srpskom ustanku u Bosni" kao potrebi za oslobođenjem.[10] Ćosić je na braniku "srpske zemlje" koja je omeđena masovnim grobnicama Bošnjaka. On sa Owenom i Stoltenbergom, koji su ga posjetili u Beogradu 18. maja 1994. godine, razgovara o podjeli teritorija Republike Bosne i Hercegovine, tj. on sebi daje pravo da razgovara o etničko-teritorijalnoj podjeli jedne nezavisne susjedne države.

Ćosić ne priznaje presude međunarodnih sudova u Hagu. On negira da postoje opravdani razlozi da drugi narodi budu zaštićeni od velikosrpske agresivnosti i barbarstva. Kao pravi "velikosrpski pisac" i "otac nacije", čudi se nad svijetom koji je prema Srbima nepravedan. Ćosić pita Koljevića, koji je potpisao mirovni sporazum u Parizu umjesto Karadžića: "Ispričaj mi ono najvažnije, Nikola." Na to slijedi kratak odgovor iz koga se vidi jasno ratni srpski cilj rata protiv Bosne:

"Najvažnije je, Dobrice, dobili smo državu Republiku Srpsku, a ostadosmo u Bosni bez Sarajeva. Republika Srpska nazvana je drugim entitetom koji sa Muslimansko-hrvatskom Federacijom, čini nekakvu, ja se nadam kratkotrajnu državu Bosnu i Hercegovinu. Nismo uzaludno ratovali. A jesmo skupo platili prvu srpsku državu preko Drine..."[11]

Koljević, dakle, po dolasku iz Pariza entitet RS odmah naziva državom i time izvršava *podržavljenje* genocidne konstrukcije na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine. Ovdje je jasno da velikosrpski akteri ne shvataju ozbiljno mirovni sporazum, već ga posmatraju samo kao jednu dionicu u njihovom osvajačko-ujediniteljskom projektu. To je samo *prelazna faza* u procesu stvaranja velike srpske države i potčinjavanja Bosne velikosrpskom interesu. Oni entitet imenuju kao "srpsku državu", mada je samo Bosna i Hercegovina internacionalno priznata država, ali oni time određuju svoje pretenzije i ciljeve budućeg političkog i militarnog djelovanja.

[10] Dobrica Ćosić, ibid, str. 198.
[11] Ibid, str. 224.

Ideologija stradanja naroda i ljudskih nesreća

U velikosrpskom projektu Bošnjaci se pokušavaju postaviti u poziciju da se stalno pravdaju velikosrpskim ideolozima i njihovim konstrukcijama. Tako Ćosić oblikuje svoj rukopis da bi se neprestano trebalo pravdati za njegove laži i konstrukcije. U govoru o Ćosićevim konstrukcijma mi se sudaramo s jednom velikosrpskom "kulturom" koja egzistira unutar srpske kulture od 19. stoljeća i stvara katastrofalne posljedice zbog svojih velikodržavnih ciljeva koji su uzrok kontinuiranog istrebljivanja Bošnjaka i destruiranja države Bosne. U Ćosićevom tekstu možemo iščitati cjelokupan sadržaj velikosrpske ideološke matrice o Bosni, Bošnjacima, islamu, Osmanlijama, katolicima, Hrvatima, Evropi, Evropljanima, Americi, Rusiji i drugim društveno-povijesnim pojavama. Ono što nas iz tog rukopisa zapljuskuje jeste mržnja. Šta je čovjek koji vidi samo mržnju i zlo, koji potencira nesreću i naraciju da je "bosansko tlo vekovima razdirano etničkom i verskom mržnjom"?[12] Za njega je Bosna i Hercegovina neodrživa država koju srpski ideolozi i političari ne žele.[13]

Ćosić namjerno muti vodu, jednostrano interpretira historijske procese, nije u stanju da se oslobodi *srbocentrizma* i da razvije kritičku samorefleksiju, krivicu za ratove prenosi na druge, predstavlja sebe u idealnom svjetlu kršćanskog paćenika za svoj narod, a svoje ideje kao humanističke. On je, međutim, krivotvoritelj bez pokrića, falsifikator bolestan od lažnih konstrukcija. O izvoru svih stradanja srpskog i drugih naroda na Balkanu Ćosić piše:

"Pored borbe za oslobođenje od tuđinskih sila i stvaranja svoje samostalne države, dijasporični srpski narod, narod rasejan po Balkanu, svoje oslobođenje nije nikad odvajao od ujedinjenja i stvaranja jedinstvene države. Na takvom životnom i nacionalnom cilju temeljilo se i srpsko jugoslovenstvo koje je u 20. veku činilo osnovni sadržaj srpske nacionalne ideologije. Otud toliki i kobni ratovi i stradanja; otud

[12] Ibid, str. 197.
[13] Ibid, str. 214.

i sve nacionalne i ljudske nesreće koje su nas zadesile slovenačkim i hrvatskim razbijanjem Jugoslavije."[14]

Ćosić, dakle, ovdje tačno iznosi težnju srpskog naroda za "oslobođenjem od tuđinskih sila" u 19. stoljeću, a što jeste opravdan zahtjev jednog naroda da bude slobodan. Međutim, ta težnja se provodi kao "ujedinjenje i stvaranje jedinstvene države" ratovima u 20. stoljeću, a to je značilo stradanje svih drugih i drugačijih koji su se našli na zacrtanim ili konstruiranim granicama velike srpske države. Tako nam se pokazuje da je "srpsko pitanje", ustvari, *teritorijalno pitanje* ili pitanje teritorija koje će ući u sastav srpske države. To je pravi smisao i sadržaj nacionalnog pitanja. Srpska politika ovome pitanju posvećuje devetnaesto i dvadeseto stoljeće. No, na početku dvadeset prvog stoljeća Ćosić deprimirano izjavljuje da međunarodni faktori i okolnosti ne dozvoljavaju da srpska politika riješi ovo pitanje kako ona hoće. Ćosić kaže:

"Srpski etnos se zgusnuo, postao u svemu monolitniji i jači; definisale su se granice, hrvatskim šovinizmom i agresijom rešen je vekovni srpsko-hrvatski spor; valjda, smanjili nam se i neprijatelji; uspostaviće se novi odnosi sa spoljnim svetom, posebno sa Evropom. Ovi istorijski procesi izazvaće i promene u našem duhu, kolektivnoj svesti, promeniti nam nacionalnu ideologiju; ugasiće nam se nacionalna grandomanija i fikcijsko uverenje da smo "veliki" narod, narod ratni pobednik, čudo slobodarstva i junaštva. Poraz od manjih i u svemu slabijih – Hrvata i Muslimana – otrezniće nas od nacionalnih mitologema i epske vatre u našoj srpskoj svesti. Više nećemo biti narod "kosovskog tragičnog opredelenja"; ni narod Obilića i Brankovića. Mitovi su konačno ostali u imaginarnoj srpskoj biblioteci. Okončao se, valjda, i naš srednji vek. Izgubili smo sve ratove u dvadesetom veku. Ostalo nam je pravo na samoironične paradokse..."[15]

Ništa drugo nema osim rezignacije i mržnje u starcu koji je u drugima vidio neprijatelje i razvijao neprijateljstvo. Srpska politika je precijenila sebe. Ćosić konstatira:

[14] Ibid, str. 216.
[15] Ibid, str. 219.

“Predstoji nam oslobađanje od vlastite istorijske svesti i nacionalnih zabluda. Mi smo narod koji je porazio sebe, a to je najteži poraz. Protiv takvog poraza ne može se dići ustanak, niti voditi novi rat. Od takvog poraza se dugo boluje; prate ga očajanje, rezignacija i trpljenje poniženja. Predstoji nam racionalno prevrednovanje tradicija i svih svojih nacionalnih vrednosti. (...) Mi smo danas teško upropašćen narod.”[16]

Ćosić je ovu knjigu objavio u Službenom glasniku, zvanični srbijanski glasnik, i prodao je u 20.000 primjeraka. Na taj način se velikosrpska ideja i projekat održava u životu i prenosi novoj generaciji njegovih izvršilaca. Ne smijemo pomisliti da se srpska kultura zasniva samo na Ćosićevim velikosrpskim konstrukcijama. Među Srbima postoje i oni koji sasvim drugačije vide odnose među narodima na Balkanu. S njima Bošnjaci moraju sarađivati zarad zajedničke budućnosti. Oni se jasno distanciraju od velikosrpskih i antibosanskih ideologija i politika, naglašavajući mogućnosti saživota naroda i njihovih kultura. Jedan od takvih je profesor Nebojša Popov, koji je tokom srbijansko-crnogorske agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu tražio odgovornost Ćosića za ratnohuškačko i nacionalšovinističko djelovanje.

[16] Ibid, str. 222.

Prof. dr. Srđan Vukadinović

INTELEKTUALNI SUNOVRAT U PERIODU BALKANSKOG NACIONALSOCIJALIZMA I TRAUMA PROŠLOSTI

Abstract. Društvene promjene koje se dešavaju na ex-jugoslovenskom prostoru početkom 90-ih godina XX vijeka odvijaju se na liniji suprotstavljenosti ekstremizma i nastojanja ka uspostavi elemenata demokratičnosti društvene strukture, odnosno nacionalsocijalizma i demokratije. Tradicionalizam oličen u mitu i robovanjima prošlosti povezan sa idejama nacionalističke opijenosti i komunističkih ideologa, na jednoj strani, versus modernizmu i stremljenjima ka deideologizaciji ambijenta i poštovanju univerzalnih vrednota.

Posebno pogonsko gorivo retrogradnom nacionalističkom pokretu daju ideje članova SANU predvođenih Dobricom Ćosićem. Grupa koju pored Ćosića čine i književnici Matija Bećković, Antonije Isaković i Dragoslav Mihailović, kao i filozofi Mihailo Marković, Ljuba Tadić, Svetozar Stojanović i dr., posebno se angažovala u kreiranju jednog duboko antihumanog i anticivilizacijskog programa koji je robujući mitomaniji i zabludama davno prošlih vremena idejno razorio južnoslovenski prostor.

Pogubne posljedice koje je djelovanje Dobrice Ćosića i grupe akademika imalo po zajednički prostor, čija je odlika bila različitost u svakom pogledu, pokazuju intelektualni sunovrat pojedinaca koji su u jednom trenutku izdali svoje djelo. Ulazak u sferu politikantstva stvorio je duboke protivurječnosti njihovog intelektualnog angažmana i djela koje su stvarali, i konkretnih učinaka na planu urušavanja i dekonstrukcije ambijenta. Aktivnost Dobrice Ćosića i dijela akademika SANU se posebno razorno odrazila na državu Bosnu i Hercegovinu, budući da je riječ o ambijentu koji je unutar sebe baštinio sve one vrednote univerzalnog karaktera koje su odlikovale pojedinca, grupu i društveni realitet.

Ključne riječi: intelektualni sunovrat – mitomanija – opijenost prošlošću – balkanski nacional-socijalizam – dekonstrukcija društva.

Uvod

Priča i rasprava o Dobrici Ćosiću i njegovom djelu, upravo, može da bude paradigmatičan primjer i da govori o jednom pojavnom fenomenu o kome se mnogo govori i priča, a tiče se u neku ruku intelektualne izdaje u razdoblju vremena koje se naziva tranzicijom. Imajući u vidu pogubnost između njihovog djela i kasnijeg djelovanja koje je dobilo politikantski kontekst, više se može reći da se radi o intelektualnom sunovratu u periodu jednog konkretnog balkanskog nacional-socijalizma i trauma prošlosti. Budući da je poznato što je značio i bio nacional-socijalizam u Njemačkoj tridesetih i četrdesetih godina XX vijeka, na južnoslovenskom prostoru riječ je o specifičnom pokretu nacionalističkih obilježja jednog vulgarnog populizma sa primjesama socijalizma.

Kada se pogleda Ćosićevo djelo, bude jasnija slika o tome kako se stvaraoci koji su uradili djelo iz poriva i niskih strasti veoma lako odriču njegovih estetskih i društvenih dometa, zarad, često se pokaže, robovanja nekim iracionalnim zahtjevima.

1. Mitomanija i velikodržavlje – dekonstrukti društva sa potpisom Dobrice Ćosića

Pojavljivanje knjige "Balkanski rat" Dobrice Ćosića, u prvoj polovini 2012. godine ne predstavlja kao sadržaj ništa značajno novo što ovaj pisac nije rekao u nekim svojim prethodnim knjigama. Kazivanja u pomenutoj knjizi, koja predstavljaju fragmentarnu prozu, su zapravo

izvodi iz njegove dvije prethodne i ranije knjige, i to: "Piščevi zapisi 1991-1993" i "1993-1999", kao i "Srpskog pitanja". Navodno, neki novi tekstovi koji predstavljaju neki predsjednički dnevnik su već zapravo objavljeni u pomenutoj knjizi "Srpsko pitanje".

U knjizi "Bosanski rat" nema ništa bitno novo i još uvijek je prisutna mitomanija kao i opijenost prošlošću, neodgovornost prema onome što je urađeno, nespremnost za suočavanje sa prošlošću. A kroz sve to provejava jedno specifično velikodržavlje, zbog čega je i balkanski nacional-socijalizam specifičan, a koje se zasniva na svetosavskom unitarizmu i Garašaninovom velikodržavlju. Ono što zabrinjava u ovoj knjizi je to da pomenuto velikodržavlje nije u sili i snazi, nego u namjeri i u ideji. To je ono što je zabrinjavajuće, jer aspiracije velikodržavlja ako se ispolje kroz silu, što je u slučaju Ćosićeve ideologije bilo i prisutno 90-ih godina XX vijeka, veoma se brzo na isti protivnasilni način suzbija i ograničava. Izoluje se, pa neka živi samo sa sobom u vječitoj borbi onoga unutrašnjeg kod onoga ko robuje takvim nazorima. Očito je da velikodržavni koncept u posljednjoj deceniji drugog milenijuma nije ni mogao u stvarnosti biti realizovan i ostvaren kada je Srbija zajedno sa Crnom Gorom i tadašnjom JNA imala prevagu u oružju u odnosu u pojedinim dijelovima Bosne i Hercegovine 100:1, kao što je bio slučaj u Bosanskoj krajini. Ako se to velikodržavlje nije moglo ostvariti u svoj svojoj sili nadmoći i oružja i niz drugih suprematskih stvari i odnosa, onda ono u zarobljenoj strukturi ličnosti nastavlja da živi kao mit. A mit je ona iskrivljena slika stvarnosti koja vremenom razara misao i spoznaju. Protivsila i herojski otpor svih bosanskohercegovačkih patriota nisu razbili tu opijenost mitom, nego je koncept crtanja i povlačenja granica ostao i dalje prisutan, ali više u namjeri, odnosno ideji. Čim takvo stanje svijesti postoji, ono može zabrinjavati, jer još uvijek postoji potencijalna mogućnost za neki društveni dekonstrukt. Istina, ne kao onaj 90-ih godina XX vijeka, ali može biti neki urušavajući segment tzv. niskog napona. Opijenost velikodržavljem je prisutna, ali ne toliko u čitavom regionu kao sa početkom ratnih dešavanja na južnoslovenskom prostoru. Po svoj prilici da su sve druge države ex-jugoslovenskog

društva, izuzev Bosne i Hercegovine i Crne Gore, riješile mogućnosti ispoljavanja velikodržavlja na račun sopstvenih prostora i teritorija. Ali, ideologa takvih dešavanja posebno bole BiH i Crna Gora. Ne pogađa ga toliko ni Slovenija, ni Hrvatska, ni Makedonija, kao dva veoma heterogena realiteta, od kojih onaj bosanskohercegovački predstavlja sinonim za sva obilježja južnoslovenskog areala u malom. U ove dvije samostalne države, od kojih je jedna Crna Gora bila saučesnik svega zla koje se dogodilo Bosni i Hercegovini, kao i drugim državama bivše Jugoslavije, postoji mogućnost idejne opstrukcije na nivou jednog duboko antihumanizacijskog i anticivilizacijskog projekta.

Namjere da se i dalje vežu "svi Srbi u jednu državu" ispoljavaju se na razne načine. Izbezumljenost tom i takvom idejom se manifestuje mehanizmima koji su nepoznati bilo kojoj državi u Evropi na početku druge decenije trećeg milenijuma. Ta opijenost se može vidjeti trenutno i po činjenici da u Srbiji pri instituciji predsjednika države postoji institucija Savjeta koji okuplja Srbe u regionu, odnosno u drugim državama. I nije sporno da se oni okupljaju i da razgovaraju o mnogobrojnim pitanjima. Ali, jasno je da ako se takve sjednice održavaju iza zatvorenih vrata bez prisustva javnosti i medija kojima je to strogo zabranjeno, da takve vrste susreta mogu rezultirati određenim nemirima koji imaju za cilj da destabilizuju prije svega Bosnu i Hercegovinu, a zatim i druge države regiona iz kojih dolaze predstavnici srpske nacionalne zajednice. Nije poznato u svijetu da neka zemlja ili pri instituciji predsjednika države ili parlamentu ili nekom drugom organu ima takav oblik i način rada sa svojim sunarodnicima koji žive van matične države.

Očito je da je Dobrica Ćosić kao "otac nacije" tvorac koncepta dekonstrukcije društva zasnovanog na mitomaniji i zabludama davno prošlih vremena. Ovaj pisac je idejno i ideološki razobličavao ono što je južnoslovenski prostor, nastojeći da ga prikaže isključivo kao "srpski" u svakom pogledu. Takav kreator politike zla i dekonstrukta je teško mogao shvatiti, mada je to već konstatacija i priča u velikim iluzijama, da jedina država u kojoj je nacionalna populacija čije interese štiti i brani jedino zajedno mogla da živi je državna zajednica koja se zvala

Jugoslavija. A on je upravo takvu zajednicu razbijao na štetu svih njenih građana, a pokazalo se i onih koje je zastupao. Grupa akademika na čelu sa Dobricom Ćosićem koja je tvorac Memoranduma, iz sredine osamdesetih godina XX vijeka je upravo dekonstruisala jugoslovensku zajednicu koja je bila najpogodniji okvir za zajednički život naroda kome pripada i "otac nacije".

2. Nedostatak dobrote – vraćanje u vrijeme pakla

Pojavljivanje knjige "Bosanski rat" Dobrice Ćosića u predvečerje parlamentarnih i predsjedničkih izbora u Srbiji koji su održani u maju 2012. godine nije nimalo slučajno. Do perioda početka dvanaeste godine trećeg milenijuma Dobrica Ćosić je bio neko ko je već dobrim dijelom bio prošlost. Sa političkim previranjima u Srbiji, koja se simbolično vežu za 5. oktobar 2000. godine, ovaj ideolog i pisac je otišao u zaborav. Kao da su akteri političkih zbivanja koja su nagovještavala neku drugu politiku Srbije željeli da se oslobode "oca nacije". Jer, velika je anatema na onoga ko je bi tvorac Memoranduma i nekih drugih ideologijskih spisa nacional-šovinističkog karaktera. Pogubno po cijeli južnoslovenski prostor je bilo kada se za ideologijske i huškačke motive memorandumskog autorskog pečata "zakačio" Slobodan Milošević, kao izvođač radova koji je nakane akademijskih glava sprovodio u djelo. Gotovo dvanaestogodišnja politička pozornica Srbije je željela da se otarasi, makar javno, onoga što se vezalo za Dobricu Ćosića.

Ali, osjećajući da se u tom razdoblju nečega što je davalo nadu da se Srbija može suočiti sa prošlošću ništa bitno nije dogodilo, predosjetio je nadolazeću klimu koja je kulminirala povratkom Srbije na politiku, odnose i aktere iz 90-ih godina XX vijeka. Upravo u funkciji tih odnosa i povratka aveti prošlosti, Dobrica Ćosić se uključuje sa svojom knjigom "Bosanski rat". Budući da velikodržavlje u glavama onih koji su se zdušno zalagali za granicu Karlobag – Karlovac – Virovitica

nikada i pored svih nedaća nije prestalo da figurira kao djelatni politički motiv, niko bolji ne može doći da ponovo to aktuelizuje nego "Tolstoj iz Velike Drenove". I naravno da je Ćosić pokušao da ponovo aktuelizuje i oživi one aveti prošlosti iz devedestih godina XX vijeka tvrdnjama iz knjige da je rat u Bosni i Hercegovini bio religijski, i da je Bosna zemlja mržnje. I uspio je u tome. Politiku Srbije, koja je na djelu od maja 2012. godine, personifikuje najekstremniji dio političkih aktera sa početka južnoslovenske dekonstrukcije koju predvode zvanično proglašeni četnički vojvoda kao predsjednik države i "mali Sloba" kao premijer te iste države. Nastavljači Miloševićeve politike postaju ključni politički činioci na političkoj i društvenoj sceni Srbije, a Ćosić daje tome značajan doprinos. Takvo djelovanje Dobrice Ćosića i politike koja ga slijedi vode u jednu šizofreniju nacionalnog ponosa koja i dalje gura Srbiju u ponor.

Postoje i u Srbiji neki javni djelatnici koji prepoznaju tako pogubnu ulogu Dobrice Ćosića. Pojavljuju se određeni tekstovi i neke kolumne, u vrijeme izlaska iz štampe "Bosanskog rata", koji govore o tragičnoj sudbini Srbije i onoga što je baštinio 5. oktobar i tadašnje političke i društvene promjene. Tako jedan od značajnijih književnih stvaralaca u Srbiji, Svetislav Basara, koji je po svom djelu prepoznat mnogo šire u regionu nego Ćosić koji je prepoznat po ideologiji i širenju mržnje, upravo govori o "srpskom putu pakla".[1]

Veoma dinamične Ćosićeve aktivnosti i dolaske kod njega na kanabe, Basara procjenjuje kao pogubne po srpsko društvo, jer "čim se Ćosić pojavi u javnosti eto zla i eto nesreće prvo po Srbiju, pa onda i po susede u regionu".[2]

U knjizi "Bosanski rat", kao što je naglašeno, Dobrica Ćosić ne daje ništa novo što se nije znalo i što bi moglo djelovati kao iznenađenje na čitalačku publiku i sve zainteresovane. Nema nikakve evolucije u stavovima, koja iako kasno dođe može imati neki drugi pozitivni refleks na događanja i u Srbiji i u regionu. Iako se u predgovoru knjige navodi

[1] Svetislav Basara, Politika male vajde, "Danas", Beograd, 5318-5319, 21-22. april 2012, str. 24.

[2] Ibidem.

da su novi "predsjednički zapisi", ipak su oni objavljeni u knjizi "Srpsko pitanje". Istina, objavljeni su u jednoj drugoj formi i sa nekim drugim konotacajima, ali sredstva i ciljevi su potpuno isti. U knjizi "Bosanski rat" Dobrica Ćosić pokušava da ponovo aktuelizuje ili na svoj način objasni tri stvari:

Prva stvar tiče se samog naziva "Bosanski rat" sa kojim hoće da pokaže naknadnom pameću, zbog određenih presuda međunarodnih sudova, da u ratu u Bosni i Hercegovini nije učestvovao niko izvana, nego da je to bio sukob ljudi koji su na mnogo načina rođenjem, životom, porijeklom vezani za BH područje.

Druga namjera Ćosića je da "pokaže" da je to bio religijski rat i religijski sukob. Zaboravlja pri tome da religije promovišu ljubav i mir među ljudima, a politikanstvo u religiji apelira na zaštitu svojih ili naših u odnosu na one tuđe ili njihove bilo kojim sredstvima. Religijska je zajednica, kojoj pripada i Dobrica Ćosić, pod velikim njegovim uticajem blagosiljala kriminalce i ratne zločince koji su u crkvene svetinje ulazili sa oružjem, kao i one koji su išli na izvršenje krvavih zadataka ("Škorpioni"). Upravo su "krvave vladike" iz te religijske zajednice saučesnici zla koje je promovisao i za koje se ponovo zalaže Dobrica Ćosić.

I treća stvar je da pokaže, naravno pozivajući se na riječi i misli znamenitih pisaca (Andrić, Selimović) i trgajući ih iz njihovog konteksta da Bosna i Hercegovina nije zemlja suživota i bogatstva različitosti, i da u njoj nije moguć zajednički život. Kao da Ćosić zaboravlja da Bosna na kraju drugog i početkom trećeg milenijuma nije samo zemlja egzistiranja različitosti, nego je to bila i u XVII i u XVIII vijeku, kada u civiliziranoj Evropi tako nešto nije bilo moguće ili je bilo ostvarivo jako teško. Bosna je i tada bila mjesto suživota, jer su se u jednom bosanskohercegovačkom gradu u isto vrijeme mogli naći i džamija, i crkva, i katedrala, i sinagoga. Tako nešto, tada, nije bilo moguće naći ni u Španiji, ni u Francuskoj ni u nekim drugim zapadnoevropskim zemljama zbog rekonkviste i nekih drugih ograničavajućih struktura tamošnjih društava. Zapravo, Dobrica Ćosić pokušava da pokaže da

rat u Bosni i Hercegovini nije bio kalendarski događaj, nego da je to neko trajno čvorište suprotstavljenosti nekoliko nacionalnih i vjerskih religija, koje u svojoj protivurječnosti ne mogu u BH arealu egzistirati. Religije mogu u Bosni i Hercegovini živjeti i egzistirati jedna sa drugom u savršenom skladu i harmoniji. Ali, problem nastaje kada se društveni konflikt namjerno i ciljno organizuje kao zločin od strane ideologa koji hrane velikodržavnim ambicijama političke elite države Srbije, sa svojim tadašnjim satelitom Crnom Gorom, i države Hrvatske.

Očekivalo se i uvijek se iščekuje od jednog pisca, koji se poslije dugo vremena pojavljuje u javnosti, da će njegovi tekstovi i knjige koje govore o društvenom dekonstruktu kome je on dao ne mali doprinos, pokazati određeni stepen odgovornosti i jedan stepen kajanja za ono u čemu je bio saučesnik, a što je kulminiralo urušavanjem društva. Nema ničega od toga u knjizi "Bosanski rat".

Ono što odlikuje pomenutu knjigu je nedostatak dobrote. Dobrota je jedna osobina koju, izgleda, da je Dobrica Ćosić u vremenima prve polovine 2012. godine zaboravio. Tako će nešto zaboraviti i mnogi drugi koautori "Memoranduma" u područjima gdje zajedno djeluju. Upravo pod uticajem povampirenja Ćosićevog ideološkog koncepta u vremenu za koje je procijenio, i nije se prevario, da će biti plodotvorno u političkom smislu, a samim tim i društvenom da se ponovo pokuša "osvijestiti i prosvijetliti srpski narod". Vrijeme kada se pojavi Dobrica Ćosić na javnoj sceni onemogućava da se nastavi čin dobrote i pomirenja među stradalima.

Govoreći o velikodržavlju kao mitomanskom snu generacija kojima pripada Dobrica Ćosić i oni kojima on daje i posvećuje pažnju u svome štivu, ne samo da ne govore o sopstvenoj odgovornosti za dekonstrukciju prostora i država, nego iskazuju veliki stepen neodgovornosti prema mlađim generacijama. Iskazuje se neodgovornost prema generacijama koje na egzistirajuću i životnu scenu nastupaju upravo u vremenu povampirenja Dobrice Ćosića i koji se "edukuju" na djelima ideologa memorandumskog tipa. Nerazumijevanje u balkanska dešavanja i nastojanje da se ona razriješe nastala su zbog djela Dobrice Ćosića

i tima koji je sa njim projektovao mnoge "nedosanjane snove". Ta nerazumijevanja su ušla u balkanska dešavanja kroz njegove knjige, a jedna od takvih je i "Bosanski rat".

Starije generacije koje su se devedestih godina XX vijeka "napajale" Ćosićevim pisanjem, kao da su se nekako predale zaboravu javnosti. Nestale su sa javne scene kada i onaj čije je štivo tada inspirativno djelovalo po njih. I umjesto da generacije toga starosnog doba, koje su doživjele i preživjele svu suludost koju su im Ćosićevi tekstovi servirali, upozoravaju na tako nešto, one su zaboravile na to. Prepustili su te mlade generacije sa ovom knjigom ponovnom Ćosićevom mitomanstvu i lažnim vrijednostima navodnog heroizma i žrtvovanja za "vrednote" koje su fokusirane među onim suludim glavama koje su zagovarale i kreirale etnički inžinjering. Bili su kreatori svega dubokog antihumanizacijskog i anticivilizacijskog što se na južnoslovenskom prostoru dešavalo.

Neodgovornost za one koji dolaze i koji su budućnost društva nadilazi čak i granice prostora i ambijenta na koje je pogubno djelovanje Ćosića bilo i usmjereno. Prelazi prostore južnoslovenske proizvodnje mržnje, pa je, možda, i ideologijsko djelovanje zasnovano na velikodržavlju imalo refleksa na djelovanja mnogih zločinaca van navedenog prostora.[3] Čitajući tekstove srpskih nacionalista, a veoma tačno i dobro se može pretpostaviti čiji su to tekstovi, neki i van granica južnoslovenskog prostora nalaze inspiraciju i izvorište za svoje zločine nad kojima se i Evropa i svijet zgražavaju. Makar i jedan takav sljedbenik da je tako nešto uradio pod uticajem srpskog nacionalizma jako je puno i zabrinjavajuće.

Budući da su nacionalistima puna usta demokratije, može se konstatovati da su Ćosić i njegovi memorandumski ispisnici stvorili model "demokratije" koja i mnogo godina poslije njihovog marginalizovanja na javnoj sceni okružuje sve mlade ljude. Stvorili

[3] Krajem aprila 2012. godine, Norvežanin Anders Bering Brejvik, koji je učinio monstruozna ubistva nad 77 pojedinaca izjavio je da je "izvor njegovog zločina i terorizma i ubistava upravo tih 77 ljudi u srpskom nacionalizmu". Izjavio je da je čitao tekstove nekih srpskih nacionalista.

su jedno lažno slobodoumlje, koje omogućava svakome da kaže ono što želi, ali isključivo onako kako je to po mjeri njihovih ideologija. S druge strane memorandumska ekipa je utabala put za formiranje velikog broja ultradesničarskih, ultranacionalističkih i profašističkih organizacija, pa gotovo po svakoj mjesnoj zajednici. Postaje to uobičajeni "folklor" srpskog "demokratskog" miljea. Uspjelo se da se preko Ćosićevog modela, navodnog, patriotizma regrutovati mladi ljudi koji idu na razne društvene svetkovine i njihov su nezaobilazan dekor.[4] Preko takvih i sličnih događanja počinju da formiraju svoja desničarska i nacionalistička uvjerenja, koja su zasnovana na mržnji i netrpeljivosti prema drugima, pa ma ko oni bili.

Nosioci svih sukobljenosti i suprostavljenosti koje su se dešavale u intenzitetu visokog napona, a početkom druge decenije trećeg milenijuma se događaju u manjem intenzitetu, onog tzv. niskog napona, na relaciji srpsko i bosanskohercegovačko društvo, zatim srpsko i crnogorsko, kao i srpsko i hrvatsko društvo su upravo ideologije i sva događanja kojima je Dobrica Ćosić bio pokretač i glavna perjanica.

3. Ćosićevo pisanje i pojavljivanje u javnosti – nova provokacija

U jednom dijelu knjige "Bosanski rat" Ćosić kaže da je griješio. Naravno, ne priznaje da su te greške bile pogubne i da su znatno doprinijele dekonstrukciji južnoslovenskog prostora. Ideološka potka koju je plasirao kroz svoje spisateljsko djelanje je dovela do urušavanja društva, kao i materijalne i ljudske supstance. I svega onoga što je slijedilo iza toga. Suviše velika cijena je plaćena za njegovo nepopravljivo ideologiziranje "stvarnosti" pretočene u mit. Ne shvata Dobrica Ćosić da je njegova procjena (ne)ugroženosti cijele narodnosne populacije,

[4] Nezaobilazan dekor ti mladi ljudi su na fudbalskim i drugim sportskim događanjima. Bez njihovih rušilačkih aktivnosti nemoguće je zamisliti bilo koji fudbalski i sportski događaj. U sadejstvu sa grupama u drugim prostorima južnoslovenskog ambijenta čak i te rušilačke pohode "izvoze/uvoze".

zapravo, njegovo lično osjećanje i da on takav svoj individualni osjećaj nije mogao nametnuti kao opštu volju ili konstantu. Čak je nije mogao nametnuti kao takvu ni značajnom dijelu kolektiviteta kome pripada. Na veliku nesreću južnoslovenskog ambijenta taj Ćosićev osjećaj su prihvatili ili se zakačili na njega u smislu ostvarenja svojih vlastodržačkih interesa oni koji su imali u tom trenutku poluge vlasti u svojim rukama i kojima je "topuz" ležao u rukama, sa čime su lakše i ostvarile sprovođenje paklenog nauma. Na sreću ambijenta kome je sve to bilo namijenjeno, nisu u potpunosti ostvarili naum onako kako su ideolozi zla projektovali tako nešto.

Pisanja Dobrice Ćosića i njegova ideologija prisutna u knjizi "Bosanski rat" proizvode nove provokacije. Kako u samoj Bosni i Hercegovini, tako i u regionu. Jer, na fonu Ćosićeve ideologije pokušava se nešto što je bilo jako pogubno po ambijent regiona zaboraviti. Može se čuti da mnogi koji su učestvovali u kreiranju Memoranduma govore zapravo da ovog dokumenta i nema, da je to bio nekakav radni materijal i radni papir koji je kružio samo za internu upotrebu. Ne, to nije tačno, jer tako nešto itekako postoji. Mogu se čuti mnogi od pojedinaca Memorandumskog pečata, koji se poslije dvadesetak godina, navodno, ne sjećaju mnogo toga što je bilo i kakva je njihova uloga bila tih devedesetih godina XX vijeka. A, čulo se i aprila 2012. godine, prilikom posjete gradonačelnika Trebinja gradu Dubrovniku jedno promišljanje i stav koji vode u novu provokaciju od strane sljedbenika Dobrice Ćosića. Kaže se u pomenutoj provokativnosti da građani Trebinja nisu krivi i da jednostavno ne znaju što se to događalo u starom gradu podno Srđa, tom svjetskom baštiniku vrednota. Kao da ne znaju ili su veoma brzo i naprasno zaboravili da su upravo oni promovisali ideje o stvaranju i pravljenju Dubrovnika "starijim nego što je bio".

Od knjige "Balkanski rat" se očekivao, kao i od njenog autora koga je već dobrano prekrilo vrijeme, i koji je otišao jednim dijelom u zaborav, određeni stepen odgovornosti. Znači to da se mora prihvatiti nešto što je odgovornost. Odgovornost sama po sebi ne znači da je neko kriv. Odgovornost znači biti odgovoran za sve ono što se dešavalo. Za

nešto što je bilo i za nešto što će biti na osnovu toga što ga je proizvelo Ćosićevo djelo. Stepen odgovornosti kroz navedenu knjigu, itekako, nestaje i nedostaje.

Društvene promjene koje su se dešavale na ex-jugoslovenskom prostoru, početkom devedesetih godina XX vijeka, odvijale su se upravo na liniji suprotstavljenosti ekstremizma i nastojanja ka uspostavi i elemenata demokratičnosti društvene strukture. Odnosno, na jednoj strani specifičnog nacional-socijalizma, i demokratije na drugoj strani, ili onoga što je ona u zapećku.

4. **Pogubnost djelovanja intelektualnih elita u razdoblju tranzicije**

Tradicionalizam oličen u mitu i robovanjima prošlosti, povezan sa idejama nacionalističke opijenosti i komunističkih ideologija, ali ne komunističkih ideologija interkulturalizma, djeluje pogubno. Navodi se često da je Ćosić komunista! Možda jeste, ali u svakom slučaju komunista ekstremista i komunista nacionalista, za razliku od komunista internacionalista koji su razvijali koncept nerobovanja mitu srednjovjekovlja i velikodržavlja. Posebno pogonsko gorivo retrogradnom nacionalističkom pokretu generiranom u Srbiji davale su i još uvijek daju ideje članova SANU predvođenih Dobricom Ćosićem. Grupa čije su najuže jezgro, pored Ćosića, činili književnici Matija Bećković, Antonije Isaković i Dragoslav Mihailović Mihiz, kao i filozofi Mihailo Marković, Ljuba Tadić, Sveta Stojanović i drugi, posebno se angažovala u kreiranju jednog dubokog antihumanog i anticivilizacijskog projekta i programa koji je robujući mitomaniji i zabludama davno prošlih vremena idejno razorio južnoslovenski prostor. Pogubne posljedice koje je djelovanje Dobrice Ćosića i grupe akademika imalo po zajednički prostor, čija je odlika bila upravo različitost u svakom pogledu, za koju Ćosić nastoji pokazati

da ne postoji – pokazuje zapravo intelektualni sunovrat pojedinca i pojedinaca. Oni su u jednom trenutku izdali svoje djelo. Ulazak u sferu politikantstva kao sprege ekstremizma i primitivizma stvorio je duboke protivurječnosti njihovog intelektualnog angažmana i djela koje su stvarali. Sigurno da su konkretni učinci na planu uništavanja i dekonstrukcije ambijenta itekako vidljivi. Aktivnosti Dobrice Ćosića i pomenute grupe akademika iz SANU posebno su se odrazile na državu Bosnu i Hercegovinu, budući da je riječ o ambijentu koji je unutar sebe baštinio sve one vrednote univerzalnog karaktera koje su odlikovale pojedinca, grupu i društveni realitet. Ali, očito da ideje o podjeli i razbijanju Bosne na onaj način kako su to prihvatili Milošević i Tuđman, crtajući na salveti u Karađorđevu, nije moguće sprovesti na onaj način kako su to oni zamislili mirnim putem. Zahtijevalo je tako nešto dekonstrukciju. I došlo je do jedne velike dekonstrukcije određenog dijela realiteta.

Tako da knjiga "Bosanski rat" nije ništa novo. Objavljena je sa određenom namjerom da Dobrica Ćosić ponovo bude ideolog nagovještavajućih političkih zbivanja, koja se nažalost dešavaju u Srbiji poslije majskih izbora 2012. godine. Opet su neke aveti prošlosti iz devedestih godina XX vijeka postali bitni konstituenti vlasti u Srbiji. Pri tome, naravno, ni malo suštinski neće odstupiti od svojih programa, deklarativno možda hoće od svoje ideologije, i pored svih evropskih incijativa i svega onoga što je ostalo i za što se zalažu.

U slučaju djelovanja sljedbenika Dobrice Ćosića prisutno je i jedno veliko licemjerstvo međunarodne zajednice, koja je upravo na Balkanu izdala Bosnu i Hercegovinu, koja je u ovoj državi izdala principe humanosti, čovječnosti i opšteljudskosti. Jer, u svim uslovima koji se postavljaju prilikom širih evropskih integracija morao se nametnuti i uslov o odgovornosti ideologa u svemu onome što su radili u onome što je ovaj prostor doživio. Bez toga i bez takvog jednog sadejstva između međunarodne zajednice i određenih faktora na južnoslovenskom prostoru, nije moguće postići nikakav konsenzus koji se želi o suštini sukoba, o karakteru sukoba i o svemu onome što je prouzrokovalo duboku i veliku nesreću i dekonstrukciju bh. društva.

Literatura:

1. Basara, Svetislav, Pronicljivost, “Danas”, Beograd, 2. april 2012.

2. Basara, Svetislav, Politika male vajde, “Danas”, Beograd, 5318-5319, 21-22-april 2012.

3. Ćosić, Dobrica, Srpsko pitanje II, “Filip Višnjić”, Beograd, 2003.

4. Ćosić, Dobrica, Piščevi zapisi 1992-1993, (Lična istorija jednog doba, Vreme mržnje, knj. 4.) “Službeni glasnik”, Beograd, 2009.

5. Ćosić, Dobrica, Piščevi zapisi 1993-1999 (Lična istorija jednog doba, knj. 5), “Službeni glasnik”, Beograd, 2009.

6. Ćosić, Dobrica, Bosanski rat, “Službeni glasnik”, Beograd, 2012.

7. Vukadinović, Srđan, Bosansko-hercegovački svijet. Jedan od balkanskih mikrokosmosa, “Pogledi”, Tuzla, 2003.

Dr. Fikret Bečirović

BOSANSKI RAT – "MEIN KAMPF" DOBRICE ĆOSIĆA

Uvod

Povodom izlaska iz štampe najnovije knjige srpskog pisca Dobrice Ćosića pod naslovom "Bosanski rat", Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu organizovao je Okrugli sto 3. maja 2012. u Rektoratu Univerziteta. Okruglom stolu su prisustvovali najugledniji univerzitetski profesori i intelektualci iz Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore i Hrvatske. Međutim, jedan dio pozvanih, uz verbalni protest da je to djelo "**intelektualno smeće**" i da o tome nemaju šta raspravljati i tom "smeću" praviti reklamu, odbio je poziv.

Nema dvojbe da ova etiketa sasvim pristaje ovoj knjizi, morbidnom pamfletu, knjizi koja je po svojoj sadržini doista u pravom smislu "intelektualno smeće", koje može biti samo proizvod malignog uma, pa baš zbog toga nije dovoljno samo reći: to je smeće i ignorisati je. Naprotiv, ova knjiga sa piščevim dosadašnjim "intelektualnim opusom" i naknadnom pameti, nakon dvadeset godina od početka agresije, pokazuje da se on u svojim nečasnim namjerama ne zaustavlja, da ih je dobro u svom mentalnom sklopu "upajcovao", a sve sa namjerom da ih nadolazećim generacijama ostavi kao testament koji se treba izvršiti do "konačnog rešenja" kojeg su, kako žalovito kaže, "čekali dva veka". Ignorisati ovu knjigu bilo bi isto kao ignorisati neku tešku bolest organizma, pa se analogno tome njoj treba posvetiti dužna pažnja kao bolesti ne samo organizma određenog pojedinca, već cijelog društva. Zbog toga je ona veoma značajan materijal za kritičku raspravu, jer u protivnom ako od nje okrećemo glavu i ako nema kritičkih čitalaca i kritičke rasprave, onda je mi sa ćutanjem i ignorisanjem faktički

odobravamo. Zbog toga nas istinski moralni integritet i moralna pedagogija podsjećaju da smo dužni suprotstaviti se svakoj neistini, perfidnim podvalama i degutantnim ideološkim stavovima koji vrijeđajući i nipodaštavajući javnu svijest negiraju zlodjela, pa ih čak i žrtvama pripisuju, kao što to u svojoj knjizi čini Dobrica Ćosić. U protivnom, knjiga će vremenom postati "neupitan historijski dokument".

Sa svojom knjigom koja je nakon prvog izdanja sa tiražom od 20.000 doživjela i drugo od 10.000 primjeraka, Ćosić ne samo da je napravio biznis sa svojim "intelektualnim smećem", već je uspio i kontaminirati dobar dio srpskog naroda svojim lažima, ali i mnogima promijeniti mišljenje, kao i mnogima potvrditi samodopadajuću predstavu o karakteru rata u Bosni i Hercegovini. Pomenuti tiraži knjige dovoljno govore o značajnom broju istomišljenika i simpatizera, što uveliko govori samo koliko je taj stari, prekaljeni manipulator i "ribar ljudskih duša" kontaminirao kolektivnu svijest šire društvene zajednice.

Ovakva "djela" su oduvijek poticala najniže strasti, animozitete, sukobe, ratove i sve druge antisocijalne pojave, jednom riječju ovakva knjiga vrlo brzo od smeća postaje plodonosno đubrivo, za sva, pa i najveća zla i društvene nevolje. Zbog toga se o ovom "djelu" itekako mora raspravljati, analizirati i intelektualno osuditi, kako se ne bi desilo da se ćutanjem ovo (ne)djelo odobrava. Autoru ovog "djela" svaka pojedinačna i institucionalna indolentnost ide u prilog, kao što takođe u prilog ide vremenska distanca, u smislu da će vremenom laži i nebuloze postati "istine", ideološke smjernice, pa će se čak inkorporirati u mitsku svijest i kulturu, o čemu je govorio Radomir Konstantinović u svojoj knjizi *Filozofija palanke*, u odjeljku *Srpski nacizam*, koji je po njemu "krajnji izraz duha palanke".[1] Reagovanje na ovoliku količinu zla u ovoj knjizi prije svega obavezuju nas osnovni moralni principi bez kojih intelektualni habitus ne znači ništa. U protivnom, ne samo da bismo bili krajnje indolentni, već i moralno potpuno slijepi. No, ohrabruje činjenica da ni u Srbiji nije nastupilo potpuno moralno sljepilo. To pokazuju i stavovi beogradskog demokratskog i intelektualnog kruga, koji sa gnušanjem osuđuje Ćosićeve nebuloze.

[1] Radomir Konstantinović, *Filozofija palanke*, NOLIT, Beograd, 1991, str. 366.

Bosanski rat – karakter rata u BiH u iskrivljenom ogledalu Dobrice Ćosića

U analizi ovog "djela" prvo što pada u oči jeste sam naziv knjige "Bosanski rat". Iako je pisac koristio prisvojnu imenicu "bosanski", kao da se tiče samo Bosne, iz strukture knjige se jasno vidi da se najmanje ticao Bosne, to jest da je "uvezen" sa strane, da je počeo sa agresijom, da su se ratni planovi i glavni potezi, naoružanje, logistika, ljudstvo i sve drugo dolazili iz Srbije, baš po planu i nalogu pisca političara, u to vrijeme predsjednika agresorske SR Jugoslavije, čovjeka koji je od 15. juna 1992. do 1. juna 1993. u najžešćem periodu agresije bio predsjednik tadašnje republike Jugoslavije, dakle ključna ličnost; planer, podstrekivač i naredbodavac krvave razgradnje Bosne i Hercegovine. Shodno tome, Ćosić pokušava da u samom naslovu odredi karakter rata u njegovom iskrivljenom ogledalu, kao "međunacionalnog, verskog i građanskog rata",[2] nastojeći zabašuriti činjenice o agresiji i genocidu nad Bošnjacima. Shodno tome njegova knjiga je njegov bumerang, koji se njemu vraća na prljav obraz, te je nasuprot njegovim namjerama najbolje svjedočanstvo o stvarnim kreatorima, akterima i karakteru "bosanskog rata", te je shodno tome i najbolje svjedočanstvo za Haški tribunal.

Imajući u vidu svu pozadinu bosanskog rata, pisac je mogao staviti i neki drugi naslov, čak i najblaži eufemizam, ali *sotonska struktura sadržaja djela* se ne može uljepšati, mada je perfidni pisac ponekad govorio i o miru, ali naravno, na svoj način, u stilu "nek je po mom", naravno, za Bošnjake nepravednom miru. Zbog toga bi ova knjiga mogla imati niz drugih naziva, koji proističu iz njenog sadržaja, kao što su: "*Kako se stvarala Republika srpska", "Uloga Srbije u stvaranju Republike srpske", "Bosanski rat za Veliku Srbiju", "Moja uloga u stvaranju Republike srpske", "Apologetika za genocid nad Bošnjacima", "Majn kamf srpske diplomatije u stvaranju Republike srpske", "Anatomija pomračenog uma", "Hronologija piščevog*

[2] Dobrica Ćosić, *Bosanski rat*, Službeni glasnik, Beograd, 2012, str. 13.

moralnog posrnuća" ili naprosto ***Mein kampf*** **Dobrice Ćosića**, što mu najbolje odgovara. To mišljenje dijeli i novinar Bojan Bednar, koji u svom tekstu "*Bosanski rat" za piščev mir* za prvu promociju knjige u beogradskom Domu omladine, 6. 3. 2012, kaže: "*Nakon svega izrečenog moglo bi se svašta okačiti, svastika ponajprije*".[3]

Doista, imajući u vidu sadržaj ove knjige, bezmalo ona ne zaostaje i mogla bi komotno stajati uz Hitlerov "*Mein kampf"* i *"Protokole sionskih mudraca",* a njen pisac bi se svakako mogao naći u društvu najvećih zlikovaca koje Erih From opisuje u svom poznatom djelu "*Anatomija ljudske destruktivnosti",* ali isto tako i u društvu *najvećih haških optuženika*. Za njegov "govor mržnje", koji je objavljen takođe u "knjizi mržnje" treba odati "zasluge" Službenom glasniku, najačem balkanskom izdavaču, jednoj od ključnih ustanova Republike Srbije, što takođe govori da "demokratska" Srbija kroz svoje institucije, kako u ratu tako i u miru, ne odustaje od permanentne agresije; oružane ili verbalne, ideološke i svake druge perfidne, kojoj je jako stalo da se sa ovom knjigom prekroje nepobitne historijske činjenice. Shodno tome, ovaj Ćosićev pamflet nije samo njegov i dakako da se može protumačiti i kao stav zvanične Srbije, koja nikada nije odustala od svojih hegemonističkih namjera.

Knjiga je koncipirana u vidu dnevnika, poluromana, u vremenu od 1992. do 1995. u kojem pisac, političar pa i sve drugo samo ne "dobrica", u svom već poznatom SANU[4]- stilu, daleko od svake istine, minimuma

[3] Bojan Bednar, E-novine, "*Bosanski rat" za piščev mir*, 7. 3. 2012.

[4] SANU pod prvim imenom kao "Društvo srpske slovesnosti" formirana je 1842. U svom opusu imala je prvenstveno društvenu i kulturnu problematiku, da bi ubrzo svoje težište prebacila na politička pitanja, koja će se označiti kao velikodržavni projekat. Godine 1945. imala je 36 stalnih i 35 dopisnih članova. Godine 1986. Srpska akademija nauka i umjetnosti - SANU stvorila je Memorandum kao strateški program srpske inteligencije, kao smjer rješenja srpskog pitanja unutar SFR Jugoslavije. Ovaj dokument bio je objavljen u javnosti preko novina "Večernje novosti" u dva nastavka 24. i 25. rujna 1986. Memorandum SANU u svom sadržaju nimalo ne odstupa od već poznatih velikosrpskih programa ("Načertanije", Srbi svi i svuda, Homogena Srbija…), samo je moderniziran za svoje vrijeme. Memorandum predviđa sljedeće teze: 1) granice Srbije nisu u skladu s etničkim sastavom i kao takve one se trebaju prekrajati, jer prema memorandumu Ustav iz 1974. je nanio mnogo štete Srbiji zbog

javnog morala i svakog dobra, u svojoj spisateljskoj i političkoj vizuri predstavlja bosanske Srbe kao žrtve "muslimansko-hrvatske koalicije" ("ja sam predsjednik i predstavnik naroda žrtve",[5] a Republiku Srpsku, kako ističe u intervjuu pod naslovom "BEZ ISTINE NEMA POMIRENJA", objavljenom 27. marta na portalu *Nova srpska politička misao*, kao "preskupu, ali jedinu političku i ratnu pobedu srpskog naroda u drugoj polovini dvadesetog stoljeća", te kako navodi "**knjigom o bosanskom ratu brani slobodu i istinu, ljudska i nacionalna prava koja se sadrže u Republici Srpskoj**". Koliko je spreman da se bori za ostvarenje, kako kaže, *dvovekovnog cilja*, poznata je još mnogo ranije njegova izjava u krugu Srpske Akademije nauka da je "*80.000 srpskih žrtava prihvatljivo za ostvarenje nacionalnih ciljeva*". Ta spremnost na toliki broj žrtava eksplicite pokazuje da je ratni plan već potpuno spreman i da su čak i sopstvene žrtve ukalkulisane kao cijena tog plana. Naravno, u tom planu žrtve "neprijateljske strane" su zasigurno predviđene u mnogostruko većem broju, predviđene etničkim čišćenjem (bolje reći istrebljenjem). Tako nasuprot gore pomenutoj izjavi bezbroj činjenica jasno govore da Ćosić svojom knjigom brani bestijalne laži, na koje se gnuša cijeli svijet, pa čak i srpska intelektualna elita, koju on naziva "apatridskim intelektualcima, mondijalistima i kriptotitoistima", koje on ironično naziva "borci za ljudska prava".[6]

Koliko istine, slobode i nacionalnih ili nacionalističkih prava ova knjiga sadrži bez sumnje je izravno proporcionalno broju žrtava; ubijenih, silovanih, proganjanih i na razne načine terorisanih i obespravljenih Bošnjaka i pripadnika drugih naroda i građana. Čitav ovaj suludi scenarij s pravom se može reći da je davno zamišljen, još od "pada" Rankovića, a pogotovu sredinom 80-tih, kada je izašao

stvaranja autonomnih pokrajina Vojvodine i Kosova, razvodnjavanje federacije, kao i zbog "umjetnih" administrativnih granica koje ne predstavljaju "pravu" sliku ugroženosti srpskog naroda od strane drugih naroda unutar SFR Jugoslavije: asimilacija, iskorištavanje, istjerivanja, nemogućnost izražavanja, marginalizacija u političkoj, ekonomskoj, kulturnoj i naučnoj sferi, 2) jačanje protusrpskih snaga unutar SFR Jugoslavije (Hrvati, Muslimani, Albanci), 3) potreba za brzu i skoru akciju da se spriječi propadanje Srbije i srpskog naroda.

[5] Dobrica Ćosić, *Bosanski rat*, Službeni glasnik, Beograd, 2012, str. 107.

[6] Ibidem, str. 254.

Memorandum SANU, kada je Ćosićeva izjava prošla nezapaženo i nije ozbiljno shvaćena "*da će Srbi sreću tražiti van Jugoslavije ali da će u tom slučaju granice jugoslovenskih republika biti revidirane*", što je značilo da će biti revidirane samo u korist Srbije, a to se jedino može postići silom oružja uperenog na susjedne republike, prvenstveno na Bosnu i Hercegovinu, koju kao "*srpske zemlje*" u svojoj fikciji srpski ultranacionalisti računaju još od Berlinskog kongresa 1878, kada su tražili da se Bosna pripoji Srbiji. Skoro isti zahtjevi su se ponavljali u vrijeme AVNOJ-a, kada su se isticali prijedlozi da se BiH podijeli između Srbije, Hrvatske i Crne Gore. Shodno tome, Ćosić pregovore u Dejtonu vidi kao neku vrstu "Berlinskog kongresa", kao istu "reprizu suđenja srpskom narodu; njegovoj težnji za ujedinjenjem u Veliku Srbiju; repriza krojenja granica srpskom narodu; repriza nagrađivanja srpskih neprijatelja".[7] Tako da "otac nacije" nije baš zadovoljan Dejtonskim rješenjima, jer ne zadovoljavaju ključne "apetite" srpske politike o "dvovekovnom snu", to jest nestanku Bosne i Hercegovine kao države i pripojenje Srbiji. Opstanak Bosne i Hercegovine kao cjelovite, nezavisne i samostalne države za "oca nacije" je poraz, tj. vraćanje u 19. vijek. Čemu onda sva srpska "žrtva", pita se Ćosić? Ali, ipak u razgovoru sa Nikolom Koljevićem rekao je da je: "U istoriji srpskog naroda posle 1878. i ujedinjenja Vojvodine i Crne Gore sa Srbijom, stvaranje Republike Srpske najznačajniji je događaj".[8] Tako "vrli" pisac Ćosić na skoro izravan način priznaje da je ideolog agresije i zločina etničkog čišćenja i genocida u Bosni i Hercegovini.

[7] *Bosanski rat*, str. 215. Berlinski kongres 1878. godine nije prihvatio zahtjev Kneževine Srbije za pripajanjem Bosne, već je Bosna i Hercegovina u granicama Bosanskog vilajeta data na upravljanje Austro-Ugarskoj. Te granice su priznate na Drugom zasjedanju AVNOJ-a 1943. godine, ugrađene u Ustav, a potom i Dejtonskim sporazumom 1995. godine.

[8] *Bosanski rat*, str. 224. Vojvođanska skupština je 25. 11. 1918. godine proglasila prisajedinjenje Kraljevini Srbiji, a to isto je uradila i Crnogorska skupština 26. 11. 1918. godine.

Zamjena teza i "horor" stil Ćosićeve pseudoknjiževnosti

U svom pseudoknjiževnom djelu, u horor stilu, bez uvoda u početak stvarne bosanskohercegovačke tragedije, pisac započinje knjigu sa 16. aprilom 1992. riječima: "Iz Bosne stižu zastrašujuće vesti: počeo je rat između Muslimana i Srba",[9] čime nam, da bi izbjegao individualne odgovornosti, predočava sudar svjetova i konfesija, sa već, za njega poznatim i markiranim krivcem, kako veli: "Rat su započeli muslimanski, sarajevski razbojnici, ubijajući Srbe 'četnike', jer su, kako kaže, za muslimane i njihove 'zelene beretke' svi Srbi 'četnici'". Sa ovom ključnom tezom Ćosić u svojoj dramaturgiji s jedne strane napadno ističe žrtvu kao agresora, dok sa druge sa još većom akribijom čini sve pa i nemoguće laži u svesrdnoj apologetici agresije, koju on naziva građanskim i vjerskim ratom, džihadom i drugim nazivima kojima se poriče stvarni početak, uloge sudionika i karakter rata u Bosni i Hercegovini. Tako on bez uvodnog izlaganja o uzrocima rata koji vuku korijene od mnogo ranije, godinu, dvije, ideološki mnogo duže, svoju pisaniju započinje sa šesnaestim aprilom, kada su učinci agresije već bili zastrašujući.

Naravno, pisac tobože nije smatrao vrijednim da svoj dnevnik započne bar sa petim aprilom, kada su postavljene druge barikade, kada je sa hotela Holidey inn pucano na masu prosvjednika ispred Narodne skupštine, ubistva na Vrbanja mostu, napad na policijsku školu na Vracama, te žestoka granatiranja Sarajeva. On tobože ne zna da je samo u mjesecu aprilu u Sarajevu ubijeno 336 građana. Takođe, pisac se ne pita šta je u to vrijeme radila JNA nakon 6. aprila, datuma međunarodnog priznanja Bosne i Hercegovine, te nakon 27. aprila, kada je donesen Ustav Savezne republike Jugoslavije, čime je i formalno prestala SFRJ. Cijelom svijetu, osim Ćosića, srpskih ideologa i velikog dijela srpskog naroda bilo je jasno da nepoželjno prisustvo strane vojske (u ovom slučaju JNA) na prostoru jedne međunarodno priznate države, znači agresiju. To je pokazala i presuda londonskog suda u slučaju presude Srbija-Ganić.

[9] Ibidem, str. 7.

Uprkos svim činjenicama o karakteru rata, kao agresorskog rata protiv BiH, Ćosić vidi sasvim drugačije kada kaže: "Ne razumem zašto se ne uviđa da je rat u Bosni i Hercegovini međunacionalni, verski i građanski rat; to nije rat jedne nacije i jedne vere, da bi prestao voljom jedne zaraćene strane. Njegov kraj ne zavisi od dobre volje Srbije i Crne Gore. Taj se rat može okončati samo voljom sve tri zaraćene strane i voljom njihovih inostranih zaštitnika.[10] Naravno, Ćosić dobro zna da rat nije ni građanski, ni međunacionalni, a ni vjerski i još bolje zna (a govori suprotno) da se rat mogao zaustaviti ukoliko bi se sklonili ljudi sa čarapama sa barikada, ljudi sa okolnih brda opkoljenog Sarajeva i drugih gradova, kada bi se povukla sva vojska i naoružanje u kasarne, kada bi prestala svekolika pomoć Srbije, ili jednostavno kada bi Ćosić odustao od svog hegemonističkog plana. On je slijep i gluh na sve činjenice, koje mu cijela međunarodna javnost gura pred oči, pa zbog svih tih drskih laži i zamjene teza, njegova knjiga bezmalo može poslužiti kao samooptužujući akt. Praveći se lud, njemu ni na kraj pameti nije pitanje zašto ljudi u Sarajevu stoje u redu za hljeb, za vodu, zašto pretrčavaju ulice i raskrsnice, zašto nemaju struje, ogrjeva i mnogih drugih osnovnih potrepština, dakako, on ne čuje vapaje sarajevskog pjesnika Abdulaha Sidrana, koji u tom sarajevskom paklu preklinje svevišnog Boga da "skloni sa brda životinje", životinje, koje sa sigurne distance ubijaju sve što se miče i razaraju sve što je desetljećima i stoljećima građeno, životinje koje drže grad kao logor i klanicu.

Nasuprot tome, on kao da se pravi lud kada kod njega dolazi delegacija: britanski otpravnik poslova Majkl Džon Robinson, koji predstavlja Evropsku zajednicu, Amerikanac Robert Rekmejls koji predstavlja KEBS i Sjedinjene Države, te češki ambasador František Lipka, koji mu saopštavaju tekst Evropske zajednice u kojem se izražava zabrinutost zbog etničkog čišćenja i povreda ljudskih prava u Bosni i Hercegovini i mogućem širenju te prakse na Kosovu i u Vojvodini i Sandžaku, naglasivši da su, doduše ublaženo i razvodnjeno: "Članice evropske zajednice svesne da su sve tri ratujuće strane krive

[10] Dobrica Ćosić, *Bosanski rat*, Službeni glasnik, Beograd, 2012, str. 13.

za takvo stanje, ali im je jasno da su Srbi glavni krivci",[11] na što im je Ćosić, kao stari opsjenar, odgovorio: *"Visoko cenimo vašu zabrinutost i humanističku motivaciju. Kad se radi o etničkom čišćenju, mi za sprečavanje toga zla nemamo manji interes i nižu motivaciju od vas. Ali, u vašoj brizi ima dosta iracionalnosti. Činite Saveznu Republiku Jugoslaviju odgovornom za etničko čišćenje u Bosni i Hercegovini... Mi smo izražavali osudu, zgražavanje i bol zbog zločinačkih delovanja svih triju strana u građanskom, međuetničkom i verskom ratu. Osuđivati jednu stranu, znači favorizovati one dve druge*".[12]

Međutim, Ćosić u svojim naricanjima i ogavnim lažima ne samo da ne priznaje zločine nad nesrbima, već sve ono što su činili Srbi on bez imalo ljudskosti pripisuje Muslimanima, kako kaže: *"Evropa i Amerika nas duhovno poništavaju: varvarizuju nas. Optužuju nas za etničko čišćenje i silovanje šezdeset hiljada Muslimanki, za mučenja i izgladnjivanja "jadnih Muslimana" u koncentracionim logorima... A sve te zločine vrše Hrvati i Muslimani, koji su proglašeni srpskim žrtvama.*"[13]

Naravno "mudrom piscu", ili kao što kaže Mirko Kovač, "kobnom ocu nacije" nije nikakav problem prećutati ključne istine, potpuno ih zanijekati ili zamijeniti teze, izjednačiti sve "strane", tobože izraziti zabrinutost i zgražavati se nad zločinima (ali ne srpskim, jer su oni opravdani!?) i sve drugo što se nalazi u njegovoj mreži opsjena i laži kojima je zamajavao cijeli svijet, od svog antipartizanskog perioda pa do danas, a zasigurno i do svoje smrti, jer je u osnovi njegovog habitusa laž, sa kojom se davno predstavio u svojoj "*odi o laži*" u romanu *Deobe*, kada kaže: **laž je vid srpskog patriotizma, stvaralaštva, maštovitosti, inventivnosti i sl.,** pa čak se ide tako daleko da se ponekad u izjavama "omakne" da su "*Srbima kroz istoriju laži pomogle, koliko i junaštvo.*" Uzevši laž kao ontološki marker čitavog jednog naroda, pa naravno, i kao svoju matricu, i u ovoj knjizi se jasno vidi šta je pisac htio da kaže, ali isto tako jasno se vidi šta izvrće, podmeće, laže preko svake mjere, prekriva, ali isto tako jasno se vidi šta nije htio da kaže. On laže usprkos svemu očitom, poput malog

[11] Dobrica Ćosić, *Bosanski rat*, Službeni glasnik, Beograd, 2012, str. 31.
[12] Ibidem, str. 32.
[13] Dobrica Ćosić, *Bosanski rat*, Službeni glasnik, Beograd, 2012, str. 46.

djeteta koje svojom zanesenošću i djetinjom maštom nastoji da stvarnost prikaže drugačijom. Međutim, Ćosićeva mašta nije bezazlena kao ona dječija. Naprotiv, ona je nadmašila svaku zazlenost, ali i zaumlje.

Iako kao čovjek bez minimalnih moralnih skrupula, pored sve ogavštine iz njegovog opusa, on sav kukavan jadikuje kako on i njegova odbrana demokratije nije shvaćena, kako se zbog opšte zlobe, pakosti, ruši njegov autoritet, da se potpuno obesmišljava njegova patriotska i moralna žrtva.[14]

Tako Ćosić čineći drugima ono što ne želi sebi, krši osnovni moralni princip i moralnu konstantu, te u stilu rijetko viđene groteske, izjavljuje "*da je moralna žrtva*". Iz svega navedenog, iskreno rečeno, on može biti samo žrtva svog bolesnog uma, za što mu ni u kom slučaju ne mogu biti krivi Bosna i Bošnjaci, niti mu u tome iko može pomoći.

U gradnji svoje "horor književnosti" Ćosić, kao jaku pseudo činjeničnu armaturu, ističe "da Srbi samo uzvraćaju na muslimanski džihad sa kojim su "Muslimani Srbima objavili rat do potpunog osvajanja BiH i istrebljenja Srba iz prve muslimanske republike u Europi,"[15] koja će mu poslužiti da "odbrani" sva reagovanja i kritike cijelog civilizovanog svijeta. Zbog toga se Ćosić veoma lako laća stare i podle formule u pronalaženje i etiketiranje nekog kao neprijatelja, te istom imputira "opasne namjere", podmetnute laži iz prošlosti i sadašnjosti, i druge dehumanizirajuće etikete, što mu u svojoj samoopsjeni daje "dovoljno razloga" da svoj zločin prikaže samo kao samoodbranu, pa čak i kao junačko djelo.

Tako on bez trunke stida na mnogo mjesta ističe *da su četnici, sa čijom se ideologijom tobože ne slaže, samo vršili osvete na masovne muslimansko-ustaške pokolje.* Degutantno je i van svake pameti da nekadašnji Titov partizan, komesar, te član najužeg posljeratnog partijskog rukovodstva, te pisac posljeratnog yu-bestselera *Daleko je sunce*, naprasno zaboravi užasne četničke zločine u Podrinju i da ih sada, u ime velikosrpstva, predstavi kao nevine žrtve, koje su samo uzvratile osvetom,[16] i da tako one

[14] Ibidem, str. 104.

[15] Dobrica Ćosić, *Bosanski rat*, Službeni glasnik, Beograd, 2012, str. 9.

[16] Ibidem, str. 136.

koje je kao partizan s puškom proganjao, sada te iste, kao i njihove "*braću po krvi, i u krvi*", četnike iz "Bosanskog rata" brani kao antipartizanski pisac. No, njegov retrogradni preobražaj "brusio" se još od davne 1968, dvije godine nakon "pada Rankovića", kada biva izbačen iz KPJ, zbog nacionalizma, samo što su se i tada, zarad smirivanja situacije, stvari "gurale pod tepih", dok je Ćosićev nacionalizam permanentno "kvasao", da bi sa Memorandumom, sav nakvasan *prokljućao i prekipio,* što je svojim aktivnim učešćem u zlodjelima i pokazao, o čemu bezmalo govori i njegova posljednja knjiga.

U svom "šaranju" Ćosić se često izgubi, pa četnike koje često atribuira kao *osvetnike,* što se po njemu može protumačiti sa vrlinama "čojstva i junaštva", bezmalo ih svrstava u oslobodilački pokret, ali "ne lezi vraže" i oni su pod njegovom "paljbom" kada je u pitanju njegova taština i položaj, koji zauzima. Tako on u svom žalopojnom lamentiranju nad mogućnošću njegove smjene, kao prava podvojena ličnost, sada u stilu partizanskog diskursa, o četnicima govori ovako: "*Vojvoda Šešelj sa svojim komandantima korpusa i brigada ponovo najavljuje moje smenjivanje. Biće dobro za mene ako me smene najgori ljudi u srpskoj politici... Četnici nisu uspeli da me zakolju u ratu, ali su doživeli da mogu da me smene uz pomoć komunista,*"[17] misleći prije svega na Miloševića, za kog kaže: "*On je gori despot od Broza.*" Tako on neprestano šara u svojim kontroverzama, da bi i u njima otkrio suštinu agresije na Bosnu, koju on naziva "Bosanski rat". Tako on u gore navedenom pominje Šešelja sa "svojim komandantima korpusa i brigada", što poznavajući Šešelja vrlo dobro znamo na koga su usmjereni ti dobrovoljački korpusi i brigade. Ali džaba, pored ovog Ćosićevog "ispada", on dominantno stoji na stanovištu zamjene teza, pa je Šešeljeve četnike prikazao kao potomke četnika, ustaško-muslimanskih žrtava, koje su samo izvršile osvetu, te ih zbog toga pisac u potpunosti abolira i čak štaviše moralno ih opravdava i stavlja na pijedestal junaštva.

Nasuprot tome, Bošnjaci će biti krivi dokle god postoji stari antagonizam "*turskog kompleksa*" i dokle god postoji i jedan Bošnjak, jer po njegovom morbidnom egocentrizmu i istom takvom obrascu

[17] Ibidem, str. 67.

dehumanizacije, naprosto *nisi čovjek ako nisi Srbin,* a opet shodno tome, po njemu, *egzekucija takvih ne predstavlja nikakav zločin*. Sve ovo jasno pokazuje da se "*turski kompleks*" može primiriti, ali nestati ne može nikada, čak i kad bi nestalo i posljednjeg Bošnjaka, jer on je naprosto nezamjenljivo kresivo za najviši nivo nacionalne ostrašćenosti i konsolidacije. Imajući u vidu pomenuti mentalni sklop i nečasne namjere, piscu nije bilo teško pronaći, pored bošnjačkog naroda, kao kolektivnog krivca i najodgovornijeg personalnog krivca iz tog naroda za "Bosanski rat". To je, naravno, Alija Izetbegović, "žrtveni jarac", za kojeg pisac izriče najprizemnije nebuloze, kao naprimjer: "*da je uz političku podršku Evrope i Amerike, krenuo u svoj džihad, za nezavisnu i cjelovitu BiH, te da su ga podržali lord Karington, evropske i američke diplomate*"[18], pa u daljem tekstu on optužuje skoro cijeli svijet.

Ako bi se ovo, nedaj Bože, uzelo ozbiljno, moglo bi se zaključiti da je Alija uz (bjelo)svjetsku podršku u svoj "džihad", uključio skoro cijeli svijet, te skoro cijeli svijet "preveo" na radikalni islam, pa zajedno sa Amerikom, Evropom i islamskim svijetom nastoje i Srbe pokoriti, a onda i njih "prevesti" na vjeru Muhamedovu. Tako nam piše Dobrica Ćosić o početku rata, dok sa okolnih brda sa masom oruđa i oružja koje je još u jesen 1991. pripremila JNA, bespoštedno započinje krvavi pir i najduža opsada u novijoj historiji, čije su posljedice ogromne ljudske žrtve i materijalna razaranja. Pitam se da li je vajni pisac za 6. april ove godine i dan grada Sarajeva (oslobođenje od njemačkih fašista 1945. i 20. godišnjicu početka srpske agresije), vidio ono što je cijeli svijet vidio - "Sarajevsku crvenu liniju" sa crvenim stolicama za 11.541 ubijenog građanina grada Sarajeva, koji su ubijeni od ljudi sa "brda" tokom barbarske opsade.[19] Uz to posebno treba istaći ubistva preko 1.500 djece, na desetine hiljada ranjenih, osakaćenih, silovanih, istraumiranih i oko 100.000 raseljenih. O materijalnim štetama da ne govorimo, jer su one nesagledive.

[18] Ibidem, str. 7.
[19] Ibidem.

Cinično je i krajnje morbidno kada Ćosić započinje svoju horor priču o Podrinju, kad kaže: "Duž Drine masovni pokolji Srba. Gore srpska sela. Naravno Srbi će im uzvratiti. Biće to jedan od najužasnijih građanskih ratova, jer će se voditi iz osvete. Muslimani - ustaše i Hrvati - ustaše kreću u osvetu nad Srbima. Srbi, potomci ustaških žrtava, kreću u osvetu za žrtve iz prošlog rata", te nastavlja: "Otpočela je snažna antisrpska propaganda. Cilj joj je da nas pred očima svijeta učini agresorima i zločincima, da bi nas potom kaznili kako agresori i zločinci zaslužuju."[20] Tako Ćosić za svoje mračne ciljeve, sa svojim kontinuiranim podsjećanjima na genocid koji je počinjen nad Srbima u Drugom svjetskom ratu kod svojih pristalica potpiruje emotivni nacionalni naboj kojim ukazuje na ponovnu mogućnost izvršenja zločina u istom obliku i od strane istog počinitelja (iste strane), te na taj način nastoji zabašuriti stvarni uzrok rata u BiH, agresore i zločince. Na taj način on stvara alibi kada krivicu prebacuje na druge, kako eksplicite kaže: "Početkom marta 1992. godine hrvatska vojska uz pomoć meštana Hrvata i Muslimana progoni i ubija Srbe u zapadnoj Hercegovini i dolini Neretve. Ni predstavnici "Međunarodne zajednice" koji su se nalazili na tim područjima nisu reagovali na ustaške i muslimanske pokolje Srba. Ni vide ih ni čuju." "Takvim zločinima Muslimani su izazivali surovo osvetništvo Srba. Srbi su na zločine odgovarali zločinima. Osvetama i za ustaške zločine u Drugom svetskom ratu. Na progone Srba iz Mostara, zapadne Hercegovine, Zenice i centralne Bosne, Srbi su odgovorili progonom Muslimana iz istočne Bosne; na progon Srba iz zapadne Hercegovine i bosanskih gradova i sela koje su vršili Hrvati, Srbi su uzvratili progonom Hrvata iz Posavine,"[21] da bi svoju morbidnu naraciju u narednim dijelovima teksta pojačao sa najžešćim horor scenama, kada kaže da su "Alijine pristalice klale svoje komšije Srbe, sekirama im odsecali glave, pekli ih na ražnju kao brave, silovali

[20] Ibidem.

[21] Dobrica Ćosić, *Bosanski rat*, Službeni glasnik, Beograd, 2012, str. 10-11.

devojčice pred očevima, odsecali šake starcima, činili zverstva."[22] U stilu svoje "ode o laži", Ćosić sve pomenuto može pripisati samo drugima, a Srbima koji mačem, vatrom i etničkim čišćenjem" uništavaju Bosnu i Hercegovinu, čine strašne pokolje i silovanja, što su potvrdile međunarodne istražne komisije i bezbrojni evropski svjedoci, Ćosić sa krajnjom nevjericom i sarkazmom negira činjenice i svjedoke, riječima: Koja komisija, koji svjedoci?

U svojim lažima pisac se često izgubi, pa od "ugroženosti Srba" vrlo brzo otkrije stvarne razloge "bosanskog rata", kada kaže: "*Stvara se srpska država preko Drine. Srbi će ostvariti svoja nacionalna i građanska prava. Veliki istorijski događaj. Drina više neće biti* "*krvava međa*". *Sada treba svim snagama u mir. Sačuvati izboreno i stvoreno.*"[23] Tako Ćosić razmišlja 19. decembra 1992. kada su Srbi zahvaljujući JNA, vojnoj, političkoj i svakoj drugoj potpori SR Jugoslavije osvojili dvije trećine BiH, uz strašne zločine nad Bošnjacima, strašna razaranja, silovanja i mnoge druge zločinačke radnje i terorisanja. A zašto sve to? Zbog toga što Ćosić misli da je BiH "privremena tvorevina", "nakaradna država" "nasilna tvorevina", te tvorevina koja "kao država nikada u istoriji nije postojala niti može da postoji", što je izjavio Tuđman, na što je Ćosić, kako piše, izrazio punu saglasnost, mada kako piše (a nije ga sram): "Tuđmanovoj i mojoj koncepciji Bosne i Hercegovine odlučno se suprostavljaju Evropska zajednica i Amerika."[24] Pomenute gnusne izjave mogu se začeti samo u pomračenim umovima, koji ne priznaju nikakve činjenice, posebno one koje se ne uklapaju u njihov program, a po onoj Hegelovoj: "Ako pomračenom umu smetaju činjenice, teško činjenicama." No, to ništa nije novo, jer kako kaže eminentna hrvatska povijesničarka Nada Klaić: "Srbija i Hrvatska su uvijek pružale ruke prema Bosni, ali se nikada srpska ni hrvatska formula nisu mogle primijeniti na njoj."[25] Zato ako Ćosić smatra da je "Bosanski rat" nastavak Drugog svjetskog rata, što sa reanimacijom neočetništva i neoustaštva

[22] Ibidem, str. 136.
[23] Ibidem, str. 34.
[24] Dobrica Ćosić, *Bosanski rat*, Službeni glasnik, Beograd, 2012, str. 37.
[25] Nada Klaić, *Srednjovjekovna Bosna*, Zagreb, 1994, Eminex, str. 5.

jeste tačno,[26] kako to da vrli pisac Ćosić nije uspio izvući pouku da se na Bosnu ne može primijeniti ni srpaka ni hrvatska formula. Da bi potvrdio pomenute teze, Ćosić ističe kako je rat između "Muslimana i Hrvata u srednjoj Bosni, sve žešći", te se nadao da će konačno ubijediti Amerikance i Evropsku zajednicu da je multietnička država Bosna i Hercegovina neodrživa. I danas njegovi i Tuđmanovi epigoni sve čine kako bi pokazali svjetskoj javnosti da BiH kao država ne funkcioniše, te da je treba razgraditi po starom, "dobrom" Cvetković-mačekovskom obrascu, kako to zamišljaju Ćosićeva i Tuđmanova bratija.

Naravno, u svom pseudoknjiškom stilu on zaobilazi i mudro prešućuje važne činjenice. On "zaboravlja" da je na sastanku političkog i vojnog rukovodstva SRJ i RS u Dobanovcima (Srbija) 30. aprila 1992. godine odlučeno da je Podrinje strateški prioritet srpskog naroda u Bosni i Hercegovini.[27] I nakon svega toga, Ćosić se ponaša kao da ništa nije bilo, te se tobože bori svim silama za mir, ali za mir uz obavezno negiranje BiH, negiranje zločina nad Bošnjacima i Bošnjaka kao nacije, te zadržavanje onog što je agresijom osvojeno. Naravno, nakon toga u svom bezdušnom maniru Ćosić se sav pretvorio u mirotvorca, ali mirotvorca koji podržava stvaranje države u državi (ali ne u svojoj), po onoj dječijoj: "mir, mir, mir, niko nije kriv", te u premošćavanju netom prohujalih događaja često se služi izrabljenom i zlorabljenom frazom: "okrenimo se budućnosti" (zasigurno misleći do novog genocida).

---

[26] Revizija stajališta socijalističke historiografije o Drugom svjetskom ratu započela je padom komunizma 1990. godine. Različiti su, međutim, ciljevi tih promjena. Oni su, evidentno, manje naučne, a znatno više političke, nacionalne, vjerske ili neke druge nenaučne, tendenciozne i interesne prirode. Zvanična bosanskohercegovačka historiografija je, stiče se utisak, u tome umjerenija od ostalih, što se pokazalo na nekoliko naučnih skupova organiziranih o ovoj problematici. O tome više: *Revizija prošlosti na prostorima bivše Jugoslavije*, Zbornik radova, Institut za istoriju, Sarajevo, 2007.

[27] Muharem Kreso, Aktivna borbena dejstva oko enklava Podrinja, u: Genocid u Bosni i Hercegovini – posljedice presude Međunarodnog suda pravde, Zbornik radova sa međunarodne naučne konferencije, održane u Potočarima (Srebrenica) od 10-11. jula 2009., Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo, 2011, str. 685.

Uz sve to, pored svih opsjena i laži, Ćosić, kao "otac nacije", svojoj "djeci" Karadžiću i ostaloj bratiji ukazuje na potrebu revidiranja srpskog nacionalnog programa. Time se jasno pokazuje da program zaista postoji, ali da ga zbog nepredviđenih oklonosti, a u skladu sa nastalom situacijom, treba revidirati, ali ni u kom slučaju ne ići ispod zacrtanog cilja, što izričito naglašava: "*...Posljednji je čas da revidiramo svoje nacionalne koncepcije. Srbi u Hrvatskoj treba, u okviru Hrvatske, da zahtevaju samo političku autonomiju, Republika Srpska da se uspostavi u konfederalnom položaju i da se zasad odrekne ujedinjenja sa Srbijom i Crnom Gorom.*"[28]

U svom trabunjanju on se često zapetlja u sopstvene kučine, pa jednom kaže da su neprijatelji Srba muslimani, koji hoće džihadsku državu, drugi put su to Hrvati, koji hoće NDH, treći put to je ustaško-muslimanska koalicija itd. Po obrascu iz Drugog svjetskog rata on svrstava Bošnjake među Hrvate, te u svojoj vizuri "Bosanskog rata" vidi samo agresiju Hrvatske vojske (HV) u Bosni i Hercegovini, te navodi oko pedeset-šezdeset hiljada hrvatskih bojovnika, ali mu ne pada na pamet da barem "natukne" nešto o agresiji Srbije i Crne Gore na Republiku Bosnu i Hercegovinu, kao i obilnim pripremama, kako u srpskom korpusu u BiH 1991. i u prvoj polovini 1992, tako i pripremama JNA i u Srbiji. On vješto bira dijelove događanja koji mogu potkrijepiti njegovu priču. On ne spominje niz neustavnih akata kojim je stvorena secesionistička tvorevina Republika Srpska čitavu godinu prije "Bosanskog rata", kao i Jugoslovensku armiju koja je, takođe, godinu ranije izvršila pripreme buduće opsade i zauzimanja teritorije bosanske države za srpske secesioniste. Zločine nad civilima, razaranja, pljačke, opsade bosanskih gradova, ratne zločine, silovanja i genocid spominje, ali u formi zamjene teza. On u svom dnevniku uopće nema 11. jula 1995. godine i početak zločina genocida u Srebrenici, a 15. jula 1995, kada je uveliko trajala tragedija Bošnjaka Srebrenice, on, gle ironije, piše: "*Skupio sam nešto novca od privatnih i patriotskih firmi da se kupi higijenski materijal za vojsku i sapun za narod u Bosni.*"[29]

[28] Dobrica Ćosić, *Bosanski rat*, Službeni glasnik, Beograd, 2012, str. 21.

[29] Isto, str. 204.

Ovo, naravno može izreći samo potpuno moralno diskreditiran um, jer je masakr u Srebrenici, kao i Ćosićeva skribomanija nešto najprljavije što se može zamisliti. U tom smislu Ćosić, zbog pomračenosti svoga uma nikad neće saznati da nema tog sapuna i higijenskog materijala koji može oprati sve grozote njegove, tobože "opravdane oslobodilačke nužnosti, služeći državi bespogovorno", ali naravno, po druge okrutno i bezobzirno.

U svom šaranju i skrivanju zločina i zločinaca, Ćosić se preračuna pa "izlane" i ono što bi ga moglo koštati Haškog tribunala, kao što je u slučaju koji je zabilježen u knjizi Miodraga Petrovića "Susreti sa Dobricom Ćosićem", kad ga ovaj pita ko je porušio tolike kuće u okolini Višegrada, Ćosić mu odgovara: "*Užički korpus... Tu su se muslimani uklinili nadomak granice Srbije i to je njihova potajna i svesno vođena politika. Ja sam poslao Užički korpus na borbene zadatke.*"[30] Shvativši šta je sve izjavio kada mu je proradila naknadna pamet, a što bi ga moglo koštati Haškog tribunala, Ćosić je uništio kompletan tiraž knjige.

Gebelsovske laži o zločinima u ulici V. Miskina, markalenizacija i srebrenizacija

Tako nekada partizanski pisac romana *Daleko je sunce*, sada u novom gebelsovskom ruhu, u svom balansiranju od "zaraćenih svjetova" do mirotvorstva kao u holivudskom filmu, bez gubljenja vremena i praznog hoda, direktno i "posred srca", bez premisa i valjanih argumenata gradi karakteriologiju "sukobljenih svjetova", dajući prednost Srbima – potomcima ustaških žrtava, sada osvetnicima koji se nisu "namirili", tj. nisu se dovoljno osvetili za srpske žrtve iz Drugog svjetskog rata, te na taj način izvlači po njemu jasnu konkluziju o "opravdanosti" srpskih zločina. Tako on, dok s jedne strane govori o "opravdanosti" srpskih zločina, s druge strane sav se užasava od istih tih zločina, koje svjesno

[30] Dragoljub Todorović, članak pod naslovom "Daleko vam sunce!", objavljen u časopisu "PANBOŠNJAK", broj 2, Sarajevo, april 2012, 70-71.

i krajnje maliciozno pripisuje žrtvi, a žrtva je čitav jedan grad u opsadi. Tako on 28. maja 1992. piše: "*Dvadeset sedmi maj 1992. godine je koban dan po čitav srpski narod. U Sarajevu, u Ulici Vase Miskina pred pekarom eksplodirala granata i izmasakrirala grupu muškaraca i žena, koji su čekali u redu za hleb. Taj stravičan prizor prenijele su sve svjetske televizije. Svet je zgrožen srpskom svirepošću,*"[31] da bi odmah poslije toga izjavio "*da su mu noćas s Pala javili da general Mladić tvrdi da to nije bila srpska granata, jer to nije tehnički moguće, što su mu, tobože, potvrdili balistički stručnjaci,*"[32] naravno srpski.

Naravno, pisac to prihvata "zdravo za gotovo", te onako blasfemično s pika zaključi da je taj dan "*koban po čitav srpski narod*", kao da je u opkoljenom Sarajevu samo srpski narod, što bi prosto i besmisleno značilo da su Srbi opkolili Srbe, pa se onda postavlja pitanje ko je bacio granatu. No, pored tog nonsensa preko kog pisac olakotno prelazi, on, bez obzira na raniju tezu, vrlo lako ukazuje na po njemu stvarne krivce, koje pronalazi u muslimanima, koji ubijaju sami sebe, te se sav u čudu, tobože kao "*istinski filantrop*", nakon masakra u ulici Vase Miskina 27. maja 1992, "svijetla obraza", sav zabrinut pita: "*Da li je to moguće? Ubijati svoj narod zbog političkih ciljeva, a zločin pripisivati protivniku, nije li to moguće samo u islamskom fanatizmu, u džihadskoj politici,"* pa dodaje: *"Da li je za takav zločin sposoban, ozbiljan, zamišljen, tromi Alija Izetbegović? Radovan i Nikola me uveravaju da je on podmukao i lažljiv čovek.*"[33] Sarkazam, drskost i duhovna nakaznost do bola; piscu su glavni i "nepogrešivi" izvori gore pomenuti likovi, upravo izvršitelji njegove mračne ideologije koja je skoro četiri godine prepuna užasnih događaja. No, to će pisac prećutati kao i sve druge činjenice počevši od početka agresije, koja se desila 2. oktobra 1991. "sravnjivanjem" sela Ravno, barikada i opsade Sarajeva, (zlo)upotreba JNA, četničkih i raznih vojnih formacija iz Srbije i pravoslavnih zemalja, pa sve do genocida nad Bošnjacima u Srebrenici, Zaštićenoj UN–zoni. Na isti, i još degutantniji način Ćosić sa "gnušanjem" opisuje masakr na

[31] Dobrica Ćosić, *Bosanski rat*, Službeni glasnik, Beograd, 2012. str. 9-10.

[32] Ibidem, str. 10.

[33] Ibidem, str. 10.

sarajevskoj pijaci Markale, riječima: "*Grozan događaj! Na sarajevskoj pijaci Markale minama iz bacača ubijeno je šezdeset i osam ljudi i stotinak ranjeno,*" što Ćosić sa sarkazmom zaključuje: "*Naravno, optuženi su Srbi,*"[34] zatim hipotetički "predlaže" da "*ako je to istina Karadžić, Mladić, Koljević, Krajišnik treba odmah da podnesu ostavke, Skupština Republike srpske da osudi taj zločin i sve političke ustanove SR Jugoslavije*," licemjerno lamentirajući nad civilima Sarajeva: "*Došli gladni, ustrašeni mučenici da kupe krompir, luk, neku glavicu rotkve i cvekle.*"[35] Dakako, Ćosić se ne pita zašto su ti ljudi gladni i ustrašeni. Naravno, on se ne osvrće na uzrok, niti stvarnim krivcima smatra "životinje sa brda", kako je te zlikovce nazvao pjesnik Abdulah Sidran. On na "užasavajuću vest" zove prijatelja Gojka Đoga, koji mu na pitanje ko je to učinio, sočno i "svijetla obraza" odgovara: "*Ni govora o srpskom zločinu,"* zatim on zove Tolimira, jednog od komandanata, koji mu odgovara: "*To je muslimanska nameštaljka*," pa zatim zove Milorada Ekmečića, koji, kako kaže, svaki događaj tumači znanjem i istorijom: "*To varvarstvo nikako ne može biti srpsko. To je džihadsko. Samo se u islamskom* "*svetom ratu*" *tako svirepo za Alaha ubijaju i Alahovi vernici. To mi potvrđuje i Nikola Koljević*," koji i na pitanje Ćosićeve supruge Božice: *"Jeste li vi sigurni da tu sarajevsku pijacu nisu granatirali Srbi?",* Koljević, takođe, u beščasnom stilu, ali sigurno i samouvjereno odgovara: "*Naravno Božice! Ko može da opravdava ubijanje žena, civila, dece koji gladni kupuju mrkvu i glavicu luka*", da bi svoj iskaz potkrijepio i zakletvom: "*Kunem se u decu, proverio sam, to je muslimanski zločin.*"[36] Tako zločinci koji su sa brda slali na grad hiljade granata dnevno uz permanentno mitraljiranje i snajperisanje "imaju obraza" ne samo da negiraju i podmeću pomenute zločine, već da su u svojoj morbidnoj mašti "sposobni" da po potrebi negiraju i svako ubistvo, pa i svaku ispaljenu granatu i puščano zrno, isto kao da su iz njihovih cijevi ispaljivane ruže ili kolači. Apsurd nad apsurdima! Međutim, nerijetko se dešava da se lašci, zbog moralnog opterećenja "udave" svojom laži i lažnim zakletvama, pa im pozli, nemaju miran

[34] Dobrica Ćosić, *Bosanski rat*, Službeni glasnik, Beograd, 2012, str. 159.

[35] Ibidem, str. 159.

[36] Dobrica Ćosić, *Bosanski rat*, Službeni glasnik, Beograd, 2012, str. 160-161.

san, završe na psihijatriji ili presude sami sebi, kao što je to učinio Nikola Koljević. Naravno, bez njega i njemu sličnih ovaj svijet je mnogo, mnogo bolji, isto kao što je mnogo gori zbog tragedije koju su nam priredili razni koljevići i koljevratići.

U svojim kučinama od laži Ćosić se često zapetlja pa vrlo često "izlane" čvrste dokaze koji nisu na fonu njegove apologetike srpskih zločina, kada navodi: "*Razgovor sa Karadžićem i rukovodećim ljudima, RS, još jednom me opominje: ustanak Srba u BiH, njihov je oslobodilački rat, samosvojna i autonomna pojava, s jasnim i neizmenljivim ciljem da se ujedine sa Srbijom, i da se na taj rat nikakvim spoljnim, 'razumnim' i 'konstruktivnim' savetima ne može uticati.*"[37]

Dakle, ni sam Ćosić, koji ponekad naziva bosanske Srbe "*bandoglavim*", licemjerno priznaje da se na njih ne može uticati, da se "rat ni čim ne može razumeti", da bi poslije svih svojih laži i opsjena na izravan način i "posred srca" kazao da je krajnji cilj ujedinjenje sa Srbijom. Tako tobožnji mirotvorac u razgovoru sa Karadžićevom bulumentom zaključuje da se "*Srbi ni u kom slučaju neće prestati da bore dok ne dobiju suverenitet svoje države, granice i međunarodno priznanje... Radovan Karadžić duboko veruje* (kao i Ćosić, op. a.) *da je ovaj rat sudbonosan za srpski narod i da ga zato mora dobiti.*"[38]

U svom islamofobičnom, brejvikovskom stilu, on se gnuša na ideju o "*prvoj islamskoj državi u Evropi,*"[39] koju su izmislili stari islamofobi još od boja na Kosovu (turski kompleks), ideju koju svaki put koriste kao "džoker", kako za dehumanizaciju Bošnjaka, tako i ključni alibi ili pouzdan antibiotik za "islamsku infekciju". Nasuprot tome, vajni pisac istovremeno sa oduševljenjem kliče nacionalističkoj i genocidnoj tvorevini, Republici Srpskoj, prvoj državi srpskog naroda s druge strane Drine, za koju traži međunarodno priznanje, uz SANU lamentiranje: "*Dva veka mi imamo jedan isti cilj, a to je borba za oslobođenje i ujedinjenje srpskog naroda. Ovo je sedmi rat koji se vodi za ostvarenje*

[37] Ibidem, str. 197.
[38] Dobrica Ćosić, *Bosanski rat*, Službeni glasnik, Beograd, 2012, str. 196.
[39] Ibidem, str. 157.

tog cilja,"[40] ali pisac zaboravlja naglasiti da su za ostvarenje tog cilja svaki od tih ratova oni započeli, što je iz samog konteksta izjave više nego jasno, te je rečenica trebala da glasi: *Ovo je sedmi rat koji vodimo (kojeg smo započeli)*. Iako se između redova u njegovim izjavama jasno razaznaju obilježja agresije, pisac je uporno i na krajnje bahat način negira, dok istovremeno i permanentno ističe svakojaku vrstu pomoći, planiranja i operacionaliziranja kako političkih tako i vojnih akcija u BiH. U svojoj majnkampfovskoj borbi i nenadmašnoj bolesnoj laži, Ćosić nije usamljen. On se direktno oslanja na njemu "bezgrešne" izvore Karadžića, Koljevića, Mladića, Krajišnika, Buhu, Ivaniševića i druge, koji mu sufliraju takve nebuloze da pamet stane.

Tako on, bez trunke srama, tvrdi da se Bošnjaci sami ubijaju u Sarajevu. Povod za tu tvrdnju je masakr u redu za hljeb u sarajevskoj ulici Vase Miskina 27. maja 1992, zatim masakr na Markalama (prvi i drugi), masakr djece na Alipašinu polju, kao što bi opravdao i svako drugo ubistvo koje se desilo u Sarajevu od srpskih granata i snajpera, a koje bi on mirne savjesti pripisao muslimanskom, kako on misli "*maniru suicida*", što on označava "**markalenizacijom i srebrenizacijom**", novim pojmovima u jeziku, čime markira određen stil, kako kaže, u muslimanskom ratovanju za jedinstvenu Bosnu i Hercegovinu, prvu islamsku državu u Evropi, na platformi Izetbegovićeve Islamske deklaracije. O, Bože, šta reći na ove ludosti? Iako se radi o drskim nebulozama, pokušajmo to zamisliti i izvući zaključak. Zaključak bi bio vrlo jednostavan, a on glasi: Kada bi to zaista bilo tako kako pisac govori, onda uopće ne bi trebali Srbi ili neki drugi neprijatelji koji su držali grad u opsadi. Po toj tezi "suludi" Bošnjaci bi sami sebe ubijali i bez rata, i to nikad ne bi stalo, što je nečuven nonsens, jer sa takvim "stilom ratovanja", kako ga opisuje Ćosić, prije bi svi izumrli nego li stvorili državu. Doista, Ćosićevoj ludosti nema granica! Ako je i od suludog Ćosića – previše je!

Tako, dok se Bošnjaci sami ubijaju, "vrli pisac" se uopće ne pita, niti mu na kraj pameti pada šta je za svo to vrijeme opsade radila JNA, vojska RS-a, srpske, ruske i druge vojne formacije sa najmodernijim

[40] Ibidem, str. 138.

oruđima i oružjem po dominantnim kotama oko Sarajeva, Srebrenice i mnogih drugih gradova i mjesta. Svi nepobitni dokazi, argumenti, svjedoci, snimci i dokumenti, ništa to njemu ne znači, on samo vidi svoj cilj, koji, kako kaže, čeka dva veka; svi Srbi pod istim krovom, što po makijavelističkom principu koristi i opravdava sva sredstva do svog dugo priželjkivanog cilja. Naravno, kao ideolog i "otac nacije", njegov osnovni zadatak, kojeg on revno odrađuje, jeste apologija zločina, koje on ne samo da negiranjem brani, već bez imalo moralnih skrupula sve te morbidne zločine, kao kukavičije jaje, podmeće drugima, baš kako to rade njegova "djeca" Karadžić, Koljević, Buha, Krajišnik, Mladić i drugi, tako i vajni "otac nacije" sva ona zla što njegova "djeca" čine negira, izvrće i drugima podmeće.

Negiranje postojanja logora i zločina nad Bošnjacima

Nasuprot svemu onome što je cijela svjetska javnost vidjela i osudila u "Bosanskom ratu", vrli pisac ne vidi, bolje rečeno neće da vidi. Pravi se lud. Tako prema njemu, srpski "nacistički logori" u kojima su bili zatočeni Bošnjaci i Hrvati ne postoje. Te logore su "*smislili, a slike su montirale njihove televizije i novinari*", što je rezultat, kako kaže, "*Divljačke, gebelsovske kampanje u Americi, Evropi i Britaniji protiv Srba i Srbije,*"[41] dok istovremeno vajni pisac slovom i brojem zna "*da je samo u Sarajevu postojalo 125 logora za Srbe, a na teritoriji kojom su vladali Izetbegović, Silajdžić sa svojim generalima i verskom braćom postojalo je oko 336 logora za Srbe.*"[42] Naravno, svi oni zloglasni logori Trnopolje, Keraterm, Kula, Batković, kao i mnogi drugi u Bosni i Hercegovini pod srpskom okupacijom, kao i zloglasni logori, u tobože neutralnoj Srbiji, samo su dio "divljačke, gebelsovske kampanje", kaže on. Koje li ironije: on koji je podigao fenomen laži na pijedestal vrline, inteligencije i patriotizma, stavljajući je na vrh ljestvice društvenih

[41] Dobrica Ćosić, *Bosanski rat*, Službeni glasnik, Beograd, 2012, str. 14.
[42] Ibidem, str. 270.

vrijednosti, on koji je davno nadmašio Gebelsa, što na svakoj stranici svoje knjige i pokazuje, on je kivan na cijeli svijet, čak ga optužujući da se inkorporirao u "**udruženi džihadski poduhvat**".

Iz ovog se vidi svo zaumlje jednog pomračenog uma koji ni od čeg ne preza kako bi sebi, a i "*svojoj djeci*", kao "*otac nacije*" primjerom potvrdio načelo srpskog istoričara i državnika da se "**otadžbini služi bezuslovno**", što je on shvatio kao bezobzirno i beskrupulozno, provodeći srpski, tj. većim dijelom njegov Memorandum SANU, koji nalaže bezobzirnu zadaću i cilj: "*Dovršiti nedovršen posao i stvoriti državu u kojoj će živeti svi Srbi*", kroz "*borbu za oslobođenje i ujedinjenje srpskog naroda*". Tako se Ćosić u svojoj ulozi "oca nacije" može uporediti sa grotesknim likom Vođe iz istoimene satire Radoja Domanovića. Tako bezuslovno i bezobzirno služeći otadžbini veliki otac nacije u svojim izmotavanjima, lažima i opsjenama čitave svjetske javnosti i sam permanentno zapada u protivurječnosti, ali mu to ne smeta da i dalje zamajava čitav svijet, pa i samog sebe, što se vidi u izjavi: "*U državnoj politici ja sam se zalagao za politiku istorijskog kompromisa i evolutivno, mirno rešenje srpskog pitanja…",* da bi odmah, veoma brzo poslije toga izjavio žestoke riječi protiv mira: "*Političari i novinari danas mnogo govore o pomirenju; ako nisu naivni, bliski su licemerima. Dva veka mi imamo jedan isti cilj, a to je borba za oslobođenje i ujedinjenje srpskog naroda.*"[43] Ovu omiljenu "mantru", koju često u knjizi ponavlja, a koja je "srčika" (njegovog) SANU Memoranduma, izrekao je javno na skupu SDS-a u beogradskom Sava centru održanom početkom 1990, riječima: "*Ovaj trenutak je istorijski: ostvaruje se oslobodilačko i demokratsko jedinstvo srpskog naroda u težnji za novom državom i novim društvenim poretkom.*" Dakle, Ćosić sa sebi osobenim, morbidnim ushitom ohrabruje nacionaliste i daje im "zadatak" stvaranja nove države, sa novim granicama i novim uređenjem.

Tako će naizmjenično, u svom maniru, po potrebi, od situacije do situacije skidati i navlačiti *zmijski svlak,* "*slavni pisac*" i bard

[43] Ibidem, str. 138.

srpskog fašizma od frenetičnog govora u Sava centru, te tokom cijelog "Bosanskog rata" podsticati zločine i "prebacivati normu" apologije srpskih zločina, a istovremeno neljudski, drsko i beskrupulozno žrtvi stavljati etiketu zločinca indirektno poručujući da je drugih (misli na Bošnjake) trebalo da bude pobijeno mnogo više, čime bi se približili konačnom rješenju "nenacionalnih elemenata" i ostvarenju "vekovnog cilja", što bi bio rezultat, kako kaže "dva veka srpske oslobodilačke borbe". Naravno, on ne postavlja pitanja od koga su se Srbi oslobađali kada su izvršili agresiju na BiH, kada su zauzeli dvije trećine teritorije i sa svojim opsadama bosanskih gradova nastojali zauzeti cijelu teritoriju BiH? Od koga se Srbi oslobađaju prilikom opsade Sarajeva i progona Bošnjaka iz pojedinih sarajevskih opština, od koga su se oslobađali vršeći masovne zločine i razaranja? Naravno, na ova pitanja on ne želi odgovoriti, jer mu ne dozvoljava "makijavelističko načelo cilja". Ali, opet, s druge strane, u prilog mu idu i tobože "nepobitne činjenice" koje mu serviraju Koljević, Karadžić, Mladić, Buha i drugi da se "muslimani sami ubijaju" kako u opkoljenom Sarajevu, Srebrenici, tako i u ostalim ratom zahvaćenim dijelovima i u dijelovima BiH koji nisu bili u ratnom ambijentu, kao što su logori u Brčkom, Prijedoru, Foči i dr., gdje su se, po Ćosićevom rezonu, muslimani "sami masovno ubijali" na razne načine. Na taj način on, kao "otac nacije", pa skoro izravno, svojoj "djeci" poručuje: Latite se oružja i dovršite "nedovršen posao", a čika Dobrica će sve to u svojim knjigama "lepo opravdati", pa čak i žrtvu optužiti kao agresora, žrtvu koja, na njegovu žalost, nije potpuno uništena. U tom kontekstu on danas i dalje svojim zlokobnim jezikom potpiruje ratne strasti, sa bezumnim, malicioznim izjavama da se "*Bošnjački rat*" nastavlja u miru sa bošnjačkom propagandom za ostvarenje ratnih ciljeva pokretača, a to je stvaranje islamske države u Evropi i uništenje Republike Srpske. Ne obazirući se na kritike cijelog civilizovanog svijeta sa svih strana, poznatih ličnosti iz svijeta politike, nauke i kulture, Ćosić ustrajava u apologetici "legitimne" borbe srpskog naroda čime eksplicite prikazuje izvršenje genocida opravdanim, te na taj način nastoji da neutrališe distinkciju između tobože "oslobodilačke

borbe" i genocida, čime je nastojao dati legitimizaciju udruženom zločinačkom poduhvatu u tobože "*pravednoj borbi za oslobođenje srpskog naroda*".

Tako u svom tekstu "Paradoks poraza Dobrice Ćosića", Saša Ilić primjećuje da je "rat njegovo prirodno stanje", pa dodaje: "Ako ga nema, Ćosić ga proizvodi." U ratu neprestano govori o miru, a u miru o ratu. I ova knjiga temelji se na njegovom paradoksu. U naslovu stoji "rat", ali sve je tobože posvećeno njegovim mirotvoračkim ambicijama; od Londonske konferencije, preko Ženeve i Vens-Ovenova plana, sve do Dejtonskog sporazuma ("Miloševićeve kapitulacije").[44] U tim svojim paranoičnim opsjenama čas o ratu, čas o miru, kao stalnu prijetnju on ističe "džihadsku opasnost", pa bi najrađe kao "otac nacije", kako u ratu, tako i u miru, svojoj djeci poručio u stilu "čuvene himne": "Sprem'te, se sprem'te četnici". Vrli pisac Ćosić nije samo kreator, podstrekač i apologeta svekolikog zla, zabluda i zastranjivanja prije i u toku agresije na Bosnu, on to nastavlja i poslije rata, kako bi na vrijeme opomenuo Srbe, kao njihov revni pastir, za "svaki slučaj", permanentno ih držao u islamofobičnom stanju; "od kosovskog mita pa do vječnosti". Vjerujem da će prije ili kasnije srpski narod percipirati Ćosića u liku vođe, ali "Vođe" iz čuvene Domanovićeve satire, kada narod tek na kraju puta, slijedeći "neprikosnovenog vođu", uz velike muke i gubitke, otkriva da je vođa od rođenja potpuno slijep. To otkriće se već dijelom pokazalo i sa njegovom smjenom, nakon nepune godine predsjedničkog mandata, ali on se u svojoj donkihotskoj uobrazilji, nikada nije odrekao uloge samozvanog glavnog ideološkog gurua, iliti po srpski "velikog oca nacije".

Zanimljiva je njegova teza o politici istorijskog kompromisa i evolutivnog rješenja srpskog pitanja, za što Bojan Bednar sarkastično primjećuje: "Sreća, da je htio rat, bilo bi svašta."[45] Njegov kompromis, koji se kroz cijelu knjigu proteže, jednostavno ga je pučki formulisati: "*Hajde da se raspravljamo i dogovaramo, koliko god hoćete, al' nek' je* "*kruška u mom posjedu*", što u prevodu znači beskrajno se dogovarati,

[44] Peščanik.net, 16. 3. 2012.

[45] E-novine.com, Bojan Bednar, "*Bosanski rat" za piščev mir, 7. mart 2012.*

debatisati, konferencisati, al' nek' je po mom i nek' se ne diraju srpski interesi, tj. ono što su Srbi sa JNA armadom i drugim vojnim jedinicama u agresiji osvojili.

Takvu politiku vodio je Ćosić u beskrajnim pregovorima sa Vensom i Ovenom, kao i sa mnogim ambasadorima, no nikada nije odustajao od svog "dvovekovnog cilja", srpske države preko Drine, pa makar se ona stvorila i na žrtvama genocida, što je i učinjeno. Koliko je samo vajni pisac involviran u bosanski rat i kakvu je predvodničku ulogu u njemu imao pokazat će se i u aktivnostima oko podjele teritorija, gdje je pisac često negodovao. Čak i kad se Srbi slože sa planom, on je velikobrižnički intervenisao, kao npr. u slučaju (tzv. Ćopićeve) Kozare. Ali, interesantno, na jedan kompromis bi i sa crnim đavlom pristao. To je draga srca učinio sa "kolegom po zlu Franjom Tuđmanom" u Ženevi, kada su se obojica složili da je BiH "država-nakaza"[46] koju treba podijeliti, te iznio svoj plan "humanog preseljenja naroda", jer mu je – naglašava uporno – važno "da se stvara srpska država preko Drine", a stvaranje države nije moguće bez krvi, što opet protivuriječi tobože njegovim mirotvoračkim nastojanjima.

U svom egomanijačkom stilu Ćosić izjavljuje da je imao rješenje za čitav Balkan, ali su ga svi izdali, pa i "*narod Srbije, čiju je antititoističku i demokratsku energiju precenio*".[47] U svom "bezuslovnom" služenju svom narodu, posebno je kivan na svoju kulturnocivilizacijsku subraću Ruse i Grke, koji se nisu oduprli čitavom Zapadu, koji, kako kaže, podržava Alijin džihad. Posebno je kivan na Jeljcinovog ministra Andreja Kozirjeva, za kojeg ne štedi ružne riječi, "jer se založio da pomognemo "međunarodnoj zajednici" da udavi Srbe",[48] jer nije shvatio "da Srbi neće da istupe iz istorije".

[46] Dobrica Ćosić, *Bosanski rat*, Službeni glasnik, Beograd, 2012, str. 37.
[47] Ibidem, str. 150.
[48] Ibidem, str. 56.

Prepiska Edgar Moren - Dobrica Ćosić, pokušaj zaustavljanja agresije i zločina

Ono što je u knjizi poseban raritet, dijamant u intelektualnoj mulježi Dobrice Ćosića, jeste pismo Edgara Morena, znanstvenika svjetskog glasa u kojem on direktno optužuje "oca nacije" riječima: "*Mislite li vi da problem srpskih manjina treba da rješavate mačem i vatrom i uništenjem Bosne i Hercegovine... Da li ste upoznati sa strašnim pričama o pokoljima, silovanjima, pogubljenjima, koje su potvrdile međunarodne istražne komisije i bezbrojni svjedoci koje prevazilaze vaše sopstvene priče iz* "*Vremena smrti*".[49] *Hoćete li da vas historija pamti kao predsjednika osvajača životnog prostora i etničkog čišćenja?... Ima trenutaka kada potonuće ili spasenje jednog naroda zavise samo od jednog čovjeka. Znajte, Dobrice Ćosiću, da je još veoma kratko na vama da preokrenete sudbinu.*"[50]

No, u svom cementiranom fašističkom stilu, pored direktne optužbe sa nepobitnom argumentacijom, Ćosić, ne hajući za tim, nastavlja svoju borbu (mein kampf) za "vekovni srpski cilj", pa doduše "mekano", opsjenarski i protiv svake očiglednosti, odgovara Morenu "*da ne bi mogao ovako nešto izgovoriti da je bar malo upoznat sa onim što se odista događa i čini u mojoj zemlji,*"[51] tj. da ništa nije razumio. Iz ovog blijedog i nemuštog odgovora, jasno je do koje prizemnosti u svojim lažima pisac može da pliva. Međutim, to njemu ne smeta jer je u njegovoj borbi za "srpsku stvar" sve je dozvoljeno. Tako on u svojoj pseudo-apologetici lamentira nad Evropskom zajednicom, koja je sa Badinterovom komisijom rasturila Jugoslaviju, sa tolikim međunarodnim pritiscima i sankcijama. On upućuje riječi nevjerice piscu Morenu, kako "*ne veruje da je zaboravio na ustaški genocidni nacionalizam Hrvata, koji takođe ratuju u Bosni, ili da niste obavešteni o islamskom fundamentalizmu Alije Izetbegovića, koji i džihadom hoće od Bosne da stvori prvu islamsku državu u Evropi,*" zatim kao zaključak

[49] Dobrica Ćosić, *Bosanski rat*, Službeni glasnik, Beograd, 2012, str. 49.
[50] Ibidem, str. 50.
[51] Ibidem, str. 51.

pomenutih teza navodi tvrdnju, u formi čuđenja: "*Zar vam ne pada na pamet da je Hitler započeo Drugi svetski rat zato što je poljska armija prva povredila nemačku granicu.*"[52] Doista, u svom bulažnjenju Ćosić nije svjestan koliko sa odbranom Hitlerovog montiranog scenarija sa preobučenim njemačkim kažnjenicima u uniforme poljskih vojnika koji su napali njemačke pogranične oblasti,[53] sa kojom analogijom otkriva stvarne aktere koji su započeli agresiju na Bosnu i Hercegovinu; sa napadom na selo Ravno 1. oktobra 1991, zatim početkom aprila 1992. na Bijeljinu, Zvornik, Sarajevo, što je bio signal za opštu agresiju i zauzimanje 60% bosanskohercegovačke teritorije, tako da je izgovorena "odbrana" Hitlera za napad na Poljsku isto što i Ćosićeva "odbrana" agresije i svih srpskih zločina u njegovom pseudo-književnom djelu "Bosanski rat", što je najbolji pandan Hitlerovom (ne)djelu "Main kampf", što je i za jednog i za drugog intelektualni i moralni "salto mortale". Po skoro istom obrascu kako je Njemačka napadala Poljsku na njene zapadne, a SSSR njene istočne granice,[54] dogovorom Hitler-Staljin, tako je i agresija na Bosnu i Hercegovinu izvršena po dogovoru Tuđman-Milošević, marta 1991. u Karađorđevu.[55]

Iako se na ovoj apologetici Hitlerovih djela Ćosić dobro "upecao", njemu ne smeta da se i dalje donkihotski "bori za srpsku stvar", bez obzira na sve činjenice koje govore suprotno i što ga sa svih strana

[52] Ibidem, str. 54.

[53] Nakon insceniranog "Poljskog napada" 31. augusta, njemačke snage su 1. septembra napale sa sjevera, juga i zapada. Tanka crta obrane koju su Poljaci rasporedili duž granice brzo je probijena i Poljska vojska se počela povlačiti prema istoku. Nakon poljskog poraza u bici kod Bzure, Nijemci su stekli prednost. Tada se Poljaci povlače prema jugoistoku slijedeći plan prema kojemu su trebali držati obranu na rumunjskoj granici dok im saveznici ne priteknu u pomoć. http://hr.wikipedia.org/wiki/Invazija_na_Poljsku

[54] U suradnji sa Njemačkom 17. septembra Sovjetska Crvena armija napada istočne predjele Poljske. SSSR je ispunjavao tajni aneks sporazuma Molotov-Ribbentrop koji je podijelio istočnu Europu na dvije sfere utjecaja, nacističku i sovjetsku. Suočavajući se sa drugim frontom poljska vlada je zaključila da obrana na rumunjskoj granici nije više održiva i naređuje evakuaciju svojih postrojbi u neutralnu Rumunjsku. http://hr.wikipedia.org/wiki/Invazija_na_Poljsku

[55] Miloš Minić, *Dogovori u Karađorđevu o podjeli Bosne i Hercegovine*, RABIC, Sarajevo, 2010, str. 25.

obasipaju bezbrojni izravni verbalni napadi i optužbe, kao što su optužbe Savjeta ministara Evropske zajednice na čelu sa Dancem Jansenom, koji mu izravno kaže: "*Vi ste odgovorni za rat u Bosni i sve njegove nesreće. Čeka vas mračna budućnost; Ili će Srbi da žive zajedno sa Muslimanima ili neće postojati,*"[56] na što je Ćosić bez imalo srama, u svom bezobzirnom stilu odgovorio "*da nova evropska demokratija neodoljivo podseća na Hitlerov* "*novi poredak*"*, te kako kaže očitao lekciju tom evropskom ignorantu, severnjački drskom i surovom, te odbio ultimatum.*"[57] Da je Ćosić pun kontroverzi jasno se vidi i po ovoj izjavi gdje mu "ne miriše" Hitlerov novi poredak, a sam sa svojom bratijom iz "SANU klape" sa Memorandumom i njegovom operacionalizacijom pravi "novi poredak" na Balkanu, isto što je Hitler htio u Evropi.

Naravno, Ćosić koji je opsjednut "svojom veličinom" i nacionalnim zanosom, te historijskim trenutkom za "oslobođenje" Srba, kao i ostali žestoki nacionalisti ne prihvata nikakvo drugo mišljenje, bez obzira na vjerodostojnost i količinu argumentacije, jer bi mu se totalno poremetila beskompromisna sredstva do cilja. Pored toga, kako navodi Bojan Bednar, "*problem sa matorim nacistima je što mogu da izigravaju izvetrelost, da se prave da ne shvataju da nisu odgovorni ni za jednu smrt koju su izazvali, a zbog godina im se oprašta i što bi ponovo gurali ljude u smrt. Dobrica Ćosić svoje godine, u tu svrhu neštedimice zloupotrebljava.*"[58]

Tako on protiv svake očiglednosti, između ostalog, osporava prije svega BiH kao državu, zdušno se slažući sa Tuđmanom, kolegom po zlu, po kom "BiH kao država nikada u istoriji nije ni postojala, niti može da postoji", na što Ćosić dodaje: "*Izrazio sam punu saglasnost sa Tuđmanovim stavom.*" Negirajući BiH kao državu i ukupnu njenu historiju i kulturu, Ćosić negira sve ono što je cijelom svijetu očigledno; od učešća Srbije u ratu u Bosni, postojanje velikosrpske ideologije, srpskih masakra u ulici Vase Miskina, na Markalama, Alipašinu polju

[56] Ibidem, str. 39.

[57] Ibidem, str. 39.

[58] E-novine.com, Bojan Bednar, "*Bosanski rat" za piščev mir, 7. mart 2012.*

i svih zločina koje su Srbi počinili. Po njemu u Srebrenici nije bilo genocida, tj. misli on da je Srebrenica "manipulacija najniže vrste", da bi (na str. 114) izjavio: "*Ofanziva na Srebrenicu bila je neophodna*", da se istinsko "genocidno zatiranje srpskog življa" zbilo prije toga u okolini Srebrenice, da su rat prvi započeli Hrvati i Muslimani, da su etničko čišćenje "sa istom surovošću vršile sve tri ratujuće strane", da je rat nastao usljed vjekovne mržnje i osobina tla, što se često poziva na Andrića, te tu svoju omiljenu hipotezu "razastire" na "sve tri nacionalnosti zatrovane šovinističkom i verskom mržnjom".[59]

Na taj način pisac, podjednako okrivljujući sve nacionalnosti, nastoji relativizirati zločine, što bi značilo: kada su svi krivi, onda niko nije kriv, tako da nema ni zločina ni genocida. U svojoj arhitektonici rata u Bosni, pisac-političar negirao bi bilo koji srpski zločin u tom ratu. Naočigled cijelog svijeta za slučaj "Štrpci"[60] on opisuje da su (neki) "maskirani razbojnici zaustavili voz i odveli sa sobom tridesetak muškaraca, po svemu sudeći samo muslimana. Užasan događaj, konstatuje Ćosić i tobože kaže da će pokrenuti istragu, da bi na kraju ipak zaključio: "*Ukoliko to nije neka muslimanska provokacija, slična onoj u ulici Vase Miskina*",[61] konstatacija kojoj Ćosić ipak daje prednost.

[59] Ibidem, str. 136.

[60] Otmica u Štrpcima je naziv za zločin od 27. februara 1993. godine kada su pripadnici srpskih paravojnih jedinica pod komandom Milana Lukića, uz logističku pomoć države Srbije, oteli grupu putnika iz voza 671 na relaciji Beograd–Bar. Oteti putnici, 18 Bošnjaka i jedan Hrvat, su potom likvidirani. Svi ubijeni su bili državljani Srbije i Crne Gore, a većina njih su bili iz Priboja, Prijepolja, Beograda i Podgorice. Još uvijek nije poznato gdje su njihovi posmrtni ostaci. Među izvedenima iz voza je bio i jedan Crnac, čija je sudbina nepoznata. http://sh.wikipedia.org/wiki/Otmica_u_%C5%A0trpcima

[61] Ibidem, str. 58.

U svom nastojanju da što više prikaže Bosnu i Hercegovinu kao, kako kaže, vještačku, nakaznu i nemoguću tvorevinu, te da na taj način potvrdi opravdanost njenog negiranja i konačne razgradnje, što se provlači kroz čitavu knjigu, Ćosić se služi nekim stajalištima Ive Andrića, Meše Selimovića, te stajalištima srpskih pisaca iz Karadžićevog tabora, kao što su Koljević, Ivanišević, Buha, Đogo i dr. On vrlo ushitno ističe Andrićevo viđenje Bosne kao "zemlje mržnje", kojoj je kao takvoj u pripovijesti pod nazivom "Pismo iz 1920. godine" detektiralo "pravu istinu" o multikulturalnoj i multikonfesionalnoj Bosni i Hercegovini. Ćosić ističe da je Andrić "*imao dokaz, ne samo tri na različitim bogomoljama neusaglašena sata, nego čitav XVII, XVIII i XIX vek, trinaest srpskih ustanaka protiv Turaka i veliki ustanak hercegovačkih i bosanskih Srba 1875. (...) Bosna i Hercegovina je mučenička zemlja, natopljena i nevinom i zločinačkom krvlju, njom bukte i čarlijaju vetrovi mržnje; iza njenih noći čuče zasede i sevaju handžari; u njenim danima maršriraju vojske ubica i danonoćno cvokoće goloruka raja*", da bi nakon toga svoja stajališta "podupro" Mešom, te dodaje: "*U Mešinoj* "*tegobnoj zemlji*" *ne zna se kome je najteže: raji ili privremenim gospodarima; i jedne i druge stiže ista kazna.*"[62] Naravno, čovjek kada je zlurad, on će istaknuti samo ono najgore što se dešava u svakom društvu, a izmislit će nenadmašne laži kada je krajnje zlurad kao što je pisac Ćosić. Dosadašnja historiografija nije upoznata sa tolikim brojem srpskih ustanaka, kao što navodi pisac. U tom pogledu, Ćosić je zasigurno i svaku seljačku svađu oko međe proglasio ustankom. No, ono što je najgore, pisac u istu ravan dovodi i ustanak protiv Turaka, kao i agresiju na BiH, koju također naziva ustankom Srba, kako kaže: "*Ustanak Srba u Bosni i Hercegovini, njihov oslobodilački rat, samosvojna i autonomna pojava sa tradicionalnim, jasnim i neizmenjenim ciljem da se ujedine sa Srbijom i da se na taj rat nikakvim spoljnim,* "*razumnim*" *i,* "*konstuktivnim*" *savetima ne može uticati.*"[63] U svojim kontroverzama

[62] Dobrica Ćosić, *Bosanski rat*, Službeni glasnik, Beograd, 2012, str. 133.
[63] Ibidem, str. 197.

negiranja agresije, uzroka i aktera koji su započeli rat, Ćosić bi trebao znati da je "ustanak" oružana pobuna kojom se započinje rat, a u ovom slučaju to je "oružana pobuna" srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, protiv legalnog ustavnog poretka Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine, i netom referendumom izglasane nezavisne, suverene i međunarodno priznate Republike Bosne i Hercegovine. Na taj način, Ćosić je neoprezan u svojim formulacijama, pa pišući o "ustanku Srba u Bosni i Hercegovini", priznanje aktere koji su "oružanom pobunom" započeli rat u Bosni i Hercegovini, a da sarkazam bude veći, vajni pisac ga naziva "oslobodilački rat". Naravno, prije toga žrtve je stigmatizirao sa najprizemnijim dehumanizirajućim obilježjem, što mu je dalo dovoljno "razloga" da rat nazove oslobodilačkim, kako bi i lingvistički zabašurio prljavu apologetiku stvarnih namjera, aktera i događaja.

Korišćenjem književnih stavova poznatih književnika, Ćosić nastoji da osnaži svoje paklene nebuloze za svoje makijavelističke ciljeve, tj. da dovoljno osnaži svoju tezu o nemogućnosti postojanja države Bosne i Hercegovine koju, kako kaže, niko ni iznutra neće i ne želi, jer je ona svima "tegobna" i svima "zemlja mržnje". Međutim, jednostrano i maliciozno ističući mržnju, pisac prešućuje veoma duge i često prisutne trenutke i periode zajedništva, prisne komšijske idilične odnose, solidarnost, međureligijsko uvažavanje, pa i istinsko bratstvo i jedinstvo, koje je prihvatala većina i normalni ljudi, za razliku od mizantropa Ćosića i njegove bulumente. Shodno tome, dakako da postoji i mržnja, koju Ćosić rado ističe, ali ta mržnja upravo dolazi od takvih frustriranih pojedinaca i grupa kojima je ona ujedno i hrana i pokretačka snaga u njihovoj mitomanskoj svijesti i "turskom kompleksu", kao starom antagonizmu, koji produkuje mržnju, mržnju koja je ujedno srčika ključne srpske mitologije, pokretačka snaga kolektivne svijesti i srpskog nacizma, kojeg filozof Radomir Konstantinović vidi u stanju "*duha koji je jedino moguć kao duh tamnog vilajeta, kao duh noći, jer je nužno iracionalan, na samom rubu uništavila.*"[64] Po svom iracionalnom obilježju, taj duh je uvijek u stanju pripravnosti na laži, spletke, podmetanja, krivotvorenja, tako da nastoji da osjećaj krivice,

[64] Radomir Konstantinović, *Filozofija palanke*, NOLIT, Beograd, 1991, str. 368.

kao kukavičije jaje, uvijek poturi drugima, što "vrli" pisac Ćosić kada Srbi lažu, bez obzira što one produkuju, uveličavaju i šire mržnju, smatra inventivnošću i inteligencijom koja pripada samo Srbima, a nasuprot tome nesrpskim narodima pripisuje se mržnja i krivica kao dehumanizirajuća obilježja, što Srbima daje za pravo "konačnog rješenja", bolje reći "konačnog istrebljenja" onih drugih.

Ćosić i "apatridski" intelektualci

U svom pamfletiranju svega što nije srpsko i u svojim malicioznim ideološkim konstrukcijama i veoma značajnoj ulozi u "Bosanskom ratu", Ćosić se često žali da njegova uloga nije shvaćena, tj. uloga odbrane demokratije i životnih interesa srpskog naroda, te zbog neke sveopšte zlobe, pakosti i zavisti ruši se njegov autoritet, te zaključuje da se potpuno obesmišljava njegova patriotska i moralna žrtva,[65] te dodaje da ga jedino razumije Srpska pravoslavna crkva, koja "*jedina govori o tragediji sva tri naroda*",[66]... naravno ne pominjući da je ta ista crkva blagosiljala "Škorpione" prilikom odlaska na zadatak "istrebljenja Bošnjaka". Naravno, ne mareći za druge, on u svom dnevniku 15. jula, dok je srebrenički genocid dostigao svoj vrhunac, piše kako je "*sabrao nešto novca od privatnih i patriotskih firmi da kupi higijenski materijal i sapun za narod u Bosni*".[67] Nasuprot njegovoj "patriotskoj" aktivnosti, on ističe "Vuka Brankovića" u liku Nebojše Popova, urednika "Republike" i drugih po njemu apatrida, koji ne razumeju i ne podržavaju "srpsku stvar". Tako on ističe kako je "*Nebojša Popov obrazovao agitprop NATO pacifista i izabrao tim stručnjaka da dokaže intelektualnu odgovornost za rat Srpske akademije nauka i umetnosti, Srpske pravoslavne crkve, Udruženja književnika Srbije, odnosno Francuske 7 i moje, personalno*".[68] "*U tom smislu oni pišu čitave*

[65] Dobrica Ćosić, *Bosanski rat*, Službeni glasnik, Beograd, 2012, str. 104.
[66] Ibid, str. 53.
[67] Dobrica Ćosić, *Bosanski rat*, Službeni glasnik, Beograd, 2012, str. 204.
[68] Ibidem, str. 204.

studije," lamentira Ćosić, o njegovim "*ratnohuškačkim i velikosrpskim koncepcijama*" koje su ideološki inspirisale srpsku agresiju na Hrvatsku i Bosnu. Brutalnu agresiju na Bosnu od samog početka međunarodna zajednica pokušala je zaustaviti sa nizom rezolucija. O agresiji i zločinima se raspravljalo na međunarodnim konferencijama, na kojima je i Ćosić prisustvovao i na kojima su mu neki državnici o srpskim zločinima u lice govorili, a neki su opet slali otvorena pisma. Da se zaustavi agresija i zločini nad Bošnjacima svoj autoritet su koristili i veliki pisci, sociolozi i filozofi, poput Edgara Morena i Anri Levija, međutim "bandoglavog" Ćosića ništa nije moglo poremetiti na njegovom nečasnom putu, čak ni eminentni srpski intelektualci i borci za ljudska prava. Po njemu svi lažu i falsifikuju istoriju i to ne samo, kako kaže; "Izetbegovićevi sljedbenici i "sveti ratnici" za prvu islamsku državu u Evropi i Tuđmanovi ustašoidni "domoljubi", nego, na njegovu veliku nevolju, i srpski "borci za ljudska prava", mondijalisti, apatridski intelektualci i kriptotitoisti".[69] Pored njih on optužuje međunarodnu zajednicu, Sjedinjene Američke Države, Evropsku uniju, Haški tribunal i dugi niz islamskih zemalja, kojima, kako kaže, "*služi planetarna sila organizovanog laganja*" i manipulacija.

Iz uvoda za Dnevnik Nikole Koljevića "Stvaranje Republike Srpske"

Za razliku od pomenutih bjelosvjetskih "manipulanata" i "domaćih izdajnika", nazovi intelektualaca (apatrida), Ćosić se mnogo ugodnije osjeća u društvu svojih istomišljenika, tako da je svoju morbidnu apologiju rata u BiH, u trećem dijelu knjige pokušao napraviti sa kompilacijom stavova o tobožnjim uzrocima i posljedicama "Bosanskog rata" preuzetih iz književnosti i prepiske Ive Andrića, objavljenih knjiga Alekse Buhe, Milivoja Ivaniševića i Nikole Koljevića, te svojih ličnih stavova i "dubokoumnih" zaključaka. Tako

[69] Dobrica Ćosić, *Bosanski rat*, Službeni glasnik, Beograd, 2012, str. 254.

on, optužujući sve redom, kaže da su "Bosanski rat" Muslimani, Hrvati i politički činioci "međunarodne zajednice"- Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija, Amerika, Evropska unija i njeni mediji, posebno optužnicama i presudama Haškog suda - toliko iskrivotvorili i prekrili lažima, nepravdama i nerazumevanjem ... "*da su Srbi doživeli izolaciju od sveta, sankcije i satanizaciju 'međunarodne zajednice'*" (str. 231), da bi dodao da Srbi malo čine da se istinama suprotstave lažima, poluistinama, srbomržnji koju diktira ideologija "novog svetskog poretka" i evrobirokratije, što će on sa "pravom istinom", koja je izašla iz usta gore pomenutih pobiti laži cijelog svijeta, tako, kako on kaže, da "zaboravimo prošlost" i "okrenemo se budućnosti", naravno ne osjećajući ni malo grižnje savjesti. On se posebno divi Nikoli Koljeviću i njegovoj knjizi "dnevničkih zapisa o oslobodilačkom i demokratskom pokretu Srba u Bosni i Hercegovini i stvaranju Republike srpske".[70] No, kako kaže, da bi se Bosanski rat mogao istinito tumačiti, treba istražiti istorijsku prošlost u "zemlji mržnje", kako ju je nazvao Andrić. Naravno, u toj historijskoj retrospektivi prvi uzrok "Bosanskog rata", kaže, "*začinje se turskom vladavinom 1461*[71]*-1878",* da bi poslije toga optužio Austro-Ugarsku, pa zatim Hrvate, koji su težili da ostvare svoje "*hrvatsko državno pravo*" i veliku Hrvatsku,[72] da bi nakon toga konstatovao da "*sve do 1915. u Bosni i Hercegovini Srbi su bili većinski narod.*"[73] Groteskno! Kako je moguće da su Srbi nakon višestoljetnog turskog ugnjetavanja, zločina, te nakon četrdesetogodišnjeg austrougarskog ugnjetavanja, odjedanput na kraju vladavine pomenutih carevina, postali većinski narod, ako su vjekovima zatirani pod tim zavojevačima? No, pisac se ne osvrće na taj nonsens, već "gazi" dalje u "glibu" svojih proturiječnosti. Tako on na str. 67 kaže "*da ga četnici nisu*

[70] Ibidem, str. 234.

[71] Ovdje je pisac pogriješio godinu. U zvaničnoj historiografiji pad Srednjovjekovne bosanske države desio se sa padom stolnog grada Bobovca, maja 1463. a ne 1461, kako to Ćosić navodi. Navodeći pad Srednjovjekovne Bosne pod Tursku carevinu, Ćosić je u kontradikciji sa ranije izrečenim tvrdnjama, koje dijeli sa Tuđmanom, da je Bosna vještačka i nakazna tvorevina i da nikad nije ni postojala, što ističe na str. 37, a što sa ovim iskazom opovrgava (op. a.).

[72] Dobrica Ćosić, *Bosanski rat*, Službeni glasnik, Beograd, 2012, str. 234.

[73] Ibidem, str. 235.

uspeli zaklati u ratu", da bi na str. 235. u priči vezano za Drugi svjetski rat izjednačio četnike i komuniste, kazavši: "*Srbi se dižu na oružje i započinju oslobodilački rat za opstanak. U tom ratu učestvuju i četnici i komunisti.*" Na tragu Andrićevog stava o mržnji, i stava Alekse Buhe da su "*istorijske i nacionalne razlike produbljivale antagonizme, te da su u oba svetska rata muslimansko i hrvatsko stanovništvo pod pritiskom stranih sila, bilo antisrpski opredeljeno i korišćeno*",[74] Ćosić da bi predočio neminovnost rata u BiH zaključuje da je Titova Jugoslavija bila privid jedne višeslojne društvene stvarnosti u čijoj su se utrobi razgorijevale rezidualne energije međunacionalne i međureligijske netrpeljivosti i mržnje sa nagonima osvete, čekajući uslove za svoju najavu i djelovanje. Njegovu tezu potkrepljuju Koljevićevi dnevnički zapisi koji, kako kaže pisac, "*skicira idejno rađanje i hroniku bosanske krize, koju po njegovom mišljenju otvaraju muslimanski intelektualci: pisac Alija Isaković tezom da iz državne sintagme treba da se izbriše Hercegovina i profesor* "*marksist*" *Muhamed Filipović svojim izuzetno zapaženim tekstom o* "*bosanskom duhu*".[75] Imajući pomenuto u vidu, čovjek može samo da se "ibreti" da neko to isto može smatrati korijenima krize. Ova država od cara Konstantina Porfirogeneta (X stoljeće), pa do osnivanja Hercegovačkog sandžaka 1470, zvala se samo država Bosna, da bi za vrijeme austrougarske vladavine naziv te pokrajine (zemlje Hercega Stjepana Kosače) pridodat uz već raniji naziv Bosna, te je tako nastao puni naziv Bosna i Hercegovina. Koliki je apsurd ovo objašnjavati, pokazuje i sama činjenica da i sam vajni pisac Ćosić knjigu nije naslovio punim nazivom koji bi glasio "Bosanskohercegovački rat", već samo "Bosanski rat". Drugo, kao i svako drugo podneblje, tako i ovo ima svoj specifičan mentalni sklop, kulturu i općenito autentičan duh, i zašto bi sintagma "bosanski duh" bila sporna. Međutim, to ne samo da je sporno, to je i opasna žaoka za sve one razgraditelje Bosne i njene apatride i one koji bježe od bosanskog identiteta, koji Bosnu ne smatraju historijskom činjenicom, samosvojnom, nezavisnom, suverenom, već dijelom lijevog ili desnog

[74] Ibidem, str. 238.
[75] Ibidem, str. 239.

nam susjeda, te kao njihovi slijepi slugani u najnormalnijoj sintagmi, kao što je "bosanski duh" vide uzroke međunacionalne krize i "Bosanskog rata". Priznati da postoji "bosanski duh", "bosanskohercegovačka kulturna baština", "bosanskohercegovačka književnost", "bosanski jezik" i sve drugo što je vezano za bosanski identitet, za Koljevića i ostale "kipteće" nacionaliste i šoviniste neoprostiva je šizma, jer se na taj način priznaje hiljadugodišnja bosanskohercegovačka historija, državnost i kulturna autohtonost. A, oni to naravno ne žele zarad velikodržavnih nacionalističkih interesa. U tom smislu Koljević, Buha i ostala bratija pobijaju uobičajenu tezu nekih pisaca da je u Bosnu zlo dolazilo samo "sa strane". Oni su eklatantan dokaz zla, koje je rovarilo "iznutra".

Zaključna razmatranja

Svojom knjigom, kojoj je cilj kako sačuvati osnovne postavke velikosrpske ideologije i dati joj nova značenja, Ćosić u donkihotskom maniru pokušava izvršiti potpunu reviziju historijskih činjenica koje najbolje potvrđuje Haški tribunal sa brojnim presudama, kao i brojni historičari, znanstvenici i mnogi drugi svjedoci tog tragičnog vremena. Sa svojom knjigom, pored toga, kako kaže Saša Ilić, Ćosić se uključio u borbu protiv redefinisanja dejtonskog ustrojstva Bosne i Hercegovine, još jednom se založivši za koncept života sa visoko podignutim zidovima i permanentnog rata drugačijim sredstvima, koji po njemu i dalje traje u Bosni, jer ga on i njemu slični sa ovakvom skribomanijom i na druge načine permanentno doziraju. Realizaciju svojih ideja Ćosić u punom kapacitetu ima u današnjoj Dodikovoj politici, koja po matrici ove knjige nastoji nacionalnu sramotu prikazati kao nacionalni ponos i kako je često naglašavao u svojoj knjizi, "*realizaciju onoga što ratom nije učinjeno*", o čemu ga je pomno savjetovao i Karamanlis - stari Vizantinac, jer kako kaže "BiH je privremena tvorevina", što Ćosić papagajski ponavlja još od AVNOJ-a. Jedan od ključnih momenata

koji eksplicite govori o glavnom hegemonističkom cilju, jeste izjava Nikole Koljevića na upit Ćosića kako je bilo na potpisivanju mirovnog sporazuma u Parizu, na što mu je Nikola Koljević, koji je potpisao sporazum umjesto Karadžića, odgovorio: "*Najvažnije je, Dobrice da smo dobili državu Republiku Srpsku*",[76] slavodobitno naglasivši "da su dobili državu", iako sa žalom konstatujući da ostadoše u Bosni bez Sarajeva, Koljević taj entitet već nazva državom, što je već tada značilo da ne shvataju ozbiljno mirovni sporazum, te da ga smatraju samo jednom prelaznom epizodom u svojim planovima "oslobođenja" političkim sredstvima do potpune razgradnje BiH i prisajedinjenja Srbiji, što danas bez prikrivanja čine.

Vrhunac sarkazma dodikovštine i njegovog gurua Ćosića je izjava na dan 9. maja, dana pobjede nad fašizmom "*da su u Republiku Srpsku utkane antifašističke vrijednosti*". Nadajmo se da je onaj prefiks **"anti"** greškom dodat. Tako "vrli pisac" ono što je radio u ratu sa svojom ulogom predsjednika agresorske SR Jugoslavije, ideologa i podstrekača agresije na BiH, i danas se bavi tom istom rabotom preko svojih istomišljenika u Republici Srpskoj, i što je najgore za svoja nedjela još nikada nije odgovarao. Svojom knjigom koja ga najbolje preporučuje za Haški tribunal, Dobrica Ćosić je pokazao da se protivi evropskom putu Srbije i Bosne, jer pravila ponašanja koja su zacrtana u "Bijeloj knjizi" Evropske unije, potpuno su u suprotnosti sa djelima koja su se desila i koja se dešavaju u Republici Srpskoj.

Nasuprot evropskim vrijednostima, Ćosić sa svojom knjigom "toplo preporučuje" rigidni nacionalizam i borbu do "konačnog rešenja" i "dvovekovnog cilja", ali sada tobože mirnim, demokratskim putem, bolje rečeno do potpune razgradnje i vulgarnog "razvaljivanja" ove zemlje.

Imajući sve pomenuto u vidu, ova će knjiga biti stalna opomena, posebno za Bošnjake, na permanentno prisustvo fašističke ideologije koja još nije "dovršila posao", ali istovremeno to je knjiga koja nam ukazuje na potrebno jedinstvo i spremnost na borbu protiv takvog i

[76] Dobrica Ćosić, *Bosanski rat*, Službeni glasnik, Beograd, 2012, str. 224.

svakog drugog zla, ne samo deklarativno riječima i lamentiranjem sa prostorne i vremenske distance, kao što su to radili mnogi daleko od ratnog vihora, već svojom riječju, tijelom i imetkom, kao što su to radili oni koji su ostali da brane zemlju, kojima zahvaljujući smo u svojoj domovini, u "Bosanskom ratu", na žalost Ćosića i njegove bratije, OSTALI i OPSTALI.

Literatura:

1. Dobrica Ćosić, *Bosanski rat*, JP Službeni glasnik, Beograd, 2012.

2. Florens Hartman, *MIR IKAZNA – TAJNI RATOVI MEĐUNARODNE POLITIKE I PRAVDE*, "Filip Višnjić", Beograd, 2007.

3. Smail Čekić, Muharem Kreso i Bećir Macić (grupa autora), *GENOCID U SREBRENICI, SIGURNOJ ZONI UJEDINJENIH NACIJA, JULA 1995.* Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo, 2000.

4. Čekić Smail, *Agresija na Bosnu i Hercegovinu*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo 2004.

5. *Presuda Međunarodnog suda pravde: Bosna i Hercegovina protiv Srbije i Crne Gore*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo 2008.

6. *Genocid u kontinuitetu, Svjedočenje ambasadora Arrie*, Univerzitet u Sarajevu, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo 2011.

7. Nada Klaić, *Srednjovjekovna Bosna*, Zagreb,1994, Eminex.

8. Macić, Bećir, *Zločini protiv mira*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2001.

9. Radomir Konstantinović, *Filozofija palanke*, NOLIT, Beograd, 1991.

Internetske stranice:

- http://www.hrvatska-rijec.com/2012/03/dobrica-cosic-republika-je-jedina-srpska-pobjeda/
- http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/aktuelno.290.html:369412-Dobrica-Cosic-Samo-Srpska-ostaje-nasa-prava-pobeda
- http://gornjirahic.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=234&catid=43&Itemid=58
- http://pescanik.net/2012/03/paradoks-poraza-dobrice-cosica/

Prof. dr. Jusuf Žiga

GLORIFICIRANJE LAŽI I LAŽNI SADRŽAJ KNJIGE "BOSANSKI RAT", AUTORA DOBRICE ĆOSIĆA

Uvodni kontekst

Dobrica Ćosić, "otac moderne srpske nacije", kako ga nerijetko etiketiraju, raritetni je primjer pisca i ideologa koji glorificira laž "kao vrlinu" vlastitog naroda!

Ko zna koliko su do sada ili koliko će još puta biti citirani njegovi čuveni stavovi o tome da je narod kome pripada "postigao više lažima nego vojnim pobedama"!, "da gube u miru ono što u ratu dobiju", iako činjenice uglavnom argumentiraju suprotno, da lažu kako bi "obmanuli sebe", "utješili drugog", da lažu "iz samilosti" da bi "sakrili svoju i tuđu bedu…" "Lažemo – veli Ćosić - stvaralački, maštovito, inventivno…" Za njega je laž čak i "vid patriotizma"!

Sa Ćosićem i njemu sličnim ne treba se nadlagivati, jer bi to značilo pristati na gadost najgore vrste. A i pitanje je do kojih razina te gadosti bi ga mogli slijediti. Umjesto toga, treba ažurno i odvažno uzvraćati istinom, snagom argumenta. U laži su ionako "kratke noge". Ali, ukoliko se spram insinuacija, podvala, laži, pogotovo ako se tiču sudbinski važnih pitanja, kao što je to ovdje slučaj, odnosimo inertno, onda to može biti veoma opasno. Ne kaže se bez razloga da "ponovljena laž postaje poluistinom", a nerijetko se uspije nametnuti i kao "istina"! Takva vrsta opasnosti i negativnih efekata je bez sumnje moguća i u slučaju ove knjige.

Da ne bi bilo nesporazuma, valja pojasniti o čemu se ovdje radi. Općepoznato je ne samo da su mnoge osobe sklone laganju, te da se tim svojstvom uspješno služe, nego i da su određene društvene zajednice fascinirajuće razvile vještinu manipuliranja činjenicama, svakovrsnog

spletkarenja, izmišljanja, podmetanja, tzv. lobiranja i tome slično. Ali, kada laž glorificira neko ko ima pretenziju da bude "mjerom stvari" neprikosnoveni autoritet i lider, ugledni pisac i intelektualac, kao što je to ovdje slučaj, onda je to, uistinu, antologijski skandalozno.

No, vratimo se sadržaju ove knjige.

Najprije jedan detalj iz "*Napomene priređivača*" date na kraju ove publikacije, a koju je potpisala Ana Ćosić-Vukić:

"Bosanski rat je knjiga dokumentarnog karaktera o istorijskim zbivanjima u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1995. godine i potpisivanja Dejtonskog sporazuma u Parizu kada je pod protektoratom Saveta bezbednosti i Evropske zajednice od Republike Srpske i Muslimansko-hrvatske federacije *stvorena država Bosna i Hercegovina.*" (podvukao J. Ž.).

Umjesto demantiranja ovako bezočno sročene podvale, vezane za nastanak države BiH i njeno kontinuiranje, a što ne bi bilo naporno ni za polupismenu osobu, citirat ću Član 1. Ustava Bosne i Hercegovine, a koji je, u sklopu pomenutog Sporazuma, parafirao i predstavnik Ćosićeve države u Parizu, u kome stoji:

"Republika Bosna i Hercegovina, čije je zvanično ime od sada "Bosna i Hercegovina", *nastavlja* (podvukao J. Ž.) svoje pravno postojanje po međunarodnom pravu kao država, sa unutrašnjom strukturom modificiranom ovim Ustavom, i sa postojećim međunarodno priznatim granicama. Ona ostaje država članica Ujedinjenih nacija i može kao Bosna i Hercegovina zadržati članstvo ili zatražiti prijem u organizacijama unutar sistema Ujedinjenih nacija, kao i u drugim međunarodnim organizacijama..."

Dakle, ovdje se, očigledno, ne govori o *nastanku,* odnosno parafiranju "stvaranja države BiH", kako tvrdi Ana Ćosić-Vukić, već o njenom kontinuiranju. Šta se, zapravo, želi postići ovakvom, samo naizgled benignom, preformulacijom o potpisivanju pomenutog mirovnog ugovora? Nije potreban nikakav analitički dar pa zaključiti da se, najprije, ovdje želi "amputirati" dugovremeno povijesno iskustvo

ove zemlje, njena autohtonost, "prebrisati" joj historiju i predstaviti je na način da je, eto, jedna takva državna konstrukcija "nastala voljom velikih sila u Dejtonu, a potom, parafirana u Parizu. Budući da su njeni "konstituenti", po Ćosićevoj, "Republika Srpska i Muslimansko-hrvatska federacija", onda je oni, svojoj voljom, mogu i razgraditi. Što bi se u narodnom maniru kazalo, "našla vreća zakrpu" (čitaj Ćosić i Ćosićeva u timu) ili, po onoj drugoj, "vrana vrani oči ne vadi". Međutim, problem je konteksta ovakvih i sličnih insinuacija. Upravo na njima funkcioniraju svi aktualni rušitelji Bosne i Hercegovine, počevši od arogantnog Dodika, pa do radikalskih jurišnika, kako lokalnih, tako i onih iz Srbije. Naime, stalno se pokušava nametnuti teza o tome da je Bosna i Hercegovina nastala kao država u Dejtonu, što je notorna laž (iako je tu samo na unutarnjem planu prekomponirana).

Primjer 2. (strana 13):

"Vojska Jugoslavije ne pruža nikakvu pomoć u naoružavanju i vojnoj opremi Vojsci Republike Srpske u Bosni i Hercegovini, izuzimajući pružanje humanitarne pomoći, i to u ograničenim količinama, niti ima ikakvog udjela u komandovanju Vojskom Republike Srpske u BiH."

Ako čak ostavimo po strani brojne, višekratno objavljene dokaze o tome da je ključni komandni kadar Vojske RS-a, počevši od Ratka Mladića pa naniže, cijelo vrijeme bio čak na platnom spisku Vojske Jugoslavije i to u svojstvu aktivnih oficira, a ne nekih penzioniranih lica, bilo bi dobro da Ćosić objasni otkud, onda, Vojsci RS-a onoliko naoružanje i streljivo svake vrste, uključujući avione i helikoptere, koje im je bilo na raspolaganju, kada je to i od koga kupila, ako im ga nije dala JNA? Zaista, nevjerovatna je komotnost tog čovjeka u obmanjivanju.

Primjer 3. (strana 30):

"Evropa nas je odbacila… Amerika nas je prodala Arapima i Muslimanima za petrolej i svoju strategiju na Balkanu."

Ovo je, po ovdašnje muslimane, superopasna insinuacija. Zamislite, Amerika "prodaje Srbiju Arapima i Muslimanima"! Zašto baš njima? Jasno je na koga Ćosić "odapinje strijelu" i spram koga želi podstaći

maksimalnu frustraciju srpskog naroda. Nažalost, nije ovo jedino mjesto u ovoj knjizi gdje on atakuje na muslimane, odnosno na bošnjački narod.

Na strani 97. čitamo: "Rasturili su nam Jugoslaviju, a sada nas zatvaraju u muslimanski kazamat."

Još je drskiji na strani 220. gdje kaže: "Prvi smo na Balkanu poveli antifašistički rat i revoluciju da bi nastala nova Jugoslavija i u njoj *antisrpska Bosna i Hercegovina sa muslimanskom nacijom* (podvukao J. Ž.) koja nam je u svetu za decenije nagrdila ljudski lik oglašavajući nas zbog bombardovanja Sarajeva i zločina u Srebrenici narodom sotonom i ubicom."

A šta tek kazati o ordinarnim lažima, koje čitamo na strani 134-135 i nizu drugih, gdje se navodi da su Muslimani "započeli čišćenje Bijeljine od Srba"!, unatoč svemu što je svijet mogao vidjeti putem TV ekrana, a što govori o suprotnom, tj. masakriranju i progonu pripadnika bošnjačkog naroda, da "su u Tuzli ubili oko 350 vojnika JNA koji su u kamionima napuštali grad," da su zajedno sa Hrvatima "diskriminirali Srbe..", da su "Srbima sjekirom odrubljivali glave i okretali ih na ražnju, silovali žene.."! I tako redom. Nijedne riječi o tome da su najveći dio takvih i sličnih gadosti koje su se desile u Bosni i Hercegovini počinili upravo pripadnici srpskog naroda nad nesrpskim stanovništvom ove zemlje, o čemu neoborivo svjedoče brojne, najširoj javnosti dostupne i objavljene činjenice. Dakako, autoru ovog teksta nije ni na kraj pameti da licitira sa bilo čijim žrtvama (podjednako mu je važna svaka nevina žrtva), a još manje da abolira zločince po bilo kom osnovu, kao što to čini Ćosić i njemu slični. Ogavno je čitati njegovo lamentiranje nad "spaljenim muslimanskim selima", pri čemu čak unaprijed najavljuje! da će se to desiti i to iz "osvete Srba za ono što su njima muslimani učinili". Kada se ovako moralno sunovraćena osoba prihvati za nacionalnog vođu (ideologa), onda se ne treba čuditi ni monstrumima u vojnim uniformama, poput R. Mladića koji, prilikom okupacije "UN zaštićene zone Srebrenica"!, onako žustro i zanosno u kameru izjavi: "Konačno smo dočekali dan kada se možemo osvetiti Turcima za ono što su učinili srpskom narodu!"

Da je ova knjiga publicirana u toku zbivanja o kojima Ćosić ovdje govori, pa čak i nešto kasnije, moglo bi mu se to donekle i "oprostiti" uz pretpostavku da nije bio u prilici upoznati se sa stvarnim činjenicama. Evidentno je da Ćosić predumišljajno podvaljuje i bezočno laže kada mu se god ukaže prilika i pojavi neki razlog. Zanimljivo je da, nerijetko, svjesno ili nesvjesno, razotkriva svoje "naličje", poput sljedećeg stava: "Sve te obmane i "obmane" tumačim dubokom životnom krizom srpskog naroda u koju je odavno zapao" (str. 151). Valjda bismo, onda, u tom kontekstu, ma koliko se to ne slagalo sa činjenicama, trebali "razumjeti" i ovakve njegove tvrdnje: "Kao dijasporičan narod, Srbi svoj nacionalni identitet i duhovni integritet ne poistovjećuju sa državnim i teritorijalnim identitetom i integritetom. Protivnici smo svakog nacionalnog ekskluzivizma, etničkih homogenosti i etnički čiste države." (str. 73) Ali, kako, onda, razumjeti njegove "instrukcije", odašiljane u raznim prigodama, pogotovo iz novijeg vremena, tipa da se Srbi, nakon svih ponora i izgubljenih bitaka, iznova moraju presabrati, "zaokružiti i iskružiti" svoje teritorije?

Primjer 4. (strana 37):

"Tuđman smatra da BiH kao država nikada u istoriji nije postojala niti može da postoji. Izrazio sam punu saglasnost s Tuđmanovim stavom. Dogovorili smo se da na toj osnovi utičemo na svoje sunarodnike u BiH: ja na Srbe, on na Hrvate, i učinimo ih saveznicima… Ako bi se Karadžić i Boban sporazumeli, Alija bi se našao u teškom položaju.."

I da dalje ne redamo grozote tog trovača ljudskih duša i života. Spočitavati Ćosiću da je nepristojno insinuirati i lagati, a u njegovom slučaju i da je to veoma opasno, jer lažno optužuje druge i to za odveć važna pitanja i probleme, a, pri tome, uglavnom, abolira za sve učinjeno, uključujući i najgnusnija zlodjela, pripadnike vlastitog naroda, bilo bi slično "sizifovskom" spočitavanju nekoj prostitutki da je nepristojan posao kojim se ona bavi. Posljednje što bi on bio spremam napustiti su upravo insinuacije, podmetanja, laži, optužbe… O tome zorno svjedoči i ova knjiga.

Umjesto zaključka, valjalo bi se zapitati: zašto Ćosić objavljuje knjigu ovakvog sadržaja i to sa ovolikim "zakašnjenjem"? To se nikako nije slučajno desilo, pogotovo ako se ima u vidu činjenica ko je njen izdavač. Formalno govoreći, Glasnik je državna institucija koja objavljuje državne akte. Prema tome, ne treba nikakva pamet za detektiranje ko stoji iza jedne ovako opake knjige, odnosno šta je njen cilj.

No, koliko god je ona ciljano publicirana da "retuširа" stvarnu sliku učinaka Srbije i njenog vođstva u protekle dvije decenija, naročito u Bosni i Hercegovini, ona će, bez sumnje, izazvati i kontraefekte. Oni su već do sada nepopravljivo vidljivi. Koliko se to god desilo nehtijući, knjiga je, zapravo, jedno tragikomično razobličenje moralnog sunovrata njenog autora, kao i jedne politike i ideologije koju on personificira. Iako su tu ideologiju i takvu politiku briljantno razobličili upravo srpski pisci, poput Domanovića i drugih, veliko je pitanje kada će to shvatiti i uvažiti njeni sljedbenici. Čini se da ne treba imati iluziju da će se to uskoro desiti.

Prof. dr. Enver Halilović

DEJTONSKI MIROVNI SPORAZUM O BIH KAO SRPSKO-HRVATSKO RJEŠENJE

Geopolitički položaj srpske države uslovio je permanentnu historijsku političku dilemu opredjeljenja između vizantijsko-pravoslavne i rimokatoličke kulture i civilizacije, između Rusije i Evrope. Srbija je i danas politički podijeljena na toj relaciji. Prozapadni politički akti Srbije: (1) Stevan Prvovjenčani primio je kraljevsku krunu od pape; (2) Vuk Karadžić promovirao je srpsku kulturu u zemljama zapada; (3) Dositej Obradović uvodi ideje zapadnog prosvjetiteljstva u Srbiju; Srbija permanentno ima problem opredjeljenja između istoka i Zapada i stalno nastoji biti i u jednom i u drugom svijetu, zbog toga nije upala u antizapadnu histeriju u vrijeme NATO bombardovanja Srbije, niti je u vrijeme Hercegovačkog ustanka 1875. i aneksije Bosne 1908. pristala da bude instrument ruskog panslavizma.

U XIX stoljeću kada su drugi evropski narodi stvarali nacionalne države, južnoslavenski narodi bili su pod osmanskom vlašću. Južnoslavenski narodi su bili najduže od svih evropskih naroda pod okupacionom vlašću i vjerovatno su zbog toga najviše od svih drugih razvili svoju "herojsku mitologiju" i "junačku narodnu epiku".

Nastanak Jugoslavije kao višenacionalne države išao je obrnutim putem u odnosu na evropsko stvaranje svoje višenacionalne zajednice. Transnacionalno u Evropi došlo je kao svima poželjan oblik završetka nacionalne ideje. Evropski narodi prvo su stvorili svoje nacionalne države, i to uglavnom manje-više na principu "jedan narod jedna država" (u XIX stoljeću), pa su onda pristupili formiranju svoje višenacionalne zajednice, EU radi svojih nacionalnih potreba. Za Evropu XIX stoljeće je stoljeće nacionalizma, a XX stoljeće stoljeće integracija. U tom vremenu kod južnoslavenskih naroda historija je tekla suprotno: prvo je

nastala integralistička državna zajednica, Jugoslavija, a potom, njenim raspadom nastale su nacionalne države, osim u slučaju BiH. Poslije Prvog svjetskog rata, raspada Austro-Ugarske i propasti Osmanske imperije, postojala su dva rješenja državnog pitanja južnoslovenskih naroda. Prvo rješenje je bilo da nastanu dvije države: 1. Podunavska federacija, (Država Slovenaca, Hrvata i prečanskih Srba, s jedne i "Velike Srbije" (Srbija, BiH, Crna Gora, Kosovo i Makedonija) s druge strane. Drugo rješenje bilo je stvaranje Jugoslavije koja će obuhvatati sve te prostore. Ondašnja međunarodna zajednica opredijelila se za ovo drugo rješenje i zato je i tako nastala Jugoslavija.

Jugoslavija je nastala u procesu nacionalnih oslobođenja južnoslavenskih naroda za koju su poseban interes imali Srbi. Ona je bila izraz srpskog nacionalnog pitanja. Zato je u njoj stalno bio prisutan srpski hegemonizam. Srpska velikonacionalna ideja, čija praksa je bila Jugoslavija, imala je podršku u Evropi, jer je potiskivala neposredan uticaj Rusije na Balkanu, što znači na većem dijelu jugoistočne Evrope, koja je bila zainteresirana za stvaranje Balkanske federacije, koja je, osim prostora Jugoslavije, uključivala još i Bugarsku i Albaniju.

Prvu Jugoslaviju, Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca, stvorili su narodi koji su u ime svoje države ugradili svoja nacionalna imena. Međutim, razlozi, motivi stvaranja ove države su im bili različiti. Isto tako, bolje kazano zbog toga i na osnovu toga, imali su međusobno različite koncepcije njenog političkog ustrojstva i različita očekivanja od nje u svakodnevnoj praksi. Slovenci i Hrvati htjeli su Jugoslaviju, jer su u njoj vidjeli praktično najbolji način odbrane od asimilacije i denacionalizacije susjednih zapadnih sila, Italije i Austrije. Zbog toga su Jugoslaviju vidjeli kao federalnu zajednicu ravnopravnih naroda. Politički nacionalni cilj Srba u stvaranju Jugoslavije bio je "oslobođenje i ujedinjenje svih Srba u jedinstvenu srpsku državu", kako ga je formulisao Ilija Garašanin u "Načertaniju". Takvu ideju jugoslavenstva razvili su i praktično provodili srpski radikali, Srpska radikalna partija na čelu s Nikolom Pašićem. U političkoj strategiji Nikole Pašića slavenstvo ruskog slavenofila Danilevskog bilo je

odjenuto jugoslavenstvom. U prvom planu jugoslavenstva je srpstvo; bolje kazano, srpstvo, za radikale i danas, je u osnovi ideje slavenstva.

"Srbi su jugoslovensku ideju shvatali predominantno kao oblik nacionalne unitarizacije, odnosno ovaj put srbizacije južnoslovenskih naroda. Drugim rečima, nova nacija, nastala tim amalgamom, trebalo bi da bude uvećana srpska nacija samo pod drugim (jugoslovenskim) imenom. To bi bila i suština tzv. integralnog jugoslovenstva koncipiranog i praktikovanog tokom života prve Jugoslavije."

Srpska radikalistička demagogija o Jugoslaviji kao rješenju slobode i nezavisnosti sve "slavenske braće" bila je neposredno u funkciji srpskog nacionalnog cilja ujedinjenja svih Srba u jednu državu. Jugoslavija, posebno prva, zaista je i bila država srpskog naroda.

Različiti razlozi stvaranja Jugoslavije između Hrvata i Srba brzo su došli do izražaja. Odmah po stvaranju Jugoslavije postavilo se pitanje granica Hrvatske i Srbije, državnog teritorija Hrvata, odnosno Srba. Na tom pitanju sukobila su se dva nacionalno suprotstavljena geopolitička koncepta koje personificiraju Starčevićev koncept "hrvatskog državnog prava" i Garašaninov koncept o "državi svesrpskog ujedinjenja". Sukob ova dva koncepta trajao je oko sto pedeset godina, a praktično je riješen hrvatskom "Olujom" 1995. god.

Starčevićeva koncepcija obnove hrvatske državnosti u njenim historijskim granicama sukobila se sa Garašaninovom koncepcijom svesrpske države. U praksi su se te dvije vizije sukobile oko hrvatskog teritorija tzv. Vojne krajine na kojem su većinsko stanovništvo bili Srbi.

Starčevićev koncept hrvatskog prava nije podrazumijevao nikakvu mogućnost priznanja bilo kojeg oblika i stupnja srpskog kolektivnog subjektiviteta u Hrvatskoj. Za njega su Srbi i Hrvatskoj su "kolebljivi Hrvati", bilo šta, ali bez bilo kakvih političkih prava kao kolektivitet. Protagonisti jugoslavenstva u Hrvatskoj, Štrosmajer i Rački, priznavali su etničku osobenost srpskog naroda u Hrvatskoj, ali ni oni nisu smatrali da ima ili da treba imati politički subjektivitet, da u Hrvatskoj "zajedno sa Hrvatima tvore jedan politički narod". Bez obzira na sve druge razlike, za sve političke koncepcije Hrvata važio je jedinstven politički

stav da Srbi imaju političku narodnost u kneževini Srbiji. Sve hrvatske političke stranke, kako desne tako i lijeve političke provenijencije, od ekstremnih nacionalističkih (starčevićevci, frankovci i sl.) do nacionalno umjerenih istaknutih pojedinaca u periodu od Ilirskog pokreta 30-ih i 40-ih godina XIX vijeka do ujedinjenja 1918. godine, razlikovale su se samo po tome kakvo su vidjeli rješenje pitanja obnove hrvatske države i u kojim granicama.

Nacionalno ekstremistički koncept obnove hrvatske države pretpostavljao je, prvo, teritorijalno rasprostrtu Hrvatsku od Alpa do Drine i od Albanije do Dunava, odnosno do Timoka, i drugo, zanemarivao je etničke razlike stanovništva koje bi živjelo u obnovljenoj hrvatskoj državi, bolje kazano nije davao prostor za njihov kolektivno politički subjektivitet, mislim prvenstveno na Bošnjake i Srbe, ali i ostale narode tako zamišljene Hrvatske. Savremeni hrvatski program suverene Hrvatske iz vremena raspada SFRJ, kao i u vrijeme stvaranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, kasnije stvaranja Jugoslavije, bio je s jedne strane oslobodilački, a s druge strane ekstremno nacionalistički. U vrijeme stvaranja Kraljevine SHS i kraljevine Jugoslavije, Hrvatski program je bio oslobodilački u odnosu na Austro-Ugarsku, ali nacionalistički u odnosu na Srbe u Hrvatskoj, a posebno u odnosu na Bosnu i Bošnjake; u vrijeme borbe za politički suverenitet u odnosu na SFRJ Hrvatska je također vodila oslobodilačku borbu spram SFRJ, ali i ekstremno nacionalističku, agresivnu i imperijalističko-osvajačku politiku u odnosu na Bosnu.

Bosna je srpsko-hrvatski problem

Od 10. stoljeća pa na ovamo srpska i hrvatska historiografija i politika sukobljavaju se oko Bosne. Bosna je postala ne samo kulturno, ekonomsko, ideološko i političko, već i obavještajno, vojno i ratno srpsko-hrvatsko poprište, posebno nakon oformljenja nacionalnih

ideologija Hrvatske i Srbije u 19. stoljeću i njihovog intenzivnog nacionaliziranja i etno-političkog prisvajanja pravoslavnih i katolika Bošnjana, odnosno Bosanaca i Hercegovaca. "Počev od Starčevića, preko Štrosmajerove Narodne stranke (Rački), frankovaca, ustaške NDH do današnjeg HDZ, osobito njenog desnog krila" pa do danas opstaje ideja različitog intenziteta u raznovrsnim praktično-političkim oblicima da granice hrvatske države treba da su na Drini. S druge, srpske strane, "od Garašaninovog "Načertanija" i vladavine kneza Mihajla, Srbija je stalno upirala pogled preko Drine priželjkujući da Bosnu pripoji svom državnom korpusu."

Ne samo ekstremne, već i brojne druge koncepcije, i s jedne i s druge strane, tretirale su i smatrale, kako kroz historiju tako i danas, danas doduše s hrvatske strane malo su manje brojne i slabijeg intenziteta, cijelu Bosnu dijelom svog teritorija; za jedne Bosna je historijski i etnički hrvatska, za druge Bosna je historijski i etnički srpska zemlja.

Na isti način negiraju bošnjačku autentičnost: za jedne Bošnjaci su islamizirani Hrvati, za druge Bošnjaci su islamizirani Srbi.

U praktično historijskom smislu prema Bošnjacima su postupali različito, sa hrvatske strane nisu manifestirali težnju biološkog uništenja Bošnjaka, ostajali su na njihovoj etničkoj asimilaciji i političkoj instrumentalizaciji uz svoje "cvijeće", dok su sa srpske strane nekoliko, desetak puta, u relativno kratkom historijskom razdoblju prema Bošnjacima u cjelini, poduzimali ekstremne biološke zločine masovnog uništenja, etničkog čišćenja i genocida, ne samo prema Bošnjacima u Bosni, već i prema Bošnjacima u Sandžaku.

U njihovoj zajedničkoj agresiji na Bosnu 1992-1995. Srbija i Hrvatska uspjele su da je podijele na dvije administrativne cjeline, FBiH i RS, s međunarodno verificiranim pravom na uspostavu specijalnih odnosa sa "svojim" dijelom Bosne, sa pravom svakog, osim vojnog djelovanja na njih i s njima. Nažalost, Srbija i Hrvatska su to postigle uz odobrenje i asistenciju međunarodne zajednice pod okriljem Dejtonskog mirovnog sporazuma.

Međunarodna zajednica je prvi put u stoljetnoj težnji Srbije i Hrvatske da anektiraju Bosnu Dejtonskim sporazumom pristala da je administrativno podijeli na dva dijela, na pretežno ratom uspostavljenim granicama i teritorijama, davši pravo Srbiji i Hrvatskoj da sklope specijalne odnose sa "svojim dijelovima" Bosne. Time je stvorila potpuno novu političku situaciju u Bosni s nepredvidivim negativnim posljedicama u budućnosti, a danas veoma politički kompliciranu državu izuzetno niske državne, kako unutarnje tako i vanjsko-političke funkcionalnosti.

Dejtonska međunarodna legalizacija srbijansko-hrvatske administrativno političke i etničke podjele BiH suprotna je cijeloj dotadašnjoj međunarodnoj diplomatskoj historiji odnosa prema BiH. U vrijeme tzv. Istočnog pitanja nastalog kao posljedica nestanka Osmanskog carstva, a kojeg je postavila Rusija u težnji da dobije primat političkog uticaja na ovaj prostor za njen veoma veliki doprinos u brojnim ratovima balkanskih naroda protiv Osmanske imperije, međunarodna zajednica nije dopustila da BiH postane dio Srbije, niti da postane dio zone direktnog političkog uticaja Rusije i panslavizma, te je na Berlinskom kongresu osmansku okupaciju Bosne zamijenila mandatnom upravom Austro-Ugarske. Protiv austrougarske uprave u Bosni Srbija je organizirala terorističku organizaciju "Crna ruka" koja je izvršila atentat na Ferdinanda u Sarajevu, što je bio povod za izbijanje Prvog svetskog rata.

Nakon Prvog i Drugog svjetskog rata međunarodna zajednica je priznala i prvu i drugu Jugoslaviju sa BiH u njima bez međunarodno verificiranih administrativno teritorijalnih i etnopolitičkih entiteta sa kojima bi Srbija i Hrvatska imale pravo na bilo kakav specijalan politički odnos. Dejtonski mirovni sporazum uveo je Srbiju i Hrvatsku u sva politička pitanja u BiH od nacionalnog interesa, a što se u praksi danas manifestira kao njihovo pravo involviranja u sve što hrvatska i srpska etnička zajednica u BiH proglasi nacionalnim interesom. Uz to oni su tzv. garanti Dejtonskog mirovnog sporazuma, pa i po tom osnovu imaju mogućnost direktnog i vrlo snažnog uticaja na političke odnose

i procese u BiH s pozivom na međunarodni legitimitet. No, ni to samo po sebi ne bi bilo loše kada bi njihovo pravo na politički uticaj u BiH motivirano obavezom unapređenja političkih odnosa u BiH i jačanju njene državne funkcionalnosti. Međutim, problem je u tome što se i Srbija i Hrvatska praktično politički prema Bosni odnose suprotno, što im ona veoma često služi za rješavanje političkih pitanja unutar svake od njih.

U politički identitet i suverenitet BiH Dejtonski mirovni sporazum je uveo dvije susjedne države, Srbiju i Hrvatsku; on im je, s jedne strane, međunarodno legalizirao agresiju i njihove ratne rezultate, a s druge strane, dao im pravo da se direktno uključuju u sva, a posebno etnopolitička pitanja u BiH, što je jedinstven slučaj u svijetu.

Dva srpska koncepta rješenja srpskog pitanja

U Srbiji danas postoje dva koncepta rješenja srpskog nacionalnog pitanja: socijalno-liberalno, demokratsko i nacionalističko. Ta dva koncepta imaju tradiciju toliko dugo koliko Srbi postavljaju svoje političko pitanje. Utemeljitelj prvog, liberalno-demokratskog je Svetozar Marković, a drugog, nacionalističkog Ilija Garašanin. Garašanin je ideolog jedne srpske države za sve Srbe. No, problem nije u konceptu "svi Srbi u jednoj državi" kad bi on pod tom jednom državom podrazumijevao Kneževinu Srbiju. Problem je, prvo u tome što on pod tom državom srpskog naroda podrazumijeva sav prostor na kojem žive Srbi, drugo, što pod Srbima podrazumijeva i Bošnjake, Makedonce, Crnogorce i Hrvate.

"U 'Načertaniju' se, istina, govori i o ujedinjenju južnih Slovena, pa bi se, s obzirom na tu činjenicu, moglo reći da je njime po prvi put u srpskoj sredini promovisana i jugoslovenska ideja. Međutim, onako kako je izložena u tom dokumentu vidljivo je da je ona tek u drugom planu, i da se ne računa sa njenom skorom realizacijom. Osim toga,

Garašaninova recepcija jugoslovenske ideje podrazumeva ujedinjenje južnih Slovena pod pijemontskom ulogom Srbije čime se ona u samom začetku ispoljila kao konkurentska hrvatskom pijemontizmu u ostvarivanju te ideje (Štrosmajer i Rački)."

Ali, primarna ideja "Načertanija" jeste "ujedinjenje srpstva širenjem srpske države, prisajedinjenjem srpskih neoslobođenih krajeva koji se nalaze pod Otomanskom i Austrougarskom imperijom".

U brojnim srpskim politološkim i historiografskim tumačenjima Garašaninove koncepcije srpskog nacionalnog pitanja to je, "bez sumnje, samo deo opšteg trenda konstituisanja nacionalnih država u duhu liberalnog principa "jedan narod – jedna država", koji je dominirao Evropom XVIII i XIX veka". Po njima, to je liberalni koncepct srpskog nacionalnog pitanja i "u duhu je vremena u kojem je nastao, jer je izražavao aktuelnu potrebu da se srpski narod nacionalno integriše, što je svakako pozitivan istorijski proces na kojem su se formirale francuska, engleska ili nemačka nacija u XIX ili čak u ranijim vekovima". Garašanin je "otac nacije" koji se u evropskom kontekstu upoređuje sa Macinijem, Kavurom i Bizmarkom, tvorcima italijanskog i nemačkog nacionalnog ujedinjenja. U suštini, Garašaninov koncept srpskog jedinstva pretpostavlja prosto prisvajanje susednih zemalja za koje on smatra da su srpske.

Za razliku od Garašanina, koji je nacionalno pitanje Srba postavio kao pitanje teritorijalnog objedinjenja svih Srba, "oslobođenja i ujedinjenja srpstva", Svetozar Marković je taj isti problem postavio "na načelima individualnih sloboda, narodne samouprave i balkanske zajednice naroda".

Po njemu, nacionalno jedinstvo i nacionalna sloboda, kao i sloboda od spoljne potčinjenosti srpskog naroda, ostvaruju se narodnom samoupravom, danas bismo rekli političkim demokratskim slobodama demosa, kao kolektiviteta i demokratskim slobodama građana tog kolektiviteta. Ujedinjenje i oslobođenje srpskog naroda idu putem vlastitih demokratskih političkih sloboda građana (Srba), do kojih se dolazi socijalnom revolucijom. "Revolucijom do jedinstva, a ne putem

aneksija ili putem dogovora kancelarija i vlada, jedna je od osnovnih maksima Svetozara Markovića." Garašanin i Marković imaju sasvim različite koncepcije srpskog nacionalnog pitanja. Za Garašanina srpsko pitanje je pitanje države, za Markovića je to pitanje slobode, demokratsko pitanje. Sagledavajući stanje ondašnje Srbije i njenu ulogu u rješavanju srpskog pitanja, Marković konstatira da je ona nedemokratska i da kao takva zato ne može doprinijeti rješenju srpskog pitanja. S druge strane, po njemu rješavanje srpskog pitanja podrazumijeva ukidanje srpske države, stvaranje zajednice država svih naroda s kojima žive Srbi, znači stvaranje Balkanske federacije.

"Time je Svetozar Marković, na njemu svojstven način, izrekao i za današnje uslove aktuelnu misao, po kojoj despotska, nedemokratska vlast u Srbiji nije podobna da bude nosilac i realizator ni srpskog nacionalnog pitanja ni jugoslovenske ideje niti da ostvari bilo kakvu značajniju ulogu na Balkanu. U tom pogledu, Svetozara Markovića nije demantovala istorija sve do današnjih dana."

Sagledavajući ondašnje političke prilike na Balkanu, u Evropi i svijetu, Marković je u spisu "Srbija na istoku" ustvrdio da je balkanska federacija najpogodniji oblik rješenja kako nacionalnog tako i socijalnog pitanja, kako Srba tako i svih naroda tog prostora. Ocijenio je da je ideologija "Načertanija" Ilije Garašanina "najveća politička utopija" koja praktično hoće "Veliku Srbiju", što ujedno predstavlja najveću smetnju da se narodi Balkana "sjedine kao slobodni ljudi i ravnopravni radnici, kao savez opština-županija-država – kako im najudesnije bude".

Dakle, već sa postavljanjem srpskog pitanja polovinom 19. stoljeća nastala je dilema u viđenju njegovog rješenja. Po koncepciji Ilije Garašanina rješenje srpskog nacionalnog pitanja u smislu ujedinjenja svih Srba, odnosno ujedinjenja srpstva je u širenju granica srpske države, Srbije. Po koncepciji Svetozara Markovića, rješenje srpskog pitanja, ujedinjenje svih Srba, svog srpstva je u ujedinjenju srpske države sa državama naroda koji žive sa Srbima u demokratsku federalnu zajednicu na načelima individualnih sloboda i demokratije svih naroda koju naziva Balkanska federacija.

Novija srpska historija, ali i novija historija naroda Zapadnog Balkana u posljednjih sto pedeset godina ispunjena je, određena i opterećena pitanjem ujedinjenja srpstva. Milentije Popović s razlogom je zapazio da su s Ilijom Garašaninom i Svetozarom Markovićem započele "dve struje, dve tendencije, dva pravca u gledanjima na razvoj i rešenje srpskog nacionalnog pitanja". Mi slobodno možemo tvrditi da one traju sve do dana današnjeg i da ima izgleda da će još potrajati na način kako se uglavom prakticiralo i do sada, a prakticiralo se tako da je na djelu u **oficijelnoj politici Srbije bio i ostao vladajući koncept rješenja tzv. Srpskog nacionalnog pitanja na ideji Ilije Garašanina**. Nacionalna ideja kod Srba kroz historiju više se nadahnjivala bizmarkovskom idejom države, nego idejama Francuske revolucije, idejama slobode, jednakosti i bratstva.

Nažalost, rješenje srpskog pitanja srpski ideolozi nisu našli ni vidjeli u Markovićevoj, već u Garašaninovoj ideologiji. Zbog toga smo na prostoru Zapadnog Balkana do sada imali ovakvu krvavu i tragičnu historiju kakvu smo imali. Da zlo bude potpuno tragično, ta ideologija je na djelu i danas i vjerovatno će još dugo postojati i opstati. Iz njenih račvi, nakon "Oluje", ulaska u NATO i EU, ispala je i izvukla se Hrvatska. Ostali su nekoliko dijelova Srbije, BiH, dio Kosova i Crna Gora. Oni su aktuelne žrtve ideologije "Velike Srbije", s tim što zbog nepokolebljive podrške međunarodne zajednice, političko pitanje Kosova će, vjerovatno biti uskoro, ako ne vrlo brzo riješeno. Problemi ostaju sa dijelovima Srbije, u BiH i u Crnoj Gori. Ako se ne izvrši unutrašnja politička demokratizacija Srbije, opasnost od novih sukoba na ovim prostorima nije isključena. Nakon definitivnog rješenja Kosova, pod lupom velikosrpske ideologije biće ostala navedena područja, i to još snažnije i direktnije zbog navodne ranjenosti gubitkom Kosova. Srbija će tražiti kompenzaciju Kosova u BiH i Crnoj Gori. Demokratskim političkim snagama u Srbiji, za njenu unutrašnje-demokratsku političku transformaciju, o kojoj je govorio Svetozar Marković prije sto pedeset godina, Zoran Đinđić prije desetak godina, danas govori Čedomir Jovanović, najviše i najbolje može pomoći EU

prihvatom Srbije u dijalog za ulazak, a onda i samim ulaskom u EU. Demokratska samotransformacija Srbije će ići, ali može trajati dugo, ako procesi evropske integracije ne budu išli brže, ako ekonomska recesija bude trajala dugo, ako se energetska moć Rusije održi. Ta izvanjska demokratska podrška demokratskim snagama u Srbiji može na najbolji način ubrzati unutrašnju samodemokratizaciju Srbije i na taj način definitivno riješiti tzv. Srpsko pitanje, a time i politička pitanja drugih naroda u okruženju sa Srbijom. Prostor "Velike Srbije", koji je obuhvatao pola Hrvatske, cijelu BiH, Crnu Goru, Kosovo, Makedoniju sada je sveden na upola manju "Veliku Srbiju", na pola BiH i Crnu Goru.

Literatura:

Rajko Gnjato, Geopolitička stvarnost Srba, Institut za geopolitičke studije, Beograd 1997.

Svedočenje Robert Donia u, "Jezgro velikosrpskog projekta", uredila i pripremila Sonja Biserko, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Beograd, 2006.

Borisav Jović, Poslednji dani SFRJ, Prizma, Kragujevac 1996,

Dobrica Ćosić, Promene, Beograd 1992.

Ivo Banac, "The National Question in Yugoslavia: Origins, History, Politics", Cornell University Press, Ithaca, 1984.

Ivo Banac, "With Stalin Against Tito: Cominformist Splits in Yugoslav Communism", Cornell University Press, Ithaca, 1984.

Dragoljub Todorović, Knjiga o Ćosiću, Treći milenijum, Beograd, 2005.

Cigar, N., Genocide after Emotion, The Postemotional Balkan War, 1996, London and New York: Routledge

Smail Čekić, Agresija nad Bosnom i genocid nad Bošnjacima, Sarajevo 1995.

Prof. dr. Azem Kožar

NEGIRANJE DRŽAVE BOSNE I HERCEGOVINE U "BOSANSKOM RATU" DOBRICE ĆOSIĆA[1]

Apstrakt: U radu se daje osvrt na neka stajališta Dobrice Ćosića iznijeta u knjizi "Bosanski rat", koju je priredila Ana Ćosić-Vukić, objavljenoj u Beogradu 2012. godine. Između ostalog, ukazano je na Ćosićevo negiranje postojanja države Bosne i Hercegovine, u čemu se autor vješto koristio nekim objavljenim književnim tekstovima, među kojima ponajviše Ive Andrića, o Bosni kao "zemlji mržnje". Ukazuje se na njegovo nenaučno tumačenje Bosne i Hercegovine kao komunističke tvorevine, te nekom vrstom kompromisa dva njena u Dejtonu sastavljena dijela: Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske. Ovakve tvrdnje autora apsolutno ne korespondiraju sa historijskim činjenicama. Njima se nastoje opravdati pokušaji realizacije projekta "Velike Srbije", kojeg Ćosić u uslovima rata pod pritiskom međunarodne zajednice nastoji modificirati. U tome mu je najvažnije istrajavanje na razgradnji međunarodno priznate države Bosne i Hercegovine, nerijetko se obraća međunarodnoj zajednici predstavljajući se mirotvorcem i kosmopolitom, kritikujući istovremeno srpsku političku elitu za "tvrde stavove" u odnosu na nuđena mirovna rješenja. Ipak, za iole ozbiljnijeg poznavaoca bosanskohercegovačkih i jugoslavenskih prilika u vrijeme disolucije SFR Jugoslavije, jasno je i prepoznatljivo autorovo pretvaranje, otvoreno politikantstvo čiji je temelj velikosrpstvo, njegovo nastojanje da zamjenom teza tipa "Muslimani i Hrvati pale srpska sela i ubijaju srpski narod a Srbi će im na to sigurno uzvratiti," ostvari memorandumske ciljeve, itd. O razgradnji Bosne i Hercegovine Ćosić je spreman da sarađuje sa najvećim neprijateljima Srba, kakvog smatra Franju Tuđmana i neke druge državnike. Stvaranje entiteta Republika

[1] Dobrica Ćosić, *Bosanski rat,* priredila Ana Ćosić-Vukić, JP "Službeni glasnik", Beograd, 2012.

Srpska, kao administrativnog dijela jedinstvene Bosne i Hercegovine, Ćosić vidi kao prvu srpsku državu preko Drine, što je za njega veliki iskorak ka ostvarenju zacrtanog cilja.

Ključne riječi: Bosna i Hercegovina, SFR Jugoslavija, Srbija, Crna Gora, Hrvatska, Savezna Republika Jugoslavija, "Bosanski rat", agresija, građanski rat, Srbi, Hrvati, Muslimani (Bošnjaci), Ujedinjene nacije, Savjet bezbjednosti, Evropska zajednica, Sjedinjene Američke Države, Rusija, Njemačka, NATO, Federacija Bosne i Hercegovine, Republika Srpska, Dejtonski sporazum.

1. Uvodne napomene

Knjiga "Bosanski rat" autora Dobrice Ćosića je, prema riječima priređivača Ane Ćosić-Vukić, "dokumentarnog karaktera o istorijskim zbivanjima u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1995. i potpisivanja Dejtonskog sporazuma u Parizu kada je pod pokroviteljstvom Saveta bezbednosti i Evropske zajednice od Republike Srpske i Muslimansko-hrvatske federacije stvorena država Bosna i Hercegovina."[2] Priređivač dalje navodi da je Dobrica Ćosić bio "svedok i politički učesnik kao predsednik Savezne Republike Jugoslavije", te da iz tog razloga njegovi tekstovi, iz kojih je nastao "Bosanski rat", autentično odražavaju Ćosićevu koncepciju karaktera "Bosanskog rata" koji je imao za cilj razbijanje SFR Jugoslavije, ratom "čiji su pokretači Hrvati i Muslimani motivisani ostvarenjem svojih nacionalnih ideologija", a koji je okončan novim obrascem "zapadnog intervencionizma". Osim onoga što je ranije zapisano i objavljeno u Ćosićevim publikacijama[3] i

[2] Iz ovog citata je jasna korespodencija priređivača sa tezom autora D. Ćosića da država Bosna i Hercegovina nije postojala (i/ili nije trebala postojati) do 1992. godine, pored ostalog i kao federalna jedinica državne zajednice SFR Jugoslavije, što je u samom tekstu na više mjesta istaknuto, a o čemu će u ovom prilogu biti više riječi. *Bosanski rat,* Beograd, 2012, str. 275.

[3] Radi se o Ćosićevim na temu rata 1992-1995. ranije objavljenim djelima: *Piščevi zapisi 1992-1993* (*Lična istorija jednog doba*, *Vreme mržnje*, knj. 4, Službeni

u "Stvaranju Republike Srpske", autora Nikole Koljevića, priređivač ističe da "Bosanski rat" sadrži i neke nove Ćosićeve opservacije koje do sada nisu objavljene. Sve to ima za cilj da ukaže na značaj ove knjige, da potcrta svrhu i ukaže na važnost njenog objavljivanja.

Ćosićev "Bosanski rat" se sastoji iz tri dijela:

- "Zapisi predsjednika Savezne Republike Jugoslavije", koji obuhvata vremensko razdoblje od 16. aprila 1992. do 1. juna 1993. godine, tj. do smjenjivanja sa funkcije predsjednika SRJ (str. 7 do 151);

- "Zapisi smenjenog predsjednika Savezne Republike Jugoslavije", koje se odnosi na period od 14. januara 1994. do 17. decembra 1995. (str. 155 do 227);

- "Iz Uvoda za Dnevnik Nikole Koljevića Stvaranje Republike Srpske", koje čini retrospektivni osvrt na odnose sa političkom elitom srpskih političara iz Bosne i Hercegovine i SRJ, posebno sa Nikolom Koljevićem, potpredsjednikom u ratu samoproglašene Srpske Republike.

Sva tri dijela, koja korespondiraju sa događanjima i autorovim promišljanjima u razdoblju od oko jedne decenije, dakle od 1992. do 2012. godine, protkana su piščevom preokupacijom o opravdanosti i neophodnosti ostvarenja vjekovne težnje srpskog naroda za ujedinjenjem, s tim da u načinu ostvarenja toga cilja autor, bar prividno, pravi određene modalitete, tako da npr. stvaranje više srpskih zemalja nakon disolucije SFR Jugoslavije smatra realnijom pragmom od ranije iznijetih stavova da svi Srbi žive u jednoj državi, mada je on ubjeđenja da te novoosnovane srpske države neće egzistirati zasebno, već će se, prije ili kasnije, ujediniti u jednu srpsku državu.[4] Pri svemu tome drugi narodi i njihova nacionalna, državotvorna, historijska, vjerska, kulturna i druga prava od strane ovog autora su apsolutno marginalizirana.

---

glasnik, Beograd, 2009); *Piščevi zapisi 1993-1999* (*Lična istorija jednog doba*, knj. 5, Službeni glasnik, Beograd, 2009); *Srpsko pitanje II*, Filip Višnjić, Beograd, 2003).

[4] "A u miru i povoljnim međunarodnim okolnostima, evolucijom, ostvarilo bi se državno jedinstvo srpskog naroda", ističe Ćosić u zapisu od 28. maja 1992. godine. *Bosanski rat*, str. 10.

2. O karakteru "Bosanskog rata"

"Bosanski rat" autora Dobrice Ćosića, poznatog srpskog pisca, akademika SANU, jednog od autora Memoranduma SANU, koji se, kako sam kaže duže vrijeme bavi historijom Balkana, je još jedan pokušaj ovog agilnog srpskog intelektualca jasne velikosrpske orijentacije da se opravda srpska agresija na Bosnu i Hercegovinu, koju on predstavlja kao međunacionalni i vjerski rat tri bosanskohercegovačka naroda Srba, Hrvata i Muslimana. Započeli su ga, po njemu, Hrvati i Muslimani, koji su "Srbima objavili rat do potpunog osvajanja Bosne i Hercegovine i istrebljenja Srba iz prve muslimanske republike u Evropi".[5] U evropskoj i svjetskoj javnosti je po njemu na sceni srbofobija, koju generira Amerika pod uticajem islamskih zemalja, kao i Njemačka, ali i mnoge druge zemlje. Sve to, po autoru, otežava položaj srpske strane u ratu koja je napadnuta i prinuđena da se brani, da na zločine uzvraća zločinima itd. Svoje stavove o ratu autor vješto nastoji da potvrdi stavljajući ih u usta brojnih saradnika iz vrha političke elite Savezne republike Jugoslavije i Republike Srpske, ali i svijeta, kad god mu se za to ukaže prilika. Sa velikosrpskom vladajućom vrhuškom je apsolutno saglasan u ocjeni karaktera rata i negiranja postojanja Bosne i Hercegovine, o agresiji Hrvatske na Bosnu i Hercegovinu, ali nerijetko izražava neslaganje sa načinom ostvarenja toga cilja. Rijetke istomišljenike iz međunarodne zajednice smišljeno veliča kao državničke ličnosti, intelektualce i vizionare, posvećujući posebnu pažnju citiranju i objašnjenju njihovih stavova.[6] Posebno je zabrinut

[5] Rat u Bosni, po njemu, nije srpska agresija, nego multinacionalni, vjerski i građanski rat, a da je agresor Hrvatska koja je ušla u bosanski rat sa 40.000 – 50.000 vojnika. *Bosanski rat*, str. 88. U daljim svojim opservacijama Ćosić rat u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini smatra "odbrambenim i oslobodilačkim" za srpski narod. *Bosanski rat*, str. 172.

[6] Među malobrojnim sagovornicima iz međunarodne zajednice, koji su imali razumijevanje njegovih stavova o "Bosanskom ratu" je Butros Gali, generalni sekretar UN-a. "Taj razboriti Egipćanin razume bosansku nesreću, shvata verski karakter toga rata i njegove energije" (*Bosanski rat*, str. 36); Tu je i Adam Mihnjik, poljski disident i Ćosićev istomišljenik u borbi protiv staljinizma, koji mu je 17. aprila 1993. godine savjetovao "da prekine rat po svaku cenu, da se javno odrekne "Velike

uvođenjem sankcija protiv SRJ i internacionalizacijom "Bosanskog rata", te vojnom intrvencijom NATO-a. Tračak nade za ostvarenje svojih ciljeva Ćosić vidi "u ratu između Muslimana i Hrvata u srednjoj Bosni".[7] No, od svih tih njegovih stajališta, koja su naučnoj i široj bosanskohercegovačkoj, jugoslavenskoj i svjetskoj javnosti uglavnom poznata, ovdje želimo nešto više ukazati na Ćosićevo negiranje države Bosne i Hercegovine.[8]

3. O negiranju države Bosne i Hercegovine

Dobrica Ćosić u "Bosanskom ratu" apsolutno negira postojanje i/ili opravdanost postojanja države Bosne i Hercegovine: u prošlosti, u sadašnjosti tj. u vrijeme kraja 20. i početka 21. stoljeća, ali i u budućnosti. Ova autorova stajališta se konstantno prožimaju i dopunjavaju u različitim vidovima i u različitim prilikama. Ona su manje-više jasna i kada ih autor pokušava umotati u floskule univerzalnih vrijednosti, kosmopolitizmom, potrebom uspostave svjetskog pravednog poretka

Srbije" i osudi srpske zločine", dodajući: "Da klekneš Dobrice, kao što je kleknuo Vili Brant." *Bosanski rat*, str. 106. Ćosićevu prosrpsku politiku podržavali su francuski predsjednik Miteran, engleski premijer Džon Mejdžor, engleski istoričar i publicista Nora Belof i još neki manje uticajni pojedinci.

[7] O tome Ćosić kaže: "Možda će taj rat, najzad, ubediti Amerikance i Evropsku zajednicu da je multietnička država Bosna i Hercegovina neodrživa", i dodaje: "Teško narodu koji od najvećih neprijatelja očekuje spas." *Bosanski rat*, str. 150.

[8] O karakteru rata u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1995. godine, napisano je više studija i druge literature, te objavljene zbirke vjerodostojnih dokumenata. U najvećem broju njih radi se o agresiji na Bosnu i Hercegovinu, od 6. 4. 1992. godine međunarodno priznatu, nezavisnu i samostalnu državu u postojećim granicama. Istraživanjima su se bavili bošnjački, hrvatski, srpski i mnogi drugi historičari, sociolozi, politolozi i dr. Istina, jedan broj ovih radova donosi i drugačije ocjene rata, kao međunacionalnog, vjerskog i građanskog sukoba tri bosanskohercegovačka naroda. Radi se o nekim režimskim autorima i naručenim pisanijama koja nemaju naučnu osnovu i vrijednost. Održano je i više naučnih skupova na ovu temu, a Međunarodni sud pravde u Hagu je također stao na stanovište da se radi o agresiji na BiH sa genocidnim ishodom po bošnjački narod (O tome vidi: *Presuda Međunarodnog suda pravde: Bosna i Hercegovina protiv Srbije i Crne Gore, 26. februar 2006*., Sarajevo, 2008.).

i sl., tako da autorove vješte jezičke interpretacije, ipak, ne mogu zamagliti suštinu njegove životne usmjerenosti za ideju velike Srbije.

Svoja stajališta o Bosni i Hercegovini Dobrica Ćosić je kao predsjednik Savezne republike Jugoslavije veoma jasno iskazao svojim sagovornicima na međunarodnoj konferenciji o Jugoslaviji, održanoj u Londonu 26. avgusta 1992. godine,[9] kao i u drugim razgovorima u kojima je učestvovao. Tako je o razgovorima u Ženevi, održanim novembra 1992. godine, u razgovoru sa Alijom Izetbegovićem, Radovanom Karadžičem i Franjom Tuđmanom, zapisao: "Radovan je uporan u tvrdnji da Bosna i Hercegovina može biti samo država tri nacionalne zajednice koje su konfederalno povezane; Alija je još uporniji u stavu da Bosna i Hercegovina treba da bude unitarna država; Tuđman i ja ne verujemo u opstanak države Bosne i Hercegovine, koja nema ni istorijsko ni etničko utemeljenje što dokazuje građanski rat genocidnog karaktera sva tri naroda, pa zato treba uvažavati političku volju tih naroda" i dodaje: "Vens i Oven (...) hoće po svaku cenu da sačuvaju tu veštačku državnu tvorevinu, kojoj su komunisti i Tito dali istorijsku egzistenciju."[10]

U razgovoru sa francuskim ministrom Rolanom Dimom konstatira da se "nije saglasio ni sa mojim shvatanjima o neodrživosti multietničke

[9] Iako je Ćosić nastojao da se u održanom govoru predstavi kao mirotvorac, ipak on u biti ostaje kod svojih stajališta o "Bosanskom ratu", predlažući da "Hrvatska povuče svoju vojsku iz Bosne i Hercegovine, napusti vojnu koaliciju sa Muslimanima i povede političke pregovore sa Republikom Srpskom i predstavnicima ostalih Srba u Hrvatskoj", da "vođstvo Muslimana napusti težnju za političkom hegemonijom u Bosni i Hercegovini," da "vođstvo Srba u Bosni i Hercegovini učini Muslimanima odgovarajuće teritorijalne ustupke na prostorima koje sada Srbi brane kao svoje", itd. (*Bosanski rat*, str. 20). Dakle, Muslimani se optužuju za pretenzije na političku hegemoniju, a miroljubivi Srbi će neke svoje teritorije ustupiti Muslimanima samo da se odreknu tih pretenzija. Ovo je jedna veoma vješto formulirana teza o ugroženosti Srba, koji bi eto dio svojih teritorija dobrovoljno ustupili drugima samo radi mira, čista zamjena teza ko je žrtva a ko agresor.

[10] *Bosanski rat,* str, 34. Zalaganje bosanskohercegovačkih vlasti za jedinstvenu, ali decentraliziranu i demokratiziranu zemlju, Ćosić i njegovi istomišljenici su konstantno predstavljali kao njihovo zalaganje za unitarnu državu, što nema utemeljenje u zvaničnim dokumentima Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine i drugih državnih organa.

i samostalne države Bosne i kako može poslije ovakvog užasnog građanskog rata da postoji multietnička Bosna i Hercegovina?" Na to pitanje, navodno, piše Ćosić, Dima "nije imao odgovor".[11]

Ćosić poseban značaj pridaje političkoj saglasnosti između njega i Tuđmana u razgovorima koje su u "četiri oka" vodili u Ženevi decembra 1992. godine. On piše: "Tuđman i ja smo čvrsto uvereni da se mir u Bosni može postići samo stvaranjem konfederacije tri nacionalne zajednice. Tuđman smatra da BiH kao država nikada u istoriji nije postojala niti može da postoji. Izrazio sam punu saglasnost sa Tuđmanovim stavom. Dogovorili smo se da na toj osnovi utičemo na svoje sunarodnike u Bosni: ja na Srbe, on na Hrvate, i učinimo ih saveznicima. Bosna je do sada jedino pitanje o kome smo se Tuđman i ja saglasili" i dodaje: "ali ako Hrvati i mi budemo jedinstveni u politici prema Bosni, postoje izgledi da se izvrši preokret u "bosanskoj krizi".[12]

Savezništvo sa Tuđmanom je zaista bila i ostala stalna prijetnja opstanku Bosne i Hercegovine. Obje države su izvršile agresiju, obje ne žele da Bosna i Hercegovina postoji, i to nije njihov prvi dogovor i opredjeljenje. O tome su se tajno dogovarali Tuđman i Milošević u Karađorđevu i Tikvešu. Problem je, međutim, u prošlosti bio oko načina podjele Bosne i Hercegovine, a sada osim toga i zbog dva nova faktora koji se tome suprostavljaju: bosanski Muslimani (Bošnjaci) kao nezaobilazan autohtoni i konstitutivni narod Bosne i Hercegovine, te međunarodna zajednica koja je opredijeljena da prizna disoluciju SFR Jugoslavije na federalne jedinice u avnojevskim granicama.

U govoru pred Komitetom za spoljne poslove i bezbjednost Evropskog parlamenta 30. marta 1993. godine Ćosić je, između

[11] *Bosanski rat*, str. 36. Butros Gali mu je na kraju "donio malo spokojstvo", time što je iz konačnog stava Konferencije izbacio rečenicu da su Hrvatska i Srbija izvršile agresiju na Bosnu i Hercegovinu .

[12] *Bosanski rat*, str. 37. Franjo Tuđman je za Ćosića recidiv ustaštva, otvoreni neprijatelj srpskog naroda. Od njega je "gori" jedino Radmond Bartolomji, Klintonov izaslanik sa specijalnom posmatračkom misijom u "bosanskoj krizi", koji je "osion, pruski krut, tup u mišljenjima, silnik koji ne razgovara, ne sluša ..." , koji mu je 14. aprila 1993. u razgovoru prenio izričit američki stav da Srbi treba da potpišu Vens-Ovenov plan *(Bosanski rat,* str. 102).

ostalog, rekao: "Ako su Evropska zajednica, Ujedinjene nacije, Rusija i Sjedinjene Američke Države, kao i vodeće sile sveta, u ovim danima, iz strateških i drugih razloga, spremni da omoguće istorijski trajno rješenje bosanske krize, ako su i dalje uporni u podržavanju jedne nasilne državne tvorevine Bosne i Hercegovine, onda je po mom uverenju, bosanskohercegovačka država moguća samo kao konfederacija tri nacionalne zajednice – muslimanske, srpske i hrvatske". Istina, Ćosić u tom kontekstu govori i o načinu povezivanja tih zajednica, o ljudskim i građanskim pravima, o demilitarizaciji i sl., što je isticao u više navrata kada je od strane međunarodnih čimbenika bio "sateran u ćošak", i time primoran da glumi mirotvorca i poliglotu. U ovom slučaju je bio u pitanju strah od uvođenja sankcija protiv Srbije i Crne Gore, koje je predložila i usvojila Evropska zajednica 30. maja 1992. godine.[13]

Kao vješt političar Ćosić je mogućnost nepostojanja Bosne vidio i plasiranjem nekih općih stajališta o pravima naroda na samoopredjeljenje, što je artikulisao kao "dosljednu primenu prava svih naroda na samoopredeljenje, što bi vodilo radikalnom državno – političkom prekomponovanju jugoslovenskog i balkanskog prostora, razume se, isključivo mirnim i dogovornim putem", načelo koje je još na kraju Prvog svjetskog rata proklamovao i zastupao predsjednik SAD Vudro Vilson.[14] Ovdje Ćosić nastoji da ostvari legitimnost referenduma Srba u Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini, i tako, pod plaštom demokratije, prvo destruira državni prostor ove dvije međunarodno priznate države, a potom sve te srpske zemlje ujedini sa Srbijom u jednu državu – "Veliku Srbiju".

U novoj konstelaciji snaga i odnosa međunarodne zajednice prema ratu u Bosni i Hercegovini u uslovima sankcija i NATO intervencije, Ćosić konstantno provjerava mogućnost ostvarenja "vekovnog srpskog ideala: nacionalnog i državnog ujedinjenja srpskog naroda, ali i, kako kaže, opstanku i slobodi srpskog naroda preko Drine i Save danas".[15] Iako

[13] *Bosanski rat*, str. 78.

[14] *Bosanski rat*, str. 84. (Iz govora od 30. 3. 1992.).

[15] *Bosanski rat,* str. 66. Te svoje poglede Ćosić je bliže iskazao u romanima *Vremena smrti* (o stradanjima Srba *1914.)* i *Vremena zla* (o stradanjima 1948. od staljinizma).

je ovaj drugi dio njegove dileme sadržan u prvom dijelu "nacionalnom i državnom ujedinjenju srpskog naroda", on to svjesno apostrofira kako bi stvorio privid neke druge vrste. "Međutim," kaže on,"uviđam da ne možemo da odolimo pritiscima spoljnih činilaca." Zato i ovom prilikom (21. marta 1993.), kao i više puta ranije i kasnije, on saziva uticajne pojedince i političke elite, kreatore i realizatore maksimalističke srpske politike da svi Srbi žive u jednoj državi, da sa njima razmotri nove okolnosti razvoja situacije, da pokuša naći najpogodnija rješenja. On to često radi u konsultacijama i sa akademicima, među kojima poseban značaj daje stajalištima dr. Milorada Ekmečića, za koga kaže da "svaki događaj tumači znanjem i istorijom", te Antonija Isakovića, Ljubomira Tadića i dr. [16]

Ovo je posebno izraženo u vrijeme pritiska međunarodne zajednice da se prihvati Vens - Ovenov plan za Bosnu i Hercegovinu,[17] protiv čega je bilo rukovodstvo bosanskih Srba sa Karadžićem i Mladićem na čelu, ali i Slobodan Milošević, predsjednik Srbije i Vojislav Šešelj, vođa četničkih odreda kao paravojnih srpskih oružanih formacija. Ćosić kritizira njihove maksimalističke stavove, kaže da se treba drugačije ponašati, da se stajališta međunarodne zajednice moraju uvažavati, mada, stiče se dojam da tako ne misli. Potvrda ovom stavu je i

[16] Sa akademicima SANU se Ćosić i dok je obavljao dužnost predsjednika SRJ i kasnije, redovno dogovarao o najznačajnijim pitanjima, posebno se to odnosi na reviziju maksimalističke srpske politike projektovane Memorandumom SANU, a u okolnostima rata kada međunarodna zajednica sankcijama i vojnom intervencijom nastoji zaustaviti agresivni rat. To, između ostaloga, potvrđuju sljedeći njegovi zapisi: "Odlazim u Akademiju da se dogovorim sa Ekmečićem, Isakovićem i ostalim prijateljima kako propagandno da djelujemo protiv intervencije. Ekmečić je uplašen jer poznaje srpsku nesposobnost da se organizovano ponaša u kritičnim prilikama." Ustvari, preko Ćosića, SANU i kreira srpsku politiku. (*Bosanski rat*, str. 168). Ćosić akademike Milorada Ekmečića i Ljubobira Tadića naziva "najboljim ljudima moje generacije." (*Bosanski rat*, str. 195).

[17] Za Ćosića je Vens-Ovenov plan otvoreni ultimatum međunarodne zajednice Srbima i Saveznoj Republici Jugoslaviji. Po njemu "Vens-Ovenov plan degradira srpski narod u Bosni i Hercegovini", (...), on je "etnički, politički, ekonomski neodrživa konstrukcija nekakve privremene Alijine države. Ali, tvrdi Ćosić, neprihvatanjem tog ultimatuma odlučujemo se za carstvo nebesko", (...), pa zato "treba da procenimo koje je zlo od dva zla malo manje". (*Bosanski rat*, str. 112-113).

konstatacija: "Srbija mora, kao i u vreme aneksije Bosne i Hercegovine 1908. da prepusti srpski narod preko Drine sudbini koju su joj odredili Amerika i Evropa, svesna da se time odriče svih pobeda koje je u ova dva veka, osobito u Prvom i Drugom svetskom ratu, zadobila u borbi za oslobođenje i ujedinjenje čitavog srpskog naroda."[18] Ćosić se nada da će rat između "Muslimana i Hrvata u srednjoj Bosni, koji postaje sve žešći, (...), najzad, ubediti Amerikance i Evropsku zajednicu da je multietnička država Bosna i Hercegovina neodrživa".[19]

Neku vrstu potvrde svoga stajališta o "Bosanskom ratu" i o negiranju postojanja države Bosne i Hercegovine, Ćosić vidi i u stajalištima Ive Andrića, ali i Meše Selimovića i još nekih književnika. Ističe Andrićevo viđenje Bosne kao "zemlje mržnje", kojoj je kao takvoj u pripovijesti *Pismo iz 1920.* "nagovestio ljudsku istinu i tragiku višenacionalne i višereligijske Bosne. Imao je dokaz," piše Ćosić, "ne samo tri na različitim bogomoljama neusaglašena sata, nego čitav XVII, XVIII i XIX vek, trinaest srpskih ustanaka protiv Turaka i veliki ustanak hercegovačkih i bosanskih Srba 1875. (...) Bosna i Hercegovina je mučenička zemlja, natopljena i nevinom i zločinačkom krvlju, njom bukte i ćalasaju vetrovi mržnje; iza njenih noći čuče zasede i sevaju handžari; u njenim danima maršriraju vojske ubica i danonoćno cvokoće goloruka raja."[20]

Korišćenjem književnih interpretacija renomiranih pisaca Andrića, Selimovića i drugih, koji su na svoj način predstavili neki bosanskohercegovački književni, pa makar to bio i historijski motiv, Ćosić nastoji da na neku njemu shvatljivu historijsku osnovu, tačnije na historijsku realnost, postavi svoju tezu o nemogućnosti postojanja države Bosne i Hercegovine koju niko ni iznutra neće i ne želi, jer je ona svima "tegobna" i svima "zemlja mržnje". Međutim, u indirektnom i direktnom doticanju te "mržnje", uvijek je krivica na

[18] *Bosanski rat*, str. 128. (Zapis za 21. april 1993.).

[19] *Bosanski rat*, str. 230.

[20] *Bosanski rat*, str. 133. U ovom kontekstu Ćosić dodaje: "U Mešinoj "tegobnoj zemlji" ne zna se kome je najteže: raji ili privremenim gospodarima; i jedne i druge stiže ista kazna."

nesrpskim narodima, što je samo po sebi sa aspekta naučne teorije i pragme apsolutno neprihvatljivo i neutemeljeno, pa čak i u slučaju kada Ćosić polazi od sopstvenih shvatanja i osjećanja on to ne može smatrati i stajalištem naroda kome pripada. Osobnu mržnju prenositi na kolektivitete kakvi su narodi nije mogućno opravdati, a pogotovo ne i dokazati.

Tok "Bosanskog rata" Ćosić je aktivno i sistematski pratio i nakon što je smijenjen sa funkcije predsjednika SRJ 1. juna 1993. godine, što je po njemu djelo Miloševićeve i Šešeljeve nerazumne i pogubne politike, sa kojima "srpski narod ima mračnu i mučnu budućnost".[21] U to vrijeme, po njemu, rat u Bosni se "pretvara u međunarodno, sveislamsko džihadsko razbojište pod patronatom Amerike i njenih vazalnih saveznika i satelita". A u takvim okolnostima "Srbi sa urušenim državnim ustanovama i nestvorenom pravnom državom hoće da se ujedine i stvore jedinstvenu srpsku državu! U najgore vreme - najteži cilj. Dva veka nam evropske sile onemogućavaju ujedinjenje. Da bismo u tome uspeli ujedinili smo se sa Hrvatima i Slovencima u Jugoslaviju. Oni pobegoše i vratiše nam istoriju čitavo stoljeće unazad (...) Na Balkanu sa islamskim i katoličko-pravoslavnim verskim ratom, ako ga Evropa ne zaustavi započinje velika razistorija i povratak u 14. vek: u vreme invazije islama u hrišćansku Evropu."[22]

Očigledno Amerika i Evropska unija su pokvarile Ćosićevim Srbima prijeratne planove za ujedinjenje u jednu državu, rat je postavio nove okvire i traži nove modalitete za ostvarenje tih velikosrpskih ciljeva. One srpske političare koji i dalje insistiraju na tome, Ćosić naziva "nerazumnim fanaticima", i kaže: "Kome danas treba proklamacija o nacionalnim i državnim ciljevima? Njih treba mudro, realistički i

[21] Ćosić često naglašava neslaganja u vrhu srpske politike. Koliko u tome ima istine posebno je pitanje. Ipak, činjenica da je smijenjen sa funkcije predsjednika, ide u prilog konstataciji da su postojala neslaganja o modalitetima, ali ne i o osnovnom cilju realizacije velikosrpske politike. Njegovim smjenjivanjem koncept Slobodana Miloševića je prevladao.

[22] *Bosanski rat*, str. 164. Ćosić svjesno dozira ovakve konstatacije, računajući na psihološke efekte svega toga.

evolucijom ostvariti", konstatira Ćosić.[23] Dakle, Ćosić ne odustaje od zacrtanog cilja, ali smatra da ga u ratnim okolnostima treba ostvariti drugim sredstvima.

To je vrijeme kada je NATO 9. februara 1944. naredio vojsci bosanskih Srba da povuče svoju artiljeriju oko Sarajeva na 20 km od grada, u suprotnom će bombardirati njihove položaje. U strahu od vojne intervencije Ćosić traži rješenja da zaustavi srpske poraze, upozorava, usmjerava i kritikuje srpske političare. O tome, između ostalog, kaže: "Srpski maksimalizam, bosanska upornost i bandoglavost doveli su nas do ivice istorijske provalije", jer su, po njemu, "Srbi u najtežem, najbezizglednijem položaju od sloma Prvog srpskog ustanka".[24]

Kritikujući nosioce srpske političke i vojne moći, Ćosić osjeća potrebu da i sam preispita sebe i svoje prijeratne i ratne ideje i ciljeve: "Moram kritički, dubinski, suštinskije da sagledam sebe i ideje koje sam zastupao i koje zastupam. Treba da se što dublje zagledam u sebe i svoju prošlost i preispitam svoja shvatanja, ideje i ciljeve koje sam zastupao od 1939. do dana današnjeg. Ideje su čovekove varalice i himere. Ništa nas ne čini toliko moćnim kao ideje u koje verujemo, ni toliko slabima kada shvatimo da smo obmanuti."[25]

Ćosić je svjestan svoga doprinosa ratnoj zbilji, koja se, po njemu, pretvara u vojni i politički poraz Srba. Zbog toga traži nove modalitete kako da zaustavi i najučinkovitije djeluje da promijeni stanje izazvano raskolom u srpskom vođstvu o pitanju prijedloga za mirovno rješenje od strane Kontakt grupe, u vrijeme kada se i Miloševićeva nacionalna politika nalazi pred slomom. Te nove snage vidi u odlučnom djelovanju Srpske pravoslavne crkve na čelu sa patrijarhom Pavlom. Po njemu "Crkva je sada jedini jedinstveni organizam čitavog srpskog naroda, treba da odgovori apelom i stavom za duhovno jedinstvo. (...) Crkva treba da pomogne Srbima u Bosni da skrenu sa puta rata i kolektivnog samoubistva na put duge pragmatične političke borbe za svoju slobodu

[23] *Bosanski rat*, str. 165.
[24] *Bosanski rat*, str. 171-172.
[25] *Bosanski rat*, str. 179.

i državu."[26] Iako je Ćosiću dobro poznata uloga Srpske pravoslavne crkve u generiranju agresije na Bosnu i Hercegovinu, on nastoji da i nju okrene prema svojoj viziji rješenja "Bosanskog rata".

Međutim, iako je Ćosić nastojao da ojača jedinstvo srpskog naroda u vrijeme plana Kontakt grupe da zaustavi rat i uspostavi mir, i to tako što će Srbi revidirati svoje maksimalističke nacionalne koncepcije, on nije uspio da bitnije utiče na Miloševićevu viziju daljeg djelovanja, koja je po njemu pogubna, oslanja se na tajnu organizaciju "Tajfun", koja razbija ratno jedinstvo Srba, što sve vodi "četničkoj kontrarevoluciji".[27] Miloševića okrivljuje i za progon Srba iz Srpske Krajine, smatrajući da je do toga došlo što nije prihvatio Ćosićev sporazum sa Tuđmanom od 20. 10. 1992. godine, jer su u "Deklaraciji" Srbi u Hrvatskoj označeni kao "lokalni Srbi", a to Miloševića nije zadovoljavalo. Posebno je gnjevan što Milošević u tim presudnim vremenima ćuti.

Ćosić ne može da se pomiri sa vojnom i političkom defanzivom u kojoj su se našli Srbi. Griža savjesti ga, čini se, dovodi do zaključka da "svi mi borci za Jugoslaviju treba danas da se osećamo ubicama svoga naroda".[28] Očito, velikosrpski planovi pod plaštom jugoslovenstva su demaskirani i poraženi, a pošto je on jedan od njihovih kreatora, "proradila" je i sopstvena savjest.

Ćosić je razočaran i u moral srpskog naroda. "Građanska, ljudska, nacionalna solidarnost je toliko niska da se čovek pita: kakvi smo to ljudi mi Srbi? (...) Nas koji smo zaista srušili dve carevine poraziće slovenski poturčenjaci u Bosni (vjerovatno misli na Muslimane, primj. A. K.) i jedan mali narod – Hrvati, koje smo u dva svetska rata spasili nacionalnog sloma."[29] Neku vrstu opravdanja za to Ćosić vidi u "titoizmu" koji je upropastio srpski etnos. Jer, po njemu, Srbi su u SFRJ

[26] *Bosanski rat,* str. 183. "Jedina ustanova u ovoj državi koja ima neku nacionalnu i državnu svest je crkva, a pre svih i iznad svih patrijarh Pavle. A to je premala snaga za ovoliko ljudsko stradanje" (*Bosanski rat*, str. 209).

[27] *Bosanski rat,* str. 192. U "Bosanskom ratu" Ćosić se uglavnom bavi i ratom Srba u Hrvatskoj, posebno na području Kninske krajine, iznoseći najčešće shvatanja koja su u uzrocima, toku i posljedicama povezana sa ratom u Bosni i Hercegovini.

[28] *Bosanski rat*, str. 206.

[29] *Bosanski rat,* str. 212-213.

uglavnom nazadovali, u Bosni i Hercegovini su od sredine sedamdesetih godina marginalizirani vladavinom "muslimansko-hrvatske koalicije Pozderac-Mikulić. Srbija će na kraju veka zbog jugoslovenstva i titoizma izgubiti sve oslobodilačke ratove u ovom veku. (...) Savet bezbednosti, Amerika i Nemačka su odlučile da održe neodrživu državu Bosnu i Hercegovinu samo zato da se ne bi stvorila "Velika Srbija". Tuđmanu, međutim, pomažu da stvori "Veliku Hrvatsku".[30] Dakle, za Ćosića je srpski poraz sve što ne vodi stvaranju "Velike Srbije", posebno jačanje Hrvatske i opstanak Bosne i Hercegovine kao jedinstvene države, jer je minimum njegovih zahtjeva konfederalna Bosna i Hercegovina po njegovom viđenju teritorijalnog razgraničenja, istina, očito je to, samo kao neko privremeno rješenje koje on vidi kao jedini mogući uspjeh politike u datoj ratnoj zbilji. On očigledno misli da je održiva "Velika Srbija", a da je neodrživa Bosna i Hercegovina.

Za Ćosića su pregovori u Dejtonu neka vrsta "Berlinskog kongresa", koji čini "reprizu suđenja srpskom narodu; reprizu presude njegovoj težnji za ujedinjenjem i svojom državom; repriza krojenja granica srpskom narodu; repriza nagrađivanja srpskih neprijatelja".[31] To znači da Ćosić u Dejtonu ne očekuje zadovoljenje ciljeva srpske politike: da Bosna i Hercegovina kao država nestane i da se bar dijelom pripoji Srbiji, da se formiraju neke nove granice srpskih zemalja, itd. Opstajanje Bosne i Hercegovine kao cjelovite, nezavisne i samostalne države je za njega poraz, tj. vraćanje u 19. vijek. Čemu je onda služio taj njegov "Bosanski rat", šta je to novo i dobro donio srpskoj ideji i srpskom narodu, pitanja su na koja Ćosić nema pravi odgovor. Jedini njegov odgovor je da je za to odgovoran neko drugi: unutar i izvan zemlje.

Ćosić je aktivno pratio tok mirovnih pregovora u Dejtonu, u onoj mjeri u kojoj su u njih uključivani njegovi bliski saradnici iz srpske delegacije, prije svih njegov istomišljenik i prijatelj Nikola Koljević,

[30] *Bosanski rat*, str. 214.

[31] *Bosanski rat*, str. 215. Berlinski kongres 1878. godine nije prihvatio zahtjev Kneževine Srbije za pripajanjem Bosne, već je Bosna i Hercegovina u granicama Bosanskog vilajeta data na upravljanje Austro-Ugarskoj. Te granice su priznate na Drugom zasjedanju AVNOJ-a 1943. godine, ugrađene u Ustav, a potom i Dejtonskim sporazumom 1995. godine.

potpredsjednik Republike Srpske, radujući se korekcijama mapa u korist Srba. Na osnovu tih spoznaja koje se tiču samog Dejtonskog sporazuma, Ćosić iznosi svoja stajališta koja izražavaju njegovo nezadovoljstvo odredbama Dejtonskog sporazuma i ponašanjem srpske delegacije, posebno Slobodana Miloševića, ali je na kraju u kućnom razgovoru (17. 12. 1995.) sa Nikolom Koljevićem iskazao i svoje euforično zadovoljstvo.

Naime, Ćosić Dejtonski sporazum smatra ultimatumom srbofobične međunarodne zajednice, konačnim nestankom Jugoslavije i kapitulacijom politike Slobodana Miloševića. "Miloševićev režim kao ideološki i moralni naslednik titoizma, veliki je krivac za istorijski poraz srpskog naroda na kraju ovog veka", tvrdi Ćosić, i dodaje: "Ali taj poraz je pripremila i omogućila Evropa pod hegemonijom Amerike, uz prinudnu političku podršku propale Rusije."[32]

Svoje impresije o Dejtonskom sporazumu Ćosić je najeuforičnije istazao u razgovoru sa Nikolom Koljevićem po povratku iz Pariza, a u njegovom stanu u Beogradu. Tada mu je, kako bilježi Ćosić, Nikola Koljević rekao: "Najvažnije je, Dobrice, dobili smo državu Republiku Srpsku, a ostadosmo u Bosni bez Sarajeva. Republika Srpska nazvana je drugim entitetom, koji sa muslimansko-hrvatskom Federacijom, čini nekakvu, ja se nadam kratkotrajno, državu Bosnu i Hercegovinu. Nismo uzaludno ratovali. A jesmo skupo platili prvu srpsku državu preko Drine."[33]

Ne krijući oduševljenje ovim konstatacijama, Ćosić je uzvratio: "Rekao sam mu da je to epohalan događaj. U istoriji srpskog naroda posle 1878. i ujedinjenja Vojvodine i Crne Gore sa Srbijom, stvaranje Republike Srpske najznačajniji je događaj."[34] Ćosić je, također, zabilježio Koljevićeve riječi o "autokratskom i diskriminatorskom"

[32] *Bosanski rat,* str. 222. Ćosić nije očekivao neku značajniju pomoć Rusije, ponajviše zbog toga što je smatrao inferiornom u odnosu na SAD, Njemačku i druge evropske i svjetske sile.

[33] *Bosanski rat*, str. 224.

[34] *Bosanski rat*, str. 224. Vojvođanska skupština je 25. 11. 1918. godine proglasila prisajedinjenje Kraljevini Srbiji, a to isto je uradila i Crnogorska skupština 26. 11. 1918. godine.

ponašanju Slobodana Miloševića prema predstavnicima Republike Srpske na pregovorima u Parizu, te njegovo zadovoljstvo stvaranjem Republike Srpske, koja je "lepa i široka", čini "pola Bosne", a to što Srbi "gube Sarajevo odgovorni su i oni koji su ga tri godine bombardovali".[35]

Svoja stajališta o uzrocima, toku i posljedicama "Bosanskog rata" Ćosić je najdosljednije iskazao u "Uvodu na Dnevnik Nikole Koljevića Stvaranje Republike Srpske". Po njemu "Bosanski rat" se ne može istinito tumačiti, pogotovu se teško može razumeti (...), ako se savesno ne istraži i istorijska prošlost Bosne i Hercegovine, koju je najbolji tumač ljudskih sudbina njenih naroda, Andrić, nazvao "zemljom mržnje".[36]

U elaboraciji te istorijske prošlosti Bosne i Hercegovine, Ćosić kao i u prethodnom tekstu "Bosanskog rata," pokazuje ustvari svoju nehistorijsku percepciju prošlosti Bosne i Hercegovine, zasnovanu na velikosrpskoj viziji projiciranoj izvan Bosne, a prema Bosni, i u tome se sapliće i u druge nerealne, avanturističke i druge neodržive konstatacije. Očima neimara i savremenika velikosrpske ideje gleda i tumači bosanskohercegovačku prošlost. Za potvrdu ovih stajališta navest ćemo samo neke njegove poglede, svjesni činjenice da bi detaljna i otvorena elaboracija bila neophodna, ali je za ovu priliku ona nemoguća.

Ćosić iznosi više svojih opservacija da je "Bosanski rat" nastavak Drugog svjetskog rata u kojem je od strane "proustaških Hrvata i Muslimana" počinjen genocid nad Srbima koji su prvi u porobljenoj Evropi poveli oslobodilački rat. Druga ne manje važna opservacija je da su nacionalni Muslimani proglašeni komunističkom pogreškom šezdesetih godina 20. stoljeća, započeli rat u Bosni i Hercegovini radi formiranja islamske Republike Bosne i Hercegovine, tj. da je islam generirao rat do "genocidnih razmjera".

---

[35] *Bosanski rat,* str. 226. Ćosić i njegov istomišljenik Nikola Koljević su najviše žalili što je Sarajevo pripalo Federaciji Bosne i Hercegovine, što je Ćosić tumačio nagradom Muslimanima koji, navodno, stvaraju islamsku Bosnu, u kojoj će "Sarajevo za neku deceniju postati evropska Meka, prestonica i svetilište evropskih Muslimana". Ovakvim i brojnim drugim islamofobičnim stajalištima Dobrice Ćosića, sračunatim na korišćenje u propagandne svrhe, obiluje tekst "Bosanskog rata".

[36] *Bosanski rat*, str. 234.

Iako su historičarima odgovori na obje ove konstatacije dobro poznati, i odlučno negirajući, konzistentan odgovor je istovremeno i veoma zahtjevan sa aspekta vremena i prostora u kojem bi se morale naznačiti sve relevantne historijske činjenice koje apsolutno demantuju ove Ćosićeve postavke. Očigledno, čovjek ovog formata ne može da bude srpski Vili Brant, kako mu je predlagao Poljak Adam Mihnjik.

O karakteru ustaške Nezavisne države Hrvatske (NDH), kao marionetske nacističke tvorevine, napisano je dosta historijskog štiva iz pera hrvatskih i drugih historičara, tako da je taj sistem uglavnom obznanjen kao šovinistički, diskriminatorski, totalitaristički, antisrpski, ali i antimuslimanski i antihrvatski, te kao antikomunistički. Poistovjećivanje Hrvata sa ustaštvom, a pogotovu Muslimana, je notorno nacionalističko sljepilo, kao što bi to isto u tom vremenu predstavljalo poistovjećivanje Srba sa četništvom.

Ovdje je neophodno napomenuti da su se bosanskohercegovačka i jugoslovenska historiografija intenzivno bavile ratnim zbivanjima u toku Drugog svjetskog rata na cijelom jugoslavenskom prostoru. Na tome su radili i naučni instituti. Napisano je na desetine historijskih studija, istina različitog naučnog kvaliteta, i objavljene na desetine zbornika dokumenata. Međutim, time nije učinjen optimum, jer je, prema ocjenama historičara, osnovna preokupacija bila u izučavanju NOP-a, dok su mnoga druga važna pitanja bila zapostavljena.[37] Između ostalog, ni pitanja ustaškog i četničkog pokreta nisu adekvatno i cjelovito istražena, a naročito pitanja muslimanske građanske politike i muslimanskih oružanih formacija.[38] Međutim, ono što je bilo nesporno

[37] U vezi sa tim je na *Savjetovanju o istoriografiji Bosne i Hercegovine (1945.-1982.*), održanom u Sarajevu 1982. godine, između ostalog, konstatovano: "Vojna i politička istorija sa akcentom na društvene i političke snage koje su vodile narodnooslobodilačku borbu protiv okupatora i njegovih saradnika bila (je) osnovna preokupacija istoriografije perioda 1941.-1945. godine. Čitav niz oblasti (...) izučavan je sasvim malo ili nikako." Rasim Hurem, "Naša istoriografija o Bosni i Hercegovini 1941.-1945.", u: *Savjetovanje o istoriografiji Bosne i Hercegovine (1941.-1982.),* ANUBiH, Posebna izdanja, Knjiga LXV, Odjeljenje društvenih nauka, Knjiga 12, Sarajevo, 1983, str. 112-123.

[38] "Nastanak i razvitak ustaškog i četničkog pokreta u Bosni i Hercegovini 1941.-1945. godine nije izučavan, kao ni pitanja muslimanske građanske politike, uključujući

u prijeratnoj (socijalističkoj) historiografiji je stajalište da su to bili fašistički kvislinški pokreti, protivnici NOR-a, i da se nikako nisu mogli smatrati antifašističkim i oslobodilačkim.[39]

I ustaštvo i četništvo su protagonisti i egzekutori velikodržavnih projekata nastalih u 19. stoljeću izvan Bosne i Hercegovine, a svaki od njih je podrazumijevao Bosnu i Hercegovinu unutar svoje velikodržave. I u tome je, mada ne samo u tome, suština njihovog sukoba i njihove povremene isključivosti, ali i, kada im je to odgovaralo, međusobne saradnje. Sarađivali su i u Drugom svjetskom ratu, ali ne protivu okupatora, već protivu Narodnooslobodilačkog pokreta (NOP-a) koji je vodila KPJ, a njihovi protagonisti su također i sa istim ciljem sarađivali i u agresivnom ratu na Bosnu i Hercegovinu od 1992. do 1995. godine. Političke vladajuće elite Hrvatske i Srbije, odnosno SRJ, dogovarale su se o podjeli Bosne i Hercegovine (dogovor Milošević – Tuđman u Karađorđevu, potom u Tikvešu, zatim dogovor Ćosić – Tuđman u "četiri oka" u Ženevi 1992. godine itd.), i tako usložnjavali ratna zbivanja, produžavali rat i povećavali njegove posljedice, ali u tim svojim namjerama ipak nisu uspjeli.

Ako Ćosić smatra da je "Bosanski rat" nastavak Drugog svjetskog rata, što sa aspekta neoustaštva i neočetništva i jeste tačno,[40] kako to da

---

i pitanja nastajanja i djelovanja muslimanske milicije, mada se tu, ukazano je, ne mogu praviti proste analogije sa ustaškim i četničkim pokretom", zbog toga što su se "pojedine formacije muslimanske milicije u toku rata različito ponašale i nejednako odnosile prema narodnooslobodilačkom pokretu. Neke od njih se stoga mogu označiti kao kvislinške vojne formacije (...) ali ne sve". Isto, str. 107.

[39] O tome historičar akademik ANUBiH Enver Redžić, kaže: "Isforsirano je, također, shvatanje, prisutno u našoj istorijskoj nauci o narodnooslobodilačkom ratu, da je četnički pokret u prvim mjesecima poslije kapitulacije Kraljevine Jugoslavije imao karakter narodnooslobodilačkog pokreta. Narodnooslobodilački karakter četnički pokret nije mogao da ima stoga što je čitavim tokom međuratnog razdoblja bio velikosrpski, protuhrvatski, protumakedonski, hegemonistički i antikomunistički. To njegovo bitno obilježje samo je još više došlo do izražaja već u prvim mjesecima narodnooslobodilačkog ustanka 1941. godine". Enver Redžić, "Diskusija", *Savjetovanje o istoriografiji Bosne i Hercegovine (1941.-1945.)*, Sarajevo, 1983, str. 155.

[40] Revizija stajališta socijalističke historiografije o Drugom svjetskom ratu započela je padom komunizma 1990. godine. Različiti su, međutim, ciljevi tih promjena. Oni

iz toga nije uspio izvući pouku da je Bosna i Hercegovina nedjeljiva između Srbije i Hrvatske. Vjerovatno je polazio od procjene da je nepostojanje KPJ, koja je po Ćosiću stvorila "vještačku tvorevinu Bosnu i Hercegovinu" odlukama ZAVNOBIH-a i AVNOJ-a, bila prilika da se velikosrpski program u odnosu na Bosnu i Hercegovinu ostvari. Međutim, tu se očito prevario. Potcijenio je bosanski duh, koji se u različitim vremenima i krizama različito manifestirao, ali je zasigurno uvijek postojao. On se može definirati kao odlučnost ljudi ovoga podneblja da bez obzira na cijenu, svoju državu brane i odbrane. On nije svojstven samo bosanskim Muslimanima koji su branili Bosnu i Hercegovinu kao jedinu svoju domovinu, na šta Ćosić ukazuje u "Bosanskom ratu" poturajući im da se bore za islamsku BiH, već i značajnom broju bosanskih Hrvata i bosanskih Srba i drugih, ne zbog recidiva Ćosićevog titoizma koji se u njima zadržao, već zbog pripadnosti tom duhu bosanskom, za šta je jasna potvrda činjenica da je Armija BiH u proljeće 1993. godine u svojim redovima imala oko 16% Hrvata i oko 15% Srba. Iako je faktor vremena, a naročito velikosrpska i velikohrvatska propaganda, kao i neke druge okolnosti subjektivne i objektivne naravi, imao negativne posljedice u daljem toku rata u smislu pojačanog nacionalnog prestrojavanja, duh bosanski je opstao u svim vitalnim institucijama Bosne i Hercegovine, međunarodno priznate u avnojevskim granicama. Duh bosanski se sadržajno (materijalno i duhovno) oblikovao u čudo bosanskog otpora, u kojem se gotovo nenaoružani bosanski narod u uslovima embarga na uvoz oružja, uspio odupirijeti brutalnoj agresiji Jugoslovenske narodne armije (kasnije Jugoslovenske armije) i brojnih do zuba naoružanih paravojnih četničkih i drugih formacija sa prostora Savezne republike Jugoslavije.

Krupna barijera nestanku Bosne i Hercegovine po receptu velikodržavnih projekata, bilo je, po Ćosiću, "miješanje u rat Amerike

---

su, evidentno, manje naučne a znatno više političke, nacionalne, vjerske ili neke druge nenaučne, tendenciozne i interesne prirode. Zvanična bosanskohercegovačka historiografija je, stiče se utisak, u tome umjerenija od ostalih, što se pokazalo na nekoliko naučnih skupova organiziranih o ovoj problematici. O tome više: *Revizija prošlosti na prostorima bivše Jugoslavije*, Zbornik radova, Institut za istoriju, Sarajevo, 2007.

i Evrope na strani Muslimana i Hrvata". Razumljivo, istina o karakteru rata u Bosni i Hercegovini slata je u svijet neposredno sa terena putem modernih komunikacijskih sistema, tako da je informativna blokada, koja je agresorima apsolutno odgovarala, relativno brzo probijena. U insinuacije da Muslimani sami sebe ubijaju (Markale, Tuzlanska kapija i dr.), što je i Ćosićeva velika preokupacija, niko normalan nije mogao da povjeruje. Propagandnim lažima više nije bilo mjesta. To nije bio slučaj u Drugom svjetskom ratu kada je do istine bilo znatno teže i složenije doći. Zbog toga su četnički odredi Draže Mihailovića, glavni protivnici narodnooslobodilačkog partizanskog pokreta, sve do Teheranske konferencije krajem novembra i početkom decembra 1943. godine, podržavani istovremeno od savezničkih snaga i od njemačko-italijanskog okupatora na čijoj su se strani borili. A te i takve četničke odrede, borce za veliku i homogenu Srbiju, za uništenje i progon (genocid) nad nesrpskim narodima Bosne i Hercegovine i drugih područja,[41] Ćosić naziva oslobodilačkim pokretom jednako kao i narodnooslobodilački pokret koji je vodila KPJ. Time je Ćosić otvoreno stao na stranu onih snaga koje od 1990. godine do danas nastoje "ugurati" četnički pokret Draže Mihailovića u antifašistički i oslobodilački, što je, najblaže rečeno, smišljeno falsificiranje historijske istine.[42] I kada Ćosić smogne snage da govori o četničkim zločinima

[41] Ciljevi četničkog pokreta Draže Mihailovića naznačeni su i u Instrukcijama četničkim komandantima Crne Gore od 20. decembra 1941. godine, u kojima se, između ostalog, kaže: "(...) 2. Stvoriti Veliku Jugoslaviju i u njoj Veliku Srbiju, etnički čistu, u granicama Srbije, Crne Gore, Bosne, Hercegovine, Srema, Banata i Bačke. (...) 4. Čišćenje državne teritorije od svih narodnih manjina i nenacionalnih elemenata. 5. Stvoriti neposredne zajedničke granice između Srbije i Crne Gore, kao i između Srbije i Slovenačke, čišćenjem Sandžaka od muslimanskog življa i Bosne od muslimanskog i hrvatskog življa". Branko Latas, Milovan Dželebdžić, *Četnički pokret Draže Mihailovića 1941-1945*, Beograd, 1979, str. 45.

[42] Između ostaloga na Međunarodnom naučnom skupu pod nazivom "Bosna i Hercegovina od srednjeg veka do novijeg vremena", održanom u Beogradu od 13. do 15. 12. 1994. godine, učestvovao je i Ćosićev prijatelj, prijeratni sarajevski historičar Milorad Ekmečić (često pominjan u "Bosanskom ratu"), koji je u svom prilogu "O istraživanju istorije Bosne i Hercegovine danas", iznio svoj stav o ulozi četničkog pokreta Draže Mihailovića u "Revoluciji 1941.-1945.". On kaže da "naša kultura nije napravila pravi omjer između dve struje pokreta otpora, jedne koju vode komunisti i druge koju su pokušavali da nadahnu srpski nacionalisti", pa je to pitanje koje se

nad Muslimanima u Drugom svjetskom ratu, on to čini u kontekstu osvete za zločine koje su navodno počinili Muslimani nad Srbima, istovremeno iznoseći netačne (znatno umanjene) podatke o razmjerama tih zločina. Po njemu "crnogorski četnici su u okolini Foče iz osvete pobili i poklali tri-četiri hiljade Muslimana i popalili im sela",[43] mada je sam Đurišić, u izvještaju Draži Mihailoviću od 13. februara 1943. godine iznio podatke od 8.000 ubijenih muslimanskih civila i oko 200 pripadnika muslimanske milicije.[44] Negiranje, minimiziranje i nekakvi pokušaji opravdavanja zločina, četničkih, ustaških, muslimanske milicije ili bilo koje druge soldateske, tipa "klanja iz osvete", je najveći ljudski i intelektualni ponor, put u deveti krug pakla/džehenema. Ako tamo uopće više i ima mjesta!

O pripadnosti Muslimana ustaškom pokretu u Drugom svjetskom ratu u Ćosićevom smislu poimanja i razumijevanja tih zbivanja je, najblaže rečeno, diletantski pristup, a kada takva tvrdnja dolazi od akademika, onda ona nije slučajna već tendenciozna i zlonamjerna. Istina jeste da je dio muslimanske političke elite pristupio ustaškom pokretu 1941. godine, koje je svakako slijedio i dio muslimanskog stanovništva, ali je također nesporna činjenica da je jedan dio od samog početka tražio alternativna rješenja za Muslimane mimo NDH, i zbog toga uticao na formiranje zasebnih muslimanskih oružanih formacija, uglavnom lokalnog karaktera, a rezolucijama osuđivao ustaške zločine i iskazivao svoju autentičnu probosansku političku viziju. Jedan broj Muslimana je od početka prihvatio NOR, da bi potom i muslimanski

---

danas pojednostavljeno naziva "mogućnost rehabilitacije četničkog pokreta Draže Mihailovića" jedno od "prioritetnih zadataka naše nauke". Milorad Ekmečić, "O istraživanju istorije Bosne i Hercegovine danas", u: *Bosna i Hercegovina od srednjeg veka do novijeg vremena*, Zbornik radova, Beograd, 1995, str. 11-30.

[43] *Bosanski rat*, str. 134.

[44] Pokolj muslimanskog stanovništva u čajničkom, pljevaljskom i fočanskom srezu četničke jedinice Pavla Đurišića izvršile su u februaru 1943. godine. Od 5. do 7. februara su vođene borbe sa muslimanskom milicijom koja je potisnuta da bi onda nastupilo "potpuno uništavanje muslimanskog stanovništva bez obzira na pol i uzrast. (..) Taj pokolj spada nesumljivo u red najvećih grupnih zločina koji su počinjeni u toku rata u Jugoslaviji, u jednom mahu, pod okriljem okupatora." B. Latas, M. Dželebdžić, Četnički pokret Draže Mihailovića, str. 47-48.

narod sve masovnije pristupao NOR-u, što i Ćosiću nije ostalo nezapaženo, vjerovatno ne zbog toga što mu je stalo do historijske istine, već ponajviše radi toga da bi mogao opravdati svoju tezu da su komunisti baš zbog masovnog opredjeljenja Muslimana za NOP, stvorili tu "vještačku Bosnu i Hercegovinu" kao federalnu jedinicu nove Jugoslavije. Nigdje se Ćosić nije sjetio činjenice da su Muslimani, koje on iz njemu poznatih razloga nikako ne naziva Bošnjacima, branili Bosnu i Hercegovinu i od osmanske centralizacije zahtijevajući autonomiju (od bune Husein-kapetana Gradaščevića i dalje), da su je žestoko branili i od austrougarske okupacije 1878. godine, pa od njemačko-italijanske okupacije u Drugom svjetskom ratu (ali i od ustaštva i četništva), pa otuda, logično, i u vrijeme disolucije bivše SFRJ i stvaranja nezavisne i samostalne Republike Bosne i Hercegovine, i od velikosrpske i velikohrvatske agresije. Ali, ni u jednom od tih otpora oni nisu bili sami, izolirani, već su im se u manjoj ili većoj mjeri pridruživali i drugi narodi i žitelji ovoga podneblja koji su Bosnu i Hercegovinu osjećali svojom domovinom. I uvijek su branili cijelu Bosnu i Hercegovinu, što Ćosić posebno zapaža, i osuđuje, jer, valjda, po njemu, svaki narod treba braniti samo neko svoje parče zemlje, prenebregavajući činjenicu da su bosanskohercegovački narodi teritorijalno izmiješani i da nema ekskluzivno nacionalnih teritorija na nekom većem administrativnom prostoru. Jer, Bosna i Hercegovina "nije ni srpska ni muslimanska ni hrvatska, nego i srpska i muslimanska i hrvatska", dakle jedinstvena i nedjeljiva i po ZAVNOBIH-u i AVNOJ-u[45] i po Ustavu, ali i po Dejtonu,[46] kome god da se to sviđa ili ne sviđa. Negiranje tih činjenica, pod plaštom kvazinaučnih interpretacija, prelazi granice civiliziranog ponašanja.

[45] Rezolucija Prvog zasjedanja ZAVNOBIH-a u: *ZAVNOBIH, dokumenti 1943-1944, Knjiga 1*, Sarajevo 1968, str. 73. Kasnije su ove odredbe potvrđene odlukama Drugog zasjedanja AVNOJ-a, a ušle su i u prvi Ustav.

[46] U članu 1 Ustava Bosne i Hercegovine (Anex 4 Dejtonskog sporazuma), stoji: "Republika Bosna i Hercegovina, čiji će službeni naziv od sada biti "Bosna i Hercegovina", nastavlja svoje pravno postojanje po međunarodnom pravu kao država, sa svojim unutarnjim ustrojem izmijenjenim kako je to predviđeno u ovom Dokumentu, sa svojim sadašnjim međunarodno priznatim granicama". *Dejtonski sporazum*, brošura, nedatirano, str. 74.

4. Zaključak

Ćosićev "Balkanski rat" je još jedan pokušaj destrukcije države Bosne i Hercegovine. Iako se radi o memoarskom štivu, gdje egzaktnost iznijetih stajališta nije i ne mora biti autorovo osnovno opredjeljenje, Ćosićeva stajališta, s obzirom na akademska zvanja i priznanja, te i na državničku funkciju koju je obavljao oko godinu dana u jeku agresije na Bosnu i Hercegovinu, zaslužuju posebnu pažnju. Ovo posebno zbog toga što se ne radi o autoru koji svoje velikosrpstvo po prvi put iskazuje u pisanoj formi, već o neimaru i dosljednom pragmatičaru u uvjetima disolucije SFR Jugoslavije plasirane nešto modificirane dva vijeka uobličavane velikosrpske hegemonističke i nacionalističke ideje (projekta) o ujedinjenju svih Srba u jednu državu.

Protagonistima nacionalnog oslobođenja od tuđinske vlasti i stvaranja sopstvenih država na temeljima srednjovjekovnog državnog identiteta, bilo o kojem jugoslavenskom narodu da je riječ, treba odati priznanje za ostvarenje njihovog historijskog prava. Ostvarenje, pak, toga cilja na račun drugih naroda, njihovom negacijom i uništavanjem u zločinačkim (i genocidnim) razmjerama, kompromitira pred historijom, pred domaćom i međunarodnom javnošću, njihove vinovnike i egzekutore. Pravo za sebe i svoj narod na štetu drugih naroda, vodi u najcrnji nacionalizam, kojim se ne rješavaju, nego usložnjavaju do međusobnog istrebljenja odnosi među narodima.

Kompleks superiornosti Srba, koji je apsolutno ovladao autorom "Bosanskog rata", vodi i njega i njegovu ideju, i srpski, ali i sve druge susjedne narode, u dugoročan konflikt sa nesagledivim razmjerama. Količina zla koja se zbila u "Bosanskom ratu", koji je, po ocjenama međunarodne zajednice, pokrenut velikodržavnim idejama bosanskohercegovačkih susjeda – prevashodno Srbije, očito, po autorovim stajalištima nije konačan bilans stanja. Shvatanje entiteta Republika Srpska kao prve srpske države preko Drine, što je suprotno Dejtonskom ustavu Bosne i Hercegovine, novi je generator konflikata na balkanskom prostoru sa nesagledivim razmjerama za sve

bosanskohercegovačke i jugoslovenske narode. Očigledno, to je po Ćosićevoj viziji, sljedeća etapa u realizaciji zacrtanog velikosrpskog projekta koji vodi nestanku države Bosne i Hercegovine. Tom cilju je autor i posvetio svoj "Bosanski rat".

Prof. dr. Suad Kurtćehajić

UBOJITO PERO DOBRICE ĆOSIĆA

Iako je ušao u 91. godinu života, iako se jako teško i sporo kreće, pero Dobrice Ćosića stvara sjeme novog zla na ovim balkanskim prostorima, a prije svega na prostoru Bosne i Hercegovine. Svojom novom knjigom "Bosanski rat" od 2012. godine koja je nakon prvog izdanja od 20.000 primjeraka doživjela i drugo od 10.000 primjeraka Dobrica Ćosić će mnoge neopterećene srpske umove, a posebno srpsku djecu i omladinu koja se nisu ni rodila kad je u Bosni i Hercegovini od 1992.-1995. godine bjesnio rat, brutalnim neistinama izrečenim u svojoj knjizi učiniti mrziteljima Bošnjaka, naroda koji je realizaciju Ćosićevih ideja krvlju platio i koji je doživio najveći pogrom u Bosni i Hercegovini. Danas se sudi mnogim zločincima sa srpske strane, nekima je presuđeno u smislu da su osuđeni na dugogodišnje robije. Politički i vojni lider Republike Srpske Radovan Karadžić i Ratko Mladić se procesuiraju i ako se zbog dužine procesa ne desi sudbina slična Miloševićevoj, neće im izmaći doživotni zatvor ili u najmanju ruku dugogodišnja robija. Danas se Karadžićeve i Mladićeve žrtve mole da njihovi krvnici živi i zdravi dočekaju kraj suđenja. Veliku štetu je Bosna i Hercegovina imala od smrti glavnog izvršioca velikosrpskog projekta na prostoru jugoslovenske zajednice Slobodana Miloševića. Pravda nije zadovoljena, jer nije doživio presudu, koja bi bitno uticala na obnovu tužbe Bosne i Hercegovine za agresiju od strane tadašnje Savezne republike Jugoslavije. Nevjerovatno je da glavni idejni projektant jugoslovenskog haosa i velikosrpskog projekta Dobrica Ćosić nije procesuiran. To ne znači da nije kriv. Mnogi zločinci nad nesrpskim narodom u Bosni i Hercegovini još uvijek nisu procesuirani, mnogi se slobodno kreću i često se susreću sa svojim žrtvama i njihovim potomcima, za neke nema svjedoka jer su ubijeni, neki su se sklonili u Srbiju i Crnu Goru, tako da su njihova zlodjela kroz vrijeme

počela nažalost da blijede tako da fraza da je pravda spora ali dostižna ne može da se primijeni na događaje u Bosni i Hercegovini. Sreća je ipak da je glavnina vojnog i političkog rukovodstva Republike Srpske osuđena na dugogodišnju robiju ili im se sudi. Paradoksalno je da je još uvijek i nakon potpunog uvida u razmjere zločina koji su činjeni u ime Republike Srpske a posebno nakon presude Međunarodnog suda pravde u Hagu da je u Srebrenici učinjen zločin genocida održan naziv Republika Srpska za manji entitet.

Iako ga nije stigla zemaljska Pravda, i vjerovatno neće, jer je Dobrica Ćosić već u dobi kada je svaki dan koji doživi na dobitku, njegova krivica za dešavanja na prostoru ex-Jugoslavije je možda najveća. On je glavni tvorac ideja koje su unesrećile mnoge nesrpske narode, ali i srpski narod.

Kako se moglo dogoditi da čovjek koji je bio politički komesar i član Pokrajinskog komiteta SKOJ-a[1] u Narodnooslobodilačkom ratu od 1941-1945. godine i poslijeratni član AGITPROP-a[2] Centralnog komiteta Komunističke partije Srbije, dakle aktivni sudionik stvaranja nove Jugoslavije, postane glavni idejni rušitelj jugoslovenske federacije. Svaka njegova riječ ima veliku snagu, jer je on osoba koja se u srpskom narodu respektira i kao pisac, ali i kao političar, s obzirom da je u najdramatičnijem i posebno za Bosnu i Hercegovinu najkrvavijem periodu od 15. juna 1992. do 1. juna 1993. godine[3] bio predsjednik tadašnje Savezne republike Jugoslavije.[4] Ovu transformaciju nastojaću najprije da objasnim iz ugla samog Dobrice Ćosića.

Ćosić je isticao da su njegovoj transformaciji doprinijeli sljedeći momenti:

[1] Savez komunističke omladine Jugoslavije.

[2] Odjel za agitaciju i propagandu.

[3] U tom periodu nepripremljen bošnjački narod doživio je najveća stradanja, od likvidacije, logora, mučenja, silovanja pa do protjerivanja sa svojih ognjišta.

[4] Ova država sve do 1996. godine zbog umiješanosti u ratna dešavanja u Bosni i Hercegovini nije imala međunarodno priznanje.

Prvi je bio kada je Edvarda Kardelja, glavnog ideologa najprije KPJ-u, a potom SKJ,[5] daleke 1959. godine pitao šta će biti sa Jugoslavijom u budućnosti, a Kardelj mu odgovorio da će Jugoslavija jednog dana doživjeti svoj kraj, te da ona predstavlja privremeno rješenje. Ovakav odgovor Kardelja je, prema kazivanju Ćosića, za njega bio šok. On je isticao da su do tog momenta i on i mnogi Srbi koje zna bili spremni da jugoslovenstvo stave ispred srpstva. Za njega je Kardeljev stav bio šok na cijeli njegov koncept gledanja na jugoslovensku zajednicu.

Druga trauma je bio događaj kada su početkom šezdesetih članovi Centralnog komiteta SFRJ trebali da se nacionalno izjasne. Tito se nije opredijelio kao Jugosloven, iako je to mogao, jer je postojala takva mogućnost, već kao Hrvat. Ćosić kaže da ni on, a ni njegovi najbliži prijatelji nisu sebi mogli doći od šoka da čovjek koji se smatrao tvorcem nove Jugoslavije daje prednost hrvatskom nacionalnom osjećaju u odnosu na jugoslovenski. Osjećao je i krivicu što se niko nije usudio Titu to da kaže.

Treći događaj koji ga je pretvorio u disidenta bio je pad potpredsjednika SFRJ Aleksandra Rankovića, Srbina koji se smatrao nasljednikom Josipa Broza Tita i kojeg je afera prisluškivanja svih i svakoga, uključujući i Tita, dovela do razlaza sa Titom. Nakon osude na IV brionskom plenumu 1966. godine Ranković je pao, a sa njim i većina njegovog establišmenta. Titov obračun sa Rankovićem, po Ćosiću, je otvorio vrata deetatizaciji jugoslovenske federacije i okretanju u pravcu jačanja federalnih jedinica, što je bila koncepcija Edvarda Kardelja i Vladimira Bakarića koja je, prema njihovom gledanju, prestavljala najbolju zaštitu od srpskog unitarizma i hegemonije.

SFRJ[6] je odista i krenula tim putem. Tako se na Ustav SFRJ od 1963. godine donose tri grupe ustavnih amandmana, prva 1967, druga 1968. i treća 1971. godine, kojima započinje proces prenosa vlasti sa savezne države na federalne jedinice, da bi donošenjem novog Ustava SFRJ od 1974. godine jugoslovenska zajednioca ušla u novu etapu

[5] Komunistička partija Jugoslavije i Savez komunista Jugoslavije.

[6] Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija.

jugoslovenske ustavnosti u kojoj su radni ljudi i građani svoja suverena prava ostvarivali na nivou federalnih jedinica,[7] a na nivou savezne države samo onda kada je to od zajedničkog interesa i kada se federalne jedinice dogovore. Treba istaći da ovaj ustav Tito nije potpisao, ali nije ni stavio veto na njega. Moglo bi se iz toga zaključiti da se bojao da brana od srpske hegemonije ne postane polazište secesionističkih koncepata, prije svega Slovenije i Hrvatske.

Ćosić u svojim pisanjima ističe da nakon rušenja Rankovića i kukavičkog odnosa njegovih bliskih prijatelja koji su podanički iskazivali lojalnost Titu, on nije vidio dugoročni opstanak jugoslovenske federacije.

S obzirom da njegov um nije vidio, a ni tražio rješenja za očuvanje jugoslovenske zajednice, on se okrenuo idejama svesrpskog ujedinjenja. Na toj liniji je sačinjen i Memorandum SANU-a,[8] koji je objavljen kao nedovršen tekst u "Večernjim novostima" u septembru 1986. godine. Ovim dokumentom, iza kojeg stoji u najvećoj mjeri Dobrica Ćosić, trebalo je osvijestiti Srbe da su u zabludi po pitanju Jugoslavije, te da su oni kao narod za jugoslovensku zajednicu najviše dali i najveće žrtve podnijeli, a da su najmanje dobili. Posebno se oštro kritikuje Ustav od 1974. godine i rješenja koja su data autonomnim pokrajinama Vojvodini i Kosovu. Također se ističe slabljenje jugoslovenske federacije i jačanje republika što se mora zaustaviti i točak okrenuti u drugom smeru. Ukazuje se i na siromašan položaj Srbije, te se potcrtava da je srpski narod u jugoslovenskoj zajednici, iako je u nju unio državnost, došao u situaciju da zbog ustavnog položaja autonomnih pokrajina nema jedini jasno određenu državnost. Ističe se i preispitivanje jugoslovenske zajednice sa srpske strane, te se kao alternativa navodi mogućnost da Srbi svoju sreću mogu tražiti i van jugoslovenske zajednice, ukoliko drugi narodi ne bi imali razumijevanja za njihove probleme kao i prijedloge za rješavanje tih problema, a koji su išli u dva pravca. Prvi je ukidanje ingerencija autonomnim pokrajinama koje su one imale prema Ustavu SFRJ od 1974. godine, a drugi je zahtjev za jačanjem jugoslovenske federacije.

[7] Socijalističkih republika i autonomnih pokrajina.

[8] Srpska akademija nauka i umjetnosti.

Politički eksponent izvršenja ovakve politike postao je Slobodan Milošević, Srbin čiji su korijeni iz Crne Gore koji je od komuniste koji je u prvi mah oštro osudio Memorandum SANU-a nazivajući ga crnim nacionalizmom koji može da dovede u opasnost jugoslovensku federaciju u kojoj neće biti opstanka nijednom njenom narodu, da bi ubrzo nakon toga postao glavni izvršitelj Ćosićevih ideja sadržanih u Memorandumu.

Politikom Miloševića ostvarilo se zlokobno predviđanje Latinke Perović[9] da će Srbi ako ikada postave pitanje svoje posebne uloge u Jugoslaviji istu dovesti u opasnost nestanka.

Ili gledanje Vladimira Bakarića koji je početkom osamdesetih izjavio da je Jugoslavija izdržala plimu hrvatskog nacionalizma, a da, ako se ikada desi i plima srpskog nacionalizma, to Jugoslavija neće moći izdržati.

Problem Ćosićevih ideja je da ako se ne uvaže srpska stajališta od nesrpskih naroda da će Srbi svoju budućnost i sreću tražiti van Jugoslavije, ali da će u tom slučaju granice jugoslovenskih republika biti revidirane. Ćosić je na granice jugoslovenskih republika gledao kao na administrativne, te da one vrijede samo dok postoji Jugoslavija. Nasuprot tome socijalističke republike su vlastitim ustavima jasno određene kao državne.

Kad je Bosna i Hercegovina u pitanju svi njeni ustavi, kako Ustav Narodne republike Bosne i Hercegovine od 1946. godine, tako i ustavi od 1963. i 1974. godine, kao i Ustavni zakon od 1953. godine, te svi ustavni amandmani na postojeće ustave eksplicitno Bosnu i Hercegovinu definiraju kao državu. Analogna rješenja imale su i druge republike u jugoslovenskoj federaciji. Ćosić je svojim idejama srpskom narodu nametao drugačiju stvarnost nalazeći opravdanje u propuštenim historijskim mogućnostima. Međunarodna zajednica se na srpske zahtjeve u pogledu prava srpskog naroda na samoopredjeljenje

[9] Nekada jedne od najuticajnijih srbijanskih političarki koja je početkom sedamdesetih zajedno sa Markom Nikezićem pala u nemilost Tita, koji je, u njenom slučaju, prema brojnim mišljenjima, pogriješio.

u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini u pogledu redefiniranja granica federalnih jedinica očitovala preko svoje Arbitražne komisije o Jugoslaviji,[10] koju su sačinjavati najviši pravni autoriteti, odnosno predsjednici ustavnih sudova: Njemačke, Italije, Francuske, Belgije i Španije. Tako je o navedenim pitanjima održala sastanak u Parizu 10. i 11. januara 1992. i dala dva mišljenja (br. 2 i 3) kao svoj odgovor na postavljena pitanja.

U pogledu pitanja ima li srpski narod Bosne i Hercegovine, te Hrvatske pravo na samoodređenje, Komisija drži da republike moraju članovima tih zajednica i etničkih skupina odobriti prava čovjeka i temeljnih sloboda priznatih međunarodnim pravom, uključujući, u tom slučaju, pravo na biranje njihova državljanstva (mišljenje br. 2).[11]

U vezi s pitanjem mogu li se unutarnje granice između Hrvatske i Srbije s jedne strane, te Srbije i Bosne i Hercegovine s druge strane, smatrati granicama u smislu međunarodnog javnog prava, Komisija drži da one dobivaju karakter granica zaštićenih međunarodnim pravom u slučaju stjecanja nezavisnosti, te da se mogu mijenjati jedino zajedničkim i slobodnim sporazumom (mišljenje br. 3).[12]

Ćosićeve ideje su ovim mišljenjima pravno bile stopirane. Srpski zahtjevi da žive u jednoj državi naprosto nisu bili održivi, jer ni drugi narodi, poput bošnjačkog, nisu mogli u situaciji raspada Jugoslavije da omoguće svim pripadnicima svog naroda da žive u jednoj državi. To je jedino mogla Jugoslavija i Ćosić umjesto da svoju pamet i sposobnosti usmjeri u pravcu traženja kompromisnog rješenja za očuvanje jugoslovenske federacije, koja je za Srbe bila nesumnjivo najbolje rješenje, ali i za Bošnjake, jer su i oni bili razasuti širom Jugoslavije, okreće se u pravcu stvaranja svesrpske države. Time interes Srba ulazi u konfrontaciju sa interesima drugih naroda, jer bi realizacija tog projekta značila razbijanje i smanjivanje granica prije svega Hrvatske i Bosne i

[10] Ona je po prezimenu svog predsjednika koji je bio i sudija Ustavnog suda Francuske kolokvijalno nazvana Badinterova komisija.

[11] Ibrahimagić, O. (1997), *Državnost i nezavisnost Bosne i Hercegovine*, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 1997, str. 60.

[12] Isto.

Hercegovine, a to se nije moglo ostvariti ni na jedan način osim silom ili da se drugi narodi, prije svega hrvatski i bošnjački, povinuju srpskim zahtjevima što je bilo neprirodno. Zato je ratna opcija bila jedino moguće rješenje za realizaciju velikosrpske koncepcije i zato je Ćosić odgovoran, jer je sila bila sredstvo ostvarivanja njegovih zamisli. Ta sila je i dovela do desetine hiljada ubijenih, obogaljenih, hiljade silovanih djevojaka i žena i stotine hiljada prognanih. To je bio put Dobrice Ćosića. To je bila stvarnost u kojoj je učestvovao, jer mu se jugoslovenska stvarnost nije sviđala. Tragično je da je ono što Srbija danas ima nakon dvadeset jedne godine od početka ratova na prostoru ex-Jugoslavije mnogo lošije od onoga što je imala prije tih dešavanja. Spasitelj srpskog naroda Dobrica Ćosić je postao rušitelj svih pozitivnih vrijednosti koje je nekada Srbija imala. Prava osuda Ćosića će naići ne iz pera bošnjačkih ili hrvatskih intelektualaca, već jednog dana, nadati se, iz pera srpskih intelektualaca koji će pred nepristrasni sud historije morati dati odgovor na pitanje gdje je Srbija bila prije prihvatanja Ćosićevih ideja o ugroženosti Srba, a gdje se našla nakon svih započetih i izgubljenih ratova.

Nažalost, Ćosić u svojoj knjizi "Bosanski rat" govori da nije sve izgubljeno, te da je prvi put stvorena srpska država s druge strane Drine. Riječ je o Republici Srpskoj. To je jedna velika nepravda koju nam je instalirala međunarodna zajednica. Holbruk je u svojoj knjizi "Završiti rat" priznao da je njegova najveća greška što je pritisnuo predsjednika BiH Aliju Izetbegovića da u Ankari 5. septembra prizna Republiku Srpsku. Bila je to i možda najveća greška Izetbegovića. Trebalo je istrajavati na neutralnim nazivima entiteta A i B ili 1 i 2. Time bi zadnji adut bio izbačen protagonistima velikosrpske politike i ne bi bilo nikakve priče o srpskoj državi s druge strane Drine.

Bošnjački intelektualci i političari prije svega, a i drugi narodi i građani Bosne i Hercegovine kojima je Bosna i Hercegovina na srcu, moraju iskoristiti sva moguća sredstva za pokretanja sudskog procesa zbog neravnopravnosti nesrpskih sa srpskim narodom na prostoru Republike Srpske zbog samog naziva Srpska koji u sebi nosi diskriminaciju kojom se povređuju ustavne norme koje se odnose na

ljudska prava i zabranu svakog oblika diskriminacije iz čl. 2 st. 2 i čl. 2 st. 4. To su formalnopravni nedostaci koji ukazuju na konstrukcionu grešku naziva za manji entitet. Materijalno pravni razlozi se nalaze u činjenici da su u ime Republike Srpske učinjeni silni zločini, uključujući zločin genocida u Srebrenici, čime se u ime prava, pravde, morala i svih demokratskih i civilizacijskih tekovina gubi pravo na ime Republika Srpska radi kojeg su svi ti zločini počinjeni. Sudski postupak u tom pogledu može biti pokrenut kako pred Ustavnim sudom BiH tako i pred Sudom za ljudska prava u Strazburu. Druga linija je politička i u tom pogledu potrebno je animirati sve značajne svjetske činioce, a posebno politički establišment koji dolazi iz najjačih zemalja svijeta koje su i garant provedbe Dejtonskog sporazuma da se, ukoliko Bosni i Hercegovini žele dobro i opstanak i budućnost, taj neprikladni termin Republika Srpska mora ukinuti. To je greška Holbruka koju je on priznao, a i greška šatl diplomatije u Dejtonu koja je u 20 dana htjela zakrpiti cijelu situaciju. Neke greške učinjene u Dejtonu mogu čekati na ispravljanje, ali ova ne. Potrebno je najhitnije staviti ovaj problem kao prioritet broj 1. Time bi bila do kraja potučena velikosrpska koncepcija.

Nisam se u ovom radu bavio brojnim neistinama i zamjenama teza Dobrice Ćosića u knjizi "Bosanski rat" jer pretpostavljam da će to biti dobro obrađeno u radovima mojih kolega, pa ne bih htio da ponavljam, iako bi se o tome mnogo moglo reći. Nastojao sam da budem originalan u smislu da se može i mora demontirati najveća nepravda koja je nastala u Dejtonu, a to je Republika Srpska. Ako ne može drugačije, onda bar u nazivu bez oznake Srpska. Tad će sva priča Ćosića o srpskoj državi s ove strane Drine i sva priča Dodika o dvije srpske države pasti u vodu. Bosna i Hercegovina je zauvijek, a ne i Republika Srpska, kako glase parole iz manjeg entiteta. Bosna je kroz historiju preživjela mnoge podjele od sandžaka do banovina. Nisu se odmah vidjeli ključevi demontiranja tih podjela. Točak historije je učinio da su te podjele nestale, a Bosna i Hercegovina je ostala.

Prof. dr. Muhamed Šestanović

LIK I DJELO DOBRICE ĆOSIĆA U KONTEKSTU ODGOVORNOSTI ZA ZLOČIN PROTIV MIRA, ZLOČIN GENOCIDA I DRUGIH TEŠKIH ZLOČINA PROTIV ČOVJEČNOSTI I MEĐUNARODNOG PRAVA POČINJENIH U "BOSANSKOM RATU" PROTIV DRŽAVE BOSNE I HERCEGOVINE I NAD BOŠNJACIMA

Srpski književnik, ideolog, političar, državnik i otac ekstremne srpske patriotike[1] Dobrica Ćosić je srpsku patriotsku dužnost laganja krunisao svojom najnovijom knjigom "BOSANSKI RAT". Ova knjiga od 276 stranica skoro da nema ni jedne na kojoj nije rečena neka laž,[2] jer

[1] Latinska riječ ***patriotika*** se dodaje rodoljubnom pjesništvu, nekog pisca, nekog doba, neke književnosti.

[2] Da bismo argumentirano i dokumentirano dokazali tvrdnju da je na svakoj ili približno na svakoj stranici Ćosićeve knjige "BOSANSKI RAT" napisana najmanje jedna laž bila bi to znatno obimnija knjiga od Ćosićeve "BOSANSKI RAT". Bile bi nam potrebne stotine stranica faksimila od raspoloživih dokumenata za demontiranje njegove tvrdnje da je "bosanski rat" bio građanski. Nije iznenađujuće što Ćosić na desetinama mjesta u toj knjizi "bosanski rat", odnosno rat protiv Bosne i Hercegovine, karakteriše kao nacionalni, vjerski i građanski. To je grčevita borba protiv istine o stvarnom karakteru rata u Bosni i Hercegovini 1992 – 1995. Razlozi za tako krupne laži su poznati, a samo laganje psihološki ili moralno ga ne opterećuje, jer je srpsko laganje "*...vrlina srpskog naroda, vid srpskog patriotizma...*" Ako je tako, onda se, bez ikakve moralne autocenzure, može i na krupno lagati. Međutim, njegova knjiga obiluje i brojnim "sitnim" lažima. Za ovu priliku navešću, radi ilustracije, samo jednu "sitniju" laž. On je, na gebelsovski način, na 266 stranici knjige "BOSANSKI RAT" napisao da je "*Muslimanska komisija u Sarajevu utvrdila da je u Srebrenici i Potočarima ubijeno osam hiljada ljudi, a tu cifru – osam hiljada pobijenih, na zaprepašćenje patriotske i kritičke srpske javnosti, preuzela Vlada Republike Srpske u strahu da će je smeniti bosanki gaulajter Pedi Ešdaun.*" Istina je da je formirana Komisija za utvrđivanje podataka i činjenica o dešavanjima u i oko Srebrenice jula 1995, ali ne muslimanska nego komisija Vlade Republike Srpske. Sve ostalo što je Ćosić napisao u vezi s time je laž. Neka Ćosić uzme opsežan Izvještaj, kako je on naziva "sarajevske muslimanske komisije", koja nije bila niti sarajevska niti muslimanska nego Vlade Republike Srpske, u kojoj je od sedam članova bilo pet

"*...laž je najbolja vrlina srpskog naroda, laž je vid srpskog patriotizma i potvrda naše urođene inteligencije, naša laž je temelj srpstva...*", kako je to sjajno istakao najbolji karakterolog Srba Dobrica Ćosić u svom romanu DEOBE. Najdraže priznanje koje Ćosić voli čuti je da mu se kaže da je on personifikacija karaktera naroda kojem pripada.

Najnovijom knjigom "BOSANSKI RAT", koja nije ni književno, a još manje naučno djelo, nego je neka vrsta dnevnika razočaranog srpskog državnika kojeg je politika jednokratno (zlo)upotrijebila kako bi na isturenoj političkoj poziciji, kao predsjednik države koja je već godinu dana prije nego što će sjesti u predsjedničku fotelju započela ratovima paliti čitav region, bezuslovno i bez ostatka služio takvoj otadžbini. Dobrica Ćosić u službi takve otadžbine ne samo da sve ili skoro sve laže, nego dade blagoslov srpskom nasilju, a time i srpskim zločinima, pomoću kojih dobiše Republiku Srpsku. U toj knjizi dade blagoslov Republici Srpskoj koja leži na kostima bosanskohercegovačke djece. U intervjuu objavljenom 27. marta 2012. na portalu NOVA SRPSKA POLITIČKA MISAO pod naslovom "BEZ ISTINE NEMA POMIRENJA", Ćosić kaže da je "*knjiga o bosanskom ratu moja odbrana slobode i istine, ljudskih i nacionalnih prava koja se sadrže u Republici Srpskoj, toj preskupoj ali jedinoj političkoj i ratnoj*

Srba, jedan Bošnjak (kako on kaže musliman) i jedan predstavnik OHR-a. U tom izvještaju naći će sastav Komisije, identitete njenih članova, njen naziv i mandat, ko ju je farmirao i logisticirao njen rad, kome je podnosila izvještaj o svom radu, ali i rezultate dugotrajnih istraživanja istine o zločinima u i oko Srebrenice.

Zašto Ćosić laže? Neki smatraju da laže zato što je pretjerano fiksiran za socijalnu percepciju "Velike Srbije" pa sve što je u interesu ostvarenja te ideje smatra se dopustivim. Drugi smatraju da je Ćosić u spretnosti laganja nadmašio Gebelsa zato što je njegova Otadžbina kojoj on bezuslovno i bezostaka služi devedesetih godina prošlog vijeka počinila toliko zla i zločina među kojima i najteži – zločin genocida nad Bošnjacima i time na pleća srpskom narodu natovarila tešku hipoteku koju treba skidati svim sredstvima pa i lažima. Da bi se sa pleća srpskog naroda skinula teška hipoteka koju mu svojom genocidnom ideologijom, politikom i praksom natovari srpski ekstremni nacionalizam, čiji je jedan od najznačajnijih predstavnika i Dobrica Ćosić, laganje za predstavnike srpskog ekstremnog nacionalizma ne čini nikakvo moralno i psihološko opterećenje, jer laganje je sastavni dio njihovog karaktera, kako Ćosić kaže, "*... najbolja vrlina srpskog naroda, laž je vid srpskog patriotizma i potvrda njegove urođene inteligencije, laž je temelj srpstva...*".

dobiti po volji srpskog naroda u drugoj polovini 20. veka." Eto, takav pisac brani ljudska prava stečena na brojnim zločinima uključujući i genocid. Bio je u pravu Ivo Andrić kada je jednom prilikom na pitanje šta nam rat donosi odgovorio "*Budale progovore, fukare se obogate, a pametni zašute*." Bolje je da je Ćosić poslušao nobelovca Andrića i odšutio svoju "istinu" o "bosankom ratu". Ratovi su puno složenija društvena stvarnost od književnosti. Govoriti i pisati o ratu treba puno više moralnosti nego u pisanju romana na čemu se taj srpski pisac proslavio. Nije čudo što Dobrica Ćosić, kao predsjednik države koja je planirala, vodila i logisticirala "bosanski rat", kako ga on zove, govori o ratu u Bosni kao "***međunacionalnom, međuvjerskom i građanskom***", jer je on bio vrhovni komandant vojske koja je, kako je pariski *Mond* od 20. januara 1993. upozorio baš tog Ćosića da želi problem Srba u Bosni "*rješavati mačem i vatrom i uništenjem Bosne i Hercegovine*". Zna Ćosić da rat u Bosni i Hercegovini nije bio ni međunacionalni, ni međuvjerski, ni građanski, ali je iz srpskih patriotskih razloga, kako to izvanredno čini Ćosić, potrebno lagati, jer samo lažima Ćosić može da pere srpski obraz od pogubnosti zločina koje počiniše na prostoru bivše Jugoslavije na kraju 20. vijeka. Zašto on, kao književnik i akademik, nije osudio paljenje Nacionalne i univerzitetske biblioteke u Sarajevu – hrama knjige od koje Ćosić živi pa makar slagao da taj zločin počiniše Alijini džihadovci, kao što je zajedno sa Radovanom Karadžićem slagao da masakr u Miskinovoj (današnjoj Ferhadiji) počiniše Muslimani. Kao ekstremni patrik Ćosić svojim lažima stvara karakter rata u skladu sa svojom morbidnom ideologijom. On "bosanski rat", kao što već rekoh, karakteriše kao međunacionalni, međuvjerski i građanski sukob. Nije ni čudo da su mu te tri riječi najfrekventnije u cijelom tekstu knjige, pa čak ih koristi i na mjestima u knjizi gdje i nema potrebe. Ali, zna on naš mentalitet koji se karakteriše, pored ostalog, i po onoj poznatoj "*ako nam se neka laž ponovi tri puta, postaje istina*". Zna on, također, da je njegova Otadžbina u "bosanskom ratu" zločinima srpskom narodu natovarila tešku hipoteku zla koji se mora, ako taj narod želi biti dio svjetskog poretka, sprati, a najlakše je to uraditi na način kako to Ćosić čini, lažima kao temeljem srpstva.

Oni koji su šezdesetih i sedamdesetih godina prošlog vijeka radili u institucijama prosvjete sjećaju se da je tadašnja država, koja je bila od interesa posebno srpskom narodu, prognala Ćosića iz obavezne školske literature, zato što je Ćosićeva ekstremna srpska patriotika gurnula ga u nacionalizam, a nacionalizam je korak do fašizma. Takvo psihološko stanje inhibira Ćosića da u knjizi "BOSANSKI RAT" ponešto progovori i o zločinima koji srpski kasapini počiniše na kraju 20. vijeka. Takvo psihološko stanje inhibira Ćosića da ponešto kaže o zločincima Slobodanu Miloševiću, Vojislavu Šešelju, Radovanu Karadžiću, te generalima vojske kojima je bio vrhovni komandant: Perišiću, Mladiću, Galiću, Miloševiću, Krstiću, najboljim srpskim sinovima kojima svjetsko pravosuđe napuni Ševeningen. Ćosić ne osudi vulgarizam onih Srba koji na kraju 20. vijeka pretvoriše polovinu Balkana u oganj i pepeo. Za njega su Slobodan Milošević i Vojislav Šešelj zločinci samo zato što su organizirali udruženi zločinački pothvat kojeg počiniše 1. juna 1993. u jedan sahat poslije pola noći smijenivši ga sa pozicije predsjednika Savezne republike Jugoslavije, a time i vrhovnog komandanta vojske te države koja je devedesetih harala i palila pola jugoistočne Evrope. Da autor knjige "BOSANSKI RAT" bar nešto napisa o svojim, ako ih ima, empatičkim osjećanjima kako je doživljavao scene masakara djece Sarajeva u opsadi kada je na svjetskim TV kanalima gledao takve zločine. Da li ih je, kao jedan od dehumanizatora Bošnjaka, masakre nad bošnjačkom djecom u Sarajevu doživljavao samo kao "*balinčad"* koju treba poubijati?

Ćosićeva knjiga "BOSANSKI RAT" nastavlja da u kontinuitetu nadahnjuje srpski narod ideologijom i politikom "*lebensrauma*", ideologijom i politikom "*krvi i tla*" koja traje skoro dva zadnja vijeka. Knjiga se pojavljuje u vrijeme renesanse nacionalizma, fašizma i pojačane islamofobije. Ćosićeva knjiga reafirmira nastojanja da se porekne individualitet Bosne kao matice Bošnjaka (Ćosić se čak nije ni udostojio da taj narod nazove imenom kojim oni sami sebe zovu), te odnarođivanjem i dehumaniziranjem Bošnjaka i radikalnim negiranjem Bosne i identiteta Bošnjaka. To su psihosocijalni procesi na koje je,

pored ostalih iz reda predstavnika srpske nacionalne kulture, uticao književnik, ideolog, političar i državnik srpskog naroda Dobrica Ćosić. Tim psihosocijalnim procesima internalizirana je (unešena u kolektivnu svijest srpskog naroda) ***mens rea*** (namjera, intencija, nakana) za istrebljenjem Bošnjaka. Psihosocijalnim procesima, čija je osnova u srpskoj kulturi (tačnije u dijelu te kulture) radilo se na dehumanizaciji i denacionalizaciji Bošnjaka sa namjerom da se srpski kasapini i mesari mentalno pripreme da, kada se ukaže historijska šansa, obnove pokušaji njihovog definitivnog istrebljenja. To su psihosocijalni procesi kojima je napadač stvarao (i još uvijek stvara) ***vinost*** kao poseban mentalni odnos u smislu imputiranja krivice Bošnjacima, kao ključne odrednice dehumanizacije, koja je rezultirala u prepoznatljivoj mentalnoj pripremljenosti napadača da realizira osmišljenu namjeru istrebljenja Bošnjaka sa prostora zamišljene "Velike Srbije". U pripremi izvršenja istrebljenja Bošnjaka značajan doprinos dali su dijelovi nacionalne (nacionalističke) srpske kulture čiji su predstavnici srpski intelektualci koji čine srpsku patriotsku ligu sa jakim nabojem nacionalizma koji srpsku naciju guraju u fašizam. Ćosićeva knjiga "BOSANSKI RAT" nije dobro napisana za čitaoce koji su bili sudionici u "bosanskom ratu", kao što je pisac ovog teksta, već je pisana u namjeri da ponovo brojnim lažima podstakne srpske kasapine i mesare neke naredne generacije da dovrše ono što nije postigla Ćosićeva generacija. Najznačajniji predstavnici tog dijela srpske patriotske lige, pored oca srpske patriotike Dobrice Ćosića su: Petar Petrović Njegoš, Petar Kočić, Ivo Andrić, Vladimir Gaćinović, Vladimir Ćorović, Jovan Cvijić, Čedomir Mitrinović, Teofil Petranović, Stevan Moljević, Jovan Dučić, Petar Gaković, Vladimir Dvorniković, Nikola Stojanović, Risto Radulović, Jefto Dedijer, Vlado Glušić, Pero Slijepčević, Milorad Ekmečić, Vuk Drašković, Petar Lubarda, Rajko Petrov Nogo, Brana Crnčević, Vojislav Šešelj, vladika Artemije Radosavljević i mnogi drugi intelektualci, kulturni djelatnici i crkveni veledostojnici.

Postoje brojne spekulacije o razlozima političkog razlaza Slobodana Miloševića i Dobrice Ćosića, koji su, prije tog razlaza, zajednički radili

na istim zločinačkim poduhvatima. Najrealnije objašnjenje njihovog političkog, ali ne i ideološkog razlaza, je to što Ćosić, kao vrhovni komandant vojske Savezne republike Jugoslavije, koja je trebala na terenu da brzo realizira ideju "Velike Srbije", nije uspio, premda je tu ideju postepeno pretvarao u genocidnu praksu, pa je zbog toga, preko noći i iznenada, 1. juna 1993, smijenjen sa pozicije predsjednika Savezne republike Jugoslavije, a time i vrhovnog komandanta vojske te države koja je do guše bila upletena u ratove na prostoru bivše Jugoslavije. Slobodan Milošević, tadašnji lider srpskog naroda, podržan Srpskom radikalnom strankom Vojislava Šešelja, je ocijenio da Ćosić nije u stanju da u najpovoljnijim historijskim okolnostima ostvari ideju "Velike Srbije" za koju su srpske kasapine već dobro mentalno pripremili gore nabrojani pripadnici srpske intelektualne patriotske lige, među kojima je bio i sam Dobrica Ćosić, kao otac srpske patriotike.

Za genocid nisu i ne mogu biti odgovorni samo srpski kasapini, mesari, i birokrate, nego i logika nacionalne kulture kojoj ti kasapini, mesari i birokrati pripadaju. Korijeni genocida nad Bošnjacima nisu u genetskim porivima brojnih srpskih kasapina, mesara, birokrata niti u genima žrtve, već u dijelu srpske nacionalne kulture kojoj pripadaju kasapini, mesari i birokrate. Ako korijen najvećeg društvenog zla, koje se zove genocid, može da izrasta iz određene nacionalne kulture shvaćene u širem smislu te riječi, onda za takav zločin nema oprosta ni onima koji ga na terenu počiniše ni onima koji ga svojim stvaralačkim i intelektualnim radom generiraju kao što je to činio, pored ostalih pripadnika srpske patriotske grupe, Dobrica Ćosić, kao otac srpske nacionalističke patriotike. Za genocid nema oprosta bez obzira kojim i kakvim atribucijama bi neko želio da objasni njegovu etiologiju. Genocid je užasno veliko zlo, koje ne smije biti zaboravljeno niti oprošteno.

Odgovornosti Dobrice Ćosića za zločine protiv mira, genocida i drugih teških zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava počinjenih u "Bosanskom ratu" protiv Bosne i Hercegovine

Odgovornosti za zločin genocida i druge teške zločine protiv čovječnosti i međunarodnog prava nad Bošnjacima može da se pozicionira na tri nivoa:

Prvi nivo odgovornosti može se pripisati stvaraocima i nosiocima srpske nacionalne kulture ili tačnije njenog nacionalističkog dijela, koja je naciju gurala u nacionalizam, fašizam i na kraju u izvršenje genocida.

Drugi nivo odgovornosti leži u politici države koja planira, priprema, organizira i logisticira izvršenje genocida (to su: državni ideolozi, političari, planeri, podstrekači i druge državne birokrate). Kao što je zločinka Biljana Plavšić, koja zarad silom stvaranja "Velike Srbije", planira pola, od 12 miliona Srba, žrtvovati za ideju "Velike Srbije" ("*Ja bih više volela da potpuno očistimo Istočnu Bosnu od Muslimana... Nas je* (misli na Srbe) *12 miliona, pa neka nas 6 miliona strada, ostalih 6 miliona će pošteno da živi.*"[3] Iste planove i razmišljanja u predvečerje agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu 1990. imao je i otac srpske patriotike Dobrica Ćosić, kada je, u krugovima Srpske akademije nauka, govorio: "*80.000 srpskih žrtava je prihvatljivo za ostvarenje nacionalnih ciljeva*."[4]

Treći nivo odgovornosti čine kasapini koje su mentalno i logistički pripremili one plejade zločinaca sa prvog i drugog nivoa odgovornosti kako bi na terenu neposredno, bez ikakvih mentalnih cenzura i sasvim dovoljnom ubilačkom tehnikom, realizirali djela genocida definirana u UN Konvenciji o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida.

[3] Sonja Biserko, PODGREJAVANJE ANTIISLAMIZMA U SRBIJI, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Beograd, maj 2007, str. 3.

[4] Isto.

Ćosićeva odgovornost se može pozicionirati u prva dva nivoa. Sa prvog nivoa, kao jedan od kulturnih stvaralaca nacionalističke kulture iz koje, kao iz plodnog tla, izrasta zločin, a sa drugog nivoa, kao ideolog, političar i državnik Savezne republike Jugoslavije - države koja je planirala, organizirala i logisticira izvršenje genocida u Bosni i Hercegovini ili ga je mogla spriječiti a nije. U najtežim trenucima borbe Bošnjaka za svoj opstanak, a to je vrijeme o kojem svjedoči Dobrica Ćosić u svojoj knjizi BOSANSKI RAT, vrijeme u kojem je Ćosić od 15. juna 1992. do 31. maja 1993. bio predsjednik Savezne republike Jugoslavije, a time i vrhovni komandant srpskih kasapina koji su po Bosni i Hercegovini činili djela genocida i druge oblike teških zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava. To je vrijeme kada su Bošnjaci morali još jednom da se suoče sa pitanjem: **opstati ili nestati**. To je vrijeme u kojem su Bošnjaci stavljeni pred još jednom, ali tog trenutka najodlučnijom, namjerom napadača da konačno riješi muslimansko pitanje. Samo u vremenu "bosanskog rata", kada je Ćosić bio vrhovni komandant vojske koja je terorisala Sarajevo, ubijeno je najmanje 6.469, a ranjeno 13.784 žrtava Sarajeva u opsadi.[5] Težak je to zločin za koji je, kao vrhovni komandant vojske koja ga je počinila, odgovoran Dobrica Ćosić. Ništa manji zločini nisu laži koje se mogu naći skoro na svakoj stranici Ćosićeve knjige BOSANSKI RAT. Rečene laži u toj knjizi su napisane, pored ostalog, što su one "temelj srpskog patriotizma", i zato da bi se teška hipoteka koju su Ćosić i slični njemu natovarili na pleća srpskom narodu nosila sa umanjenim osjećanjem odgovornosti za počinjeni zločin protiv mira i druge teške zločine protiv čovječnosti i međunarodnog prava i da bi budućim generacijama srpskih kasapina i mesara kazao da njegova generacija na zločinima zaradi Republiku Srpsku, ali ne i zamišljenu "Veliku Srbiju". Nedovršeni zadatak ostao je na narednim generacijama srpskih kasapina i mesara. Ta knjiga je nastala, pored ostalog, i zbog toga da bi narednim generacijama srpskih kasapina i mesara kazala da su njihovi očevi ili djedovi imali junaštva

[5] Podaci o broju žrtava Sarajeva u opsadi preuzeti su iz Arhiva Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu koji je u drugoj polovini 1994. proveo sveobuhvatni popis domaćinstava, članova domaćinstva i žrtava opsade Sarajeva.

i patriotizma da stvore Republiku Srpsku, ali da srpsku ideju "Velike Srbije" nisu u potpunosti realizirali, pa je njima ostao taj patriotski zadatak.

Korijen genocida nad Bošnjacima treba istraživati u srpskoj nacionalističkoj kulturi, čiji je jedan od njenih stvaralaca i akademik Dobrica Ćosić. U takvoj kulturi u kojoj su se uobličavale i još se uvijek uobličavaju ideologija i politika kojima se negira bošnjački identitet i bosanski individualitet sve radi istrebljenja naroda koji su remetilački faktor u stvaranju "Velike Srbije".

Historija jeste zabilježila nasilne seobe Srba (kako se to savremenijim jezikom kaže "etničko čišćenje"). Srbi jesu dijasporan narod nad kojim su vršeni teški zločini, ali im nikada niko nije negirao njihov nacionalni integritet i identitet niti individualitet njihove Matice, kao što je to Ćosićev narod činio Bošnjacima koji je, kao i srpski, dijasporan i nad koji su činjeni najteži zločini uključujući i zločin genocida.

Srpska nasilna protjerivanja Bošnjaka sa "srpskih zemalja", poznato je to Ćosiću, su inteživirana 1862. godine povlačenjem Osmanske imperije sa područja Balkana. Zbunjenim Bošnjacima je tada određeno ili da se iseljavaju ili da se prilagođavaju.[6] Oni koji su ostali dehumanizovani su na sve načine pa čak prišivajući im ime koje nije njihovo: "Turci", "Poturice", "Poturčenjaci", "Muhamedanci", "Balije", "Sunetlije". Institucionalno, kroz popise i u biografijama, Bošnjaci su morali biti ono što nisu (Srbi, Hrvati, Cigani, neoprijedjeljeni, muslimani...).

Poricanjem individualiteta Bosne, matice Bošnjaka, i radikalnim negiranjem postojanja Bosne i Hercegovne i Bošnjaka, kao države i naroda, bila je polazna tačka srpskih nacionalista u konačnom

[6] Intenzivno iseljavanje bošnjačkog stanovništva sa prostora Srbije dešavalo se u periodu 1862-1876. Tome je doprinijela i Međunarodna konferencija, održana 1862. godine u istambulskom predgrađu Kanlidži, kojom prilikom su francuska i ruska vlada napravile Sporazum o zajedničkom istupanju u korist Srbije. Ugovorom je bilo propisano da se muslimani imaju iseliti što je moguće brže. Oni koji su željeli ostati na svojim imanjima mogli su to pod sljedećim uvjetima: da se vrate vjeri pradjedovskoj, a ako to neće onda mogu da budu Srbi islamske vjere, a ako i to neće onda moraju da se pišu i vode kao Cigani, a ako i to neće onda moraju da se isele. (Vidi: Safet Bandžović, PROGON MUSLIMANA IZ SRBIJE 1830-1867.",www.sprtsab300.com)

rješavanju bošnjačkog pitanja. Mladosrpski ideolog Pero Slijepčević 1910. piše: "*Mladi narodni rod smije da zna među domaćima samo dva imena: Srbi i Hrvati. Bosna i Hercegovina ne smije više da bude, po toj žalosnoj politici, bosanska, nego samo srpska i hrvatska, a jezik ni zemaljski ni bosanski, već samo srpsko-hrvatski*." [7]

Razaranje identiteta Bošnjaka, političkom, ideološkom i kulturnom strategijom njihovog odnarođivanja i dehumaniziranja, je teorijski i praktično izvodljiv čin. Dehumanizacija žrtve je u osnovi zločin, jer ideolozi i planeri zločina dehumanizacijom žrtve vrše psihološku pripremu kasapina i mesara da psihološki lakše realiziraju jednu ili više od pet genocidnih djela definiranih u UN Konvenciji o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida.

Objašnjavajući svoju "*teoriju socijalne distance*", socijalni psiholog Albert Bandura smatra da dehumanizacija žrtve olakšava nanošenje joj planirane štete, ali i ublažava bilo kakvu emotivnu nelagodu napadača dok obavlja nasilja nad njome. Prije svega, ublažava osjećaj krivnje za djela genocida koje izvodi nad žrtvom. Bandura navodi da dehumanizacija žrtve može onesposobiti auto-cenzuru prije i tokom izvršenja genocidnih djela. Kroz dehumanizaciju, napadač pripadnike žrtve, koju treba potpuno ili djelimično uništiti, ne percipira kao osobu sa osjećanjima, nadama i brigama. Zbog toga mu je lakše nanijeti i najteže muke žrtvi bez osjećanja bilo kakve nelagode ili krivnje. Stoga je dehumanizacija žrtve, na kojoj je radio i Dobrica Ćosić, psihološki proces koji je u funkciji psihološke pripreme kasapina i mesara da čine zlodjela.

Ako dehumanizacija žrtve postane ideološka i politička obaveza napadača, napadač će sa dehumanizacijom nastaviti i kada započne biološki da je istrebljuje i onda ako se proces istrebljenja žrtve ne dovrši, kao što je to slučaj sa knjigom BOSANSKI RAT. Psihosocijalni proces dehumanizacije žrtve, smatra Albert Bandura, može ići tako daleko da se žrtve smatraju neljudskim bićima. To se ispoljava u načinu

[7] Dr. Enver Imamović, KO JE U BOSNI BOŠNJAK, Dnevni avaz, 11. 12. 2010, str. 12.

na koji se postupa sa žrtvama, u odlaganju njihovih tijela bez ikakvog pijeteta u masovne grobnice, u skrnavljenju leševa. Izvode se i ritualna ponižavanja, kojima se, uz brutalan prezir, namjerno odbacuju najdublje ljudske vrijednosti, kao i najdublja osjećanja ljudske privrženosti. Tako su srpski kasapini i mesari nad bošnjačkim muškarcima vršili nezapaćena zvjerstva i torture pred očima njihovih supruga i djece, višestruko silovali žene u prisustvu članova njihovih porodica, ubijali djecu u naručju majki, a žrtve tjerali da pod prisilom ubijaju druge žrtve, svoje sapatnike, i to na najstrašnije moguće načine**.** Takvi zločini se ne mogu vršiti ako počionici nisu prethodno mentalno pripremljini da ih čine. Zadatak da se kasapini mentalno pripreme imaju intelektualci različite provenijencije, a posebno to uspješno čine kulturni stvaraoci.

Vrlo je ekstenzivna i heterogena grupa faktora koji su opredjeljivali srpski narod da li da krene sa distanciranjem (udaljavanjem) od Bošnjaka putem njihovog dehumaniziranja ili da krene putem moralnog približavanja. Srpska nacionalistička kultura čiji je jedan od stvaralaca bio i Dobrica Ćosić, pravoslavlje, porodična tradicija kroz sistem edukacije su bili primarni agensi koji su doprinijeli da se prema Bošnjacima zauzme stanovište moralnog distanciranja. Pomoću Bandurine teorije "moralnog distanciranja" može se objasniti zašto su srpski kasapini i mesari sa takvom lahkoćom činili brojna i masovna zvjerstva nad Bošnjacima - zvjerstva koja su prevazilazila one koje su činili Varvari. Prema Bandurinoj teoriji dehumanizacija žrtve može se vršiti prije i nakon počinjenih zločina. Dehumaniziranje žrtve prije biološkog istrebljenja ima za cilj lakše i lagodnije vršenja zvjerstava, a nakon faze istrebljenja nastavlja se sa dehumanizacijom kao odbrambenim mehanizmom zaštite od negativnih primarnih i sekundarnih osjećanja zbog izvršenih zločina. Zbog toga je, pored ostalog, Ćosić napisao knjigu "BOSANSKI RAT". Po takoj psihološkoj zakonitosti politički zastupnici i ideolozi srpskog naroda, među kojima u zadnje vrijeme prednjači Milorad Dodik, nastoje da negiraju bar onaj najteži zločin – zločin genocida kao društvenu pojavu koja se u savremenom svijetu smatra najvećim društvenim zlom. Zbog takve

psihološke zakonitosti priznanja, izvinjenja i pokajanja onih koji su planirali, počinili ili na neki drugi način odgovorni za zločin genocida su veoma rijetka. Ti zločinci su bili mentalno pripremljeni da čine takva zvjerstva, pa su im takvi postupci bili psihološki lakše izvodljivi nego priznanja i pokajanja. Nasilja se ne dešavaju sama od sebe. Nasilje se ne događa, ono se generiše. Generiše se iz nacionalističke kulture kakva je ona kojoj pripada Dobrica Ćosić.

Bandurina "teorija moralnog dinstanciranja" je primjenljiva u istraživanju korijena zločina genocida nad Bošnjacima. Dugotrajna strategija dehumanizacije Bošnjaka je proces koji je pomogao da se nadvladaju uobičajena moralna osjećanja vezana za akte ubijanja, proces rutinizacije koja umanjuje vjerovatnoću da će se takva razmišljanja uopšte javiti. Takvom strategijom bila je stvarana posebna namjera (mens rea) da Bošnjake, kao sutrašnje žrtve genocida, liše statusa ljudskosti kako bi lakše mogli biti podvrgniti sistematskom istrebljivanju. Ako su Bošnjaci kao grupa dehumanizovani, na njih se više ne primjenjuju uobičajeni principi moralnog djelanja.

Srpski put u činjenje zločina genocida nad Bošnjacima počinje od srpske nacionalističke kulture shvaćene u najširem smislu te riječi, čiji je jedan od tvoraca i Dobrica Ćosić, vodi preko žrtvinog odnarođivanja i dehumaniziranja (psihosocijalnih procesa negiranja njihovog identiteta) do potpunog ili djelimičnog fizičkog istrebljenja. Srpska nacionalistička kultura, čiji je jedan od stvaralaca i sam Dobrica Ćosić, je plodno tlo iz kojeg je izrastala i edukacijskim sistemom njegovana *mens rea* (namjera) da se protiv Bošnjaka pokrenu rješenja konačnog njihovog istrebljivanja. Odnarođivanje i dehumaniziranje Bošnjaka je prva faza izvršenja genocidne namjere. Značajniji predstavnici prve faze pripremanja zločinačke politike i ideologije prema Bošnjacima, se nalaze među jednim dijelom intelektualaca koji pripadaju nacionalističkom srpskom intelektualnom i kulturnom krugu, među koje značajno mjesto ima Dobrica Ćosić.

Nije dovoljno to što aktualna politika u Srbiji i Republici Srpskoj prihvata saradnju sa ICTY u isporuci kasapina i biroktara. Potrebno je,

ako žele da se oslobode teške hipoteke koju izvršenjem genocida nad Bošnjacima natovariše na pleća budućim generacijama svog naroda, da kritički analiziraju nacionalističku kulturu i prosvjetu koje su mentalno pripremale mesare i kasapine da na terenu čine to što treba da čine za interese "nebeskog naroda".

Odgovornost za nastanak ***vinosti*** srpskog naroda prema Bošnjacima i ***mens rea*** za istrebljenje tog naroda ne leži samo na birokratama i kasapinama već na politici koja je svoje sokove uzimala iz dijela nacionalističke kulture, iz koje i nastade srpska genocidna ideologija, politika i praksa koju je stvarao i uobličavao, pored ostalih, i autor knjige "BOSANSKI RAT" Dobrica Ćosić.

Prof. dr. Dželal Ibraković

PROIZVODNJA MITOVA NA MARGINAMA "TUĐEG" RATA

Knjiga Dobrice Ćosića "Bosanski rat" je od svoga naslova do završnog dijela vrlo indikativna, mada u njoj autor, uglavnom, nije rekao ništa novo, ako se izuzme redukcija nekih njegovih stavova i jedno uljepšavanje sa historijske i životne distance i poznate naknadne balkanske pameti. Naime, mada su, prema naznačenim datumima, to, naizgled, dnevnici iz predsjedničkih i poslijepredsjedničkih dana (predsjednika SRJ), ipak se ne bi moglo reći da je to dnevnik. Datumi i eventualne zabilješke u stvarnom dnevniku više su podsjećanje čitaocu na vrijeme i događaje koji se mogu nazvati, kako to Ćosić kaže, "bosanski rat". I kada smo već kod naslova, da pokušamo da domislimo nekoliko razloga zašto i samo baš "Bosanski rat": Prvi razlog je da to odmah naglasi dotični pisac da to nije njegov, niti *njihov* rat. Rat je bosanski, neodređeno - i sa distance - kao "korejski" ili kao "marsovski". Nije, da se zna, ni "srpski" ni "srbijanski". Ni on, Dobrica, ni njegovi - iz plemena njegova, nisu, po njemu, to započeli, nego su to željeli, inicirali, podstakli, natjerali upravo (samoubilački) Bosanci pod kojima on nedvosmisleno misli na "islamske fundamentaliste" *Alijine*. On često u knjizi koristi taj jedan prividno intimni diskurs kada govori o tadašnjem predsjedniku Predsjedništva RBiH gospodinu Aliji Izetbegoviću, naime često ga u svojim bilješkama imenuje sa Alija (od prve strane), sa ličnim imenom, dok druge aktere uglavnom govori sa prezimenom. I to je proračunato da bi se odvojio i tačno locirao upravo **Alija** ("onaj" Alija) kao personifikacija Muslimana u Bosni i Hercegovini koji su prikazani kao unitaristi, separatisti, islamski fundamentalisti, ustaše, ogavni i odvratni ljudi koji "ubijaju i sami sebe i svoj narod" (Markale i ostala stratišta nevinih Sarajlija), koji stalno nešto provociraju Srbe još iz onog prošlog rata kada priznaje da je od strane četnika, kao osveta, zaklano tri - četiri hiljade muslimana koji su to, valjda, i zaslužili, kao što su i

ovo što im se desilo na kraju XX stoljeća, po Ćosiću, nedvosmisleno - zaslužili. Naznačavanje samo imena u kontekstu cijele knjige, jeste i svojevrsna i literarna diskriminizacija i nepoštovanje ličnosti, ali u ovom kontekstu i cijelog naroda, čime se unaprijed opravdava i svaki postupak koji se čini prema tom i tako koncipiranom liku - koji se kvalificira kao podmukao, prevrtljiv, gramziv, bolesno mazohistički nastrojen, samoubilački predodređen, džihadlijski obojen... Zato je ova knjiga, ogoljena od etnocentrizma autora i "njegovog" naroda, u svome podtekstu i svojevrsno alegorično priznanje počinjenog zločina nad Bosnom i Bošnjacima, odnosno nesrbima, obzirom da je puna *pravdanj*a i traganja za razlozima i osvetama. Samo krivci se stalno pravdaju i tragaju za najboljim lažima koje bi ih spasile. Ćosić je još 19. aprila 1992. godine "prorokovao" da će to u Bosni biti "jedan od najužasnijih građanskih ratova, jer će se voditi iz osvete. Muslimani - ustaše i Hrvati – ustaše kreću u osvetu nad Srbima. Srbi, potomci ustaških žrtava, krenuće u osvetu za žrtve iz prošlog rata. Proključala je **crna** bosanska krv" (Ćosić, 2012:8). Ako odbacimo ovu nadobudnu visokumnost "proroka" Dobrice (koji se na taj način samokandiduje da bude sveti Dobrica), onda u oči upada propagandna šema koja prati opis agresije na Bosnu i Hercegovinu: to je balkanski čajnik cikličke mržnje i osvete, ali koji ima jedinog pravednika i osvetnika koji treba da se ustašama osveti jer je bio žrtva "njihovih" zločina. Naravno, tu je i kvalifikacija o "građanskom ratu" čime se bježi od agresije i genocida. S obzirom na količinu prolivene krvi onih "drugih", takva vrsta krvi nije mogla da bude od strane pisca, koji je ideolog "osvete", označena kao *crvena*, jer bi onda čitalac mogao da kaže da su ubijani *normalni ljudi* i da je osveta ustvari - *zločin*, nije mogla da bude ni *plava*, jer bi žrtva onda bila *plemićkog roda*, a Bošnjaci su kao plemići od istih "osvetnika" davno već pobijeni i opljačkani kroz proces "kulučenja", ukidanja begovata, davanja bezvrijednih državnih obveznica na kojim je bila slika svinje, ili jednostavnim ubijanjem, preuzimanjem posjeda, ugrunćivanjem kasnije itd. Samo su mijenjani razlozi, ali je princip ostao isti: sada ih Ćosić imenuje "ustašama", sa kojima su četnici, koje on blagonaklono gleda, sarađivali cijelo vrijeme Drugog svjetskog

rata, a ranije su to bili kulaci, begovi, poturice, austrofili... A sve su bili "razlozi" za osvetu ("presvetu").[1] Zato je ova krv "bosanska" - **crna**, što asocira u realnom životu na lešinu, a u alegoričkom smislu na ubijanje ne-ljudi, koji su inače proglašeni i izdajicama, poturicama, prevrtljivcima, nepostojećim, izmišljenim, Titovim konstruktima, pa i njihova krv koja će teći potocima (znao je to i u aprilu 1992. godine Ćosić, jer je takvu vrstu dramaturgije i zamislio i prenio je u amanet izvršiocima). Zbog toga se mnogo ranije od pojavljivanja ove knjige pokretala inicijativa da se i ideolozi zla, poput Ćosića trebaju naći u optužnici Haškog tribunala za bivšu Jugoslaviju.[2]

---

[1] I na početku XXI stoljeća, a u XX stoljeću je to bilo u kontinuitetu od 1918-1999. godine se kao "državna imovina" dijele placevi, šume, koncesije, pa se prave i vjerski objekti na imanjima koja su imala, ili imaju vlasnika. Od gospođe Fate Orlović, preko imanja poznatih plemićkih porodica BiH (Gradaščevića, Rizvanbegovića, Čengića, Uzeirbegovića, da spomenemo samo neke) uzeto je stotine hiljada hektara zemlje, dioničkih društava, banaka, da bi se taj proces nastavio uz blagoslove i pozive za "osvetom". O ovoj problematici vidjeti u Imamović M., Hrelja K. i Purivatra A. (1992), Ekonomski genocid nad bosanskim Muslimanima, Mag, Sarajevo.

[2] Intervju sa Dragoljubom Todorovićem u listu "Dani" Sarajevo *Dani*, br. 618, 17. april 2009.

"**TODOROVIĆ**: Ćosićeva odgovornost je identična Šainovićevoj u Haagu. Naime, Šainović nikoga nije ubio, ali je, kao Miloševićev poslušnik, koordinirao akcijama. Ćosić je bio gazda, šef…

DANI: Kako to mislite - šef? Zar to nije bio Milošević? **TODOROVIĆ:** Ćosić je bio šef države. Milošević ga je smenio zato što je počeo da se koristi svojim ovlašćenjima. U oktobru 1992., sa Franjom Tuđmanom je delio Bosnu, sa njim dogovarao raseljavanje stanovništva. **DANI:** Govorite o takozvanom "humanom preseljenju"?

TODOROVIĆ: Naravno. U intervjuu Miloradu Vučeliću 1991. Ćosić govori o humanom preseljenju. Ćosić je stvorio i kao lidere promovisao Radovana Karadžića, Jovana Raškovića, Nikolu Koljevića, sve ratne vođe. On ih je doveo na vlast. Ćosić to priznaje. **DANI:** I njegova supruga, Božica Ćosić, jednom je rekla da su "sve partije nastale u našoj kući". **TODOROVIĆ:** I jesu. On ih je stvarao, radio na srpstvu njihovih lidera. U to vreme se pričalo da su u bivšoj Jugoslaviji, pa tako i u Bosni i Hercegovini, Srbi bili ugroženi. To nije tačno!"

Šire o toj izravnoj odgovornosti Dobrice Ćosića, ali i njegovoj ulozi u socijalizmu, želji za vlast, posjeti Golom Otoku, sukobu sa Titom, vezanosti za Aleksandra Rankovića u djelu beogradskog advokata Dragoljuba Todorovića "Knjiga o Ćosiću", Beograd: Treći milenijum, 2005.

S obzirom da bi se, imajući u vidu godine dotičnog pisca, političara i oca (djeda) nacije (rođen 1921.) ovaj knjižuljak mogao biti i testamentni zapis i ako ništa drugo zato bi trebalo analizirati njegov sadržaj, uz preporuku da se zbog sadržaja i imena autora ovo djelo mora uzeti za ozbiljno. Po meni je on kroz ovu knjigu locirao neprijatelja u Bosni, a to su muslimni ili Bošnjaci. To je poenta skoro pa cijele knjige koja je prepuna već dobro oprobanih mantri propagande koja širi tu i tamo preko i putem Nikole Koljevića koji svraća kod Ćosića, jer on je nivo, jer je "tumač" Šekspira zabasao u ustaničko vođstvo smješteno u šumi (kao takav dostojno društvo za porodicu Ćosić). Blago se on odnosi spram vaskrsavanja četništva, a cijelu svoju političku karijeru zasniva na činjenici da je odmah poslije onog (Drugog svjetskog) rata bio u najužem partijskom i državnom rukovodstvu. A, zna se, tu se nije moglo biti ako nisi i javno pokazivao svoje antičetništvo, ali i doprinos njegovoj likvidaciji. No, da se vratimo na žanrovsko određenje ove knjige koja pretendira na barem tri žanra: dnevnički, dakle pedantno zapisivanje od strane pisca događanja (knjiga je bila i zamišljena kao "Piščevi zapisi"), historijsko – memoarski, jer je dotični bio u to vrijeme i predsjednik SRJ, ili historijski narativ u domenu "angažovane književnosti" pamfletskog tipa. Naravno ova treća kvalifikacija je najbliža istini, ali obzirom na "format" "slavnog pisca" vjerovatno bi najviše bila osporavana. Jer, ova knjiga ima, prije svega, namjenu da ljudima u Srbiji, ali i posebno u RS-u, kao i širokoj dijaspori dadne zvaničnu verziju događaja koja je **neupitna** i samo nju treba pratiti u aktivnostima.

To što drugi govore je laž, objeda, podmetanje, urota itd. A da je to osnovna poruka govore već i usmjereni stavovi iz promocije ove knjige u Banjoj Luci 23. marta 2012. godine: Darko Tanasković, jedan od promotora, upravo to ističe kao osnovnu zadaću "Bosanskog rata" Dobrice Ćosića: "Ova knjiga je **čisto dokumentarnog karaktera**, zasnovana na **činjenicama i dokazima**. Dnevnički je strukturirana i uvodi čitaoca u pomnije detalje istorije rata u BiH. Ona je **zvanična istina o ratu** koji je srpski narod prikazao kao glavne krivce." (podvukao Dž. I.).[3]

[3] http://www.banjaluka.com/vijesti/kultura/2012/03/23/predstavljena-knjiga-

S obzirom na društveni kontekst potrebe pojačavanja aktivnosti svih važnih činilaca izgradnje nacionalne svijesti (i rekonstrukcije nakon historijskih poraza) Srba na kraju XX i početkom XXI stoljeća, ovu knjigu treba posmatrati i u tom kontekstu. Jedan od novijih svjetski relevantnih teoretičara etničkih odnosa Arash Abizadeh naglašava da su nacije zajednice koje se mogu održati samo uz pomoć selektivnog, ako već ne i decidno *lažnog* pamćenja sopstvene historje – otud nacionalni mitovi predstavljaju nužan uslov opstanka nacionalnih identiteta. "Ali to je u očiglednoj suprotnosti sa demokratskim načelom legitimiteta: Naime, Abizadeh dijeli nacionalne mitove na **mitove-kao-istoriju**, "slučajeve u kojima istorijski narativi održavaju kolektivni identitet samo u meri u kojoj su shvaćeni kao da iznose istinosne tvdnje" i **mitove-kao-priču**, u kojima "istorijski narativ koji održava kolektivni identitet može biti nazvan mitskim u smislu da ga članovi kolektiva doživljavaju kao književnost." Abizadeh dokazuje da su "mitovi-kao-istorija (u koje spadaju: mitovi-kao-laži, mitovi-kao-preuveličavanja i mitovi-kao-izostavljanja) nespojivi su sa procesom demokratske deliberacije u kojem mogu da učestvuju svi građani pod jednakim uslovima. Razlog za to leži u činjenici da demokratska deliberacija o istorijskim narativima mora da ima istinu kao svoj telos; u suprotnom, ishod se neće smatrati istinitim, nego tek korisnim, tako da više uopšte neće biti reč o mitu-kao-istoriji, jer u njega niko neće zaista verovati (samo će smatrati da bi bilo korisno u njega verovati). Druga mogućnost je," kako kaže Abizadeh, "da postoji epistemička elita koja zna kada bi verovanje u izvesne mitove bilo korisno za društvo u celini, odnosno za sve njegove članove, i koja u tim slučajevima ograničava proces deliberacije tako da ove mitove zaštiti od potencijalno razorne kritike. Ali, tu se javlja drugačija vrsta problema – odakle takvoj eliti ovlašćenja da ograniči deliberativni proces, i time efektivno održava lažna verovanja kod građanstva? Jedan mogući odgovor bi bio da ju je građanstvo ovlastilo da to učini, onako kako je, u već klasičnom primeru izbora to i radilo."[4]

dobrice-cosica-bosanski-rat/ (posjeta 10. 5. 2012.).

[4] Citirano prema: Dinić, Rastislav (2012), Ministarstvo mita, časopis REČ, Beograd: no. 81/27, str. 165-177, a tekst Abizadeh, Arash, (2004), "Historical Truth, National Myths and Liberal Democracy: On the Coherence of Liberal Nationalism", The

Jasno je da ova knjiga Dobrice Ćosića predstavlja formiranje mita-kao-historija i to sa primjesama laži, preuveličavanja i izostavljanja, sa željom da se u njega vjeruje, a sve kritike unaprijed odbace kao dio urote svijeta, Evrope, susjedstva, ali i opozicionih snaga u samoj Srbiji i među Srbima izvan Srbije (oni su titovci, soroševci itd).

Ovom knjigom se razvija mit kao historija u koju se treba i **mora** vjerovati: Nije tačno da smo **mi** agresori, **oni** su **nas** napali, nije tačno da smo **m**i ubijali, **oni** su **sami sebe** ubijali, nije tačno da smo **mi** osnovali koncentracione logore, to su **oni** uradili itd. A velikim silama je odgovaralo da za to optuže jednu *slobodarsku malu zemlju* koja je dala sve za *druge* i svoj **humanizam** davno dokazala. Srbi su historijski narod i sa velikom većinom **neće da istupe iz istorije**, mada komunisti i titovci iz dijela inteligencije soroševi slugani misle drugačije, sve to rečenice koje se direktno mogu čitati u ovoj knjizi, samo nedostaje neka zvučna zakletva, ili "Ja vam to kažem, to je tako." I NIKAKO drugačije!

Knjiga kao propagandistički pamflet

Uporni, propagandistički rad, kako političkih elita koje su došle i nakon smjene Miloševića u Srbiji, ali i djelovanje velikog broja književnika, filmskih reditelja, naučnika iz oblasti društvenih nauka, ali i sportista, turbo-folk pjevača itd. pokušavaju svim silama da ujednače verzije "zvanične historije" koje daju rezultate, nažalost, i u među veoma izraženoj netrpeljivosti kod mladih ljudi. Ova knjiga zato ne služi humanističkom promicanju istine kao osnovnog postulata života, pravde kao suštine odnosa među ljudima, jednakosti i ravnopravnosti

Journal of Political Philosophy, Vol. 12, No. 3, 2004. str. 291–313, u kompletnom obliku na http://www.er.uqam.ca/nobel/cridaq/IMG/pdf/Abizadeh_-_Historical_truth.pdf (posjeta 20. 4. 2012.). U totalitarnim režimima, nacionalni mitovi često postoje samo u svrhu propagande koja je sponzorirana od vođstva totalitarne države.

http://www.sccs .swarthmore. edu/users/08/ajb/tmve/wiki100k/docs/National_myth.html (posjeta 20. 4. 2012.).

kao osnovica svakog sporazumijevanja. Forme organizacije ljudi dogovaraju, izuzev ako je to diktat, a svi pregovori koje Ćosić u ovoj knjizi pominje su ustvari bili ultimatumi i diktati prema "slabijoj strani", pri čemu Ćosić nedvosmisleno priznaje da je sa Tuđmanom dogovorio 1992. godine humana preseljenja i praktički i agresiju Hrvatske na BiH. Naravno, on u svom samoveličanju historijskih "zasluga" ne priznaje da je to bila samo finalizacija dogovora Tuđmana i Miloševića iz 1991. godine. Ali, i Ćosić je svjestan da bi uvođenje u historiju 1991. godine značilo i priznanje nečega što sav svijet zna: da je priprema za rat započela mnogo prije pucnjava i opsada kasarni, još od Memoranduma SANU, a onda bi morao da iznova objašnjava svoju *mesijansku* ulogu. Ova verzija koja se nudi prije svega srbijanskim čitaocima je još uvijek blagi sedativ koji će potiskivati mučne slike mučkog ubijanja, likvidacije, sakaćenja, pljačke, neviđenog sadizma i terora... Počinjenog u ime običnih ljudi koji se tako nacionalno identificiraju. Ljepše je za savjest, koja jeste opterećena, reći da je Podrinje "oslobođeno", nego reći da je to najveće stratište druge polovice XX stoljeća u Evropi. Još k tome i: Prijedor, Brčko, opsada Sarajeva i drugih gradova, ojađenih i upropaštenih života i djetinjstava, ogromni nazadak u ekonomiji cijelog regiona, a sve to samo da bi književnik ponovo obukao đeneralsku uniformu i odlučivao o sudbinama ljudi više kao metaforama nego kao živim bićima. Njemu i hiljadama drugih, naredbodavaca i izvršilaca, ljepše je da dobivaju priznanja da su "nacionalni heroji" koji su se borili za "srpsku stvar", nego da se kaže da su lažovi, prevaranti, pljačkaši, ratni profiteri, silovatelji, bezobzirni dželati... Ugodnije je za prosječno uho i čovjeka, koji je upravo radi takvih ostao bez posla, imovine, bez ljudskog identiteta i poštovanja, nego da se kaže da i sâm pripada zločinu i pljački. Ne, zločin nije postojao, to je samo bila osveta presveta! Zato uvijek postoji ono "ali", koje opravdava i ono što se može i mora priznati, "da, ali i oni su nas ubijali i juče i u drugom i u prvom, i tlačili nas kao poturice..." To je propagandna mašinerija koja izbacuje parolu "Nož, žica, Srebrenica" kao priznanje zločina, ali i prijeti novim zločinima kao spiralom zla koju je osmislio veliki majstor iluzije: iluzija je laž

koju je upravo Ćosić naznačio kao vrlinu svoga naroda: "Laž je vid našeg patriotizma i potvrda naše urođene inteligencije."

Knjiga Dobrice Ćosića "Bosanski rat" nosi sobom nekoliko karakterističnih poruka:

1. Upitnost opstanka države Bosne i Hercegovine za njega je činjenica, eventualno bi mogla da bude konfederalna i činile bi je hrvatska, srpska i muslimanska država. On Bosnu i Hercegovinu nesumnjivo i ekplicitno smatra vještačkom tvorevinom kojoj su kako on kaže Tito i komunisti "dali istorijsku egzistenciju" (Ćosić, 2012: 33), a "prelaz preko Drine" smatra pobjedom i daje (onako mesijanski i mudro, ali opet sa pozicije) za savremenike zadatak: Sada treba svim snagama u mir. Na drugom mjestu (Ćosić, 2012: 44) iz usta grčkog prijatelja Karamanlisa, starog Vizantinca, mudrog, lukavog, iskusnog, kakvim ga Ćosić procjenjuje, on čuje da je BiH **privremena tvorevina** koju je Njemačka stvorila, Njemačka je razbila Jugoslaviju... Treba sačekati za puno ostvarenje nacionalnih ciljeva i to vrijeme će doći. Sačekajmo svoje vrijeme. Sačuvati izboreno i stvoreno, poručuje Ćosić. Pri tome se uz negiranje BiH, negiraju i Bošnjaci kao nacija.

2. Nakon mirovnog sporazuma **evolucijom** bi se ostvarilo jedinstvo srpskog naroda (spajanje srpskih država) (Ćosić, 2012: 10).

3. Negiranje genocida i uopće počinjenog zločina u Bosni i Hercegovini je osnovni šlagvort knjige. U kontekstu ova tri osnovna cilja može se posmatrati i savremena (17 godina nakon Dejtona) etapa pokušaja razgradnje Bosne i Hercegovine pri čemu se najodgovorniji ljudi iz RS-a ponašaju upravo tako realizirajući formulu: što manje BiH, a više RS-a, preko prijetnji referendumom o otcjepljenju, podsticanje formiranja "trećeg entiteta", itd.

4. Ćosić u ovoj knjizi nacionalnu politiku definira kao "tanku vijugavu liniju" koju ne razumiju svi dobro, implicitno ukazujući da uvijek treba neko da tu liniju prepoznaje, trasira i objašnjava. On se "nerado" prihvata te uloge tumača i savjetnika, mudrog stratega kojem, ipak – ne slučajno, svi dolaze i svi žele savjet od njega. Oni koji to ne žele poput Miloševića i Šešelja su došljaci, četnici i siledžije. U jednom dijelu ove

pisanije – skalamerije, napravljene da se izda "pošto – poto", jer spisak onih koji su pomogli izdanje te knjižice jeste impozantan i dugačak, pa je samim time to vrlo "parali" projekat, na str. 39 pisac daje elemente za utvrđivanje sopstvenog psihološkog portreta spisatelja "skaski". To su bili razgovori sa kćerkom i unucima nakon što se kao pisac oprobao i da bude vrhovni komandant vojske i da umjesto u romanu zapovijedi i stvarno ubijanje. Pred svojim unucima Milenom i Nikolom ("Milena je setna, a Nikola strog") on se pita "za kakav svet rastu sadašnja deca? I kolika je moja odgovornost za njihovu budućnost: Sasvim beznačajna", odgovara ovaj pisac i deda, možda da opere svoju savjest barem pred njima. Ta, nije **ovaj** deda kriv, on je bio beznačajni pijunčić, samo se tako u svojoj mesijanskog ulozi našao i na čelu vojske koja je direktni i indirektni krivac za stotine hiljada ubijenih na svim stranama. To je bio vaš deda, sa "beznačajnom odgovornosti" za realno uništeno djetinjstvo više miliona djece. Tuđe.

5. Ali "beznačajni dedica" se vrlo brzo narogušio i u ovoj knjizi se hvali svojom drčnošću kojom je odbio prijedlog Evrope kojeg mu je prenio Danac Jensen, njemu ne zna ni imena, ali on je Danac, "sjevernjački drski činovnik" čiji mu prijedlog liči na Hitlera, jer se drznuo da kaže da Srbi treba da žive sa Muslimanima. Umjesto Danca Jensena u ovom neumjesnom poređenju ustvari bi bilo ispravnije poređenje Ćosića, jer i Ćosić je kao i Hitler imao i ima viziju čiste jednonacionalne države. Za vrijeme toliko željene vlasti on je direktno puno zla učinio, jer je direktni krivac za neuspješno pregovaranje oko raznih varijanti prijedloga za mir u BiH, u knjizi on ne spori da je uvijek davao argumentaciju Karadžiću kako da efikasno **ne prihvati** planove medijatora. Sukob između njega i Miloševića je bio oko raspodjele vlasti, ali i još više oko stanja u RS i uticaja. "Nemam pravo da izdam Srbe u Bosni", ponavlja patetično kroz cijelu knjigu prikazujući sebe kao mirotvorca pod uslovom definitivne podjele BiH i protivnika bilo kakvog mirovnog prijedloga u kojem opstaje BiH.

6. Knjiga treba za buduća pokoljenja da Ćosića prikaže kao *vidovitog Dobricu* koji je u martu 1993. godine predvidio NATO napade na srpske

položaje u Bosni koji će tek doći nakon dvije godine (Ćosić, 2012: 67). "Crna Gora će se lomiti i prelamati i dugo se neće staložiti u svom srpskom biću" ("pisano" 1993.). Budućim naraštajima on od 133-137 strane ove knjige daje u amanet brojanicu koju je nazvao "mora da se zna" i "ne sme da se zaboravi", pozivajući se na Andrića i Selimovića, ali dodajući i svoja huktanja i čarlijanja prizivajući nekih 13 srpskih ustanaka protiv Turaka, videći u svojoj "čarobnoj kugli" u budućnosti ne četničke kame nego kako "čuče zasede i sevaju handžari" (zna se koga i čiji) sve to da bi u prvom planu bilo ustašoidno bošnjačko (on kaže muslimansko) izmišljeno nacionalno biće. To on "potkrepljuje" neodređenom igrom udbaških brojki: "hiljade i hiljade muslimana su ušli u Pavelićeve ustaše, baš kao što je hiljade i hiljade istih ušlo i u Handžar diviziju i uz to je još 40 hiljada njih ratovalo u Hitlerovim armijama".[5] Njima takvim "fašisoidnim" Muslimanima je Tito 1967. godine sa Kardeljom, kako to Ćosić i njegovi vele, darivao naciju, oni su ostvarili koaliciju Mikulić-Pozderac, oni su dobili državu Ustavom iz 1974. godine sa pravom otcjepljenja, oni su započeli i rat. Tu i tamo sijevne i neka osveta presveta, pominje se i Skender, ali srpske osvete su pravedne, jer su one izazvane, iziritirane. Prosto iznuđene, a tragovi

[5] Istinski antifašizam je u bošnjačkoj politici i narodu bio i prije Drugog svjetskog rata i u samom tome ratu. Više knjiga u posljednje vrijeme na jedan historijski istinit način oslobođen komunističke ideologije koja je uvijek pokušavala da nađe ravnotežu nacionalizama, ali i zločina, pa radi "mira u kući" nije na pravi način valorizirala više nesumnjivih činjenica. Jedna od njih jeste da je Bosna i Hercegovina bila poprište i bojno polje praktično cijelog Drugog svjetskog rata kada je o Kraljevini Jugoslaviji riječ. Tu je boravio Vrhovni štab NOVJ, što je privlačilo najteža borbena djelovanja, razaranje države, boravak svih mogućih vojnih formacija koje je trebalo opskrbiti hranom i drugom logistikom. Da je samo taj faktor uzet u razmatranje ne bi se smjelo ni pominjati bilo kakva fašistička orijentiranost i izjednačavanje "krivice". O antifašizmu Bošnjaka u djelu Bandžović, Safet (2010), Bošnjaci i antifašizam (ratni realizam i odjek rezolucija građanske hrabrosti, Sarajevo: izdanje autora; Čekić, Smail (1996), Genocid nad Bošnjacima u Drugom svjetskom ratu, Sarajevo; Dedijer V. i Miletić A. (1990), Genocid nad Muslimanima, Svjetlost, Sarajevo. O zvjerstvima četnika u Drugom svjetskom ratu u BiH, Keleštura, Mensud (1999), Četnički pokret u Bosni i Hercegovini 1941-1945. Divit, Zenica. Ali, Ćosić se kao i drugi totalitaristi rukovode onom: Ako činjenice nisu u saglasnosti sa mojom i našom verzijom - tim gore po činjenice!

oslobađanja Podrinja su stravični, kao on je vidio, ali i drugi su to radili, on je i to "vidio".

Zanimljivo je da on skromno za sebe (a šta bi moglo drugačije da kažu vizionari i dugovječni ljudi sa misijom, kako on sebe predstavlja) da će mnogi savremenici njega smatrati *naivnim* čovjekom (Ćosić, 2012: 151). Napisao je to on želeći da svi pomisle da on nije nimalo naivan, nego je on pisac, a u Srbiji je, veli on, svako obmanuo svakoga prilikom njegovog smjenjivanja s mjesta predsjednika SRJ. To je u stilu njegove poznate izjave o mjestu laži u Srba. Laž i obmana to je isti pol, ali u svim tim obmanama on je jedan naivko i to namjerni, pa pošto su svi obmanuti i obmanjivači i to je velika obmana velikog majstora laži, kakav je nema sumnje Dobrica Ćosić, koji je pomiješao fikciju i realnost. Kao i svaki čovjek u godinama hoće da bude upamćen da, ako već nije ništa uradio kada je trebalo, onda se nagovorio, u naknadnoj pameti, a svjedok su ove "dnevničke" bilješke, a one su očito naknadno sređivane, jer u ovim bilješkama na marginama **tuđeg rata** on je bio pametan i prepametan, da se njega samo slušalo.... Ali, Ćosić ne kaže ono osnovno: da, njega se **stvarno slušalo**. Opravdavanje, a ne osuda, zločina jeste, ipak, osnovni cilj kojem služi ova knjiga-knjižica zbrda-zdola nabacanih misli i tirada. Kada čovjek ima toliko godina, kao što ih ima Ćosić, onda bi bilo očekivati više mudrosti, makar kakvoj ideološkoj opciji pripadao. On je ovom knjigom propustio priliku da se distancira od zločina počinjenog u ime ideologije "Velike Srbije" čijim je tvorcem u modernom smislu te riječi on imenovan. Naprotiv, ovom knjigom on je sebe potcrtao u toj ulozi nudeći destruktivnost i osvetu kao način života, pravdajući brutalno ubijanje sa kolopletom osveta i težnji srpskog naroda za ujedinjenjem u kojem Drina neće biti granica. To što su na tim teritorijama živjeli i žive i drugi, ko im je kriv: oni svejedno, po ovom mudracu, nisu ni trebali biti ni narod ni država, pa kako su svejedno **izmišljeni** u posljednjih nekoliko hiljada godina i zločin prema tim ljudima, ženama i djeci ne treba ni sankcionirati, jer se ne može ubiti *ono čega ionako nema,* barem prema Ćosićevim i dnevničkim i ideološkim bilješkama. Sva je sreća i hvala Bogu da smo

svi prolazni i svi podložni sudu vremena i sudu Najvećem, a taj sud nije Istorija, kako to velikim slovom on piše, nego je sud Istine i to ne one koju je dotični ispisivao, nego ono što se stvarno desilo i dešavalo za vrijeme dok je on smišljao i izmišljao dramaturgije, misleći da je to što je izmišljano život sâm. Pa mu valjda zato njegova i loša djela njegovih izgledaju toliko uzvišena i veličanstvena, a na gađenje ga tjeraju suze i vapaji onih drugih koji goloruki stradaju od njegovih konstrukcija i dramaturških izmišljanja i zamišljanja u koje je uvukao veliki broj ljudi koji ga poput jednog drugog vođe (Domanovićevog) slijede. Vijugavim tankim nacionalnim putem i sa mitom umjesto historijske istine, na čelu elite koja je "ekskluzivni tumač" nacionalnog interesa, još uvijek se nalazi Ćosić i samo zato je ova knjiga eksplozivna i sa dugoročno tempiranim vremenskim mehanizmom.

Prof. dr. Džemal Najetović

OSVRT NA VELIKODRŽAVNI PROJEKAT, IDEOLOGIJU I KNJIGU DOBRICE ĆOSIĆA "BOSANSKI RAT"

"Središno mesto političke misli srpskog naroda u 19. i 20. veku jeste njegovo sjedinjenje. Ni jedna realno postojeća srpska država nije smela da odloži ostvarenje ovog zavetnog cilja. Otuda se njenom razvitku u dubinu pretpostavlja teritorijalna ekspanzija..."

Latinka Perović,

najbolji poznavalac srpske historije u 19. i 20. st.

1. Uvod

Svaki govor neistine i mržnje je prijetnja sigurnosti i za osudu je. Onaj ko praktikuje slobodu mišljenja treba voditi računa da, pri tome, ne vrijeđa i ne ponižava druge.

U povodu Dana nezavisnosti BiH i obilježavanja 20 godina od održavanja referenduma za utvrđivanje statusa - nezavisnosti SR BiH u Sarajevu je 29. 2. i 1. 3. 2012. g. održana Međunarodna naučna konferencija pod nazivom: "Politički i vojni značaj odbrane Sarajeva 1992.-1995. godine". Na ovu konferenciju, Beograd je 29. 2. 2012. g. reagovao izdavanjem knjige (pamfleta) akademika **Dobrice Ćosića** "Bosanski rat" i njenom promocijom 6. Marta iste godine u Domu mladih u Beogradu kojoj je prisustvovao i autor.

Ovdje bi pretenciozno bilo za kratko vrijeme komentarisati sadržaj navedene knjige, jer bi za takav poduhvat i najadekvatniji odgovor na nju bio udarac "knjigom na knjigu". Mi ćemo to učiniti objavljivanjem zbornika radova sa ovog međunarodnog naučnog skupa.

Sublimirajući sadržaj knjige, potrebno je posebno istaći da su u njoj ponovo oživljene crne predrasude o BiH i Bošnjacima i to pod krovom Srpske akademije nauke i umetnosti (SANU)[1] i od istog autora, koji je autor i političke platforme za agresiju na BiH, poznate kao Memorandum (program za formiranje "Velike Srbije", nacionalistički testament, priručnik nacionalizma i sl.). Dugogodišnji Ćosićev prijatelj, Tasa Mladenović, u memoarskoj knjizi "Usputne skice za portret", piše "kako je Dobrica Ćosić bio jedan od glavnih inicijatora ideje da SANU konačno izvrši celokupnu analizu položaja srpskog naroda, sama ta činjenica po sebi bila je dovoljna da se u sve uključi i dr. Jovan Rašković." To je još jedan dokaz da je Ćosić pravi autor Memoranduma.[2]

Tekst Memoranduma predstavlja poziv srpskom narodu u rat protiv ostalih naroda u SFRJ, kao i obrazloženje zbog čega se srpski narod treba pobuniti i riješiti svoje državno i nacionalno pitanje.[3]

Umjesto da podstiče na mir, on trasira putokaz savremenoj srbijanskoj politici i to u vrijeme kada srpski nacionalisti uveliko rehabilituju četništvo i njegovu ideologiju.

Autor navodi da tokom 1992. godine nije vodio dnevnik i ističe da ga redovno vodi od 1. 1. 1993. godine, te da je kasnije zapisao sadržaje i o zbivanjima u 1991. i 1992. godini.

[1] Formirana je 1842. godine kao Društvo srpske slovesnosti. Pored proučavanja kulturnih i drugih problema Srbije i srpskog naroda bavila se i osmišljavanjem i projektovanjem razvoja i ciljeva (pa i velikosrpskih, kada su bili aktuelni) srpske države. Godine 1945. imala je 36 stalnih i 35 dopisnih članova, te preko hiljadu saradnika i zaposlenih. Ponovno uključivanje u funkciju u kojoj je nekada bila dominantan faktor počelo je 1984. godine. Istaknuti akademik i književnik Dobrica Ćosić, novembra te godine, je predložio da se Akademija izjasni o potrebi angažovanja "na opštedruštvenim i nacionalnim problemima" (A. Belić, Srpska akademija nauka, u: Enciklopedija Jugoslavije, Sveska I, Beogad, 1955, 32-41). Dvije godine kasnije objavljen je njen memorandum, zaredale su "besede" sa nacionalističkim i ratnohuškačkim sadržajima. Svi akademici SANU (osim dvojice) bili su za memorandum, u kome su se izjasnili za otvaranje srpskog nacionalnog pitanja u Jugoslaviji i pravce njegovog rješavanja "odnosno za određenu politiku rešavanja srpskog pitanja" (M. Minić, *Ratovi u Hrvatskoj i BiH 1991.-1995*., Sarajevo-Minhen-Novi Sad-Zagreb, 2002, 89).

[2] Dragoljub Todorović, članak pod naslovom: "Daleko vam sunce!", objavljen u časopisu "PANBOŠNJAK", broj 2, Sarajevo, april 2012, 69.

[3] Ibid.

Ćosićeve teritorijalne aspiracije prema BiH postoje godinama, prije početka rata. U vrijeme opravdanog sudskog procesuiranja ratnih zločinaca, paradoksalno je da jedan od aktera rata u BiH, glavni ideolog i realizator projekta "velika Srbija" Dobrica Ćosić nije izveden pred Haški tribunal.

2. O autoru, njegovom velikodržavnom projektu i ideologiji

Dnevni red velike Srbije za kraj dvadestog stoljeća je izrastao iz mišljenja i pisanja Dobrice Ćosića, jednog od najistaknutijih novelista Srbije. Ćosić je poznat kao pisac popularnih historijskih epika, većinom nastalih tokom ratova i osvrtom na srpsku mitologiju. Za vrijeme Aleksandra Rankovića, Dobrica Ćosić se kretao u vrhu tadašnje države. Zalagao se za centralizam i unitarizam. Svoje zalaganje za ukidanje republika predstavio je 1961. godine u polemici sa slovenačkim intelektualcem Dušanom Piljevcem. Nakon pada Rankovića, Ćosić, kao opozicioner, djeluje u Srpskoj književnoj zadruzi i SANU. Bio je partizan tokom Drugog svjetskog rata i Titov prijatelj više od dvadeset godina, ali, ipak, nije se mogao pomiriti sa terminima emancipacije Albanaca i bio je izbačen iz KPJ 1968. godine zbog nacionalizma. Nakon što je pao u nemilost, Ćosić je sanjao o kompleksnoj i paradoksalnoj teoriji proganjanja srpskog nacionalizma pod komunizmom koja je tokom perioda od dvije decenije dovela do programa velike Srbije. Ćosićeve ideje su prodrle do srbijanskog društva pisaca i ispunile dijalog između slovenskih i srpskih intelektualaca u okviru Jugoslovenskog društva pisaca. Pet godina prije početka krvavog rata u Jugoslaviji, 1986. godine, ovo društvo je postalo prvo jugoslovensko društvo koje se raspalo nakon što su se srpski članovi društva složili sa Ćosićevim idejama o povratku srpske hegemonije u Jugoslaviji. U vremenu od 28 - 29. 3. 1992. godine u Sarajevu je, u organizaciji SDS, održan kongres srpskih intelektualaca (oko 500 prisutnih) na kojem se otvoreno govorilo o etničkim kartama za podjelu BiH i pročitalo pismo Dobrice

Ćosića s prijedlogom da se Srbi, Bošnjaci i Hrvati razdijele i razgraniče "da bismo uklonili razloge da se mrzimo i ubijamo". U Deklaraciji se ističe kako je jedino rješenje za BiH "trodjelna zajednica u kojoj će Srbi suvereno stati na svoje međe". Dobrica Ćosić je 15. 6. 1992. godine izabran za predsjednika SRJ, a 1. 6. 1993. godine Skupština SRJ izglasala je njegovo smjenjivanje sa te dužnosti.

Dobrica je smatrao da će proširiti Srbiju jednim blickrigom koristeći JNA koja je bila, po njegovom mišljenju, pod dominantnim uticajem Srba. Međutim, JNA se ubrzo raspala po nacionalnim šavovima, tako da blickrig nije uspio. Bez obzira na to, u BiH rat vode vojne i policijske snage SRJ koje su za taj rat obezbijedile oružje, oruđe, oklopna i druga vozila, avione, helikoptere, granate, municiju, starješinski kadar, finansije, logistiku, pozadinu, slobodnu teritoriju, prihvat ranjenih i bolesnih na VMA u Beogradu, dok su bh. Srbi davali samo živu silu.[4]

Biograf Dobrice Ćosića i Slobodana Miloševića, Slavoljub Đukić, koji je o njima napisao više knjiga, koji ih obojicu odlično poznaje, a, također, i prilike u Srbiji, piše: "Srbi su primili Dobricu kao idejnog tvorca nacionalnog programa, a Slobodana kao izvršioca toga programa, mada među njima postoje krupne razlike – moralne i političke. Ćosić sledi svoja uverenja, a Milošević je pragmatični vođa koji ide za svojim interesima. Tako počinje njihovo približavanje u predvečerje rasturanja Jugoslavije i straha za nacionalnu sudbinu."[5]

Dobrica Ćosić je svojim političkim djelovanjem postavio vođe srpskog naroda u BiH i Hrvatskoj - Radovana Karadžića i Jovana Raškovića. Slavoljub Đukić o tome piše: "Dok je srpski predsednik prihvatio Karadžića kao nužno zlo, Ćosić je sačuvao prisne odnose sa predsednikom bosanskih Srba još iz vremena kada je on sebi krčio put nacionalnog vođe. Po Ćosićevom mišljenju, Karadžić je najdarovitiji srpski političar."[6]

---

[4] Dragoljub Todorović, članak pod naslovom: "Daleko vam sunce!", objavljen u časopisu "PANBOŠNJAK", broj 2, Sarajevo, april 2012, 70.

[5] Ibid.

[6] Ibid.

Karadžićeva SDS je početkom novembra 1990. godine održala skup u Sava centru u Beogradu, kojeg je Dobrica Ćosić pozdravio sljedećim riječima: "Ovaj trenutak je istorijski: ostvaruje se oslobodilačko i demokratsko jedinstvo srpskog naroda u težnji za novom državom i novim društvenim poretkom. U Beogradu su među nama, svojima, predstavnici Srpske demokratske stranke Bosne i Hercegovine koja označava početak duhovnog i političkog preporoda srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, dojučerašnje raje Titovih vezira." Ovo je otvorena, potpuno ogoljena i bez okolišenja, izrečena prijetnja BiH. Dakle, Ćosić poziva na osvajanje BiH i formiranje na njenoj teritoriji srpske države. To je otvoren poziv u rat, za teritorijalno osvajanje, za konstituisanje "velike Srbije".[7]

Najznačajniji srpski dnevni list "Politika" je 26. 6. 1991. godine objavio intervju Milorada Vučelića sa Dobricom Ćosićem u kome on govori o etničkom čišćenju bosanske teritorije: "Moguća su planska preseljenja i razmena stanovništva, što je najteže, najbolnije, ali i to je bolje od života u mržnji i međusobnom ubijanju."[8]

U skladu sa Ćosićevim položajem, u to vrijeme u Srbiji i SRJ, Slobodan Milošević ga postavlja za predsjednika SRJ i vrhovnog komandanta vojske koja ratuje u BiH. Ćosić je predsjednik SRJ u vremenu najžešćeg rata u BiH od juna 1992. do juna 1993. godine. Dok je bio predsjednik SRJ desila se i otmica 19 Bošnjaka u vozu na stanici Štrbci, koji su ubijeni. O tom događaju Ćosić je bio obaviješten mjesec dana ranije, ali ništa nije preduzeo da je spriječi. U knjizi Miodraga Petrovića, susreti sa Dobricom Ćosićem, koja je izašla 2000. godine na pitanje ko je porušio tolike kuće Muslimana u okolini Višegrada, pošto su zajedno bili u Višegradu, Ćosić mu odgovara: "Užički korpus... Tu su se Muslimani uklinili i to njihovo uklinjavanje, nadomak granica Srbije, bila je njihova potajna i svesno vođena politika. Ja sam poslao Užički korpus na borbene zadatke, a posle kada su mi javljali o žrtvama san me nikako nije hteo." Tu knjigu Ćosić je odmah po izlasku povukao

[7] Ibid.
[8] Ibid.

iz prodaje, jer se plašio Haškog tribunala koji se tada interesovao za njegovu ulogu.[9]

Krajem maja 1993. godine, Dobrica Ćosić je održao sastanak sa generalima Vojske Jugoslavije u Dobanovcima, gdje je, izgleda, pokušao da dobije njihovu naklonost i obezbijedi podršku za vojni udar i smjenu Miloševića. Međutim, Milošević je to saznao i ekspresno, u roku od 24 sata, smijenio Ćosića sa mjesta predsjednika.[10]

Iz svega što smo naveli u ovom tekstu, vrlo jasno proizilazi da se u BiH radilo o agresorskom ratu Srbije protiv BiH, o srpskom ratu za teritorije, osvajačkom pohodu na BiH, koja je, po njemu, srpska zemlja. Glavnu ulogu u tom agresorskom ratu za teritorije, za "Veliku Srbiju" imao je Dobrica Ćosić.[11]

3. Rast srpskog nacionalizma i njegove implikacije

3.1. *Memorandum Srpske akademije nauke i umjetnosti (SANU)*

Ustav iz 1974. godine nije bio po mjeri svih. On je Srbiju doveo do osjećaja povrijeđenosti, a SANU je ovo pojasnila u svom Memorandumu 1986. godine.[12] Skupština SANU je 23. 5. 1985. godine u Beogradu donijela odluku o izradi elaborata "o aktualnim društvenim pitanjima", poznat kao Memorandum SANU, koji je 24. 10. iste godine, objavljen u najtiražnijim novinama u SFR Jugoslaviji, beogradskim *Večernjim novostima.* U Memorandumu se tvrdi da su Srbi u SFR Jugoslaviji trajno demografski ugroženi, politički potisnuti

[9] Ibid, 70-71.

[10] Ibid, 71.

[11] Dragoljub Todorović, članak pod naslovom "Daleko vam sunce!", objavljen u časopisu "PANBOŠNJAK", broj 2, Sarajevo, april 2012, 71.

[12] Ovaj nacrt dokumenta nije bio objavljen, iako je razmatran njegov uticaj. Naredni nacrt je završen slijedeće godine, ali, također, nije objavljen. Iako je nezvanično cirkulirao, nije bio otvoren za javnost sve do 1988. godine. Prvi puta je objavljen u "Našim temama", Zagreb, 1989, 33.

i ekonomski izrabljivani, te se zahtijeva (re)centralizacija države i/ili revizija unutrašnjih granica. U istim novinama, 24. 9. naredne godine, ponovno je objavljen Memorandum SANU koji je dobio medijski tretman srpskog nacionalnog programa i izazvao žestoke kritike u Srbiji i drugim republikama SFR Jugoslavije, naročito u SR Hrvatskoj. Dokument koji je bio reinterpretacija nedavnog jugoslovenskog viđenja kroz srpsku nacionalnu prizmu, kritikovao je Titovu SFRJ da je bila inherentno i sistemski antisrpska.[13] Memorandum bi bio ismijan da ga nije podržalo tada visoko poštovano tijelo sastavljeno od veoma uglednih intelektualaca, kao što su Mihajlo Marković, Ljubomir Tadić i Dobrica Ćosić. Predloženi Memorandum se bavio određenim brojem pitanja koja su se odnosila na cijelu SFRJ, ali njegovi sadržaji najviše su se odnosili na ona pitanja koja su bila koncentrisana na poziciju Srbije i Srba u SFRJ. On je tvrdio da su Titovi komunisti sproveli federalno uređenje SFRJ koje je bilo strano za srpsku naciju i od tada je sistematski diskriminisalo. Te diskriminatorske politike, navodno, datiraju još od 1930. godine i bazirale su se na ubjeđenju da su Srbi ugnjetavali ostale narode u prvoj Jugoslaviji. Do 1941. godine, ovo antisrpsko osjećanje se ukorijenilo u Komunističkoj partiji Jugoslavije (KPJ) koja je, u skladu s tim, sprovodila politiku "jake Jugoslavije, a slabe Srbije." Prema autorima Memoranduma, Hrvati, a lično Josip Broz Tito i Slovenci, kroz ličnost Edvarda Kardelja, su planski konstruisali SFRJ na takav način kojim bi se iskorištavala Srbija. Još više, Tito se pobrinuo da Srbi ostanu slabi i eksploatisani, dijeleći ih među nekoliko saveznih jedinica, a posebno kreirajući autonomne pokrajine Kosovo i Metohiju i Vojvodinu izvan Srbije putem Ustava iz 1974. godine. Memorandum je tvrdio da su Srbi bili suočeni sa diskriminacijom širom SFRJ, dok su na Kosovu i Metohiji bili predmet "genocida" u rukama albanskih iredentista i separatista.[14]

[13] Branka Magaš, *Uništenje Jugoslavije: Praćenje raspada 1980-1992*, London, Verso, 1993, 199-200.

[14] O Memorandumu Srpske akademije nauke i umjetnosti, vidi u Laura Silber i Alan Little, *Smrt Jugoslavije*, Harmondsworth, 1996.

Memorandum je bio politička platforma za otpočinjanje rata u SFRJ. Njegova osnova bila je u vjekovnom snu i težnji Srba za velikom Srbijom. Rat su izazvali srpski zahtjevi da dijelovi teritorija u RH i BiH, većinom nastanjeni Srbima, ostanu u Jugoslaviji.[15]

Slobodan Milošević, kao perjanica i krvavi egzekutor velikosrpske politike je smatrao da je BiH uduvijek bila pravoslavna i srpska, da ona iz historijskih, nacionalnih i ostalih razloga mora biti u sastavu "Velike Srbije". On je Bošnjake smatrao autentičnim Srbima, samo drugačije vjeroispovijesti. Po svim nacionalističkim i velikodržavnim planovima, počev od "Načertanija" Ilije Garašanina, pa do Memoranduma SANU, "BiH je sastavni dio srpskih zemalja".

Srpska nacionalistička propaganda tvrdila je da SFRJ u svojoj tadašnjoj formi nije više adekvatno rješenje za srpske ambicije. Memorandum je tvrdio da se država dezintegrisala i da je 40% Srba ostavljeno izvan granica matične države.[16]

Ustvari, Memorandum je bio modifikovana verzija ranijih planova o velikoj Srbiji kao ideji vodilji što je jedan od ideologa potvrdio riječima: "Tokom 19-tog stoljeća *raison d'être* srpske države je bio ujedinjenje svih Srba koji žive na Balkanu. U ostvarivanju ovog cilja, Srbija je bila veoma uspješna. Do 1918. godine, putem ratova i saveza velikih sila, cilj nacionalnog jedinstva je ostvaren, iako je srpsko jedinstvo postignuto na štetu drugih naroda koji su živjeli u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca. Kraljevina Jugoslavija je zadovoljila srpske nacionaliste na način koji Titova SFRJ, koja je imala za cilj da usreći sve njene stanovnike, nikada nije mogla. Druga Jugoslavija nije bila srpska tiranija. Ustvari, to je ono što su srpski nacionalisti najviše zamjerali Titovoj državi. Za uvrnute nacionalne umove, Tito je zarobio Srbe u njihovom jugoslovenskom carstvu i to je bila prijetnja njihovom opstanku."[17]

[15] Izjava Aleksandra Vasiljevića na svjedočenju Slobodanu Miloševiću u Hagu, Dnevnik FTV1, 18. 2. 2003, 19:30.

[16] Prema popisu iz 1981. godine, godinu dana nakon Titove smrti, Srbi su činili oko 36% jugoslovenskog stanovništva. Od njih je blizu dva miliona živjelo izvan Srbije, dok je ostalih 1,3 miliona živjelo u autonomnim pokrajinama Srbije (Vojvodina i Kosovo), pored onih 4,9 miliona Srba u Srbiji, vidi u: Christopher Bennett, *Krvavi kolaps Jugoslavije: Uzroci, kurs i posljedice*, London, C. Hurst, 1995, 80.

[17] Ibid, 80-81.

Uprkos očiglednoj apsurdnosti većine navoda ovog Memoranduma, on nije bio izolirana analiza jugoslovenske dileme i nedavne prošlosti. On je bio jedna od nekoliko najuticajnijih nesumnjivih propagandno-nacionalnih polemika objavljenih u Srbiji sredinom 80-tih godina. Grupe sa ekstremnim i često nacionalističkim pogledima postoje u svim društvima, ali one rijetko imaju priliku da dobiju moć. Da su mišljenja iskazana u Memorandumu ostala mišljenja nekolicine veoma frustriranih, iako cijenjenih intelektualaca, ne bi nikome nanijela štetu. Ali, u rukama makijavelijanskog političara ona su postala ozbiljna prijetnja za SFRJ, pošto su ksenofobične i jednostavne analize pogodile stavove mnogih Srba u vrijeme opadajućeg životnog standarda i veoma iznevjerenih očekivanja.[18]

3.2. Uspon Slobodana Miloševića i kampanja na Kosovu

Nema konkretnih dokaza da je Ćosić direktno doprinio smjeni Ivana Stambolića i usponu Slobodana Miloševića. Međutim, Ćosić je pozdravio dolazak Miloševića na vlast, navodeći: "Odlika svih nacionalnih pokreta je nastajanje nacionalnih vođa. U srpskoj istoriji tako se zbiva od Karađorđa do Slobodana Miloševića. Miloševića nije stvorila srpskim vođom partija ni socijalistička ideologija; takvim su ga mogli učiniti samo nacionalne energije i državotvorstvo... Slobodan Milošević je postao političar sa svojstvima i harizmom vođe, državotvorstvom kao nacionalnim ciljem – odbrana srpstva i odbrana moderne srpske države... Milošević je hrabro, pragmatično i neskrupulozno, kako to biva u politici, izvanredno iskoristio svoju istorijsku priliku: da obnovi srpsku državu srušenu u Jugoslaviji i titoizmu i zadobije ugled i značaj kakav posle Pašića u srpskom narodu nije imao."[19]

[18] Lenard J. Cohen, *Polomljene kosti: Jugoslovenska dezintegracija i balkanska politika u tranziciji*, drugo izdanje, Boulder, Westview Press, 1995.

[19] Dragoljub Todorović, članak pod naslovom "Daleko vam sunce!", objavljen u časopisu "PANBOŠNJAK", broj 2, Sarajevo, april 2012, 69-70.

Kao što je dobro poznati britanski stručnjak naveo za SFRJ "ako je Memorandum SANU obezbijedio teoretske osnove za ponovno dokazivanje srpskog nacionalizma u Jugoslaviji u posttitovom periodu, tu akciju je započeo Slobodan Milošević, koji je postao lider Saveza komunista Srbije (SKS) na Osmoj sjednici CK SKS, održanoj od 23. - 24. 9. 1987. godine."[20] Milošević, zakleti komunista, ali, također, reformisani političar, za svoju kampanju ponovnog dokazivanja našao je polaznu tačku među srpskom manjinom na Kosovu.[21] Tvrdilo se, da bi se uprkos rastućoj frustraciji Srba i uznemiravanju Albanaca, bezizlazan položaj Kosova mogao riješiti da Milošević nije vješto iskoristio neosnovane tvrdnje o albanskom teroru nad kosovskim Srbima, da bi izgradio novi i agresivni narodni pokret. Ubrzo nakon izbora na čelo SKS, on je posjetio Kosovo, da bi se obratio na mitingu lokalnih Srba: "Niko ne smije da bije narod!"[22] Prije Miloševićevog govora na Kosovo Polju, nijedan komunistički političar se nikada nije otvoreno priklanjao nacionalističkim osjećanjima Srba. Milošević je bio prvi političar koji je izbacio Titov žargon i s tim sve obaveze za nacionalnom jednakošću.[23]

U jesen iste godine on je napao prethodno vođstvo Srbije, uključujući i predsjednika Srbije i svog mentora Ivana Stambolića radi, navodne, slabosti koju je pokazivao prema Kosovu.[24] Kasnije je Milošević nastavio sprovoditi čišćenje SKS radi jačanja svoje pozicije. U periodu od godine dana viđen je kao pravi čovjek koji treba da vodi ono što je postalo poznato među Srbima, kao *treći srpski ustanak*.[25]

Milošević je obećao srpskom narodu da će ponovo napraviti "cijelu Srbiju" popravljajući štetu učinjenu Ustavom iz 1974. godine i okončati autonomiju pokrajina. Od 1988-1989. godine, koristio je tenkove

[20] Christopher Cviić, *Ponovno pravljenje Balkana*, Chatham House Papers, London, Pinter, 1991, 66.

[21] O ranijim i sadašnjim konfliktima na Kosovu, vidi u: Noel Malcolm, *Kosovo: Kratka historija*, London, 1998, i Stevan K. Pavlović i Elez Biberaj, *Albanski problem u Jugoslaviji: Dva viđenja*, London, 1982.

[22] Laura Silber i Alan Little, *Smrt Jugoslavije*, Harmondsworth, 1996.

[23] O Miloševićevom uzdizanju, vidjeti u: Ibid, 37-47.

[24] Ibid.

[25] Christopher Cviić, *Ponovno pravljenje Balkana*, Chatham House Papers, London, Pinter, 1991, 67.

JNA da bi Kosovo stavio pod beogradsku vladavinu, što je uradio i sa Vojvodinom. Većinom se koristio metodama političkog pritiska i zastrašivanjem.

Na velikom masovnom skupu 28. 6. 1989. godine na Kosovu Polju, na kojem se obilježavala šestotota godišnjica bitke iz 1389. godine između Osmanlija i Srba, Milošević je prisutnima rekao da je pokrajina, koja je dugo bila odvojena od "majke Srbije," ponovo restaurirana.[26] Njegova popularnost je dostigla vrhunac kada je u januaru 1989. godine, sredstvima političkog prevrata, Srbija proširila svoju kontrolu nad Crnom Gorom. Na kraju, Miloševićevi manevri za ponovnom deklaracijom "Velike Srbije" su alarmirali jugoslovensku nesrpsku populaciju, pošto je lično dobio još tri podrške: na Kosovu u Crnoj Gori i u Vojvodini, pored njegove vlastite u osmočlanom Predsjedništvu SFRJ.

3.3. *Nezadovoljstvo Hrvatske i pojava hrvatskog nacionalizma*

Hrvatska nacionalna osjećanja, koja su bila potiskivana još od zabrane "Hrvatskog proljeća," početkom 70-tih, isplivala su na površinu nakon pojave srpskog nacionalizma sredinom 80-tih. Milošević je ohrabrio antihrvatsku retoriku i zvanične srpske medije, počevši od toga da se lideru SK Hrvatske Ivici Račanu obraća kao ustaši. Sve hrvatske uvrede su ponovo isplivale na površinu, a posljedica je bio veliki nalet hrvatskog nacionalizma i ohrabrujuća podrška nacionalističkih lidera, kao što je bio bivši partizan i general JNA Franjo Tuđman, koji je ciljao na nezavisnost Hrvatske od Beograda. Pored svih historijskih rasprava, postojali su i pravi strahovi za budućnost Hrvatske, kao npr. oni koje je zapalio Dobrica Ćosić, kada je u julu 1989. godine izjavio da se veliki dijelovi Hrvatske trebaju dodijeliti drugim republikama.[27]

---

[26] Noel Malcolm, *Povijest Bosne*, Erasmus, Sarajevo-Zagreb, 1995, 213.

[27] Sabrina P. Ramet, *Nacionalizam i federalizam u Jugoslaviji, 1962-1991.,* drugo izdanje, Bloomington, Indiana, 1992, 244.

3.4. *Zapažanja Dobrice Ćosića o Londonskoj konferenciji*

Znatan dio autorove knjige odnosi se na lična zapažanja o Londonskoj konferenciji, zbog čega smatramo neophodnim da o njoj kažemo par rečenica. Londonska konferencija je na određeni način bila tipičan međunarodni odgovor na rat u BiH. Osim, ako bi rat direktno prijetio njihovim vlastitim interesima, Velika Britanija i Francuska, dvije države sa vojnom moći koja bi mogla nešto učiniti, bile su odlučne da ostanu izvan toga i zato je međunarodna umiješanost bila ograničena na mjere čiji je cilj bio da osiguraju da borbe ne ugroze interese Zapadne Evrope.

Kao rezultat svega toga i atmosfera na Londonskoj konferenciji, a i stavovi njenih organizatora, uglavnom britanske vlade, bili su prije utješnog nego prijetećeg karaktera za SR Jugoslaviju, ukoliko se ne bude povinovala sporazumu. Iako je jezik bio striktan, rezultat je za predsjednika SR Jugoslavije bio mnogo bolji od očekivanog. Deklaracija nije spominjala upotrebu sile za kažnjavanje zaraćenih strana. Ovo je bila važna pobjeda za Srbiju. Međutim, optužbe i utješne riječi nisu djelovale na Srbe. Kao što je i rekao Dušan Mitević, direktor beogradske TV i Miloševićeva ličnost od povjerenja: "Cinički gledajući, Londonska konferencija je potvrdila sve efekte rata. Do tada su Srbija i Crna Gora svugde bile skidane sa dnevnog reda, ali iznenada je Dobrica Ćosić, kao predsednik SR Jugoslavije, seo za konferencijski stol sa Johnom Majorom i rekao: 'Nek nam je Bog, i gospodin Panić, na pomoći u pronalaženju mirovnog rešenja problema!' Milošević je, također, bio prisutan sa svim kartama u rukavu. I to je bilo prvi put da su se bosanskohercegovački Srbi pojavili sa Karadžićem. Iako ne kao zvanični članovi Konferencije, ipak su bili tamo."[28]

[28] Citati iz Laura Silber i Alan Little, *Smrt Jugoslavije*, Harmondsworth, 1996, 262.

4. O knjizi Dobrice Ćosića "Bosanski rat"

Kada je riječ o ratovima na prostoru SFRJ, uloga Dobrice Ćosića je najznačajnija, nezaobilazna i nezamjenjiva. Ova Ćosićeva knjiga je samooptužujući dokaz već utvrđene, glavne, prvorazredne i odlučujuće uloge Dobrice Ćosića vezane za uzroke rata, početak i karakter tog rata, kao i raspad SFRJ.

Knjiga "Bosanski rat" potvrđuje sve relevantne i značajne knjige koje su se pojavile poslije rata u BiH da je rat u BiH bio srpski agresorski napad na BiH, da je bio srpski rat za teritorije i rat za stvaranje "Velike Srbije", koju Srbi priželjkuju još od Berlinskog kongresa 1878. godine. Bez obzira na Ćosićeve tvrdnje da je rat u BiH bio vjerski, etnički i građanski, iz same njegove knjige proizilazi suprotno. Treba istaći i to da iz ove knjige proizilazi da se u BiH, prije početka, za vrijeme trajanja i neposredno poslije završetka rata, ništa nije moglo odlučiti bez znanja i odobrenja Dobrice Ćosića.[29]

U ovom osvrtu, navodimo samo dio Ćosićevih opservacija o ratu u BiH iz njegove knjige pod navedenim naslovom:

"Kao pisac Vremena smrti i Vremena zla treba da ostanem veran vekovnom srpskom idealu: nacionalnom i državnom ujedinjenju srpskog naroda; ali i opstanka i slobodi srpskog naroda preko Drine i Save danas."

"Dva veka mi imamo jedan isti cilj, a to je borba za oslobođenje i ujedinjenje srpskog naroda. Ovo je sedmi rat koji se vodi za ostvarenje tog cilja."

"Evo treće prilike u ovom veku da se stvori jedna nova država i da srpski narod ponovo dođe do zajedničkog krova i pretpostavki za zajednički život, nadamo se, najzad u konačnom miru."

"Stvara se srpska država preko Drine, Srbi će ostvariti svoja nacionalna i građanska prava. Veliki istorijski događaj. Drina više neće

[29] Dragoljub Todorović, članak pod naslovom "Daleko vam sunce!", objavljen u časopisu "PANBOŠNJAK", broj 2, Sarajevo, april 2012, 71.

biti krvava međa. Sada treba svim snagama u mir. Sačuvati izboreno i stvoreno."

Tako je Ćosićeva knjiga prenapučena lažima, podmetanjima i karakterističnim sadržajima, koji su ništa drugo do svjedočanstvo i potvrda autorovih zabluda, neistina i mržnje. Također dio sadržaja knjige nudi detaljne podatke o sramnoj ulozi pojedinih predstavnika međunarodne zajednice u borbi protiv BiH, Bošnjaka i svih bh. patriota, kao i nekih domaćih balkanskih demokrata i mirotvoraca, koji su se pod maskom demokratije i mirotvorstva perfidno zalagali za raspad i uništenje države BiH.[30]

Imajući sve to u vidu, Ćosićeva knjiga mogla je izrasti samo na moralnom đubrištu beskrupuloznih monstruma kao što je "vrli" pisac i njegova bratija haški optuženici, te kao takva mjesto joj je i da ostane na đubrištu.

[30] Zoran Đinđić, predsjednik Demokratske stranke SR Jugoslavije je, na savjetovanju "Mir umjesto pravde-budućnost zemalja bivše Jugoslavije", održanom u njemačkom gradu Tutzingu, u martu 1996. godine, izjavio: "Ono što je važilo 1918. važi i danas. Ono što je važilo za Jugoslaviju, važi za današnju BiH. Pred njom stoje tri puta: demokratija, diktatura ili raspad. Da zajednički procenimo njihovu verovatnoću. Šta mislite kolika je verovatnoća da BiH u narednom periodu postane država parlamentarne demokratije i privrednog razvoja? Gledate me skeptično. Mislite da nije verovatno. Naravno da nije verovatno. Ne zato što mi to ne bismo želeli, nego zato što to nije realistično očekivati. Također nije verovatno da će biti uspostavljena neka diktatura, dovoljno jaka da spreči dezintegraciju. Međunarodne snage trenutno predstavljaju zamenu za takvu ulogu, ali trajanje njihovog mandata je ograničeno. Ostaje samo treća mogućnost – raspad". Tekst koji je Zoran Đinđić pročitao na navedenom savjetovanju u cjelini je objavljen u beogradskom listu "Naša borba", 1. 4. 1996, 8.

Mr. Meldijana Arnaut-Haseljić

DOBRICA ĆOSIĆ – KREIRANJE LAŽI O "BOSANSKOM RATU" JE KOVANJE ORUŽJA BUDUĆIM GENERACIJAMA

Čitajući knjigu Dobrice Ćosića pod nazivom "Bosanski rat", zalazimo, korak po korak, u izvorište i suštinu srpske propagande, koja se bestijalno valja ovim užarenim balkanskim prostorima prouzrokujući ubitačnu zaluđenost. Propaganda je oruđe politike. Politika bez propagande nije moguća.

Ova zbirka dnevničkih zapisa i publicističkih tekstova, navodno proizašlih iz Ćosićeve lične arhive, pravljenim od 16. aprila 1992. do 17. decembra 1995. (naknadno friziranih i modificiranih), predstavlja, naime, propagandno sredstvo sačinjeno za potrebe manipulacije. Pokazuje nam to da Ćosićeve poruke, nažalost, i dalje imaju simpatije i još uvijek imaju simpatizere. Ovim zapisima on želi opravdati agresiju na BiH i genocid nad Bošnjacima, 'oprati ruke' i sprati odgovornost sa sebe pokušavajući pokazati da je bio mirotvorac, a ne poslanik rata i odbraniti svoju poziciju iz tog vremena, pri tome optužujući 'drugu stranu' – Bošnjake - za izazivanje rata.

"Iz Bosne stižu zastrašujuće vijesti: počeo je rat između Muslimana i Srba. Započeli su ga muslimanski, sarajevski razbojnici, ubijajući Srbe "četnike". Za Muslimane i njihove "Zelene beretke" svi su Srbi "četnici". Alija, uz političku podršku Evrope i Amerike, krenuo je u svoj džihad za "nezavisnu i cjelovitu BiH"... Podržali su ga lord Karington, evropske i američke diplomate. Nisam očekivao da će taj miran, zamišljeni čovjek krenuti u vjerski i međunacionalni rat."[1]

Korijene onoga što se dogodilo, a što Ćosić nikada neće nazvati ni zločinom, a niti genocidom, on traži u navodnim historijskim uzrocima. Moralno opravdanje za zločine koje su počinile vojne i policijske

[1] Dobrica Ćosić, *Bosanski rat*, JP Službeni glasnik, Beograd, 2012, str. 7.

strukture, a pripremio ih dio kulturnih, ideoloških i političkih elita, Ćosić može jedino izvesti demoniziranjem drugih nacija, dodajući Bošnjacima odrednicu džihadski, a Hrvatima ustaški.

Dobrica Ćosić je svoju najnoviju knjigu objavio u odbranu sebe, ideologije koju (je) kreira(o) i promovira(o), te Republike Srpske kao jedine ratničke pobjede Srba u drugoj polovini XX vijeka, koju smatra teško stečenim, ali zasluženim i pravednim ratnim plijenom. Opravdanja daje ukazujući na neprilike kojima su bili izloženi Srbi iz Bosne neshvaćeni od strane svojih sunarodnjaka iz Savezne republike Jugoslavije, opravdava nezavidne pregovaračke sposobnosti gdje su rješenja smišljena unaprijed, a ne dogovarana na samim pregovorima. Za realizaciju sebi postavljenog zadatka, neophodna mu je ruka pomoći koju pronalazi u propagandnom djelovanju.

Propaganda sve više postaje predmetom posebnog interesa same politološke znanosti, kao i onih koji politiku praktično upražnjavaju. Naime, ona predstavlja specifičnu komunikacijsku aktivnost koja je u vezi sa realiziranjem određenih političkih ciljeva, pri čemu se to vrši planski, organizirano i usmjeravajuće. Komunikološka dimenzija propagande proizlazi iz činjenice da je za nju neophodan preduvjet postojanje medija kojima se posreduje poruka, apelujući na svijest i ponašanje, te utječući na formiranje, kontroliranje i modificiranje stavova, a zatim i na ponašanje shodno unaprijed postavljenim ciljevima. Tako je, u promatranom slučaju, knjiga medij kojim se posreduju ideološke poruke budućim generacijama. 'Najplodotvornije' po(r)uke i 'najpoučnije' lekcije dolaze upravo iz pera 'oca nacije'. U osnovi ovakve vrste književnosti je, prije svega, politički aspekt. Ona predstavlja sredstvo kojima se realiziraju politički programi, a posljedično osvajanje vlasti. Dakle, književnost je u funkciji propagande. Da bi neka ideja bila realizirana, u njenu savršenost trebaju da budu ubijeđeni oni kojima je upućena, što se postiže kontinuiranim uvjeravanjem prema onima koji tu ideju pretaču u društvenu praksu.

Historijski gledano, politička propaganda je faktički usko povezana sa ratom i sasvim se izvjesno može smatrati nastavkom rata drugačijim sredstvima. Općenito uzevši, o propagandi govorimo onda kada se

radi o "*djelovanju na javno mnijenje kako bi ga se navelo da usvoji određene političke i društvene ideje*, *da podržava određenu politiku*, *vlast ili predstavnika*".[2] Služeći se specifičnim tehnikama, propaganda ima za cilj da izvrši utjecaj na osnovni stav pojedinca: u tom smislu, ona je "*pokušaj utjecanja na mišljenje i ponašanje zajednice sa ciljem da pojedinci usvoje određeno mišljenje i ponašanje*".[3]

Posezanje za propagandom od strane protagonista sukoba u bivšoj Jugoslaviji nije samo po sebi novina. Totalitarna dimenzija i specifičan cilj propagande koja je pokrenuta zasniva se na težnji da se srpski narod objedini unutar samo jedne države, što dalje implicira protjerivanje i istrebljenje svih onih koji se ne mogu svrstati u ovaj etnos, a naredni korak je pripajanje teritorija naseljenih većinskim srpskim življem 'historijskoj Srbiji'. Od ovoga cilja se nije odustalo i težnje ka njegovom ostvarivanju su još uvijek prisutne. Zamijenjene su samo vrste oružja. Svi aspekti moderne srbijanske politike su usmjereni ka negiranju (ili eventualnom opravdavanju) počinjenih zlodjela, te ka izjednačavanju uloga i postupaka svih strana:

"Ćosić je rekao:

'Visoko cenimo vašu zabrinutost i humanističku motivaciju. Kad se radi o etničkom čišćenju, mi za sprečavanje toga zla nemamo manji interes i nižu motivaciju od vas.

Ali, u vašoj brizi ima dosta iracionalnosti. Činite Saveznu Republiku Jugoslaviju odgovornom za etničko čišćenje u Bosni i Hercegovini. Ja nisam predsednik Bosne i Hercegovine, niti imam komandu nad srpskom vojskom u Bosni i Hercegovini. Mi smo izražavali osudu, zgražavanje i bol zbog zločinačkih delovanja svih triju strana u građanskom, međuetničkom i verskom ratu. Osuđivati jednu stranu, znači favorizovati one dve druge. Ja imam više iskustva od vas u tim užasima. Ako hoćete da govorimo o kraju genocidnog rata, činimo to zajedno i svi. ....'"[4]

---

[2] http://www.un.org/icty/bhs/cases/milosevic/documents/docpros/expert/rep-srb-foot.htm

[3] Isto.

[4] Dobrica Ćosić, *nav. dj.*, str. 32.

Otpočinjanje rata, njegovo vođenje i opravdavanje, zahtijevalo je propagandnu pripremu koju su vršili političari i njihovi sljedbenici svojski potpomognuti od 'intelektualnih mentora': pjesnika, naučnika, pisaca i svećenika koji su najčešće bivali istinske pristalice i istomišljenici. Oni su doprinijeli izgradnji konsenzusa oko srpskog nacionalnog pitanja, i doprinijeli su proizvodnji militante ideologije nacionalizma. Uzburkana su nacionalistička osjećanja i izdvojeni objekti mržnje – nesrbi. Na koncu, potrebno je dati opravdanje za sve ono što je činjeno i učinjeno. Autor ovih nebuloza se, pritom, koristili sa dvije vrste metoda:

Metode stvaranja odgovarajućih emocionalnih stanja, kao osnovnih pretpostavki za željeno ponašanje (prvo identifikacija 'dobrih' i 'loših', a zatim stvaranje odgovarajućih osjećanja: sumnja, nepovjerenje, strah, mržnja, agresivnost...) i ubjeđivanje;

Metode prilagođavanja istine: uprošćavanje informacija, mijenjanja sadržaja informacije, naglašavanja pojedinih dijelova poruke i dopunjavanje izvorne informacije novim sadržajima.

Emocije, laži i istine

U ovoj knjizi se intenzivno koristi metod izazivanja mržnje. U cilju realiziranja velikosrpskog projekta za sve nedaće su optuživani drugi narodi – Bošnjaci i Hrvati. Nije izostalo ni raspirivanje mržnje spram drugih koji su podrazumijevani vjekovnim neprijateljima – Europskoj zajednici, ali i prema Americi za koju je smatrano da želi pokoriti čitavi svijet. Ta mržnja se, nadalje, proširuje ka svima onima koji nisu podržavali 'pravednu borbu srpskoga naroda'.

"Alija Izetbegović je objavio Srbima rat do konačne pobede Muslimana. I istrebljenja Srba. Kako s takvim neprijateljem da pregovaramo o miru? I kolika će biti cena tog mira? A nama je mir neophodan! Predsedništvo Bosne i Hercegovine proglasilo je ratno

stanje. Zbog čega? Zbog svojih Srba. Zbog "agresora" Srbije i Crne Gore, JNA i Srpske demokratske stranke. Mi nemamo nameru da ratujemo s Bosnom i Hercegovinom. Mi nemamo nameru da osvajamo Bosnu i Hercegovinu. Ali mi moramo da pomažemo Srbe, svoje sunarodnike, koji se bore za životna prava. Evropa, Amerika i čitav islamski svet su protiv nas. Oni imaju pravo da pomažu Muslimane, a mi nemamo prava da pomažemo Srbe. Mi smo osuđeni kao agresori. A treba da ih ubedimo da to nismo. Da li je to moguće? Bojim se razbuktavanja rata u Bosni. Hrvati su s velikim snagama ušli u Bosnu i Hercegovinu. Oni su s Muslimanima protiv Srba. Alija još ne shvata smisao Tuđmanovog prijateljstva."[5]

"...Zločinci! Najprije su nas njihovi mas-mediji pretvorili u ubice i siledžije, onda su nam njihovi službenici iscrtali životni prostor, ultimativno naredili Srbima da žive u Alijinoj i Tuđmanovoj državi, zatvorili Srbiju i Crnu Goru u koncentracioni logor, zapretili nam novim sankcijama i vojnom intervencijom – sve u ime "slobodnog demokratskog sveta" Evrope i Amerike. Rasturili su nam Jugoslaviju, a sada nas zatvaraju u muslimanski kazamat, i to u ime principa "neetničke" i "multietničke" države. Na evropskom tlu malo je takvih političkih apsurda kakav je ovaj koji su Evropska zajednica i Amerika, preko "kopredsednika Ženevske konferencije", smislili za srpski narod. Armija Atlantskog pakta prvi put borbeno nastupa protiv Srba! Ko smo mi i šta smo mi u ovoj Evropi? Gamad? Kancer evropske demokratije?! ...."[6]

Srbi su 'neshvaćeni' i 'ugroženi' od svih, prije svega velikih zapadnih sila koje u Srbiji vide utemeljenje boljševizma, te time i neprijatelja. Velike sile imaju moć, kojom nameću svoje stanovište cjelokupnoj međunarodnoj zajednici. Cijeli svijet je okrenut protiv njih, zbog toga što Srbi nikada – kroz historiju - nisu bili shvaćeni.

Nacionalistički retorički napadi i klevete protiv drugih naroda predstavljaju dominantnu odliku Ćosićevih spisateljskih ambicija.

[5] Isto, str. 12.
[6] Isto, str. 97.

Njegova ideološka naracija govori o Srbima koji su izvršili omanje zločine tek kao odgovor na zločine drugih prema Srbima. Vetlesen kaže: "Rat riječima prethodi fizičkom ratu ... Atmosfera ispunjena strahom, kao i mržnjom, nepovjerenjem, prezirom i sl. prema grupama izdvojenim za uništenje, mora biti stvorena u velikom broju članaka, knjiga, govora i razgovora. Podgrijavanje takve atmosfere je neophodan preduvjet za zločine koji tek treba da uslijede".[7] Kao i opravdanje za one koji su se dogodili.

"Dok sam čitao našu izjavu, muslimanski srbomrzac Haris Silajdžić se osmehivao. Karadžić je mirno primio naše mišljenje i izjavio da će, uz konsultovanje naroda, Vlade i Skupštine, nastojati uporno da radi na prekidu rata i ostvarivanju mira. Vens i Oven nisu krili ljutnju i neraspoloženje zbog svojih posredničkih neuspeha."[8]

"U Bosni, "zemlji mržnje", lako se širi antisrpstvo i na toj osnovi retrogradno bošnjaštvo. Da se potpuno potre sećanje na ustaške zločine, kraške jame u koje su bacani poklani i vezani Srbi i Srpkinje sa svojom decom bile su zabetonirane. Komunističko-birokratska vlast BiH činila je sve da Srbi "zaborave" prošlost i genocid koji su pretrpeli od ustaša Hrvata i Muslimana. Iz tog "zaborava" planuće obostrane osvete – potomaka zločinaca i potomaka žrtava."[9]

Za postizanje svojih ciljeva Ćosić koristi emotivni nacionalni naboj svojih pristalica i pripadnika nacije pri čemu kontinuirano podsjeća na genocid koji je počinjen nad Srbima u Drugom svjetskom ratu i zločine počinjene u tom vremenskom periodu. To podsjećanje na ponovnu mogućnost izvršenja zločina u istom obliku i od strane istog počinitelja (iste strane) podpiruje osjećaj lažne ugroženosti i pomaže homogenizaciji. Upornim naglašavanjem ovih stradanja podstiču se emotivne reakcije čitalaca. Takve emotivne reakcije se neminovno moraju manifestovati ispoljavanjem negativnih osjećaja, koji, pak, dalje pobuđuju i negativne akcije.

[7] Vetlesen, A. J., Evil and Human Agency - Understanding Collective Evildoing, Cambridge University Press 2005, str. 169-170. (Prijevod u interpretaciji M. A-H.)

[8] Dobrica Ćosić, *nav. dj.*, str. 42.

[9] Isto, str. 242.

"Početkom marta 1992. godine hrvatska vojska uz pomoć meštana Hrvata i Muslimana progoni i ubija Srbe u zapadnoj Hercegovini i dolini Neretve. Hrvati blokiraju Čapljinu i pretvaraju je u logor za Srbe.

U čitavoj Bosni i Hercegovini Srbima se najavljuje ustaški genocid iz Drugog svetskog rata. Savezna država i njena vojska JNA ne brane Srbe od ustaških pokolja. Ni predstavnici "Međunarodne zajednice" koji su se nalazili na tim područjima nisu reagovali na ustaške i muslimanske pokolje Srba. Ni vide ih ni čuju."[10]

"Takvim zločinima Muslimani su izazivali surovo osvetništvo Srba. Srbi su na zločine odgovarali zločinima. Osvetama i za ustaške zločine u Drugom svetskom ratu. Na progone Srba iz Mostara, zapadne Hercegovine, Zenice i centralne Bosne, Srbi su odgovorili progonom Muslimana iz istočne Bosne; na progon Srba iz zapadne Hercegovine i bosanskih gradova i sela koje su vršili Hrvati, Srbi su uzvratili progonom Hrvata iz Posavine..."[11]

Potrebno je osigurati opravdanje za zlodjela koja se nisu mogla prikriti. Uprkos svim pokušajima njihovog zataškavanja i prikrivanja, istina (prije ili poslije) ispliva, kao što kosti ubijenih Bošnjaka svakodnevno isplivavaju iz masovnih grobnica – primarnih / sekundarnih / tercijalnih, jama, rijeka i jezera u koje su mučki bačeni kako bi zločin ostao prikriven, a počinitelji nekažnjeni. Jer, nema kazne ako se zločin ne dokaže.

Za ostvarenje toga cilja opravdana je i laž.

"Srbi u Bosni izvršavaju odredbe ultimatuma. Opet vraćaju ono što su krvlju osvojili, a što, očigledno, nije trebalo ni da osvajaju. Srbi ponovo dokazuju da u sadašnjem svetu mali narod nema pravo da računa na pravdu i svoje pravo. Mnogo grešaka su učinili Srbi u nacionalnoj politici od Drugog svetskog rata, osobito od početka raspada Jugoslavije. Sa načinom ostvarivanja svoje nacionalne politike, sa karakterom Miloševićevog režima koji je izolovao srpski narod od sveta, i rđavo vođenim odbrambenim i oslobodilačkim ratom u Hrvatskoj i Bosni, mi

[10] Isto, str. 17.
[11] Isto, str. 136.

smo u najtežem, najbezizglednijem položaju od sloma Prvog srpskog ustanka. ... Ovo je vreme kada najviše greše oni koji se za pravo i pravdu bore; **ovo je vreme u kome samo pokvarenjaci i lažovi ne greše.**"[12] (Naglašavanje M. A. - H.)

Do raspada bivše Jugoslavije, Srbija je, zahvaljujući poziciji centralne i najveće federalne jedinice i sjedištu državnih institucija u njenom glavnom gradu Beogradu, te kadrovskoj dominaciji Srba u okviru savezne armije i policije, ali i glasilima, kontrolirala ili vršila direktan utjecaj na sve ostale republike. Nepobitno je i to da su u sklopu ovog utjecaja dominirale dvije ideje: očuvanje Jugoslavije i 'ugroženost' srpskog naroda.[13]

"Amerika i Nemačka su odlučile da održe neodrživu državu Bosnu i Hercegovinu samo zato da se ne bi stvorila "Velika Srbija". Tuđmanu, međutim, pomažu da stvori "Veliku Hrvatsku". Srbija će na kraju veka zbog svog jugoslovenstva i titoizma izgubiti sve oslobodilačke ratove u ovom veku. Zbilo se i zbiva se nerazumno izginuće srpskog naroda za slobodu i državu. Sve su naše žrtve za slobodu i socijalizam uzaludne. Amerika i Nemačka, po svojim računima i interesima, dodeljuju nam krnju državu i teritoriju. Na kraju veka nas pobedi proustaška Hrvatska (...) U ime kominternovskog internacionalizma i boljševičkog socijalizma u partizanskoj revoluciji, Srbi su u Bosni svojim masovnim učešćem u narodnooslobodilačkom ratu bili presudni činilac u stvaranju Republike Bosne i Hercegovine u kojoj će se muslimanska religiozno-etnička grupacija, šezdesetih godina, odlukom Saveza komunista proglasiti nacijom. To će isključiti mogućnost da se Bosna

[12] Isto, str. 172.

[13] Nakon Balkanskih ratova Srbija prihvata jugoslavenski program: "Srbija je svoje državne i nacionalne ciljeve objedinila u jugoslovenskom zato 'što joj je jugoslovenski program pružao najbolje izglede i u nametnutom ratu i za budućnost'. Jugoslovenskim programom dobijao se veliki ideal kojim su jačane sopstvene psihološko-ideološke snage otpora i kojima se sticalo 'snažno ofanzivno sredstvo za ideološko-propagandno slabljenje Austrougarske iznutra'. Jugoslovenski program bio je rješenje za neminovne teritorijalne sporove oko središnjih oblasti Balkana i nekih delova jadranske obale koji bi nastali u slučaju stvaranja nezavisne Hrvatske. Zatim, jugoslovenski program je obećao veliku državu koja bi bila u stanju da se odupre pangermanskoj opasnosti." [Vidjeti: Pavlović, M., NIN, rubrika: *Naša tema*, 1. mart 1991, str. 17.]

i Hercegovina zasnuje kao republika građana. Danas je besmisleno da se vajkamo kakve smo sve kobne ideološke greške počinili u ovom veku. U Bijeljini sam upozorio na neophodnost realizma u politici i jedinstva u njenom ostvarivanju; na neophodnost nove politike i novih ljudi u politici; na jedinstvo celokupnog srpskog naroda i jedinstvenu nacionalnu politiku... "[14]

"Jugoslavija je konačno umorena u Dejtonu; s njom i srpski dvadeseti vek."[15]

"U istoriji srpskog naroda posle 1878. i ujedinjenja Vojvodine i Crne Gore sa Srbijom, stvaranje Republike Srpske najznačajniji je događaj. Možda se tek sa Republikom Srpskom i sa egzodusom Srba iz Hrvatske i sa Kosova ostvaruje ujedinjenje srpskog naroda. Verovali smo da smo ujedinjeni u Jugoslaviji. A dogodilo se obrnuto. U Jugoslaviji smo se i razjedinili. U titovini Ustavom iz 1974. godine i državno smo izvršili dezintegraciju srpskog naroda. Moje nekadašnje vođe, Tito i Kardelj, sa bosanskim komunistima proglašenjem Muslimana za naciju zasnovali su islamsku Bosnu i stvorili od Sarajeva centralni grad svih jugoslovenskih i balkanskih Muslimana. Sa bolom i gnevom Nikola (Koljević – op. M. A-H.) je govorio o gubitku Sarajeva koje je nekad bilo po veličini drugi srpski grad (...)."[16]

Da bi se Srbi izvan Srbije pripremili za promjene u Jugoslaviji na način koji će konačno osigurati memorandumski cilj da svi Srbi žive u jednoj državi, bilo je potrebno da i srpska područja susjeda (Hrvatske i Bosne i Hercegovine) budu uključena u "Veliku Srbiju".

"Javili su mi večeras da je Radovan Karadžić izabran za predsednika Republike Srpske. On jeste politički najsposobniji čovek koga ima Republika Srpska. Pesnik, a lekar, darovit vođa, dobar govornik, veliki borac, autoritativna ličnost, ali maksimalist u ciljevima; u nekim shvatanjima i konzervativan političar. Mi se ozbiljno razlikujemo u važnim pitanjima strategije i taktike, ali ga podržavam u borbi za srpsku republiku u Bosni.

[14] Dobrica Ćosić, *nav. dj.*, str. 214.
[15] Isto, str. 221.
[16] Isto, str. 224-225.

Stvara se srpska država preko Drine, Srbi će ostvariti svoja nacionalna i građanska prava. Veliki istorijski događaj. Drina više neće biti "krvava međa". Sada treba svim snagama u mir. Sačuvati izboreno i stvoreno."[17]

Međutim, za realizaciju ovih planova bila je neophodna pomoć i sa druge strane. Oslonac je pronađen u Tuđmanu. U njemu nalazi istomišljenika kada je riječ o Bosni, jer je za obojicu podjela najprihvatljivije političko rješenje:

"Muslimani i Hrvati počinju međusobni rat. Dogodila se i ta bosanska neminovnost. Tuđman i Izetbegović nisu uspeli da se dogovore. Tuđman hoće Herceg-Bosnu i hrvatsku Bosnu; Izetbegović brani "cijelu" Bosnu i Hercegovinu. Nema sporazuma među privremenim saveznicima protiv Srba. Mržnja prema Srbima ih je ujedinila, ali ih sopstveni nacionalni i ratni ciljevi razjedinjuju."[18]

"U Ženevi, na razgovorima sa Izetbegovićem i Tuđmanom o bosanskom ratu, miru i uređenju Bosne i Hercegovine, vođenim pod neizbežnim rukovodstvom Sajrusa Vensa, u ime Saveta bezbednosti UN, i lorda Ovena, kao predstavnika Evropske zajednice, uz učešće Radovana Karadžića, Momčila Krajišnika, Nikole Koljevića i Alekse Buhe, nije postignut nikakav napredak. Radovan je uporan u tvrdnji da Bosna i Hercegovina može biti samo država tri nacionalne zajednice koje su konfederalno povezane; Alija je još uporniji u stavu da Bosna i Hercegovina treba da bude unitarna država; Tuđman i ja ne verujemo u opstanak države Bosne i Hercegovine, koja nema ni istorijsko, ni etničko utemeljenje, što dokazuje građanski rat genocidnog karaktera sva tri naroda, pa zato treba uvažavati političku volju tih naroda... "[19]

Ćosić se obraća Radovanu Karadžiću ukazujuću na potrebu revidiranja srpskog nacionalnog programa. To sasvim jasno kazuje da program zaista postoji i da postoji potreba njegovog prilagođavanja sukladno situaciji trenutnog političkog ozračja, kako unutarnjeg, tako i onog međunarodnog. Iz ovoga se može protumačiti kakva je pojedinačna pozicija i uloga u ovom srbijanskom državnom političkom projektu:

[17] Isto, str. 34.
[18] Isto, str. 43.
[19] Isto, str. 33-34.

"...Poslednji je čas da revidiramo svoje nacionalne koncepcije. Srbi u Hrvatskoj treba, u okviru Hrvatske, da zahtevaju samo političku autonomiju, Republika Srpska da se uspostavi u konfederalnom položaju i da se zasad odrekne ujedinjenja sa Srbijom i Crnom Gorom. Potom se založiti za teritorijalno razgraničenje s Albancima. To je, čini mi se, najviše što se u sadašnjim međunarodnim uslovima može postići u rešavanju srpskog nacionalnog i državnog pitanja. Ali ko ima hrabrosti da taj nacionalni program javno izloži?..."[20]

Ćosić u "Bosanskom ratu" razvija metod kojim predstavlja rat kao odbranu od agresivnih ubitačnih nasrtaja. Time opravdava vođenje rata i osiguranje određene prednosti dajući podstrek većini srpske muške populacije koja se odazvala pozivima da se bore za velikosrpsku ideju i 'Veliku Srbiju'.

"Srbi beže iz Sarajeva. "Zelene beretke" napadaju kasarne JNA. Duž Drine masovni pokolji Srba. Gore srpska sela. Naravno, Srbi će im uzvratiti. Biće to jedan od najužasnijih građanskih ratova, jer će se voditi i iz osvete. Muslimani – ustaše i Hrvati – ustaše kreću u osvetu nad Srbima. Srbi, potomci ustaških žrtava, krenuće u osvetu za žrtve iz prošlog rata. Proključala je crna bosanska krv. Srbi će, kao i u Hrvatskoj, ostati bez podrške sveta. Otpočela je snažna antisrpska propaganda. Cilj joj je da nas pred svetom učini agresorima i zločincima, da bi nas potom kaznili kako agresori i zločinci zaslužuju. Mi se toj antisrpskoj propagandi ne umemo i ne možemo suprotstaviti ... "[21]

Hrvati su ustaše, Muslimani – ustaše, a Srbi žrtve. I upravo to predstavlja dosljedno markiranje aktera rata u Bosni. Srpsko stanovništvo je uglavnom bilo zbunjeno ratnim dešavanjima, ali i postajalo indoktrinirano strahom od ustaša i 'islamskih fundamentalista', tako vjerujući da je u pitanju odbrambena borba protiv ustaških i muslimanskih ekstremista u Bosni.

"Ja dve godine strahujem od poraza u Bosni. Ovih dana mi je taj poraz sasvim izvestan. Srpski narod je dvadeseti vek započeo oslobodilačkim

[20] Isto, str. 186.
[21] Isto, str. 7.

ratovima sa pobedničkim ishodom nad velikim silama, a dogodiće se da ovaj vek okonča vojnim porazom od bosanskih Muslimana i Hrvata. Nas koji smo, zaista, srušili dve carevine poraziće slovenski poturčenjaci u Bosni i jedan mali narod – Hrvati, koje smo u dva svetska rata spasili nacionalnog sloma. Dramaturg istorija fabulira ljudsku dramu klasično, to jest – cinično!"[22]

Velikosrpska politika je djelovala tako da uvjeri Srbe u Bosni da stoje na ivici svojih grobova i da čekaju da budu gurnuti u njih od strane Muslimana i Hrvata. Ova manipulacija je bila krucijalna za ostvarivanje vojnih ciljeva u Bosni. To je vidljivo i iz njegovih izjava koje je davao za medije još u vrijeme trajanja agresije:

"Snašlo nas je ono najgore: rasturanjem Jugoslavije poništavaju nam se dva veka oslobodilačke borbe za život Srba u jednoj državi; Srbi u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, ugroženi obnovom ustaštva i militantnog islama, prestrašeni novim genocidom, prinuđeni su na stravičan odbrambeni rat protiv šovinističko-ustaške Hrvatske i muslimanskog džihada. Kažnjeni smo izgonom iz svetske zajednice: osuđeni smo na dugo stradanje, poniženja, egzoduse, asimilaciju. Na zločine koji nam se čine uzvraćamo zločinima i obeščašćujemo se ponekad do nepoznavanja sebe." (*Politika*, 16. juni 1992. godine)

Pripremanje za zločine je vršeno uz pomoć propagande. Glavni kreatori i nosioci monstruozne propagande protiv Bosne i Hercegovine i njenih naroda su vodeće intelektualne snage Srbije i Crne Gore. Vladajuća i nevladajuća srbijanska elita okupljena oko Miloševića i u Srpskoj akademiji nauka i umjetnosti je promišljala šta sve Srbija može tražiti u eventualnom raspadu SFRJ. Ta promišljanja će biti iskorištena kao platforma u realiziranju projekta *svi Srbi u jednoj državi*. Međutim, potrebno je odgovornost prebaciti na nekoga drugog, i učiniti ga odgovornim za sve propuste koje piše historija. Naravno, najlakše je optužiti mrtvoga čovjeka, čija odgovornost jeste evidentna, ali ne i isključivo njegova. Postoje ideotvorci i ideorealizatori. Svaki nosi svoje breme odgovornosti. Stoga, Ćosić Miloševića prikazuje kao zlo, ali ne zato što je vodio rat, nego zato što iz tog rata nije izvojevana pobjeda.

[22] Isto, str. 212-213.

"Miloševićeva televizija i štampa uporno mi stavljaju do znanja da je moja dužnost samo formalna. Slobodanu Miloševiću narasta samouverenost. I ovu Jogoslaviju ruši moćno nasleđe titoizma u njoj: Miloševićeva autokratija i crnogorstvo – komunističko, kominternovsko, zelenaško; i ovu Jugoslaviju ruše državni suverenitet i separatizmi birokratske kastice, grandomanske, korumpirane i oslonjene na najgoru istorijsku prošlost. U ponedjeljak, na sastanku s Miloševićem, Bulatovićem i Kontićem, pokušao sam da im dokažem da svojim politikama neminovno vode srpski narod u još jedan istorijski poraz. Predlažući promenu Ustava, uzaludno pokušavam da usporim slom i ove žabljačke Jugoslavije. Ali me u tome niko ne podržava."[23]

"... Ne mogu više da sarađujem s Miloševićem. Neiskren je, lukav, beskrupulozan i ambiciozan; ne govori istinu, radi tajno, sve drži pod svojom šapom; policijom kontroliše čitavu SR Jugoslaviju, vlada i spoljnom obaveštajnom službom; poraze svoje nedemokratske unutrašnje politike sada prikriva mirotvorstvom pred Vensom i Ovenom. Od ratoborca je postao mirotvorac, čemu se radujem i u čemu smo istomišljenici; ali je nekorektan u saradnji i samovoljan. Oko mene, u kabinetu, organizovao je špijunsku mrežu, sluša i prati sve što radim. Žalim neke svoje saradnike koji su u njegovoj službi i puštam ih da žive u uverenju da ništa ne primećujem ... "[24]

"... Milošević se potpuno razotkrio kao političar i čovek. Srpski narod je pred ambisom. Ne znam, ne verujem da će smoći snage i pameti da se prene i krene trećim putem i da spas traži u onoj devizi koju sam izgovorio u svom inauguralnom govoru u Skupštini: ni rat, ni pakt! U istorijski kompromis! ... Da li je danas moguć istorijski kompromis? Nije li za sve dockan?"[25]

Neistinama se izaziva osjećaj ugroženosti, što je vjerojatno najkraći put kojim se ljudi mogu uvjeriti da moraju ubijati ili biti ubijeni. Bosna i Hercegovina, sa svojima različitostima, je tlo na kojem takve laži brzo klijaju i dozrijevaju. Sukobi su nastajali podmetanjem vjerske

[23] Isto, str. 61.
[24] Isto, str. 145.
[25] Isto, str. 184-185.

i nacionalne netrpeljivosti. Cilj je bio ocrniti sve one druge, te na taj način objasniti postupke koji su rezultirali paljenjem i rasplamsavanjem događaja koji su se zbivali. Tako Ćosić cijelim tekstom insistira na vještačkoj podjeli na 'dobre' i 'loše momke'. 'Dobri' su uvijek pripadnici srpskog naroda, oni nisu agresori, samo se brane, nisu ubice, pripadnici su nebeskog i herojskog naroda. Drugi su činili zločine i oni su zaraženi virusom srbofobije.[26]

"Na takvom nacionalnom, religijskom i političkom prostoru nije trebalo mnogo napora, ali je bilo dovoljno malo istorijskog nerazuma da se pokrene međunacionalni, građanski i verski rat. Svako protiv svakog. Za početak tog užasnog rata, po mom saznanju i uverenju, najveći krivci su Muslimani i Hrvati. Oni su bili protiv Jugoslavije. Oni su odbili konfederalnu državu Bosnu i Hercegovinu, koju bi činile tri nacionalne zajednice, za što su se zalagali Srbi predvođeni Radovanom Karadžićem. Oni su rasturili jugoslovensku zajedničku državu i poveli rat za svoje samostalne države. Oni su prvi počeli da se naoružavaju i pucaju po Bosni. Hrvati su pokretači osvajačkog rata na bosanskoj teritoriji. Hrvatski Zbor narodne garde – "zenge", počeli su da ubijaju Srbe i pale srpske kuće, najpre u Hrvatskoj, potom u Bosni i Hercegovini. Dvadesetsedmog marta 1992. godine 109. brigada Zbora narodne garde izvršila je masakr Srba seljaka u Sijekovcu, u Posavini, i zapalila selo. A posle nekoliko dana Arkan je sa svojim gardistima upao u Bijeljinu i pobio Muslimane koji su započeli "čišćenje" Bijeljine od Srba. Muslimani su u Tuzli ubili oko 350 vojnika JNA, koji su kamionima napuštali grad. Muslimani su u Sarajevu ubili 28 vojnika i dve medicinske sestre u koloni JNA koja je napuštala Sarajevo. Ustaše i pristalice Alije Izetbegovića započele su rat napadima na kasarne JNA, ubijanjem vojnika koji su se povlačili iz Mostara, Tuzle, Zenice, pa potom ubijanjem Srba "komšija", redom po selima istočne Bosne. Neki

[26] Šta je to 'srbofobija'? *Fobija* može da znači i mržnju prema nečem i strah od nečega. Mržnja i strah su međusobno povezani osjećaji. Je li 'srbofobija' mržnja prema Srbima, koju je podsticala austrougarska propaganda i koju su preuzele one snage u Hrvatskoj, koje su dovele do genocida nad Srbima u NDH? Ili je to strah od Srba kao najveće nacije koja se zalagala za Jugoslaviju, centralizam, unitarizam i kako se to sve ne zove da bi dominirala ostalim narodima?

Murat Šabanović je u Višegradu hteo da minira most vezira Mehmeda Sokolovića (...). A taj Murat Šabanović, kao ni onaj Musliman koji je na Baščaršiji bez ikakvog povoda ubio Srbina "svata" Nikolu Gardovića, nije bio sam; i jedan i drugi su izvršavali nalog stranke Alije Izetbegovića, naoružane za rat u "Patriotskoj ligi". Alijine pristalice su klale svoje "komšije" Srbe, sekirama im odsecali glave, pekli ih na ražnju kao brave, silovali devojčice pred očevima, odsecali šake staricama, činili zverstva. General Mladić mi je pokazivao fotografije masakriranih Srba .... Vidim ih i sada."[27]

"Srbi bježe iz Sarajeva", a "muslimanski civili u Tuzli ubijaju i ranjavaju nekoliko stotina vojnika JNA". Ćosić postavlja pitanje zašto niko u svijetu, ili pak u Europi, ne diže glas protiv "srbofobije, tog modernog antisemitizma i rasizma, te protiv satanizacije Srbije". Tvrdi da je Srbe "Evropa osudila na kapitulaciju, a Amerika potvrdila tu presudu".

Nameće se pitanje uloge JNA u agresiji na Bosnu i Hercegovinu. Na koji način Ćosić opravdava njihovu poziciju? Ćosić je i svojim tekstom kontroverzan:

"Danas u 13.30 avijacija Atlantskog pakta, stvorenog da brani 'slobodan svet' od agresije Sovjetskog Saveza (sada nepostojećeg), prvi put je krenula na borbeni zadatak: da otme nebo Srbima u Bosni. I spreči let desetine starih aviona ("mig 21", "galeb", "orao") srpske avijacije, ukidajući time jedinu vojnu nadmoć Srba u građanskom ratu i verskom ratu s Muslimanima i Hrvatima..."[28]

Kome može pripadati avijacija? Ako JNA nije umiješana u ove događaje i ako na Bosnu i Hercegovinu nije izvršena agresija, otkuda Srbima u Bosni vojna avijacija?!

[27] Dobrica Ćosić, *nav. dj*., str. 135-136.
[28] Isto, str. 97.

Politička moć se manifestira i realizira na sistemu istina, poluistina i pukih izmišljotina. Laž, bez obzira na politički uspjeh ili neuspjeh, postaje dio uvjerenja i onog ko ju je inicirao i onog ko ju je prihvatio kao istinu. Politička elita koja je laž inicirala i lansirala upravo na uvjerenju svojih pristaša, stvara magiju svoje moći. Dok je god tog uvjerenja i vjerovanja u laž, elita može biti sigurna u podršku. Izostanak istine stvara 'plodan' teren za uspješno manipuliranje. Svjesni toga, tvorci velikosrpskog režima su plasirali informaciju o tobožnjoj ugroženosti Srba u novoosamostaljenim državama. Ta laž je konstruirana s namjerom da osigura poticaj za oružani napad na nesrpsko stanovništvo, a zatim se sistemom laži nastoji sačuvati postignuto i opravdati učinjeni postupci. Prilagođavanje sadržaja je jedan od drevnih metoda koji se koriste u propagandnoj praksi. Najčešće se koristi kada se najobičnija laž nastoji plasirati pod istinom. Pri tome se vodi računa da laž bude umjerena, ne prenaglašena, kako bi se lakše mogla umotati u plašt istine. Njegova najčešća upotreba je onda kada ne postoji nikakva mogućnost, ili je ona izuzetno mala, da se izvrši provjera plasiraog sadržaja poruke. Velikosrpska propaganda je pribjegavala čestom korištenju ovog postupka.

"Sam početak Bosanskog rata, njegovi uzroci, karakter i ciljevi, praćen je krivotvorenjem činjenica. Gebelsovski model "organizovanog laganja" na jugoslovenskom tlu prvi su primenili Slovenci u ratu protiv Jugoslovenske narodne armije, pa Hrvati u "domoljubnom ratu" protiv JNA i srpskog naroda, a sledili su ih Muslimani, da bi istovremeno izum dijaboličnih nacista postao univerzalan za čitavu "međunarodnu zajednicu" i osnova srbofobije."[29]

"Žalim što ne raspolažem egzaktnim podacima o "etničkom čišćenju" Muslimana i Hrvata, ali sam uveren u to da su stradanja i tih naroda bila strahovita, osobito Muslimana, pa Srbi počinioci i takvih ratnih zločina treba da odgovaraju pred sudovima svoje Republike i

[29] Isto, str. 257.

pred svojim narodom. Haški sud od svog ustanovljenja do kraja jula 2008. nije bio sud pravde, jer su mu se optužnice zasnivale na lažima, na odbacivanju istine i činjenica, na srbofobiji i nastojanjima da se Muslimani i po "međunarodnom pravu" ovekoveče kao srpske žrtve."[30]

Po Ćosiću, laž plasiraju drugi. I ovdje je evidentna vječito prisutna teza: drugi lažu, drugi su mrzitelji – srbofobisti, drugi su nepravedni i svi ti 'drugi' su udruženi protiv pravednih Srba, koji su jadne žrtve u pokušaju da se zaštite i spasu.

Neistine i laži u politici zauzimaju toliko važno mjesto, ulogu i značaj da su se i priznati svjetski teoretičari bavili ovom temom. Hana Arent, naprimjer, laž sagledava kroz dva vida laži: tradicionalna i suvremana laž. Tradicionalna laž pripada historiji. Ona može imati, ali to ne mora biti pravilo, snažne refleksije na suvremenost. Naime, historijska laž se veoma uspješno može projicirati na suvremenu situaciju i tako postati suvremena laž. Takav primjer susrećemo i u ovom Ćosićevom djelu. U pripremi osvajačkih ratova, kao što je slučaj sa agresijom na Bosnu i Hercegovinu, prakticirana je laž o 'ugroženosti' jednog naroda, koja se nastojala opravdati historijskim utemeljenjem. Arent navodi: "Moderne političke laži efikasno se bave stvarima koje uopšte nisu tajna nego su praktično poznate svima."[31] Veoma je izražena retorika o srpskom narodu kao žrtvi agresije i genocida, a potenciralo se i pravo Srba da žive u jednoj državi čime bi se ostvario preduvjet da se narod zaštiti od nekog budućeg genocida, možda i intenzivnijeg od onoga iz dobro upamćene historije. Ona 'druga strana' je, po već unaprijed prihvaćenoj matrici, bila ta koja je vršila planirane i unaprijed pripremane zločine. Pišući historiju nanovo, primjenjujući selektivnu memoriju koja se sastoji u skidanju odgovornosti sa sebe (za sopstvene zločine koji se ignoriraju), te podstičući sjećanje na zločine koje su počinili drugi, doprinosi se satanizaciji drugih nacionalnih zajednica. Karakteristično je da se najčešće nije povlačila razlika između političke vlasti druge

[30] Isto, str. 264.

[31] Arent, Hana, *Istina i laž u politici*, Beograd, 1994, str. 51.

nacije i samoga naroda, pri čemu su se tom narodu pripisivale osobine i intencije političke opcije, one koje su usmjerene protiv 'naše strane'. Ovim se potvrđuje teza koju iznosi Arent da moderni postupak laganja nije više prikrivanje istine nego je uništenje stvarnosti.

Tako se Ćosić drži Karadžićevog manira i istrajava u tvrdnji da se Bošnjaci sami ubijaju u Sarajevu. Povod mu je masakr u redu za hljeb u sarajevskoj ulici Vase Miskina 27. maja 1992, koji je potrebno, na neki način, opravdati.

"Da li je to moguće? Ubijati svoj narod zbog političkih ciljeva, a zločin pripisivati protivniku, nije li to moguće samo u islamskom fanatizmu, u džihadskoj politici"...[32]

Prema Ćosiću, "nacistički logori" u kojima su bili zatočeni Bošnjaci i Hrvati ne postoje. Te logore su "smislili, a slike su montirale njihove televizije i novinari".

"Divljačka, gebelsovska kampanja u Americi, Evropi i Britaniji protiv Srba i Srbije. Nikada čitav svijet tako klevetnički, s tolikom mržnjom, s tolikim lažima nije napadao jedan narod, kao što se to čini u ovim danima sa srpskim narodom..."[33]

Stigmatizacija i dogmatizam

U knjizi koju imamo ispred sebe u prilici smo uočiti ono što podrazumijeva pojam koji se naziva *crna propaganda.* Njena glavna osobenost je da se koristi lažima u ostvarivanju političkih ciljeva. Najčešće se manifestira kroz manipuliranje činjenicama, a upotreba laži se smatra sasvim opravdanom i dozvoljenom. Karakteristika je, uglavnom, nedemokratskih režima. Naime, oni subjekti koji imaju humane ciljeve i preferiraju demokratične oblike političke borbe koriste istinitu propagandu pri realiziranju političkih programa. Naspram

[32] Dobrica Ćosić, *nav. dj.*, str. 10.
[33] Isto, str. 14.

njih, autokratski i tiranski oblici vladavine preferiraju laž u borbi za dolazak na vlast i održanju na njoj. Nerijetko, u ovakvim situacijama, laž se modificira kako bi se shodno potrebama kreatora propagandnog djelovanja, ali i mogućnosti potencijalnih recipijenata, laž prihvatila kao istina. Savremena politička propaganda podrazumijeva 'prekrajanje informacija' u propagandnom procesu radi dovođenja recipijenta u zabludu u slučaju nužne potrebe, nastojeći pri tome prikriti laž kako bi ostala neotkrivena.

Tako se u čitavu priču o potrebi 'novog' tumačenja historije uključila i Srpska pravoslavna crkva (SPC). Ona u javnosti nije ostavljala utisak organizacije koja podržava nacionalni program, već na njega gleda sa određenim simpatijama koje su distancirane i apolitične. Naime, njeno je djelovanje dugo vremena bilo prikriveno. Ipak, tanane niti laži su utkane i kroz djelovanje ove institucije:

"... Ako pratite događaje, mogli ste se uveriti kako ste i samom sebi učinili nepravdu prihvatajući kao gotovo mišljenje masmedijski stereotip o Srbima koji 'mačem, vatrom i etničkim čišćenjem' uništavaju Bosnu i Hercegovinu. Da i ne govorim koliko me čudi kad pominjete 'strašne priče o pokoljima i silovanjima koje su potvrdile međunarodne istražne komisije i bezbrojni evropski svedoci'. Koja komisija, dragi prijatelji, koji svedoci? Na osnovu kojih i od koga utvrđenih dokaza? Zar ozbiljnim i pouzdanim možete smatrati nešto što je samo tvrdnja, i to samo jedne, muslimansko-katoličke strane, u ovom opštem ludilu verskog, građanskog, međuetničkog rata? I sami znate da su laži uvek jednostavnije od istine i, naravno, efikasnije. Srpska pravoslavna crkva je, na primer, jedina koja govori o tragediji sva tri naroda, raspolaže najtežim, a sasvim konkretnim podacima o fizičkom i kulturnom uništavanju Srba u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj; ali nijednu komisiju KEBS-a ili evropskog parlamenta to uopšte ne zanima, niti pak pojedine svedoke, kakvi su 'novi filozofi' u vašoj zemlji, ili stari nostalgičari u Srednjoj i Severnoj Evropi."[34]

[34] Isto, str. 52-53.

Primjena pravila simplifikacije je naročito upotrebljiva kada protivnik ili neprijatelj treba da se stigmatizuje[35] tako što će mu se prišiti što pežorativniji atributi. Naprimjer, odredivši kao cilj da se u očima svog naroda ili svoje zajednice satanizuju suparnici, nastojat će da se ocrni i obezvrijedi cjelokupna društvena zajednica neprijatelja. U tom smislu, propaganda ne voli nijanse, uvijek je sklonija krupnim potezima da bi bila upečatljivija. Često se do krajnosti sažeto, u vidu parole, izriču nedaće sa kojima se vlast suočava i krivicu za koje nastoji pripisati brojnim protivnicima (vjerski, građanski, međuetnički rat). Tada se poseže za teorijom zavjere. Uočljiv je i prepoznatljiv Ćosićev animozitet spram Miloševića koji mu je suparnik na nacionalnom tronu:

"Hrvati nemilosrdno i konačno čiste svoju hrvatsku zemlju od "srpskog nakota". Uz pomoć Evrope i Amerike ostvaruju svoj vekovni plan: sateruju Srbe preko Drine. A Milošević ćuti. Ta kukavica nema hrabrosti ni ustaše da osudi. Ćuti bezdušnik (...) Kakva može biti njegova krivica? Dogovor s Tuđmanom da se Srbi odreknu svoje Republike Srpske Krajine u Hrvatskoj? (...) Možda je reč o nekoj trampi teritorije? (...) U Bosni slom političkog vođstva. Milošević je razbio jedinstvo vođstva. General Mladić je krenuo protiv Karadžića, Karadžić nerazumno i samouvereno pokušao da smeni Mladića, i to uoči napada Hrvatske na Krajinu. Generali stali na stranu Mladića i otkazali poslušnost Karadžiću (...) Milošević je porazio i Karadžića pomoću Mladića, ucenivši ga: "Ni metak vam neću dati dok ne likvidirate Karadžića! General Mladić izvršava Miloševićevu volju ... Milošević je Tuđmanu predao Krajinu, razorio Republiku Srpsku i uklonio sve prepreke svojoj dugoj vladavini poraženim, obeznanjenim srpskim narodom..."[36]

Teoriji zavjere se, sama po sebi, nameće i pridružuje teorija huškanja. Psihološke teorije koje se bave fenomenom 'huškanja' polaze od shvatanja o uniformnosti ljudske prirode. Po njihovim tumačenjima sadržaj propagandne poruke utječe na formiranje i modeliranje emocija

[35] *Stigmatizirati* = obilježiti žigom, žigosati, oklevetati, po Vujaklija, M., *Leksikon stranih reči i izraza,* Beograd, 1974.

[36] Dobrica Ćosić, *nav. dj.*, str. 208.

neovisno o ljudskoj volji. Zbog prirodnosti toga procesa ljudi, kao pripadnici kolektiviteta/mase, odgovaraju na njih jedinstveno. Na ovim principima utemeljeno je stanovište psihologa da se javnim mnijenjem može manipulirati planski, organizirano i sukladno unaprijed postavljenim ciljevima.

"(...) Srbi u Bosni nemaju municiju, vojsku, ni sredstva da vode rat duže od tri meseca. Opšti je pad morala kod vojske. Karadžić je rasejan, neodlučan, podložan pritiscima. Ostao je bez snage da vodi narod i vojsku u ovakvim kritičnim danima. Sukob sa komandom vojske je stalan. Zbog političkih pritisaka koje trpi ne daje im da ostvare svoje vojne planove, pa su mnoge dobijene bitke ostale nazavršene i nisu dobijene... Rat Srba za svoju državu bio je, i sada je, toliko uslovljen spoljnim činiocima da može biti izgubljen (...) Bili smo u dilemi: rob ili grob. Opredelili smo se tradicionalno. Srpski. Sada je, zaista, životno pitanje: kako da zaustavimo rat, da ne postanemo robovi? (...) Šef carine (...) savesno ispunjava Miloševićevu naredbu o blokadi Republike Srpske. Buldožerima iz Srbije i Crne Gore zatrpavaju se, urušavaju se planinski, seoski putevi koji vode u Hercegovinu i Bosnu, Crnogorci carinici koji su ponekad propuštali robu preko granice u BiH zamenjuju se carinicima Srbijancima iz Zaječara i Knjaževca... Neprestano sam opsednut zbivanjima i izgledima da doživimo nacionalnu katastrofu."[37]

Ustoličena ideologija služila je da se opravdaju ratni pohodi. Nekoliko je pogrešnih, pa i opasnih crta te ideologije. Prva takva crta je dogmatizam.[38] Ako neko odbija da tačke svoga vjerovanja povremeno usklađuje sa iskustvom i onda kada je jasno da stvarnost ne ide u prilog tim tačkama, onda je na djelu tipičan dogmatizam.

Naime, iz dogmatizma proizilazi rigidnost (političkog) mišljenja, tj. dogmatska misao koja, sve one koji se čak i najmanje razlikuju u

[37] Isto, str. 194-195.

[38] *Dogmatizam* (grč. mišljenje) nekritično povjerenje u ljudsku sposobnost spoznavanja, postavljanje metafizičkih naučavanja i sustava bez prethodne kritike spoznaje, osobito: upotreba pojmova koji služe samo u granicama mogućeg iskustva i radi ujedinjavanja iskustva u stvarima koje se nalaze s one strane svakog iskustva; znanstvena metoda koja polazi od dogmi i ne dopušta ponovno ispitivanje tačnosti tih dogmi, po Anić Š./Klaić N./Domović, Ž., *Rječnik stranih riječi*, Zagreb, 1998.

stavovima i uvjerenjima, politički satanizuje, a raspravu o idejama zamjenjuje žigosanjem i diskvalificiranjem. Meta ovakvog djelovanja su, prevashodno, istaknute političke ličnosti. Ovu crtu prepoznajemo i kod današnjeg predsjednika manjeg bh. entiteta. Njegove izjave ostaju na tragu ideje Dobrice Ćosića. Očigledno je da je štivo dobro izučio i upamtio:

"... Muslimani su, uz pomoć Amerike, Evropske zajednice i islamskog sveta, njihovih vlada, obavještajnih službi i medija, predstavljeni samo kao žrtve srpske agresije, etničkog čišćenja i srpskog bombardovanja Sarajeva. Zločin u Ulici Vase Miskina, kada su pobijeni ljudi i žene koji su čekali u redu za hleb, što je bila muslimanska inscenacija da se prekine Lisabonski sporazum i za to optuže Srbi, pa miniranje pijace Markale, gdje je pobijen silan svet, a za šta su opet optuženi Srbi, da bi se pred svetskom javnošću imao "moralan" i "pravedan" izgovor za vojnu intervenciju NATO-a protiv Srba u Bosni, uprkos kompetentnom razotkrivanju te zločinačke igre Muslimana pod vođstvom Alije Izetbegovića, za širu srpsku javnost i danas nisu dobili odgovarajuće tumačenje."[39]

Zaključci

O književnicima kao nosiocima političkih ideja i svojevrsnim promicateljima određenog stajališta u masama veoma činjenično je progovorila Alide Bremer. Ona se, naime, upustila u analizu novije srpske književnosti s pozicije njenog ideološkog diskursa. Objavila je članak *Novija srpska književnost: Između povijesti, mita i nacije* (časopis Novo društvo; Frankfurtske sveske, redakcijski naslov *Nacija u prozi*, a prenio NIN 28. augusta 1992.).[40] Tim tekstom je tretirala djela Đoge, Draškovića, Ćosića, Pavića, Stevanovića i njime uspjela

[39] Dobrica Ćosić, *nav. dj.*, str. 98-99.

[40] Žunić, D., *Teorija i metafora* (sociološko-književna hermenautika i razumevanje raspada), 147.91.230.48/ ifdt/izdanja/casopisi/ifdt/VI/d28/document

detektirati mitomaniju pomenutih autora i njihovu mitologizaciju prošlosti. Upravo kod nekih od ovih autora teme iz Drugog svjetskog rata imaju dominantnu poziciju baš kao teme koje 'ispravljaju' krivu sliku. U osnovi, svojim djelima navedeni autori su gradili stereotipe o drugima i vršili dehumanizaciju drugih, što će imati kobne posljedice u periodu 1991-1995. Predstavlja to svojevrsni oblik govora mržnje.

Jedan od najznačajnijih lingvista sa prostora SFRJ Ranko Bugarski definiše govor mržnje kao "sveobuhvatan naziv za verbalnu ekspresiju mržnje, šovinizma, ksenofobije, rasizma i drugih negativnih osjećanja".[41] Bugarski smatra govor mržnje moćnim sredstvom javnog izražavanja "sa ciljem da identificira, demonizira, po mogućnosti razori, neke etničke, nacionalne, rasne, konfesionalne, socijalne i političke grupe što u ratnim uslovima može biti kao najava fizičke likvidacije".[42] Iz ovoga proizlazi da je knjiga Dobrice Ćosića ilustrativan primjer govora mržnje.

Korištenje jezika kao sredstva propagande radi ostvarivanja uskih interesa i nehumanih ciljeva naziva se propagandnom manipulacijom.[43] Termini koji se koriste postaju veoma važni. Preferira se izraz 'ostati u Jugoslaviji', umjesto 'pripojiti se Srbiji', pozivi na progon pripadnika drugih nacionalnih i vjerskih skupina se vrlo pažljivo upotrebljavaju. Od javnosti se očekuju neupitno povjerenje, te se nerijetko zloupotrebljava njena spremnost da prihvati plasirane informacije. To neupitno vjerovanje prezentiranim informacijama bez uvida u to da li su istinite ili neistinite, nije ništa drugo do zloupotrebljavanje situacija u kojima se miješaju činjenice i mišljenja, te nerijetko mišljenja prezentiraju na način da je teško recipijentu razlučiti da nije riječ o činjenicama. Brojni primjeri iz prakse pokazuju da se na taj način opredjeljuje reakcija javnosti.

Važno je naglasiti da je književnost, ili pak, spisateljstvo, ljudsko stvaralaštvo, te da se tu prepoznaju poteškoće u razumijevanju i interpretiranju stvarnosti, s obzirom da svako ljudsko stvaralaštvo

[41] Bugarski, Ranko, *Lica jezika*, Beograd, 2001, str. 117.
[42] Bugarski, Ranko, *Jezik od rata do mira*, Beograd, 1997, str. 127.
[43] Tucaković Šemso, *Propagandno komuniciranje*, Sarajevo, 1999, str. 131.

neminovno zalazi u sferu individualizma. Postavlja se i pitanje razumijevanja same istine. Recepcija informacije može biti pod sumnjom ili bez sumnje. U zavisnosti od toga, informacija može biti prihvaćena neistinitom ili istinitom. Ovisno je to o recipijentu informacija, odnosno krajnjem konzumentu. Naime, ukoliko se ne pojavi dovoljan interes za spoznajom istine, možemo govoriti i o postojanju nekritičkog ponašanja konzumenta. S druge strane, od velike važnosti je kakav je autoritet onaj koji samu informaciju odašilje. Ako je ovdje riječ o osobi koja uživa ugled nacije i naroda, onda je teško za očekivati da će odaslane informacije podleći negativnom kritičkom otklonu same čitateljske publike, barem onoga dijela koji slijepo slijedi put koji je trasirao 'vođa'. U ovakvim okolonostima dolazi do marginaliziranja kritičkog mišljenja i slobode svijesti. Komunikacija se odvija po ideološkim normama i pomoću ideologiziranog jezika kojim dominira jezik vladajuće grupe ili pojedinca. Time se utječe na stvaranje vladajućeg mišljenja koje je neophodno za funkcioniranje političkog sistema.[44]

Insistiranje srpskog nacionalizma na paranoičnosti se ilustruje kako u govorima političara, tako i u književnosti, gdje je neprestano prisutna ideja zavjere protiv srpskog naroda. Ova zavjera pojavljuje se u različitim oblicima, zavisno od konteksta koji i sâm doživljava evoluciju. Svrha ove klasične tehnike uvijek je to da se pažnja srpskog javnog mnijenja odvrati od pravih krivaca za teškoće sa kojima se stanovništvo bori na unutrašnjem planu. Ovom teorijom koristio se i sam vožd:

"Reč je o jednom totalnom ratu koji se vodi protiv našeg naroda, totalnom ratu. Nad nama se vrši fizički genocid i istrebljenje, duhovni genocid, i moralni genocid, poništavanjem naše celokupnosti. Vodi ga vojska, vodi ga politika, vodi ga crkva, vode ga mas-mediji, vodi ga čitav jedan svet koji je ujedinjen oko tog…, koji je zainteresovan da taj rat dobije ili da mi taj rat izgubimo. Verujem da je prva stvar učiniti

[44] "Manipulacija jezikom u propagandnoj komunikaciji jest planski, osmišljen postupak pomoću kojeg komunikator ili emitor, koristeći etički neprihvatljive mehanizme, utječe na mišljenja i ponašanja ljudi s ciljem da se na taj način obezbijede uslovi za realizaciju interesa manipulatora". [Tucaković, Šemso, *Propagandno komuniciranje*, Sarajevo, 1999, str. 131-132.]

sve da se odbrani istina. Mi moramo reći tom svetu da je ovo vreme stida, vreme laži, i da u tom vremenu stida i laži ne biraju se nikakva sredstva da se jedan narod duhovno poništi. I u tom duhovnom genocidu nad našim narodom učestvuje jedna cela civilizacija u sredstvima takozvanih i energijama takozvanih mas-medija koji tu civilizaciju čine izuzetnom."[45]

Upada u oči činjenica da u knjizi nema ništa zapisano od 11. do 15. jula 1995, onda kada se realizirao genocid podmuklim ubijanjima. Prešutio je Ćosić plansko ubijanje jedne nacije u srcu Europe. Ali i to što je htio prešutiti, ipak je jasno vidljivo, jer ga sama šutnja apostrofira. Očigledno je da može puno kazati i ono što nije rečeno, što nije napisano, čak i više od onoga što je rečeno i napisano. To je njegov pokušaj pravljena jedne nove historije, nanovo pisane koja predstavlja proces rehabilitacije ratnih ciljeva kojih se Srbija nije nikada do kraja odrekla. Ćosić genocid u Srebrenici naknadno komentira i pri tome ga, jednako kao i njegov sljedbenik Milorad Dodik, potpuno negira i navodi u pogovoru knjige podatke o žrtvama Srba na prostoru Srebrenice insistirajući na viktimološkom diskursu i srbofobičnosti, te negirajući Haški sud, njegov rad i presude. Dodik je instrument u rukama pisca i realizator strategije koju je 'otac nacije' iscrtao.

Knjiga je pokušaj pisanja historije budućim generacijama, te vrši potpunu reviziju onoga što jeste historijska istina. Namijenjena je i onima koji su prihvatili iskrivljenu sliku događaja na Balkanu 90-tih godina prošlog stoljeća, ali predstavlja i svojevrsno pranje savjesti samoga autora. Ovom knjigom se želi skinuti odgovornost za 'ono' što je učinjeno kako bi nastala Republika Srpska, a to je **genocid**.

Nacionalizam je opasan opiat koji je omamio zdrav razum vladajuće političke elite, inteligencije, ali, nažalost, i običnog svijeta koji je poslužio kao streljivo političkog oruđa.

[45] http://www.un.org/icty/bhs/cases/milosevic/documents/docpros/expert/rep-srb-foot.htm (Izjava Slobodana Miloševića).

Mr. Husejin Omerović

"BOSANSKI RAT" DOBRICE ĆOSIĆA - OZBILJNO UPOZORENJE DRŽAVI BOSNI I HERCEGOVINI

Uvod

Knjiga "Bosanski rat" Dobrice Ćosića je zbir njegovih materijala koje je napisao u periodu od 16. aprila 1992. do jula 2008. godine i iste ciklično objavljivao. Samo oni koji su bili u prilici pročitati ove materijale u vrijeme kada su pisani, nisu zatečeni ni iznenađeni ovakvim neistinama, odnosno svjesno napisanim lažima na kojima autor uporno forsira strategiju u formi ideološke platforme na kojoj će se mlade srpske generacije "spremati" za nove pohode na Bosnu i Hercegovinu. Ćosić zna da je na zalasku biološkog ciklusa, kao što to znaju i njegovi sljedbenici i istomišljenici, ali su oni, također, svjesni koliko je važno da njegovo ime bude u naslovu ovako "značajne" knjige, kada su u pitanju strateški ciljevi velikosrpske politike. Dakle, u pitanju je kontinuitet velikosrpske ideologije, na čijoj realizaciji rade timovi eminentnih "eksperata", a ime "oca nacije" Dobrice Ćosića, u ovom slučaju je "magnet" za čitaoce.

Knjiga je pažljivo, ciljano i tempirano ugledala svjetlo dana "tek" 2012. godine, iako je prošlo dvadeset godina od pisanja prvog materijala (članka). Namijenjena je, prije svega, generacijama srpske omladine koje su rođene poslije 1990. godine, koje su pogodan materijal za brzu i efikasnu ideološku obradu, kao i za srpske lidere izvan Srbije koji su opredijeljeni za oživljavanje velikosrpske ideologije. Dobrica Ćosić, kao jedan od inicijatora i glavnih autora Memoranduma Srpske akademije nauka i umjetnosti (SANU), bio je, "zajedno sa elitom nauke i umjetnosti, vlasti i opozicije, jedinstven u pogledu cilja – promjene granica i ratnim sredstvima".[1]

[1] Elisabet fon Erdman – Pandžić, Ideolozi i inspiratori rata – tajni spis Srpske

Ćosić svjesno i ciljano kroz knjigu težišno forsira tezu da su Muslimani počeli rat u Bosni i Hercegovini na vjerskoj i međunacionalnoj osnovi. Da je cilj Alije Izetbegovića bio stvaranje islamske države u srcu Evrope na račun druga dva kršćanska naroda. Da je u tome imao punu podršku bogatog islamskog svijeta i Amerike koja je pod uticajem bogatstva nafte "stala" na stranu Muslimana. Dakle, autor je, svjesnim falsificiranjem istine, znao da će ovakva priča naići na prihvatljivo tlo ogromnog dijela srpske populacije, a naročito mlađih generacija koje u školama, kroz obavezne predmete, uče "drugačiju istinu" o ratu u Bosni i Hercegovini. Njima se serviraju podaci, odnosno, lažna istina kojom se veliča "srpska oslobodilačka borba", onakva kakvu lansira Ćosić u svojoj knjizi "Bosanski rat", a ne nepobitni fakti da su srpske snage iz Srbije i Republike Srpske izvršile oružanu agresiju na nesrpsko stanovništvo s ciljem otimanja njihovih posjeda i pripajanja istih srpskom ekskluzivitetu.

Naziv knjige "Bosanski rat" je čista i planirana podvala Dobrice Ćosića onima koji ne znaju pravu istinu o ratu u Bosni i Hercegovini, kao i svjesno svođenje bosanskog rata u "lokalne" okvire, kako bi "izvukao" Srbiju iz konteksta agresije i genocida.

Budući da su brojni navodi o ratu u Bosni i Hercegovini u knjizi "Bosanski rat" autora Dobrice Ćosića neistiniti i tendenciozno prikazani, te zbog obima materijala koji će biti tretiran od strane različitih autora, odlučio sam se za selektivan pristup određenim zapisima (bilješkama) sa kritičkim osvrtom na iste.

akademije nauka i umetnosti. U: Tilman Zülch, *"Etničko čišćenje" Genocid za "Veliku Srbiju*", Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Bosanski kulturni centar, Sarajevo, 1996, str. 31.

Putem lažnih informacija, Ćosić je motivisao Srbe u izvršenju zločina

"Muslimani su Srbima objavili rat do potpunog osvajanja *Bosne i Hercegovine i istrebljenja Srba iz prve muslimanske republike u Evropi".* (16. maj 1992, str. 9)

Najblaže kazano, ovo je ničim utemeljana teza i to Ćosić, svi Srbi u Bosni i Hercegovini, a mnogi i u Srbiji i šire znaju, ali je namjera autora da ovu knjigu pročita što veći broj Srba, i da se doziranom propagandom ponavljanja laži proizvede efekat vjerovanja u navedenu tezu. To je provjerena strategija Dobrice Ćosića i njegovih istomišljenika da više puta ponovljena laž postaje istina, što je nebrojeno puta potvrđeno u historiji srpskog naroda. Ćosić je jednom prilikom kazao: "Srbima su kroz historiju pomogle laži koliko i junaštvo."[2]

Podsjećanja radi, istog dana kada je Ćosić napisao ovaj materijal, dakle 16. maja 1992. godine, naoružane srpske snage iz Vlasenice i Milića na čelu sa Tomislavom Savkićem, predsjednikom SDS-a Milići i Radomirom Bjelanovićem, načelnikom MUP-a Milići upadaju u bošnjačko selo Zaklopača u popodnevnim satima i tom prilikom ubijaju 86 mještana civila ovog naselja. Nisu pravili selekciju, sve što su zatekli ubili su. Među žrtvama bilo je i petnaestoro djece i osamnaest žena. Ovaj zločin izvršen je u prisustvu pomenutih visokopozicioniranih dužnosnika srpske politike i vlasti. Jedini razlog je što su pripadali drugoj nacionalnoj, etničkoj i religijskoj skupini, što su bili Muslimani.

Preživjeli svjedok ovog zločina, koji se uspio izvući iz sela, potvrdio je da je nekoliko dana prije nego što je došlo do ovog masakra (genocida) u selu Zaklopača, posjetila ih ekipa novinara iz TV agencije SRNA, na čelu sa Zoranom Jovanovićem, profesorom iz Vlasenice i oni su napravili priču o selu. Na beogradskoj televiziji selo Zaklopača je opisano kao mjesto u kojem godinama žive Muslimani i Srbi u slozi

[2] *Oslobođenje*, 9. 5. 1992.

i dobrim komšijskim odnosima. Ta je priča planirano emitirana nakon što je planirani zločin počinjen.[3]

Pomenuti zločinac Zoran Jovanović je po istom scenariju, a po nalogu ideoloških naredbodavaca, snimao bošnjačke lokacije, odnosno naselja i objekte prije njihovog uništenja kako bi lansirao lažnu i perfidnu priču svijetu da Srbi nisu zločinci i da Muslimani sami sebe ubijaju. Takav scenario je napravio i par dana prije rušenja Hajrija džamije u Vlasenici (19. avgust 1992.) i sliku neoštećene džamije poslao u eter, demantujući vijesti da je ista sravnjena sa zemljom.

Pored masovnih zločina nad Bošnjacima civilima opštine Vlasenica, agresorske snage su počinile stravične zločine i nad bošnjačkim civilima Zvornika 1. juna 1992. godine. Tada je oko 750 muškaraca civila iz desetak okolnih sela odvojeno od svojih porodica i deportovano iz mjesta Bijeli Potok prema obližnjem Karakaju. Više od polovne njihovih tijela pronađeno je u nekoliko masovnih grobnica u okolini, dok se za ostalima još uvijek traga. Brojni zločini su počinjeni u svim, posebno okupiranim dijelovima Bosne i Hercegovine, a naročito u Podrinju.

Svakako je za ovaj zločin znao Dobrica Ćosić, prije ili kasnije, svejedno. Mnoga ubistva Bošnjaka u Podrinju koja su izvršena i prije, a naročito u vrijeme predsjedničkog mandata Dobrice Ćosića, organizovana su planski i sistematski na nivou države Srbije, a egzekucija je izvedena u Bosni i Hercegovini.

Naoružavanje bosanskih Srba od strane rukovodstva Srbije

"Mi nemamo nameru da ratujemo s Bosnom i Hercegovinom. Mi nemamo nameru da osvajamo Bosnu i Hercegovinu. Ali mi moramo da pomažemo Srbe, svoje sunarodnike, koji se bore za životna prava". (20. juna 1992, str. 11)

[3] AIIZ, inv. br. 3266. Izjava Ajke Hodžić od 17. 6. 1993. godine.

Kakav apsurd i koje licemjerstvo ispoljava najodgovorniji čovjek srpske nacije u to vrijeme (već je bio predsjednik SRJ), kada su vojne, policijske i paravojne snage Srbije u to vrijeme bile okupirale gotovo cijelo Podrinje i nastavljale sa okupacijom drugih dijelova Bosne i Hercegovine. Podsjećanja radi, pripadnici JNA, MUP-a Srbije i druge paravojne formacije iz Srbije u koordinaciji sa kolaboracionističkim snagama Republike srpskog naroda BiH su okupirale: Bijeljinu 1. aprila, Foču 7. aprila, Zvornik 8. aprila, Višegrad 15. aprila, Bratunac 17. aprila, Srebrenicu 18. aprila i Vlasenicu 20. aprila 1992. godine. Brojni su primjeri, podaci i dokazi različite provenijencije koji idu u prilog činjenici da je političko i vojno rukovodstvo Srbije planiralo, organizivalo i vodilo agresorski rat u Bosni i Hercegovini.

Prije ovih napada, političko i vojno rukovodstvo tadašnje SFRJ je vršilo temeljite pripreme za realizaciju osvajačkih planova u BiH. Tako je Savezni sekretarijat za narodnu odbranu (SSNO) još 1990. godine donio **Odluku** o oduzimanju naoružanja i vojne opreme iz svih privrednih i društvenih ustanova, koje su legalno godinama, bez ikakvih prepreka, dužile i držale isto u prethodno uređenim prostorijama. To naoružanje je naprasno izuzeto, "pohranjeno" u skladišta (objekte) JNA i u strogoj tajnosti držano pod kontrolom posebnih službi.

U toku 1991. godine pomenuti Sekretarijat donosi Odluku o predaji naoružanja Teritorijalne odbrane na čuvanje JNA.[4] Ovo su bili jasni signali da srpsko političko i vojno rukovodstvo, na čelu sa Slobodanom Miloševićem, stvara preduslove za ostvarivanje svojih hegemonističkih ciljeva u Bosni i Hercegovini. Da će do agresije na BiH ubrzo doći moglo se zaključiti i iz riječi Radovana Karadžića, koje je izgovorio u julu 1991. godine u razgovoru sa Slobodanom Miloševićem i Milanom Babićem. Tom prilikom Karadžić je rekao "da će Muslimane satjerati u riječne doline, kako bi povezao sve srpske teritorije u Bosni i Hercegovini".[5]

---

[4] Veljko Kadijević, *Moje viđenje raspada: Vojska bez države*, Politika, Beograd 1993, str. 78.

[5] Florens Hartman, *Faze genocida – svijet je propustio da spriječi genocid u Bosni*, u: Zbornik radova: Genocid u Bosni i Hercegovini – posljedice Presude Međunarodnog

Predsjednik Srbije Slobodan Milošević je u intervjuu za Tanjug eksplicitno izjavio "da je Srbija pružila veoma mnogo pomoći Srbima u Bosni. Zahvaljujući toj pomoći oni su postigli većinu od onoga što su željeli".[6] Ovo je, ujedno i priznanje prvog i najodgovornijeg čovjeka za rat u Bosni i Hercegovini da je Srbija bila odlučujuća prevaga u okupaciji planiranih teritorija i stavljanjem istih pod kontrolu lokalnih srpskih vlasti.

Vlada Republike Srbije je izdala Saopštenje 11. maja 1993. godine u kojem, između ostalog, stoji: "Čvrsto vjerujući da se u Republici Srpskoj vodi pravedna borba za slobodu i jednakost srpskog naroda, Republika Srbija je bezrezervno i nesebično pomagala Republiku Srpsku."[7] **Ovo je očevidan i nepobitan dokaz da je Republika Srbija izvršila agresiju na međunarodno priznatu državu Bosnu i Hercegovinu.**

Potvrdu učešća Srbije u agresiji na Bosnu i Hercegovinu iznio je Radovan Karadžić predsjednik RS-a, 10. maja 1994. godine pred Skupštinom bosanskih Srba, rekavši: "Bez Srbije ništa se ne bi dogodilo, mi nismo imali sredstva i ne bismo mogli da ratujemo."[8]

U zapisu od 29. maja 1993, str. 147, Ćosić piše: "Mi smo u Deklaraciji Savezne skupštine izjavili da nemamo nikakvih teritorijalnih aspiracija prema bilo kojoj bivšoj jugoslovenskoj republici. Tom principu poštovanja granica i teritorijalnih integriteta Savezna Republika Jugoslavija ostaje verna." Prava istina je da je, pored učešća jedinica VSRJ u okupaciji teritorije srednjeg Podrinja, Savezna Republika Jugoslavija cijelo vrijeme logistički pomagala Vojsku Republike Srpske (VRS). O tome, između ostalog, svjedoči i **Naredba** Glavnog Štaba VRS kojom se naređuje komandantima Istočno-bosanskog i Drinskog korpusa da 23. 3. 1993. godine budu u **"prolaznoj sobi"** Generalštaba

---

suda pravde, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo, 2011, str. 1176.

[6] Intervju predsjednika Srbije Tanjugu, Beograd, 11. maja 1993. godine, u: autori: Smail Čekić, Muharem Kreso i Bećir Macić, *Srebrenica 1995*., Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo, 2000, str. 469.

[7] Saopćenje Vlade Republike Srbije, Beograd, 11. maj 1993, isto. str. 465.

[8] Florens Hartman, *Mir i kazna – Tajni ratovi međunarodne politike i pravde*, "Filip Višnjić", Beograd, 2007, str. 96.

Vojske Jugoslavije u 11 sati, radi regulisanja novih količina municije i goriva za potrebe VRS.[9]

Značajno je istaći da Dobrica Ćosić u svoj knjizi "Bosanski rat" utemeljenje i opravdanje za svoje ocjene i stavove za "sukob" u Bosni i Hercegovini nalazi u stavovima Nikole Koljevića, potpredsjednika Republike Srpske i Alekse Buhe, ministra vanjskih poslova RS-a. Radi se, zapravo, o liderima najužeg političkog rukovodstva RS-e koji su kreirali i vodili okupartorski rat u BiH protiv Bošnjaka i Hrvata. Ćosić se svjesno i namjerno ne usuđuje ući u širu analizu rata u Bosni i Hercegovini, niti koristi druge, a posebno primarne izvore koji govore o ovom ratu. On se "hrabro" poziva na stavove Alekse Buhe, kada je u pitanju stvaranje Republike Srpske, gdje kaže: "Republika Srpska ima duboke korene u samom biću srpskog naroda nastanjenog vekovima u Bosni i Hercegovini. Aleksa Buha te korene vidi u težnji srpskog naroda te dvije pokrajine za nacionalnim oslobođenjem, u težnji da se nađe u jednoj državi sa drugim dijelovima srpske nacije...". Dobrica Ćosić, svjesno, ne ulazi u dublju elaboraciju strukture stanovništva Bosne i Hercegovine i njihove geneze. On zna da iznosi laži, obmane i falsifikate koji odgovaraju njemu, njegovim sljedbenicima i najvećem broju srpskog naroda.

U pisanju knjige "Bosanski rat", Dobrica Ćosić najviše koristi navode Nikole Koljevića iz knjige "Stvaranje Republike Srpske", koji sadrže njegovo neosnovano i tendenciozno viđenje stanja u Bosni i Hercegovini. Tako Ćosić, između ostalog, interpretira segment Koljevićeve knjige, gdje kaže: "Sadržinski posmatrano, knjiga zapisa o stvaranju Republike Srpske pretežno je posvećena međunarodnim odnosima u Bosanskom ratu, politici "međunarodne zajednice" na čelu sa Amerikom, odbrani srpskih prava na svoju državnost, borenju za mir, pravedne granice i teritorijalnu celovitost koju većinski naseljavaju Srbi". Ćosić, kao i njegov "moralni uzor" u borbi za ljudska prava Srba u Bosni i Hercegovini Nikola Koljević, znaju da su Srbi okupirali sva mjesta u Bosni i Hercegovini u kojima su Bošnjaci činili apsolutnu

[9] Glavni štab Vojske Republike Srpske, str. pov. br. 02/2-254, od 19. 3. 1993. godine. U potpisu general-major Manojlo Milovanović, zamjenik komandanta.

većinu, a oni, ne mareći za naučnu istinu niti etiku, zagovarali su i sprovodili fašisoidnu okupatorsku politiku na kraju dvadesetog stoljeća.

Učešće jedinica VSRJ u agresiji na Bosnu i Hercegovinu

"Posle 20. maja 1992. godine na teritoriji Bosne i Hercegovine nema nijednog vojnika Vojske Jugoslavije." (2. aprila 1993, str. 74)

Kakva hrabrost i hipokrizija... Ja sam naveo samo slučajeve učešća jedinica VJ u srednjem Podrinju. On je odlično znao da mnoge "starješine (srpski oficiri i podoficiri) porijeklom iz Srbije i Crne Gore ni poslije 19. maja 1992. nisu napustili Bosnu i Hercegovinu. U "Vojsci Republike Srpske" je u maju 1992. a i kasnije bio veliki broj starješina koji nisu bili državljani Bosne i Hercegovine. Jedan broj takvih se izjasnio da bude premješten na teritoriju Savezne republike Jugoslavije. Međutim, oni nisu mogli napustiti Bosnu i Hercegovinu jer je Glavni štab "Vojske Republike Srpske Bosne i Hercegovine", **naređenjem** pov. br. 25/143-1, od 19. maja 1992. to zabranio. Bosnu i Hercegovinu su napustili vojnici na odsluženju kadrovskog roka (oko 8.000: Srbi, Albanci, Crnogorci i Muslimani) i pitomci vojnih škola, porijeklom iz Srbije i Crne Gore".[10]

Na sastanku političkog i vojnog rukovodstva SRJ i RS u Dobanovcima (Srbija) 30. aprila 1992. godine odlučeno je da je Podrinje strateški prioritet srpskog naroda u Bosni i Hercegovini.[11] Agresor je do tog

[10] Smail Čekić, *Praksa Međunarodnog suda pravde – pravna ili politička?* U: Zbornik radova sa Međunarodne konferencije, održane u Potočarima od 10-11. jula 2009, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo, 2011, str. 122-123.

[11] Muharem Kreso, *Aktivna borbena dejstva oko enklava Podrinja*, u: Genocid u Bosni i Hercegovini – posljedice presude Međunarodnog suda pravde, Zbornik radova sa međunarodne naučne konferencije, održane u Potočarima (Srebrenica) od 10-11. jula 2009, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog

dana okupirao najveći dio Podrinja, ali nije bio ovladao strateškim komunikacijama, poput linije putnog pravca Vlasenica-Milići-Zvornik-Srbija i Vlasenica-Milići-Bratunac-Srbija.

Jedinice Užičkog korpusa Vojske Savezne republike Jugoslavije (VSRJ) su učestvovale u oružanim napadima na prostoru srednjeg Podrinja u kojima su živjeli Bošnjaci i koji su bili pod kontrolom Armije Republike Bosne i Hercegovine (ARBiH) i to na liniji od enklave Cerska do Srebrenice tokom **1992, pa sve do 31. 1. 1993. godine**.[12] Jedinicama je komandovao general Dragoljub Ojdanić, što je dodatni dokaz da je Vojska SRJ i tokom 1993. boravila na prostoru Bosne i Hercegovine i da je Srbija učestvovala u oružanoj agresiji na drugu nezavisnu državu.

Pored pješadijskih jedinica iz SRJ, u napadu na slobodne teritorije srednjeg Podrinja bila je uključena i borbena avijacija Vojske Savezne republike Jugoslavije (avioni tipa "Galeb" i "Mig-21", koji su polijetali sa aerodroma "Ponikve" kod Užica u Srbiji. Isti su bombardovali enklavu Cerska u jednoj od najžešćih ofanziva na ovaj kraj, pod nazivom "Vidovdanska ofanziva", koja je izvedena u periodu **od 29. juna do 8. jula 1992. godine**.[13]

U oktobru 1992. godine srpske snage su krenule u ofanzivu na Cersku, posljednje bošnjačko naselje opštine Vlasenica koje su branioci pokušavali odbraniti. U tom napadu agresor je koristio borbenu avijaciju, čime je kršio Rezoluciju OUN-a o zabrani letova.[14]

Dana 12. januara 1993. godine agresor je u ofanzivi na Cersku i Konjević Polje, pored elitnih jedinica VRS, angažovao i pripadnike

---

prava, Sarajevo, 2011, str. 685.

[12] Dokument Komande Užičkog korpusa, str. pov. br. 174-2, od 29. 1. 1993. godine, u potpisu general-major Dragoljub Ojdanić, komandant korpusa, koji se nalazi u pritvoru Haškog tribunala.

[13] Faid Hećo, *Uloga Jugoslovenske narodne armije u agresiji na Bosnu i Hercegovinu*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2005, str. 185.

[14] Šabić Velid, *Genocid u srednjem Podrinju 1992-1995.,* Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2008, str. 66.

MUP-a Srbije, te razne paravojne formacije iz Srbije. Ofanzivom je rukovodio komandant VRS, optuženi za ratne zločine u Bosni i Hercegovini Ratko Mladić.[15]

Opsjednutost rukovodstva Srbije za stvarenjem srpske države preko Drine

"Stvara se srpska država preko Drine, veliki istorijski događaj, Drina više neće biti "krvava međa", sada treba svim snagama u mir. Sačuvati izboreno i stvoreno." (19. decembar 1992.)

Ovom rečenicom je Dobrica Ćosić potvrdio istinu, a to je da je SRJ cijelo vrijeme bila direktno involvirana u rat u Bosni i Hercegovini. On direktno priznaje da je, zaključno sa 19. decembrom, kada je pisao svoju zabilješku, ostvaren početni, odnosno zacrtani cilj osvajanja teritorija susjedne države. Podrinje je gotovo u cijelosti bilo okupirano i rijeka Drina u srednjem Podrinju je bila pod kontrolom srpskih snaga. Taj geografski pojas, na kojem su dominantno živjeli Bošnjaci, bio je "očišćen" od nesrba-Bošnjaka. Ćosić to ilustrativno opisuje i ranije u jednom od svojih citata od 6. maja 1993: "U pet ujutru, pod zaštitom vojske i policije, u blindiranim mercedesima sjurili smo se s Jahorine i Romanije u Podrinje. Projurili smo kroz spaljena sela, u kojima nismo videli ni ovcu, ni kokoš, ni psa lutalicu... Stravičan prizor srpskog oslobađanja Podrinja." Znao je Ćosić da su to bošnjačka sela i to od Vlasenice do Zvornika, odnosno Zvornika preko Šepka, Janje i Bijeljine do granice sa Srbijom. Također je znao da se radilo o ostvarenju sna velikosrpskih ideologa na čelu sa Jovanom Cvijićem o priključenju šireg pojasa srednjeg Podrinja Srbiji, na čemu je i sam radio. Naime, Cvijić je prilikom okupacije Bosne i Hercegovine od strane Austro-Ugarske 1878. predložio da se Srbiji ustupi Podrinje, odnosno koridor

[15] AIIZ, inv. br. 2-3255, Komanda Drinskog korpusa, Vlasenica 19.11.1992. Pripremio naređenje op. br. 1 Milenko Živanović, komandant Korpusa.

duž njene istočne granice dubine 50 km, sa 12 srezova i površinom preko 10.000 kvadratnih kilometara.[16]

Saučesništvo Srpske pravoslavne crkve u agresiji na Bosnu i Hercegovinu

"Srpska pravoslavna crkva je, na primer, jedina koja govori o tragediji sva tri naroda, raspolaže najtežim, a sasvim konkretnim podacima o fizičkom i kulturnom uništavanju Srba u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj." (22. februara 1993, str. 53)

Ovdje, kao i u mnogim drugim navodima, Ćosić svjesno demantuje samog sebe, jer dobro zna da je SPC pružala verbalnu i direktnu podršku agresiji i okupaciji Bosne i Hercegovine. Crkveni sveštenici su ispraćali i pričešćivali srpske borce koji su išli u okupatorske akcije, pa i one koji su išli da ubijaju zarobljene civile Bošnjake (slučaj ubistva šestorice dječaka iz Srebrenice kod Trnova 1995. godine). Njih su ubili pripadnici jedinice Škorpioni iz Srbije na teritoriji nezavisne druge države Bosne i Hercegovine.

Podsjećanja radi, krajem osamdesetih godina prošlog vijeka, Srpska pravoslavna crkva je pripremala ambijent za realizaciju projekta svi Srbi u jednoj državi. "Dvije godine pred početak rata u bivšoj Jugoslaviji, Srpska pravoslavna crkva pripomogla je partijskom šefu srpskih socijalista Slobodanu Miloševiću u rehabilitaciji nacionalističkog programa."[17] Jačanjem vjerskih i nacionalnih osjećanja crkva je, s jedne strane, reafirmisala ideju o "Velikoj Srbiji" a, s druge strane, direktno je pružala snažnu podršku Miloševićevom pohodu u agresiji na novonastale države iz sastava bivše Jugoslavije.

[16] J. Cvijić, ANEKSIJA BOSNE i HERCEGOVINE I SRPSKI PROBLEM, u: SRPSKI NAUČNICI O BOSNI I HERCEGOVINI, Službeni list Savezne Republike Jugoslavije, Beograd, 1995, str. 41-73, posebno str. 45.

[17] "Etničko čišćenje" – Genocid za "Veliku Srbiju", str. 216. Dokumentacija Društva za ugrožene narode (Zbornik radova-priredio Tilman Zülch), Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Bosanski kulturni centar, Sarajevo, 1996.

Srpska pravoslavna crkva je zauzela stav da ne prihvata granice Srbije unutar avnojevske Jugoslavije uspostavljene nakon Drugog svjetskog rata. Naime, Crkveni sabor je 1992. godine, kada je već započela agresija na Bosnu i Hercegovinu od strane Srbije i Crne Gore, izdao saopćenje u kojem ističe da ne priznaje avnojevske granice Jugoslavije. Sveti arhijerejski sinod (SAS), na Saboru 18. januara 1992. godine, službeno je objavio militantni stav Pravoslavne crkve da "crkva i srpski narod nikada nisu priznavali avnojevske granice" i da "ničije nagodbe ne obavezuju narod, kao celinu, bez njegove saglasnosti i bez blagoslova njegove matere pravoslavne srpske crkve".[18] Atanasije Jevtić, vladika i episkop banatske eparhije 1991. godine je izjavio da promjena granica ima sudbonosni značaj za Srbiju, potvrdivši činjenicu da je u službi politike, a ne crkve, za što je školovan. "Crkva još osamdesetih godina prošlog stoljeća intenzivno potiče obnovu mita i potrebu zaštite ugroženog pravoslavlja kao i srpstva i obrnuto. Riječ je o 'srpskom pravoslavlju' – specifičnom hrišćanstvu – svetosavlju, čiji vjersko politički rezon predstavlja život svih Srba u jednoj državi."[19]

Srpska pravoslavna crkva putem svojih sveštenika je u mnogo prilika ispraćala i blagosiljala srpske vojnike kada su odlazili u borbu, odnosno u napade na civilno stanovništvo nesrpske nacionalnosti. S druge strane, njeni prvaci su u susretima sa međunarodnim zvaničnicima deklarativno propagirali mir među narodima. Tako je patrijarh Pavle u Švicarskoj 23. septembra 1992. godine na Konferenciji evropskih crkava i savjeta evropske biskupske konferencije (CCEE) govorio o spremnosti i zalaganju Srpske pravoslavne crkve za mir. Kakvog apsurda i licemjerstva u riječima patrijarha, kada je poznato, a i njemu znano da je u to vrijeme mitropolit dabrobosanski Nikolaj Mrđa otputovao u Vlasenicu da blagoslovi novoformirani "Drinski korpus".[20]

[18] Muhamed Zlatan Hrenovica, STRUKTURALNI ASPEKTI VELIKOSRPSKIH ZLOČINA U BOSNI I HERCEGOVINI U RAZDOBLJU OD 1991. DO 1995. GODINE, u: Sabahudin Šarić, Velikosrpska ideologija, str. 96.

[19] Ismet Grbo, RELIGIJA I POLITIKA – AKTUELNE REFLEKSIJE PORASTA RELIGIOZNOSTI NA POLITIČKI ŽIVOT U BOSNI, Znakovi vremena, broj 6, Naučnoistraživački institut Ibn-Sina, Sarajevo, ljeto 1999, u: Sabahudin Šarić, Velikosrpska ideologija, str. 96.

[20] Timan Zülch (ur), "Etničko čišćenje" Genocid za "Veliku Srbiju", Vijeće

U radu "Religioznost Radovana Karadžića", Sarajevo, 1998., Paul Mojzes citira Karadžića koji kaže: "Nijedna važna odluka nije bila donesena bez Crkve. Bog zna da smo koristili opravdano onoliko sile koliko je bilo potrebno."[21] Ovo su nepobitne, naučno relevantne činjenice i dokazi koji demantuju "argumente" Dobrice Ćosića, i koji potvrđuju činjenicu da je predmetna knjiga samo i jedino lažna propaganda za Srbe i poklonike velikosrpske ideologije.

"Nad srpskim narodom se vrši duhovni genocid." (19. februar 1993, str. 45.)

Radi historijske istine, neophodno je napisati da su agresorske srpske snage do ovog datuma kada je Dobrica Ćosić pisao predmetnu bilješku (19. februar 1993.), barbarski porušile sve vjerske objekte islamske i katoličke duhovnosti u mjestima koja su okupirali. Uništili su čak i one vjerske objekte koji su bili pod zaštitom svjetske kulturne baštine, kao što su: džamije Ferhadija i Arnaudija u Banjoj Luci, Aladža džamija u Foči, Hajrija džamija u Vlasenici, Musa Pašina džamija u Novoj Kasabi itd. Pored džamija, porušena su i groblja, odnosno mezarja, stambeni objekti vjerskih službenika i drugi simboli koji su predstavljali duhovnu supstancu određene nacionalne i vjerske grupacije.

Kontinuitet velikosrpske politike u ostvarenju projekta "Velike Srbije"

"Možda se tek sa Republikom Srpskom i sa egzodusom Srba iz Hrvatske i sa Kosova ostvaruje ujedinjenje srpskog naroda." (17. decembar 1995, str. 224-225.)

---

kongresa bošnjačkih intelektualaca, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Bosanski kulturni centar, Sarajevo, 1996, str. 215.

[21] Mojzes P., referat predstavljen na Međunarodnom kongresu o genocidu, održanom od 31. avgusta do 4. septembra 1995. u Bonnu, SR Njemačka.

U istom pasusu, pored ove rečenice, Dobrica Ćosić ističe da je stvaranje Republike Srpske epohalan događaj za Srbe, nastavljajući da je "u istoriji srpskog naroda nakon 1878. i ujedinjenja Vojvodine i Crne Gore sa Srbijom, stvaranje Republike Srpske najznačajniji događaj".[22] Sličnu konstataciju Ćosić je iznio u svojoj zbirci "Vreme zmija", rekavši da su u 20. stoljeću Srbi imali samo jedan uspjeh, a to je stvaranje "prve srpske države preko Drine" – Republike Srpske. Tu državu, prema Ćosićevom mišljenju treba čuvati po svaku cijenu, s konačnim ciljem da se ona ujedini sa Srbijom. Ivo Banac, poznati profesor historije na prestižnom Univerzitetu Yale u SAD-u, komentarišući ovu misao Ćosića, naglašava da to piše glavni strateg srpskog nacionalizma i "ja mislim da se njemu treba vjerovati".[23] Budući da ovo piše čovjek, koji je idejni tvorac Memoranduma SANU, čovjek koji je suštinska personifikacija ovom Programa i uporni borac za stvaranje ekskluzivnog geografskog prostora na kojem će živjeti samo Srbi, trebaju i moraju se ozbiljno uzeti u obzir njegove riječi, vezane za konačni ishod u vezi "sudbine" Republike Srpske.

Analizirajući ovaj zapis/zabilješku, jako je važno uzeti u obzir vrijeme kada je napisana, a to je 17. decembar 1995. godine. To je period kada se rat u Bosni i Hercegovini "privodio" kraju, kada je Dejtonski mirovni sporazum (DMS) već bio potpisan (14. novembar 1995.). Moguće je da je Dobrica Ćosić imao informacije o političkom raspletu situacije vezane za Srbe iz Hrvatske, "protjerane u BiH" i slučaja Kosova. Kasnije međunarodno priznanje Kosova od strane najmoćnijeg vojnog i političkog subjekta u svijetu SAD-a i mnogih evropskih zemalja upućuje na procjenu da je Ćosić dobro obaviješten o raspletu političkog čvora na Balkanu.

Posljednje aktivnosti političkog rukovodstva Republike Srpske, a posebno agresivno negiranje genocida nad Bošnjacima kroz nastupe predsjednika ovog entiteta Milorada Dodika, ukazuju na indiciju da se pokušava stvoriti ambijent za "otcjepljenje" ovog entiteta i pripajanje istog Republici Srbiji.

[22] Dobrica Ćosić, *Bosanski rat*, JP Službeni glasnik, Beograd, 2012, str. 224.
[23] Dnevni avaz, 5. 7. 2009.

Najnoviji istup poslanika SDS-a u Narodnoj skupštini RS Kojića i demonstracije građana srpske nacionalnosti u Višegradu u vezi postavljanja spomen-ploče stradalim Bošnjacima ove opštine na kojoj je upisana riječ GENOCID, govore, također, o namjeri srpskog rukovodstva da "ucjenom" korištenja riječi genocid traže alibi za otcjepljenje entiteta Republika Srpska.

Zaključak

Dobrica Ćosić je objavljivanjem knjige "Bosanski rat" samo potvrdio da je životno opredijeljen za velikosrpske ciljeve, odnosno projekat stvaranja homogenog geografskog prostora na području bivše Jugoslavije, na kojem će živjeti isključivo Srbi. On je, kao idejni vođa Srba, u svojstvu "oca nacije" i jedan od glavnih ideologa Srpske akademije nauka i umjetnosti (SANU) kontinuirano sa saradnicima i istomišljenicima radio na pripremi ambijenta za okupaciju teritorija u Bosni i Hercegovini na koje su Srbi "polagali pravo". Činjenica da je imenovan za predsjednika Savezne republike Jugoslavije (SRJ) od 15. juna 1992, kada su agresorske snage osvajale zacrtane teritorije u Bosni i Hercegovini i da je ostao na toj funkciji do 31. maja 1993. godine, kada je rijeka Drina u pojasu srednjeg Podrinja prestala biti granicom između Srbije i Republike Srpske, dovoljno govori o njegovoj ulozi u agresiji na Bosnu i Hercegovinu.

Imenovanjem Dobrice Ćosića za predsjednika SRJ, on je po automatizmu bio i vrhovni komandant Oružanih snaga SRJ. To znači da je imao i najveću odgovornost za zločine koje su oružane snage ove Državne zajednice počinile u Bosni i Hercegovini. Najveći dio Bosne i Hercegovine je okupiran upravo u vremenu njegovog mandata, a brojni zločini nad nesrpskim stanovništvom, a dominantno Bošnjacima, su istovremeno počinjeni.

Knjiga “Bosanski rat” je, prema mom mišljenju, plod razmišljanja i djelovanja “srpskih ideologa, na čelu sa Ćosićem” koji na lažima, obmanama i falsifikatima istine održavaju srpsku javnost u uvjerenju da su nacionalno ugroženi i da se moraju boriti za svoj nacionalni prostor, odnosno državu. Knjiga je, evidentno, namijenjena mladim srpskim generacijama, kojima se dozirano prenosi falsifikovana istina o ratu u Bosni i Hercegovini i koje će se obrazovati na ideološkoj matrici velikosrpstva na način da im je sveta obaveza dovršiti projekat koji njihovi prethodnici nisu doveli do kraja. Ova knjiga je novi alarm državi Bosni i Herecgovini i njenim istinskim građanima za trezvenije razmišljanje i neophodni oprez u budućem djelovanju, odnosno signal da budu uvijek spremni za, eventualno, preventivno djelovanje ukoliko njena teritorija bude ugrožena.

LITERATURA

Arhiv Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu (AIIZ):

Dokumenti Glavnog Štaba Vojske Republike Srpske,

Dokumenti Drinskog korpusa VRS,

Dokument Užičkog korpusa VJ,

Izjave svjedoka za zločine nad Bošnjacima na području opštine Vlasenica.

Knjige:

Elisabet fon Erdman – Pandžić, IDEOLOZI I INSPIRATORI RATA - TAJNI SPIS SRPSKE AKADEMIJE NAUKA I UMETNOSTI, u: Tilman Zülch, “Etničko čišćenje” Genocid za “Veliku Srbiju”, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Bosanski kulturni centar, Sarajevo, 1996.

Faid Hećo, ULOGA JUGOSLOVENSKE NARODNE ARMIJE U AGRESIJI NA BOSNU I HERCEGOVINU, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2005.

Šabić Velid, GENOCID U SREDNJEM PODRINJU 1992-1995., Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2008.

Ismet Grbo, RELIGIJA I POLITIKA – AKTUELNE REFLEKSIJE PORASTA RELIGIOZNOSTI NA POLITIČKI ŽIVOT U BOSNI, u: Znakovi vremena, broj 6, Naučnoistraživački institut Ibn-Sina, Sarajevo, 1999.

Timan Zülch (ur), "ETNIČKO ČIŠĆENJE ZA VELIKU SRBIJU" GENOCID ZA „VELIKU SRBIJU", Dokumentacija Društva za ugrožene narode (Zbornik radova-priredio Tilman Zulch), Vijeće kongresa bošnjačkih intelektualaca, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Bosanski kulturni centar, Sarajevo, 1996.

Muhamed Zlatan Hrenovica, STRUKTURALNI ASPEKTI VELIKOSRPSKIH ZLOČINA U BOSNI I HERCEGOVINI U RAZDOBLJU OD 1991. DO 1995. GODINE, u: Sabahudin Šarić, Velikosrpska ideologija.

Dobrica Ćosić, Bosanski rat, JP Službeni glasnik, Beograd, 2012.

Florens Hartman, MIR I KAZNA – TAJNI RATOVI MEĐUNARODNE POLITIKE I PRAVDE, "Filip Višnjić", Beograd, 2007.

Smail Čekić, Muharem Kreso i Bećir Macić (grupa autora), GENOCID U SREBRENICI, SIGURNOJ ZONI UJEDINJENIH NACIJA, JULA 1995., Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo, 2000.

DOBRICA ĆOSIĆ BEOGRADSKI GROBAR ISTINE

Knjižica "Bosanski rat" Dobrice Ćosića je žal velikosrpskog nacionaliste nad promašenim ciljevima. Solidarnost sa onima koji se tretiraju kao "drugačiji" ne postoji. Nedavna rehabilitacija ratnog zločinca Draže Mihailovića u Republici Srbiji zabrinula je region. Elite se ujedinjuju, prije svega, zbog ličnih ekonomskih interesa i profita, čemu doprinosi i konfuzna politika u Evropskoj uniji. Svjedoci smo česte izjave, poziva na pomirenje, ali nikada se paralelno ne čuje poziv za odgovornost. Svaki put se zloupotrebljava nacionalistička matrica, kada se na osnovu nje mogu prikupiti jeftini politički poeni, naročito u predizbornim kampanjama. Čak i političari koji se nominalno zalažu za evropske vrijednosti pribjegavaju nacionalističkim parolama i potvrđuju da nema diskontinuiteta sa ideološkom platformom devedesetih godina. Nikada nisu javno osuđene institucije SANU i SPC koje su kreirale i širile ideologiju rata, niti je osuđena nacionalistička ideja i "drugih" kao neprijatelja.

U Beogradu je JP Službeni glasnik 2012. objavio knjižicu "Zapisi predsjednika Savezne Republike Jugoslavije", Dobrice Ćosića pod naslovom "Bosanski rat". To su njegovi dnevnički zapisi, a počinju od 16. aprila 1992. Navodim početni pasus te konfuzne knjižice: "*Iz Bosne stižu zabrinjavajuće vesti: počeo je rat između Muslimana i Srba. Započeli su ga muslimanski sarajevski razbojnici ubijajući Srbe* "četnike". *Za muslimane i njihove* "*zelene beretke*"*svi su Srbi* "četnici". *Alija, uz političku podršku Evrope i Amerike, krenuo je u svoj Džihad za* "*nezavisnu i celovitu Bosnu i Hercegovinu. Odbacio je srpski predlog o federaciji i konfederaciji tri nacionalne zajednice. Podržali su ga Lord Karington, evropske i američke diplomate. Nisam očekivao da će taj miran, zamišljen čovek krenuti u verski i međunacionalni rat.*" On

dalje nastavlja....” *Duž Drine masovni pokolji Srba. Gore srpska sela. Naravno, Srbi će im uzvratiti. Biće to jedan od najužasnijih građanskih ratova jer će se voditi i iz osvete, Muslimani ustaše i Hrvati ustaše, kreću u osvetu nad Srbima. Srbi potomci ustaških žrtava, krenut će u osvetu za žrtve iz prošlog rata...*” Ovo su uvodne rečenice ove iskonstruisane priče koje kao vještačka magla trebaju da prikriju, razvodne i relativiziraju istinu o uzrocima i početku rata i njegovom vandalskom karakteru, teškim zločinima koji su učinjeni nad nedužnim žrtvama bošnjačkog naroda, a čiji su izvršioci raspamećeni i šovinizmom otrovani srpski momci ovdje ovisni i podsticani od Miloševića i Karadžića. Mladićevi zločinci, kao i on lično, javno su izražavali ponos osvetnika Turcima. Oni nisu ni prikrivali “manijakalno pijanstvo” od kosovske mitomanije. Mladić je razorenu Srebrenicu “predao srpskom narodu” u čije ime je pobio preko 100.000 ljudi. Ove nevine žrtve, djeca, žene i starci nisu trebali ni jednom normalnom i poštenom Srbinu niti srpskom narodu čijim imenom su pokrivali svoja zlodjela.

Ćosić se javlja kao advokat velikosrpskog nacionalizma i hegemonizma koji stoljećima nasrće na slobodu drugih naroda, na njihova imanja i živote. On tiradama o slobodoljubivosti velikosrpskog nacionalizma pravda cinične zajednice nesmiljenih ubica, što konvencionalna kritika nije u stanju objasniti, iako je sa univerzalizmom povezan pojam pravednosti i prava na istinu. Ovaj duh se gubi pred silom ili voljom za nasiljem, što su Ćosićeve lične osobine. U njegovom slučaju, ljudska prava se ne pojavljuju kao izvor pravednosti istinskog dijaloga i komunikacije, jer se dijalogu protivi laž kao i šutnja. Naša iskustva potvrđuju da nema dijaloga sa ljudima koji tvrdokorno ostaju pri svojim nakaradnim stavovima. Ljudska prava nisu sama sebi cilj i ne mogu se pervetirati u altruističko nasilje, revolt ili altruističku ravnodušnost. Neophodno je poznavati simptome dolaska apokalipse koja bi bila izvor novog revolta, volje za okrutnom političkom moći, od atomske smrti do dolaska ekološke katastrofe i do ponovnog talasa naoružanja u svijetu. Postratno ravnodušje ljudi je posljedica gubitka realiteta u njihovom mentalitetu, čudo nove kulture ravnodušnosti, pragmatično otrežnjenje.

Nade i očekivanja čovječanstva vezane za napredak nauke, tehnike i industrije nisu se ostvarile, uz napredak naučno - tehničke civilizacije nije ostvaren moralni napredak, život u slobodi, miru, pravednosti, prosperitetu i sreći. Naprotiv, doveo nas je do apokalipse. Kultura ljudskih prava, pravo slobode, iznevjerava sama sebe u razdoblju eshatološke vladavine konfesionalno-nacionalnog aparthejda. Samo povrijeđeni ljudi, ali rijetko to čine, kritikuju kolektivne suludosti i poremećaje vitalnosti, patologiju moralnog uma. Apsolutizovana polemologija počinje sa pervertiranjem prava na spoznaju istine i vizije dobra.

Glavni psihopolitički simptom je otežana društvena atmosfera koja se puni do neizdržljivosti, šizofrenim napetostima i ambivalencijama. U takvoj atmosferi sazrijeva prikrivena spremnost na katastrofu. Naši građani su neposredno vidjeli užase koje su Bošnjaci preživjeli od šizofrenih psihopata organizovanih u Karadžićeve zločinačke bulumente. Zbog toga politička povijest ne može biti mjesto ljudske sreće, jer veličinu čovjeka ne čini njegova opijenost njegovom sudbinom, već njegova odlučnost da se suprotstavi i bude jači od njegove sudbine.

U narednom tekstu osvrnuću se nešto detaljnije na neke stavove i aktivnost Dobrice Ćosića, zadrtog "oca" velikosrpske ideologije. Ona kaže: "*Proključala je crna bosanska krv. Srbi će u BiH, kao i u Hrvatskoj, ostati bez podrške sveta. Otpočela je snažna antisrpska propaganda. Cilj joj je da nas pred svetom učine agresorima i zločincima da bi nas potom kaznili kako agresori i zločinci zaslužuju. Mi se toj antisrpskoj propagandi ne možemo i ne umemo suprotstaviti. Srbima u Srbiji nije Vaskrs. Naše raspeće se istinski nastavlja. Ubijaju nas noževima, kuršumima i granatama; ubijaju nas lažima, ucenama, ultimatumima. Znam odavno da je politika - sila, nemoral i sebični interes.*" Razvijajući ovu misao tvrdi kako nije očekivao da u "svijetu, Evropi, Rusiji i Americi umire svaka savjest, svaka odgovornost i potreba za istinom, pravom i pravdom. Države, političari, stranke, njihovi plaćenici-novinari nemaju savjesti, njima istina i pravo nisu potrebni, ako im nisu korisni, sili je pravda neprijatelj." ... "Muslimani su objavili Srbima

rat do potpunog osvajanja BiH i istrebljenja Srba iz prve muslimanske republike u Evropi." (Bosanski rat, str. 8 - 9) Ovo je svakako bezočna laž i propagandna floskula velikosrpskih nacionalista. Ćosić ne može da se rastane sa filozofijom laži, koju je umješno koristio u svojoj političkoj djelatnosti i književnim tvorevinama. "*Mi nemamo namjeru da osvajamo Bosnu i Hercegovinu. Ali mi moramo da pomažemo Srbe, svoje sunarodnike, koji se bore za svoja prava*." Njegovi Srbi su prvi počeli sa zlodjelima u Bosni. Znao je on dobro ko i kako je naoružao razbojničke falange SDS-a, Arkana i Šešelja, koje su bezmilosno tamanile bošnjački i hrvatski narod po BiH. To je činila država čiji je on predsjednik bio. On lažno tvrdi da "vojska Jugoslavije ne pruža nikakvu pomoć u naoružanju i vojnoj opremi vojsci RS, izuzimajući humanitarnu pomoć." On licemjerno govori da "*ne razume zašto se ne uviđa da je rat u BiH međunacionalni, verski i građanski rat, to nije rat jedne nacije i jedne vere da bi prestao sa voljom jedne zaraćene strane.*" Kada ovo tvrdi, on zna da se ne radi o građanskom niti međuvjerskom ratu, kao i što dobro zna da Karadžić neće da prekine ratna dejstva dok ne stvori srpsku državu na prostoru BiH. Kada je konačno uvidio i shvatio da njihova agresija na BiH ide u susret gubitku i krahu, poput Dražine, i da je iluzija san o osvajanju BiH kao srpskog prostora, počeo je zagovarati ideju da Savjet bezbjednosti povuče Rezoluciju 770, kojom se odobrava intervencija jedne ili grupe država, jer je u tome vidio opasnost izolacije SRJ. Ćosić polaže nadu u Konferenciju o Jugoslaviji i daje neke kao miroljubive prijedloge, a na prvome mjestu je demilitarizovati BiH, i priznati nasljedno pravo SRJ na jugoslavenske pozicije u svijetu i državni kontinuitet i subjektivitet, osloboditi je sankcija i učiniti je ravnopravnim partnerom u pravima i odgovornostima. Sindrom bosanskog rata je dominantan, jer je postalo očigledno da je pogrešno odabrana strategija osvajanja BiH. Na našem tlu je "balkanizacija" dobila tragične razmjere pod uticajem spolja i manipulacije ljudskim pravima. Getoizacija pojedinih regiona u svijetu nije u skladu sa proklamovanim principima demokratije. Kuknjava protiv međunarodnih sankcija i vojne intervencije su kost u grlu tvorca velikosrpske nacionalističke teorije, pa kao crvena nit kroz tekst se provlači misao: "*Međunarodnim*

sankcijama i vojnom intervencijom ne otklanjaju se stvarni uzroci sukoba, već samo umnožavaju zle posledice loše politike i postaju dodatne energije za ubrzano "*balkanizovanje*"*drugih multinacionalnih i multikonfesionalnih područja.*" Ovo je izliv vješto plasiranog straha od sankcija u formi miroljubivog odvraćanja Međunarodne zajednice od korištenja raspoloživih resursa protiv osvajačke politike SRJ. Vuk se uvlači u jagnjeću kožu kako bi zavarao svijet i nesmetano nastavio "daviti" žrtvu. Iako u ovom tekstu tu i tamo bljesne i poneka miroljubiva ideja, pažljivom čitaocu ne može promaći agresivna nacionalistička crta kao vertikala na kojoj se "gradi" zamamna šizofrena nacionalistička politika i njeguju ideje Memoranduma SANU i doktrina Srpskog kulturnog kluba Slobodana Jovanovića i njegovog ministra vojske u otadžbini, Draže Mihailovića.

Ćosić osjeća da je politički potrošen, da ga krug političkih srpskih moćnika ne uvažava i da radi na rušenju njegova ugleda. On lamentira nad svojom sudbinom: "*Moja uloga nije shvaćena; moja odbrana demokratije i životnih interesa srpskog naroda se ne priznaje; odbija se moja koncepcija evolutivnog i političkog rešavanja srpskog nacionalnog pitanja, uz istovremenu promenu postojećeg poretka. Zbog neke sveopšte zlobe, pakosti, zavisti, ruši se moj autoritet. Potpuno se obesmišljava moja patriotska i moralna žrtva*." (Bosanski rat, str. 104) Ovi psihički lomovi se manifestuju u aprilu 1993, u vrijeme kada su sljedbenici njegovih osvajačkih ambicija nemilosrdno razarali Sarajevo i sijali smrt po BiH. Ophrvan strahom od gubitka pozicija, optužuje srpsko rukovodstvo da je "*robujući ideološkim zabludama i nacionalnim neprijateljima omogućilo presudna politička preimućstva. Tek u dalekoj budućnosti srpski narod će se možda konačno skrasiti na svome...*" On se ne odvaja od svesrpskog jedinstva i tvrdi kako srpski narod u svojoj borbi "*za oslobođenje i ujedinjenje ulazi u novu istorijsku etapu... Srećan sam što sam s vama, jer znam, ubeđen sam da ćemo u uslovima mira, pameti, mudrosti, veštine i upornosti dobiti ono što danas gubimo... Ceo poredak u državi BiH je jedan istorijski provizorijum. Ne postoji više Alijina država, ne postoji više muslimanska islamska država. Njoj*

je kraj. To moramo da shvatimo... Mi ne možemo dalje da ratujemo. Mi moramo da zaključimo mir, da bismo u tome miru završili rat i ostvarili naše istorijske ciljeve." (Bosanski rat, str. 140-141) On kritikuje srpske političare da su precijenili mogućnost srpskog naroda da podnese vojnu intervenciju i raketne udare i druge užase koje donosi savremeni rat. Smatra da imaju toliko pameti da ne proizvode neželjene posljedice vojne intervencije i gubitak naroda i teritorije. "*Vojnu intervenciju žele Izetbegović i Tuđman da pomoću tuđeg oružja stvori islamsku republiku i veliku Hrvatsku. Smatram da imamo toliko zrelosti i političkog razuma da ne idemo u susret željama svojih neprijatelja...*" Kao što se vidi, ovaj zagriženi nacionalista uporno insistira na ideji svesrpskog jedinstva i hegemonizma, čak i kada postaje svjestan da su im ratni resursi iscrpljeni. Tako oni i ostvarivanje strategijskih vojnih ciljeva vode u miru raznim diplomatskim marifetlucima, lažima, podvalama, pritiscima, prevarama, lobijima. Aktuelni operativac tih mjera danas je Milorad Dodik u neprikrivenoj saradnji sa predsjednikom Republike Srbije Tadićem, koji su tijesno idejno povezani i aktivno sarađuju.

Svaki zločin Karadžićevih vandala pripisuje se jedinicama Armije BiH. Takav je slučaj bio i sa zločinom u Markalama, 5. februara 1994. kada je ubijeno 68 ljudi i ranjeno nekoliko stotina. Ćosić tvrdi kako je razmišljao da taj zločin treba da osude zvanični organi SRJ, a "*Karadžić, Mladić, Krajišnik i Koljević treba da podnesu ostavke, Skupština Republike Srpske da osudi.*" Pozvao je telefonom Milorada Ekmečića, jer on svaki događaj tumači znanjem i istorijom: "*To ne može biti srpsko. To je džihadski. Samo se u islamskom svetom ratu tako svirepo za Alaha ubijaju i Alahovi vernici,*" tvrdio je profesor (Bosanski rat, 160-161). To mu je potvrdio i Koljević, a avanturista i umišljena vojna veličina Mladić lažno tvrdio da sa srpskih artiljerijskih položaja njegovi minobacači i topovi čak nisu imali ni domet. Besramna laž. Jer iz sela Mrkovića na sjeveru grada i Trebevića na jugu grada, gdje su postojali vatreni položaji čija vazdušna udaljenost od Markala nije viša od 3 do 4 km, a domet minobacača 120 mm je 6000 m. Formirana je famozna prozirna laž o samoubilačkim akcijama ARBiH,

čega su potpuno svjesni tvorci te teorije, ali su uvjereni da izazivaju sumnje i kolebanja kod arbitara. Ovo je ledeni brijeg čiji se vrh vidi iznad površine vode, a nije tajna ni šta on krije. Ekspanzionističke velikosrpske ideje su komponente ovoga brijega. Buđenje i aktiviranje ovih zloduhova čeka povoljan politički trenutak da počnu novu etapu kretanja na "juriš" protiv nesrba, kao i građanski orijentisanih Srba. Velikosrpska ideja je opila Ćosića, Ekmečića i njihove trabante, toliko da su izgubili osjećaj realnosti. Nacionalističko-šovinističko pijanstvo nije ovoga čovjeka ni danas, u poznim godinama, napustilo. Nikada taj čovjek nije bio oslobođen te pošasti, što potvrđuje i njegova nebuloza kako su Srbi prvi na Balkanu digli antifašistički ustanak i revoluciju, da bi nastala nova Jugoslavija i u njoj *antisrpska Bosna i Hercegovina* "*sa muslimanskom nacijom koja nam je u svetu za decenije nagrdila ljudski lik, oglašavajući nas zbog bombardovanja Sarajeva i zločina u Srebrenici - narodom sotonom i ubicom. Ali u svim tim porazima delovala je i naša krivica. Dakle, sve su naše oslobodilačke borbe u dvadesetom veku i pobede u tim ratovima stvorile neprijatelje koji su nas na kraju veka porazili...*" Ovo je labuđi pjev inficiranog nacionaliste, vjerovatno nesvjesno priznanje lične samoizdaje i svrstavanje u redove krutih nacionalista. Nekadašnji komunistički agitpropovac svrstao se u red nacionalističkog ološa. Dijelovi teksta njegovih Zapisa ukazuju na njegovo prigušeno kajanje, ali nacionalistička žica nadjačava akorde probuđene pokajničke svijesti. Ostaje velikosrbin, prevrtljivac i samoizdajnik. Bestidno poriče istinu o kažnjavanju ustaških zločinaca, iako kao funkcioner toga vremena zna da su vlasti pravno progonile sve saradnike ustaškog pokreta. Ova njegova lamentacija je namijenjena poluobrazovanim i nepismenim Srbima. Istina, svako je bio nečija žrtva, u porodicama je bilo žrtava i ubica. Ovaj kratak osvrt na "Bosanski rat", lamentaciju Dobrice Ćosića nad žalosnom sudbinom njegovih zlokobnih ideja i ideje svesrpskog jedinstva, bio je neophodan uvod u prostor njegovog moralnog razobličavanja i ogoljavanja njegovih beskrupuloznih laži i uvod u bogatu riznicu spoznaje zločina koje je on pokrenuo svojim ideološkim prevarama i zabludama.

Dobrica Ćosić koristi svoju vještinu zloupotrebe pisane riječi. Ovaj natpis nema tendenciju analize i ocjene Ćosićeve književničke sposobnosti. Umjetničku vrijednost mi ne ocjenjujemo, ali moralnu stranu gdje je imenovani iznevjerio i izdao sebe i pokret koji ga je uzdigao iz anonimnosti, smatramo svojom ljudskom i moralnom obavezom, staviti pod lupu sistema moralnih vrijednosti. U daljem tekstu koristiću nepobitne činjenice o kodeksu ponašanja Ćosićevih sljedbenika, pod komandom njegovih miljenika Radovana Karadžića i tzv. srpskog "Napoleona", ratnog zločinca, paranoidnog Ratka Mladića. Evo svjedočanstva iz fočanskog prostora koji ubjedljivo razaraju Ćosićeve laži o bošnjačkom početku pokolja Srba u Podrinju. Zna se da je to djelo njegovog Arkana i Karadžićevih paraformacija. Ovo su nepobitne povijesne činjenice, koje ne mogu pobiti nikakvi superlažovi.

Našoj i svjetskoj javnosti su poznate istine o ubijanju mirnih građana na ulicama Bijeljine, Zvornika, Višegrada i Foče, upravo u vrijeme kada Ćosić tvrdi da su "klani Srbi u Podrinju". Za vrijeme predsjednikovanja Ćosića na prostoru Foče su ubijena 2183 nenaoružana civila. Sarajevo je plivalo u potocima krvi nevinih građana. Ćosićeva vlast je snabdijevala oružjem, municijom, gorivom, mazivom, hranom i finansirala komandni kadar Karadžićevih poslušnika i vjernih slugana. U Foči je bio konclogor u prostorijama KPD, gdje su sužnji avetinjski mučeni i ubijani na terenima koje je isplanirao Krizni štab SDS. Silovano je oko 1000 djevojaka, dvanaestogodišnjih djevojčica i mladih žena. Detaljne podatke o zločinima četnika koji su se kasnije prozvali srpska vojska i srpska policija. Sva ta organizaciona skalamerija je paradržavna, kao što je i RS genocidna tvorevina i personifikacija zločina nad nesrbima. U ime pravde kompetentni organi BiH dužni su pokrenuti tužbu protiv Ćosića, jer su zločini po Bosni urađeni za vrijeme njegovog predsjednikovanja, sa njegovim znanjem i saglasnosti.

Detaljno o ratnim zločinima na prostoru Foče vidjeti u mojoj knjizi "*Foča žrtva genocida XX vijeka*".

VREME LAŽI?

Knjiga Dobrice Ćosića "Bosanski rat" treba da nosi naslov "Vreme laži", kao asocijaciju na dvije prethodne "Vreme smrti" i "Vreme zla", zbog obilja laži i mržnje koje je složio između korica svojih predsjedničkih zapisa. Ova knjiga laži je ustvari njegova politička autobiografija i politički testament nastao u drugom dijelu njegovog života počev od 1968. godine u vrijeme potpune afirmacije i priznavanja nacionalnog identiteta Muslimana u okviru politike SKJ i SK Bosne i Hercegovine kojoj se Ćosić histerično suprotstavljao.

Ovo je njegov amanet i oporuka predstojećim generacijama Srba da nastave borbu za "ostvarenje istorijskih bitki srpskog naroda" na oživotvorenju i realizaciji nacionalnih ciljeva započetih u devetnaestom vijeku Prvim srpskim ustankom. Ovaj testament treba da bude maksimalno proučen i analiziran od strane nesrpskih naroda na teritoriji bivše Jugoslavije, a naročito Bošnjaka, kojima je, po svemu sudeći, bila namijenjena eksterminacija sa njihovih istorijskih i vjekovnih teritorija. Potrebno je napomenuti da inače srbijanski politički i vojni vrh koristi termin Turci kada govore o Muslimanima, kao da su ovi preostali okupacioni turski narod na teritorijama koje Srbi smatraju svojima. Najistaknutiji generali JNA ležerno su koristili termin Turci u agresiji koju su izvršili 1992 - 1995. godine na Bosnu i Hercegovinu. Naravno da pod pojmom Turci Srpska pravoslavna crkva i vojska podrazumijevaju vječno omraženog neprijatelja kojemu nikada nije pružena ruka ravnopravnosti, pomirenja i saradnje. Jasno je da su iz takvih pobuda sukcesivno likvidirani čelnici muslimanskog naroda dr. Mehmed Spaho, Džemal Bijedić, Hamdija Pozderac, Hakija Turajlić, kao i brojni drugi istaknuti intelektualci i humanisti. Oporuka nije nimalo naivna, jer afirmira djela Garašanina, Moljevića, Mihailovića,

Miloševića i drugih da u sutrašnjem promijenjenom svijetu ostvare svoje fašističke nacionalne težnje i interese za okupacijom Bosne. Ćosić citira stavove grčkog političara Konstantina Karamanlisa koga naziva mudrim, lukavim i iskusnim Vizantincem, koji mu savjetuje da je za ostvarenje interesa potreban faktor vremena i odgovarajućeg pogodnog stanja.

Ćosić rušenje Jugoslavije u izvedbi srbijanskog režima Slobodana Miloševića interpretira kao neposredan srpski interes, dok agresiju na Bosnu i Hercegovinu naziva građanskim ratom i oslobodilačkim pokretom srpskog naroda za ostvarenje samoopredjeljenja. Muslimani su u njegovoj vizuri poveli rat za uspostavljanje prve islamske države u Evropi, što je velika neistina. Ne treba biti istomišljenik Alije Izetbegovića da bi se argumentirala ova istina. Muslimani su u procentu stanovništva bili vodeća nacija u Bosni i Hercegovini, ali nikada nisu priželjkivali dominaciju u njoj niti su zbog nedovoljne brojnosti ikada bili u stanju da samostalno ostvare bilo koje pretenzije bez savezništva i saradnje sa bosanskim Srbima i Hrvatima. Programirana destrukcija Jugoslavije od strane Srbije nošena je težnjom za uspostavljanje države "svih Srba u jednoj zemlji", što je ostalim narodima bila ustvari objava rata. Slobodan Milošević je ponuđenu ulogu presjednika Saveznog izvršnog vijeća – Vlade Jugoslavije glatko odbio, a nastupao je sa lažnih pozicija odbrane i održanja Jugoslavije. Pri agresiji na Bosnu i Hercegovinu snage JNA i druge srpske oružane formacije četničko-fašističke provenijencije zaposjedale su teritoriju Bosne i Hercegovine i vršile zločine genocida.

Bosna je, kako navodi Otac srpske nacije, "**do sada jedino pitanje o kome smo se Tuđman i ja saglasili**". U političkoj i vojnoj istoriji nije zabilježen građanski rat koji kreiraju dva šefa susjednih zemalja: to se uvijek definiralo agresijom. Saglasnost Tuđmana i Ćosića ogleda se i u njihovoj viziji Bosne kao konfederacije tri nacionalne zajednice u njoj. Nisu konfederaciju zagovarali u svojim državama za koju postoji više smisla. I danas je to aktuelno. Naprimjer, Srbija bi mogla da se konfederalizira kao Beogradski pašaluk, Šumadija, Vojvodina, Timočka

Krajina, Preševska dolina i Sandžak, a Hrvatska kao Dalmacija, Slavonija, Zagreb i Istra. Ne znam šta o ovim prijedlozima misli Ćosić, jer je za razliku od Srbije i Hrvatske konzistentnost teritorije i granica Bosne i Hercegovine dugogodišnja vremenska činjenica. Ova dvojica arbitara agresije na Bosnu i Hercegovinu zagovarali su i demilitarizaciju, kako bi u nekoj virtualnoj budućnosti ušetali u Bosnu i Hercegovinu. Knjiga je faktički pledoaje za neki budući rat.

Naravno da Bosna i Hercegovina sa ovim prijetnjama mora računati. Dok susjedne države razvijaju svoj vojni potencijal, Bosna i sama mora biti osposobljena za odbranu i za takvo osiguranje mora imati saveznike. Potencijalna mogućnost Srbije u nekom neuralgičnom trenutku po Bosnu i Hercegovinu može da mobilizira oko tri miliona naoružanih falangista u cilju uništenja države i bošnjačkog naroda u njoj.

Ova knjiga obavezuje bosanskohercegovačke patriote na opreznost u narednih sto godina, bez prava na izraze iznenađenja, jer se u knjizi nalaze eksplicitne prijetnje. Bošnjacima se prijeti biološkom eksterminacijom kao trajnom opasnošću za njihov opstanak. To logično proizilazi iz zaostavštine Dobrice Ćosića. Naročito bošnjački političari i državnici moraju imati na umu sasvim realne prijetnje istočnog susjeda koje treba znalački osujetiti, redovno osporavati i oštro reagirati na sve nagovještaje takvih nastojanja.

Srbijanska politika pretenzije na bosanskohercegovačku teritoriju je vidljiva iz tretmana Republike Srpske i nedavno naglašena izjavom portparola Slobodana Miloševića, Ivice Dačića da će sve buduće vlade Srbije imati obavezu podrške Republici Srpskoj. Skrivao je i eskivirao Ćosić komentare o zločinima na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine, a naročito činjenice o zločinu genocida u Srebrenici verificiranog od međunarodnog suda pravde. Iskazuje bliskost i identičnost političkih pogleda sa ocem Borisa Tadića, Ljubom, sa kojim je koautor Memoranduma Srpske akademije nauka i umetnosti. Srbija nastavlja sa destabilizacijom Bosne i Hercegovine i ostvarivanjem u miru ciljeva koje nije postigla u ratu. Danas je Srbija u vojno-političkom smislu inferiorna, bez izlaska na more i bez Kosova, ali još pretenciozna i

zadovoljna stvaranjem “države preko Drine”, o čijoj slavi lamentira patrijarh srpskog nacizma Ćosić. Aktuelne političke ličnosti na srbijanskoj društvenoj sceni su pod uticajem Dobrice Ćosića, kao i osoba oličenih u Vojislavu Koštunici, koji variraju na istoj nacionalističkoj matrici.

Osman Sušić

DOBRICA ĆOSIĆ - KREATOR VELIKOSRPSKE FAŠISTIČKE IDEOLOGIJE

Knjiga "Bosanski rat" Dobrice Ćosića u izdanju "Službenog glasnika" predstavlja nastavak velikosrpske agresivne politike usmjerene protiv Bosne i Hercegovine i Bošnjaka u protekla dva stoljeća, odnosno od Prvog srpskog ustanka preko Njegoševog "Gorskog vijenca", Vukovog "Srbi svi i svuda", Garašaninovog "Načertanija", Cvijićevog "Iseljavanja Muhamedanaca", Moljevićeve "Homogene Srbije", Dražine "Instrukcije" i SANU-ovog "Memoranduma".

Ono što primjećujemo prilikom prvog susreta sa ovom knjigom je ime izdavača "Službeni glasnik", javno preduzeće Republike Srbije. Izdavač iza kojeg stoji država Republika Srbija. Upravo nam to govori, da iza svega onoga što je Ćosić iznio na stranicama ove knjige stoji Republika Srbija. Država koja se, i nakon što je postala kandidat za članstvo u Evropskoj uniji, nije odrekla velikosrpskih hegemonističkih aspiracija prema Bosni i Hercegovini, prekrajanja međunarodno priznatih granica i revidiranja historije.

"Bosanski rat" se sastoji od četiri dijela. Prvi dio "Zapisi predsednika Savezne Republike Jugoslavije", i obuhvata period od 16. 4. 1992. do 1. 6. 1993. godine, drugi dio "Zapisi smenjenog predsednika Savezne Republike Jugoslavije" koji obuhvata period od 15. 1. 1994. do 17. 12. 1995. godine, treći dio "Iz uvoda za Dnevnik Nikole Koljevića Stvaranje Republike Srpske", datirano na juli 2008. godine i posljednji i ništa manje bitan dio "Napomena Priređivača" koji potpisuje piščeva kćerka Ana Ćosić-Vukić.

Već od čitanja prvih stranica "Bosanskog rata" čovjek osjeti gađenje. Zašto? Knjiga obiluje lažima i neistinama o događajima u Bosni i Hercegovini u periodu 1992–1995. godine. Ćosić kroz laži koje se

nalaze u ovoj knjizi iznosi teze u kojima za rat u Bosni i Hercegovini okrivljuje Muslimane, Hrvate i međunarodnu zajednicu, negira zločine i genocid koje su počinile velikosrpske snage u Bosni i Hercegovini, a i ako su ih počinili, srpska vojska je to učinila iz osvete, kaže Ćosić. On zatim iznosi tezu da je rat u Bosni i Hercegovini bio građanski, međunacionalni, vjerski uz međunarodno učešće čitavog svijeta, koji se ujedinio protiv Srba, također kroz čitavu knjigu Ćosić negira postojanje Bosne i Hercegovine, i njen historijski kontinuitet. U nastavku ćemo iznijeti neke od najeklatantnijih primjera laži u ovoj knjizi, kojima Ćosić želi potkrijepiti gore navedene teze.

Govoreći o počecima rata u Bosni i Hercegovini Ćosić kroz cijelu knjigu provlači tezu o tome da su Muslimani i Hrvati, uz pomoć međunarodne zajednice, započeli rat, te kaže: "Iz Bosne stižu zastrašujuće vesti: počeo je rat između Muslimana i Srba. Započeli su ga muslimanski, sarajevski razbojnici, ubijajući Srbe "četnike". Za Muslimane i njihove "zelene beretke" svi su Srbi "četnici". Alija, uz političku podršku Evrope i Amerike, krenuo je svoj džihad za "nezavisnu i cjelovitu Bosnu i Hercegovinu." (Ćosić, 2012: 7)

"Muslimani su Srbima objavili rat do potpunog osvajanja Bosne i Hercegovine i istrebljenja Srba iz prve muslimanske republike u Evropi." (Ćosić, 2012:9)

"Alija Izetbegović je objavio Srbima rat do konačne pobede muslimana. I istrebljenjem Srba. Kako s takvim neprijateljem da pregovaramo o miru? I kolika će biti cena tog mira? A nama je mir neophodan! Predsedništvo Bosne i Hercegovine proglasilo je ratno stanje. Zbog čega? Zbog svojih Srba. Zbog "agresora" Srbije i Crne Gore, JNA i Srpske demokratske stranke. Mi nemamo nameru da ratujemo s Bosnom i Hercegovinom. Mi nemamo nameru da osvajamo Bosnu i Hercegovinu. Ali mi moramo da pomažemo Srbe, svoje sunarodnike, koji se bore za životna prava. Evropa, Amerika i čitav islamski svijet su protiv nas. Oni imaju prava da pomažu Muslimane, a mi nemamo prava da pomažemo Srbe. Mi smo osuđeni kao agresori, a treba da ih ubedimo da to nismo. Da li je to moguće?" (Ćosić, 2012:12)

Iznoseći laži Ćosić želi promijeniti karakter rata u Bosni i Hercegovinu i agresiju koju je izvršio velikosrpski režim, na čijem se čelu u jednom trenutku i on nalazio, u svojstvu predsjednika SR Jugoslavije, nazvati građanskim ratom, pa kaže: "...Ne razumem zašto se ne uviđa da je rat u Bosni i Hercegovini međunacionalni, verski i građanski rat; to nije rat jedne nacije i jedne vere, da bi prestao voljom jedne zaraćene strane. Njegov kraj ne zavisi od dobre volje Srbije i Crne Gore. Taj se rat može okončati samo voljom sve tri zaraćene strane i voljom njihovih inostranih zaštitnika ..." (Ćosić, 2012:13)

Zatim Ćosić nastavlja da iznosi laži i unaprijed opravdava zločine koje srpska strana čini i činit će u toku 1992-1995, izjednačavajući zločince i žrtvu: "Srbi beže iz Sarajeva. "Zelene beretke" napadaju kasarne JNA. Duž Drine masovni pokolji Srba. Gore srpska sela. Naravno, Srbi će im uzvratiti. Biće to jedan od najužasnijih građanskih ratova, jer će se voditi i iz osvete. Muslimani – ustaše i Hrvati – ustaše kreću u osvetu nad Srbima. Srbi, potomci ustaških žrtava, krenut će u osvetu za žrtve iz prošlog rata." (Ćosić, 2012:7)

"Ustaše i pristalice Alije Izetbegovića započele su rat napadima na kasarne JNA, ubijanjem vojnika koji su se povlačili iz Mostara, Tuzle, Zenice, pa potom ubijanjem Srba "komšija", redom po selima istočne Bosne. Neki Murat Šabanović je u Višegradu hteo da minira most vezira Mehmeda Sokolovića – "na Drini ćupriju", i tom prilikom macolom razbio bronzani spomenik Ivi Andriću, drugom tvorcu ćuprije na Drini, a pretio je da će minirati i hidrocentralu, što bi izazvalo katastrofu zapadne Srbije. A taj Murat Šabanović, kao ni onaj Musliman koji je na Baščaršiji bez ikakvog povoda ubio Srbina "svata" Nikolu Gardovića, nije bio sam; i jedan i drugi su izvršavali nalog stranke Alije Izetbegovića, naoružane za rat u "Patriotskoj ligi". Alijine pristalice su klale svoje "komšije" Srbe, sekirama im odsecali glave, pekli ih na ražnju kao brave, silovale devojčice pred očevima, odsecali šake staricama, činili zverstva. General Mladić mi je pokazivao fotografije masakriranih Srba... Vidim ih i sada.

Takvim zločinima Muslimani su izazvali surovo osvetništvo Srba. Srbi su na zločine odgovarali zločinima. Osvetama i za ustaške zločine u Drugom svetskom ratu. Na progone Srba iz Mostara, zapadne Hercegovine, Zenice i centralne Bosne, Srbi su odgovorili progonom Muslimana iz istočne Bosne; na progon Srba iz zapadne Hercegovine i bosanskih gradova i sela koje su vršili Hrvati, Srbi su uzvratili progonom Hrvata iz Posavine... U Bosni i Hercegovini zbiva se trostruko etničko čišćenje: Muslimani gone Srbe i Hrvate; Srbi gone Muslimane i Hrvate; Hrvati gone Srbe i Muslimane... Ta užasna istina je toliko očigledna da je statistika ubijenih danas od drugorazrednog značaja. Ko je veće zločine počinio, možda će utvrditi mir, ako je mir i moguć u toj zemlji posle totalnog rata. Sve tri nacionalnosti zatrovane su šovinističkom i verskom mržnjom...” (Ćosić, 2012:136)

Ono što je Ćosiću omiljeno i u čemu izgleda uživa kroz čitavu knjigu je prikazivanje zločina koje su počinile velikosrpske snage i za koje postoje relevantne presude međunarodnih sudova, kao zločine koje su izvršile muslimanske snage, s ciljem satanizacije Srba i pokretanja međunarodne vojne intervencije. Ćosić u svojoj knjizi kaže: “Dvadeset sedmi maj 1992. godine je koban dan po čitav srpski narod. U Sarajevu, u ulici Vase Miskina, pred pekarom, eksplodirala je granata i izmasakrirala grupu muškaraca i žena, koji su čekali u redu za hleb. Taj stravičan prizor prenele su sve svetske televizije. Svet je zgrožen srpskom svirepošću. Koji je ludak i zlikovac mogao topom da gađa ljude koji čekaju hleb? Šta se to događa sa Srbima? Očajan sam, očajni smo svi. Pa mi ćemo sami sebe uništiti, služeći svojim neprijateljima. Posle besmislenog, “pobedničkog” osvajanja, tj. rušenja Vukovara, i one još besmislenije crnogorske “ofanzive” na Dubrovnik, ovo bombardovanje Sarajeva je samoubilačko ludilo. (...) Noćas su mi javili s Pala da general Mladić tvrdi da nije srpska granata pogodila ljude pred pekarom u Ulici Vase Miskina. To tehnički nije moguće, potvrdili su balistički stručnjaci. Tvrdi se iz Mladićevog štaba da Srbi nemaju položaj s kojeg bi mogla da se gađa Ulica Vase Miskina. Time se tvrdi da su taj zločin izvršili Muslimani, da bi optužili Srbe i imali argumente da odustanu od Lisabonskog dogovora...

Da li je to moguće? Ubijati svoj narod zbog političkih ciljeva, a zločin pripisivati protivniku, nije li to moguće samo u islamskom fanatizmu, u džihadskoj politici? Da li je za takav zločin sposoban ozbiljni, zamišljeni, tromi Alija Izetbegović? Radovan i Nikola me uvjeravaju da je on podmukao i lažljiv čovjek." (Ćosić, 2012:10)

Govoreći o masakru na Markalama iz feburara 1994. godine, Ćosić nije ništa manje bestijalan u iznošenju svojih laži, te o ovom događaju kaže: "Grozan događaj! Na sarajevskoj pijaci Markale minama iz bacača ubijeno je šezdeset osam ljudi i stotinjak ranjeno. Naravno, optuženi su Srbi. Ako bi to bila istina, Karadžić, Mladić, Koljević, Krajišnik treba odmah da podnesu ostavke, Skupština Republike Srpske da osudi taj zločin i sve političke ustanove u SR Jugoslaviji moraju najoštrije da osude taj masakr civila u Sarajevu na pijaci. Došli gladni, ustrašeni mučenici da kupe krompir, luk, neku glavicu rotkve i cvekle... Moram da proverim ovu užasavajuću vest. Zovem prijatelja Gojka Đoga da čujem njegovo mišljenje, jer on je prilično obavešten o zbivanjima u Bosni. "Ni govora o srpskom zločinu. Razgovarao sam sa Tolimirom. To je muslimanska nameštaljka, kao i ona pred pekarom, spremaju nam nešto opasno... Zovem Milorada Ekmečića, jer on svaki događaj tumači znanjem i istorijom." "To varvarstvo nikako ne može biti srpsko. To je džihadsko. To se samo u islamskom 'svetom ratu' tako svirepo za Allaha ubijaju Allahovi vernici. To mi potvrđuje i Nikola Koljević koga sam pozvao telefonom i on mi je rekao, čvrsto uveren, da je to muslimanski zločin. General Mladić i svi sarajevski komandanti tvrde da srpski bacači nikako ne mogu da dobace do Markala. To je Alijin i Silajdžićev uvod u nastavak ženevskih pregovora. Pred svaki pregovor oni serviraju poneki 'srpski zločin' i idu u Ženevu na pregovore kao 'srpske žrtve', govori mi Nikola Koljević. Svetski mediji talambasaju po čitavoj Planeti – satanizuju Srbe kao posljednje evropske varvare, surovije i od nacista, a bosanski Muslimani postaju žrtve koje treba da brani ne samo islamski svet, nego čitavo čovečanstvo." (Ćosić, 2012:160)

Negirajući genocid u Srebrenici Ćosić se koristi lažima kojekakvih velikosrpskih kvaziistraživača, manipulišući brojem žrtava. Isto tako govori o tome da su Muslimani, a ne Srbi izvršili genocid u Podrinju. Čitajući stranice ove knjige, ono što posebno zapne za oko čitaocu je konstantno negiranje historijskog kontinuiteta državnosti Bosne i Hercegovine. Ćosić, iznoseći masu laži, postaje kontradiktoran, pa u jednom dijelu knjige Bosnu i Hercegovinu naziva bivšom državom, u drugom dijelu knjige državom koja je ozakonjena 1974. godine 'Brionskim ustavom', da bi na kraju knjige njegova kćerka rekla sljedeće: "Bosanski rat je knjiga dokumentarnog karaktera o istorijskim zbivanjima u Bosni i Hercegovini od 1992-1995. godine i potpisivanja Dejtonskog sporazuma u Parizu, kada je pod protektoratom Saveta bezbednosti i Evropske zajednice od Republike Srpske i Muslimansko-hrvatske federacije stvorena država Bosna i Hercegovina." (Ćosić, 2012:275)

Kroz sva četiri dijela Bosanskog rata Ćosić provlači nekoliko glavnih teza. To su: prebacivanje odgovornosti za početak rata na muslimansku i hrvatsku stranu; promjena karaktera sukoba u Bosni i Hercegovini 1992-1995. godine, gdje se, prema Ćosiću, umjesto agresije, koja je izvršena od strane SR Jugoslavije i njenih domaćih pomagača u vidu institucija Republike Srpske, desio građanski međunacionalni rat, uz aktivno učešće međunarodne zajednice; negiranje genocida i zločina koje su počinile velikosrpske snage, opravdavajući srpske zločine kao osvetu za zločine koji su vijekovima činjeni nad Srbima. Na ovaj način Ćosić pokušava revidirati historiju i uspostaviti jednu novu istinu o agresiji i genocidu u Bosni i Hercegovini u periodu 1992-1995. godine.

Sve ove iznesene teze služe isključivo jednom cilju, amnestiranju Republike Srpske kao genocidne tvorevine, prikazivanju Republike Srpske kao prve srpske države preko Drine i amnestiranju velikosrpskog državnog projekta, čiji je jedan od glavnih kreatora bio Dobrica Ćosić.

Upravo ova knjiga predstavlja vodič političarima iz Republike Srpske i Srbije u negiranju bosanskohercegovačke državnosti i dezintegraciji Bosne i Hercegovine.

I na kraju, ne predstavlja Dobrica Ćosić i njegova knjiga 'Bosanski rat' toliku opasnost za Bosnu i Hercegovinu, koliko milioni sljedbenika ove knjige i velikosrpske fašističke ideologije u protekla dva vijeka, koje je Dobrica Ćosić jedan od glavnih kreatora i protagonista.

Elvedin Mulagić

OSVRT NA KNJIGU DOBRICE ĆOSIĆA "BOSANSKI RAT" – NEGIRANJE GENOCIDA NAD BOŠNJACIMA I NASTAVAK KONTINUIRANOG RADA NA OŽIVOTVORENJU PROJEKTA "VELIKA SRBIJA"

Knjiga Dobrice Ćosića "Bosanski rat"[1] je nastavak njegovog predanog rada na oživotvorenju projekta "Velika Srbija". Kao i radovi većine drugih ideologa velikosrpskog projekta i negatora genocida, objavljenih poslije završetka oružanog sukoba od 1992-1995. u BiH,[2] za primarni cilj ima diskvalifikaciju karaktera oružanog sukoba i negiranje počinjenog genocida nad Bošnjacima od 1992-1995.

Knjigom se želi uputiti više poruka. Jedna od njih je da je autor imao najpozitivniju ulogu u "rešavanju nacionalnog i državnog pitanja" krajem prošlog stoljeća od svih ostalih ključnih protagonista (Milošević,

[1] Ćosić, Dobrica, *Bosanski rat,* Službeni list, Beograd, 2012.

[2] Ivanišević, Milivoje, *Zločini nad Srbima B-H 1992-1995,* Udruženje Srba iz BiH u Srbiji, Čigoja štampa d.o.o., Beograd, 2005.

Ivanišević, Milivoje, "Srpska stradanja u Bosni i Hercegovini tokom rata 1992-1995. godine", u Mirković Jovan (ur.): *Genocid u 20. veku na prostorima jugoslavenskih zemalja.* Zbornik radova sa naučnog skupa Beograd, 22-23. aprila 2003. godine, Muzej žrtava genocida Kragujevac-Beograd i Institut za noviju istoriju Srbije, Kragujevac-Beograd, 2005.

Jevtić, Miroljub, *Od islamske deklaracije do verskog rata u BiH*, Filip Višnjić, Beograd, 1993.

Karganović, Stefan (ur.), *Deconstruction of a Virtual Genocide - An Intelligent person's guide to Srebrenica,* NGO Srebrenica Historical Project, Den Hag - Beograd, 2011.

Koljević, Nikola, *Stvaranje Republike Srpske - Dnevnik 1993-1995,* Službeni glasnik Republike Srpske, Banja Luka, 2008.

Koljević, Nikola, *Otadžbinske teme*, Zadužbina Petar Kočić, Banja Luka-Beograd, 1997.

Plavšić, Biljana, *Svedočenje,* Banja Luka, Trioprint, 2005.

Bulatović, Panić, Karadžić i dr.). Posebno je inidikativno njegovo afirmativno pisanje o liku i djelu Nikole Koljevića, koji je, otprilike, u isto vrijeme "počeo" da vodi dnevnik kao i Ćosić.[3] Na kraju, Ćosić je jedno čitavo poglavlje ove knjige posvetio pomenutoj knjizi Nikole Koljevića. Pozitivističko isticanje uloge Ćosića u odnosu na ostale ključne protagoniste vjerovatno ima za cilj zadržavanje velikosrpskog projekta na kursu koji je odredila SANU.

Druga poruka je prema međunarodnoj zajednici da se "ne može" uspostaviti trajni mir na zapadnom Balkanu bez rješavanja "srpskog pitanja", odnosno etničkog prekrajanja granica a time podjele BiH i uspostavljanja "Velike Srbije". Želi se stvoriti dojam, kako je trajni mir nemoguć bez podjele BiH. U tu svrhu je i kreiran naslov knjige "Bosanski rat".[4] Naziv knjige "Bosanski rat" je intencionalne naravi radi prikrivanja korijena genocida i agresije na BiH, odnosno prikrivanja historijskih činjenica da je oružani sukob osmišljen, isplaniran i vođen od strane Srbije. Termin "Bosanski rat", ustvari, predstavlja nadgradnju ključnog stereotipa ideologa genocida u BiH 1992-1995. o "višestoljetnom etničko-verskom sukobu i mržnji u BiH".[5] Ćosić pokušava nadograditi stereotip na način da pošalje poruku kako je, navodno, "Bosanski rat" univerzalan primjer međuetničkog i međuvjerskog sukoba sa dugom tradicijom, prožetog ogromnom mržnjom (često citira Andrićev termin "zemlja mržnje"). Ovaj termin, kao unaprijed osmišljeni stereotip, treba da nadomjesti nepostojeći *prijeko potreban dug historijski kontinuitet sukoba.* U tu svrhu autor je napisao: "/.../jer je to bosansko tlo vekovima razdirano etničkom i verskom mržnjom/.../. Bosanski nacionalni i verski

[3] Pogledaj: Koljević, Nikola, *Stvaranje Republike Srpske, Dnevnik 1993-1995.* Službeni glasnik Republike Srpske, Banja Luka, 2008.

[4] D. Ćosić, nav. djelo, str. 68.

[5] Milorad Ekmečić je napisao: "Davnašnje ubeđenje da je Balkanski prostor prosečen nejednakim civilizacijama danas je u celini obnovljeno. Široko se veruje da je današnji 'jugoslovenski rat' posledica 'suprotnosti između zapadno-katoličke i istočno-pravloslavne, tj. islamske civilizacije'. Poreklo oružanog sukoba teži duboko u srednji vek i vidi se u nepomirljivosti posebnih istorija i kultura." Milorad Ekmečić, predgovor, u Antonić, Zdravko (ur.): *Srpski pisci i naučnici o Bosni i Hercegovini*. Novinsko-izdavačka ustanova Službeni list SRJ, Beograd, 1995, str. 5.

antagonizmi bili su permanentni uzroci svih unutrašnjih konflikata/.../. Tri vere koje su evolucijom postale nacije, živele su u stalnim sukobima, uzajamnom istrebljenju".[6] U podršci pomenute pseudoteorije veoma je bitno izjednačavanje žrtve i zločinca: "/.../ u Bosanskom ratu svi su ratovali protiv svih/.../ Ta užasna istina je toliko očigledna da je statistika ubijenih danas od drugorazrednog značaja".[7] Navod kako su "svi" činili zločine, pa je eto zbog toga "i nebitno" u kom obimu i nad kojim narodom, je uvijek polazni princip u negiranju genocida, jer direktno podržava pomenuti stereotip. Za autora uopće nije bitan parametar organizovani i sistemski karakter zločina koji su počinjeni nad Bošnjacima krajem prošlog stoljeća, jer je uvijek osnovno polazište negatora genocida pokušaj izjednačavanja žrtve i zločinca. Zaista je zaprepašćujuće koliko daleko ide Ćosić u falsifikovanju uzroka oružanog sukoba na kraju prošlog stoljeća na prostoru zapadnog Balkana, zašto je najočitiji primjer fabrikovanje zločina nad Srbima u istočnoj Bosni. Za njega su zločini počinjeni od strane pripadnika srpskog naroda uvijek **retributivni, odnosno "produkt" osvete, osvetni zločini**,[8] čime želi da uspostavi pseudoteoriju o retributivnim zločinima. Pseudoteorija o retributivnom zločinu je ujedno jedna od karakteristika pojave negiranja genocida nad Bošnjacima 1992-1995.[9] Ovo je klasičan oblik negiranja genocida zamjenom uloga, koji je u teoriji negiranja genocida dobro

[6] D. Ćosić, *Bosanski rat*, str. 197, 253, 263.

[7] D. Ćosić, nav. djelo, str. 138, 263.

[8] "Duž Drine masovni pokolji Srba. Gore srpska sela. Naravno, Srbi će uzvratiti. Biće to jedan od najužasnijih građanskih ratova jer će se voditi iz osvete/…/. Mora da se zna da su crnogorski četnici u okolini Foče iz osvete pobili i poklali tri-četri hiljade Muslimana i popalili im sela/…/u kome su partizani surovim revolucionarnim pokretom stvarali 'socijalističku Bosnu i Hercegovinu', a četnici im uzvraćali/…/. Takvim zločinima Muslimani su izazvali osvetništvo Srba." D. Ćosić, nav. djelo, str. 7, 134, 138.

[9] Mihailo Stanišić je za genocid nad Bošnjacima počinjen u Drugom svjetskom ratu kazao: Uostalom, svrha je postignuta: iskopan je duboki međunacionalni jaz putem već izvršenog genocida i **uzvratne ideologije odmazde za zločine, koja je postala slepo opredeljenje velikosrpskog pokreta** (podebljao E. M.)". M. Stanišić, *Slom, genocida, odmazda*, Službeni list, Beograd, 1999, str. 258. Stanišićev navod je identičan Ćosićevom, po kom se počinjeni genocid nad Bošnjacima naziva retributivnim zločinom.

poznat na primjeru negiranja holokausta nad Jevrejima,[10] kojim se izvršioci genocida stavljaju u ulogu žrtve.

Treća poruka. Autor u knjizi koristi termine ustanak[11] i oslobodilački rat,[12] koji nemaju nikakvih dodirnih tačaka sa međunarodno priznatim pojmovima: genocid, zločini protiv čovječnosti i međunarodnog prava, agresija i dr. Ovi specifični termini imaju svoju simboliku, jer njima autor prožima historijski kontinuitet pokušaja ostvarenja velikosrpskog projekta. Termin ustanak, koji seže do vremena dizanja buna i ustanaka protiv osmanlijske vlasti u BiH i Srbiji, i može se smatrati vidom oslobodilačke borbe, on smišljeno povezuje sa genocidom kako bi se prikrila granica između ove dvije pojave, odnosno eufemiziralo viševjekovno počinjavanje genocida i drugih zločina u svrhu kreiranja "Velike Srbije". Primarni cilj je prikazati izvršenje genocida opravdanom i "legitimnom" borbom srpskog naroda, te izbrisati granicu između genocida i oslobodilačke borbe. Povezujući agresiju i genocid sa srpskim ustanicima u vrijeme osmanlijske vladavine, on pokušava priskrbiti legitimitet za ratne ciljeve i prikriti karakter i uzroke oružanog sukoba. Korištenjem termina "ustanak" Ćosić pokušava implicirati da je to bio "autonoman" pokret srpskog naroda u BiH, čime se kreira mogućnost za falsifikovanje historijske činjenice da je genocid osmišljen i izvršen od strane Srbije. Kroz čitavu knjigu se prožima i nebrojano puta pominje sintagma "međunacionalni, verski i građanski ratu u Bosni Hercegovini",[13] kao jedna od centralnih teza knjige kojom se želi preinačiti karakter oružanog sukoba. Svakako je neizostavno i falsifikovanje uzroka oružanog sukoba u BiH, kriveći

[10] Charny i Fromer su napisali: "Završna iritirajuća forma negiranja je u punoj mjeri zamjena uloga tako da se žrtve predstavljaju kao ubice, a ubice postaju jadne žrtve," *Encyclopedia of genocide,* Volume 1, A-H, Israel Charny (ur.)*,* The Institute on the Holocaust and Genocide, Jerusalem 1999, str. 160.

[11] "/.../ustanak Srba u BiH, njihov oslobodilački rat, samosvijesna i autonomna pojava sa tradicionalnim, jasnim i nezamenjivim ciljem da se ujedine sa Srbijom i da se na taj rat nikakvim spoljnim, 'razumnim', 'konstruktivnim' savetima ne može uticati". D. Ćosić, nav. dj., str. 197.

[12] "oslobodilački rat u BiH /.../ srpski oslobodilački pokret". D. Ćosić, nav. dj., str. 199, 214 i 215.

[13] D. Ćosić, nav. djelo, str. 32, 70.

za to republike koje su proglasile nezavisnost: Sloveniju, Hrvatsku i BiH, zatim, SAD, Njemačku i Badinterovu komisiju.[14] Pomenuto se, inače, već isprofilisalo kao specifičan pristup[15] u prikrivanju uzroka oružanog sukoba sa kraja prošlog stoljeća u bivšoj Jugoslaviji. Dakle, pseudoteorija o "secesionističkoj politici republika" predstavlja najčešće prisutno stereotipno tumačenje uzroka raspada bivše Jugoslavije među zagovornicima velikosrpske nacionalne politike. Pseudoteoriju o "secesionističkoj politici republika" Esad Zgodić definiše "najvećom laži dvadesetog stoljeća".[16] S druge strane, Bože Čović jednostavno ovo definiše "sustavnim širenjem neistina".[17] Cilj je bio vrlo jednostavan: prikriti plan realizacije projekta "Velika Srbija", za što je bilo neophodno osigurati vanjsku i unutrašnju legitimizaciju genocida.

Četvrta poruka je veoma bitna. Ova poruka ulazi u domen prosepkcije. Autor svo vrijeme ukazuje da rješavanje "srpskog pitanja" zahtijeva

[14] "/.../rasturanje Jugoslavije okončali su Evropska zajednica, Badinterova komisija /.../. Slovenačkim i Hrvatskim razbijanjem Jugoslavije /.../ rasturanje Jugoslavije je neposredno uzrokovalo međunacionalne, građanske i verske ratove", D. Ćosić, nav. djelo, str. 53, 216.

[15] Kao primjer navodimo izjavu jednog od glavnih ideologa genocida, Nikole Koljevića: "I ratovi se ponavljaju otkako je sveta i veka. Rat je, dakle, ljudska stvar i ljudska mogućnost, Pandorina kutija zla za koju je najkrivlji onaj koji je prvi podignuo poklopac. Zato se u Ninbergu i sudilo Nemcima kao 'dizačima poklopca', a ne saveznicima koji su ubijali i civile". Koljević, Nikola, *Stvaranje Republike Srpske, Dnevnik 1993-1995.* Službeni glasnik Republike Srpske, Banja Luka, 2008, str. 405. Koljević želi, koristeći se pristupom negatora holokausta, pod "podizačima poklopca" u oružanom sukobu na prostoru bivše Jugoslavije na kraju prošlog stoljeća prikazati bivše jugoslovenske republike koje su bile prisiljene da krenu ka putu nezavisnosti, a ne one koji su planirali i izvršili agresiju i genocid, a sve sa ciljem izjednačavanja žrtve i zločinca.

[16] Prema Zgodiću: "U svakodnevnoj svijesti, u srpskom javnom mnijenju, unutar srpske znanstvene zajednice i sl., figurirala je, i dalje se reproducira, *jedna od najvećih laži* (kurziv E. M.) dvadesetog stoljeća: da se državna politika Srbije i Crne Gore borila za očuvanje Jugoslavije kao socijalističke, federativne države republikanskog oblika vladavine, te da je *secesionistička politika republika,* zapravo, isključivi uzrok ratova na prostorima ex-Jugoslavije./.../." Zgodić, Esad, *Politike fantazija - O ratu protiv Bosne i Hercegovine,* Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo, 2005, str. 65.

[17] Čović, Bože (ur.), *Izvori velikosrpske agresije - Rasprave, dokumenti, kartografski prikaz*, August Cesarec, Zagreb, 1991, str. 15.

kontinuirano i konzistentno djelovanje.[18] Ćosić više puta naglašava da se "srpsko pitanje" neće riješiti tokom oružanog sukoba na kraju prošlog stoljeća: "To je, čini mi se, najviše što se u sadašnjim međunarodnim uslovima može postići u rješavanju nacionalnog i državnog pitanja."[19] Nadalje, on je kazao "/.../da će u bliskoj budućnosti srpski narod ostvariti svoje ciljeve/.../".[20] Kao glavni ideolog velikosrpskog projekta i genocida on je još 1993. godine svjestan da je postignut maksimum u oživotvorenju "projekta", te se još tada svojski zalaže za zaključivanje mira i nastavak "borbe" u miru, uz stalno naglašavanje da će se konačnoj realizaciji velikosrpskog projekta pristupiti u povoljnim geopolitičkim okolnostima. Ovom porukom on se obraća srpskom narodu i daje mu do znanja da će za uspostavljanje velikosrpske države trebati, kako trenutnog strpljenja, isto tako i mnogo napora u budućnosti.

Specifičnost Ćosićevog negatorskog angažmana jeste insistiranje na pravu na "**srpsku istinu**".[21] Često se može čuti od velikosrpskih ideologa u javnim debatama navod da postoji više istina ili da svaki narod ima pravo na svoju istinu. Kroz čitavu knjigu se prožima insistiranja na ovoj "istini". Insistiranje na pravu na "srpsku istinu" je intencionalne naravi, radi upućivanja željene poruke srpskom narodu. Ovo insistiranje je u apsolutnoj suprotnosti sa naučnim principima kojima direktno protivrječi, jer postoji samo jedna univerzalna naučna istina. "Ćosićeva istina" je ustvari čista laž, koja se koristi da bi se falsifikovale historijske činjenice i isto usadilo u kolektivno pamćenje srpskog naroda. Primarna svrha korištenja ovog pojma jeste derealizacija historijskih činjenica i dokaza, jer se njenim usvajanjem, njenim prihvatanjem, direktno podržava i prihvata pseudoteorija ideologa "Velike Srbije" o svjetskoj

[18] "Dva veka mi imamo jedan isti cilj, a to je borba za oslobođenje i ujedinjenje srpskog naroda. Ovo je sedmi rat koji se vodi za ostvarenje tog cilja." D. Ćosić, nav. djelo, str. 138.

[19] D. Ćosić, nav. djelo, str. 186.

[20] D. Ćosić, nav. djelo, str. 179.

[21] "Spremio sam govor za Evropski parlament /.../. Možda će to biti moja posljednja bitka za **istinu o bosanskom ratu i srpska prava. Istina o tragičnoj stvarnosti na tlu bivše Jugoslavije /.../, istina o srpskom pitanju /.../ Istina o Kosovu** (boldirao E. M) /.../ ta istina nije još postala politička i moralna odrednica odnosa EU i UN". D. Ćosić, nav. dj., str. 70.

uroti protiv Srba.[22] Za njegovu "srpsku istinu" u mnogim slučajevima ne važe relevantni dokazi i činjenice, jer nad njima preteže važnost srpskog nacionalnog i državnog cilja ("nema ništa svetije od srpskog nacionalnog cilja"). Međutim, radi se o apsolutnom paradoksu na koji ne bi smjeli nasjedati društevni, medijski, a pogotovo naučni radnici. Jer se time obezvređuje istina, a daje šansa fikciji. A, to je upravo ono što negatori žele, da im se dâ jednaka šansa kao stvarnim naučnim istraživačima. Ovo potenciranje prava naroda na "svoju istinu" ne predstavlja ništa do pokušaj pisanja vlastitih "historija", što je opasnost koja udaljava od nepristrasnosti i objektivnog naučnog istraživanja.

Iako je ova knjiga osmišljenja sa ciljem negiranja genocida, prikrivanja uzroka oružanog sukoba, ona je istovremeno veoma vrijedna za istraživače genocida nad Bošnjacima počinjenog u agresiji 1992-1995, jer nudi obilje činjenica o tijesnoj povezanosti rukovodstva SDS u BiH sa rukovodstvom Srbije (SR Jugoslavija/Srbija i Crna Gora) u oživotvorenju projekta "Velika Srbija". Povezanost je manifestovana u sljedećim stavovima Ćosića: "Milošević /.../on je kapitulirao u Bosni /.../ Neverovatan je maher taj Milošević. Shvativši slom svoje politike, on poraz drsko proglašava pobedom i za poraz politike državnog ujedinjenja Srba čini odgovornim samo Srbe u Bosni /.../ Ja dobro znam šta je Vens-Ovenov plan. On je nesavršen i nepravedan. Ali u tome planu se sadrže uslovi *da mi ostvarimo naše ciljeve koje nismo ostvarili oružjem.*"[23] Knjiga osvjetljava ciljeve agresije i genocida: "Srpsko pitanje kao teritorijalno pitanje na Balkanu /.../".[24]

Preuveličavanje i fabrikovanje zločina nad Srbima, minimiziranje zločina nad Bošnjacima i predstavljanje istog retributivnim,

[22] "Divljačka gebelsovska kampanja u Americi, Evropi i Britaniji protiv Srba i Srbije/ .../ bezumne propagande /.../ nikada čitav svet tako klevetnički /.../ nacistički ratni cilj-satiranje srpskog naroda /.../ Srbi su žrtveni jarci kraja jednog zločinačkog veka /.../antisrpska propaganda /.../ da se borimo protiv satanizacije srpskog naroda /.../. Srpski narod prezren od sveta i proglašen zločinačkim /.../ pod uticajem dezinformacija /.../ predstavljaju Srbe kao varvare." D. Ćosić, nav. djelo, str. 14, 48, 60, 72.

[23] D. Ćosić, *Bosanski rat*, str. 140, 182, 184.

[24] D. Ćosić, *Bosanski rat*, str. 219.

razvijanjem teorija zavjere čine komplesan mehanizam kojim se sistemski racionalizuje, minimizira i negira genocid nad Bošnjacima. Poseban aspekt ove knjige jeste sistemsko kreiranje laži i falsifikovanje historijskih činjenica. U tom sistemskom negiranju genocida postoji nekoliko mehanizama i oblika negiranja koji primjenjuju i sačinjavaju taj sistem. Stereotip o "višestoljetnom etničko-vjerskom sukobu i mržnji", na koji se nadograđuje termin "Bosanski rat", predstavlja temeljni princip iz kojeg se deducira negiranje karaktera oružanog sukoba i genocida u "međunacionalni, verski i građanski rat u Bosni Hercegovini".[25] Kada su u pitanju uzroci genocida i oružanog sukoba, pseudoteorija o "secesionističkoj politici republika" služi kao osnovno polazište negatora genocida i ideologa velikosrpskog projekta u širenju pojave negiranja genocida, pravdanja zločina i prikrivanju stvarnog uzroka oružanog sukoba. Na kraju, prospektivno prosuđujući, njegovi stavovi su potpuno identični stavovima ostalih nosilaca velikosrpskog projekta: sada nije vrijeme, ali treba spremno dočekati povoljne geopolitičke okolnosti i ujediniti sve srpske zemlje.[26]

[25] D. Ćosić, nav. djelo, str. 32, 70.

[26] Sonja Biserko ja ustvrdila da se "negativan odnos prema Dejtonskom sporazumu brzo promenio, jer se stalo na stanovište da je to bio maksimum u datim međunarodnim okolnostima, te da se treba držati Dejtonskog sporazuma **dok se ne promeni međunarodni kontekst koji bi omogućio odvajanje RS od BiH** (boldirao E. M.). U formulisanju te strategije 'čekanja' važnu ulogu je imao okrugli sto 'Srpski narod u novoj geopolitičkoj stvarnosti' (1997), kada su jasno definisani ciljevi i taktika: ujedinjenje i oslobođenje kao trajni strateški nacionalni cilj. Polazište je bilo - da reka Drina 'ostaje da spaja srpski narod'. Biserko, Sonja, "Percepcija Srpske elite dejtonske Bosne", dostupno na: **http://www.spiritofbosnia.org/bs/volume-6-no-4-2011-october/perceptions-of-serbia%E2%80%99s-elite-in-relation-to-the-dayton-agreement/ (pristupljeno 16. 2. 2012.).** Za više detalja o okruglom stolu održanom u Petrovaradinskoj tvrđavi od 29 - 31. 1. 1997., **na kojem je preformulisana strategija oživotvorenja projekta** "**Velika Srbija**", pogledaj u Gnjato, Rajko, *Geopolitička stvarnost Srba*, Institut za geopolitičke studije, Beograd 1997.

Dr. Izet Bijedić

POGOVOR NA KNJIGU DOBRICE ĆOSIĆA "BOSANSKI RAT"

Uvod

Govoriti o knjizi Dobrice Ćosića "Bosanski rat" u izdanju JP "Službeni glasnik", 2012, znači govoriti o aktualiziranju geopolitičkih deformacija Srbije prema prostoru samostalne i međunarodno priznate države Bosne i Hercegovine. O geopolitičkim deformacijama, odnosno aspiracijama Srbije prema prostoru države Bosne i Hercegovine, lično sam pisao na više mjesta. Da bismo bolje razumjeli genezu geopolitičkih aspiracija prema Bosni i Hercegovini od strane Srbije, smatram nužnim da u ovom kratkom uvodu samo nabrojim historijski najvažnije projekte prisvajanja Bosne i Hercegovine u okrilje "Velike Srbije": 1. Platforma Načertanije; 2. Projekat Stevana Moljevića; 3. Bosna i Hercegovina u djelima Jovana Cvijića; 4. Teritorijalne aspiracije Srbije prema Bosni i Hercegovini od 1918. godine do Drugog svjetskog rata; 5. Memorandum SANU; 6. Agresija na Bosnu i Hercegovinu 1992-1995. godine.

Analiza

Knjiga obiluje nizom izjava, razgovora, kako sa domaćim tako i sa stranim novinarima i diplomatama, gdje autor konstatuje da Bosna i Hercegovina jedino može opstati kao konfederalni savez tri nacionalne državne zajednice: Srba, Hrvata i Muslimana. Interesantno je to da u svim navedenim izjavama i intervjuima nigdje ne koristi naziv Bošnjak nego Musliman (doduše naziv vjerske skupine Muslimana označava velikim slovom).

U knjizi tačno na 15 mjesta, kako u izjavama, tako i u razgovorima sa domaćim i stranim dužnosnicima, autor uporno govori o građanskom ratu u Bosni i Hercegovini, tačnije o tri zaraćena naroda. On na vrlo vješt način neistinama ili poluistinama, govoreći o građanskom ratu u Bosni i Hercegovini, nastoji prikriti agresiju SRJ na Bosnu i Hercegovinu. Tačno je da su UN od početka agresije na Bosnu i Hercegovinu do polovine 1993. godine, zvanično donijele 13 rezolucija o agresiji SRJ na Bosnu i Hercegovinu.

Autor ne odustaje od njegove poznate ideje da svi Srbi trebaju da žive u jednoj državi, inspiriran poznatom krilaticom samoopredjeljenje do samootcjepljenja. Amandmanima na Ustav SFRJ (Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije) republike su postale države, sa mogućnošću samoopredjeljenja do samootcjepljenja, u skladu sa demokratskom voljom građana, što su Bosanci i Hercegovci legalno iskoristili na referendumu 1992. godine.

Etničko čišćenje autor knjige definiše kao prisilno i voljno, zbog straha jednih od drugih. Ovo je takođe vješt manevar autora, jer u prethodnom ima neke istine, kako bi se opravdalo etničko čišćenje Bosne i Hercegovine koje je u njoj odrađeno tokom agresije, najviše 1992. godine, a završeno srebreničkim genocidom 1995. godine. Projektom čija je zemlja Bosna, tačnije analizom vlasništva nad zemljom u njoj, kojeg sam radio 1992. i 1993. godine sa velikom grupom stručnih ljudi iz imovinsko-pravne problematike, pokazali smo, kako domaćoj tako i svjetskoj javnosti, da su vlasništva nad zemljom izmiješana i da samo etničkim čišćenjem u ratu mogu se stvoriti čisto etnički prostori. Etničko čišćenje Sarajeva izvršio je predsjednik Skupštine tzv. Republike Srpske, Momčilo Krajišnik, 1995. godine, kada je naredio da se svi Srbi isele iz općina koje su pripale Federaciji na području grada Sarajeva. Tada je prema slobodnim procjenama iz općina Ilijaš, Vogošća i Ilidža iseljeno preko 60.000 Srba.

Na više mjesta iz pera autora se govori o satanizaciji Srba koja je obavljena 1914. godine, odnosno 1941. godine, kao i u ovom ratu 1992-1995. godine, od strane zapadnih saveznika. On smatra da se u Bosni i

Hercegovini po treći put kažnjava jedan mali balkanski narod samo zato što se bori za slobodu i ne pristaje na tuđina kao gospodara. Ništa novo o ugroženosti Srba kroz najnoviju historiju, njihovoj satanizaciji, sa jedne strane Srbija se još uvijek ponaša kao regionalna sila na jugoistoku Evrope i kao jedini faktor mira i sigurnosti u istoj - PARADOKSALNO.

Na više mjesta kao relevantna činjenica ističe se izjava nobelovca Ive Andrića da je Bosna i Hercegovina zemlja mržnje, povezujući na određen način opstojnost Jugoslavije sa Bosnom i Hercegovinom. To je dosta tendenciozno i neargumentovano. Suživot u Jugoslaviji je bio vještački, dok je suživot u BiH originalan i primjer za opstojnost multikulturalne i multietnične Evrope.

Na fonu geopolitičkih aspiracija Srbije prema BiH, u knjizi se na više mjesta spominje RS kao nova srpska država na jugoistoku Evrope, što je u suprotnosti sa Dejtonskim mirovnim ugovorom koji poznaje državu BiH sa dva ravnopravna multietnična entiteta.

Autor nastoji sebe prikazati kao realnog političara, kritikujući Miloševića, Mladića, Bulatovića i Karadžića kao krute Dinarce, a koje spominje i srpski antropogeograf Jovan Cvijić.

Iskrivljavanjem historijskih činjenica da su Srbi imali u Drugom svjetskom ratu presudnu ulogu u oslobađanju i formiranju Republike BiH, nastoji minimizirati ulogu drugih. I to pokazuje njegovo iskrivljavanje historije i istine o BiH, sa namjerom da je prikaže samo srpskim životnim prostorom.

Zaključci

Ćosićeva ideologija je doživjela vojni i politički poraz. Međutim, njegova ideologija je još uvijek jaka u pervertiranoj svijesti srpskog naroda. Gubitak Kosova se pokušava prikazati kao dio srpskog vjekovnog prostora, što je ustvari frustracija zbog objektivnog gubitka proklamovane "Velike Srbije". U knjizi nema nikakvih novina, mimo

ustaljene srpske geopolitičke ujdurme. Autor se nije pomakao ni za korak u pitanju rješavanja srpskog nacionalnog pitanja.

Eksponent politike Ćosića u BiH, SNSD, na čelu sa Miloradom Dodikom koji prikazuje RS, fizičko-geografski, kao cjelinu bez Brčko Distrikta kao ustavne kategorije BiH.

Njegovo insistiranje da se geodetski obilježi RS kao posebna cjelina je pokušaj dezintegracije BiH, ali bez uspjeha, jer RS ne može postati državom zbog samog oblika, dužine granice i sl. Njegov pokušaj da RS kao regija uđe u EU je također bez uspjeha, jer EU uvažava kao subjekta u pregovorima Bosnu i Hercegovinu.